HENNINGI ARNISÆI
Halberstadiensis

DE JURE CONNUBIORUM COMMENTARIUS POLITICUS

IN QUO

PLERÆQUE, QUÆ CIRCA SPONSALIA ET NUPTIAS MOVERI SOLENT CONTROVERSIÆ A THEOLOGIS, JCTIS, ET PHILOSOPHIS, Politicis argumentis, suo quæque loco, disputantur & deciduntur.

CUM DUPLICI INDICE CAPITUM ET RERUM verborumq; memorabilium.

ARGENTORATI.

Sumptibus Hæredum LAZARI ZETZNERI.

ANNO M. DC. XXXVI.

ILLUSTRI AC GENEROSO DOMINO
DN. ALEXANDRO SIGISMUNDO L. B. A ZEDLITZ & Newkirch / In groß Leßlaw / Logaw / &c.
RECTORI ACADEMIÆ FRANCOfurtanæ pro tempore Magnifico Domino suo Gratioso

QVi laboribus suis, quos publici juris faciũt, Magnorum virorum nomina præscribunt, & quemadmodum solent, qui peregrè adventantes hospites allicere cupiunt, insignia principum in vestibulo, tãquam hederas, suspendunt, non omnes unâ ratione ducuntur, dum alii patrocinium quærunt, alii benevolentiam demereri, alii gratiora lectori ea opera facere student, quorum oras specioso proloquio & tacita præscripti Mecœnatis commendatione illinunt. Sunt, qui aliud aucupentur, quod nec mihi dicere, nec philosopho spectare fas est. Me, si rationem poscas, Illustris & Generose Baro; Rector Magnifice, quâ permotus hoc Politices primordium, tuæ Generos. offerre in animum induxerim, quanquam per se, absq; omni alio fuco sit, splendidum putavi, si vetustum Czedlitiæ gentis, & felicibus Rudolphi II. sacratiß. memoriæ, auspiciis, in avo

tuo, Sigismũdo, Cameræ Vratislaviensis tot annos præside optimè merito, ad altius fastigium evectũ nomen toti, quod sequitur, operi facem præluceat, nec nihil inde retusum iri spero invidiam, quæ se bonis Autoribus, qui in publicos usus privatas prodigunt operas, undiq; infligat, bellumq; movet non necessarium: Nihil tamen tanti ponderis aut momenti extitit apud me, quã quod tuæ Generos. & Magnif. sive de oblato honore, quem in Academia summũ putamus, gratulari, sive de peracto propè officio gratias agere, & simul ejus aliquod monumentum, modò vitã huic opusculo promittere audeam, ad posteros propagare voluerim. Tum etiam, cum tuæ Gener. ut mole aliqua curarum, & necessitate hic sese perpetim cõtinendi levaretur, in onere administrationis adjunctus, seu potiùs succẽturiatus huc usq; fuerim, obsequii mei & debitæ observantiæ testimonium adjiciendum putavi. Sive enim genus & indolem tuam ad altißima hortantem, sive honorum, quibus fulges, eminentiam inter se contenderint Rectori eligendo Triũviri, nec digniorem hoc tempore, cui sceptra traderent, nec maiorem honorem, quo te dignè afficerent, invenire potuerunt. Gesserunt hunc honorẽ ante te quot quæso Maximarum gentium Principes, Electores & Archiepiscopi? Ex Marchionibus Iohannes Georgius, Elector Anno 1541. Duo Friderici Anno 1542. & 1601. Christianus 1598. Christianus Wilhelmus, Archiepiscopus Magdeburgensis, 1600. & ante annum nondum completum, Georgius Wilhelmus: Ex ducibus Megapolita-

politanis, Ioannes Albertus, Anno 1541. ex Munsterbergensium in Silesia Ducibus, Caroli ambo filii, Henricus Wenceslaus, an. 1608. & in cujus locum tu surrogatus es, Carolus Fridericus, an. 1612. Ne tot Illustrium Comitum, ex celebribus Reinsteinensium, Ebersteinensiũ & de Linar familiis nomina huc afferam, aut Generosorum plus quam triginta Baronum catalogum ex fastis retexam, quibus omnibus successisse annon maxima laus est? & quidem ita successisse, ut quos generis sublimitate non assequereris, modesta erga omnes gravitate, prudentiq; in rerum argumentis dispiciendis promtitudine, non longo post te intervallo relinqueres? Debes hanc naturæ facilitatem utriq;, tam materno ex Rotenburgiorum, quam ex Czedlitiorum familia paterno avo, quorum illum licet per adita principum diu defatigatum invidia fati ante ætatem terris præripuerit, hunc tamen singularis Dei providentia adhuc vivum & supra ætatem vegetum ante oculos tibi servat, ut speculum habeas, in quo te contuearis, exemplar, quod imiteris, regulam, quam sequaris, monitorem, quem præcinentem audias:

Disce, nepos, virtutem ex me, verumq; laborem:
Fortunam ex aliis.

Tu modò, quò te Majorum virtus vocat, & natura viam monstrat, ingredere, & cave Neptunus unquam offendat clavum secus accepisti, hoc est, minùs rectum tenentem. Sic quam tibi jamdudum Academia condidit aram, non tantum immortali ambire lauru perpe-

tuabit, sed & mihi, quem veluti testem ingenii tui non respuisti, post aliquot messes major nascetur in laudes tuas evagandi occasio & animus, quando hoc tempore pracoquis ominibus expectationem aliorum prævertere, intẽpestivoq; applausu vel tuas obtundere, vel malevolorum aures eradicare de industriâ abstineo, non quod non maxima quæq; de te Reipubl. polliceri verè possim, sed ne innatam ingenio tuo modestiam in ruborem agam & subsannandi ansam invidiæ præbeam. Omniũ talium instar tibi sit submissa nuncupatio hujus opusculi, quod cum, te Rectore, commodùm in Academia lucẽ cepisset admirari, nemini ante te debitum fuit, nec ego, qui id genus gratias, pro benevolentia reponere soleo, quenquã hoc tempore circumspexi, ex cujus ære me prius explicatum voluissem. Vale Generose Baro, Magnifice Dn. Rector, & hoc observantiæ meæ testimonium, si te aliò amor literarum abripuerit, aut auffer tecum, aut fixum retine, si forte me prius hinc abeuntem videris. Ego ubi me spe mea minùs decidisse ex continuato favore intellexero, indicium hoc singularis & æternum deprædicandæ clementiæ apud me emori nunquam sinam. Scriptum Francofurti cis Viadr. die 9. Mart. Anno 1613.

T. Gen. & Magn.

deditiss.

Henningus Arnisæus D.
& Pro-Rect.

LECTORI Benevolo S. P.

IAm diu in ære tuo ſum, Amice Lector, nec dum fidem promiſſam libero. Moveo quidem, ſed parum promoveo; ac, veluti in rota Ixionis occupatus, quò longius progredior, eò minus portum proſpicio, quò plus alas verbero, eò magis intricor. Tanta eſt civilis ſtudii profunditas, tantus luxus. Quemadmodum cœna dubia ambiguos reddit comeſſatores, quid prius carpere debeant, dum nec illibatum quicquam relinquere velit cupido edendi, nec renuentem ſtomachum grato quidem, ſed inutili onere prægravare auſit: Ita poſtquam ſemel frena dedi per Politicorum delitias luxurianti animo, nec quomodo vagantem retrahere, nec quo loco feſſum potiſſimũ ſiſtere debeam, invenio: quanquam ab hac palæſtra alieniorem me facit diſcors profeſſio, & privata partim, partim publica negotia carceribus non emittunt, niſi apprimè delaſſatum. Contra tamen nitor, quantum poſſum, & aliquãdo me mihi ſurripio, ut, ſi metam attingere forte non licuerit, voluntatem & fidem opprobrio eripiam, & conantis ſaltem ſtrenuoq; currentis laudes promerear. Inde eſt, quod cum nuper opuſcula quædam gravioris argumenti videris, modò accipias iterum aliud ex eadem quidẽ moneta, ſed eò minus pretioſum,

quo

quo magis à publicis ſacris ſe demittit ad penates domeſticos. Dum enim relictio totius Politicæ me occupat, & operæ, partim ſuo vitio, partim mea indiligentia, tardius muginãtur, viſum fuit hoc ejus caput tuæ cenſuræ ſeparatim exhibere, cum reliquarum partium proportionem præter ſpem & modum mole exceſſiſſet. Nolim enim tibi perſuadeas huic unicæ rei me dediſſe operam de induſtria, ut poſt tot excellentes viros, qui de Connubiis eleganter ſcripſerunt, actum agerem, quanquã illi ſe ut plurimum intra terminos vel Theologicos vel Juridicos tenent, nec ad Politicorum agros, niſi aliud agendo, diffunduntur: Sed cum reliqua Politices capita, unum poſt aliud, elaborem, non potui ab hoc ſine invidia manus cohibere, cumque per ſe latè pateat, & ego in hoc Oceano primum periculum nuper facere tentaſſem, præter morem animo morem geſſi, & creſcenti ſub manibus utri tantum indulſi, ut cum ſpem mihi de uno capitulo finxiſſem, integer exierit liber, quem velim interim legas, dum cætera, quæ ſub prælo fervent, ſequuntur. Malo enim hiulcam habeas hac parte Politicam, quam monſtroſam.

Vale, & ſtudiis Autoris fave.

DE JURE CONNUBIORUM.

CAPUT PRIMUM.

De necessitate, Utilitate & dignitate Conjugii.

SUMMARIA.

[illegible] esse principium familiæ & Reipubl.
[illegible] l[illegible]g[illegible]lator de nuptiis ritè incundis diligenter sollicitus esse debe[illegible].
[illegible] conjugii.
[illegible]ne incommoda hæc sint declinanda.
[illegible] à Magistratu ad ineunda conjugia compellendi.
[illegible] ugii.
[illegible] Pontificio & dignitate conjugii.

SECTIO I.

Matrimonium esse principum familiæ & Reipub.

[illegible] quærendam uxorem.
[illegible] sententia, qui Bovem primo [illegible].
[illegible] utramq; societa[illegible] statuentis.
4. Sententia Connani varia.
5. Duas quidem societates esse æquè necessarias.
6. Sed conjugal[illegible]m primam esse & ex præscripto naturæ præcedere.

P[illegible]RINCIPIUM FAMILIÆ, ET, *ut loquitur Cic. 1. offic. seminarium Reipub[illegible].* est conjunctio maris & fœminæ, quam Romani *matrimonium* vocant. § *ius naturale. Inst. de jur. nat. gent. & civ. l. 1. §. jus natura[illegible] jus. & jur.* Musonius *apud Stobæum.* Nuptias vocat constitutionem domus: ἀρχὴ μιτοίκα περιβολῆς γάμ@ Domum enim Hesio[illegible] *& dier.* prim[illegible]m: mox *uxorem*, & demum *Bovem*, seu servum quærebat, [illegible] sententia licet [P]hœnices dissentirent, qui, *referente Ammonio apud Plut.* [illegible] primas tribuebant Bovi, eumq; inde ἄλφα vocare solebant: Tamen [illegible] magis arridet Aristot. *1. Oecon. c. 2.* & nobis mariti & uxoris [illegible] tanquam fundamentum totius familiæ primo loco explicanda videtur, [illegible] primo ad primarium familiæ finem, qui est procreatio sobolis. 1. *Matrimonium principium & familiæ, & Reipub.* 2.

3. Montecatinus quidem *1. Polit. c. 2. text. 6. verb. propter salutem* Utramq; [illegible] tatem tam maris & fœminæ, quam Domini & servi statuit æquè [illegible] æquè necessariæ sunt, & licet cælibes vivant in civitate, sine servo [illegible]
4. vivere potest, nisi silvestris & ferus. Connan. *1. comm. Iur. c. 4 n. 4.* mu[illegible] docet constitisse sine servili opera, & propterea paternam societate[illegible] herili, *num. 6.* licet *lib. 8. comm. cap. 1. num. 1.* familiam, & quæ sunt ad usum [illegible] necessaria, ante conjugium & uxorem quæri scribat, adeoque servum [illegible] priorem faciat uxore. Quod si, remotis arbitris, rem intuemur, [illegible] liberis, & sine uxore, & sine servis familias subsistere, sed imperfectas, [illegible] ab Aristot *1. Pol. cap. 2.* in essentiali complemento familiæ non incl[illegible] ser-
5. vo verò & uxore ad perfectionem domus omninò opus esse, ex dupli[illegible] na-tura præscripto concludit Aristot. & hinc rectè infert Montecat. u[illegible] so-cietatem esse necessariam, sed inde non destruitur prioritas conjug[illegible] teria & forma sunt necessaria principia ad constitutionem totius, [illegible]
6. prior altera. Quod autem conjugalis societas prima sit, [illegible] *1. Oec.* [illegible] *off.* ex fine simul & appetitu astruimus. Servus enim r[illegible] nem familiæ & liberorum. Prius igitur oportet fam[illegible] constitui, [illegible] procreari, quam de alendis solliciti simus. Nec enim servus instr[illegible] privati, & solitariam vitam sequentis hominis, sed patrisfamilias, & [illegible] ampliandam totam familiam, eoque nomine posterior est uxore, de[illegible] tur etiam appetitus, ex quo origo societatum ab Arist. deducitur, [illegible] alibi deduximus. Accedit, quod naturali[illegible] sit appetitus gener[illegible] quam servi, quia is omnibus animalibus inditus reperitur, hic a solo [illegible] tione magis, quam sola natura duce elicitur. Item conservandi familiam [illegible] vum modus non tendit in ipsam naturam humanam, sed absolvitur in [illegible] ternis per accidens ad vitam necessariis. Ipsa verò natura humana [illegible] per uxorem, ideoque ejus cum marito societatem primam omnium [illegible] & primo loco explicandam aggrediemur.

SECT. 2.

Qua de causa legumlatores de matrimoniis plurimum tenenantur esse solliciti.

1. *Infirmis fundamentis nihil, quod sit stabile futurum, inædificari.*
2. *Ex [illegible] ugiorum bonitate pendere salutem civium.*
3. *Plerisq; uxore duct[illegible] pœnitet.*
4. *Q[illegible] male duxerunt uxores.*
5. *Fru[illegible] temerarii matrimonii.*
6. *Diu probandos esse mores eius, quam quæris individuam vitæ s[illegible].*
7. *Eos æstimari etiam e[illegible] tum [illegible].*
8. *Rom[illegible] contr[illegible] nuptias.*
9. *Mala dom[illegible]*
10. *Ex re[illegible]*
11. *Interest [illegible] eum quoqu[illegible] contrahantur [illegible]*
12. *Item ne[illegible] p[illegible] uxorem.*

1. NUlla autem de re magis sollicitos fuisse veteres, quam de conjugio [illegible] tia, autor est Aventin. *4. part. de reb. Turc.* & non tantum [illegible] & quæ post ea secula natæ sunt apud Romanos, sed & Solonis & Lycurgi apud

A[illegible]

[illegible] Lacedæmonios *& ex 1. Polit. c. ult.* manifestum evadit. Sciebant [illegible] fundamentis, nihil, quod stabile futurum esset & longis [illegible] orandum, inde educi posse.

Ο῞ταν δὲ κρηπὶς μὴ καταβληθῇ γένους
Ὀρθῶς, ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐκγόνους.

[illegible] pio negligentia [illegible] m re ipsa exurgere, viresque progrediendo [illegible] consuevit *1. de Cal. text 37. Gal. 9. de plac. [illegible] p. 1.* ut magno sæpe malo [illegible] tantum familiam sed integram multet Rempubl. *ut docet Aristot. [illegible] 16. disc. 1.* Benè Livius *lib. 7.* de re non valdè dissimili: [illegible] *sint hæc, tamen parva hæc non contemnenda, majores nostri, maximam* [illegible] Publicam enim totius felicitatem à felicitate omnium civium [illegible] *1. Eth. Nic. c. 2. 3. Polit. c. 12. 7. Polit. c. 2.* Cives verò nulla alia re [illegible] sentur, quam beato coniugio, ut Euripides ait: *Coniugia quibus mor-* [illegible] *est & vita beata.* Et ob hanc causam tam singulis civibus pro- [illegible] quæque familiæ tranquillitatem, quam legislatoribus, ob pacem [illegible] Rempubl. diligens cautio, dum de ducenda uxore agitur, adhi- [illegible] de senectutem necessariam adeptis Cato *apud Cic. in Cat. Maj.* ita [illegible] ducentibus, jure dicere possemus: *Uxorem, ut adipiscantur, omnes* [illegible] *nt adepti: Tanta est stultitiæ inconstantia & perversitas.* Ea enim [illegible] malè em [illegible] tæ pæna est, ut emtori perpetuò suam exprobret stultitiam. *Mala* [illegible] *grata, eo maxime, quod stultitiã Domino exprobrare videtur,* ut scri- [illegible] Hispano. *lib. 1. Ep.* Lycurgus, ut assuefaceret cives in matrimo- [illegible] libidinem suam sequi, quam procreationem spectare sobolis, no- [illegible] ignotos misceri conjuges. *Plut. in Lycurg.* & Dapsolibyes olim cæcio- [illegible] m non fortuito impetu, matrimonia sociabant, dum uno die post oc- [illegible] um simul congregati, in contubernium seorsim discumbentium [illegible] ebant illam quisq; pro uxore habituri, quam cæca sors primam [illegible] m [illegible] lem [illegible] tulisset. *Stob. serm. 42.* Nostris moribus, postquam pravi [illegible] deseruerunt, & malè suâ culpâ cõtracti conjugii nulla pæna [illegible] divortia, tot discordia matrimonia tot de utroq; apud ma- [illegible] privatim in ædibus & publicè in foro, sed nimis seræla- [illegible] tur. Ad amicitiã perpetuam stabiliendam tãdiu mores amici, [illegible] ascifcere pertentare & probare jubet Arist. *8. Eth.* [illegible] eo consumseris, quia citius non putavit ingenium & [illegible] nedum ut ex primo aspectu fæminæ vel si [illegible] llé [illegible] mare possit, aut sagaci conjectura deprehendere. Et [illegible] te ejus cepit satietas, cum gratia dimittere, & res suas sibi [illegible] Fœminæ asperitatem etiam invitus tolerare, & si sapias, [illegible] s. Theophilus Imperator Orientis, ut optimam ex omni- [illegible] fa [illegible] palatiũ contraxit, quicquid [illegible] Vir- [illegible] & cũ in Icasiam oculos conjecisset, [illegible] callidæ &

5. *Fructus temerarij matrimonij.*

6. [illegible]

& expeditę ipsius responsioni, pomum, amoris signum, obtulit Th[illegible] *in The ph* Ludovicus Pius Imp Hermingarda mortua, eodem consil[illegible] sibi filias coram exhiberi jussit, ex quibus Juditham filiam Welfoni[illegible] legit. *Autor coæt in vit. Ludovv.* Basilius Muscovitarum princeps ex n[illegible] tis principum suorum (Knessos vocant) filiabus, unam Salomen, pro[illegible] retinuit. *S. gismund. in hist. Moscov.* Assyrii olim coactas in forum [illegible] num exponebant, licitatoribusque quas vellent, argento redimen li[illegible] bant. *Æ. ian. l. br. 4. c. 1.* Circumspectè quidem & prudenter, si solis o[illegible] bat Olympias Alexandri M. mater, ducenda esset uxor, aut ex facili bon[illegible] fallibile judiciũ posset fieri de moribus: prudentius Clisthenes Sicyon[illegible] nus, qui dignum electurus filiæ maritum, sibi generum, non tantum [illegible] & florem Græciæ ad ædes suas invitavit, sed præcipuos tam diu det[illegible] mores intimos cujusq; penetraret. *Herod. 6. libr.* Cum enim sponsam [illegible] destinasset, & ex libidinosa ejus saltatione conjecturam faceret de [illegible] nio, mutato animo Megacli Atheniensi filiam elocavit. Hoc est, cujus S[illegible]

7. *Respiciendū etiam ad parentum & patria mores.* admonet Libanius: *Uxorem cognitam ducas, cujus parentes & matre[illegible] moribus præstantem noveris.* Non enim tantùm in servis patriam spe[illegible] Ulpianus, *l. quod si nolit §. qui mancip. de Ædil edict. quod præsumtum sit, [illegible] esse, quia nationis non sunt infamatæ, quosd[a]m m[a]los, quia ea natio[n]e [sunt illegible] infamis:* sed parentum magis habendam rationem monet Joh. Fab. *[illegible] nupt.* quia ut plurimùm videmus, non solum labem sanguinis, sed [illegible] posteros derivari, quemadmodum Impp. in filiis timent exempl[illegible] *l. quisquis § 1. C. ad l. Iul. Maj.* & Theognis ait:

Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται ... [illegible]
Οὐδὲ ποτ' ἐκ δούλης τέκνον ἐλεύθερον.

Maximè verò præspeculandos mores, & his formatum animũ, ex e[illegible] moribus nativum vitium corrigi, & ex Socrate libidinoso insti[illegible] temperatissimus Philosophus.

8. *Romani & Spar. multa b. t temerè con. tracta matrimonia.* Hæc & iis mul[t]ò minutiora, si quis in ducenda uxore neglig[illegible] vasset, aut inconsulto impetu fatali & sibi ignominioso, R[illegible] toso vinculo temere se implicuisset, apud Romanos ex arbitrio cen[illegible] Lacedæmonios ex lege multab[a]tur, *ut Plutarchus testatur in L[illegible] uxorem vel omnino non ducerent, vel nimis tarde, vel male, vel [illegible] tius quam honestatem generis ... patrata erat actio.* Plato *lib. [illegible] de legibus* [illegible] tuenda Rep. & ferendis legibus, vult initium faciendum ab ex[illegible] nuptiis privatorum civium. Privatæ enim calamitates red[unda]nt in pu[illegible] impossibile est ut corpus benè se habeat, cum membra langu[illegible] Nec[illegible] blicis officiis defungi potest, quem domi ex[c]i[t]dit mulieris insania. C[illegible] cere. *difficilius esse, ut quis sit bonus maritus, quam bonus Senator. Plut. in Cat. Maj.* [illegible] nius *in Paneg. Mult[os] form[i]daros domestica destruxit infamia, [illegible] rentur, hoc effecit, quod mariti minores essent.* Qui verò domi s[illegible] sufficere [illegible] negat Isocr. *orat. 1. ad Nicocl.* ad publicam administrationem accessendum [illegible]

&

& D. Paulus in Epist. [illegible] requirit, *ut domi suæ benè præsideat.* Augustus Imp. cum [illegible] um & virorum continentia, præcepta dare conaretur, irrisus [illegible] non haberet de iis rebus loquendi libertatem. Cum multis enim [illegible] Liviæque, quam vivo marito ejus duxerat, erat, ut ajunt, subjectus. [illegible] eundem, accusatum, quod in uxorem duxerat, cum qua [illegible] serio animadvertere ausus fuit. Tantum monuit, ne in [illegible] rerum impingeret. *Xiphil. in Dione August.* Nec publicis vacare potest, 10. [illegible] tibus retrahitur, aut domi non habet, qui privatam rem [illegible], ut Scipio scripsit ex expeditione: *Mitterent successorem ad exercitus:* [illegible] *ad solum agellum, ne familia recederet ad ærarios, & nihil* [illegible] *posset filiabus. Val. 4. c. 4.* Præterea multum interest Rei- [illegible] promiscuè contrahantur, & potentiores hac arte supprimant 11. [illegible] Rempublicamq; ad se solos traducant, quo consilio X Viros interdi- [illegible] plebeiis, paulò post dicemus, & Pompejus, Cæsar, & Crassus [illegible] oppresserunt Rempubl. Privatum enim commodum hîc [illegible] Cato [illegible] publico, qui cum potuisset conjurationem hanc [illegible] servantem conjiceret, noluit potentiorem sibi generum [illegible] autem exemplum capere à Catone Majore, qui servos suos prohibere à conversatione ancillarum, ne foras quæsitū irent, quod [illegible] esset, & ne simul cum amore aliò transferrent studia & servitia [illegible]. Quantum enim in affinitatibus situm sit, Pyrrhus ostendit, qui [illegible]s, non eo, quo Augustus, consilio, ut ex incalescentibus adul- [illegible] diceret arcana maritorum: *Suet. in Aug.* sed ut ex affinitate am- [illegible] sibi conciliaret amicos, & vires acquireret majores. *Plut. in Pyrrh.* [illegible], & Antonii, ut vinculo aliquo colligarent animos duorum [illegible] Claudiam Antonii privignam, Fulviæ ex P. Clodio filiam, obtru- [illegible] vix dum nubilem, *Sueton. in Aug. c. 62.* rati, non alia necessi- [illegible] quàm affinitate, compesci gliscentes discordias. Benè autem tum [illegible] quando affinitates non contrahuntur, ad cumulandas divitias [illegible] potentiam privatam, sed ex virtute & in bonum Reipub. rectè no- [illegible]. Nam etiam, remota affinitate, Reipubl. interest scire, quæ 12. [illegible] jungantur, quoniam virorum animos non rarò mulieres sibi [illegible] & corrumpere solent quemadmodum peregrinæ mulieres à vera [illegible] Salomonem, Regum prudentissimum, & bacchanalium [illegible] Romanos, *Liv lib. 39.* adeò ut Rempubl. Lacedæmonio- [illegible] queratur Arist. 2. *Polit. cap. 7.* & Plut. *in Agid. & Cleom.* [illegible] Rempubl. Atheniensium diceret Themistoc. *Athenienses imperant Græcis* [illegible] *ibus, Vxor Themistocli. Plut. de educ. puer. in Them. & Græc.* [illegible]. De Romanis Cato: *Nos imperamus hominibus cunctis, uxores nobis. Plut.* [illegible] Plutarch. *in Luc. Præcia meretrix gubernabat Cethegum, Cethegus* [illegible]

Affinitates sæpe nocent Reipubl.

Vt & nuptiæ.

[illegible] matrimoniis tam multa mala, si malè ineantur, nec minora

 bona,

bona, si benè, Reipubl. immineant, perfectam instituturus Rempubl. [illegible] à fundamentis eam accersere tenetur, & ante omnia videre, utrum, [illegible] nato odio mulierum consortium cum Euripide, *Gell. lib. 15. c. 20.* fugiant [illegible] admodum Johannes Basilius tam impensè aversabatur occursum mulierum [illegible] plurimas, in quas forte fortuna inciderat, si præ nimio timore ipsæ non [illegible] tur, ad supplicium rapi juberet, *Sigism. Baro in histor. Musc.* aut si qui molestiis [illegible] miliæ præ Cælibatus commodis detrectent, ad ineundum matrimonium [illegible] pelli possint.

SECT. 3.

Quot incommoda circumsistant conjugium.

1. *Cand[illegible]r Metelli Cens. in oratione, incommoda conjugii non dissimularit.*
2. *Sacra litera multa incommoda tribuunt conjugium.*
3. *Nuptia [illegible] dicuntur, [illegible], compedes, pedica, [illegible] & [illegible].*
4. *Et habent speciem aliquam [illegible].*
5. *Proponuntur mala conjugii nonnulla ex [illegible] alterum.*
6. *Mulieres regulariter sunt improbæ, nec concludendum ex paucitate bonarum.*
7. *Mulier [illegible] barata [illegible].*
8. *Ratio [illegible] mulierum mulsebrium.*
9. *Ratio [illegible] Nav[illegible] rejicitur.*
10. *Ratio alia ex educatione & [illegible].*
11. *Cura patrisfamilias ad [illegible] superbia & [illegible] uxoris.*
12. *Sterilitas [illegible] & [illegible].*
13. *Nihil [illegible] generi [illegible].*
14. *Etiam qui maxime [illegible] & declam[illegible].*
15. *Tribus [illegible] gere [illegible] rem [illegible] alium.*
16. Utrum [illegible] sit, simplicem [illegible] ctam & astutam ducere uxorem [illegible].
17. *[illegible] simplicitas commendanda [illegible] mine[illegible].*
18. *[illegible] commoda [illegible] cogitatione [illegible].*
19. *C[illegible] omnes [illegible] affectamus tamen, ut [illegible].*

NEc enim magis nobis in Politicis, quam Q. Metello Censori in R[illegible] stias & incommoda matrimonii, diffiteri licet. Is, cum vellet, [illegible] xores omnes omnino cogerentur, liberorum quærendorum causa [illegible] habuit, quam Augustus Cæsar, cum de maritandis ordinibus ageret [illegible] pore scriptam, in senatu recitavit *Flor. dec. 6. Ep. 1. lib. 9.* De hac oratione [illegible] quibusdam, *ut refert Gell. lib. 1. c. 6.* Metellum Cens. *cui consilium* [illegible] *xores populum hortari, non oportuisse nec de molestia, incommodis* [illegible] *riæ confiteri, neq; adhortari magis, quam dissuadere* [illegible] *oratio[illegible] debuisse* [illegible] *plerunque* [illegible] *var* [illegible] *tamen* [illegible] *to.* [illegible] *natura vitii* [illegible] *C[illegible] conf[illegible] Metellum esse* [illegible] *qua* [illegible] *debet, alit[illegible] Rhetor. Rhetori concessum* [illegible] *captiosis: si modo verisimiles sint, & possint ad m[illegible]* [illegible] *Propterea turpe* [illegible] *Rhetori,* [illegible] *tum,* [illegible] *tate* [illegible] *tanto honore at* [illegible] *vita dignitate* [illegible] *quam quod verum sibi esse atq; omnibus* [illegible]

[illegible] re diceret, quæ quotidiana intelligentia & communi pervulgatoque vitæ [illegible] Denique igitur cunctis hominibus notissima conf[essus], eaq; con[illegible] veritatique commeritus, tum dent[illegible] facile & procliviter, quod [illegible] validissimum, atque verissimum, persuasit, civitatem salvam esse, si[illegible] frequentia non posse.

Hanc autem notoriam molestiam, qua conjugium gravatur, quid opus ver[illegible] cum nulla domus sit ejus expers, nullæ sive profanæ sive sacræ li[illegible] Quid enim hoc verbi est, quo Christus tacitè probat collectio[illegible] discipul[orum], Matth. 19. qui cum intellexissent, mulierem semel ductã per[illegible]dam esse, nec pænitendi superesse spatium. Ergo, inquiunt, melius [illegible] quam [at]tigisse, quod ut improbet Christus, tantum abest, ut po[illegible] per tacitam concessionem subjiciat: Non omnes sermonem hunc capere, ut [illegible] in [illegible] omnes causæ 32. q. 7. c. qui sitit. 33. q. [illegible] Unde inferebat Ja[illegible] vit. Si majores nostri, qui ex arbitrio nuncium uxori remittebant, [illegible] utriusq; gratia divertebant, sic [illegible] matrimonii adeo abhorre[illegible] auctoritate, aut Censorum imperiis, ad ducendas uxores compel[illegible] legi Augusti de maritandis ordinibus tanto impetu intercesf[illegible] recusantium eam perferre non potuerit, nisi ad[ju]ncta demum, le[illegible] pœnarum, & vacatione triennis data, auctisq; præmiis: Sueton. in Aug. c. 34. [illegible] argumentis urgebitur eadem quæstio, postquam legem nuptiis dedit [illegible] parentur, quos Deus semel conjunxerit, & ex ea fecit incommoda per[illegible] olim apud Judæos & Romanos, sine mora excuti & abdicari pote[illegible] post in hunc sensum explicabimus verba Apostoli, Quod bonum non [illegible] tangere. Ipse enim virginitatem & cælibatum non alio consilio sua[illegible] nisi, quod velit Corinthiis, ad calamitates nondum satis obfirma[illegible] vers. 28. manifesto ait: Si qua virgo nubit, non peccat, cæterum multis se [illegible] Leges quoque civiles matrimonium multis calamitatibus [illegible] l. ult. C. d. Imp. lucr. desc. lib. 10. & Canonicæ, onus & sarcinam [illegible] q. 2. c. qui sitit. 33. q. 5. Vulgò nexum, & vinculum matrimo[illegible] compedes nuptiales Apul. quia sui juris non magis est, qui pa[illegible] astrinxit, quam quem conclusum tenet ambitus carceris, aut ex [illegible] servitus. Basil. in proœm. constit. Monastic. Nuptias [illegible] Nec enim suæ potestatis est uxor, quæ virum, nec vir, qui uxo[illegible] 1. Cor. 7. c. diverf. 1. §. Cum ergo de Cler. coni & in speciem quandam ser[illegible] qui corpus suum tradidit conjugi. l. 2. de lib. ex[illegible] antiquo Thracum, Solinus c. 15. Indorum, Strab. 15. & Af[illegible] Strab. l. 42. Æl. 4. var. c. 1. qui contractas in forum nubiles puellas [illegible] argento vendere solebant, Brisson. de rit. nupt. Petr. in Ge[illegible] adhuc apud Turcas patri Sponsæ datur aliquid præ manu à [illegible] emeretur, ut tradit Busbeq. in Epist. 8. Monav. in relat. capt. [illegible] apud Rom. tertius uxorem capiendi modus erat Coem[ptio] [illegible] in 2. comm. in Top. Cic. quando dicente Isidoro 5. Etym.

2. Incommoda conjugii declarant [illegible] tra litera.

3. Nuptiæ nominantur onus & sarcina. Compedes. Pedica.

4. Servitus.

Olim emebantur.

c.24.in verb. Donatio. mulier unum ex tribus usibus, quos in m[illegible] vivo [illegible] quasi coemtionis gratia. Angli antiquo more, aurum & [illegible] sponsæ patri, ante fores Ecclesiæ, quando futuram uxorem [illegible] intervenientе sacerdote, quasi qui esset Libripens [illegible] Menandri illud notum est: *Vxore ducta servus eris*, & Euripid. in Antig. [illegible] *nuptiis non eris amplius liber.*

5. *Multa mala conjugii.* Taceo incōmoda cætera, quæ coacervant Hier. *in Jovin.* Gilbert. *in qq.* [illegible] Petrarch. *de vit. sol. ad fin.* Nam quod de amore Parm[illegible]

Ex Terent. *Terent. Eun. Act. 1. scen. 1.* nihil causæ est, cur non itidem ad conjugium trah[illegible]

Here, quæ res in se, neque consilium, neq; modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia: injuriæ,
Suspectiones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. Incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas
Quam si des operam, ut cum ratione insanias.

Horat. Quæ sententia adeò placuit Horatio, ut integram ferè verbotenus [illegible] pserit in sermones suos. *lib. 2. Sat. 3.*

O here, quæ res
Nec modum habet neq; consilium: ratione modoq;
Tractari non vult. In amore hæc sunt mala: Bellum,
Pax rursum: hæc si quis tempestatu propè ritu
Mobilia & cæca fluitantia sorte laboret
Reddere certa sibi. nihilo plus explicet [illegible] ac si
Insanire paret certa ratione modoque.

Iuven. Juvenalis accommodavit, ad lectum conjugalem, dum ait:

Semper habet lites, alternaque jurgia lectus
In quo nupta jacet, minimum dormitur in illo,
Plus fellis, quam mellis habet.

Ovid. Nec non Ovid. 2. *art. amand.*

Lite fugant nuptæq; viros, nuptasq; mariti,
Inque vicem credunt rem sibi semper agi.

Hipponact. Et Hipponact. apud *Stob. ser. 67* dicebat. *Binos e[illegible]um uxore[illegible] terum, quo ducitur: alterum, quo mortua effertur. Qualis ascensus a[illegible]*

Ecclesiastic. *rani: talis mulier linguata homini quieto,* ait Ecclesiastic. *c. 25.* & [illegible] *cum Leone & Dracone, quam cum muliere nequam. ibid.*

Salomon. Salomon mavult [illegible] *tecti aut deserta habitare eremo, quam cum muliere litigiosa. Proverb. c. 21.* [illegible] gravio-

Roman. rem pœnam potuerunt Romani profugo homini injungere, quam [illegible] innarent in ædes juxta improbam uxorem. *Montaign. c. 5. [illegible] lib. 1.* [illegible] quidam, cum inimico elocasset filiam, rogatus quare id fecisset, [illegible] *potui illum gravius multare, quam elocando ei, quod p[illegible]*

Democrit. mocritus interrogatus. quare parvam duxisset uxorem respondit [illegible] *malis minus eligendum fuit. Anton. Monach. serm. lib. 1. c. 34.*

Quod si distinguere velis inter probas mulieres & improbas, incommodorum [illegible] originem aliunde, quam ab essentia conjugii accersere, quam [illegible] per Accidens vocant Logici, statim premam te oratione & judicio Me- *6. Mulieres an per accidens malæ.*
[illegible] quoque potuisset molestias conjugii declinare, veritatis & ex- [illegible] victus maluit, quod res erat, confiteri & publicæ utilitatis dulcedine [illegible] auctoritatem temperare. Nam quod per accidens mulieres dicantur im- [illegible] eam exceptionem natura & indoles ipsarum non admittit. Nec enim re- [illegible] natura fortes quisquam dixerit, quia una atque altera talem se præ- [illegible] bonas, quia duas tresve tales reperisti, sed ad genus universum respi- [illegible] dum, & ex tota eius latitudine de indole & ingenio judicium ferendum. O- m[illegible] quippe malis punicis inest granum aliquod putidum, & ne optimæ qui- [illegible] suis caruêre suis. Indicio sit lapsus Evæ, stomachationes Saræ, jurgia Ra- [illegible] Adulterium Bethsabææ, & quæ præterea longa referre mora est. Jam olim 7.
[illegible]: *Haud facul fœmina inventu bona. apud Non.* quod expressum est ex *Mulier proba rara avis.*
[illegible] Menandri:

Γυναικὸς ἐσθλῆς ἐπιτυχεῖν ὐ ῥᾴδιον.

[illegible] de natura, ut ignis & maris, ita & mulieris dictum videtur ab eodem.

Θάλασσα, καὶ πῦρ, καὶ γυνὴ, κακὰ τρία.

[illegible] alia tria mala sese nactum dicebat: *Grammaticam, paupertatem, & perni- [illegible] Xantippen. Anton. part. 2. Serm. 34.* Imitatus est & Terentius: *Censen' te repe- [illegible] ullam mulierem, quæ careat culpa,* & vulgaris circumfertur versiculus:

Fœmina nulla bona est, quod si bona contigit unquam,
Nescio, quo fato res mala facta bona est.

[illegible] 1. in Iovin. Mulierem dicit neminem nosse, nisi qui passus sit, & Plautus: *Negotium [illegible] qui volet, navem & mulierem, hæc duo sibi comparato.* Item: *Fœminarum nulla [illegible], etsi alia aliâ pejor.* Autor somnii virid. *lib. 1. c. 187.* novem enarrat vitia mu- [illegible]. Nævizan. *lib. 1. sylv. nupt. n. 163.* septem proprietates. Simonides consti- [illegible] m earum genera secundum proprietates octo Animalium, *Suis, Vul- [illegible], Mustelæ, Equæ, Simiæ, Apiculæ,* & denique *Maris & Telluris,* quæ Pho- [illegible] paullò concisius contraxit in quatuor, quorum primum *Cani*, alterum [illegible] *Equæ*, quartum *Api*, assimilavit, & rejectis reliquis omnibus, huic uni [illegible] palmam dedit. Tam paucas bonas putavit reperiri ex tam multis, ut [illegible] Accurs. *in l. ex his. de ll.* ex eo, quod ibi scribitur: *De iis, quæ rarò [illegible] feruntur leges,* facetè infetat: *Non esse propterea de bonis mulieribus leges feren- [illegible] fuerit:* nec non *in l. 2. C. de his, qui ven. æt. impetr.* reddens rationem, qua- [illegible] es citius veniam ætatis impetrent, quam mares, *quia,* inquit, *mala herba [illegible]*. Rationem si à physico petieris, non improbabilem tibi reddet ex im- 8.
[illegible] temperamenti, quam sequuntur mores animi, *ut docet Galen. in libr. hujus [illegible]* nomen apud Latinos traxit mulier, à mollitie, id est, fragilitate, ut ex [illegible] interpretatur Concilium Triburien. *c. 46. Varr. & Lactant. c. 12. de oper. [illegible] de aur. & arg. leg. Ut corpus teneris, sic mens infirma puel- [illegible] Epist. 18.* Quod verò ex cranei diversitate & paucitate futurarum fa- 9.

tuitatis muliebris indicium capit Nævíz. *lib.4.syl.Nupt. n.29.* ridiculum ex [illegible] natomica *αὐτοψίᾳ* redarguitur. Imo plures ut plurimum, ut in pueris ita [illegible] nis reperiuntur, dum sagittalis per medium os frontis [illegible]it ad radicem [illegible] rium. Virtus enim cerebri non tam à conformatione cerebri [illegible] crane[illegible] temperie dependet, *ut docet Gal.3.de loc.aff.c 6.lib.2. Apol.6.8.de [illegible] P.c.12. & [illegible] fixius deduximus in observ. Anat.* Accedit imperfecta educatio, vita sedentari[illegible] &

10. defectus earum rerum, quarũ intuitu aut exercitio ingenium excitatur, & [illegible] confirmatur. Hinc fit, ut affectibus, quos ratione superare non did[illegible] cer[illegible] mium quam indulgeant, in iram, veneremq; inconsiderato impetu ruentes, [illegible] secus ac si mansuetam & usu cicuratam aliquam bestiam domi intuearis. Nam Plato quoq; dubitavit, in utro genere animalium, rationalium an irration[illegible] collocare debuerit mulieres. *Euseb.12.de præp.Evang.c.7.* & lex Mahumetan[illegible] eas annumerat, si Montecatino credis *in 1.Pol.c.2.tex.8.* Imò Gratianus e[illegible] A[illegible] non veretur scribere: *c.hæc imago 33.q.5. Mulier ad imaginem Dei non est [illegible]* enim dicit: *Et fecit Deus hominem: ad imaginem & similitudinem Dei fecit [illegible] etiam Apostolus: vir quidem, inquit, non debet velare caput suum: quia ima[illegible] Dei est: Mulier ideo velet, quia non est gloria & imago Dei,* quam senten[illegible] Theologis impugnandam relinquo. In vita Politica nimis crebrò experim[illegible] rè esse dictum. Χειμὼν κατ' οἴκους ἐστιν ἀνδράσι γυνή.

& rectè Mitio felicitatem suam præfert infortunio fratris, dum ait: *In [illegible] a.1.sc.1.*

Ego hanc clementem vitam urbanam, atq; otium
Secutus sum, & quod fortunatum isti putant,
Uxorem nunquam habui: ille contra hac omnia:
Ruri agere vitam, semper parcè ac duriter
Se habere, uxorem duxit, nati filii, &c.

11. *Cura patris-familias ex re familiari.* Nam, qui uxorem duxit & natis ex ea liberis, quod Christiani patrisfam[illegible] docet Apostolus, *ad Tit.c.1.1.ad Timoth.c.5.l.scripto.Unde lib.l. nihil. §. 1 de [illegible] c.prædicator ubi gl.in verb.thesaurisare.16.q.1.* prospicere cogitat, nunqu[illegible] & laboribus vacuus esse potest, dum in id incumbere dies noctesq; cogit[illegible] sumtum in uxorem & liberos sibi sufficiat.

Stes, sedeas, abeas, redeas, vigilesve, quiescasve
Aut quid agas tandem, protinus uxor adest.
Æs petit in cœnam, aut quæ ventrem, obsonia, claudant,
Aut quæ jam refici palla mereretur anus.
Ecce alibi cecidit moriturus filius: astat,
Pro cura precium qui exigit Archiatros.
Parte alta mercedem abitura pedissequa poscit.
Atque aliqua est semper crux mala, quæ rogitet.

quemadmodum olim à me pluribus scriptum fuit *in Epithal.* [illegible] Plauti *in Aulul. Miserum aut m virum, & qui exoratus, &* [illegible] *quod ipse non dederit, datum ab alio videbit.* Cato pro l. Opp. ap. Liv. l.34. Ipse Damea,

[illegible] reversus, errorem suum confitetur, & Mitionis cœlibatu palmam [illegible] ait *Ad.* [illegible] *en 4.*

Ille [illegible] vixit: sibi sumtum fecit:
[illegible] agresti, sævus, tristus, parcus, truculentus, tenax
[illegible] quam ibi miseriam vidi? nati filii,
[illegible]. Porro autem dum studeo illis ut quàm plurimùm.
Facerem, contrivi in quærendo vitam, atq; ætatem meam.

Adeo non abs Horat. *1. Epist. 1.*

Si cui lectus genialis in aula est,
Nil ait esse prius, melius nil cœlibe vita.

Nec verò non aliunde, quam ab onere uxoris, nascitur miseria, sed maximam [illegible] a liberis, quos si nullos dederit Deus, ipsa sterilitas odiosum facit matri- 12.
[illegible], aut ut lex vetus loquitur, maledictum, *Deut. 7. c. recurrat c. his ita 32. q. 4.* [illegible] *c. pudor 32. q. 2. gl. in c. nuptiar. 27. q. 1.* cum vulgò tāquam oppro-[illegible] ta fuerit, & apud Judæos *Gen. 16. 29. 30. 1. Sam. 1. Luc. 1. Psal. 128.* & [illegible] ut paulò post dicemus, & constat, ex Crinit. *de honest. discipl. li. 14.* [illegible] Orbonæ Deæ aram dicaverunt ad ædem Larium, *Plin. lib 2. c. 7.* [illegible] averruncaret. *Arnob. lib 4. contr. gent.* nec quicquam est, quo firmius [illegible] ut conjuges, quam communes liberi, *ut ait Arist. 8. Eth. c. 11. & 12.* [illegible] scribit *subniti matrimonia. l. 1. §. ult. de lib. exhib.* Ubi verò oneratur [illegible] multitudine liberorum, præterquam quod duplicentur labores, dupli-[illegible] & curæ, dum

Omnis in Ascanio cari stat cura parentis. *Virg. 1. Æn.*

[illegible] imaginem depingere voluit Terent. in Mitione, quem sic introducit lo-[illegible]:

Ego, quia non rediit filius, quæ cogito? &
Quibus nunc solicitor rebus, ne aut ille alserit,
Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
Ali[quid]: Vah, quemquamne hominem in animo instituere aut
P[a]rare, quod sit charius, quam ipse est sibi?

[illegible] *& 9. Ethic* in plures divisam amicitiam molestam dicit & tædiosam, quia [illegible] unius opera pluribus satisfacere. & variis modis affici oportet, qui [illegible] multorum amicorum fortunis nunc condolere, nunc congratulari cogi-[illegible] [illegible] molestiùs erit, si quis plures habeat liberos, qui sunt quasi alteri & 13.
[illegible] parentes, *ut ait idem 8. Eth. c. 12.* & quorum sive prospera sive adver-[illegible] ad manes ipsos parentum redundat. *1. Eth. c. 10.* Alium ante tempus, [illegible] indolis egregiæ dedisset documenta, præripit invidia fati: alium [illegible] pauperatas: alius aliter à virtute paterna degenerat, & in hoc incum-[illegible] luxuriæ morem gerere abnuenti patri molestiam creet. Quis hîc [illegible] meritò cum Demea: *Nati filii, Alia miseria,* μεγάλη τυραννίς ἀνδρὶ [illegible] Augusto
[illegible] μ[illegible] τ' ἵμεναι, ἄγον[illegible] τ' ἀπόλλ[illegible],

O quam oportuisset me & sine uxore esse & sine liberis. Suet. Aug. [illegible]

Filius degener, ait Ecclesiastic. *c.22. ignominiam parit patri: Filia so*[illegible] *invenit maritum: sed improba contemnitur & relinquitur in opprobrium parentum. Filia immodesta, tam patri quam viro dedecori est & ab utroque odio habetur.* Item Proverb.*17. Qui educat stultum, pœnitebit.* Et paulo post: Insanus filius parit t[illegible] patri, & matrem coniicit in angorem. *Nimis è natura dictum est*, ait [illegible] *quem filios invenisse tortores. In quo Euripidis mei sententiam probo, qui carentem* [illegible] *ris infortunio dixit esse felicem. lib.3.consol.phil.pros.7.* Antoninum philosophum hac una re *infelicem* facit Capitol. *quod filium haberet*, quem cum videret adeò à patria voluntate degenerare, præ dolore creditur noluisse vitam remediis protrahere. *Capitol. in M. Anton.* Augustum mihi intuere iterum, *quem lætum atque fidentem* [illegible] *bole & disciplina domus fortuna destituit. Iuliam filiam & neptem omnibus probris con*[illegible] *taminatas relegavit. Cajum & Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit* [illegible] *Tertium nepotem Agrippam, simulq́; privignum Tiberium adoptavit in foro: e*[illegible] *Agrippam brevi ob ingenium sordidum ac ferox abdicavit, sepositque Surrent*[illegible] *quantò autem patientius mortem, quam dedecora suorum tulit. Nam Caij Luci*[illegible] *non adeo fractus, de filia absens, ac libello per Quæstorem recitato, notum Sen*[illegible] *abstinuitque congressu hominum diu præ pudore. Sueton. in Aug. d. c. 65. Multos enim* [illegible] *claros domestica destruxit ignominia*, ait Plin. in *Panæg.* & *quod cives majores non* [illegible] *id effecit, quod mariti minores essent.*

14. Quis verò unquam adeò circumspectè duxit uxorem, quis adeò extra o[illegible] fortunæ ictus in tuto assertus fuit, qui non in unum aliquod ex tot incomm[illegible] inciderit, & dum ipse maximè matura sollicitudine suis affectibus modum imposuerit, non in præceps abreptus fuerit ab aliquo grassantis fortunæ turbine.

Nemo in conjugio vivit expers molestiæ.

Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, usus, semper aliquid adportet novi,
Aliquid moneat, ut illa, quæ te scire credas, nescias,
Et quæ tibi putares prima, in experiundo repudies. Ter. Adel. act. 5. [illegible]

Claudius Imp. pro concione apud prætorianos affirmavit: *Quatenus sibi matrimonia male cederent, permansurum se in cœlibatu: Ac nisi permansisset, non recus*[illegible] *confodi manibus ipsorum. Sueton. in Claud. c. 26.* Nam qui lupum auribus tenet, aut inter sacrum & saxum stat, vix est, ut latere tecto abscedendi copiam habeat. Ita verò se habere, qui ambit uxorem, ex vulgatis argumentis, quæ ἀντιστρέφοντα [illegible] cos, Latinos reciproca vocare testatur Gell. *lib.5. cap.10.* patet, seu quæ utrinque

15. incommoda parata ingerunt, ut vix liceat effugere, quin Charybdin inc[illegible] vitavit Scyllam. Aut enim *pulcra* ducenda, aut *deformis*: Item aut *dives*, [illegible] Item aut *astuti*, aut *hebetis ingenii*. Utrum horum elegeris, pendebis, & paratam

Tot captiones [illegible]

16. habebis Nemesin à tergo. Priori enim disjunctivæ adiiciet Bias argu[illegible] suum εἰ καλὴν ἕξεις, κοινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, ἕξεις ποινήν. ἑκάτερον δ' οὐκ ἀγαθ[illegible] *c.11.* Secundæ subiiciet Hieronym. *in Iovin. Uxorem pauperem alere difficil*[illegible] *divitem, tormentum.* Tertiæ ipse: Astutia mulieris nihil imperi[illegible] nihil onerosius. Perinde enim se habet prudentia mulieris, ut principis, quæ ple-

Satius est simplicem, quam callidam & doctam uxorem ducere.

rumque

... perniciosa est. Consilium enim viri aut spernit, aut ipsi obloquitur, nec sub jugum cogitur animus prudens, nisi invitus.

Imperium spernit, quæ nimis ipsa sapit.

Præterea, quia ἀκμὴν prudentiæ attingere, non minus mulieribus, ob imbecillitatem, quam principibus ob negotia, denegatur, fieri non potest, quin, quod ... Arist. .. *Eth. c. ult.* accidat, ut scilicet immatura & imperfecta illa prudentiæ specie, innata calliditas exacuatur magis, quam corrigatur, & hinc rectè ... Syracid. *c. 25. nec iram, nec dolum muliebrem ab ulla alia re superari.* Unde in ... eram partem deflexerunt alii, & simplicitatem in virgine prætulerunt astutiæ seu prudentiæ, quemadmodum Theophilus Imp. expedito Icasiæ responso deterritus amore, ex pulcritudine ejus haustum in Theodoram effudit, *Zonar. in Theo-phil.* & Franciscus, Johannis V. filius, dux Britanniæ, cum ipsi offerretur Isabella, ... regis filia in matrimonium, & modestè sine literarum cognitione educata ... respondit: *qu'il l'en aymoit mieux: qu'une femme estoit assez scavante, quand ... mettre difference entre la chemise, & le pourpoint de son mari. Mich. Montaig. ... essais. ch. 23.* Sunt quoq; , qui literas propterea putant satius ignorari à ..., quam sciri, *Bertach. in Repert. Verb. Literæ. Erasm. in Moria*, exemplo Cal-..., improbæ causarum actricis, *Tac. 15. Ann. l. 1. § sexum. de postu.* & Sempro-... *Salust. in Catil.* in quam partem inclinat Petr. Gothofr. *libr. 2. de Amor-...*, præcipuè, si agatur de iis, quæ destinantur viro. Nam sicut in servo non tantum ..., sed corporis molem requirit Arist. *1. Polit. c. 3.* & in milite Imperator ma-... promptum obsequium sine prudentia, quam prudentiam curiosam ... equio. Ita, quia mulier regi, non regere nata est, nullis aliis dotibus in-... esse debet, quam, quæ ad parendum referuntur. Qui verò se ipsum re-... intelligere censet, quo facto opus sit, quam eum, qui imperat, omnia prius ad calculos & articulos revocat, quam ad executionem properet, & proinde minus ad obediendum facilis est. *Naviz. syl. nupt. li. 2. n. 101. ad fin.* *Vt lapis*, ait Rufus ... *Arrian. Epict. lib. 3. c. 6. quamvis sursum eum jeceris, suopte nutu deorsum feretur: sic ... ingeniosus, quo magis repulsus fuerit, eò magis inclinabit illuc, quo ab ingenio & natura ducitur.* Cum hoc autem commodo jam statim conjunctum est multò gravius incommodum, inertia scil. & familiæ neglectus. Nam quæ sibi ipsi viam non ..., qui monstret callem cæteris? Mulier enim assumitur, ut socia, ita & ... domus, cui incumbit præcipuè educatio domestica liberorum, & ad-... familiæ. Neutri autem officio sufficit, cui non sufficit prudentia. 18.

Propterea Epicharmus non abs re dixit: Uxorem quærere, nihil aliud esse, quam ... tessaras projicere, & Stobæus repetit tritum versiculum: 19. *Nuptias ... potius ... licet ab ... ...*

ἄλυπον ἕξεις βίον, χωρὶς γάμου. *Serm. 67.*

... refert Theodectis dicterium: *Vxor & senectus eadem res sunt: Vtramque ... postquam adepti sumus, contristamur. Serm. 66.* Et de senectute sic sen-... *Cicero in Cat. Maj. Senectutem ut adipiscantur omnes optant, eandem accusant ...* ... etiam plerisque accidere videmus, quod Rhetoribus acci-

 dere

dere videmus, quod Rhetoribus accidere scribit Senec. *4 contr. 29. ut* [illegible] *intelligant & ament*, aut quod amantibus Terent. *Eun. Act. 1. sc. 1.*

Et tadet & amore ardeo.

Sentit amans sua damna, ferens tamen haret in illis,

Materiam culpæ prosequiturque suæ. Ovid.

Castrucius solebat laudare, qui uxores verbis, non re ducerent, [illegible] eos, qui navigare instituūt, mox tamen periculi timore deterriti re[illegible] verbis sæpe promittunt, reipsa nunquam expediunt. *Mathiav. in vit. C*[illegible]

Sect. 4.

Qua ratione matrimonii incommoda sint declinanda.

1. *Propter molestias conjunctas à nullo vitæ genere abstinendum.*
2. *Nec cælibatus certus caret molestiis & perpetuis incommodis.*
3. *Cælebs nequit a viro mutuari adjutorium.*
4. *Qui vitant mala cælibatus, incidunt in graviora pericula animæ.*
5. *Amaritiem malorum edulcorat multitudo bonorum conjunctorum.*
6. *Vti bonis adhærent mala, sic* [illegible] *non sunt ejuranda.*
7. *Multa mala, & per* [illegible] *etia* [illegible] *emolumentum patria e*[illegible]
8. *Vxorem ma*[illegible] *pertu*[illegible] *beret domi scholam patientiæ.*
9. *Multa mala expugnat comi*[illegible] *& assuetudo.*
10. *Negligentibus civibus* [illegible] *cere, non negligens censore* [illegible] *facere,* [illegible]

1. HÆc cum ita se habeant, nec omninò careat molestiâ vita conjugalis, [illegible] men propterea deserenda est, aut ejuranda. *In charitatem enim peccat*[illegible] Clemens Alex. *3. Strom. qui propter molestias, abhorrent à conjugio & fugiunt e*[illegible] *tionem liberorum. Quod si curam fugimus*, ait Cicero in *Lal. virtus fugienda est,* [illegible] *cesse est cum aliqua cura res sibi contrarias aspernetur atque oderit*. Et *qui vult* [illegible] *lestias, vitet mundum*, ait Erasm. *in Misog.* Barbarè, sed appositè Nævi[illegible] *in sil. lib. 4. n. 2. ex Ang. in l. 1. in pr. de appell. Non possumus invenire pannum sin*[illegible] Pæna enim lapsus ita pervagata est & corrupit omnia, ut sine labore & [illegible] stiis nullibi pedem figere aut consistere liceat.

Scandit æratas vitiosa naves
Cura, nec turmas equitum relinquit
Ocyor cervis, & agente nimbos
Ocyor Euro. Horat. *lib. 2. Od. 16.*

2. Dii dona sua mortalibus non aliter vendunt, nisi maximorum labo[illegible] tio. Si enim oculorum aciem irretortam ad cælibatum reflectere v[illegible] parciorem illic malorum segetem licet demetere. Socrate[illegible] ro[illegible] ducenda sit, vel non. *Vtrum*, inquit, *feceris, pænitebit, ut refert E*[illegible] *c. 5*[illegible] *& repetit Ioh. Andr. in addit. ad gl. fin. verb. conjugati & ibi* § [illegible] *Trait. Qui enim solus est*, ait Eccles. *c. 4. in vanum laboribus* [illegible] *rum unquam gustare potest. Vbi ceciderit, nemo est, qui jacentem* [illegible] *rit, nemo est, cujus calore foveatur: ubi oppugnatus fuerit, nemo* [illegible] *vitæ habet & adjutorem operarum, ab eo erigi*[illegible]

[illegible] *rumpitur.* Antiquitas, ut rationem redderet appetitus, [illegible] ad virum, & vice versa vir fertur ad fœminam, ex uno corpore am[illegible] in duo finxit, *Plat. in Sympos. & ex eo Euseb. 12. præp. Evang. c. 7.* [illegible] *ex tradit. Hebræorum.* ex quo simul & hoc demonstrant, quare [illegible] ope vivere & sibi sufficere non queat, ut ostendit Xenophon. 3. [illegible] utriusque naturis, ad diversa officia destinatis, ex quo refuta[illegible] Montecat. *2. Pol. c. 4. in princ. schol.* alterum finem, quo uxor dicitur [illegible] in [illegible] viro, *Gen. 2.* accidentarium tantùm statuentis, cum operas [illegible] præstare possint sibi viri invicem, *ut ferè etiam Perer. in Gen. lib. 4. c. 2. v. 22.* Nam muliebres operas omnes nequit vir subire, *Menoch. cas. 420. arb. qq. n. 69.* nec ullus [illegible] escit cum altero in unam carnem, ut eorundem malorum & bonorum [illegible] queant participes. Benè Arist. *5. Eth. c. 12. Alia animalia coëunt gene-[illegible]. At homines non hujus tantum, sed & rerum earum gratia, quæ ad vitam [illegible] habitant. Continuò enim officia divisa sunt, aliaque sunt viri & uxoris [illegible] speculantur in commune sua utrinsq; conferentes.* Et ne cætera, quæ [illegible] pullulant, incommoda, aut defectus bonorum Matrimonii seu finium, pro[illegible] illud non potest non magni momẽti esse apud religiosos homines, quod [illegible] conjugium, vitandarum molestiarum gratia, dono continentiæ desti[illegible] vivere imperant, aut perpetua ustulatione torqueri, aut cum scortis se [illegible] cogantur, nisi cum Diogene horũ operas graviori peccato præveniant. 4. *Extra conjugium vix piè vivitur.* [illegible] *in c. rursus. col. 5. qui Cler. vel Vovent. Virum* dicit *perpetuo in igne esse*, quod [illegible] ex *c. vir cum propria. 33. q. 4.* cum tamẽ viro in promtu sit remedium extin[illegible], quod quia nullum datur cælibibus, quid licebit de iis præsumere, nisi, [illegible] eo acrius sitiant, quò minus sitim sedandi copia datur? Quanto verò anima [illegible] corpore, tanto sollicitius fugiendum est illius, quam hujus detrimentũ, [illegible] od Paulus Apostolus, non una sententia confirmat: *1. Cor. 7. Ad vitandam [illegible] suam quisq; uxorem habeat: Qui se continere nequit nubat: Satius est nube-[illegible].* Quid enim *prosit homini, si lucretur totum mundum, & animæ interim [illegible], aut quodnam illud tantum est, quo jacturam animæ redimere queat,* ait [illegible] ple. *Matth. 16. circa fin.* Aut igitur ob incommoda vitandum nõ est ma[illegible] aut non minus vitandus cælibatus, cum malis prematur si non pau[illegible] saltem eò gravioribus, quò propius vergunt in detrimentum animæ.

[illegible] & alio clypeo excipi & declinari possunt omnia illa incommoda, si di[illegible] multò potioribus pluribusque commodis, quæ ex eodem matrimonio 5. *Commoda conjugii.* [illegible], extingui &, ut saccharo bolos solent Medici, obduci. N[illegible] si linguatã, [illegible], eorũam & rixosam mulierem detestatur Syracides, probam, mode[illegible], viri & familiæ studiosam non minori conatu extollit, quam illam [illegible] *2.* Si noxæ filiorum in ignominiam ponunt ipsos parentes & vi[illegible] crudelitas dividunt: atqui quid jucundius patri accidere potest quã [illegible] liberis se redivivum contueatur. *Benedictus vir, cujus phare-[illegible] juvenum, qui non succumbent, dum pugnant contra hostes sub [illegible] filius,* ait Salomon, *matri incutit pudorem, sed qui prudens evadit,*

evadit, gaudio afficit patrem. Proverb. 15. Alias enim *iniqua e[illegible] præterimissis bonis, malorum enumeratio*, ut ait Cic. 3. *de leg.* [illegible] dit Aristoteles. *2. Polit. c. 3.* quod privatarum possessionum [illegible] rum in Republ. mala & defectus enumeret, sed bona, quæ i[illegible] in Re[illegible] dent, subdolè taceat. Nemo est, qui non æquè stultè sapiat, ut [illegible] cus, *qui volebat amare, volebat potiri, volebat, quod daret amica, sibi* [illegible] *experiundo esse nolebat.* Nam cui sincera perfrui volupt[illegible] licet, & b[illegible] ne malo, stultus sit, si præter id velit sibi una comparatum malum: Veru[illegible] do malum innexum est bono, ut plerunque in rebus humanis acc[illegible]e solet, rosam decerpere non liceat salvis unguiculis, &

Sint mala mixta bonis, sint bona mixta malis:

6\. Tum, *Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his admittenda,* quema[illegible] servus apud Comicum subjiciebat. Menander ex eodem capite reprehe[illegible] o sorem nuptiarum, *apud Clement. lib. 2. Strom.* τὰ δυσχερῆ τι καὶ τὰ λ[illegible] ἀρτῷ: τὰ δ' ἀγαθὰ ὐκ ἐπιβλέπεις. Invicem enim in statera appende[illegible] cum malis, quando neutris separatim potiri fas est, & eò inclinan[illegible] clinat pensior moles.

Commoda qui sentis jungas onus emolumentis,

ait Hostiens. *in Sum. de Ecclef. adif §. A quibus.* & Plautus,

Necesse est sumtus faciat primum, qui quærit lucrum.

Horatius ad hanc limam examinat conditiones amici, cum nemo vitiis [illegible] scatur, & optimus ille censendus sit, qui minimis urgeatur. Nam

amicus dulcis, ait, ut æquum est,
Cum mea compenset vitiis bona, pluribus hisce,
Si modò plura mihi bona sunt, inclinet: amari
Si volet: Hac lege in trutina ponetur eadem. *lib. 1. Satir. 3.*

Cum igitur ex conjugio majora oriantur commoda, quam incommoda [illegible] propter illa non secus devoranda sunt, ac amarus succus propter dul[illegible] tem. Icasia, quam animo sponsam sibi destinarat Theophilus, cum [illegible] brasset illud Ecclesiastici: *per mulierem intravit malum in mundum,* [illegible] sponsum putabat, si ex eodem sexu profecta bona opposuisset, inqu[illegible] *multa bona à muliere exuberant. Zonar in Theop.* E duobus enim m[illegible] gendum est minus, quod majoris boni rationem subit: & hæc Au[illegible] in oratione sic explicavit: *Esse quidem in matrimonio molestias & diff[illegible] negari non posse, interim cogitandum nullum esse bonum, cui non sit aliq[illegible] mixtum, quod si quis declinare velit, ne bonum quidem appete[n]dum [illegible] dum ad virtutem & voluptatem veram perveniri non possit, nisi in ea p[illegible] pendatur.*

7\. Deniq; si non suppeteret alia, incommoda hæc effugiend[illegible] præivit Metellus Censor, cuius orationem tanti ponder[illegible] cum de maritandis ordinibus dicere aggrederetur, eàm denu[illegible] in se[illegible] verit *Flor. Epit. lib. 59. Dion. lib. 56.* Portisculum eius, quod ad p[illegible]

Oratio Metelli.

[illegible] Gellius [illegible] *Si fine uxore possemus, Quirites, esse, omnes ea molestia care-* [illegible] *tura tradidit, ut nec cum illis satis commode, nec sine illis ullo* [illegible] *saluti perpetuæ potius, quam brevi voluptati consulendum.* Si enim bo- [illegible] aliquando Reip. impendendæ, nec vitæ ipsi parcendum, ut sa- [illegible] tur, cur non & genius parum per defraudandus, aut otium in- [illegible], quò futura præveniatur ejusdem ruina, ut explicat Dion. *lib. 56.* [illegible] Indi[illegible] sua censet Plato, qui in ea non relinquat suc- [illegible] juvenis Spartanus noluit Seni, qui vitam sine uxo- [illegible] pro more in theatro assurgere, *quia, inquit, post te neminem re-* [illegible] *ibi vicissim assurgere queat.* Cleombrotus Pausaniæ filius, cum hospes [illegible] controversiam haberet cum patre de virtute: *Tantisper, inquit, pater est te* [illegible] *quoad tu quoq; genueris. Plut. in Apoph. Lacon.* Quò facit responsum Crœsi [illegible] datum; Utrum feliciorem censeret, sane an verò parentem? [illegible] ut de se responderet, respondit de prole, & stomachanti, quod [illegible] rationem addidit, quia pater te filium reliquit, quæ felici- [illegible]. Tanti faciebant Spartani procreation em sobolis, sine qua [illegible] abant Reinpub. subsistere posse. Menander [illegible] uxorem, [illegible] *iam, apud Stob. serm. 67.* quod binis versibus Susarionis sic explicat [illegible]

κακὸν γυναῖκες, ἀλλ᾽ ὅμως, ὦ δημόται
οὐκ ἔστιν οἰκεῖν οἰκίαν ἄνευ κακοῦ.

Socrates idem innuit cum se uxoris jurgia propter sobolem non secus fer- [illegible] eret, ac auscultaret [illegible] billa propter ova. Boni quippe publici gratia privata sibi [illegible] prudenter censebat quo sine non tantu ipse, sed & cæteri cives, ut [illegible] cent civitatem secundas, sive concubinas, sive uxores prioribus [illegible] fuerint, quod Lacedæmonii quoq; ab Anaxandride Rege [illegible] præ amore negaret nunc illam remittere. *Herod. lib.* [illegible] quoq; de causa patienter ferendæ sunt injuriæ uxoris, ut dum [illegible] imur, [illegible] amus & exerceamur, quò cæterorum quoq; fo- [illegible] & injuriam facilius feramus, quemadmodum Socrates res- [illegible] Alcibiadi, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam [illegible] illud Nævizano *lib. 4. Sylv. nupt.* allegandum [illegible] qui- [illegible] & multo minutiora magisq; ridicula, excusandis conjugii mo- [illegible] cum [illegible] coacervat. Inficiari velle manifesta tædia, impudentis [illegible] tarn [illegible] toris: impatientis verò civis, nolle quietem domesti- [illegible] pro restauratione totius Reipubl. deducere, [illegible] quæ conjugio impinguntur, talia sint, ut usu assuetudineq; [illegible] essentialiter non sint innexa, sed studio & prudentia cor- [illegible] Varro, in *Satyra Menipp. quam de officio mariti* [illegible] *Vitium,* [illegible] *aut ferendum est. Qui tollit vitium, uxorem commodiorem* [illegible] *facit.* Fertur autem assuetudine & prudenti patien- [illegible] pellatione. Nihil enim efficacius permovet ani-

Molestia conjugii devitandæ propter [illegible] Rep.

8\. *Viri mala ferant & ob exercitium de molestiis patientia.*

9\. *Multa mala tolluntur [illegible].*

mos, potissimùm muliebres, quàm preces & blanditię virorum, ut ait Li[illegible] & Ælian. *libr. 3. c. 10. Amatorum benevolentiæ plurimum valet apud Ama[illegible] rendum virtutis stu[illegible]ium, si moderati sint ipsi & honesti.* Syracides etiam [illegible] mulierum lasciviam constringi, quemadmodum littoribus circumscr[illegible]

Patientia. vius. *c. 25.* Quod si ne sic quicquam profeceris: *Levius fit, si bene fertur o[illegible] lerabilius reddit patientia. Quicquid corrigere est nefas.* Multa quoq; ab in[illegible]

Assuetudine. tis videntur intolerabilia, quæ dies sensim, ætas & usus mitificant. Nam [illegible] *pomis notat Accius, itidem evenit in conjugiis, quæ dura & acerba nascuntur, p[illegible] tia & jucunda. Sed quæ gignuntur statim vieta, & mollia, atq; in principio sunt vi[illegible] non matura mox fiunt, sed putrida. Gell. lib. 13. c. 2. Hæc dum incipias,* ait Comicus [illegible] *ignores, graviæ sunt, ubi cognoris, facilima.* Et si ullibi, alibi certè hîc *Prima co[illegible] rima est,* ut ait idem in negotio non dissimili.

10. Propterea, cum publicis commodis privata non sint anteferenda, *[illegible] casu dicit Paulus 2. sent. 19.* nec privata incommoda tanti sint, ut evitari [illegible] sint, aut majoribus commodis non obliterari, non tantum civibus, [illegible] Reipubl. ut debent, studiosi esse, incumbit matura de conjugio co[illegible] quis, mollitie animi deterritus, aut vagæ libidinis dulcedine, illectus, ca[illegible] unico sed indui non patiatur, Censores officii sui meminisse debent, [illegible] viave commodius fieri potest, ad ducendas ex usu Reip. uxores, ignavos & [illegible] tinentes cælibes compellere.

Utrum cives à Magistratu ad ineunda conjugia compellendi.

1. *Notatur explicatio quadam Anton. Fabr.*
2. *Libertas non est licentia quidvis faciendi, sed quod fas & jura sinunt.*
3. *Prima cura legislatorum, ut populosam faciant civitatem.*
4. *Ob cujus defectum reprehenditur Resp. Epirotica ab Epitteto.*
5. *Apud Iudæos necessaria erant matrimonia.*
6. *Item apud Germanos.*
7. *Nec non apud Persas.*
8. *Et Athenienses.*
9. *In Respubl. Platonis.*
10. *Et Lycurgi.*
11. *In [illegible] Romana Numa Lex.*
12. *C[illegible] & [illegible] Censorum.*
13. *[illegible] multarint Romani calibes.*
14. *[illegible] Censorum ar[illegible], cum lex ante Iuliam de hac re non extaret.*
15. De lege Iulia & Papia Pop[illegible]
16. *Nomina hujus legis.*
17. *Origo ejusdem.*
18. *Papius quo anno Consul fuerit.*
19. *Defenditur Iohan. Ferra[illegible] & [illegible] tur dubium quod olim Co[illegible]*
20. *Romani quam studio[illegible]*
21. *Iura maritorum pra[illegible]*
22. *De jure liberorum.*
23. *De jure trium libe[illegible]*
24. *An ullus tantus [illegible] cuset ab omnibus oneribus [illegible] libus.*
25. *Pœna cælibum.*
26. *Qua jure tolli non debue[illegible]*
27. *Pœna tamen sterilitat[illegible]*
28. *Quo casu cæl[illegible]*

1. STatim ad hanc quæstionem ogganient, libertatis, seu licen[illegible] uxoribus & nupt[illegible] patroni, antiquam cantilenam *Non e[illegible] placitu & arbitrio alieno [illegible]anda,* & Anton. Faber. *de nupt. p[illegible] 4.* [illegible] licet cogi posse censeat filium, ad hanc vel illam personam ducen[illegible]

... um auspicandum cogi posse, nec tamen rationem assignat, ... illic potius, quam hic locum habeat, cum personæ electio non ma... esse nostri arbitrii, quam conjugii: Imò illa magis, siquidem liberta... matrimonialibus requirit lex, ob quietem & pacem domesticam. ... turbatur, si quis in ædes cogatur recipere aliquam, quæ pla... aliquam, quam toto animo abhorreat. Sed ut infra prolixius osten... de consensu parentum agimus, libertatem non aliter definit Ulpian. ... *faciendi, quod vis & jus sinunt, l. 4. de stat. hom.* quam definitionem ... considerabimus, *in c de Dom. & Serv. ubi eam impugnat Montecat. 1. Pol.* ... Nam si talem libertatem in rebus civilibus requiramus, qualem describit ... *de R. I.* aut Arrian. Epictet. *lib. 4. c. 1. qua vivatur ex absoluto arbitrio, ... prohiberi, nec vim pati possit,* nullibi eam inveniemus, nisi in primo ... qui solus in eo imitatur libertatem potentiæ divinæ, quod etiamsi ... imperio, sui tamen potens semper maneat, & nullius ... obnoxius. Reliquæ omnes exactiones, etiamsi imperio supe... libertatem ex eo non perdunt, quia leges, præcisa vi non cogunt, ... præmiis inducunt animum; ut voluntate sua condescendat in ... imperatam, quam absque iis esset, forte non susciperet, quemadmo... probè interpretatur voluntatem filii, qui patre cogente duxit uxo... *esse enim* inquit, *videtur, quia patris imperio acquievit. l. si patre cogente. 22. ...* 2. *Libertas voluntatis quibus terminis circumscribatur.*

Cum igitur lex de maritandis ordinibus nihil in se contineat, quod deroget ... quæ matrimoniis debetur, sicut Justinianus *nihil utilius civitatibus* esse ... *quam repleri liberis hominibus: §. hac nos. Auth. de restit. & ea qua parit.* ita ni... propositum debet esse legislatori, quam civitatis incrementum fre... connubiorum procurare, quod cum in sua civitate neglexisset Epicurus, ... jure meritoque taxatur, quod in porta impegerit, & à fundamento ... *Per Deos*, inquit, *urbem Epicuream tibi apud animum proponito. ... non duco, nec ego. Neque enim contrahendum est matrimonium, neque pro... ne Respubl. quidem capessenda. Quid autem sequetur? Unde erunt ci... instituet? Quis erit adolescentiæ præfectus? Quis gymnasiarcha.* Apud Ju... Lutherus *de Matrim.* neminem exemtum fuisse à Mose, ab ... nuptiarum, cum ipse summus sacerdos propter successionem tenere... ducere. Rabbini ex traditione veterum addunt, *homicidii reum esse, ... det operam, Rabb. Salom. in c. 9. Genes.* ad eum forte sensum, quo Au... *Cælibes homicidium committere, quia eos non procreant, quos nasci ex iis ... quia tollunt genus suum à Diis immortalibus monstr... omnium sacrorum ἀναθημάτων: impios esse, quia honores & no... civitatem dissolvere, quia leges spernunt: patriam perdere, ... & evertunt funditus, subtracta radice, ex qua subnasci debe... Dion. lib. 5...* Etiam excommunicatum à Deo haberi eum, qui non 3. *Prima salus civitatis pendet à numero liberorum.* 4. *Respubl. Epicuri reprehensa.* 5. *Lex Iudaica.*

relinquat in statione sua filium, de sententia majorum tradit R. [illegible]
6. *Germanorũ.* *in c.56. Esai:* qui facit quod de sterilitatis execratione paulò ante diximus. De
Germanis sic refert Tacitus *de morib. Germ. Quanto plus propinquorum, quo major*
7. *Persarum.* *affinium numerus, tanto gratiosior senectus, nec ulla orbitatis pretia.* Apud Persas [illegible]
ximus honor habebatur post virtutem bellicam, multitudini liberorum [illegible]
iis, qui magnum aliquod beneficium regi præstiti sent, *Xenoph. lib.* [illegible]
lib. 8. Lib. [illegible] ita & iis, qui plures ad conservationem regni [illegible]
munera Rex mittere solebat. *Herod. libr. 1.* quæ vocat [illegible]
8. *Atheniensiũ.* [illegible] *Dion. libr 54.* Nec minus sollicitos circa rem [illegible] Reip. [illegible]
salutarem & necessarium sese habuerunt Græci. Nam Athenienses [illegible]
dibus Reipubl. licentiam dederunt superstitibus superinducendi, quot vellent
mulieres, sobolis sufficiendæ gratia, *Laert. in Socr. Gell. lib.* [illegible] *c. 20.* [illegible]
gen. dier. c. 24 idque publicis decretis civibus injunxerunt, ita ut & Socrates [illegible]
lum malo addere coactus fuerit, *Laert. in Socr.* & Euripides binas uxores [illegible]
decreto sibi habuerit, *ut testatur Gell. lib. 15. cap. 20.* procul dubio [illegible]
sententiam, quia eum Aristophan. & Alexand. Ætolus tanquam [illegible]
mulierum osorem in Comœdiis passim traducunt. Muscopol. [illegible]
rip. Gellio adversatur, dum scribit, duas quidem uxores duxisse Euripidem, [illegible]
successivè, unam post aliam. Iidem porrò Athenienses die quodam [illegible]
9. *Platon.* bant cælibes mulieribus circa aras flagris agendos cædendosque, *ut* [illegible]
lib. 3. de re Pol. quo fortasse respexit Plato 6. *de leg.* quando constituit [illegible]
quocunque tempore & loco post annos ætatis 2[illegible] *pro [illegible] rationem vivendi* [illegible]
annum 35 uxorem ducat, aut damnas fit, & mulcta quotannis plectatur, si de m[illegible]
su sit, drachmarum 100, si de secundo 70, si de tertio. 60, si de quarto, 30. Ea [illegible]
10. *Lycurgi.* *fiat publica, & in templo Iunonis dedicetur.* Quin etiam ἀγαμίου recenset [illegible]
de Republ. Athen. c. 1. inter crimina, quibus publicè γραφὴ scribebatur. Lycurgus
quanta cura sobolis propagationem promotam cupiverit, ex multis ejus legum
vestigiis patet. Nam nudas virgines publicis in theatris conspiciendas [illegible]
tibus, exhiberi voluit, adjecta multa, si quis adolescentum exercitiis [illegible]
spectaculis sese de industria subtraxerit, ut desides animos hæc quoque [illegible]
lectamenta nuptiarum invitaret, *Plut. in Lyc.* aludis quoque, theatris [illegible]
cælibes prohibuit [illegible] ab adolescentibus pro more assurgi noluit [illegible]
dum Democ[illegible] obtigisse supra dictum fuit: imò cum ignominia [illegible]
per urbem circumduci jussit, qui nuptiales pedicas induere nollent, [illegible]
& à [illegible] in illos qui uxorem non ducerent, aut qui nimis [illegible]
m[illegible] [illegible] loco honesto [illegible] *Plut.* [illegible]
Pollux, *lib.* [illegible] nomine, [illegible]
cælibatu cives avertere cogitavit, ita præmia [illegible] fœcunda [illegible]
lexit. Legem, quam de liberis procreandis vocat Arist. [illegible]
procrearit, à custodia sit immunis, qui verò quatuor [illegible]
[illegible] [illegible] ab Aristot. reprehenditur [illegible]
legem tulerit priori, de communi bonorum divisione contrariam.

[illegible] non est ut repetam, quæ latè ab aliis deducuntur, præcipuè, [illegible] & præmia liberorum progenitorum ex reliquiis legum ad- [illegible]. Jam olim cœperat Numa immunitates & vacationem [illegible] fœcundis conjugibus, usqueadeò, ut mulieribus, trium li- [illegible] sine tutoris autoritate res suas administrandi & testamen- [illegible] facultatem indulgeret: *Plut. in Num.* quod repetit Paulus *libr. 4.* [illegible] & Pythæus *ex fragm. juris veteris* sic exponit: *Mulier sine auct. ri-* [illegible] *potest, si jus habeat liberorum.* Camillus & Posthumius [illegible] nomine eos, qui ad senectutem cælibes pervenerant, in æ- [illegible] jusserunt, cum eos ad hunc modum increpassent: *Natura vobis* [illegible] *ita & gignendi legem præscribit: parentesq; v[illegible] alendo, nu-* [illegible] *si quis est pud[illegible] r, alligaverunt. Valer. Max. libr. 2. c. 9.* Festus [illegible] testatur Æs, quod populo dederit, qui uxorem non [illegible] est, [illegible] τὰς χηρείας interpretantur glossæ antiquæ. Ci- [illegible] Censorii constituit, ut Cælibes esse prohibeant, *3. de legib. Cor-* [illegible] *2. de orig. Iuris.* & Cæsar auctoritate Censoria, *ut ait Dion. lib.* [illegible] frequentem deprehendisset urbem, propter cæsorum multitudinem, [illegible] *proposuit, & iis, qui multos haberent liberos.* Nota enim est vox Cen- [illegible] jusjurandum [illegible]ebat: *Et tu ex animi tui sententia uxorem habes? Gell.* [illegible] de exhortatione Metelli Censoris paulò ante diximus. Sicut autem [illegible] Censorum subjecta nullius legis formulæ includebantur, ita nec [illegible] Juliam Augusti quicquam de maritandis ordinibus certa lege com- [illegible] legimus. Camillus quippe non tulit leges nuptiarum patronas, *ut ait* [illegible] *donat. inter vir. & ux. c. 5. in fin.* sed censura tantum cælibes notavit. [illegible] quoque Conna. 8. *Comm. c. 1. n. 5.* Papiam propriè dici scribit, quæ fuit [illegible]. Juliam autem & Poppæam, quæ ab ipso lata est, & legi Papiæ [illegible] Tacit. [illegible] conceptis verbis ait: *Papiam latam post Iulias rogationes.* [illegible] Papium Mutilum nominat, quinquennio ante fata Augusti, à [illegible] latam & nominatam testatur, ut & Isidor. *5. Etym.* Augustus sæpius [illegible] innuit Dion *libr 54* & Tacit. *3. Annal.* quando ait. *Papiam latam* [illegible] *rogationes* Sueton *in Aug.* vocat *legem de maritandis ordinibus.* Horat. *in* [illegible] *maritam*, quando ait:

Diva producas sobolem, patrumque
Prosperes decreta super jugandis
Fœminis, prolisq; novæ feraci
Lege marita

[illegible] intelligit legem Juliam de adult. de qua Juven. *Sat.* [illegible]. Rectius Acron. *Feraci lege*, inquit, *quæ procreandorum* [illegible] *lex Iulia dicitur.* Item Porphyr. *Maritam v[illegible] d[illegible] autoritate. Similiter enim & ille locutus est, u[illegible] Sinis* [illegible] *respondit: Quæ quidem non marita e[illegible], pro eo quod* [illegible] passim vocant Juliam, *à l. 2[illegible] ad l. 154. de V. S[illegible]*

11. 12. *Camill. & Posthum.* 13. 14. 15. 16. 17. *Origo legis Iuliæ.*

 & di-

& distinguunt à Papia, quæ 25. annis post lata dicitur, & creditur Julia... nes absorpsisse, *ut ait Lips. com. ad lib. 3. Ann. Tacit. in Exc.* C. Referunt au... ejus originem in annum V. C. 762 & ante excessum Augusti quintum, ... ton *in Vesp c. 2* qui eo anno lucem primùm contueri cœpit, Consules ... Sulpitium Camerinum. C. Poppæum Sabinum, *ut & Cassiod. in Chron.* ...

18. *in Chronol. Liv.* unde dubitari ceptũ est inter JCtos, quando vixerit Papiu... tilius, cui origo & denominatio legis vulgò ascribitur: *Dion. lib. 56. Lips.* ... *C. Godd. ad l. 128. n. 1. de V. S. Borcholt. de grad. t. Quis matrim. fin. pag. 119.* quam ... tationem tollit Isidor. *5. Etym.* quando Papium & Poppæum (Nam quod ... ram Pompeius *in c. quadam dist. 2.* ut & apud Plin. *lib. 7. c. 48.* legatur pro Po... notavit Alciat. *dispunct. 3. c. 3.* & patet ex inscriptione legis, quæ nunqua... peia, ut illic scribitur, ad Poppeia indigitata fuit) sub Octaviano Augusto ... *ctos* dicit. Solebant enim sæpe ante revolutum annum magistratu abire C... les, & novi suffici, ut ex Vatinio patet & aliis: ita ut hic quoq; Qv. Sulpitio ... stitui potuerit Papius, & Poppejo Sabino, Poppejus Secundus, nisi ... Sabino scriptus sit Secundus, quod in fastis Consularibus sæpe evenire videm...

Papius quo anno Consul.

19. Proinde immeritò taxatur à quibusdam Joh. Ferrar. *t. de success. liber. §. p...* à Papio, & Poppæo collegis legem latam scripserit cum Poppæi collega ... rit Papius, sed Sulpitius, quia successivè & hunc & illum potuit col... buisse. Unde simul tollitur dubitatio Connani, *8. Com. c. 1. n. 5.* qui se Papi... negat invenire sub Augusto. Nam prioribus Consulibus in fastos rela... ctorum mentio facta non fuit, *de quibus omnibus vide Alciat. 3. disp. 3. A... hist. civ. Forster. in hist. jur. de ll. Aug. Connan. 8. Com. c 1. n. 5. Covarr. part. 2. ma... & 8. Duar. lib. 1. disp. 46 Godd. ad l. 128. n. 1. de V. S. Iust. Lips. ad libr. 3. Ann. Tac... lib. 2. hor. succ. c. 65. Forner. ad l. 128. 135. 137. de V. Sign. Anton. Fab. Iurisp. Pap... 3. Ill. 4. Scip. Gent. 1. de donat. int. vir. & ux. c. 5. Cypr. c. 13. de Sponsal. §. 74 & ... ad Vlpian. fragm. t. de cælib. orb. & solitar. Marc. Vertran. lib. singul. de jur. lib... Alex. gent. dier. lib. 4.* Apulejus ad eam legem respicit *in fin Apol.* quando ... *rem duxisti: Leges jubent.* Continet verò lex Julia & Papia, sive lex Pap... tum pœnas in cælibes, tum præmia in eos, qui multitudine liberorum ...

Pro Ferrarensi.

Tollitur dubium Connani.

21. Rempubl. *Fuere enim majores nostri*, ait Afranius *in Vopisc. incupidiores* ... gustus recusavit accipere testamentum cujusdam, qui conjugium de... *Val. lib. 7. cap. 7.* Claudius Imper. quæstionem in cælibes, orbos & pau... tuit, ut patet ex verbis Sueton. *in Claud. cap. 16. Quibus Claudius Imp.* ... *tum, aut orbitatem aut egestatem obiiceret, ipse maritos, patres, opulentos* ... Idem, *cum essedario, pro quo quatuor filii deprecabantur, magno omnium* ... *fisset rudem, tabulam illico misit, admonens populum, quantopere liberos* ... *quos videret & gladiatori præsidio gratiæq; esse. Sueton. in Claud. c. 21.* ... *ritorum* nominat Dion. *lib. 60* quæ militibus scribit à Claudio t... alias ex legibus uxores ducere non liceret. Quænam verò illa ... scire non licet, nisi quod partem explicet Gell. *lib. 2. c. 15.* P... *civitati necessaria visa est, & ad prolem populi frequentandam præmiis* ...

Iura maritorum.

[illegible] *fuit, tum antelati, quibusdam in rebus, qui uxorem, quique liberos haberent, se-* [illegible] *liberos, neque uxores habentibus. Sicuti cap. 7. legis Iuliæ priori ex consuli-* [illegible] *potestas sit, non qui plures annos natus est, sed qui plures liberos, quam* [illegible] *in sua potestate habet, aut bello amisit. Sed si par utrique numerus liberorum* [illegible] *in numero maritorum est, præfertur.* Unde tractum videtur, ut [illegible] fuerint, orbis ac cælibibus in albo Decurionum scribendo præla- [illegible] *C. de Dec. lib. 10.* & primi sententiam in Collegio rogati fuerint. *l. Spu-* [illegible] Nam & in candidatis & petitione magistratuum numerus liberorũ [illegible] Julia, *ut Lipsius,* seu Papia, *ut Connanus explicat,* præpollebat. *Tacit. 2. Annal.* [illegible] ludit & Quinctil. *decl. 273. Non dubium est, quin si honores peterem, profuturus* [illegible] *quam filius fuerit,* quod aliter quoque interpretari licet, quia si quis ad ca- [illegible] magistratum non sat annorum haberet, per singulos liberos singuli [illegible] remittebantur. *l. 2. de Minor.* Præpollebat etiam πολυπαιδία in sortiendis [illegible] ut ex fraude patet, quam legi factam ab ambitiosis civibus scribit [illegible] quando multi ex orbis liberos adoptabant, ut prævalerent inter [illegible] x verò præturas & provincias sortiti, adoptatos emittebant ma- [illegible] Tiberius senatorem quæstura removit, quod uxorem pridiè [illegible] m, postridie repudiasset, *Suet. in Tib cap. 35.* ex quo ostendi dicit [illegible] *c. n. 5.* Solis maritis aditum patuisse ad quæstorum & similium di- [illegible] magistratus, quod mihi non fit verisimile, cum Gell. *lib. 2. c. 15.* utrum- [illegible] cælibem creari potuisse præsupponat. Remotus autem fuit non [illegible] sed quia fraudem legi fecerat, quæ maritos cælibibus, fæcundos [illegible] d magistratum præferebat, ut de Tirone Calestrio testatur Plin. *libr. 7.* [illegible] in Tribunatu liberorum jure se præcesserit. Notum quippe est ex [illegible] historia Latina & Jure civili, Jus Natorum vel Liberorum, quod orbis [illegible] magni beneficii loco indulgentia Imperatorum dabatur, *ut ex Dion.* [illegible] *10 Epist notat Lips. in 3. Ann. Tac.* quò refero & illud Martial.

[illegible] tibi natorum vel septem, Zoile, detur,
[illegible] matrem nemo det tibi, nemo patrem.

[illegible] Augusti sic in numerum matrum, quæ ter peperissent, ascripta est. [illegible] de se testatur: *lib. 10. Epist. Exprimere, Domine,* (loquitur ad Tra- [illegible] *possum, quantum mihi gaudium attulerit, quod me dignum putasti* [illegible] *liberorum,* ut & Martialis.

Natorum mihi jus trium roganti
Musarum pretium dedit mearum
Solus, qui poterat. & alibi:
[illegible] invidia, tribuit quod Cæsar uterq;
[illegible] natorum, rumpitur invidia. Juvenal. *Satyr. 9.* vocat *Iura* [illegible] adultera exprobrat marito beneficia, quibus sui causa fruere- [illegible] *Auctoritatem liberorum:* Tacit. *2. Annal. Privilegia paren-* [illegible] *Memo. c. 24.* Jus liberorum definit *conjugium sine liberis invicem* [illegible] *hæreditatis alternam circumscriptionem,* quod jus solum, à Theo- dosio

In capiendis fascibus.

Magistratibus petendis.

Annis remittendis.

Sortiendis provinciis.

22. *Ius liberorum.*

dosio omnibus indultum *l.1.C.de jur.liber.* notat Cujac. *in not. ad fragm. Ulp.* cum Alciatus putet, etiam trium liberorum jus hac ipsa lege semel indul[illegible], quod [illegible] factum est, nec fieri debet, cum naturali & æquissimo innitatur principio, ne [illegible] ras suas alienis cogatur impendere familiis, qui suis fortè non sufficit, a[illegible] rum sollicitudinem prius obligatur. Jus verò trium liberorum explicat Ju[illegible]

23. *Jus trium liberorum.* nus §.*1.Inst.de excus Tut.l.1.C. Qui num.liber.* ut, qui tres liberos Romæ, [illegible] quatuor, quinq; in Provinciis habeat, excusatus sit, & tutela & cura, aliisq[illegible] bus personalibus, ad privatas utilitates directis, quam limitationem ex J[illegible] rit.*in rep.l.1.pag.141.C.Mulier.quo loco mun.* Covart. *part. 2.matr.c.8.n.4.* adi[illegible] dam censeo, quia Decurionem à publicis muneribus non eximit lex ob tres, [illegible] ob duodecim liberos, *l.si quis decurio.2.ubi Bart.& Luc.de Pen.de Decur. lib.* [illegible] ros verò à municipalibus officiis non prius excusat, quàm si sedecim libe[illegible] beant *l.semper.§.demonstratur de jur.Immun.* Quod enim vulgò, numero 12 [illegible]

24. *Numerus nullus liberorum excusat ab oneribus patrimon.* liberorum ab omnibus oneribus etiam patrimonialibus, immunes f[illegible] Decuriones, sive privatos cives, *Borch.de grad.pag.121.Gothofr.ad l. C.* [illegible] & hac ratione concilient, *l.1.C.qui num.lib.cum d. l.si quis decurio.* non [illegible] mittendum, quia quod *in d. l. si quis decur.* indefinitè pronuntiat Justi[illegible] trem 12. liberorum honoratissima munerum quiete donari, illud Julianus [illegible] ea lex est, ad munera personalia coarctat, quando ait *C.Theod.lib.12 t.* [illegible] *pater 12. liberorum non modo ad Curiam non vocetur, sed etiam, si sit Decurio,* [illegible] *sima quiete donetur.* Callistratus vero *in d. §. demonstratur.* Pertinax is [illegible] disertis verbis accommodat ad munera municipalia tantum. Et hæc [illegible] tidem ferè verbis proponitur ab ipso Ulpiano *l.2 §.1.& 4.de vac.mun.* ub[illegible] *merus liberorum, aut septuaginta annorum ab honoribus, aut muneribus* [illegible] *bus excusationem non præstat, sed a muneribus tantum civilibus.* Item: *Quæ p*[illegible] *rum onera sunt, numero liberorum non excusantur* Item *in l.* [illegible] *§.4.de* [illegible] *nera, quæ patrimoniis injunguntur, vel intributiones, talia sunt, ut* [illegible] *set, neque numerus liberorum, nec alia prærogativa, quæ solet a pe*[illegible] *exuere.* Adde *l neque l.immunitat.C.de mun patr lib.10.* His omni[illegible]

25. *Pœna cælibũ.* & privilegiis destituebantur Cælibes, qui vel nullos, aut pauciores h[illegible] ros, quibus præterea pœnæ, quoque & mulctæ injectæ erant, ut a[illegible] batus omnibus modo redderetur exosus Si enim jure punitur, q[illegible] lentas intulit manus, non quod sibi, sed quod Reipubl injuriam i[illegible] reprehendi potest legislator, qui deteriorem facit con[illegible] nus quam deberent, pro Republ. solliciti sunt aut laboriosi, civi[illegible] dinem & Reipubl incrementum sua incuria impediunt nec [illegible] antiquas Romanorum, *irritandis cælibum pœnis, ut ait Tacit.* [illegible] vocat Niceph *lib.7.c.46.* quando eas à Constantino sublatas [illegible]

26. *Tolli non debuerunt.* *Papiis legis, quæ ante? gebans liberos suscipi, quam Juliæ* [illegible] *tentæ auctoritatis? neutrum constantissimus Principum Severe* [illegible] tull. *in Apol c 4.* sed quod ex testamento cujusquam quicquam [illegible] rentur cælibes, & quod, qui sterile conjugium transduxissent, dim[illegible]

reli[illegible] caperent, reliqua parte in fiscum cadente, quæ Caducum inde, ut & lex Ju-[illegible] Caducaria, dicebatur, illud ante Constantinum abrogatum non fuit. *Niceph.* *l.c. 4. Sozomen. in hist. Eccles. lib. 1. c. 9. in Tripart. lib. 1. c. 10. Euseb. lib. 4. vit. Const.* Anti-q[illegible]a autem lege ita rem se habuisse, colligere licet ex Tertull. *de Monogam.* *Aliud* [illegible] *apud Christum Legibus Iuliis agi credunt, & existimant cælibes & orbos ex testa-*[illegible] *Dei solidum capere non posse.* Nam de Tiberio, narrat Dion. *libr. 58.* quod pro-[illegible]et, ut quibus ipse institutus esset hæres, vel à quibus legatum testamento [illegible]buisset. post mortem suam, id Caligulæ relinquerent, *quia ipse nec uxorem babe-bat nec liberos.* Ulpian. *in fragm.* ait: *Cælibi relictum legatum caducum fieri, nisi legi* [illegible]*ra 100. dies paruerit*: & huc alludit Adultera apud Juven. *Sat. 9.* marito sua bene-[illegible]a exprobrans: *Cælibes nihil capiunt ex legatis.*

Iura parentis habes: propter me scriberis hæres,
Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.

[illegible] Plutarch. *in libr. περὶ φιλοστοργ.* quando Romanorum multos ait *uxores du-*[illegible] *& liberos serere, non ut hæredes habeant, sed ut ipsi hæredes esse possint.* Duo autem [illegible]t net, pœnam sterilitatis, & cælibatus. Illam merito duram vocat Euseb 4. *de vit. Constant.* quippe quæ plectebat steriles, tanquam πεπλημμεληκότας, cum [illegible]n neutrius conjugum potestate sit, liberos sibi procreare, ut respondebat [illegible] Racheli *Gen. 30* Si enim rectè Ulpianus, *portentosum quoque, monstrosum, aut* [illegible] *partum mulieri prodesse dixit, ad ius liberorum, civitatis, aut capiendi ex testa*[illegible] ex hac ratione, *quia non est, quod iis imputetur, quæ qualiter potuerunt, statutis* [illegible]*eraverunt: neque id, quod fataliter accessit, matri damnum iniungere debet: l. quæ-*[illegible] *de V. Sig.* ne plectenda quidem videtur sterilitas, quia sine culpa conjugum [illegible] bringit. Si quis verò aut amore desidis otii & fuga molestiarum, aut ne à [illegible]s voluptatibus compede nuptiali retrahatur, aut qua alia de causa privata, [illegible]cacatione divina ad cælibatum, matrimonium defugiat, & sine uxore libe-[illegible]e consenescat, Eum fas est Censoriam virgulam experiri, & iniquæ volu-[illegible]nam meritò luere, quia ad commoda Reipublic. quantum in quoque [illegible]movenda singuli cives obligantur, & qui onera ea subire tergiversantur, [illegible]ratu compelli possunt. *l. si quis. de Mun. & honor. l. Lucius ad Municip* Pytha-[illegible]etiam apud Inferos post mortem cruciari vidit, qui, dum viverent, uxo-rum congressus, ex invidia & odio publici boni, non sine peccato, fugissent. *Dio-g*[illegible]

27. *Pœna sterilitatis iniusta.*

28. *Quo casu plectendus cælibatus.*

De finibus Matrimonii. Sect. 6.

[illegible]rentur fines matrimonii.
[illegible] seu procreatio sobolis.
[illegible]
[illegible] ut conjugia frequententur.
[illegible] natura d[illegible]cemur.
[illegible] Luthers & Philip-
[illegible] naturale.
6. Ejusdem convitium in Deum.
7. Repletionem terræ, non esse nisi finem remotum conjugii.
8. Osores conjugii quomodo peccent in naturam.
9. Plerisq; à natura impositam esse necessitatem conjugii.
10 Sacerdotibus in casu necessitatis ducendas

uxores etiam secundùm Pontificios.
11. Ex nimia commendatione cælibatus spretum iri honesta matrimonia.
12. Si uxorati nequeunt hortari ad cælibatum, nec cælibes possunt consolari conjuges.
13. Vana responsio Buceri rejicitur.
14. De altero conjugii fine, sc. adjutorio.
15. De tertio fine, sc. ad vitandam fornicationem, qui est accessorius.
16. Bellarminus redarguitur, quod verba Apostoli accipiat de solis conjugatis.
17. Pauli verba non continere tam consiliū, quam præceptum.
18. Et ab iis non recipi, qui temerarium votum emiserunt.

QUod verò sine conjugio & sobole Respubl. subsistere non possit, non aliunde expeditius, quam ex finibus conjugii deducitur, quorum plures
1. Quot fines matrimonii. particulares proponit Montecatin. 2. *Polit. c. 4. in prin. Schol.* sed qui omnes ad tria præcipua capita deducuntur, procreationem sobolis, mutuum adjutorium & remedium libidinis. Bellarm. *lib. 4. de Matrim. Sacr. c. 10.* adjicit quartum, ut sit Sacramentum Christi & Ecclesiæ. Præcipuus & primus omnium est procreatio sobolis, cum hujus gratia institutum fuerit conjugium in ipso Paradiso, & contineat
2. Finis prim. sub se conservationem tam Reip. quam Ecclesiæ, nec non familiarium & privatim personæ cujusque, quæ in prole subinde renascitur & immortalitatem primæ causæ assequitur. *l. liberor. 220. § fin. de V. S.* Unde Phocylides: *μὴ μείνῃς ἄγαμος, μὴ πῶς ἀνώνυμος ὤλυαι.* Sed ut privatam hanc utilitatem, quæ ex jucundo liberorum intuitu, & stirpis ab interitu vindicatione capitur, omittamus, publicam
3. Reipubl. interest, eo iure sufficit cives. cum Augusto ob oculos nobis ponamus, ex oratione Censoria. *apud Dion. lib. 56.* Sine generatione enim, quæ genus humanum quasi immortale facit, *ut ait Iustinian. l. lege 12 tab. 14. C. de legit. hæred § rursus Novell. 39. de restit. & ea quæ.* Respubl. subsistere non potest nec Ecclesia. *l. 1. sol. matr. l. 2. C. de ind. vid. toll.* & proinde sicut Reipubl. interest, ut repleatur civitas liberis hominibus, *d. l. 1. sol. matr. l. hoc modo, de cond. & demonstr. l. fin. §. si plures de bon. damnat.* ita & Reip. interest, ne deserantur nuptiæ, quibus solis honestè satisfieri potest naturali libidini, & civitatis amplitudo conservari. Unde *seminarium Reipubl.* vocantur Ciceroni, *lib. 1. Off.* & nihil iis *humano generi datum vel præstantius vel utilius* asserit Justin. *§. 1. §. hac nost. Nov. 39. de rest.* Augustus negat se videre, qua ratione Resp. stare & conservari posit, *nisi forte expectent, quod est in fabulis, ut ex terra aliqui excitantur, qui Rempubl. excipiant & tractent*

Si mos antiquis placuisset matribus idem,
Gens hominum vitio deperitura fuit
Quiq; iterum jaceret generis primordia nostri,
In vacuo lapides orbe, parandus erat, ait Ovid. de muliere

sponte abortiente Procopius Rempubl. Roma. inde pessum ivisse scribit, quod, cum homines procreationi liberorum negligentius se dederent, infrequentiores factæ civitates incursioni Barbarorum obsistere non potuerint. *libr. 2. bell. Goth.* Pergit autem Augustus. *Hortari itaque se, ut insanire desinant, & secum reputent, urbem nullo modo salvam esse posse, nisi in locum eorum, qui morbis & bellis absumantur, alii substituantur.* Imò longius provehitur, *sacrilegos, homicidas, impietatis & proditionis reos faciens omnes eos, qui aras Deorum, & sacra familiarum sua incuria in nihilum recidere sinant, qui quasi in herba suffocent, quos de se gignere potuissent, qui ma-*

jurum

jorum nomina dedita opera deleant, & patriam, civibus vacuam, exponant ludibrio hostium. Quisquis, ait Muson. *apud Stob. serm. 65. homines nuptiis privat, is abolet familiam, civitatem & totum genus humanum, quod absque generatione non potest permanere.* Plato ex hac necessitate excusat molestias conjugii, quando ad hanc considerationem patentes deducit: *Oportere eos gignere, ad conservandam propagatione sobolis naturam humanam, ut singuli Deo alios cultores suo loco substituant. lib. 4. de LL.* 4. *Ad nuptias hortatur nos natura.*
Natura, seu potius Deus ipse postquam finem hunc conjugio præstinasset, & ut, quam sit ad conservationem Rerump. necessarius, ostenderet, stimulos tantos non tantum hominum, sed & aliorum animalium, quæ conservata ad totius vetustatem volebant, inclinationibus adjecit, quantos nullibi aliàs invenire licet, ut si segnius aliquis fortasse ex neglectu publici boni, movere incipiat, intus habeat, à quo moneatur, & impellatur. Proinde non tantum Arist. *1. Polit. c. 1.* Cicero *1. off. 4. de finib.* sed & Ulpianus. *l. 1. § fin. de just. & jur* & Justinianus *in pr. Inst. de jur. nat. gent.* ex naturæ origine matrimoniorum necessitatem deducunt, & illeeleganter dicit: *3. de finib. Cum ad tuendos conservandosque homines, hominem natum esse videamus, consentaneum est huic naturæ, ut sapiens velit gerere & administrare Rempub. atque ut è natura vivat, uxorem adjungere, & velle ex ea liberos procreare.* Adde *l. un C. de rei ux. act. l. nihil interest. ff. de bon. libert.*

5. *Vnde præceptum naturale.*
Ut hunc finem, & præceptum divinum & naturæ, quod hinc extruxerant Luther. *in Gen. c. 2.* & Philipp. eludat Bellarm. *lib 1. de Cler. c. 21.* respondet, per verba: *Crescite & multiplicamini*, non constitui, nisi præceptum naturale, quod quia est affirmativum, non obligat, nisi in casu necessitatis, sicut edendum & bibendum non est, nisi quando periculum est, ne pereat individuum. Cum autem finis hujus præcepti exprimatur, *Gen. cap. 1 ut repleatur terra*, postquam ea satis repleta est, putat præceptum expirasse, quod eo potissimum tempore viguit, cum terra esset vacua. Nunc verò in id incumbendum, ut repleatur cœlum, quod melius continendo, quam nubendo fit, quam responsionem repetit Ferdinand. Rebel. *part. 2. de obligat. ex contr. lib. 1. de contr. in gen. q. 2. & refert Perer. lib. 4. in Gen. 10. c. 2. v. 28. in disp. advers. hæret ex Lombard. 4. sent. dist. 26.* Posteriorem hanc in conjugatorum blasphemiam paulo post tangemus, utpote quod nuptias, à Deo institutas, non alio loco habeat, quam impedimenta vitæ æternæ, item quod Deû statuat primis seculis, cum promiscuè omnibus conjugii onus injungeret, magis fuisse intentum replendæ terræ, quam cœlo: Multò plures in una responsione fallacias detegemus. Nam & fines conjugii insufficienter allegat, & imperfectè ad argumentum accommodat. *Delusum à Bellarmino.* 6.

7. *Repletio terræ an finis conj. sit.*
Nam finis proximus conjugii non est repletio terræ, sed remotissimus, cui subjiciuntur, conservatio Ecclesiæ & Rerumpublic. repletio singularum civitatum, propagatio familiarum, & sui ipsius ab interitu vindicatio, *l. 220. §. fin. de V. Sign.* Si igitur ex præcepto naturali edendum est, ne pereat individuum, ex eodem conjugium ineundum, ne pereat familia, domus, civitas. Aliâs etiam edendum non esset, nisi ingrueret desolatio terræ, quia sicut repletio terræ finis est remotus conjugii, ita conservatio hominum in terra finis est remotus, ob quē edi-

8. mus & bibimus. Timuit verò ipsa natura desolationem, quod patet ex appeditu, singulari voluptatis ardore armato. Absq; eo enim esset, permulti & à conjugio & in universum à coitu, nativo quodam pudore quasi retracti, abstinerent, *ut ait Laurent lib. 2. Anat. q. 19.* quod ut præcaveret natura, ad pudendam & mulieri tam laboriosam actionem, animalia omnia stimulo voluptatis allicere voluit, ut non immeritò, contra naturæ impetum agere & in naturam ipsam peccare à Philippo *in loc de conj. Luther. serm. de Matrim. in Gen. c. 2. Erasm. in Encom. Matri.* dicatur, qui desiderio generandi honestè non obsequitur. Nec est, quod Christum, Mariam, Johannem impiè reos hujus peccati agi objiciat, quia & à cibo Christus abstinuit, dum natura per gratiam ultra sortem humanam dotata fuit. Et Clemens Alex. 3. *Strom. Eum missum,* ait, *non ad generationem, sed ad opus redemtionis.* Esse enim quosdam Sanctorum à regula exemtos, propter dona supernaturalia vocatione divina, sine fraude præcepti aut regulæ, asseri & concedi potest, ut & Lectius respondet cavillis Antonii Fabri, *libr. 2. præscr. Theol, aff. 10.* Reliquis verò temerè Deus tentandus non est, aut naturæ lex & ordo sacrilegio violandus. Nec enim sola generatio finis est conjugii, sed quia ad finem hunc promtiùs appetendum, flammas cupidinum adjecit natura, quibus non nisi pauci, quos æquus amavit Juppiter, non succumbunt, ad vitandum fornicationem unusquisq; tenetur habere uxorem suam, *1. Cor. 7.* ut in tertio fine dicemus, & proinde casus necessitatis, quem abesse putat Bellarm. ubique præsto est, videl. ne stimulus libidinis, à natura inditus degeneret in turpe flagitium. Esto igitur hoc præceptum naturale, non nisi in casu necessitatis usurpandum. Atqui restinctione libidinis semper opus est ex instituto naturæ. Ergo & conjugio. Adde, quod saltem quandoque ex hoc responso Bellarm. sacerdotibus injungi queant matrimonia, cum sc. terra non sit plena. Tum enim concedit Bellarm. præceptum naturale omnes obligare, idq; consentit Scotus 4. *sent. dist. 26.* inquiens: *Et est institutio matrimonii per modum præcepti affimativi, quod obligat semper, sed non ad semper, sed tempore necessitatis, non tantum in principio, sed adhuc videtur eodem modo obligare si paucitas in filiis ex aliqua causa accideret.* Quoties verò fame, bello, peste, inundationibus pereunt familiæ, oppida, civitates, regiones? Et hoc saltem casu obligabuntur sacerdotes uxores ducere, ut primi olim parentes, sicut propterea *Gen. 9.* post Cataclysmum primum præceptum & benedictio à Deo ipso repetitur, ut notat Lomb. 4. *dist. 26.* & Constantia, unica hæres regni Siculi eo prætextu contra fidem datam, & religionis professionem, ex cœnobio extracta & in matrimonium collocata est. Quod si etiam licentia fiat vulgo satisfaciendi libidini, vulgari venere aut amore concubinarum, verendum certè est, ne tandem, ut in Republ. Lacedæmoniorum omne honestum conjugium pessum eat, sicut ex communi hominum voto dicit Metellus: *Omnes libenter carituros molestia uxorum, si sine iis esse liceret, salvo statu Reipubl. Gell. 2. c. 15.* & in Italia & Hispania in Monasteriis sæpe plures reperiuntur ex cœlibatu sine curis pinguescentes, quam laboriosi patresfamilias in urbibus, quod ex Catalogo & computatione Frument. *de secret financ. de Franc.* itidem patet, ne respondere possit Bellar. *libr. 2. de Monach. c. 32. ex Hieron. 1. in Iovin. non esse*

Bellarm. injurius in naturam.

9. *Necessitas conjugii plerisq; imposita à natura.*

10.

11.

tamen

timendum: ne omnes homines virgines fiant. Difficilem rem esse virginitatem, & ideo raram, quia difficilem. Nam licet virginitatem illibatam non servent, à conjugii tamen molestiis sese retrahent, tantillum voluptatis, tanto dolorum onere nequaquam emturi. Augustus, censu acto, cum plures invenisset desidiæ cælibatus, quam honestis matrimoniis deditos, occasionem Julias rogationes ferendi hinc traxit. *Dion. lib 56.* Nec tamen, ne sic quidem multum profecit. Nam, ut scribit Tacit. 3. *Annal. Licet post tot Iulias rogationes, legem tulisset, incitandis cælibum pœnis & augendo ærario. Non tamen ideo conjugia & educationes liberûm frequentabantur prævalida orbitate,* ubi citat Lipsius illud Senecæ: *In civitate nostra plus gratiæ orbitas confert, quam eripit, adeoq; senectutem solitudo ad pœnitentiam ducit, ut quidam odia filiorum simulent, & liberos servent & orbitatem manu faciant.* Usq; adeò non tantum ad cælibatum, qui sua tranquillitate pingui otio ultrò homines allicere idoneus est, sed etiam ad conjugium, quod molestiis & turbarum, quæ hinc timentur, acerbitate deterret, monitis, legibus & increpationibus compellendi sunt. 12.

Ne iterum nobis objiciat Bellarm. 1 *de Cler. c. 19. in arg. 5.* Quomodo efficaciter exhortabitur viduas & virgines, qui liberis perpetuò operam dat? Nam qui consolabitur pressos conjuges, qui vitandarum molestiarum causa conjugii onus sedulò excussit. Sed ut Episcopi *Iesum pauperem & esurientem farctis & repletis corporibus prædicant & jejuniorum doctrinam rubentes buccæ tumentiaq; ora proferunt,* dicente Hieron. *in c. 2. Mich.* Ita conjugum naufragia sicci in littore ridere possunt potius, quam consolari, sacrificuli Pontificii. Ego verò etiam contra sciscitor: Qua fronte libidinosus Monachus confessiones occultorum criminum, & offensionum conjugalium (siquidem omnia in aures dictanda sunt) audire, & peccantem redarguere potest, cui, tanquam virgini, nefas est in arcana conjugii descendere, & obscœnis verbis aures delectare? Nec quicquam obstat Politica responsio Boteri 8. *Polit. Illustr. c. 4.* quod sacerdotum in Anglia & Germania conjugia nihil conferant ad incrementum civium, cum non satis sit liberos generari, nisi & educentur. Quo enim ex impedimento fit, ut sacerdotes nequeant liberis educandis operam dare, & parvam familiam regere, cum secundum Bellarm. sine officii neglectu possint integras moderari respubl. Nec alimenta iis desunt, quæ probè institutis nunquam deficiunt, nec tam arctis cancellis ulla civitas circumscribitur, quin capax sit paucorum istorum liberorum, quos fortasse unus & alter sacerdos relinquit. 13.

Alter finis Conjugii consistit in utilitate & jucunditate privata, quam exprimit consilium divinum his verbis: *Non est bonum hominem esse solum. Faciamus ei adjutorium, Gen. c. 2.* Est enim non tantum fœmina suâ naturâ imbecillis, sibiq; prospicere non satis idonea, sed etiam vir sine adjutorio muliebri nequit subsistere, *ut ait Arist. 1. Polit. c. 1.* & ex hac causâ naturali impetu fertur alter in alterum, tanquam sui partem, quod Plato fabula divisorum hominum adumbrare voluit, *Cel. lib. 15. c. 13. Euseb. 12. præp. Evang. c. 7.* desumta, *ut suspicatur Connan. lib. 8. c. 4.* ex prima mulieris formatione, quæ divisa à corpore Adami, *Gen. 2.* & ex costa ex ædificata legitur. De imperfectione solitariæ vitæ laudavimus supra 14. *Solitaria vita, quàm imperfecta.*

 senten-

sententiam Salomonis, *Eccles. 4. ubi Iun. notat commoda vitæ socialis c. 2. de stat. Monach.* & Aristot. 8. *Eth. c. 12.* Græci, quasi cælibes imperfectionis tacitè arguerent, τελείους vocabant nuptos & προτέλεια, donationem propter nuptias. Strabo in eum sensum interpretatur Epitheton ab Homero Mysis datum; quo eos vocat ἀβίους, quasi in vita mortuos, quod conjugii commodis carerent, seu, quod brevi intervallo, dum posteritatem nullam relinquunt, quasi non vixissent, prorsus e-morerentur. Sed ut hic finis privatim quemq; allicere potest ad conjugium affe-

15. *Finis tertius.* ctandum, ita publici commodi non, nisi ex consequenti, interest, utrum quis duriter & contente, vel molliter & laxè domi suæ vivat, & propterea pergimus ad finem tertium, qui post lapsum accessit & proinde principalis non est, sed acces-

Accessorius post lapsum. sit ad officium naturæ, quasi remedium infirmitatis, *ut ait August. c. nuptiarum 27. q. 1. Lombard. 4. sent. dist. 36.* Postquam enim primorum parentum lapsus omnia corrupit, & cupido generandi in inordinatam degeneravit libidinem, honesto conjugii refrigerio eam extinguere voluit divina sapientia & hinc jubet Paulus, *ut ad vitandam fornicationem, quisq; suam uxorem habeat. 1. Cor. 7.* Bellarm. *c. 21. lib. 1. de Cler.* coarctat verba Apostoli ad solos conjugatos, & negat iis præceptum, sed

16. *Bellarmini effugium.* consilium tantùm contineri. Utrumq; sine ratione, & contra manifestum textū affirmat. Nam si de solis conjugatis loquitur, qui dubitabant, utrum post conversionem, ductas in Paganismo uxores retinere debeant, cur non eadem facili-

Rejicitur. tate & magis propriè dixit: *Vnusquisq; retineat uxorem suam?* Sed Periodus præcedens, & ratio adjuncta limitationem hanc non admittunt, quia in genere respondet Apostolus literis Corinthiorum: *Bonum est mulierem non tangere.* quod ipse Bellarminus potius de innuptis, quam nuptis accipit, confiteturq; Hieron. *1. in Iovin.* & proinde adversativa in eadem generalitate accipienda erit: *sed propter for-*

17. *Rejicitur & alterum.* *nicationem quisq; habeat uxorem, &c.* Lex enim explicatur ex sua ratione Ratio præcepti Paulini est, nedum vitant conjugium, incidant in fornicationem. Patet verò, periculum fornicationis, si abstineant à nuptiis, tam impendere innuptis, quam conjugatis, & proinde in paribus causis paria jura statuenda. *L. illud 32. ad l. Aquil.*

De consilio quod addit, ne responsione quidem indiget, quia consilium Apostoli non potest esse nisi bonum, & sacris literis conforme. Quod verò tale est, id Christianus quisq; sequi tenetur, ut præceptum, quia *quod bonum est, quod honestum est, hoc facite,* inquit idem alibi. Nam si consilium hoc tale sit, quod sequi liceat & non sequi, cum duæ tantum pateant viæ, ut aut uramur, aut ineamus conjugium, qui posterius detrectant, ex concessione Bellarmini licitè agunt, si urantur & non contineant, sed liberis lustris liberè studeant. Quando verò alterutrum vitiosum est, alterutrum necessariò sequendum est, quia honestum & virtutem in se continet vitio oppositam.

18. *Nec non tertium.* Deniq; quod à Pauli consilio excipit, qui votum continentiæ emiserunt, quia de iis scriptum est: *Redde altissimo vota tua, Psalm. 50.* non quævis vota ex Zelo inconsiderato profecta reddenda sunt Deo, non certè, quæ temeritate quadam, aut inscitia expressa sunt, aut quę vergunt in perniciem publicam & contra bonos

mores,

mores, ut Saulis, *1.Reg.14.* Davidis, *1.Reg.25.* Herodis, *Matth.14.* Jephthæ. *Iudic.11.* *ut plurib. Canonibus probat Gratianus. 22.q.4.* quemadmodum lex Julia de maritandis ordinibus gratiam jurisjurandi indulget, quod liberto in hoc impositum fuerat, ne uxorem duceret, libertæ, ne nuberet, si modò nuptias contrahere ritè velint, *l.adigere.§.ult.de jur.patr.* quia juratum erat contra auctoritatem legum & utilitatem publicam.

De cælibatu Pontificio & dignitate Conjugii.

Sect. 7.

1. *Unde errorē de indignitate conjugii traxerit Hieronymus.*
2. *Qui primi damnarint conjugium, quasi tectam fornicationem.*
3. *A quibus Pontificii suam superstitionem sumserunt.*
4. *Pontificii nihil differunt è Manichæis.*
5. *Et licet videri nolint, reipsa tamen damnant coniugium.*
6. *Encomia coniugii ex Syric. Innoc. & Bellarm.*
7. *Contradictiones aliquot Bellarmini.*
8. *Castitatem perperam opponi coniugio.*
9. *Quid significet σωφρονεῖν in c.1. ad Tit.*
10. *Mira Philosophia Bellarmi de virginitatis habitu.*
11. *Alia coniugii Encomia ex Bellarmino.*
12. *In coniugium non cadere fornicationem.*
13. *Coniugium per se esse bonum, respectivè & per accidens malum.*
14. *Celibatus quo sensu præferatur coniugio.*
15. *Coniugium dicitur Malum, id est Incommodum ἀσυμφέρον.*
16. *Paulus limitat sententiam suam ad continentes.*
17. *Coniugium absolutè bonum esse.*
18. *Eamq; bonitatem æstimandam ex fine primario, cuius gratia coniugium institutum in Paradiso.*
19. *Libido & inordinatus appetitus inest per accidens & accessit post lapsum.*
20. *Argumentum primum Bellarm. ex c.1. ad Tit. reiicitur.*
21. *Retorquetur & alterum ex 2. Tim.2. & in ipsum Bellarminum directò obvertitur.*
22. *Quanegotia vita intelligat Apostolus.*
23. *Redarguitur versio Latina.*
24. *Bellarmini sententia interdicit nuptiis omnibus hominibus.*
25. *Bellarmini argumenta retorquentur in autorem.*
26. *Coniugium an sit res profana.*
27. *Utrum ob preces abstinendum coniugio.*
28. *Tertio argumento Bellarmini satis fit novem responsionibus.*
29. *Explicantur verba Apostoli 1.Cor.7.*
30. *Nova Bellarmini contradictio detegitur.*
31. *Argum. 4. ex ritu agni Paschalis diluitur.*
32. *Argum.5. Exod.19. 4. responsionibus declinatur.*
33. *Argum.6 Ex c.28. Exod. refutatur.*
34. *Refutatur argum. 7. ex 1.Sam.c.21.*
35. *Idem argum. 7. ex 1. Paral 24. & Luc.1.*
36. *Multis Apostolis & Episcopis coniugium ad orandum & docendum non fuisse impedimento.*
37. *Omnes sacerdotes veteris testamenti fuisse coniugatos & tamen quotidiè sacrificasse.*
38. *Concilia quædam reipsa prohibere nuptias & proinde tradidisse doctrinam dæmoniorum.*
39. *Prohibitio nuptiarum ex traditione profecta & non ex Ecclesia primitiva præcepto.*
40. *Quinam autores declaraverint progressum prohibitionis Tyrannica Pontificum.*
41. *Multos, quos ex donis constat vocatos ad ministerium donum continentia.*
42. *Argumentum Bellarm. ex c.19. Matth. dissolvitur.*
43. *Continendi potestatem non esse in cuiusque voluntate & arbitrio sitam.*
44. *Vota temeraria non fundari super certo promisso.*
45. *Lactantes dici: Qui vult, continere potest.*
46. *Blasphemia pontificiorum de merito virginitatis.*

47. *Cælibatum expeti ad aliud & per se esse nullius momenti.*
48. *Bellarminum præcisè insistere fallaciis Diaboli, Matth 4.*
49. *Bellarmini tria remedia, contra incontinentiam proposita examinantur.*
50. *In pinguia Monachorum jejunia.*
51. *Fructus continentia Sacrificulorum coacta.*
52. *Confirmatur testimoniis ipsorum calibum & S.S. patrum.*
53. *In Anglia & Germania.*
54. *De Epistola Hulderici Episcopi Augustani*
55. *Adducuntur complura alia testimonia.*
56. *Cælibatus acceptus Clericis, quia præbuit occasionem liberius scortandi.*
57. *Pontifices teneri, vitandi scandali causa, ipsum cælibatum sacerdotum tollere.*
58. *In Ecclesia Orientali licere Diaconis contrahunt matrimonium.*
59. *Nemo potest de auxilio divino certus esse, qui orat continentiam sine promissione.*
60. *Vocatus ad conjugium non debet vocationem deserere.*
61. *Ridicula responsio Bellarmini rejicitur.*
62. *Alia simpliciter sunt utilia, alia huic aut illi subiecto.*
63. *Nullo S. scripturæ testimonio signari cælibatui vita æterna præmium.*
64. *Quo fine laudetur Eunuchismus.*
65. *Non tantum laudari, quæ sunt in nostra potestate.*
66. *Quam sit difficile continere sine ope divina.*
67. *Incestus seu scortationes Vest[illegible]lium*
68. *Ad perfectionem cælibatus requ[illegible] non solum integra caro, sed & mens*
69. *Mentem integram rarò quisqu. in [illegible] etiam in solitudine, destitutus ope di[illegible]na.*
70. *Difficilia & impossibilia ferè habentur pro iisdem.*
71. *Paulus ad cælibatum vetabat adm[illegible] Diaconissas, nisi vetulas.*
72. *Cuius consilio & rationibus prorsus [illegible]traria sunt vota Pontificiorum.*
73. *Etiam illos cadere, qui præsumunt se [illegible]le stare, & virginitatem juratam servare.*
74. *Plerique ob causas civiles, pauci am[illegible] regni cælorum intrant religionem & [illegible]batum.*
75. *Doctrina Pontif. conscientiis [illegible]tum injicit laqueum, contra expressum [illegible] interdictum.*
76. *Constitutio Leonis probatur.*

1. *Error Hieronymi.* HIeron. *libr. 1. in Iovin. in pr.* in hunc solum finem demersus, nec eum q[illegible] ipsum satis accuratè intuens, pertinaci disputandi studio, & Jovianismi [illegible] in contrarium prolapsus est, & conjugium, contra propriam protestationem [illegible] ordinem rerum malarum seclusit, quod non subeat rationem boni, nisi in comparatione majoris mali, sc. fornicationis. *Si enim,* inquit, *bonum est bonum mulierum non tangere, malum est ergo tangere. Nihil enim bono contrarium est, nisi malum.* Item: *Si malum est, & ignoscitur, ideo conceditur ne quid malo deterius fiat. Quale autem bonum est, quod conditione deterioris conceditur? Tolle fornicationes & no[illegible]d[illegible]et: Unusquisque uxorem suam habeat.* Quid potuit Marcion vel Secundus, vel Montanus, ejusve Paracletus, in conjugium effutire durius & iniquius? Tertull[illegible], *Tertull.* *de exhort. cast.* nuptias etiam primas ait constare *ex eo, quod est stuprum*, & H[illegible] ubique *1. in Iovin.* de conjugio loquitur, tanquam de levi & ex indulgentia, seu venia, (sic enim vertit συγγνώμην Pauli. *1. Corinth. c. 7.* quam tamen Augustinus *2. Conjugium esse concessam fornicationē.* *de bon. conj. c. 8. & 10 de bon. viduit. c. 3. & 4.* trahit tantum ad concubitus, qui fiunt, ut ipse ait, *per incontinentiam, non procreandi*) concessa fornicatione quemadmodum divortia Christum, contra legem Mosis, concessisse addit Tertull. T[illegible] *Tatian.* hypocrisin affinxit Marcionis dogmati, & quasi cælibatum extolle non [illegible]set, nisi prius deprimeret conjugium, quæ absolutè contra conjugium [illegible] disputa-

disputata erant, comparate intellecta voluit, ut impleretur vaticinium Pauli. 1. Timoth. 4. quod *postremus temporibus à fide multi sint abituri & accessuri mendacibus, ... qui in hypocrisi prohibituri sint conjugium, & distincturi cibos, &c.* Digito ... quasi tangit Pontificios, qui utrique superstitioni adeò tenaciter inhærent, ... articulo aliquo fidei sacris literis expresso se abigi patiantur, quam ... carnem gustent sexta septimave feria, vel conjugium permittant sacerdoti. ... Bellarmin. *libr. 1. de Cler. c. 20. in sol. arg. 1.* suorum sententiam separet à ... Marcionis, quod nuptias non damnent in universum, ut malas, sed in ... sacerdotum tantum: tamen in castra Manichæorum nolentes volentes ... Nam ipse Bellarmin. *libr. 2. de Monach. c. 32. sol. arg. 2.* nuptias improbat ... genere humano, dum illud Apostoli, *volo omnes esse, sicut meipsum*, sic ex... quasi *satius esset omnes in mundo esse cælibes, &c. 30. sol. 2.* ait: *Apostolus abso... omnes continere, & tamen alterum permittit cedens infirmitati quorundam, ...* Nec dubium est de sententia Hieronymi, qui Apostolum, conju... post preces & jejunium, reditum ad operas conjugales indulgere scribit, ... *quam propter majorem ruinam: & per indulgentiam, quemadmodum & ... toribus per pœnitentiam fores Ecclesiæ aperiuntur, quodque his est majus, incestu.* ... impossibile esse infra demonstrabimus, ut secundæ tertiæve nuptiæ ... entur, non damnatis primis, sicut & Tertulliani *in lib. de Mon. g. ad ux.* argu... tis luce meridiana clarius demonstrat Beza: *part. 2. de Polyg. in pr.* ita quoque ... potest, ut nuptiæ tollantur ex clero, si non eodem stimulo perfodiantur ... Nam ut rectè advertunt Petr. Mart. *in lib. de Cælib. & vot. Monast.* Che... *part. 3. Exam. c. 2.* Manichæi non tollebant promiscuè nuptias, sed iis inter... ant tantum suis *Electis*, teste August. *2. de morib. Manich. c. 18. & in Epist. 74. ad ...* perinde ut hodie Pontificii. Bellarm. quidem *d. c. 20.* discrimen quoddam ... eo, quod Manichæi toleraverint nuptias in vulgo compescendæ libidi... sed tamen non laudarint, nec probarint, quod Pontificii quidem face... volunt, & verbis utcunque faciunt, reipsa verò negant. Ad quid e... menta hæc *ex Syrac. 26. Sapient. 3. Apocal. c. 4.* quibus puritatem car... spiritus solis virginibus asscribunt, aut illa *ex Exod. 12. 19. 28. 1. Reg. 21.* ... impuritatem conjugii evincere laborant, nisi ut conjugium cum Mar... & Tatiano, tanquam rem impuram & sua natura malam absolutè ... & imperfectioribus in Ecclesia, propter pertinaciam libidinis, non ... indulgentia concedant, atque Moses concessisse dicitur divortia. Sy... *in Epist. ad Himer.* & Innocent. I. *in Epist. ad Victr.* sacerdotes conju... *res libidinum* vocant & *præceptores vitiorum, immundos, coinquinatos ... tia, qua Deo placere & exaudiri non possint.* Quod verò his en... an illud obsecro laudatur & probatur? Quod reddit homi... lem & ineptum ad divina, Bellarmin. *lib. 1. de Cler. c. 18. arg. 1.* & ... conjugali id accipias, de toto conjugio repetit: *cap. 19. in rat. 5.* ... animam ipsam carnalem quodammodo faciat: Item, Quod opponitur ca... *c. 1. arg. 2.* continentiæ, *d. c. 19. arg. 1.* & virtuti. *libr. 2. c. 32. in respons. ad rat. 6.*

3. *Pontificii.*

Bellarmin.

Hieron.

4. *Non dissentiunt à Manichæis.*

5. *Revera damnant ipsum conjugium.*

6. *Encomia conjugii ex Bellarm.*

ad rat. 6. an quisquam sanæ mentis illud, nedum Christianus probare poterit, aut laudibus prosequi? Non possum autem, quin turpes Bellarmini hallucinationes, &, ut in re incerta falsave fieri solet, temerarias contradictiones, obiter, priusquam ad Encomia redeam, ob oculos ponam. In *d.c.18. arg.2.* negat, in conjugio esse castitatem, quando castitatem Episcopis & Diaconis ab Apostolo imperatam scribit, & per hanc excludi licentiam ducendi uxores. In *c.19. arg 1.* contrarium asserit: *Castitatem* scilicet *communem esse conjugatis.* Quod si forte duplicem castitatem fingat, alteram cælibum propriam, alteram communem, cur duas res diversas uno nomine complectitur? Latet autem fucus in hac confessione, quia & concilium Trident. *Sess. 8. Can. 9.* castitatem professos negat posse matrimonium contrahere, & sic castitatem assignat soli cælibatui, quod sacris literis apertè refragatur, & his ipsis locis, quæ perperam Bellarmin. ex Apostolo adducat. Nam ab Apostolo dicit imperari presbyteris castitatem: Si jam per castitatem accipit continentiam cælibatus, ut evitet contradictionem, & matrimonii suum relinquat honorem, ubi quæso fundatur Apostolicum præceptum, quo cælibatus annectitur sacerdotio? Quanquam enim sacrilegii instar sit, Apostolica præcepta suggillare, quasi divina non sint, cum tamen paulò post *d.c.19.* ex veteri testamento & ex verbo divino petitis rationibus cælibatus probetur sacerdotio necessarius: tamen cælibatus nullibi mentionem facit Apostolus vel in *Epist. ad Timoth.* vel *ad Tit.* Σωφροσύνην requirit, *ad Tit. c.1* sed quam mox *c.2.* etiam nuptis mulieribus attribuit. Addit etiam ἐγκράτειαν, quam quis est, qui solis cælibibus attribuit & interpretatur per abstinentiam ab uxoris amplexibus: Et licet Hieronymus ut opinioni suæ inserviret, sic interpretaretur, interpretationem tamen textus non recipit, quia præcedentibus verbis præsupposuerat Paulus talem Episcopum, non qui *fuerit, ut interpretatur Euseb. 1. demonstr. Evang. c.9* sed qui *sit unius uxoris maritus, & liberos habeat nulli infamiæ obnoxios*: Et tamen in hoc requirit σωφροσύνην δὲ ἐγκράτειαν: ideoque ἐγκράτεια, quam intelligit Paulus, non repugnat conjugio, quandoquidem ab ipso in eodem subjecto collocantur. Aut igitur sibi contradicit Bellarminus aut Sophisticè advocat Apostolum, qui castitatem quidem requirit in Episcopo, sed non talem, quæ excludat honestum conjugium, cum expressè Episcopum constitui jubeat, castitatis ita studiosum, ut præter suam unicam omnes alias mulieres ignoret, quæ sient. Mira autem sunt, quæ de virginitate philosophatur Bellarm. *d.c.32. in arg. 6. fol.* dum nunc eam constituit virtutem, nunc negat. *Antequam*, ait, *Deo consecretur non est virtus, sed actus heroicus temperantiæ, cui non opponitur vitium, sed minus aliquod bonum: quatenus vero est perfecta refrenatio concupiscentiæ, & proinde medium ad melius ac purius Deum colendum est omnino virtus.* Annon & perfectè refrenatur concupiscentia ante votum, imò tanto perfectius, quantò qui refrenat, liberius agit & magis voluntarium gratumque officium Deo offert. *Psalm. 53. 1. Cor. 7. 2. Cor. 9.* Aut quid est, quod votum addit ad rationem virtutis? an apud Pontificios nemo temperans est, nisi qui temperantiam DEO vovit? Ad hæc, si continentia est actus heroicus temperantiæ, præsupponit saltem virtutem, & ejus ratione opponetur vitio. Nam

7. *Bellarmini contradictiones.*

8. *Castitas non opponitur conjugio.*

9. *Ventilatur locus ex c. 1. ad Tit.*

10. *Mira philosophia Bellarm. de virginitate.*

Nam virtus heroica specie non differt à virtutibus reliquis, *ut censet Thom. 1.2.q.54 [illegible]* splendorem tantum ex instinctu divino singularem superaddit, qui ipse splendor non minori bono sed contrariæ feritati opponitur, *ut docet Arist. 7. Eth.* Denique, si continentia in cælibatu est actus heroicus temperantiæ, vel de sententia Aristotelis nemini obtingit sine nutu & dono divino, & proinde promisse [illegible] omnibus hujus vel illius ordinis exigi non debet, quia Deum omnes ex æquo [illegible] non habuerunt. Constat verò, si continentia est heroica temperan[illegible] in conjugio dominari temperantiam & moderari vagis libidinibus, [illegible] dum Paphnutius contra decretum patrum obtinuit, ne uxores abri[illegible] à sacerdotibus, cum etiam in matrimonio pudicitia & castitas locū ha[illegible] *Socrat. lib. 1. c. 8. Sozom lib. 1. c. 22.* Quod si maritus etiam in conjugali consue[tudi]ne temperanter se gerit, libidinibus erga uxorem aut pellices non indulgen[illegible] castitas, continētia & virtus asscribuntur soli cælibatui? cur iis encomiis, [illegible] sequuntur subjicienda, ornatur conjugium? nimirum, quod prohibeat mi[illegible] Deo. *lib. [illegible] de Cler. c. 19. arg. 1.* quod impediat studium lectionis & orationis. *[illegible] prob. 2.* quod impurum & pollutum reddat hominem etiam Sanctū, [illegible] quod dehonestet sacerdotium, *ibid. prob. 6.* quod prohibeat, quo minus [illegible] & purè serviatur Deo. *lib. 2. c. 32. in resp. ad rat. 5. & 6.* quod impii & impuri [sint] homines, qui donum continentiæ non in omnibus agnoscant. *lib. 2 de Cleric. [illegible] rat. 6.* & quæ præterea in honorem conjugii passim decantat. Inimicos sic lau[dat] [illegible] carmine. Non amici harum laudum non indigent. Patet igitur, ne Ponti[ficios] [illegible] dem de conjugio reipsa aliter sentire, quam Manichæos, nisi quod cum [illegible] eandem thesin σοφιστικοτέρως & ad implendum vaticinium Pauli, magis [illegible] [hypoc]risi tectam in scenam producant.

[illegible] autem & non sine blasphemia hæc omnia, à primis conjugii osoribus, [illegible] æmulis quodammodo, Tertulliano, Hieron. & tota secta Pontificiorū, [illegible] deblaterari paucis demonstrabimus, ut & conjugio sua asseratur di[gnitas] [illegible] quā iniqua lege sacerdotib. conjugii usus præceptus, & ab antiquis Re[illegible] toleratorib. omnibus qui continere nesciunt, quā utiliter imperatus [illegible] ob oculos ponatur. Ac principio Hieronymum, qui conjugium mi[illegible] statuit, quam fornicationem, redarguit Augustinus, quasi ex profes[so] [illegible] *conjug. c. 8 & 10. Non duo sc. mala esse connubium & fornicationē, quorum alte[illegible] duo esse bona, quorum alterum est melius.* Disertè enim idipsum asserit [Apost]olus 1 Cor. 7. *Qui nubit non peccat: sed exponit se multis tribulationibus:* Item: *Qui [illegible] facit, qui non nubit, melius facit.* Quod si objiciat Hieron dictū ejusdem [illegible] *uxorem non tangere,* ego contra oppono sententiam totius Tri[illegible] *bonum hominē esse solum.* Variæ autem cum sint Boni significationes, [illegible] bellum, opponitur vitio, ut hîc infert Hieron. sed vel majus minori, ut [illegible] Bellarm. *d. c. 32. rat. 6.* vel incommodo, vel injucundo. In sententia ve[illegible] accipi de eo, quod opponitur inhonesto, quia *qui uxorem tan[git bene] facit,* ut ibidem testatur Apostolus, *& manet invocatione. in [illegible] est.* Item vult Apostolus, *ut juniores viduæ nubant. 1. Timoth. 5.*

11. *A in conjugij Encomia ex Bellarmin.*

12. *In conjugium nō cadere fornicationem.*

14. *Cælibatus quo sensu præfe ratur cōjugio.*

E 2 Non

Non vult autem, quod sua natura malum est. Opponitur autem I. ut majus bonum minori, per hæc verba: *Qui non nubit, melius facit.* Nam cælibatus etiamsi non habeat annexam promissionem vitæ æternæ, ut Pontificii somniant & merita Christi in superba & à se frustra conficta opera transfundunt, tamen excellentior est conjugio, in iis, qui continere possunt, non quidem propter se (sic enim reprehendendus magis esset, quia societatem honestam, & à Deo ad conservationem Ecclesiæ. Reipubl. & familiarum institutam evertit) sed propter aliud, nimirum, ut sine distractione sinat cælibem adhærere Domino, & curare quæ sunt Domini, cum uxor ab his curis per negotia domestica sæpius avocare soleat *1.Cor.7.* Castratos enim non simpliciter commendat Christus, sed, *qui castrant, propter regnum cœlorum. Matth.19.* Accedit alia cælibatui dignitas & excellentia doni, quod idem Paulus innuit, quando optat: *Omnes esse sui similes* & addit: *Unicuiq; donum à Deo datum esse, alii sic, alii aliter.* Vellet enim omnibus data esse desuper dona perfectissima, quemadmodum *1.Cor.14.* ait *Vellem omnes loqueremini linguas, & multò magis, propheraretis*, sed quia dona sua ex arbitrio varié dispensat Deus, *in qua vocatione quisq; vocatus est, in ea maneat.* Sicut enim dignior est sacerdos magistratu, nec tamen non magistratus Deus cognominatur, à Deo ipso constitutus, quia secundum præceptum est sicut primum: *Matth.* ita cælibatus, licet ex munere nobiliori proficiscatur: tamen conjugii dignitatem non obfuscat, nec tollit, sed utrumque bonum est, utrumque à Deo: cælibatus verò sincerus præsupponit donum excellentius, quam conjugium, sicut prophetiam ex eodem fundamento præfert Paulus cognitioni linguarum. *1.Cor.*

15. *Malum accipitur pro incommodo.* II. Opponitur cælibatus conjugio, ut commodum incommodo, jucundum molesto, quem in sensum Paulus usurpat verbum *συμφέρον*, & explicat per *instantis necessitatus*, seu *persecutionis*. Nam cum instarent conversis ab ethnicis undequaque persecutiones, & de oppido ejicerentur in oppidum, de regione migrare compellerentur in regionem, commodum certè non erat, uxorem & liberos & familiam in exilium trahere, & audacius ad martyrium properaturi verisimile erat cælibes, quam quos amor liberorum & hujus seculi retraheret posset, sed etiam absque persecutione sit, conjugium tot comitantur molestiæ, ut recte dixerit Paulus: *Si qua virgo nubit, non peccat, sed exponit se multis corporis tribulationibus. Ego verò vobis parcerem*, ne scil. ob infirmitatem tanto oneri impares sub eo deficeretis & naufragium fidei faceretis. Nullius igitur malitiæ accusari potest conjugium, quia Paulus dicit: *Bonum est mulierem non tangere*, quod ex-

16. *Quibus bonum, quibus malum sit nubere.* plicat propter instantem necessitatem & tribulationes carnis. Ad hæc subjectum limitet Paulus ad eos, qui sint sui similes, hoc est, habeant à Deo donum continentiæ. Iis enim bonum dicit esse, si maneant sine uxore, sed si non contineant, melius, addit, esse, nubere, quam uri. Ex Antithesi ... manifestè infertur, dum ait: *Vellem omnibus datum donum continentiæ* ... quia id donum non cuivis contingit, bonum est, quibus contigit, ne curis conjugii se implicent, quibus verò non contigit, melius, ut nubant, quam urantur.

Neque verò in comparatione ad fornicationem solùm dicitur bonum con- 17
[illegible] ut pergit obiicere Hieron. sed etiam absolutè: *Qui nubit non peccat, imò* C. njugium absolute bonum.
[illegible]*t*, & peccat Hiero. dum uni & quidem secundario fini, qui post lapsum
[illegible]eret, primarium autem in Paradiso institutum callide dissimulat. Nã
[illegible] Paulus: *Volo juniores viduas nubere, & liberos procreare,* non solum ad vitan-
[illegible]tionem, tanquam minus malum, sed ad conservationem generis hu-
[illegible] tanquam instrumentum per se bonum, primitùs institutum conjugium Finis primarius conjugij.
[illegible]L, ex quo fine si æstimetur, blasphemus in Deum ejus autorem sit, qui mi-
[illegible] in eo fingere velit malitiam. Æstimanda autem est cujusque rei natura,
[illegible]e accessorio & accidentali, sed primario, & per se competente, ob quẽ 18
[illegible]m citra controversiam bonum est. *Non enim propter libidinem, sed propter*
[illegible] *procreationem uxor accipititur,* ait Augustin. *serm. 3. Dom. 3 post Trin.* & *li.*
[illegible] *29. Bonum conjugii non est fervor concupiscentiæ seu libidinis, sed quidam li-*
[illegible] *stus fervore illo utendi modus.* Item Ambros. *super Lucam. Pudor est fœmi-*
[illegible] *non præmia non habere, quibus hæc sola causa est nubendi. c. pudor 32. q. 2.* So-
[illegible] *præcipua*, ait glos. *ut in c. si solus. dist. 8.* Nam primariò nubentes spectare
[illegible]reationem sobolis adjumentaque vitæ, & hoc respectu, absq; omni
[illegible] subsistebat matrimonium etiam in statu integritatis. Quod verò
[illegible]a libido post lapsum accesserit, & quidam voluptatem quærant ante ge-
[illegible]nem sobolis, unde Paulus ait: *Uxor curat ea, quæ sunt mundi, quomodo pla-* 19
[illegible]illæc inordinatio opus per se bonum non magis inquinare potest, quam Libido & inordinatio, accessit post lapsum & inest per accidens.
[illegible]s fruitionem, & reliquas naturales, politicasve functiones. Nam &
[illegible]s, sive intentus judex curat ea, quæ sunt mundi & à perpete rerum sa-
[illegible] cura devocatur: qui edit aut bibit, non id semper eo animo facit, ut na-
[illegible] suffulciat, frequentiusque ad voluptatem, & ut gratificetur appetitu, quã
[illegible]atem, utrumque facit, nec tamen functionibus per se defectus illi im-
[illegible] Difficile est, divitem intrare in regnum cœlorum, *Marc. 10.* quia difficile
[illegible]a fortuna moderari sibi, & vivere sine luxuria, ad honorem Dei: diffi-
[illegible]atorem exui à deceptione, *Eccles. 26. c. Eiiciens dist. 88. c. qualitas dist. 5.*
[illegible] tamen divitiæ, aut negotiatio per se reiiciendæ non sunt, propter fre-
[illegible]sum, quemadmodum Bellarminus ubique abusus imputat conju-
[illegible] *omne. verb. Non potest. 27. q. 2. Hugo, in c. vir cum propria, ubi gl. 2. 33. q. 4.*
[illegible]ccato nunquam fieri posse, audacter tradunt.
[illegible] probet Bellarm. jure Apostolico annexum esse cælibatum sacerdo- 20
[illegible]t locum Apostoli *ad Tit. c. 1.* & ex Latini unius vocis abusu, quẽ Argum. Bellarm. ex 1. c. ad Tit.
[illegible]ulum & series contextus, ut supra diximus, prorsus respuit, con-
[illegible]ris amplexibus deducere laborat, egregiam compositionis & di-
[illegible]em committens, cum paucis lineis retro, disertis verbis Episcopũ
[illegible]ulat, unius uxoris maritum, & qui liberos habeat propè eductos. 21
[illegible] ex vulgata versione *2. ad Timoth. c. 2.* sic argumentatur. *vetat Apo-* Alterum ex 2. ad Tim. 2.
[illegible] *implicare se negotiis secularibus. Nuptiæ sunt res seculares, unde pedicæ,*
[illegible] *Ergo [illegible] se implicare non debet.* Quid si pari argutia sic concludam: Instantia.

 Edere,

Retorsio. Edere, bibere, conviviis interesse, sunt res seculares. Ergo iis se miscere ne[illegible] Episcopus Imo tota hæc collectio adversatur è diametro doctrinæ Bell[illegible] *5. de Rom. Pontif. c. 9. & 10.* ubi docet, non repugnare, Pontificem simul esse [illegible] pem Spiritualem, & temporalem alicujus provinciæ. Sic enim sibi tumam: T[illegible] poralis jurisdictio est res secularis. Ergo ex præcepto Apostoli miles Chri[illegible] li implicare nequit. Cumque à Calvino & aliis obiiceretur hoc dict[illegible] A[illegible] li: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus*, tripliciter respond[illegible] dem iis verbis, quæ propositum hoc loco argumentum funditus subvert[illegible]

22. mum enim per negotia secularia, τῶ βίυ πραγματείας, nihil intelligi ait, ni[illegible] *victus, & proinde negotiationes & mercimonia.* Conjugium verò non est ex [illegible] solicitudinum victus, nec cogitur sacerdos propter familiam negotiari, [illegible] tus stipendio, ut militibus præcipit Johannes, quod benevolentia auditor[illegible] liberalius suppeditabit, quò minus curæ domesticæ vacare operamve d[illegible] test. *Vivendum enim est ex Evangelio, qui Evangelium docet. 1. Corinth. 9. D[illegible]* *gnus est operarius mercede sua. 1. ad Timoth. 5.* Deinde Latinum textum c[illegible]

Quæ negotia vitæ Apostolus intelligat.

23. Græco, ubi solum hæc sententia legitur: οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται τ[illegible] πραγματείαις. Et his verbis ait vetari *solum nimiam sollicitudinem circa v[illegible] ralem.* Si imperfectionem versionis vulgatæ agnosceres, cur Sophist[illegible] simulabas & mutilam sententiam adducebas pro integra? Et si excessus [illegible] sollicitudinis prohibetur, cur prohibes omnes res seculares, & inter has [illegible]

Redarguitur versio Latina.

24. monium? Denique benè ait monuisse Chrysostomum, dici hæc à Paul[illegible] piscopo quam aliis hominibus. Omnes enim, etiam Laici, etiam Reges, m[illegible] Christi esse debent. Quod si verum est, nuptiæ sub rebus secularibus co[illegible] hendi nequeunt, nisi Apostolus omnibus ex æquo hominibus nuptias [illegible] beat, & frustrà sexus distinxerit natura.

Bellarm sententia interdicit nuptias omnibus hominibus.

25. Quin etiam omnia argumenta *cap. 9.* pro confusione utriusque re[illegible] producta, directò hoc argumentum oppugnant. Nam 1. proferuntu[illegible] dech, Noe, Abraham, Isaac, Jacob, Moses, Heli, & Machabæi, prnci[illegible] summi Pontifices. At illi ipsi atque adeò omnes summi Pontifices, D[illegible] ministrarunt, & liberos ex conjugio sustulerunt, id quod tantò certiu[illegible] tò incertius, quod affert Bellarm. cum Noe, Abraham, Isaac, Jacob, non [illegible] nisi amplas suas familias, nec summi sacerdotes se[illegible] prophetæ fuerunt [illegible] ses & Samuel. 2. Adducit quatuor rationes, quas totidem verbis c[illegible] Bellarmini thesin detorquebimus: 1. Sacerdotium & conjugium n[illegible] traria, sed utrumque bonum utrumque à Deo, utrumque laudabi[illegible] alteri servit. E non pugnant inter se & simul in eodem esse possunt. 2. [illegible] versa sunt pax & bellum, quam conjugium & sacerdotium. At [illegible] Rex præest Senatui & Exercitui, togatis & armatis. E multò magis p[illegible] simul esse maritus & Sacerdos. 3 Potest Pontifex Romanor uni[illegible] ersam [illegible] regere & longè lateque patentes regiones politico imperio premere [illegible] ctivè omnibus Christianis principibus leges dare ex doctrina Be[illegible] multò facilius poterit sacerdos parvam Ecclesiæ manum pascere, [illegible]

Bellarm. oppugnat seipsum. Retorsio 1. Arg.

2. Argum.

3. Argum.

[illegible] benè præesse. De Spiridone scribit Sozom. *lib. 1. c. 11. Uxorem & liberos ha-*
[illegible] a fuit τὰ θεῖα χεῖρον. 4. Qui duxerunt uxores ex Episcopis, & 4. Argum.
[illegible] ut iis, uxores piæ fuerunt, ne ex Patriarchis veteris testamenti argu-
[illegible] etiam. Ergo licitum est, quod illi fecerunt. Negare quippe non po-
[illegible] min. qui multi Apostolorum uxores habuerint, sed ait eos post voca-
[illegible] uisse. Si quæras, unde hoc sciat, aut ubi scriptum sit, nihil respon-
[illegible] fortasse quintum Evangelium in Vaticano lateat in eodem scrinio cum
[illegible] nationis Constantini, quod nos aspicere indigni hucusque fuimus.
[illegible] probatur experientia. Nam nisi facultas ducendi uxores reddatur con- 5. Argum.
[illegible] lus erit finis scortationum, adulteriorum; & veneficiorum, quibus
[illegible] non unus sufficiet Bocatius, non Dantes, non Petrarcha, non denique
[illegible] um propriarum buccinator Aretinus, de quibus incommodis paulò
[illegible] agemus. Isti boni viri ad compescendam libidinem & præverten-
[illegible] Lupanaribus implent urbem & orbem, *c. inter opera de Sponsal.* sed
[illegible] conjugium iisdem ex causis permittere negant.

[illegible] s totum argumentum Bellarmini oppugnavimus obversis ejus- 25.
[illegible]: Sed & minorem ipsam non segnius idem oppugnat, *in lib. de Sacram.* Conjugium
[illegible] & 22. ubi conjugii essentiam collocat in ratione Sacramenti, & pro- an res profa-
[illegible] judici Laico eius cognitionem subtrahit, quia res est Spiritualis. Actus na.
[illegible] os conjugales, seu commistionem corporum ad magnum mysterium
[illegible] ficationem unionis Christi & Ecclesiæ refert Innocent. 3. *in c. debitum de*
[illegible] Leo *in c. cum societas 27. q. 2.* & ex communi opinione, de adulteriis, utrum
[illegible] causam præbeant, nemo cognoscit præter Ecclesiam. *Dec. cons. 212. Hip-*
[illegible] ad l. unic. n. 193. de rapt. virg. Aut igitur de his non cognoscit Ecclesia,
[illegible] sunt res Spirituales. Præcipuè verò matrimonii rationem subire nequit,
[illegible] t hominem & animam totam carnalem. Nec refert, si confugiat ad
[illegible] les, quia sacramentum collocat Innocent. 3. in ipsa commistione
[illegible] Bellarm. *1. de Cler. c. 19.* distinguit actus coniugii à contractu, dum ait:
[illegible] puritatem sacerdotalis officii, & proinde jure divino sacerdotibus inhiberi.
[illegible] conjugii contractu, relinquit *in c. 20.* disputandum, utrum in sacer-
[illegible] Apostolico tolerari queat.

[illegible] m dum secum luctatur, & in gratiam redire parat Bellarminus, perge- 27.
[illegible] nm tertium locum, quem ex *1. Cor. 7.* eruit, commentariis Hieron. Utrum ob pra-
[illegible], qui sic argutatur: *Si semper orandum est, ut jubet Apostolus, nunquam er-* ces abstinen-
[illegible] viendum: quoniam quotiescunque uxori debitum reddo, orare non possum. dum conju-
[illegible] accommodat ad sacerdotes, quos ait assiduè versari debere in studio ora- gio.
[illegible] ectionis, & hoc impedire conjugiū. *arg. 1. & ult.* Plures sunt in hac bo- Ad arg. 3.
[illegible] um Hieronymi consequentia errores, quam verba, quibus nō pau- Bellarm.
[illegible] it in sua Bellarminus. Nam 1. Arroganter sapit JCtus, qui ultra 28.
[illegible] Annon Paulus, Spiritu Dei illuminatus, hanc consequentiā ex suis Responsio.
[illegible] tendā noverat? & tamen nō obstante qualicunq; ratiocinatione,
[illegible] viro tribuit omnia dona, quæ in fideli & perfecto Episcopo requirit.

2. Si

Resp. 3. 2. Si quicquam roboris inest argumento, non solùm à sacerdotibus, sed ab universis Christianis tollit usum conjugii, & in eò magis candidè concludit Hieron. qui in genere ait: *Quam diu impleo mariti officium, non impleo Christiani.* Et Ezechielem negat potuisse commonere populum, quam diu uxor vivebat. *Mortua uxor,* inquit, *& conjugale vinculum solvitur & absque ulla trepidatione semper est in munere prophetali.* Bellarminus verò Sophisticè transfert ad sacerdotes solos quasi illis incumbat assiduè vacare lectioni & orationi, cum tamen Apostolus omnes Christianos jubeat indesinenter orare, *Ephes. 6. 1. Thessal. 5.* & Psalmista omnem hominem velit meditari legem Domini dies & noctes. *Psal. 1.* Quod si hæc conjugio expediri nequeunt, quicunque orare cupit, & salvus fieri, per totam vitam à conjugio abstinere cogitur, quod Pontificii quidem non concedent.

Resp. 3. Contradicit sibi Bellarm. dum conjugium prædicandum censet tanquam rem bonam & tamen precibus & rei sacræ contrarium statuit. Quod certe hominem à precibus avertit, & per conseq. à vita æterna, quo respectu in Theologia illud quo bonum denominari potest? 4. Annon pater credentium, Moses, qui cum Deo locutus est de facie ad faciem, Aaron & omnes summi sacerdotes, qui quotidie serviebant coram Deo, *Exod. 29.* David, qui de mane surgebat in laudes Domini, & vesperi iis indormiebat, nec media nocte beneficiorum cœlestium obliviscebatur, *Psalm. 92.* & Prophetæ innumeri conjuges habebant? Et tamen ita Deo debitum persolverunt, tamque grata holocausta obtulerunt, ut omnia nostra labia murmura cum iis ne quidem minimùm comparari queant: ex quo patet conjugium non impedire preces, nec facere aliquem secreto Dei colloquio indignum.

Resp. 5. 5. Improbè confundit Bellarm. *in hoc & 5. arg.* actus conjugii, cum conjugio ipso. *Matrimonium,* ait, *impedit munus sacrificandi, studium orationis* [illegible] mox ubi ad probationem deveniendum, operi nuptiarum, & actui conjugali pollutionem, & depressionem Spiritus ascribit. Ab actu verò conjugali ad conjugium non valere consequentiam ipse contra Clichtovæum dixit *lib. 1. de* [illegible] & Paulus hoc loco apertè innuit. Non enim propter preces & jejunia [illegible] contractum conjugii, sed actum tantùm sustulit ad tempus, quo exacto [illegible] eos ad se redire ad vitandam tentationem Satanæ.

Resp. 6. 6. In hoc ipso quoque [illegible] committit fallaciam accidentis, quia ut aliis nostris actionibus, ita huic quoque depravatio per lapsum intimè insedit, quam tamen pii conjuges [illegible] dine, per gratiam divinam, eluere & supprimere possunt, nec actus ipse [illegible] pollutus est, (non certè erat ante lapsum) sed per accessorium libidinis [illegible] *turpitudinem, ait, satis testatur rebellio membrorum & verecundia* [illegible] *in* [illegible] *quæ secretum semper quærit.* Probè. Tu quoque alvum depositurus [illegible] emissurus secretum quæris. Ergone crepitus tibi peccatum est? & non licet vos ad altare prodire sacrificulo eo die, quo alvum reddidit? Primi parentes post lapsum quærebant secretum. *Gen. 2.* An igitur substantialiter peccatum [illegible] nec poterant ab eo liberari, quemadmodum ne Sanctorum quidem [illegible] nia à pollutione libera censet Bellarminus?

Resp. 7. 7. Augustin. ait. *de* [illegible] *Quod est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem generis.* Jam [illegible]

[illegible] animum qui [illegible] conjugii se dedidit, aut cupi- [illegible] spiritus [illegible] totus incumbit, aut ultra sa- [illegible] nec tamen [illegible] totus propterea condemnantur [illegible] si [illegible] andum sit jejunio. [illegible] enim si conjugium propterea [illegible] quia dum ejus opera quis exercet, preces fundere nequit, nec ede- [illegible] dum [illegible] ne jus quidem dicendum, aut miscenda pharmaca [illegible] hæc agimus, nequimus vacare sacris. 8. Propterea præposte- [illegible] Pauli. Is enim conjugibus consulit, ut à se invicem abstineāt [illegible] preces solemnes cum jejuniis, in primitiva Ecclesia indici soli- [illegible] in congregatione exigendæ essent. Cujus explicationis ar- [illegible] licet, tum ex jejunio precibus conjuncto, quod cum solenni- [illegible] verbo, σχολάζεσθαι, quod significat incumbere & diu vacare, [illegible] quod sancta quoque conversatio conjugum in sacris literis vocetur, [illegible] nequaquam contraria, ut paulò post demonstrabimus. 9. Denique [illegible] sententiam pro imperio injungit, aut pro autoritate suadet [illegible] laqueum cujusquam conscientiæ iniicere videatur, sed addit vo- [illegible] *&c utriusque partu consensum*. Pontificii verò illud Apostoli: *fortè*, [illegible] genis: *Mihi videtur: hom. 23. in libr. Numer.* & Eusebii: *Decet, libr. 1. de-* [illegible] *g. c. 9.* in Categoricum & imperiosum: *Debet* & *cogitur*, transposue- [illegible] quid aliud est quam laqueum conscientiis iniicere? quod tamen in [illegible] disputatione sedulò se vitare ait Apostolus. *1. Cor. 7.*

29.
Resp. 8. Explicatio verborum Pauli.

Resp. 9.

Postquam jam ab Apostolo pergit Bellarm. ad alia scripturæ loca, annon [illegible] præcedentis capitis thesin, quasi dedita opera destruit? Si enim certo & [illegible] ex scriptura educit cælibatum sacerdotum, jam non est introductus [illegible] tantum, sed & divino, quia non tantum à sacris literis præcipi- [illegible] verbis [illegible] in iis exprimitur, sed etiam, quod per infallibilem conse- [illegible] deducitur. Affert autem primò ritum, quo comesturi agnum pa- [illegible] renes accingebant, ut significaretur: *debere eos carnis voluptatem edoma-* [illegible] postea? An conjuges carnis voluptatem non edomant, sed propte- [illegible] non sobolis procreandæ, sed libidinis exercendæ gratia, sese [illegible] meminisse debeant? Cur igitur κοίτη ipsa conjugalis dicitur impol- [illegible] & maritus vas suum possidere in sanctificatione jubetur, non in [illegible] concupiscentiæ, instar gentium, quæ Deum non noverunt? *1 Thessal. 4.* [illegible] agnum paschalem comedebant, non tantum cælibes, sed & con- [illegible] Poterant igitur etiam conjugati Renes accingere, &, quod hoc typo si- [illegible] carnis voluptatem edomare. 3. Si ex hoc ritu cælibatus stabiliri po- [illegible] omnibus imperatum erat Renes accingere, ita omnibus [illegible] cælibatus, quod legi ipsi Mosaicæ adversatur.

30.
Alia Bellar. contradictio.

31.
Argum. 4. diluitur. Resp. 1.

Resp. 2.

Resp. 3.

[illegible] dem libro & *ex c. 19. Exod.* advocat præceptum Moysis: *Estote pa-* [illegible] *& ne appropinquetis uxoribus vestris*, quod testimonium dicit [illegible] Ambrosium ad probandam continentiam Clericorum, cum ta- [illegible] minus eò attineat. Nam 1. Si accessuros ante faciem Do-

32.
Argum. 5. ex Exod. 19.

 mini

mini oportet liberos esse à commixtione uxorum, ne [illegible] neq; am uxorem [illegible]
Resp. 1. gere debet, quia omnes accedere oportet quotidiè 2. M[illegible] non tollit [illegible]
Resp. 2. conjugalem, sed suspendit tantum actum, quod [illegible] suis quoque pre[illegible]
servare potuissent Pontificii 3. Signa & typi externi veteris testamen[illegible]
Resp. 3. trahendi ad libertatem novi. Aliàs purificationes quoque leprosorum [illegible]
perarum reducendæ essent, & sicut Moses jubebatur calceos exuere [illegible]
cto, ita Pontificiis sacerdotibus sanctuarium calcandum non esset, [illegible]
tis. 4. Committitur fallacia secundum non causam, ut causam [illegible]
Resp. 4. nitur: Abstinentiam ab uxore propterea præcipi, quod consuet[illegible]
inquinet, cum tamen ipsæ vestes sanctificari jubeantur, non quod [illegible]
dant corpus, sed ut sanctificatione rerum externarum, dedu[illegible]
gnoscendam impuritatem interni cordis. Seipsos enim exuere, & [illegible]
si possibile fuisset, debuissent, si dignè in conspectum Dei prod[illegible]e volu[illegible]
stes igitur, conjugia, corpora ipsa sanctificantur, non quod absolutè [illegible]
ra coram facie Dei fœteant, sed ut universalis impuritas cordis [illegible]
umbretur. Aliâs enim, sicut Bellarm. ex hoc ritu abigit ab [illegible]
ita eosdem spoliare deberet vestibus, quia & illæ, ut impuræ, damn[illegible]
sanctificatione in conspectum Dei non admittuntur.

33. Arg. 6. ex c. 28. Exod. Nondum etiam, ne sic quidem abit ab Exodo, sed *ex cap. 28.* con[illegible] natum filiorum Aaronis, & hinc ex Beda sic concludit: *Filii Aaronis [illegible] pudenda tegere fœminalibus lineis. Ergo, Sacerdotes novi testamenti aut virgines [illegible] esse, aut contracta matrimonia dissolvere.* Egregius certè typus, & qui cum re [illegible] cata perinde cohæret atque cupressus cum naufragio. Mirum autem cur [illegible] hic comprehenderit tantum sacerdotes novi testamenti, & non veteri, [illegible] gerebatur: Nihil immundum volebat in sanctuarium Moses inferri: C[illegible] Atqui conjugati illic quotidiè versabantur: Ergo conjugium non inqu[illegible] nec immundos homines reddebat.

34. Arg. 7. ex c. 21. lib. 1. Sam. Resp. 1. Resp. 2. Quod verò *ex 1. Sam. c. 21.* interrogationem Ahimelechi Sacerdot[illegible] sit, & ea quæri de coitu cum Hieron. opinatur, quantum id quæso ab[illegible] & mente Ahimelechi? Nam 1. Nullibi in tota lege Mosis *κοίτη* [illegible] res immundas, quarum gratia à sacris abstinere conveniat. 2. Mult[illegible] sis mulieres immundæ censebantur, ex puerperio, fluxu mensium [illegible] Fallaciam igitur causæ committit, qui per solum coitum im[illegible] supponit eos, qui consuetudine conjugali utuntur. 3. Ut ma[illegible]e [illegible]
Resp. 3. conjugalis, inter contaminationes legales à Mose recensita fu[illegible] inter Christianos plus ponderis haberet, quam fluxus purulentii, [illegible] na seminis per somnum, contactus cadaveris &c. quæ omnia [illegible] bant, Pontificios verò à sacerdotio & Ecclesia non abigunt.

35. Argum. 8. ex 1. Paral. 24. & Luc. 1. Denique *ex libr. 1. Paral. 24. & Luc. 1.* colligit: Sacerdot[illegible] per vices suas ministrare solitos, & toto eo tempore dom[illegible] & ab [illegible] fuisse: Unde concludit *cum Syricio c. plur[illegible] nos. dist. [illegible] 2. Ioh. [illegible]* *tinentes. de sent. excom.* quod si illi tempore, quo ministrabant, [illegible]

[illegible] dicere, ut Sacerdotes nostri, qui non per vices, sed semper mini-
[illegible] ab uxoribus se continent. Malè verò colligit & pejus concludit.
[illegible] sacerdotes quanto ministrabant tempore domo abfuerint, & in tem-
[illegible] à commercio uxorum, secubuerint, nullo verisimili indicio demon-
[illegible] Nam Zacharias in exedris templi manebat, non quod lege jubere-
[illegible] in civitate Juda habitaret & peregrè advenisset. Summus enim sa-
[illegible] semper tenebatur comparere coram altari Dei: *Exod. 29.* & tamen
[illegible] liberos. Vices verò à Davide demum, non ad vitandam im-
[illegible] conjugalis (sic enim ab ipso Mose institui debuissent) sed ad melio-
[illegible] institutæ leguntur, 1. *Paral. 24.* cum antea nihilò expeditius sine
[illegible] sacrificia Deo offerrent. Falsum igitur est fundamentum, cui fi-
[illegible] ædificium superstruunt Pontifices, quod, etiamsi fundamentum non
[illegible] princeps tamen iturum esset, quia in veteris testamenti servitu-
[illegible] impuris non licebat sacra tangere, *Exod. 19. Levit. 15. Num. c. &*
[illegible] libertate non obligat. Lex enim usque ad Christum. Quod si verò
[illegible] sacerdotibus, in quibus tantam puritatis perfectionem exigebat Lex,
[illegible] non erat in consuetudine conjugali vivere, quantò minus ea conta-
[illegible] nostros Episcopos, de quibus conceptis verbis legem tulit Paulus: *Con-*
[illegible] ceros, si quis est irreprebensibilis, unius uxoris vir, & liberorum probè educto-
[illegible] Si enim pergat Bellarm. ratiocinari *cap. 19. arg. 5.* quod conjugium in 36.
[illegible] tibus tolerandum non sit: quia impedit oblationem sacrificii, studium
[illegible] & lectionis, efficaciam prædicationis, curam pastoralem, curam pau-
[illegible] Sacramentorum administrationem &c. Primum oppono legem expres-
[illegible], & exempla quorundam saltem Apostolorum, & multorum piorum
[illegible] porum, qui officio suo etiam in conjugio satisfacere potuerunt. Et ineptū
[illegible] ra m[illegible] festa verba legis, velle scrupulosè argutum sese præbere. Oppono
[illegible] Pontifices veteris testamenti, qui noctes & dies ministrabant altari, & ta-
[illegible] officio, & coram facie Dei expediendo, per conjugium non reddeban-
[illegible], vel indigni.

Multi Apostoli & Episcopi uxores habuerunt.

[illegible] ne ad singula respondeam, cum pleraque paulò ante expedita sint, 37.
[illegible] quoque Pontificum decreta Patrum testimonia, nihil moramur, quia
[illegible] faciant, & lex Ecclesiastica, nequit præcepto divino & Apo-
[illegible] e, quo omnibus, qui non continent, dicitur: *Melius est nubere*
[illegible] *Propter fornicationes quisque suam uxorem & quæque suum mari-*
[illegible] *Quæ non continet nubat in Domino*: Nec ulla conjuratione Con-
[illegible] Anathema dici potest Apostolo, qui prohibitionem nuptiarum
[illegible] doctrinam, quemadmodum verbo *prohibendi* in hoc nego- 38.
[illegible] decretum & Concilium Elibertinum *can. 13.* ne interdictum
[illegible] Apostoli eximere possit Bellarm. quasi non prohibeantur
[illegible], sed non toleretur in sacerdote perinde, ut nec officia forensia &
[illegible]. Qui enim in certo ordine quicquā prohibet, etiā is prohi-
[illegible] magistratus vetarentur uxores tangere propter excellentiā ordinis.

Imò omnes sacerdotes veteris testamenti [illegible]. Responsio ad autoritates Bellarm.

Concilia quædam certè prohibuerunt nuptias.

 Nam

Nam hæc prohibitio habet sibi universalem damn... ionem tacit... ex rationibus, qua Syricius & Innocent. I. interdicto adducunt, ... tet, & supra deductum fuit. Quæ enim honesta sunt, sine crimine, a ... ta, ab optimis principibus, piissimis Sacerdotibus usurpata, sine sac... generi vitæ prohiberi possunt, præcipuè cum leges & regulam, secun... examinandi sint mores Episcoporum, Apostolus ipse præscripserit, ... clesiæ quicquam demutare, nedum contrarium statuere non l... propositum accommodat gl. *in c. nullum dist. 28. l. in traditio. de pa...* potestatem habeat rei suæ, quam alteri tradit, legem imponere. ... institutio, & conscientiarum coactio, non est res hominis, sed Dei, ... extent præcepta divina, servi non est, *ut ait Theodor.* Domini leges in ... & in Nicæna Synodo Paphnutius antiquam Ecclesiæ traditionem, ... vocat, qua qui cælibes potiti essent clericatu, à nuptiis contrahendis ar... Canones enim Apostolici, si locus iis in serio negocio dandus ... prætextu religionis abiici, *Can. 50.* quos in eum sensum citat Synodus ... ricus *in Epist. contra Nicol.* licet Epiphanius *hær. 59.* contrarios laudet, ... nullos producit. Ancyranum Concilium, licet nolit gravari Ecclesias ... miliarum, tamen à sacris ordinibus non repellit, qui vel uxores jam ha... ctas, vel protestentur, se iis carere non posse. *c. 10.* qui vero non protest... profiteantur liberè continentiam, si promissa non compleant, non p... gravius, quam ad pænitentiam inter digamos edendam. *can. 19.* Neocæsa... dus licet cælibatui sacerdotum viam aperire ceperit, *Can. 1.* ut & Elibertin... Hispan. & Arelatensis II. in Galliis *Can. 2.* cujus Canonem obliquè pe... Salvian. Massil. *li. 8. de provid. Dei.* tamen Nicænæ Synodi decreto quicq... statutum fuit, corrigitur, ubi cujusque voto & arbitrio relinquitur, utrum ... uxorem retinere vel abdicare, prout non tantum Socrat. *li. 1. c. 8.* & Soz. *lib.* ... quos hæreseos accusat Bellarm. sed ex ipsis Concilii Verbis & Actis ref...

39. *Decreta antiquæ Ecclesiæ. Canon. Apost. Ancyr. Conc. Neocæsar. Conc.*

Elibert. & Arelat. Nican. Synod.

Nam quod Epiphanium & Hieron. opponit Bellar. Socr... & So... nullius momenti est, cum u... umq; causæ suæ inservire contra ve... ante diximus. Canones enim Apostolicos nullos proferunt, qui... tum Sacerdotes liberos generare, & qui prostant, contrarium ... utriq; opponimus Sextam Synodum univers. Canonibus A... tribuentem, quod se Clericis uxores non sint eripiendæ. *Can. 13. c.* ... *in Græc. No... can.* Et ex decreto Nicæno procul dubio traxerunt p... Gangrensi Synod... paulò post repetiverunt *Can. 4. Si quis discernit ... conjugatum, tanquam occasio... ptiarum, quod offerre nō debeat, ... communicante, de oblatione percipere, & ab eius oblatione se abstinet, ...* ... bus verò ... pitiis & Artibus ad tantam Tyrannidem emerserit ... latæ castit... ... conatibus omni ætate imposturis Satan... Loci transl... publicis decretis & privatis scriptis doctrina ... Orientali & Occiden... Ecclesia inter... ... fit, cum abunde ... ciliorū Canonibus, historiis & patrū monumenti...

Sext. Syn. Universal.

Syn. Gangr.

40. *Quibus artibus in valuerit prohibitio Pontificia.*

[illegible] *Centur.* [illegible] Martyr. *in lib. de vot. & calib. & 1. Cor.* 7. Calvin. *4. Instit. c.12.* [illegible] *volgam part. 2.* Mornæ. *in myst. Iniq. passim.* Chemnit. *part. 3* [illegible] *d in princ.* n[illegible]s hoc loco, præter instituti nostri tenorem odiosu [illegible], præsertim cum Baronius *in Annal.* & Bellarm. *de Cler.* nihil rege-[illegible] satis sit à prædictis autoribus præoccupatum & refutatum: Nec [illegible] mm[illegible]m ex omnium Pontificum Bullis, omnium Conciliorum [illegible] nium cujuscunque ætatis hominum clamoribus, evincitur, [illegible] p[illegible]sitiva, quæ quam parum valeat contra legum & permissio-[illegible] intelligunt, qui nondum ære lavantur. Stat enim immuta-[illegible] *Qui continere nequit, nubat.* Jam autem, quibus ad presbyte- 41.
[illegible], haud sanè frustrâ, dedit, non omnes habent donum conti-[illegible], dum promiscuè omnibus inducitur jugum continentiæ, ple-[illegible]ur la[illegible] contrà quam fieri jubet Apostolus. *1. Cor. 7.* Multos enim [illegible] m[illegible] ex donis ad id requisitis patet. Hi tamen omnes non [illegible] iam, quæ est speciale donum, & non nisi paucis datur, si-[illegible] *Apost. 1. Cor.* [illegible] dum votum suum, quo omnibus precatur donum, [illegible]t, statim corrigit, subjiciens: *At unusquisq; proprium donum habet,* [illegible] *ter.* Unde paulò post extrahit præceptum salutare: *In qua quisque* [illegible] *est, in ea maneat,* quemadmodum de cæteris quoq; donis specia-[illegible]tur, *1. Cor. 12. & 14.* Christus ipse *Matt. 19.* non omnes capaces, ait, esse, [illegible] *datum sit.* Et paulo post: *Qui potest capere, capiat.* ex quibus verbis firmum [illegible]m argumentum extruit Bellarm. *lib. 2. de Cler. c. 31.* dum infert. *Hæc verba* 42.
[illegible] *hortationis.* *At qui unquam sapiens hortatus est homines ad id, quod non* [illegible] *potestate, ut possent Prophetæ fiant, aut robusti ex debilibus.* Annon legisti, [illegible] hortationes Pauli. qui cum enarrasset plurima dona specialia, tan-[illegible]: *Sed v[illegible] æmulamini ad optima. 1. Cor. 12. & 1. Cor. 14. Anhelate ad dona spiri-* [illegible] *Prophetare.* Prophetiæ verò, linguarum & miraculorum [illegible] esse in nostra potestate, paulò ante dixerat Bellarmin. & tamen tam in-[illegible]s, ut ad ea nos jubeat anniti. Porro si à cujusque voluntate pende-[illegible] continentiæ, Christus non diceret, *Qui potest*, sed *Qui vult, capiat.* Do-[illegible] mini capacem esse continentiæ, qui velit. Sed bono patri è me-[illegible] [illegible]entur verba præcedentia: *Quibus datum est.* Eos enim demum [illegible] datum si[illegible] non qui propria temeritate velint, ipse Christus [illegible] tum etiam illud, quando in nostro arbitrio collocat fa-[illegible] quia Christus tribuit quibusdam, quod se ipsos castrave-[illegible] cujusvis temeritati id tribuit, sed quibus id datum desuper præ-[illegible] Bellarm. *in toto hoc cap. 31.* extra fores veritati occurrit, dum co-[illegible] *Continentiam non dari hominibus invitis, nolentibus, & nihil* [illegible] *conferentibus*, cum tamen illud ipsi probandum incumbat, [illegible] ita continenti[illegible] omnibus promissa sit. Vult enim Paulus ad [illegible] nec tamen qui contendunt, prophetandi Spi-[illegible] & id genus particularia dona plura obtinebunt, quia

Argum. Bellarmin. ex Math. 19.
Resp. 1.
Resp. 2.
43.
Non esse in cujusvis arbitrio sitam continentiam.

spes destituitur promissione, & Deum tentat, qui vocationem in [illegible] ad conjugium intelligit, abjicit, & remedium à Deo monstratum, [illegible] git. Apostolus quidem ait *Quod vult, faciat*, sed non loquitur de [illegible] hominibus, ut interpraetatur Bellarm. sed de iis, quibus continere da[illegible] sicut Eunuchi natura, aut Steriles non habent licentiam, cum [illegible] brium beneductionis divinae appetendi conjugium: Ita, quibus ab[illegible] tum est, iis non ostendit temeraria vota, aut preces fortè non exaud[illegible] nec dicit *[illegible] juniores viduas, anniti, orare, jejunare, sed nubere, ne [illegible] praebeant adversario & retrocedant post Satanam.* Item, *Qui conti[illegible] modo in Domino.* Sicut jam illum non sustinebit promissio Psal[illegible] *mandatum dedit, &c.* qui se exponit periculo, aut de turri in praece[illegible] scalam aut per fluctus tranare malit, quam super pontem [illegible] trajicere. ita frustra se consolatur istoc Pauli: *Deus fidelis, qui non sinit [illegible] ultra id quod possumus, 1. Cor. 10.* qui se sponte sua in tentationes [illegible] vocat Apostolus. *1. Cor 7. 1. Tim. 5.*) projicit & praeterito remedio, [illegible] tuto & monstrato, imò spreto & pro ludibrio habito consilio divi[illegible] bam continentiam inconsulto ruit & ante tempus affectat e[illegible] *Sumtuosa turris est*, ait Bernhard. *in serm. ad Cler. & verbum grande, qu[illegible] capere possunt*, & ipse Hieronym. *in c. 19. Matth.* librare vires suas quem[illegible] *priusquam caelibatui nomen tradat, utrum virginalia & pudicitiae implere [illegible] pta.* Nimis jactanter Bellarmin. *libr. 1. de Cler. c. [illegible] Qui vult, contin[illegible] ipsa voluntas continendi est donum Dei.* Cur igitur Apostolus non omnes [illegible] tinentes auguratur, quia dona Dei non omnibus sunt distributa? cur [illegible] enuntiat Christus ad discipulos ipsos loquens caelibatus utilitatem [illegible] *Qui vult capiat?* An voluntas illa datur desuper, qua superbe conculcat[illegible] ceptum & institutio divina, qua rejicitur remedium ordinarium à Deo [illegible] stratum, qua superbè affectatur regnum coelorum, tanquam merit[illegible] non datur nisi contritis corde & humiliatis Spiritu per gratiam? Sic [illegible] precantur suis Monachis: *Rigor religionis* (quae continet, *continen[illegible] tatem, & obedientiam, Thom. 2. 2. q. 186. art. 3. 4. 5.* & quidem sub[illegible] *disputat. Domin. de Soto. 8. de Just. & Jur. quaest. 5. art. 3.* *meritum ordin[illegible] remissionem peccatorum & in praemium vitae aeternae*, & Abbas ait: *Per [illegible] terram, per virginitatem Paradisum, in c. cum olim circa fin. de Cler. [illegible]* sunt versiculi.

44. *Vota temeraria non habere spem exauditionis.*

Inclyta virginitas, caelos, quae dote mereris,
Cum thalamus Christi consocianda places.

Bellarm. 2 *de Cler. c. 32.* citat illud Augustini: *Utinam omnes [illegible] caelibatus Dei civitas compleretur, & acceleraretur terminus seculi*, id qu[illegible] dicerunt, quos *Caelibes* denominasse, quasi *Caelites*, testatur Gabi[illegible] *lib. 1. c. 10.* imitatus Graecorum *ἠϊθέους* quo alludit & Modestinus: *Qui a [illegible] genitalia abscidit, hoc nomine appellatos, qui genitalibus careant.* [illegible] nominant *Sanctimoniales & Spirituales*, quos opponunt *Carnalis* statu conj[illegible]

45. *Instantia Bellar. contraria verbo Christi.*

46.

Nec

[illegible] quisquam dissimulat, quin cœlibatus promereatur regnum [illegible] cujus etiam cellulas, pro gradibus meritorum, distinctas, virginibus [illegible] verentur. *vide Albert. Pigh. controv. 14.* Bellarm *lib. 2. de Cler. c. 9. 31.* [illegible] *in conf. ff. Cathol. & præ cæteris Bernhardin. in Rosar.* Sacrilegium [illegible] meritum Christi putidis operibus humanis adscribere, & Augustinus [illegible] Virgines, *ne in virginitate sua se efferant & contra conjuges ele-* [illegible] *l. de Virg. c. 44. & 51. Circumcisio nihil est, nihil præputium, sed man-* [illegible] *observatio. 1. Cor. 7.* Neq; *in virginibus prædicamus, quod virgines sunt, sed* [illegible] *pia continentia virgines,* ait idem August. *c. 11. de Virgin.* Sicut enim [illegible] & cœlibatus per se non expetitur, ut bona opera, sed propter finem, [illegible]. *August. de bon. conj. c. 9.* Cæterum de hac controversia Theolo- [illegible] Theologi. 47. *Cœlibatus per se nullius momenti.*

[illegible] satis est, si ostendamus, temerarium & sacrilegum Monachorum [illegible] manendi extra conjugium, non proficisci ex instinctu & munere [illegible], qui velit, continere, sed ut ait Christus, *cui datum sit.* Interim [illegible] per absentiam aut ægritudinem uxore abstinendum sit *ait* Bellarm. *1. de* [illegible] quo te recipies nisi ad preces, ut libidinem restinguas. Nihil [illegible] quod ad fallaciam Diaboli *Matth. 4.* propius accederet, quam hoc [illegible] Volebat enim Christo persuadere, ut de turri se dimitteret in præ- [illegible] gratia suis non deest: sed quia omiserat: *In viis tuis,* Christus respon- [illegible] *Deum tuum non tentabis. Deut. 6.* Pariter ego tibi, Bellarmine: Deus [illegible] promisit ambulantibus in vocatione sua, si ejus gratia domo abesse [illegible], aut ægritudine à Deo ipso tenentur. Neminem enim tentat ultra vires [illegible] si quotidiè oremus, *Ne nos inducas in tentationem.* Sed, si quis vocationem [illegible] Deum temerario & arroganti voto tentet, nihil subsidii ex misericor- [illegible] sperare habet, quia superbis resistit Deus, ut ait Aug *de virg. c. 44.* ad super- [illegible], & tentantib. se, vocationemve, in qua à Deo ipso vocati sint, sper- [illegible] nullam promisit. Esto: tria Bellarm. remedia adhibeantur; *Ora-* [illegible] *tiones Diaboli: Jejunium contra luxuriam Carnis: solitudo ad vitandum* [illegible] *illum:* Nihil proficient preces sine fide & promissione, nihil jeju- [illegible] alterum finem abusu detortum, nihil solitudo, dum intus pravis [illegible] rugget animus, & objecta intrinsecus suggerit malus Dæmon. [illegible] etiamsi in eremo ita se macerasset, ut vix ossibus hæreret, *Sola ta-* [illegible] *libidinum incendia bulliebant. in Epist. ad Eustach.* Origenes fertur [illegible] genitalia, quod iis salvis, sine stimulis vivere se non posse sensisset. [illegible] quidam in fratibus fracti voti accusatus, testes sibi per Chirurgũ am- [illegible], ut fratres reipsa ad oculum confunderet, *Vier. lib. 3. de præst. Dæm.* [illegible] continentiæ & sanctitatis Monialis exemplum, accensendum iis, [illegible] *decis. 27. in fin.* Episcopus alter à Medico & affinibus ad Vene- [illegible], quod sine ea valetudini restitui non posset, cum post factum [illegible] venientes amici eum consolarentur: *Non ait, fleo peccatum, sed* [illegible] *inveperim, Fulgos. in l. si ultra. de pig. act.* Natura enim amorem sexus

48. *Instantia Bellar. solutio.*

Bellarm. imitator fallacia Diaboli.

49. *Tria Bell. remedia.*

sexus adeò arctè & animis & corporibus immersi [illegible] expellatur [illegible] men usq; recurrat.

Miror autem, quod ad jejunia Pontificiorum, luxui potius, [illegible] tati si non inventa, certè conservata, ut varietate c[illegible]borum, [illegible] petitum, refocillent & de novo incitent, provocare, ac illorum [illegible] continentiæ asscribere audeat. Nisi nobis notus esset jejuniorum illorum [illegible] ratu, ignaris fortè, ita rem se habere, persuaderet. Ridiculi homines, qui [illegible] jejunasse putant, si carnem non gustaverint, quasi non & delicatis pisci[illegible] bellariis exquisitis & obsoniis condimentisve selectis ventrem [illegible] turam gravare possimus. Annon Amygdalæ, Pineæ, ficus, radices Eringii, [illegible] nacæ, & quæ præterea Persico apparatu & Pontificali cœnâ sumtuosius [illegible] solent, nauseantis stomachi oblectamenta, magis nutriunt, & semen [illegible] generant, ipsa carne, quam tantopere detestatur Bellarm? Nunquam [illegible] dius excipiuntur hospites, nunquam carius, quam feriis 6. & 7. apud [illegible] cios. Et tamen in mediis his delitiis jejunium profitemini & co[illegible] vultis, qui pinguiora ostentatis corpora, quam beneficia, & ut [illegible] J[illegible] Lignan. *de plural. benef. ad fin. sanguinem pauperibus deputatum, non bi[illegible] plenis buccis hauritis.* In publico quodam consessu Westmonasterii magnates Angliæ disputasse contra Clericos in Sodomitico crimine prehensos testatur [illegible] *fin. 6. Centur.* & dixisse *Delicata cibaria virorum Ecclesiasticorum qu[illegible]*
51. *purgationem vel pejorem.* Nosti pinguedinis & seminis eandem esse ma[illegible] argumenta plura ex physicis petam. Experientiam adi & oculis irreto[illegible] spice tuos sacrificulos, quâ conscientia votum continentiæ servent, d[illegible] Lupanaria invisunt, postremi relinquunt, ibiq; & missam inchoant, & v[illegible] absolvunt, dum artes meretricias profitentur, & viam ignaris, à se [illegible] sæpius calcatam, monstrare solent, dum confessas ad occultam ducunt [illegible] tionem, & quæ quotidiè non tantum in fabulis, sed in medio foro [illegible]
52. perimur. Nam quod impios & impuros indigetet Bellarm. propu[illegible] jugii. *d. c. 31. rat. 6.* eos titulos multò rectius competere coacto Pontifi[illegible] libatui, ex publicæ famæ & experientiæ testimonio liquet. Præsag[illegible] eventum Paphnutius in concilio Nicæno, quem Bernhardus dei[illegible] deploravit: *Tolle de Ecclesia honorabile conjugium & thorum immac[illegible] plet eam concubinariis, incestuosis, seminifluis, mollibus, masculorum [illegible] omni deniq; genere immundorum?* Item. *Multi abstinentes rem[illegible] deinceps flagitiis effluunt*, & quæ præterea passim conqueritur *in* [illegible]
Tractus calibatus coacti. *ad Cler.* Anselmus Archiepisc. Cantuariensis primus ferè, cum [illegible] ties tentatum fuisset, à Britvvaldo, Odone, Dunstano, conj[illegible]
53. Angliæ. glorum sacerdotibus, quod, ait Henricus Huntigd. *quibusdam m[illegible] quibusdam periculosissimum, ne, dum munditias viribus majores app[illegible] ditias horribiles ad Christiani nominis summum dedecus inciderent.* H[illegible] sagium proximus statim annus confirmavit, qui nova decreta A[illegible] sit ad compescendas Sodomiticas libidines, quæ in locum legitimi [illegible]

[illegible]

... ſſerant, ut refert Balæus *Cent.5.* qui idem *Cent.8.& 9.* monſtra multa libidinum ... Henrico IIX. in perfoſſis monaſteriis inventa & detecta enarrat. Suggillat ... m. *libr.1. de Cler. c.22.* Epiſtolam Hulderici Epiſcopi Auguſtani, quaſi à Magdeburgenſibus ſuppoſitam, eò, quod Hulderici vita non coincidat cum vitis Nicolai I. aut II. Sed quia non à ſolis Magdeburgenſibus ea Epiſtola in odium ... ficta eſt, ſed publici juris facta ex bibliotheca Hollandiæ, ante mota de ... certamina, *Hedio. libr. 8. hiſt. Eccleſ. c.12*, & ipſe Æneas Sylv. *in ſua Germ.* illius ... nem facit Huldericumq; mortuum annotat Ann. 900 non eſt ut rationi ... Bellarmini è trivio conquiſitis moveamur, quò minùs iterum fructus cæli... inde audire cogatur, dum Uldericlius poſt primum conjugii interdictum ... a infantum ex quadam piſcina extracta teſtatur, & addit: *Patrum uxores ...ant, maſculorum & pecudum amplexus non abhorrent.* Item, *qui Clericorum ...ugia ſibi fœtere dicunt, neq; adulteria, neq; inceſtus, neq; maſculorum turpiſſi... exus ſciunt abhorrere.* Propterea experientia ducti quidam ruſtici, nole... parrochum admittere, niſi concubinam haberet, *ut refert Barbat. in c. ac ſi ...* quod à cælibe timerent uxoribus ſuis. Nullum enim unquam Cle... de frigiditate conquerentem ſe audiviſſe ſcribit Joh. Andr. *ad Specul. t. de Spo... §.* Aliquò enim vertunt impetum naturalem, quem ſuffocare nequè... & ut Syracides dicebat de pruriente muliere, ex proxima lacuna bibunt, ... modum Thamar Judæ ipſi impoſuit, à quo in iniquo cælibatu detineba... *Gen. 38.* Conqueritur Salycet. *in l. cum propriam. C. ſi quis alt. vel ſib.* quod præ... fraudent Eccleſias, ut ditent concubinas, ſine quibus adeò eſſe non poſſunt, ... dicente Aventino, *quædam concilia conceſſiſſent Clericis matrum & ſororum ...ationes, ut de quibus nulla poſſet eſſe ſuſpicio, poſtea compertum fuerit, cælibatum ...um tam caſtum eſſe, ut nec matres nec ſorores inire dubitarint*, nec commatres, ... Specul. *in tit. de teſt. §. proponitur.* Quemadmodum enim

Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt:

... te Gregorio, *dum fugere peccatum appetunt, ſine alio peccati laqueo non eva... culpam faciunt, dum vitant ac nequaquam ſi ab una valent ſolvere, niſi alia ſe ... ligari. c. nervi. diſt.13.* Ita contrarium prorſus eventum ſortita eſt pro... nuptiarum, & contrariâ intentione à Clericis ſuſcepta, ut ait Abb *in c. cum ... Cleric. conjug. Experientia docente, contrarius prorſus effectus ſequitur ex illa lege ...* Etenim de interdicto Hildebrandi ſic memorat Aventinus: *Grata ... quibusdam Clericis, quibus pro una uxore, jam ſexcentas licebat inire mulier... praſt. Pap. in for. lib. pro hæred. ab inteſt. del. gl.* Nullis *quod ſuperſtit.* ait: *Ratio, ... Clericos, eſt, quia ipſi luxurioſi ſunt, & carent uxoribus, ut amplietur facultas ...* De multitudine concubinarum teſtatur quoq; Næviz. *lib.1. Sylv. nupt.* ... Joh. Fab. *Inſt. de jur. perſ. §. pen.* inquiens: *Si verum eſt, quod filii Epiſcoporum uſq; ... ſint ſervi Eccleſiæ, Deus meus, quot eſſent hodie ſervi?* Eò enim res rediit, ... us verè ſcribere non erubuerit:

Sanctus ager ſcurris, venerabilis ara Cynædis
Servit, honorandæ Divûm Ganymedibus ædes.

G Epiſco-

In German.

54. De Epiſtola Hulderici Epiſcopi Auguſtani.

55. Aliorum teſtimonia.

Episcopus Florentinus, cum Pontifices edicta sua de cælibatu solito morosius urgere cepissent, & jam prope esset, ut perferrentur, *Antichristum prodiisse* ... confessus est, *Sigon. lib 9 hist. Ital.* poculum immunditia mox repletum iri, q... de specula prævidens. Ipse Æneas Sylvius, seu Pius II. inter sententias suas reliquit: *Sacerdotibus magna ratione sublatas esse nuptias, majori restituendas videri* Platin. *in Pio 7. ad fin.* Cassandri verba sunt *lib consult. art. 23. Quare si unquam tempora antiquæ consuetudinis immutandæ, certè hæc tempora immutationem aliquam e... videntur, ut summum castitatis gradum conscendere qui non possunt, in se... conjugii gradu consistere, permittantur.* Addit præterea: *Peccatum esse a po... Cœlibatus legem pro tempore utilem multis in laqueum verterint.* Si enim ex jure d... no cælibatus non efflorescit, *ut confitetur Bellarm. contra Chlichtoveum de contin... cerd. c. 4. & Ioh Maj. 4 dist. 24. q. 2.* nec ex præcepto aut consilio Apostolico ... ductus est, ut à nobis demonstratum est, quia consilium de virginitate jur... nullum extat, imò conjugium manifestè toleratur in Episcopo: Sed ex solo ... clesiæ decreto dependet, *ut sentit Thom. 2. 2. q. 88. art. 11. Cajet. tom. 1. Opusc.* ... *Gloss. in c. cum olim verb. votum & ibi Abb. de Cler. conjug. Innoc. 3. in c. placet. de c... conjug* quid obstat, quò minus, ad prævertenda plura & graviora mala, ... evidenti utilitate, *l. 2. de const. princ.* præcepti cælibatus rigor remittendus & in melius demutandus sit. *Deberet Ecclesia, ait Abb. imitari bonum Medicum, qui Me... nam, quam, experientia docente, magis officere, quam prodesse videt, tollit.* In O... enim Ecclesia vel Diaconi ipsi matrimonio copulantur, *c. Aliter dist. 31.* & ... Innoc 3. nequaquam, ut sacrilegium, detestatur, sed per consuetudinem excusat. *c. cum olim de Cler. conjug.* Non debet enim reprehensibile judicari, *ait idem* ... secundum varietatem temporum, statuta quandoque varientur humana ... circa ipsum conjugium, præsertim cum urgens necessitas vel evidens utilitas exposcit, quoniam ipse Deus ex iis, quæ in veteri testamento statuerat, ... mutavit in novo. *c. non debet de consang. & affin. auth. de nupt. post pr.* Urgentem necessitatem aperit Abb *in d. c. cum olim* & Durand. *in lib de modo celebr* C... satius est nubere, quam uri, satius est casto conjugio copulari, quam cum ... aut adulteris volutari, quandoquidem frustrà contra naturam pugnatum e... gibus, precibus, solitudinibus, jejuniis, quæ omnia incassum cadunt, q... nitas imperari non potest, *c. integritas 32. q. 1.* & preces nihil proficiunt ... Fides nulla sine promissione, in qua fundatur. Promissio nulla extat in ... ptura, supra quam fiduciam suam extruere posset orans. Nam generales ... siones, ubi agitur de donis particularibus, non sufficiunt, ut objicit B... quia Deus promisit, se exauditurum in sua quemque vocatione quem... sapientiam, quâ opus erat in sua vocatione, liberaliter indulget Salom... sed si id ... orasset dona Pontificis, aut summi alicujus artificis, de ... certus esse non potuisset. Omnes verò vocati sumus ad vitam ætern... & ... de fidem, spem, & dilectionem, ad eam necessarias nemini denegabit, ... tinentiam omnes non magis vocati sumus, quam ad militiam, aut ... Rempubl. *Alius, ait Paulus, 1. Cor. 7. donum nactus est vivendi in conjug... cœlibatum.*

56. *Cælibatus fit occasio liberi... certandi.*

57. *Cælibatum ex causa debere ab ipsis Pontificibus tolli.*

58. *Ut in Ecclesia Orientali.*

59. *Continentiæ non ... promissio.*

Nec omnibus ...

batum. & hinc texit admonitionem, *ut in ea quisq; vocatione maneat, in qua sit vocatus.* Qui igitur vocatus est ad conjugium, quia vocationem temerè deserit, & affectat superbam abstinentiam, auxilium divinum firma fiducia sibi nequit promittere, non tantum quia mandato & promissione destituitur, sed etiam, quia contra præceptum & voluntatem Dei. Qui enim non continent, præceptum habent, ut remedium conjugii quærant, & voluntas Dei est, ut vocationem suam à Deo injunctam sibi, quisque comi animo suscipiat & persequatur. 60.

Ridiculè autem hinc infert Bellarm. *lib. 2. de Mon. c. 11. Non solum secundum voluntatem Dei est, quod est necessarium ad salutem, sed etiam, quod est utile, & utilius, quam ejus oppositum, neq; id solum, quod ipse imperavit, sed etiam, quod consuluit & laudavit, & cui præmium maximum promisit.* Sophisticè enim transmutat verba Johannis *Ep. 1. cap. 5. Petere secundum voluntatem Dei*, in ea: *Esse secundum voluntatem Dei.* Omnia enim dona particularia sunt secundum voluntatem Dei, sed non omnia promiscuè à quovis secundum voluntatem Dei petuntur, quia promiscuè omnibus omnia non distribuit. Sapientia regendæ Reipubl. aut Ecclesiæ, divitiæ, prophetiæ, facultas ejiciendi dæmonia, placent certè voluntati Dei, sed non est secundum voluntatem Dei, ut à quibusvis, quibus ea dare non decrevit, quia scil: non erant futura salutaria, sine discrimine petantur, atque ita se res habet quoque de continentia, quæ & ipsa peculiare Dei donum est. Pergit: Deum nemini denegaturum, quod est utile aut utilius, quam oppositum. Euge: *Utilius est & dignius prophetare, quam linguis loqui. 1. Cor. 14.* Ergone Deus omnibus petentibus tenetur dare donum prophetandi? *Primi sunt in Ecclesia Apostoli, secundi prophetæ, tertii Doctores, quarti, qui edunt miracula, &c. 1. Cor. 12.* An igitur Deus ex omnibus, qui desiderant, facit Apostolos, aut Prophetas? Sæpe fit, ut pressa malis mater filium devoveat sacro ordini, qui, quia melior est quocunque seculari, non potest non a Deo exorari. si Deus petenti, quod secundum voluntatem ejus est, denegare non audet. Sed alius adhuc anguis latet in hac herba. Non spectatur in oratione, quod simpliciter utile aut utilius est, sed quod petenti: & hujus qui dem æstimatio non petitur ex fallaci judicio petentis, sed providentia distribuentis Dei. *In magna enim domo varia vasa & præter aurea, & argentea, etiam lignea & terrea. 2. Timoth. 2. In toto corpore varia membra esse necesse est, dignitatibus & functionibus differentia. 1. Cor. 12. In Ecclesia pari proportione, varia dona distribuit Spiritus, cujus gratia quisq; contentus esse debet, 1. & 2. Corinth. utrobiq; cap. 12. nec olla licet exprobare figulo: Cur me talem fecisti? Rom. 9. Si enim omnes partes mutarentur in oculos, nullus esset pes, nulla manus. 1. Cor. 12.* Propterea, donorum omniũ [illegible] justissimus Deus, *alium vocavit in servitute, alium in libertate, alium, ad conjugium, alium ad cælibatum. 1. Cor. 7.* Nec dubium est, quin libertas tanquam res [illegible]mabilis, præstet servitute: Et tamen Paulus vetat servum à vocatione sua temerè ad illicitam libertatem aspirare, quia Deus vocationes distribuit pro cujusq; commodis, adeò, ut licet cælebs expeditior sit ad curandum ea, quæ sunt Domini, Deus tamen quosdam etiam destinarit ad sufficiendum Ecclesiæ incrementũ,

61. *Ridicula inferens. bellar.*

Rejicitur.

Responsio.

Resp. 1.

Resp. 2.

62. *Discrimen inter utile simpliciter, & Mihi.*

quibus ipſe Apoſtolus dicit, *Melius eſſe, ut nubant, quam ut perpetuò urantur. 1. Cor. 7.*

Resp. 4. Nam, qui donum continentiæ nacti ſunt, eos judicat melius facere, ſi maneant, ſimiles ſibi, ſine uxore: Reliquis dicit, *Melius eſſe nubere, quam uri*, ut doctè explicat Chemnit. *part. 3. Exam. c. 4.* Quod deniq; addit, *Deum conſuluiſſe, & laudaſſe cælibatum, præmiumq; maximum promiſiſſe*, ex falſa hypotheſi repetitur, quam Theo-

63. *Nullo S. ſcripturæ teſtimonio aſſignari cælibatui præmium vitæ æternæ.* logis prolixius refutandam relinquimus. Præmium vitæ æternæ promiſſum eſſe cælibibus propter continentiam, manifeſtam continet in meritum Chriſti blaſphemiam, nedum, ut minimo ſacræ ſcripturæ indicio probari poſſit. Nam per regnum cælorum *Matth. 19.* accipit Paulus *1. Cor. 7.* exercitia pietatis. Eunuchi, *Eſai. 56.* non præferuntur filiis Iſraël propter Eunuchiſmum, ſed quia fœdus Domini ſervaverunt. Aliâs enim Advenæ quoque, ſeu Ethnici propter Ethniciſmum præferrentur, quia ſimul cum Eunuchis præferuntur, *ibid. & Matth. 8.* ait

64. *Quare laudetur Eunuchiſmus.* Chriſtus: *Multi venient ab Oriente & occidente accubituri cum Abraham in regno cælorum præ filiis regni.* Quod verò laudari cælibes à Deo dicit, rectè quidem dicit; ſed nihil ad propoſitum facit, nec rectè probatur. Laudari enim Eunuchiſmum putat, *Eſa. 56.* ubi pari ratione Ethniciſmum laudari oſtendimus, non quatalis; ſed quatenus tam Ethnici, quam Eunuchi ſervarunt fœdus Domini, quod filii Iſrael fregerant. Item, *Apoc. c. 14.* ubi virgines cantant canticum, quod nemo alius cantare poteſt. Nam per virgines non excluditur inquinatio carnis, ſed oppoſitum Spiritualis fornicationis, ſiquidem *in eodem cap.* inquinatio accommodatur ad meretricem Babylonicam, & cætera virginibus ibidem attributa conjugibus detrahi nequeunt, niſi iiſdem detrahatur vita æterna. Sed ſicut totam Corinthiorum Eccleſiam Paulus ſponſam vocat, Chriſto deſponſatam, *2. Cor. 11.* ita puros ab Idololatria Chriſtianos Johannes nominat virgines immaculatas. Laudatur tamen & virginitas carnis ab Apoſtolo, ſed ut donum Dei. Nec enim verum eſt,

65. quod concludit Bellarm. *Ea tantum laudari, quæ ſunt in noſtra poteſtate.* Nam & ſupernaturalia dona laudantur & quæ divinitus obtingunt, ut planum eſt. De conſilio deniq; quo dicit à Chriſto ſuaderi cælibatum, nullum locum profert *lib. 2. de Cler. c. 9.* & Paulus eum non ſuadet, niſi continentiæ donum habentibus & quibus illud Dominus dederit, ut ait Chriſtus. Reliquis non proponit preces

66. *Quam ſit difficile castè vivere ſine opitulatione.* aut jejunia, ſed conjugium ad compeſcendas flammas inſitæ cupidinis.

Cum igitur votum continentiæ vel temerè ſuſceptum, vel ſumma injuria quibusvis ex ſacro ordine imperatam, adjutricem Dei manum ſibi polliceri certò non poſſit, quid ſupereſt de eo præſumendum, quam quod Arnob. *lib. 4. adv. gent.* de Veſtalibus memoriæ tradidit: *Niſi forte apud iſtos major caſtitas virginum, aut religio ſanctior Sacerdotum, cum pene in pluribus virginibus, quæ inconſultius viris ſe miſcuiſſent, Veſta ſanè neſciente, ſit inceſtum vindicatum, in reſiduis impunitatem fecerit non caſtitas tutior, ſed impudicitia felicior. Ubi autem magis à ſacerdotibus, quam inter aras & delubra conducuntur ſtupra, tractantur lenocinia, adulteria meditantur? frequentius deniq; in æditorum cellulis, quam in ipſis lupanaribus flagrans libido defungitur.*

67. *Exempla Veſtalium.* Exempla paſſim in promtu ſunt apud Halycarn. Liv. Plin. Plutarch. Rhea, ab Amulio patruo inter Veſtales lecta, ſine marito gemellos edidit, *Liv. 1. Plut. in Rom.* & re-

quis

quis exemplum, quod sequerentur, præivit. *Oppia.* An. V.C. 271. *ex vatum auguriis in indicationem incesti deducta, mox quæstionibus supposita, & post confessionem damnata fuit,* Dion. li. 8. Liv. li. 2. Ann 335. *Posthumia de incestu causam dixit, crimine innoxia, ob suspitionem propter cultum amaniorem, ingeniumq; liberius, quam virginem decet, parum abhorrens famam.* Liv. libr. 4. Plut. in lib. quom. ex inimic. cap. Emol. An. 418. *Minutia suspecta primò propter mundiorem cultum, insimulata deinde apud Pontifices ab indicio servo, cum decreto eorum jussa esset sacris abstinere familiamq; in potestate habere, facto judicio, viva sub terram ad portam Collinam dextra via stratam defossa scelerato campo, quod nomen illi ab incesto factum.* Liv. libr. 8. An. 538. *Duæ Vestales, Opimia atq; Florentia, simul stupri compertæ: Et altera sub terram, ut mos erat, ad portam Collinam necata fuit, altera sibimet ipsi mortem conscivit. Stuprum fecerat L. Cantilius scriba Pontificum, quos nunc minores Pontifices appellant,* ait Liv. lib. 22. Prætereo Liciniam, cum qua Crassus, *Plut. in Craff. & libr. quom. ex inim.* Corneliam, cum qua Domitianus, *Euseb. in Chron. Plin. in Epist.* Clodiam Lætam, cum qua Caracalla rem habuisse fertur. *Xiphil. in Carac.* Seneca non veretur in schola declamationum vestali tribuere hunc versum:

Rhea. Oppia. Posthumia. Minutia. Opimia & Florentia. Licinia. Cornelia. Clodia Læt.

Felices nuptæ: moriar nisi nubere dulce est.

Quam sic excusat: *Incesti damnari nulla potest, nisi cujus corpus violatum est, libr. 6. contr. 8.* perinde ut per solitudinem à congressu mulierum sejunctos Monachos à crimine fornicationis excusat Bellarminus, ignarus versiculorum Ovidii 3. *Amor. Eleg. 4.* 68.

Cælibatum non servat, qui cogitatione scortatur.

> *Si qua metu demto casta est, ea deniq; casta est*
> *Quæ, quia non liceat non facit illa facit*
> *Ut jam servaris benè corpus, adultera mens est,*
> *Nec custodiri ni velit, ulla potest.*
> *Nec mentem servare potes, licet omnia claudas,*
> *Omnibus exclusis intus adulter eris.*

Christus, *Matth. 5.* non eum tantum, qui perpetraverit, sed qui cogitaverit adulterium, condemnat, *c. ad Deum. c. sicut. c. magis. c. qui viderit. 32. q. 5.* & Augustinus ait *Quid prodest integra caro, mente corrupta?* Rectè Seneca in accusatione: *Incesta est & sine stupro, quæ quærit stuprum.* Nazianzen. vetat virginem, quæ castitatem vovit, concupiscentiæ θανατὸν φάρμακον ἔνδον ἔχειν. & Clem. ait *lib. 2.* Summa est: *vel jungi matrimonio, vel extra illud omninò puram servare mentem oportet,* quod quia vix paucis datum est, paucis quoque suadendus cælibatus. Ignatii nota sunt verba: παρθενίας ζυγὸν μηδενὶ ἐπιτιθέναι, ἐπισφαλὲς γὰρ τὸ κτῆμα καὶ δυσφύλακτον, ὅταν κατ' ἀνάγκην γίνεται. Item εἴ τις δύναται ἐν ἁγνείᾳ μένειν, ἐν ἀκαυχησίᾳ μενέτω, ἐὰν καυχήσηται, ἀπώλετο. Sicut enim rectè disputat Arist. 2. *Eth. Nicol.* 3. pro Heracliti sententia, quod difficilius sit voluptati quam iræ obsistere, quia voluptas profundiores radices in nobis egit, quam ira, quia cum lacte materno imbibitur, & perpete consuetudine confirmatur, & quia minus rationi obtemperare didicit: *Piccol. grad. 1. Mor. ult.* ita non immerito nihil statuitur difficilius, quam continere & aculeos carnis, quos ipsi Paulo negotium fecisse colligit Hier. *ad Eustoch. c. si Paulus 32. q. 5.*

69.

Caro facilius quam mens defenditur à scortatione.

antequam perforent, obtundere & suffocare. *Petrach. de rem. utriusq. fortun.* 70. *Difficilia & impossibilia habentur pro iisdem.* *dial. c. 146. 232.* Difficilia autem, & quæ sine incommodo effici nequeunt, æquiparantur impossibilibus, *l. nepos Proculo, in fi. de V. S. c. brev. de jurejur. gloss. in Exordio. verb. implere. dist. 35.* & ad impossibilia nulla datur obligatio *l. impossib. de verb. obl. l. Impossib. de R. I.* Pontificii verò promiscuè, sive continere valent, sive minus, sive ad conjugium vocati sint à Deo sive ad cælibatum, sacerdotes futuros obligant ad continentiam, quod certè nihil aliud est, quam ad impossibilia homines cogere, & laqueum conscientiis injicere, quod faciendum non esse ipse Præpos. docet *in c. rursus qui Cler. vel vov. & in c. cum habet. de eo, qui dux in matr. quam adult.* dicit, *non esse de facili inducendam pœnitentiam perpetuæ continentiæ, nisi ei, qui jam transierit dies suos, in quem non facile cadat præsumptio fornicationis.* Nam *juvenem castum*, esse *Martyrem sine sanguine* scribit Nevizanus *in Sylv. nupt. libr. 1. n. 124.* Athenienses propterea perpetuo igni custodiendo non juvenculas, sed grandævas præficere solebant mulieres, *Cypræ. de spons. ... §. 75. n. 5.* quod cum sanciat Paulus de Diaconissis, quæ ex Eleemosynis Ecclesiæ in eum finem alebantur, ut servirent pauperibus ægrotis, *Act. 6. & 9. 1. Tim. 5. vers. 16.* qua fronte audent Pontificii divino ejus ordini sese opponere? An non & illæ viduæ, quæ ex misericordia ad ministeria pauperum allegebantur, si non haberent, unde viverent, & liberis onustam familiam, quæ Ecclesiam gravare potuisset, non abducerent, propositum habebant in cælibatu & officiis ... quamvis sine voto, vitam transigendi? Sed tamen, quia juvenculæ erant, tentationes Sathanæ non effugerunt, post quem multos earum retrò abjisse, & à fide defecisse, calumniandiq; occasionem adversariis suggessisse Paulus testatur, & proinde Junioribus viduis præscribit aliud remedium, ut nubant, & familiæ ... deant, ne, si ante ætatem & supra vires cælibatum profiteantur, adversariis scandalum præbeant, & ludibriis Sathanæ, ad exemplum aliarum, se prostituant. Ad collegium verò Diaconissarum vetat ullam viduam eligi ante annum ætatis sexagesimum superatum, quia in cæteris pudicitiam, nisi ex singulari gratia, ægrè servari, licet sacris officiis, cupidine Eleemosynarum, se mancipassent, experientia aliquoties testatum fecerat. At nos quoque, inquit Bellarm. non admittimus ad Sacerdotium, nisi qui donum continentiæ habent. Quem, quæso, vos rogatis, ad sacros ordines admittendum, utrum virgo sit & stimulis carnis per gratiam legem dare sciat? Et licet quis id de se præsumat, ut operibus suis arroganter multum tribuebant olim Pharisæi, & nunc Pontificii, qui scit, an, quod præsumit, possit perficere? Etiam viduæ apud Paulum id præsumebant, quæ tamen lasciviebant contra Christum, & fidem primam irritam faciebant. *1. Tim. 5.* Barbat. ... *Non debere exigi juramentum à Clerico, quod nolit redire ad Concubinam, quia propter humanam fragilitatem non observabis. in c. 1. de jur. calumn. in c. cæterum Eod.* Et Nevizanus: *Isti magistri novitiorum, qui sunt tam seduli ad instigandum adolescentes vel pueros, ut frater Thomas Illyr. de potest. Papæ Chart. 162. intrare religionem, prævideant, quale scandalum eveniat religioni & Reipubl. ob tales Apostatas. Non enim afferunt honorem Spiritui S. qui ubi voluerit spirat, & non egebit horum instigatorum auxilio,* nisi

71. *Paulus Diaconissas non vult eligi nisi vetulas.*

72. *Quia non vitarentur juvenculæ evitaturæ tentationes Satanæ.*

Effugium Bellarm. Rejicitur.

73. *Præsumtio Pontificiorum vana.*

[illegible]sionibus. In Sylv.nupt.lib.1.n.112. Nec enim omnes intrant religionem, amo- 74.
re [illegible]tis, & ait Erasm. *in Annot.1.Timoth 5. Etiam atq; etiam vereor, ne census Ec-* *Plerig; ob alias causas, quam amore religionis vovent cœlibatum.*
[illegible] capiunt hodie Clericos verius, quam pietas. Alios trahit hamus pinguium
bene[illegible]iorum, alios ambitio, aut simulata æmulatio: Multos ad Monachatum
ad[illegible]t desperatio & inopia: non paucos eò detrudit vel ultronea scelerum pœ-
[illegible], vel magistratuum condemnatio. Quidam filias, quas desperant inven-
[illegible]ras procos, illuc condemnant, quidam filios, si eorum numero timent hæredi-
[illegible]m non responsuram. Multos deniq; pelliciunt blanditiæ fratrum, qui ditissi-
mis quibusq; se applicant, ut eorum accessione augeant patrimonium cœnobio-
[illegible]m. & quis posset causas illas omnes enarrare, quibus creduli falluntur animi?
[illegible] omnibus ex cornu copia, gratiam & donum continentiæ dispensabit Bel- 75.
[illegible]mus? Non audebit, sat scio, ne iis quidem, quibus dona ad sacerdotium li- *Laqueus injicitur conscientiis à Pontificiis.*
[illegible]ter indulta sunt. Nam Paulus *ad Tit.1.* omnia ea dona præsupponit reperiri
[illegible] in unius Uxoris viro: Qui verò à Deo ad ministerium vocatus & donis ad
[illegible]cienter instructus est, cur à lege Ecclesiastica repellitur, ex hac causa, quia
[illegible] continentiæ destituitur? Hoc si non est laqueum conscientiis contra ex-
press[illegible]m Dei voluntatem & vetitum Apostoli, injicere, quid sit laqueum injicere,
[illegible]eor me ignorare. Proinde rectè Leo, *Const. 2.* improbat Pontificum sanctio- 76.
nes, quibus ait *eos sacras divinasq; leges, quasi absolutæ non essent, abrogare, & Episcopa-* *Constitutio Leonis.*
tu[illegible] norem Capessendi copiam facit quoq; iis, qui liberos habeant, nihil veritus, ne gra-
[illegible] Ecclesiæ, ut timet Pelagius, *c. de Syracus. dist. 28.* quia ob tantillam rationem,
[illegible] unde prospici posset, tantæ turbæ conscientiis non fuissent excitandæ. Sed
[illegible]c capite satis: Cætera petantur ex disputationibus Theologorum. Nobis in
tran[illegible]cursu tantum hæc tangenda fuerunt, quatenus Reipubl. interest, ut de con-
[illegible]o honorificè quisq; sentiat, & jugum ejus, sub prætextu hypocriticæ sancti-
[illegible]æ excutiendi occasionem cives non arripiant.

CAPUT II.

DE ÆTATE QUA CONJUGIA CIVIBUS QUAM COMMODISSIMÈ SINT INEUNDA.

SUMMARIA.

1. *[illegible]ferentiis ætatum.*
2. *[illegible]alia ir fantum inauspicatò contrahi & esse inutilia.*
3. *[illegible]erorum matrimonia damnantur.*
4. *Qua[illegible]q; ætate tam viri, quam mulieres commodissimè ineant nuptias.*

Postquam

Ostquam huc usque ostensum fuit, Reipubl interesse, ut cives præmiis, legumque jussis inducantur ad conjugia ineunda, proximum est, ut, cum ante legitimam ætatem matrimonia & sponsalia rata noluerint habere Imperatores, quæ nuptiis maximè habilis sit & utilis ætas, diligenter dispiciamus. Nam, cum paria sint, nihil agere, aut præposterè agere non minores calamitates expectandæ sunt Reip. ex infæcundis aut immaturis nuptiis, quā ex prorsus neglectis, *ut docet Arist. 7. Polit. c. 16.*

Sect. I. De differentiis ætatum.

1. Quid sit ætas.
2. Variæ distributiones ætatum ex Philosophis, JCtis & Medicis.
3. Non posse temperamentorum terminos certo annorum numero circumscribi.
4. Multæ gentes olim æstimarunt pubertatem ex inspectione.
5. Alia ex lanuginis exortu simul & annis.
6. Quis apud Rom primus ocularem inspectionem sustulerit.
7. Termini ætatum constituendi sunt præter propter.
8. Prima ætas quæ dicatur Medicis.
9. Plena pubertas non constituit novam ætatem apud Medicos.
10. Error Fernelii duas primas ætates, nomine adolescentiæ confundentis.
11. Temperamentum conspicuè mutari circa secundi septenarii exitum.
12. Quousq; excurrat, & quas ætates complectatur pueritia.
13. Qui olim investes & vesticipes.
14. Pueritia subdivisa in infantiam & pueritiam in specie.
15. Qui sint proximi infantiæ & pubertati.
16. Minutiores subdivisiones primarum ætatum.
17. Pubertatem non esse inter adolescentiam & pueritiam inserendam.
18. Juventutis termini.
19. Quid ætas consistens, unde inc piat, quo desinat.
20. Unde incipiat senectus.
21. Senectus triplex statuitur Galen.
22. Mulier citius pubescit & adolescit.
23. Cujus causa petitur ab imperfectione temperamenti frigidi.
24. Quib. ex causis fæmina in utero tardius, *extra uterum citius crescat.*
25. Causa ex Galeno perquiritur, de actione extra uterum.
26. Mulier cito succrescit, ut mala herba.
27. Hippocratis rationes de accretione extra uterum.
28. Explicatur ratio vera.

Quia verò in ætatum gradibus recensendis, tam Philosophi & Medici quam JCti & Politici plurimum inter se dissident, ne velut in tenebris per [illegible] ignotam, incertis vestigiis incedamus, differentiæ earum prius nobis sunt declarandæ & asserendæ, imprimis quid sit senectus, Veneri inhabilis, & quid pubertas, à qua JCti ut plurimum conjugium auspicantur. De cæteris enim ætatibus egimus diligentius *in tr. de pœn. temper. c. de excus. ætat. & in Physiol. cap. 2. de Temp.*

1\. *Quid ætas.* Nihil autem sunt ætates, quam *periodi vitæ ex mutatione notabili temperamenti totius obortæ. Fernel. lib. 3. Physiol. c. 10. injuriâ reprehensus ab Argent. com. in 1. Aph. [illegible] vocabulum partis, quod exagitat Arg. in definitione Fernelii non legatur.* Servius [illegible] classes civium ex ætatibus constituit, *Puerorum*, ad annum 17. *Juniorum*, ad A[illegible] *Seniorum*, usq; ad mortem, *Tuber. 1. hist. Gell. li 10. c. 28.* ad quam divisionem respexisse Ulpianum *in l. cum hi. 8. §. Modus. de transact.* notant Prattei: & Calvin. in

2\. *Variæ distrib. ætatum.* *Lexic. verb. Ætas.* Verùm, ea divisio non desumta est ex principio interno, sed ex usu & commodo externo, prout videl. Ætates civium sese habent ad munera

Reip.

R[illegible] primi & ultimi excusantur, & quæ soli illi sustinere coguntur, [illegible] Xen[o]phon quatuor ætates co[illegible], *Hottom. in Lex. verb. Ætas.* [illegible] *in l. 68 in verb. a prima ætate. ad l. Falcid.* [illegible] *c. prima primi.* Autor [illegible] licet in numeris annorum paulisper evarient. M. Varro quinque, in [illegible] periodis 15 annos collocans, *Censorin. libr. de die. nat. c. 14. Alciat. ad l. Pue-* [illegible] *de V. Sign.* Macrobius *in som. Scip. lib. 1. c. 6. ad fin.* ex singulis septenariis sin[gula in]tervalla constituit, cujus computationem sequitur Baptist. Montan. *t.* [illegible] *de Temper. ætat.* Nec ipse Hippocr. & Galen. ubique ætates eodem te[nore n]umerant, iisdemve annis circumscribunt, quia, ut ait Celsus: *Ars Medica* [illegible] *quæ annos numeret.* Ut verò rem ordine prosequamur, cum præsupposi[t]um [sit] & certum apud Medicos, ex temperamentorum mutatione æstimanda [in]tervalla & numerum Ætatum, sicut temperamenta in omnibus non eo[dem te]mpore mutantur, ita nec omnibus eundem annorum numerum præscri[bi] [illegible] aut debere, quemadmodum docet Galen. *libr. 6. san tuen. l. c. 2. & in com. 27.* [illegible] *non omnibus esse unum exactum pubertatis terminum, propter calorem & fri-* [illegible] *temperamenti, ideoq; se semel monere, ne quis quærat accuratos terminos ætatum, cum* [illegible] *tardius, calidi citius pubescant,* quod notavit ex eo etiam Holler. *1. Aph. 13. 3.* [illegible] Unde & Hipp. *libr. 3. progn.* nunc 30. nunc 35. annum terminum juven[tutis] [illegible] quæ loca explicans Galenus: *Quandoque,* inquit, *Hippocrates 30. quan-* [illegible] *commemorat. Nam eo quod aliæ aliis accidant mutationes, fieri non potest, ut una* [illegible] *regula ex omnibus firmiter finiatur.* Hinc enim antiquitus pubertatem, [illegible] annis, sed ex ortu pilorum, inspectione judicabant apud Romanos, *in pr.* [illegible] *mod. tut. fin.* Saxones, *Spec. Sax. lib. 1. c. 2.* Athenienses: *Sigon. 2. Rep. Ath. 2.* [illegible] Canones præter annos requirunt habitum corporis & potentiam generandi. [illegible] *imp. gl. in c. ex eo. 3 2. de Elect. in 6. Ioh. Andr. in addit. ad gl. 1. c. 1. de testam.* [illegible] erat olim sententia Prisci & Theophili, quam expressisse Virgilium [illegible]:

[Jam] *matura viro, plenis jam nubilis annis,* censet Servius, injuria repræhensus [illegible] *2. Miscell. cap. 2.* Sed quia turpe videbatur, & à pudore fœmineo alienum, [illegible] in abditum seclusa locum, tegi tacitè jussit, in apricum producere, [illegible] *de Virg.* non primus Justinianus indecoram observationem, in exami[ne] [illegible] pubertate resecuit, sed jam Antonius objecerat Augusto, *quod* [illegible] *ate virgines denudaret, atq; perspiceret, tanquam Thoranio mangone venden-* [illegible] *Aug. c. 69.* & Tertull. de sua ætate scribit: *Tempus etiam Ethnici obser-* [illegible] *lege Naturæ jura suis ætatibus reddant. Nam fœminas à 10. annis, masculos à* [illegible] *ad negotia mittunt. in li. de Veland. Virgin.* Apertius Macr. *7. Sat. c. 6.* [illegible] *ra publica 12. annus in fœminis & 14. in puero definit pubertatis ætatem:* [illegible] [loc]um pro Proculianis affert Hottom. *4. de nupt. 2.* Vixit autem Macrob. [illegible] num, quippe ab Honorio & Theodosio ad sacri cubiculi præpositu[ram] [illegible], *C. Theod. lib. 6. t. 8. ut judicio Scaligeri notat Ioh. Isacius in not. ad Macr.* [illegible] sunt Romani morem Medicorum, qui respicientes ad ea, quæ fieri [illegible] plurimum, maluerunt terminum aliquem præter propter constituere,

3. *Non possit certis annis singulas ætates circumscribi.*

4. *Pubertas antiquitus judicata fuit ex inspectione.*

5.

6.

7. quam obscæna inspectione pudorem virgineum in ruborem agere. Itaq; et Hippocr. 5. *Aphor.* 7. pubertatis annos extendit ad annum 25. juventutem ad ... *lib.* ... *prognost.* Galenus priorem terminum subdividit 5. *Aphor. com* 7. *& 9.* in pueritiam durantem usq; ad annum 14. & adolescentiam usq; ad annum 25. cum ipse Hippocr.

8. 1. *Aphor.* 13. pueritiam & adolescentiam distinguat, ubi per adolescentia non posse intelligi juventutem, *ut censet Valles.* 1. *controv.* 8. ex eo patet, quod adolescentes minimè dicat jejunium ferre, quod tamen commodè ferunt juvenes. Inter pueritiam item & adolescentiam, mediam ponit Bertinus *li.* 2. *Medic. c.* 6. pubertatem, ab anno 14. ad an. 18. quam plenam pubertatem vocat Calvin. *in Lex.* ...

9. *Plena pubertas.* *Ætas, arg.* §. *fin. Inst. Ex quib. caus. man. mit. non liceat.* Sed ut propter alimenta legata distinctio hæc in favorem pupillorum admittenda sit JCtis, *l. Mela. de al.* ... *leg.* *at.* tamen, quia hi quatuor anni temperamentum adolescentiæ non mutant, ... versam ætatem Medicis parere non possunt. Fernelius econtrario omnia con-

10. *Fernelij confusio.* fundit, & uno adolescentiæ nomine complectitur totum tractum à primo ... ad annum 25. quem dividit in infantiam ad an. 4. pueritiam, ad an. 10. pubertatem, ad an 18. adolescentiam, in specie, ad an. 25. eamq; opinionem Græco cuidam incerto Autori tribuit Brassavol. & Argenter. *com.* 13. *in lib.* 1. *Apho.* Epiphan. Ferdinand. *lib.* 1. *Theorem. Phil. & Med.* 19. duas tantum ætatum partes statuens, nomine adolescentiæ complectitur, quamdiu vivens accrescit: nomine senectutis, quamdiu decrescit. Sed, quæ alii nimis accuratè distinguunt, Fernelius nimis negligenter confundit, cum manifestæ temperamentorum in hoc intervallo mutationes deprehendantur, & quidem non iis, quos ipse ponit, intervallis, sed potissimum circa 14. Tum enim menses erumpere solent fæminis, lanugo tum

11. *Prima mutatio temperamentorum.* ... tum in viris, in illis etiam aliquantò maturius, sese prodere. Quin etiam ... seu *hircissare*, ut loquitur Rhodig. *lib.* 19. *Antiq Lect. c.* 21. incipiunt, seu vocem mutare, circa secundum septenarium, *teste Macrob.* 1. *in somn. Scip. cap.* 6. *& Gal.* ... *comm.* 27. 28. quæ sunt certa indicia mutationis caloris & siccitatis. Dilatatur enim larynx à calore: hinc vox gravior, & dum eadem siccescit magis, ... dit vox & minus fluit. Pili verò, ut in sicciori parte corporis, scilicet vertice, ... prodeunt, nisi dum fætus absolutè perfectus partui prope est, ita in partibus humidioribus non erumpunt, nisi quando calor cæpit dominari humido, & ... abundantiam, quæ ex semine & sanguine reliqua erat, discussit. *Rod.* ... *art. Med.* Quod his verbis explicat Macrob 7. *Saturn. c.* 7. *Humor naturalis* ... *re, quando ætas transit pueritiam, fit durior & acuitur in pilos. Ideo hinc* ... *pubes* ... *& aliæ partes corporis vestiuntur.* Ex sicco enim nasci eos docet Galen 2. *de temper.* *c.* 5. 9. *de V P. & 14. Meth med.* & experientiâ demonstrat Clem. *lib.* 3 *Pæda.* ... Vir enim eo hirsutior est fæminâ, quo calidior & siccior, & Leo ut siccior ... Juba vincit Leænam, nec mulieres unquam hirsutæ genas evadunt nisi ... cescant. *Iubert. de pilor affect. c.* 1. *in fin.* Unde natum est proverbium ... præcoci sapientia, quod *ante pilos sapiant*, quasi ante pilos habitus corporis ... sit ad functiones animi, & exercitia corporis satis obduratus. Pilos autem ...

secu-

[illegible] septenarium, aut præter propter enasci extra controversiam est, & [illegible] mutationis in illud potissimùm tempus incidit, cujus totum [illegible] ne pueritiæ complectuntur leges Romanæ, *ut notat gl. Azon. in l. [illegible] verb. puer parvulus. C. de infant. expos. & patet ex l. 1. § pueritiam. de postul. l. [illegible] princ. de admin. & pericul. tut. l. Mela. de aliment. legat: l. pueri app. 204. [illegible] Brech: & Godd: de V. S. Dd. ad §. 1. Instit. quib. mod tut. finit: Accurs. in d. l. 68. [illegible] ætate. ad l. Falcid.* Antiquitus *investis* dicebatur, cui *propter teneram [illegible] pars corporis pilabat,* ut ait Nonius. *Tertullian. de anim. Macrob. 3. Satur. [illegible] in Od. 10. libr. 4. Horat.* Ei opponit Apul. 2. *Apol. Vesticipem. & Vesticeps* [illegible] Fest Pomp. *qui jam vestitus est pubertate. Lips. in 5. Annal. Tac: Gell: libr. 5.* [illegible] Conspicuè patet ex Horat. *libr. 4. Od. 10.* quod illic notat Acron & Anton. [illegible] solitos Romanorum pueros alere cæsariem, donec superveniens in- [illegible] pluma superbiæ, faciem reddat hispidam, & decidant, quæ humeris huc [illegible] volitarant comæ, idque ex Martiale passim constare addit Mancinell. [illegible] porro, seu Investes, pueros ante annum ætatis 14. puellas ante an. 12. [illegible] dividunt per duas ætates *infantiam, & pueritiam in specie, Gl: in proœm. 6. [illegible] verb. perfectus. Dd. ad §. 1. Instit. quib. mod tut: fin. Menoch. arbitr. jud. cas. 67. [illegible] seqq. Corras: ad l. precibus n. 19. de Impub: & al. substant. Anton. Fum: tract. de [illegible] 14. Mynsing. com. ad §. Minorem natu. Inst. de adopt. Alciat. lib. 10. Parerg. c. 10. [illegible] 204 in fin. ibi Brech. in com. de V. S. Hottom. comm. verb. Iur. in verb. Ætas.* Et [illegible] m quidem definiunt primo septenario, *per l. 1. §. sufficit. ubi gl. verb. non [illegible] administ. & peric. tut: l. si infanti. §. ult. ubi Bart. Bald. Ias. C. de jure delib. l. in [illegible] 14. in fin. de Sponsal. c. 1. de despons. Impub. in 6. Gl. in l. uxorem 41. § testa- [illegible] verb. intra 7. annos. de leg. III. Gl. in Clem. 1. ubi Covarr. part. 3. Rel. n. 5. de homi-* [illegible] [illegible] iam secundo, sub qua propriè impubem contineri notat Petr. Faber. *ad [illegible] R. I. ex l. sed & si quemcunq. §. sed etsi infans. ad l. Aquil.* & hanc iterum di- [illegible] Theophilus *in §. pupillus. Inst. de inut. stipul.* in duas classes, à boni viri arbitrio [illegible] scribendas, *Baro in d. § pupillus.* cum in lege nihil de iis reperiatur determi- [illegible] *l. 1. de jur. delib.* Proximus enim infantiæ is dicitur, qui in primo confinio [illegible] mum septenarium adhuc hæret: Proximus pubertati, qui ad finem secun- [illegible] è accedit *Gal. 3. Aphor. 27. Zas. q. 2. de jud. n. 1. & 2. Vigl. in § testes autem nu. 11. [illegible] Decius in l. pupillum n. 1. de R. I. Menoch. cas. 57. n. 25. Iob Fab. in §. pupillus [illegible] stipul.* Fernelius tamen *d. c. 10.* infantiam non extendit ultra quartum [illegible] Medici subtilius adhuc primam ætatem dividunt, in tempus gestationis, [illegible] *1. ap. 24. 25. 26. 27.* quorum utrumq; septem, aut novem mensibus [illegible] & ipse Hippocr. pro morborum vicissitudinibus multifariã ætates di- [illegible] *3. Aphor. Com. 2. 3. Epid. tex. 8. & Com. 1. 6. Epid. tex. 5.* sed quia nihil faciunt [illegible] institutum, quippe Medicorum scopis propriè dicata, omissa prima [illegible] desinit in pubertatem, Subtexto alteram, quam vocat Hipp. *1. Aph. 13.* [illegible] ntiam, eamq; extendit Galenus ad annum 25. *5. Aphor. 9.* Putat Argent. [illegible] *Aph.* ex sententia Galeni, inter adolescentiam & pueritiam, mediam

12. *Pueritiæ terminus.*

Investis.

13. *Vesticeps.*

14. *Subdivisio pueritiæ.*

Infantia terminus.

Pueritia in specie subdivisa.

15. *Proximus infanti & puberti.*

16. *Subdivisio minutior.*

17. *Inter adolesc. & puer. non cadit media pubertas.*

H 2 puber-

pubertatem quatuor annorum esse adiiciendam, quam opinionem supra quoque Bertino attribuimus. Sed quia Gal. 3. *Aph. 27. & 29.* pueritiæ in pubertatem desinenti, immediatè subnectit adolescentiam, non est ut turbemur, & quinque species ætatum, quas alibi Galenus proponit, *1. Aph. 13.* pubertatis accessione vitiemus. Nam *in d. Aphor. 9.* non propositum ipsi est præcisè principium adolescentiæ accersere ex anno 18. sed ostendere, quod octo primi anni, illic ad Hippocr. nominati, ad adolescentiam pertineant.

18. *Inventutis terminus.* Adolescentiam excipit juventus, ad annum 35. excurrens, ipso Hippocr. judice. *5. Aphor. 9.* qui Aphorismus desumtus est *ex li. 2. progn. & Coac. Præsag.* Nam, quod dixerat, *3. Aphor. 29. Iuvenibus sanguinis sputiones, tabes*, id *5. Aphor. 9.* per annos determinat, inquiens: *Tabes fiunt maximè ætatibus ab anno 18. ad 35.* Non tantum igitur sine ratione, sed etiam contra dictamen Hippocr. Montan. *in F. 1. Avic. & com. 13. lib. 1. Aph.* juventutis terminum statuit annum 28. & qui inde excurrit, quintum septenarium consistenti ætati adjudicat.

19. *Quæ ætas consistens.* Consistens enim ætas à Gal. *lib. 1. Aphor. 13.* media vocatur inter vigorem & senectutem. Vigor autem tribuitur juvenibus, qui ἀκμάζοντες inde dicuntur: & non desinit ante an. 35. nisi in valdè naturâ effœtis, & hinc incipit καθεστηκυῖα, seu ut Cicero ipse effert, *constans ac media ætas: libr. de senect.* quia in vigore manens non admodum declinat, unde ἀνδρία, seu virilis ætas dicitur, & in medio ætatum quasi libratur. Gal. ex Thucydide advocat nominis originem, qui appellat ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ, quos Hippocr. καθεστηκότας, id est, interprete Philotheo, ἐν παρακμῇ ὄντας, Arist. *8. Eth. c. 3.* τοὺς ἐν ἀκμῇ, quibus subjicit *viros.* Extenditur usque ad exitum septimi septenarii, seu annum 50. Unde Macrob. *1. in somn. Scip. c. 6. Cum numerus 7. se multiplicat, facit ætatem, quæ proprie perfecta & habetur & dicitur: Adeo ut illius ætatis homo, utpote qui perfectionem & attigerit jam & nondum præterierit, & consilio aptus sit, nec ab exercitio virium alienis habeatur.* Malè Montanus hinc conflat principium senectutis, quia ad frigidum nondum satis sensibiliter deflectit. Sed quia hæ ætates nuptiis aptæ censentur citra controversiam, minutius earum partes non persequor.

20. *Senectus.* Senectus deniq; est, quicquid ab anno 50. vivitur, usque ad mortem. Nominat Gal. *3. Aphor. ult.* quosdam, qui in prima senecta collocant καθεστηκυῖαν, *ut Montan. in F. 1. Avic. & Epiphan. Ferdin. lib. 1. theo. 19.* sed eorum sententiam non probat, ut ipsi imponit Valles. *lib. 1. Contr. 8* quia *in Aph. 13. lib. 1.* ubi idem præsupponit Valles. *in comm.* etiam principium senectutis distinguit à consistente ætate, & senectutem sic distinctam dividit, ruditer loquendo, in crudam senectam & extremam, quam distinctionem repetit Fernel. *3. Phys. c. 10.* In *5. vero de san. t. tuend. c. 12. in fin.* triplicem senectutem constituit:

21. *Triplex.* *Et prima pars*, inquit, ὠμογέροντων, *crudam viridemque senectam viventium dicitur, propterea, quod adhuc obire civilia negotia possunt. Altera autem, cui aptè nomen ipsum inditur eo, quod ipsa sit, de qua dicitur:*

Vt lavit, sumsitque cibum, det membra sopori.

Quod tamen in tertiam non convenit; in qua Telephum Grammaticum [illegible] *mensæ*

[illegible] auditum est. Nominant eum, qui ad hanc partem pervenit, Græcè τέμπτο-[illegible], ut ajunt, qui vocabulorum Etymologiis gaudent, ab eo, quod est, πέμπεσθαι τὴν [illegible], id est, mittendo in pompam, quæ ducit ad manes. Paræ. 1. Chirurg. c. 5.

Quæ de terminis Ætatum, ad institutum nostrum pertinentia, diximus, potissimum intelligenda sunt de viris. Nam mulier, cum sit imperfectior, citius ad maturitatem & ἀκμὴν devenit, quemadmodum & citius pubescit, & generando semini portandoque utero fit idonea. Ideo *fæminis*, ait Plutarch. *in Problem. Veteres Romani octavo die nomina imponere consueverunt, cum in Viris id differrent, usq; in nonum.* Epictet. quidem principium pubertatis, quo in conjugium adoptari & Dominæ vocari soleant, accersit ab anno 14. *in Enchirid.* dum [illegible] *Mulieres statim ab anno decimo quarto à viris Dominæ vocantur,* quod sic explicat [illegible] verbis seqq. Simplic. *Pleriq; mortales, uxoribus à prima ætate adulantur & honorem [illegible], easq; Dominas vocant solius concubitus causa.* Macrobius quoq; 7. *Saturn. c. 7.* [illegible] generationis in pueris & purgationem in fæminis moveri scribit sub exitum secundi septenarii, sed fæminas maturius biennio à tutela liberari *propter votorum festinationem,* seu, ut explicat Covarr. *part. 2. Matr. c. 5. n. 2.* quia malitia facilius supplet in iis ætatem, & difficilius custoditur pudor, qui, semel amissus, perpetuo eas multat infamia, cum impudicitia in mulieribus patiatur majorem [illegible] quàm in viris. Cæterum non ea est festinationis votorum in fæminis legi[illegible] causa, sed ætatis ipsius maturior consistentia, per quā & Veneri fiunt citius [illegible] & marito tolerando, ut idem Macrob. testatur 7. *Satu. c. 7. Fæminæ celerius, [illegible] pueri fiunt idoneæ ad generandum. Nam & secundum jura publica duodecimus [illegible] in fæmina, & quartus decimus in puero definit pubertatis ætatem.* Quæ fit autem [illegible] ætatis accretionis causa, apud Macrob. disputant Horus & Symmachus. Ille [illegible] causam dicit esse, *quia calent amplius, & calor omnis generationis causa est.* Symmachus verò ait. quæ ratio verissima est: *Quod citò admonentur generationis, non nimii [illegible], sed naturæ infirmioris est: Vt exilita poma celerius maturescunt, robusta ferius.* [illegible] Plin. lib. 7. hist. nat. c. 3. Nec enim fæmina, sed vir calidior est, dicente Hippocr. [illegible] 1. *de diæt* Gal. 14. *de Vs part. c. 6. & in libr. de Temper. 6. Epid. com. 2. tex. 43. Arist. 4. gen. anim. c. 1. de long. & brevi. vit. 3. de part. anim.* & probantibus, Macrob. *d. c. 7.* Montan. *1. part. Med. de temper. Sex.* Laurent. *libr. 2. Anat q. 13. & ex eo* Mercat. *in qq. Med. part. 1.* Roder. à Veg *com. in 6. de loc. aff. sect. 5.* Valles. *1. Controv. c. 9.* quorum sententias cum diligenter pertractaverimus *in observ. & qq. nostris Anat.* hic odiosè non [illegible] repetimus.

22. *Mulier citius adolescit*

23. *Cur citius pubescant fæminæ.* *Fæmina frigidior viro.*

Tantum hoc quærimus, quare fœminæ in utero tardius, extra uterum citius adolescant. *Aristot. 7. hist. anim. cap. 3. 4. gen. anim. cap. 6. Mares enim 30. diebus, fæminæ 42. conformantur, quam longißimè,* ait Hippocr. *de nat. puer.* & pari proportione post partum fæmellæ, 42. dies, post maris, 30. dies purgari puerperas ibidem [illegible], *& in 6. Epid. com. 2. tex. 44. Mas, ait, consistit citius, sed tardius augetur & longiore tempore.* Citius quoque movetur mas, nimirum tertio mense, cum fæmellà non [illegible] eatur ante quartum, quod Galen. *d. com. 2. tex. 44.* experientiâ gravidarum probat, *Mares se citius incipere moveri, & plures & vehementiores motus edere,* quod

24. *Cur tardius perficiatur fæmella in utero.*

 unicum

25. *unicum Diogen. Apolloniat. in li. 2. de nat. negasse referebat Rufus.* Et Galenus qui... rationem reddit, quare tardius augeantur mares, quia ficciores sunt, & ... quodq; humidius, eò facilius extenditur. Homerus, cum Pandori filiabus, à ... gulis Deabus tributum finxisset, quod cuiq; Deæ proprium esset *Diana*, inqu... *addidet longitudinem, quia virgo*, quasi virginum longitudo esset propria. C... item, ait Galen desinunt accrescere, propter imbecillitatem, quod ex H... desumtum est. *lib de septim. part. paulo ante fin. Ubi ex utero sejunctæ fuerint. pue... tius, quam pueri pubescunt, sapiunt, & senescunt, propter corporum imbecillit. item ... ctus rationem.* Videmus enim etiam arbores ad interitum properantes, impen... luxuriare, & ante tempus fructus semicoctos maturare, & Seneca ait: *Præ...

26. *Cur citius accrescat extra uterum.*

ingenia rarò ad maturitatem pervenire. Quod cito fit, cito perit. *Corras. annot. 1. ... resp. Thol. Quod citius crescit, citius finitur*, ait Bald. *in l 2. C. de his qui ven. ætat. im... Quod natura modicum curat, citò producit ad augmentum. Ægid de regim. princip ... Par. 2. c. 23.* Quæ verò causa contrario effectu faciat, ut dum intra uterum e... mella, segnius perficiatur, Galen *d. tex. 44.* non explicat, & ratio Hippocr. ... *de septim. part* speciosa magis est. quam verisimilis. Ait enim, *propter familiarita... tem & amicitiam, quam fæmella habet cum fæmella, ægrius partum abscedere & discern...* Nam non ab utero, sed à facultate plastica, vel materia seminis, tanquam p... piis internis, causa accersenda esset. Ratio autem diversitatis à diversitate ... tuum porrigitur. Nam in utero partes formam & consistentiam accipiunt ... tra uterum extenduntur tantum & temperiem mutant. Humida vero faci...

27. *Ratio Hippocrat.*

quidem extenduntur & calor debilis citò subsidet, proinde citò exurgunt fæ... mellæ & in medio conatu calor deficit: sed eadem difficulter terminantur ... firmam solidamque substantiam compinguntur, præsertim, si calor labore ... &

28. *Ratio vera.*

subigendæ materiæ non sit sufficiens: Unde fit, ut in utero, ubi efformantur p... tes, segnius perficiantur fæminæ, ex humido & frigido semine subnatæ, q... viri, propter eandem humiditatem, & caloris inopiam. Inde enim nomen ... mulier, scilicet à mollitie, *ut Varro & Lactant. ajunt. c. 12. de opif. argumento. § ... bri. de aur. & arg. leg.*

Sponsalia infantum esse inutilia.

1. *Exempla immaturorum sponsaliorum.*
2. *Quæ ipso jure nulla sunt.*
3. *Propter consensus defectum.*
4. *Qui non cadit in infantes.*
5. *Verum ad consensum præsumendum sufficiat numerus septem annorum.*
6. *Excepto quorundam de matrimonio carnali.*
7. *Quod præcisè numero annorum inhærendum non sit.*
8. *Quomodo cohabitatione sponsalia co... lescant.*
9. *Augustus qua de causa tempus ... habendi arctaverit.*
10. *Sponsalia puerorum obnoxia funest... & creberrimis mutationibus*
11. *Qua ex causa præpopera sponsalia ... benè cedant.*
12. *Unde oriuntur rixæ & lites.*
13. *Sponsalia puerorum condem... rationibus.*

POstquam ætates discretæ sunt, & præsuppositum: Mulieres citius ad ... ritatem aspirare, faciliusq; decrescere viris, seligendæ jam sunt ætates, con...

... contrahendis maximè idoneæ. Imprimis verò damnamus præcocia sponsalia, quæ ad inconsulta vota festinantes parentes pacisci solent, de infantibus, dum in cunis vagiunt, aut ab Ephebis procul adhuc absunt. Solent enim, *ut ait Philipp. in loc. de conj.* cupiditatibus suis avari parentes conjugia liberorum prætexere & illorum periculo amicitias & pacem velle conflare. Ita Deidemia soror Pyrrhi desponsa erat Alexandro, Alexandri M. & Roxanis filio, infanti. *Plutarch. in Pyrrh.* 2. Augustus adhuc adolescens sponsam habuerat Publ. Servilii Isaurici filiam, ... de consilio exercitus Claudiam nondum nubilem duxit. *Sueton. in Aug. c. 62.* Claudius Imper. calamitates quoq; domesticas ab immaturis nuptiis auspicatus *Suet. in Claud. c. 26.* & Sillano nondum puberi filiam despondit. *Ibid. c. 24.* Alexius Comnenus Ibanco, à Blachis ad Romanos transeunti, Theodoram Isaaci ... sui filiam in cunis relictam, uxorem promiserat, ut in fide sua contra Barbaros ... maneret. *Nicet. 1. & 3. Annal. Alex. Comn.* Richardus II. Rex Angliæ, amore ... Isabellam Caroli VI. Regis Gall. petebat in matrimonium, eamque, licet Duci ... niæ jam ante desponsam, abducebat adhuc inhabilem Veneri & nesciam rerum, quæ gererentur. *Froissard. lib. 4.* Ludovicus Andegav: Rex Siciliæ jam pe... ... sese habebat Johannis Ducis Burgundiæ filiam, filio suo majori natu in matrimonium destinatam. *Nic: Gill: in Carol. 6.* Ludovicus Rex Ungariæ inconsulto im... Wilhelmum Austrium cum filia Hedvvigi eum in finem educatum, gene... ... & Polonis regem decreverat. *Crom. lib 14.* Carolus V. receperat Henrici VIII. Regis Angliæ filiam majorem natu ducere, & multam sibi ipsi, si resiliret, ... fecerat. *Bellai. lib. 3. Comm:* Statius 1. *Thebaid.* introducit Atyn, qui Ismenem ... tem sibi pactus erat.

> *Pactus Athanoream primis Atys ibat ab annis*
> *Ismenem Tyrii juvenis non advena belli.*

Nec nunc desunt exempla, si in Gallias, Hispaniam & Angliam oculum re... ..., nec ullo seculo defuerunt. Utrum verò, quod passim fit, rectè fiat & è ... privatæ familię, quam publici commodi, paucis considerandum nobis est.

Et quidem, quod sponsalia infantum nulla sint, tam Canonico, quam civili jure receptum est, *c. un. 30. q. 2. c. 1. 2. 4. 5. 12. 13. de despons. impub. c. 1. Eod. in 6. l. 14. de sponsal. Leo Novell. 109. quam & Comnenus probavit*, sive ambo sint infantes, sive alteruter tantum, *c. 2. c. de illis. 7. de despons. impub. Panormit. c. 3. de spons.* cujus ratio ex defectu consensus desumitur. Cum enim tam sponsalia, quam nuptiæ consensu contrahantur, in quo consistit utriusq; essentia, *l. 4. l. sponsalia 11. de spons. ... 2. de rit. nupt. l. nuptias 30 de R. I.* deficiente consensu, nuptias ipsas deficere necesse est. Consensum autem præstare non potest infans, quia consensus præsupponit intellectum, quo ipse destituitur. Græci propterea infantem & Stultum uno nomine complectuntur, νήπιον, utrumq; denominantes Clem. *lib. 1. pædag. c. 5.* Arist. 2. *Eth Eudem.* & Senec. *c. 11. & 12. libr. In sap non cad. injur.* non magis ... tum, quid agat, intelligere, putant, quam pecora. Nam, quod apud Senecam ... *7. declam. 5. & lib. 3. Controv. 20.* Senianus dicit: *Nihil puero est teste certius, usq; quinquennis. Nam & ad eos pervenit annos, ut intelligat & nondum ad eos,*

quibus

1. *Frequentia esse immatura puerorum sponsalia.*

2. *Sed ipso jure nulla.*

Sive ambo, sive alteruter puer sit.

3. *Propter defectum consensus.*

Infantes non posse consentire.

Licet quinquennes.

quibus fing.it, Rhetoricè magis, quam verè dictum est, ut ibidem statim subjicitur. Nam etsi

Maxima debetur puero reverentia, si quid
Turpe paras: Nec tu pueri contemseris annos:

Tamen, quinquennem infantem verius, quam puerum dixeris, & ipsi etiam pueri ante annum 14. nedum infantes, à mancipationibus & testamentis a[illegible]tur, *t. Inst. de test. ord. Boet. in* Top. Cic. nec testimonium dicere possunt, quia [illegible] jurare, *l. qui jurasse 26. de jurej. c. pueri. 22. q. 5.* & injurato fides non habetur. *l.* [illegible]*jur. 8. C. de testib.* Plinius etiam sensum adimit infantibus: *lib. 7. cap. 50. Infant*[illegible] *sensu carent,* cui consonant LL. *l. 5. §. sed & si infans. ad L. Aquil. l. si quis* [illegible] *legis. C. de inoff. testam. l. 3. de adquir. poss. l. sponsalibus. l. a. 2. de sponsal.* Quod si etiam intellectus competat infantibus, in negotio matrimonii non sufficit, ut [illegible] Thom. Aq. *3. part. q. 43. art. 2.* ad quod requiritur præter intellectum, ma[illegible] quoque vis consilii.

Consensus sine consilio nō sufficit ad matrim.

5. Dubium verò est, quousque infans præsumatur intellectu carere, quia Modestinus, Sponsalibus, ut Matrimoniis, negat præfiniri certum terminum, sed satis esse dicit: *Modo, quid fiat, ab utraq. parte intelligatur.* Mox verò intellectum ad certos annos alligat, dum addit: *Id est, si non sint minores, quam septem annis.* Abbas enim *in c. juvenis. de sponsal.* Duaren. *l. 1. de V. Obl.* Brunell. *de sponsal. concl. 4.* Alber. Gent. *de nupt. lib. 5. cap. 1.* præcisè inhærent numero annorum, & ante [illegible] completum nemini concedunt jus sponsaliorum, sicut Canones professione religionis ante complementum annorum præfinitorum cujuscunque intellectus & judicii homines abigunt. *gl. in c. ex eo. verb. pupillar. de Elect. in 6. gl. 1. & in* [illegible] *Ioh. Andr. in c. 1. verb. Impuberes de testam. in 6.* Nam ubi lex certum annorum numerum exprimit, contra legem facit, qui de annis aliquid remittere aggreditur. *l. nemo C. de relig. & sumt. fun. l. fin. C. de testam. mil. l. qua ætate ff. de test*[illegible]*am. arg. l. nu*[illegible] *tam. de R. I. Duar. 1. C. de his, qui ven. æt. impetr.*

Utrum infantes 7. annos sint consensus capaces.

6. Excipiunt tamen dd. gl. matrimonium carnale, in quo non solum anni, sed & habitus corporis & potentia generandi spectatur: *c. puberes. 3. de desponsat. impub.* & Ulpianus in *l. falsus tutor. §. Julianus. 3. Quod fals. tut. aut. gest.* excusat patrem, qui ex propensiori affectu, ante annum ætatis 12. quem leges præscribunt, *l. quæsitum de sponsal. l. minorem. 4. de rit. nupt.* filiam in sponsi familiam deducere properavit. Canones etiam, si malitia suppleverit ætatem, immaturas nuptias tolerant, *c. de illis. c. ult. de desp. impu. Abb. & Præpos. in c. de desponsat. impub.* Quæ verò ratio in matrimoniis locum habet, quæ de causa excludenda erit à Sponsalibus? cum perinde anni habendis sponsis, quam ducendis uxoribus sint præfiniti.

In matrim. requiritur etiam habitus corporis.

7. Si enim omnis lex intelligenda & explicanda est ex sua ratione, *in hac d. l. 14. de Sponsal.* apparet, numerum annorum a Modestino adjici non tanquam primam, sed præsumtivam & ab externo inductam desumtam rationem. Nam propterea ante septimum annum non subsistunt sponsalia quia ante illam ætatem non præsumuntur infantes intelligere, quod [illegible]tur. Porrò verò, quod vel ante intelligant, vel post elapsum terminum, non [illegible] intelligant, nec illis facultas jure tolli, nec his jure concedi potest, quia [illegible] causa,

Non esse præcise inhærendum numero annorum.

causa, vid. intellectus, in illis explevit ætatis defectum, in his nihil operatur anni, cum absit prudentia, & vis consilii, quæ in eligendo vitæ compare necessariò requiritur. Determinavit quidem legislator sponsalia ad certos annos, sed judicis arbitrio eos sapienter ex causa primaria subjecta interpretandos reliquit. Atque ita censet Bernhardus glossator *in c. Iuvenu. verb. dubia in fin. in c. sponsam. verb. Nubili de sponsal. Covarr. part. 1. de Matrim. c. 2. n. 1.* & consentit hæc opinio maximè cum eo, quod supra diximus, non posse ætates, vel ad pœnas vel ad matrimonia, certis limitibus Tyrannicè circumscribi, sed exquisito & prudenti judicis arbitrio plurimum esse relinquendum. Addunt verò JCti: Licet quæ ab initio, propter defectum maximè essentiæ, nulla sint, solius temporis tractu non convalescant: Sponsalia tamen robur acquirere mutua cohabitatione, ex qua indicium consensus secuti fieri queat, *c. duo pueri, ubi Abb. de desp. impub. c. un. in pr. Eod. in 6.* Cujac. rectius putat, non convalescere, quæ nulla erant, sponsalia, sed consensu refici & quasi de novo fingi, *c. de illis. 7. de desponsal. impub.* quemadmodum ex indulgentia Ecclesiæ robur acquirit matrimonium, quod contra interdictum ejus initum erat *c. 1. de matrim. contract. contra interd. Eccles.* 8. *Sponsalia cohabitatione convalescere.*

Augustus porro cum legi suæ, de præmiis maritorum, immaturitate nuptiarum fraudem fieri intellexisset, tempus sponsas habendi coarctavit, *referente Suetonio in Aug. c. 34.* quod prolixius sic explicat Dion *libr. 54.* *Cum quidam pueros despenderent & præmia nihilominus ferrent maritorum, rem opusq; mariti non præstarent: statuit nullam sponsionem firmam esse, postquam, biennio ex illo, nuptiæ non sequerentur, hoc est, ut omninò decennem despondere opus esset, si quis sponsionis ejus vellet fructum. Puella enim duodecimus annus plenus ad nuptias definita ætas censetur.* Peculiari quidem & privata ratione inductus fuit Augustus ad tempus sponsaliorum coarctandũ, sed quia non parvi momenti argumenta eam legem perpetuam suadent, non abs re fuerit eorum quædam repetere & in medium proponere. Suetonius imputat facilitati sponsaliorum *d. c. 34.* incommodum satis arduum & frequens, nimirum, *crebram matrimoniorum mutationem*, quæ licet ex divortiis potissimum, tamen non infrequentius, ex præpoperis & temerariis Sponsalibus oritur. Nam constans matrimonium sperandum non est, nisi ex constanti animorum consensu, qui morum consensui seu convenientiæ innititur. Fortè fortuna autem evenit, ut mores eorum inter se consentiant, qui ingenii documenta nulla adhuc dederunt. Ludovvicus Rex Ungariæ Wilhelmum & Sigismundum in aula sua à pueris educarat, ut animi eorum & filiarum consuetudine coalescerent. Richardus II. Angliæ Rex sponsam, nondum viri potentem, deduxit in Angliã, quod cum improbarent proceres Regni, *se id facere* respondit, *ut facilius, dum sit flexilis ætas, transeat in mores Anglicos.* Quid autem speramus futurum, si longè dissitis regionibus, ad diversa studia, diffidentes mores, ut alia aliis populis placent, educantur? Quin etiam, licet animi consentire possint usu & conversatione: infinita tamen intervenire solent impedimenta, quæ non tantum matrimonia anchoata distrahant, sed sæpe familias integras, nonnunquã etiam Respubl. internecina adigant odia & indelebiles inimicitias. Rectè notavit Melancht.

9. *Augusti lex de coarctandis sponsalib.*

Quæ ex causa lata.

10. *Sponsalia puerorum facilè sine causa dirumpuntur.*

Beza de repud. pag. 82. Corraſ. Annot. 1. in Arreſt. Tholoſ. immatura ſponſalia, inſciis liberis, à parentibus pacta in calamitates plerunque deſinere, non quod à ſolo eventu argumentum capere velit, ſed quod ex rei natura vix aliter fieri poſſe adverterit, ſiquidem Dei benedictionem ſibi promittere nequit, qui ad generationem inſtituto ſacro conjugio, ad ambitionem, avaritiam, & commoda domeſtica abutitur.
11. Nec enim Sponſalia hæc rata ſunt, niſi confirmentur, poſt annos pubertatis *c. 7. & 12. de deſponſ. impub.* Impunè igitur diſſolvuntur, quemadmodum Cæſar Coſſutiam ex equeſtri familia, ſed admodum divitem, ſibi prætextato deſponſatam dimiſit. *Suet. Caſ. c. 1.* M. Antoninus Philoſophus item ſponſalia, quæ cum L. Cejonii Commodi filia 15. ætatis anno de voluntate Adriani, contraxerat, diſſolvit, & Fauſtinam conſobrinam in ejus locum recepit. *Capitol. in Anton. Phil.* Auguſtus Claudiam dimiſit, ſimultate cum Fulvia ſocru oborta. *Suet. in Aug. c. 62.* Claudius Æmyliam Lepidam, Auguſti proneptem, repudiavit, non alia de cauſa, niſi quod parentes ejus Auguſtum offendiſſent. *Suet. in Claud. cap. 26.* Deidemia ſoror Pyrrhi deſponſa Alexando, nupſit poſtea Demetrio. *Plut. in Pyrrh.* Richardus II. Rex Angl. ſponſam ſuam ſubtraxerat Ducis Britanniæ filio. *Froſſard lib. 4.* Hedvvigis Regina Poloniæ coacta fuit Jagelloni M. Duci Litvaniæ nubere, licet promiſſa fuiſſet Wilhelmo Auſtriaco. *Crom lib. 14.* Carolus V. repudiata Maria Angla, pinguiori fortuna inventa, duxit Regis Portugaliæ filiam. *Bell. lib. 3. Comm.* & ita ferè fieri videmus, ut ſponſalia immatura rumpantur, vel quia pinguior conditio excludit priorem, vel quia animi levicula offenſione, quæ ætate lubrica, tam longo intervallo facilè alicunde ſubnaſci poteſt, diſſiliunt, vel quia illi, quorum intereſt, repugnant, ut Bituricenſis & Burgundiæ duces, qui pro Carolo VI. regnum Galliæ regebant, Domini de Riviere filiam, Jacobo Hugonis Caſtilion. filio deſponſam, in alienum matrimonium intrudebant, *Froſſard. lib. 4. cap. 48* vel quia nuptiarum juratus hoſtis aliud impedimentum aliunde objicit, ut vulgo dici ſolet:
12. De conjugiis ineundis deliberandum eſſe diu, de conſumandis ſtatuendum ſubitò. Repulſam verò an pars læſæ æquo feret animo? Certè Ibancus defectionis ſuæ inter cæteras hanc quoq; cauſam habuit, quod Alexius Imper. promiſſam ſibi neptem, Iſaacii Sebaſtocratoris relictam filiam non tranſmitteret. *Nicet. lib. 3. Ann. Alex. Comn.* Johannes Dux Burgundiæ nullum non lapidem movit, ut ignominiam, à Ludovvico Andegav. ſibi illatam, cum filiam domum, irritis ſponſalibus, remiſiſſet, ulciſceretur, *Gill. in Carol. 6.* nec omiſiſſet Wilhelmus ſponſam ſuam ex media Polonia repetere, ſi vires ſuppetiiſſent, cum Cracoviam eo animo veniſſet, & niſi reſtitiſſent Poloni, voto potitus fuiſſet. Henricus IIX. Angl. perenni odio proſecutus eſt fortunam Caroli V. & Franciſco I. Gall. non tantum contra ipſum liberales ſuppetias tulit, ſed argentum quoq; à Carolo ſibi propter reſciſſa ſponſalia debitum, ad perſolvendum lytrum eidem donavit.
13. Accedit injuria, qua afficitur is, cui ſponſa, ſponſusve ſubtrahitur, dum in pinguiorem conditionem deducitur.

Diſſidia ex ſolutione ſponſalsorum

Rationib. aliis improbantur pue or. ſponſalia.

Præterea, cum immatura ſponſalia hunc ſaltem effectum edant, ut inde naſcatur Affinitas, tamdiu à matrimoniis aliis abſtinendum erit cognatis & Affinibus.

nibus, quam diu sponsalia pendent. *c. liter. u. c. duo pueri. de despons. impub.* Postquam verò, ut frequentissimè fieri solet, sponsalia diffluunt, evanescente ficta illa affinitate, frustrà ab arctiori amicitia reliqui sibi temperarunt, qui potuissent stabilem aliquam conjunctionem inter se confirmare, nisi lubrica illa spes impedivisset. *Panorm. c. 2. de desp. impub. Alber. Gent. 5. de nupt. c. 1.* Deniq; si majores natu spondeant sibi puellas in cunabulis, aut viceversa, quemadmodum filiam jam puberem Syllano impuberi despondit Claudius, & Richardus matura ætate, immaturam domum duxit virginem, sæpe nectuntur laquei conscientiis, & impeditur utilis Reipubl. liberorum generatio, nimirum si lex jubeat puberem expectare, nec faciat illi copiam dissentiendi & recedendi à contractu, donec alter quoq; pubescat, *ut sentit gl. in c. de illis 7. vers. cum sponsal. contrah. de despons. Impub. & consentit Beza de repud. pag. 81. licet communem in contrarium afferat Covar. 1. part. Sponsal. c. ult. §. un. n. 2. Cypræ. de Sponsal. c. 9. § 6. ex Abb. & Præpos. in d. c. 7.* Quis enim non cum Ibanco à filia transiret ad matrem, & diceret: *Quid mihi rei cum lactante adhuc agna, cum ove indigeam ad coitum apta? Nicet. libr. 1. Ann. Alex. Comm. Isacii fratris*, aut non cum Horatio seipsum dehortaretur ab uvæ immaturæ austeritate?

Nondum subacta ferre jugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Æquare, nec Tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.
Circa virentis est animus tuæ
Campos juvencæ, nunc fluviis gravem
Solantis æstum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Prægestientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: Iam tibi lividos
Distinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore. Libr. 2. Ode 5.

Rectius igitur faciunt, qui quod in re præstare nequeunt, in spe non promittunt, & ante tempus libertatem suam nec vendunt, nec aliorum arbitrio prostituunt, sed tum demum, quando ætas cum potestate voluntatis consentit, liberè stipulantur, quod sine mora complere & possunt & volunt.

Puerorum matrimonia damnantur. Sect. 3.

1. *Fœminam Viripotentem statuunt jura anno ætatis 12.*
2. *Sed de mare nihil cautum reperitur.*
3. *Iustinianæ lex improbatur.*
4. *Nec obtinuit in ipsa Rep. Romanorum.*
5. *Genesis argumentum rejicitur pro Iustin.*
6. *Pueri nequeunt obtinere finem primarium conjugii.*
7. *Femellam ante annum 14. ad matrim. non admitti a Macrob. Epist. Hesio. Aet, &c.*
8. *Quomodo tam brevi spacio potuerit Iudas nepotes & pronepotes suscipere.*
9. *Iudam duxisse uxorem valdè puerum.*
10. *Nec non Benjamin. Salomon. Achas Ios.*
11. *Sed rara hæc exempla non esse rapienda in consequentiam.*

12. *Pueros novem annorum reddidisse fœminas gravidas.*
13. *Puellas ejusdem ætatis concepisse.*
14. *Perinde est, nullam aut Reipubl. inutilem generare sobolem.*
15. *Ex pueris non tollitur, nisi morbosa & infirma soboles.*
16. *Quantum coitus dissolvat corpora puerorum.*
17. *Pueris non esse indulgendum exercitium Veneris.*
18. *Quod augmentum etiam corporis impedit.*
19. *Et minatur periculum parturienti matri.*
20. *Non esse ad nuptias admittendum, qui nesciat familiæ præesse, & uxorem cum prole sustentare.*
21. *Puer ante 18. annum ætat. de jure civili non præsumitur sua commoda posse prospicere.*
22. *Ad conjugium requirit ipse Justin. virilem ætatem*
23. *Puerorum vires nullius ad nuptiales curas momenti.*
24. *Quibus annis definiatur virilis ætas.*
25. *In muliere quoq. requiri constantem ætatem & prudentiæ capacem.*
26. *In conjugio puerorum perit reverentia maritalis.*
27. *De proverbio: Quod maturarum nuptiarum neminem pœnituerit.*
28. *Præjudicia quorundam, qui Venerem probarunt magis feram.*
29. *Conjugia puerorum provocare intemperantiam.*
30. *Puellarum custodiæ maximè incumbendum circa annos pubertatis, quibus incipit moveri Venus.*
31. *Non esse cuivis libidini conjugii remedium concessum.*
32. *Sed veniendum ad alia remedia.*
33. *Quonam dicat Paulus propriè uri.*

1. *Fœmina viripotens an. 12. ætat.*

QUa verò ætate, tam animus, quàm corpus ad contrahendas & complendas nuptias, sat roboris acquirat, porrò nobis inquirendum incumbit. Cassianorum, Proculianorum & Prisci sententias, supra obiter *ex Ulpian. fragm. t. 11.* explicatas, præterimus, & in jure Digestorum fœminis quidem 12. annum præfinitum invenimus, *l. 9. de Sponsal. l. 4. de rit. nupt. l. pen. §. 3. quod fals. tut. gest.* de maribus verò nihil cautum est, nec annotatum à Sueton. *in Aug. c. 34.* Dion. *lib. 54.* Zonar. *tom. 2. Annal.* licet præcisè fœminis nubendi copiam factam lege testentur post annum 12. nisi quod 14. anno pubescant, *l. precibus C. de impub. & aliis subst. l. fin. C. quando tut. vel cur. esse desier. §. nostra autem majest. Inst. Quib. mod. tut. fin. c. illud junct. c. 1. 20. q. 1. c. puberet & seqq. de desponf. impub.* qui terminus à Justiniano præter propter positus, & à Canonibus, juncta habitudine corporis confirmatus est. Sive autem annos, quos tamen præcisè non spectavit Ulpianus *d. l. pen. §. 3. quod fals. tut.* sive habitum corporis spectes, nec è re sua, multo minus è publica faciunt, qui licentia hac Justiniani utuntur contra optimorum Philosophorum sententias. Saltem enim non prohibet Justinianus post annum 12. fœminas, aut mares post annum 14. matrimonium, si res ferat, contrahere: sed nec jubet, nec suadet, *ut Alber. Gentil. lib. 5. de nupt. c. 2.* imò licet per legem liceret citius, tamen, ait idem Justin. *novimus eos, qui vehementer citius contrahunt nuptias, non minus quindecim annorum ad hoc procedere. c. 2. § Novimus Nov. 100.* & gl. *Inst. de nupt. ver. viripot.* consuetudinem ait obtinuisse contra legem: lex item Papia ante 25. annum ætat. ad mulieris justum amplexum, neminem invitabat, nec pœnas cælibum ad eos, qui 25. annum nondum attigissent, extendi voluit, *ut ex Tripart. libr. 1. repetit Connan. 8. Com. c. 4. n. 3.* Cum enim, de consuetudine virilem togam anno ætatis 15. sumerent, & tum sibi futuras uxores desponderent plerunque, ut de M. Antonino Philos.

2. *De marib. jure nihil cautū*

3. *Justiniani licentia improbata.*

4. *A Romanis ipsis.*

Philos. ex Iul. Capitol. de C. Julio Cæsare *ex Sueton.* patet, tempus tamen capiendi & deducendi uxores diu adhuc differebant. *Suet. in Cæs. c. 1. Capit. in Ant. Phil. n. 1.* Majores olim nostri, intra annum vigesimum fœminæ notitiam habuisse, in turpissimis habebant rebus. *Cæs. li. 6. bell. Gall.* Tardius enim apud nos fœminæ pariunt, tardius mulieribus erumpunt menstrua, & tum in his, tum in viris pubertatis lanugo tardius se prodit, ob regionem & victum frigidiorem. Ponatur verò, naturam adeo præcocem esse, & masculum circa 14. fœminam circa 12. aptam præstare Veneri. An tum statim valebit argumentatio Gentilis: Provolandum esse ad matrimonia, ne fecerit natura istam aptitudinem frustra. Nam potentia naturalis sæpe ab ipsa natura suffocatur corrigiturve, & ex multis causis legem accipit à Politica. Naturâ innatus est amor vitæ: Eam tamen vir fortis præ amore patriæ non timet prodigere. Natura studemus conservationi rerum nostrarum: quas tamen susque deque habere jubet liberalitas. Quin & temperantia naturali huic appetitui legem præscribit, nec finit, illi semper & ubiq; satisfieri. Quid? si cui donum continentiæ dederit Deus, an propterea se ipsum accusat, quasi frustrâ aptitudinem in eodem progenerasset? Quid? si de sententia Gentilis *lib. 6. c. 22.* intra annum luctus non sit nubendum propter certitudinem prolis: an non tum quoq; frustrâ censetur adesse potentia sine actu? Frustrâ factum est, quod finem suum nunquam attingere potest, ut iis objecimus, qui ad conjugium à Deo destinatos homines coacto multant cælibatu: Quod autem anno uno atq; altero impeditur, non prohibetur in totum, & poterit finem suum, peracto illo spatio, assequi eò perfectius, quò tardius. Nec enim anima frustrâ data est infanti, quia fari, & ratiocinari nequit durante spacio infantiæ, nec pedes, quia ambulare nescit, nec aptitudo generandi, licet singulis annis nihil generetur. Porrò cum finis præcipuus conjugii sit generatio sobolis, ad ejus limam aptitudo exigenda est, & demonstrandum: pueros 14. & puellas 12. annorum, ad tollendam prolem satis esse aptas. Nam à pilis emicantibus ad potentiam generandi non satis firma ducitur consequentia. Nec ab erectione, cum & Eunuchi erigant, nec ab admissione viri, quia sine effusione seminis admitti potest. Macrob. 1 *Saturn. c. 6.* non dicit, quod vis generationis secundo septenario consistat, sed quod *moveri incipiat*, ut & purgatio fœminarum, quas tamen citius in domum deduci addit, *propter votorum festinationem*, seu ut ait Ulpianus, *ex propensiore affectu d. §. 3 quod fals. tut.* Epictetus enim *in Enchir.* fœminam nubilem, & Dominæ nomine dignam ante annum 14. non censet, quæ est etiam sententia Hesiodi 2. *op. & dier.* cum Aet. ex ratione Medica etiam pubescentes à nuptiis abigat, usque ad an. 18. *libr. 16. c. 26.* nec Pythagoræi virile semen fixum & stabile ante tertium septenarium credebant. *Perer. de opin. Philos. circa princ. c. de Pythag.* Ægyptii, cum voluptatem significare vellent, numerum X V I. in hieroglyphicis pingebant, ea demum ætate rati adolescentes stimulo voluptatum pertentari. *Corras. Annot. 1. in Arr. Tholosan.* Fieri potest, ut iis annis aliquid pronascatur, sed, cum raro fiat, ad consequentiam rapiendum non est magis, quam quod ante illam ætatem quosdam generasse traditum fuit, præcipuè inter primos patentes, quos Deus peculia-

5.

6. *Pueri nequeunt obtinere finem præcipuū conjugii.*

7. *Fœmina ante an. 14. non admittenda.*

peculiariter prole copiosa beare voluit, ad Ecclesiæ suæ ex una stirpe propagationem.

8. *Dubitatio de Juda.* Mirificè se torquet Augustin. *q. 128. 142. & q. ult. Genes.* ejusq; ratione ductus Perer. *in c. 38. & 46. Gen.* nunc in narratione *Gen. 38.* nunc in *c. 46. Gen.* anticipationem & effugium quærens, ut verisimilem rationem excogitaret, quomodo Judas, spatio 44. annorum, potuerit ex Thamare nuru sua duos nepotes, & ex eorum altero, scil. Pereso, totidem suscipere pronepotes, Heston & Hamul. Præsupponunt enim ante annum 16 aut 20. proli generandæ virum non sufficere. Quia verò Moses evidentibus verbis asserit, *c. 46. Gen.* omnes, quæ illic enumerantur, animas jam fuisse egressas ex femore, & descendisse vivas in Ægyptum, ita ut quæsitus color *ab August. q. ult. in Gen. & 16. de civ. Dei. c. 40.* in generationibus Ægypti, cum liberis ante genitis commiscendis, locum non habeat, nihil obstante ratione, de immatura ætate, Lutherus *in Gen. c. 46.* ex veritate verborum colligit, Naturam tum fuisse multò robustiorem, ita ut anno 12. aut 13. generare conjuges potuerint.

9. *Judas duxit uxorem puer.* Nec enim, quod post venditionem Josephi narratur, *Gen. c. 38.* post eam factum est, ut Rabbini censent, quia intervallo 22. annorum, quos in Ægypto ante adventum patris exegit Joseph, non potuisset, filios, nepotes, & pronepotes generasse Judas, sed verba illa: *In illo tempore*, de tota ætate Jacobi ἐν πλάτει accipienda sunt. Pone enim Judam post annum ætatis 12. duxisse uxorem, & singulis tribus annis subsequentibus generasse, Er, Onan, & Selah, horumque primos duos intra 13. annos cepisse alterum uxorem Thamar, eamq; annum expectasse unum, donec Selah adolesceret, & postea Judæ inscio se commiscuisse, unde post annum nati sint gemelli Pheres, & Serah, supersunt adhuc anni quatuordecim, qui Phereso suffecerunt ad duos infantes suscipiendos, ita ut secundum hanc computationem tricis Augustini, & dubitatione Pererii nihil sit opus.

10. *Exempl. aliorum tam cito genuisse quam Judas. Salom. Achaz. Benjam.* Nec enim soli, qui hîc nominantur, tam cito duxerunt uxores, & susceperunt liberos, sed & multi alii. Nam Salomonem anno 10. æt. genuisse Roboamum, & Achazum anno 11. Ezechiam narrat Hieron *in Epist. ad Vital. Presbyt.* quem tamen magno errore hallucinatum putat Conna 8. *Comm. c. 4. n. 3.* si quis diligentius ad calculos velit annos exigere. Benjamin verò non longe, ante proditionem Josephi natum constat *ex c. 35. & 37. Genes.* Et tamen cum ad Josephum paterfamiliam transduceret, decem ex se advehebat filios. Quod si non statim circa annum 13. duxit uxorem, tantillo intervallo non potuit toties ex uxore una, liberos tollere. *Gen. 46.*

Josi. Josiam quoq; anno ætatis 13. maritum extitisse hinc colligere est, quod Jojakim filius ejus, quem fratri remoto substituerat Pharao, viginti quinque annos natus fuisse dicatur, minus tribus mensibus, quibus præerat post Josiam Joahas à populo electus, cum pater Iosias moreretur, *2. Reg. 23. in fin.* nec tamen plus quam 39. annos habebat Iosias, cum moreretur. Octo enim annos natus auspicabatur regnum, & triginta unum illi præerat. *2. Reg. 22. in pr.* Iterum cum Iosias jam octo annos complevisset, patre Ammone moriete, statim post 14. duxisse uxorem Ammonem verisimile est, quia in universum non vixit nisi annos 24.

nos 24. *2.Reg.21.circa fin.* Fœcunditas autem illa populo Israelitico singulari Dei providentiâ tributa, ad regiones nostras frigidas trahi non potest: & Hieron *in d. Epist.ad Vital.* miraculo simile facit, quod illic enarrat inquiens: *Audivi, Domino teste, non mentior: Quædam muliercula cum expositum nutriret infantem, & stillaret cibos, & nutricis officio fungeretur, cubaretq; cum ea parvulus, qui usq; ad decimum jam pervenerat annum, accidit, ut plusquam pudicitia patitur, se mero ingurgitaret, accensaque libidine, obscœnis motibus, ad obitum duceret infantem. Prima ebrietas alterius noctis & cæterarum deinceps fecit consuetudinem. Nec dum duo menses voluti, & ecce fœminæ uterus intumuit. Quid plura? dispensatione Dei factum est, ut, quæ contra naturam simplicitate parvuli in contemtū Dei abutebatur, à natura Domino proderetur.* Gregorius *lib.4.Dial.c.19.* de puero, vix dum novem annos nato idem refert, quod scil. nutricem gravidam reddiderit. ut ex eo repetit gl. *in Sum. verb. Quod ante annos 20.q.1. Hostiens. ver. cui puer.t. de pænit.& remiss.* Gomezius à se supplicio ereptum testatur puerum 11. annorum, qui accessum habuerat ad canem, & semen emiserat. *de delict.c.1.n.60.* Schenkius præter novennem, etiam de septenni puero, & puella, nono & octavo mense gravida refert, *lib.4 observ.228.* quemadmodum puellam novennem, jam utero ferentem affert Alber. *in Diction.verb. Matrimonium,* quas liceat accensens Quartillæ Petronii, quæ se virginem nunquam noverat, aut mutibus Ægypti, quas Plinius testatur prægnantes in lucem edi. Forte etiam unum atq; alterum exemplum adjicient, *Panorm.cap.3.de desponf.Impub. Alber.dict.Matrimonium.Covar.part.2.matr.c.5.n.8.Menoch. cas.52. arbitr.nu.33. Igneus in l.impubes. n.9.ad Syllan. Brechæ.ad l.pueri appell.204 de R.I.Corras.6.Miscell. c.23.n.4. Gomez. de delict.c.1.n.59.60.Beust.de Matrim.part.2.c.41. Cypræ.de Sponf.c.9 §.2 & 7.Alb Gent.5. de nupt.cap.2.Barbat.in proœm.Clem §.nulla. Borch de grad. pag.97. Connan. Comm. c.4.n.3.Neviz.2.Sylv.nupt.num.109.Cal.Rhod.8 lect.antiq.c.8. & præ cæteris Tiraq. l.5. Connub.* sed ex iis, quæ rarò & præter naturæ seriem accidunt, regula desumenda non est, *l. jura 3. dell.* nec in omnibus affectandum, quod non nisi felicibus à natura datum est. Meritò Corras. *Annot.1. in Arrest.Thol.* sacrilegii damnat has nuptas, quibus sacra conjugii turpi abusu defædantur, cum illud iniri Deus nolit, nisi ob generationem, & mutuas suppetias: Immaturi autem sponsi, aut libidini ante tempus frena relaxent, aut parentum ambitioni, avaritiæ, aliisve πλεονεξήμασι inserviant.

11. *A raris exēplis non licet argumentari*

12. *Pueri quidā impregnarūt nutrices.*

13. *Puella impregnata.*

Porrò, Paria sunt nihil generare, aut imperfectè, perperam, cumq; sui ipsius detrimento generare. Nec enim posse dicimus, quod sine incommodo non possumus: *l.Nepos procul.125.in fin.de V.S.c.faciat.ubi gl.verb. Quod potest.22.q.2.&* perinde nihil prodest Reipubl. qui momento aut ex aliquo intervallo interituram sobolem, atq; qui nullam generat. Lacædemonii ad Taigetum condemnare solebant partus, quos præsumebant idoneos cives non futuros: *Plut. in Lycurg.* Majores nostri in Rhenum projiciebant, qui examen frigidæ masculè non sustinuissent. *Galen.de simpl.medic. facult.& 1.sanit. tuend. cap.10.* quod licet ab humanitate στοργῇ naturali alienum sit, & Asinorum Medicina vocetur Galeno, maluerunt tamen nullos, quam nullis muneribus idoneos cives educere, cum hi, præterquā 14.

quod

quod nihil promoveant commoda Reipubl. eam, quasi fuci, & fruges consumere tantum nati, onerent, & depascantur. Pomerani adhuc crudelius fæmellas supernumerarias ad mortem damnabant, ne earum onere familias gravarent, & ms asculi hæreditas præriperetur. *Cramer. lib. 1. Chron. Eccles. c. 9.*

15. *Inutiles nuptiae puerorū*

Quod verò ex puerorum præcocibus nuptiis nihil nascatur, nisi quod sit imbecillum, & instar præcocis pomi, citius interiturum, quam fuerit generatū, ex ratione & experientia confirmat Arist. *7. Pol. c. 16.* Et *c. 2. ait. Novella, & senescens ætas magis quam florens fæminas generat. In altera enim calor nondum perfectus est, in altera deficit. Humidiora etiam effæminata corp. fæminam potius gignunt, & semina humida magis, quam spissa, hoc idem faciunt.* Nam parum seminis generatur in iis, idq; aqueum & inutile. Parum, inquam, quia ejus materia absumitur in incrementum corporis, *ut docet Arist. & Averrh. 1. de gener. anim. c. 19. & 20.* Aqueum, quia temperamentum totum humidum est, & partes ipsæ molles, nedum ut excrementum earum solidam possit habere consistentiam. Humidum autem semen infæcundū, cum ejus gratia ebrii nihil generent. *Arist. 3. li. probl. 4. Gal. 11. de V. P. c. 10. Avic. lib. 3. F. 20. tr. 1. c. 13.* Hinc ait Arist. *In quibuscunq; civitatib. moris est, utriusq; sexus juniorum jungi nuptias, ibi imperfecti corporibus sunt & pupilli.* Idem probat ducto argumento ab animalibus. *Omnium animantium, quæ ad coitum properant, imperfecta est soboles, & nascuntur plures sexus fæminei & figura pusilli, ut de hominibus idem fieri necesse sit.* Exemplum in Germanis ponit. Tacit. *de morib. Germ. Pares validiq; miscentur, ac robora parentum liberi referunt.*

Præterea, quia fætum hunc imbecillum, sine sui pernitie non edunt parentes, plus & sibi & civitati immaturis nuptiis nocent, quam prosunt. Satius enim est adultum servari civem, quam infantem, cujus messis in herba est fortassè ad maturitatem nunquam ascensura. Dici enim non potest, quantum Venus noceat corporibus tenellis, *Avic. lib. 3. F. 20. tr. 1. c. 11. in fin. & li. de virt. cord. tr. 6. c. 5.* nec ulli corpori prodest, nisi quod in omnibus habeat mediocritatem. *c. 8. art. Med. Paul. 1. c. 35. 37. Cels. 1. c. 1.* Puerorum verò corpora ab ea longè absunt, & eò magis obnoxia dissolutioni ex Venere, quo molliora, teneriora & maximè dissipabilia. Nam Venus potissimum nocet cerebro, adeò ut petulci cujusdam juvenis cere-

17. *Non esse pueris indulgendam Venerē.*

brum prorsus exuccum inventum testetur Albert. M. cujus rationem reddit Vega *in c. 47. art. Med.* quod cerebrum eò facilius patiatur, quò sit humidius, quod idem de juniorum laxis corporibus statuendum. Quam multi in opere ipso expirarunt? ut ex commentariis Galeni, quæ non habentur, refert Alexandr. *6. Epid. sect. 6. Com. 3.* Quam multi ex ipso thoro protrahuntur Apoplectici, aut in Syncopen resoluti, licet corporis habitu appareant satis firmo & minus, præ maturitate judicii, præsumuntur voluisse indulgere vesanæ libidini, quam Pueri? Pythagoras rogatus, quando concumbendum esset, *Tum*, inquit, *quando teipso infirmior fieri cupis. Diogen. lib. 8.* & Alexander M. duabus ex rebus se mortalitatē suam cognoscere dicebat: *Sopore & coitu. Plut. in Alex.* Et pueris, quos facilè dissolvi finit fluor corporis, quiq; præ imbecillitate libidinem in temperantiæ gyros nondum coërcere didicerunt, nihil timebimus ab eo hoste, qui ne armatis quidem,

& qui-

& quibus ab omni parte provisum est, parcit? Providus Galenus puero ante annum 14. non aperit venam, *9. Meth. cap. ult. 11 Meth c. 14. de rat Vict tex. 19.* & rationem assignat, quod puerorum substantia cum propter humiditatem, tum propter temperaturæ caliditatem, promtè in vaporem abeat & dissolvatur, & *in disp. de Ven. sect.* à nobis demonstratum fuit, cædis reos esse, qui sanguinem pueris citra indicationem exhauriant, quod licet tarde & obscurè incommodum sentiatur, tandem tamen cum periculo mortis non evitetur. Ostensum simul fuit *ibid. th. 21.* Galenum non tam præcisè numerum annorum determinare, quam quod circa illos annos ut plurimum occurrere solet, temperamentum. *c. 13. lib. de cur. rat. per sanguinis.* In septentrionalibus verò regionibus ferè etiam post pubertati dicatos annos, habitu & temperamento molles teneriq; sunt pueri, & licet venæ sectionem sustinere possent, non possent tamen sustinere Veneris exercitium, quia, *ut ait Avic. lib. 3. Animal. c. 3. Venus & seminis excretio quadragies plus exhaurit Spiritus & dissipat vires, roburq; corporis dissolvit, quam detractio sanguinis.* Quibus verò Spiritus exhauriuntur, calorque, quem autorem vitæ non injuria dixeris, detrahitur, iis tantum de vita decedere necesse est, quantum decedit Spirituum & caloris. Tum etiam figuram virilem, & accretionis terminum nequeunt assequi, qui citato coitu materiam accretionis partibus subtrahunt. Germanis proceritatem adeò propriam tribuerunt Romani, ut interfecto Vitellio, in quemcunque, quem juvenem & procerum offenderent, vim cædis transferrent, *Tac. 4. hist. in princ.* rati, Germanum esse. Ejus vero proceritatis causam tam Julius Cæsar, quam Tacitus in solam seram Venerem rejiciunt. Sic enim ille: *li. 6. bell. Gall. Qui diutissimè impuberes permanserunt, maximam inter suos ferunt laudem. Hoc ali staturam, ali hoc vires, nervosq; confirmari putant. Infra annum vero 20. fœminæ notitiam habuisse, in turpissimis habent rebus:* Hic verò, *de morib. Germ. Sera juvenum Venus, eoq; inexhausta pubertas: nec virgines festinantur. Eadem juventa, similis proceritas. Pares validiq; miscentur, ac robora parentum liberi referunt.* Maximè verò omnium periclitatur ex his nuptiis mater, quemadmodum experientia vulgò testatur, & ratio dictitat. *In partu,* ait Arist. *7. Pol. c. 16. gravius laborant juniores mulieres, & plures intereunt. Et ideo sunt, qui perhibent, hac ob causam oraculum redditum esse Troezeniis, quod multæ interirent, propterea, quod juniores in matrimoniū collocarentur.* Stilico utramque filiam, alteram post alteram, in Regium thorum detrudere properarat: Sed utraque, quod ferendo conjugii muneri, ob ætatis imbecillitatem, non essent, præmatura morte extincta, spem festinam Stiliconis fefellit & irritam fecit. *Diaconus Arcad. & Hon.* Requiritur enim ad felicem partum virtus robusta tam mulieris, quam infantis. Infantes autem teneros & imbecilles à pueris concipi paulo ante diximus: nec de imbecillitate matris cuiquam dubium esse potest, qui fluidum corpus, ossa mollia, excrementorum, quæ ea colligi ætate solent, copiam secum perpendere & ad vires conferre voluerit. Quidnam igitur est illud tanti momenti, quod ex festinis nuptiis Respubl. expectare habet? Morbosos cives, tam qui inde generantur, quam qui inde generant, & frequentiùs fœminas, quā viros. Nec nunc opus est, operosè causas perquiramus, quare in censibus Veneto-

18. *Coitus impedit accretionē*

19. *Mater s nimiū tenera, periclitatur in partu.*

 rum

rum deprehensum sit, Mulierum numerum ubiq; superasse numerum virorum. Fieti enim aliter nõ potest, postquam promiscuè pueri decrepitiq; senes in sinu

20. puerili volvuntur.

Deniq; repetenda hîc est regula Medicorum: *Naturam, si probè agat, sequendam, si improbè, corrigendam.* Si enim prius alicui Venerem maturet, quàm ingenium, prius aptum faciat ad dormiendum in thalamo, quam laborandum in domo, nec ad suam intentionem conformiter operatur, nec id agit, quod cum hominis salute, & Reipubl. commodis fieri queat. Hesiodus enim *πρῶτον μὲν οἶκον*, deinde uxorem quæri jubet, & Plato adigi quidem vult cives, ut ad nuptias intra 35. annum animum inducant, sed si prius rationem vivendi certam inierint. *lib. 6. de LL.* Cretenses adultam ætatem assecutis nuptias permittebant, sed si puellæ prius rem familiarem curare didicissent. *Strab. libr. 10.* Germani, si juvenis hostis caput amputatum ad Regem pertulisset. *Strab. lib. 15.* Genevenses, etiamsi post annum 18. à nuptiis neminem depellant, *ayans toutesfois esgard à ce, que la corporance porte, In LL. Genev. c. 99.* tamen, si non habeat, unde vivat, post initas nuptias, à civitate sponsum dejiciunt, ne mendicis oneretur Respubl. Qui igitur salutares & familiæ suæ & toti Reipubl. nuptias contrahere cupit, eum oportet ejus ætatis esse, ut uxorem regere, familiæ præesse, liberos educare, & singulis hisce, non tantum de victu & amictu, sed & compendiis totius vitæ, prospicere possit, quæ omnia an puer 14 annorum præstare possit, non est ut argumenta foris quæramus, cum quisq; exemplum de se capere possit. Ego non injuria semper miratus sum, cum Romani alimenta legata rejecerint ad exitum plenæ pubertatis, seu annum 18. *l. Mela att. de alim. & cibar. legat.* quare ad nuptias primam pubertatem sufficere putaverint. Illius enim rationem reddunt, quia ante an. 18. ut plurimum videmus non sufficere pueris suam ipsorum artem, vel industriam, ut se alant. *Corras. in l. precibus num. 18. C. de impub. & al. substit. Alciat. l. pueri 204. de V. S. Forner. l. 134. Eod.* & hujus *ejusdem pietatis*, ut ait Ulp *intuitu, in d. l. Mela.* annus inchoatus accipitur pro solito & completo, quando alimentum præstandum est, *l. 5. & 22. de annuis legat.* ne vento expletus legatarius esuriat. *arg. l. ult. C. de alim. pup. præst.* Quomodo verò uxorem & liberos alere poterit, qui se solum non potest? Nec enim homines, instar animalium brutorum, coëunt, libidinis tantum gratia, sed ut familiam condant, & in ea paranda sibi mutuum præstent adjutorium, *ut recte docet Arist. 8. Eth. c. 1.* Ab hoc verò fine in totum absunt pueri puellæque, quæ nec sibi nec aliis consilium dare possunt, aut in longitudinem prospicere. Justinianus *§ nuptiæ 1. Inst. de patr. potest.* dedita opera virum & mulierem ad conjunctionem matrimonialem requirit, cum Ulpian. *l. 1. §. Ius nat. de iust. & jur.* & ejus imitatione Justin. *in pr. Inst. de jur. nat. gent. & in pr. Inst. de nupt.* marem & fœminam solum nominent, ad jus naturale potius, quod omnibus animantibus quam quod propriè homini competit, respicientes. Mulier enim non comprehendit, nisi virginem viripotentem, *l. mulier bru 13. de V. S.* & hominis proprium nomen est, *Gentil. lib. 1. parerg. 16.* sicut & vir, quem à virtute derivat; seu potius virtutem à viro Cicero. *2. Tusc. qq.* Virtutem autem hanc, quæ virum denominat, datam esse Lactant. ait *c. 12. opif. Dei, quo facilius sub patientiam jugi maritalis cogerentur mulie-*

Prius quærenda domus, quam uxor.

21. *Puer ante plenã pubertatẽ non præsumitur sibi poss. prospicere.*

22. *Ad conjugiũ requiri virilem. ætat. m.*

23. *[illegible] virtus [illegible] à virili.*

nis Quæ verò sint virtutes adulti pueri, quam contrariæ vitæ & fini matrimonii, præstat audire *ex arte Poet. Horat.*

Imberbis Juvenis tandem, custode remoto,
Gaudet equis canibusq; & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus æris
Sublimis, cupidusq; & amata relinquere pernix.

Nam quem sub Curatore adhuc relinquunt leges civiles, quem sub monitore Horatius, quem utilia providere posse negat, quem prodigum facit & facile pœnitere dixit, si quid inconsultò amaverit, qua ratione poterit is uxorem regere, cum ipse adhuc à ferulis liveat & magistro vix dum manum subduxerit? qua ratione ad rem attentus erit, cui prodigalitatem ferè necessariam facit ætas? *teste Aristot. 4. Eth. c. 1.* quo modo constanti in amore consenescet, qui facilè pœnitentia ducitur, nec amorem ex alio extruxit fundamento, quam puerili impetu libidinis. Idem Horat. ætatem virilem ibidem vocat, quam post juventutem collocat Galenus 13. *Aph. 1.* & consistentem denominat ex Hippocrate & Thucydide. Athenienses in ordinem virorum, non transcribebant, nisi octodecim annos egressos, *Sigonius lib. 2. de Rep. Atheniens. c. 2.* Romani non patiebantur à quoquam togam virilem arripi & usurpari, nisi ann. 16. excessisset, *Suet. in Aug. c. 8. in princ. Wolfgang. Laz. 8. comm. Reip. Rom. c. 2. Crinit. 3. de honest. disc. c. 7.* Gl. *in proœm. 6. Decret.* Virilem ætatem auspicatur ab anno 25. Quod si conjugium legitimè initurus debet vir esse, eam ætatem expectare tenetur, qua se virum præstare possit. Valde enim repugnat sensui, in Ordine virorum constituere eum, qui vix pubertatis prima tulit indicia, *cum Bartol. in l. si quis decedens § Codicillis. de legat. III.* Minus quidem requiritur virtus in muliere, quam Plato *γυνὴν*, quasi *γονὴν*, antiquitus dictam putat, mutato Æolicè, *o* in *v*, quasi si sit viripotens & ad generationem idonea, nihil in ea amplius requiratur. Sed tamen Cleobulus volebat filias nuptui locari ætate virgines, sed prudentia mulieres. *δεῖν συνοικίζειν τὰς θυγατέρας παρθένους μὲν τὴν ἡλικίαν, τῷ φρονεῖν δὲ γυναῖκας. Diog. Laert. lib. 1.* Non enim mulieris tantum est accipere, sed & tueri partum, *ut ait Ulp. l. quæritur. 14. de æd. ed.* & ut infra demonstramus, familiæ sub viro præesse, quod sine prudentia aliqua expeditum reddi nequit. 24.

Quæ sit virilis ætas.

26. Requiritur ad eandem familiæ administrationem reverentia, uxoris & liberorum erga patremfamilias, quemadmodum illa ait: *Te timeo simul & veneror,* & Arist. demonstrat. 1. *Polit. c. 2. & ult. 8. Ethic. c. 12. & 13.* Nisi timeant, imperium susq; deq. habent: nisi venerentur, non amant, quem timent. Venerandum autem hominem reddit excessus ætatis, & autoritatem conciliat gravis annorum prudentia. *Magnum quidem est ad amicitiam & una educari & ætate convenire: Æqualis enim æqualem delectat, & quibuscum est consuetudo, socii sunt,* ait Aristot. 8. *Ethic. c. 12.* & Cicer. *in Læl. Maximè optandum, ut cum æqualibus possis, hoc est, quibuscum, tanquam e carceribus emissus sis, cum iisdem, ad calcem, ut dicitur, pervenire.* Cæterum ut duplex est amicitia, *æqualis & secundum Excellentiam*: Ita duplex quoq; æqualitas

Reverentia debetur marito.

afferenda, *Arithmetica*, quæ sociat amicitiam æqualem; & *Geometrica*, quæ herilem, paternam, maritalem, Regiam. Delatus quidam ex Americanis in Gallias, & ad Regem Carolum adductus, subrisit, cum videret tot barbatos senes, Helvetios intelligebat, nudo capite astare ad quemvis imberbis juvenis nutum plus quam paratos. *Montaig. Es Essais.* Contra decorum quippe & naturæ dictamen esse censebat, si juveni assurgerent senes, & revererentur eum, à quo, si omnes æquales essemus, ut in Republ. Lacedæmoniorum, ipsis honor & reverentia debebatur. Quantò minus autoritatis conciliabit natura patri, cui barbam lascivus filius ludendo evellicat, non longo intervallo patris lanuginem assecuturus? Vulgò dicitur: *Maturè nupsisse, neminem pænituisse*, perinde, ut parasitus Plautinus, qui ante auroram poscebat juris hesterni repotia, & pro excusatione, cum alter diceret, nimis parum esse de die, addebat: *Quod tute manè agere occipias, totum procedit diem.* Etiam manè surgere, neminem ad pœnitentiam deduxit: nimis tamen manè, ante peractam concoctionem surgere, deducit homines ad morbos & naufragium valetudinis. Sat citò qui sat bene, & satis maturè venit, qui in tempore venit. Lutherus etiamsi dicat: Wer sich nicht findet geschickt zur keuschheit/ der thue bey zeit dazu/ tamen antequam ad nuptias provoletur, vult certum vitæ genus, quod magistratui probatum sit, constitutum esse, & juveni præfinit annum ætatis 20. puellæ à 15°. 18um Hebræorum pandectæ viris ponunt annum 18. exclusivè, *teste Gesn. com c. 46. Gen. Cypr. de Sponsal. c. 9. § 2. n. 12.* quas sequuntur leges Genevatum. *d. c. 99.* Hoc etiam anno apud δοκιμάζοντας Atheniensium pueri in Ephebos & viros transscribebantur: *Sigon. 2. de Republ. Athen. c. 2.* Romani definebant post annos 16. prætextam puerilem gerere, & in Capitolio togam induebant virilem, *ut patet ex Sueton. in August. c. 8. Duodecimum agens annum, aviam Iuliam defunctam, pro concione laudavit: Quadriennio post virili toga sumta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est, quanquam expers belli, propter ætatem.* Olim prætextâ non utebantur, nisi magistratus, sed ob puerorum quorundam divinam indolem & prudentia facta ante pilos, successu temporis ad eos defluxit. *Macr. 1. Saturn. c. 6.* Germani paulò tardius Veneris ante 20. annum notitiam non habebant. *Tacit. de morib. Germ. Cæs. 6. bell. Gall.*

Qua perit erga puerum.

27. De proverbio: Maturarum nuptiarum neminē pænituit.

28. Præjudicia aliorum.

29. Conjugia puerorum proveniant intemperantiam.

Addit Aristoteles. 7. *Polit. c. 16.* adhuc aliud argumentum, dum ait: *Conducit etiam ad temperantiam collocari ætate provectiores. Videntur enim in concubitus usum juniores esse petulantiores.* Alberic. Gentil. *5. de nupt. c. 2.* hoc argumentum invertit, *Dandum*, inquit, *fuit citò jus matrimonii, ne venandum foris esset, ne unquam esset respiciendum ad illicita, ut ita de adolescente, si non etiam de puero Claudianus 2. laud. Stilic.*

Vt primos in conjuge disceret ignes,
Ordiniq; virum non luxuriante juventa.

Et vulgò JCti præproperatum nuptiarum indulgentiam pari ratione excusare solent, qua Romani sua Lupanaria, ne videl. lascivientes juvenes, aut puellæ in deteriorem ruant libidinem, aut à remedio licito abigantur. Auscultemus sanè Aristotelis consilio 7. *histor. anim. c. 1.* tum maximè custodiendas esse virgines, quando

quando menses moveri incipiunt. Ubi enim prurire, & virum appetere incipiunt, eò præcipitantius feruntur, quò dulcius esse fingunt, quod nesciunt, ait Gl. *in c. viduas. d. l. 1. verb. Visa. ex Hieron quem citat. 27. q. 1.* Sicut enim bellum: ita & 30. *Circa annos pubert. maxime custodiendæ puellæ.*

Dulcis inexpertis socii communio lecti.

Propterea dicebat Euripid. ἀλλὰ θυγάτηρ κτῆμ' ἐστὶν ἐργῶδες πατρί. & Muson: *A filia liberamur, re difficilis & molesta custodia. Tiraq. l. 9. Connub. num. 117.* Vtrum verò propterea immaturæ huic libidini tantum indulgendum sit, ut conjugium illi non tam in remedium, quam in pœnam concedatur, non injuria in dubium vocatur, cum audiendus non sit petere volens. *l. non tantum 6. de appell.* Effrenem enim dominari libidinem, quam propriissimo nomine malitiam vocant CC. *de despons. impub.* oportet in eo, qui in ipsa pueritia, antequam natura id pateretur, meditatus fuit, quæ, superato vix primo gradu ætatis, affectat inire. Quid? si quis ita insanire incipiat, antequam pubertati proximus sit & doli capax. An non ferulis potius, quam conjugii remedio, monstrosum hunc impetum compescemus? Ferè enim non ex vitio naturæ, quod mutari non possit, sed ex imbecillitate judicii & stulto amore, blanditiis muliebrib., ex stulto ingenio, prolectato, cupido illà exoritur, nec ratò, ubi ad maturitatem adolevit animus, seipsos oderunt & illud Mantuani usurpare coguntur: 31. *Immatura Veneri nō esse ordinario remedio consulendum.*

Hoc commune malum, semel insanivimus omnes. 32. *Ostenduntur alia remedia.*

Sæpe avertuntur ab amore juvenes, dum à Chryside abducuntur, quia objecta movent sensus, aut dum meliori conditioni implicantur, non secus ac si ferrum ferro trudamus, *ut ait Nevizan lib. 1. Sylv. nupt. n. 118.* & quæ præterea, contra amorem remedia præscribit Ovid. *de remed. amor.* Corrumpitur enim plerumque sequax, credulus, & sui nequaquam potens animus impudica conversatione, alitur corruptus fomes pinguedine otii, quæ *si tollas, periere cupidinis arcus, & Res agetatus erit.*

Quæritur Ægysthus, quare sit factus adulter,
In promtu causa est, desidiosus erat.

Paulus jubet, corpori ita subtrahi, ne luxu deducatur ad lasciviam. *Rom. 13.* Et his remediis potius pugnandum est contra inordinatam libidinem puerorum, quā ut voluntate sua agantur in pernitiem extremam conjugii. Si quis tamen in viam redigi non possit, monitis, suasu, jussu, age fruatur stultitiæ suæ, hoc præmio, & liceat frigere in senectute, qui calorem consumsit in adolescentia.

Facilè verò importunæ libidini nihil indulgendum, nec ea est mens Apostoli. *1. Corinth. 7.* quando ei, qui se continere nequit, conjugium monstrat tanquam Alexipharmacum, ut scilicet inconsultæ cujusq; libidini mos geratur, *ut rectè explicat Chemnit. part. 3. Exam. c. 4.* Injurius potius in Deum est, qui, cum libidinem omni illiciorum genere apud se exuscitet, nec precibus, & abstinentia donum continentiæ ullo conatu protrahere & perficere curet, nihilominus queratur, se continere non posse, & deposcat uxorem, ad expiandam voluptatem illicitam. Incontinentia illa non à natura est, nec ordinatum à Deo remedium conjugii exposcit, sed ardentem orationem, conatum caste vivendi, & abstinentiam

tiam ab illecebris, &c. & talis plerunq; est incontinentia puerorum & præcocium adolescentum, ex errore judicii & prædominio affectuum in devia actorũ, ideoque conjugio, cui apti à natura non sunt, illi non medendum, sed cum in illa ætate sic illicita & præter naturam quantum fieri potest, prorsus amputanda
33. & radicitus excidenda. Is enim demum dicitur uri, cujus medullam ita exedit flamma libidinis, ut, licet manibus pedibusque contra nisus fuerit, incendium tamen eius extinguere, aut se contra periculum combustionis obdurare non potuerit. Quam verò sollicitos se habeant id genus adolescentuli ad compescendum furorem, cui Deus in Spiritu exoratus opem non denegaret, cum vocatio sæpe conjugatos eos esse nondum sinat, quotidiano usu in quovis vitæ genere experimur, ideoque remedium hoc iis præcisè à D. Paulo præscriptum non magis est, quam si quis ægrotam & ex morbo Veneri inhabilem uxorem, sana & aptiore, propter incontinentiam, mutare velit.

Sect. 4.

Damnantur conjugia Senum.

1 *Senes jam esse rude donatos, & ineptos ad palæstram amoris.*
2 *Perinde ut ad exercitium armorum.*
3 *Senes depontaneos non admissos ad suffragia.*
4 *Crudam senectam non repelli quidem a conjugio, sed nec sine incommodis admitti.*
5 *Decrepitos vero nulla ratione posse admitti.*
6 *Quatenus concessa matrimonia in articulo mortis.*
7 *In senibus nulla spes prolis, licet incalescant.*
8 *Sine spe sobolis non posse valida contrahi matrimonia.*
9 *Explicatur locus Sueton. in Claudio.*
10 *Verum sexagenarius generare, & quinquagenaria concipere queat.*
11 *Quod viri generent ad septuagesimum annum & aliquando etiam ultra.*
12 *De quo tamen uxori sine evidentissimis præsumptionibus non creditur.*
13 *Mulieres quoque ultra 50. annum parere.*
14 *Sed rarò & ferè præter ordinem naturæ.*
15 *Etiamsi generent senes, tamen non esse implicandos conjugio, quia debiles fœtus edunt, & non possunt generationem continuare.*
16 *Senes consumi calore nuptiarum, & pro nuptialibus ut plurimum accendere funerales tædas.*
17 *Senibus non licere educare, si quid forte ab iis natum sit.*
18 *Senum nuptias adversari naturæ.*
19 *Senum conjugia non extinguere libidinem.*
20 *Libidinem senis à juvencula frustrà & illegitimè irritari.*
21 *Illicita Veneris, quæ apparent in vetula.*
22 *Quam rara sit fides in senum & juvencul. conjugiis.*
23 *Nulla illic adesse vincula amicitiæ.*
24 *Exemplis demonstratur, quam facile vetulæ cadant in odia juvenum maritorum.*
25 *Ob defectum sobolis non felix conjugium.*
26 *Per adjutorium cap. 1. Gen. intellige non mutuas operas quascunque, sed conjugales.*
27 *Alias & castratis erit contrahendum matrimonium, quia & illi egent adjutorio*
28 *Disquiritur de Sunamitide, utrum vera & legitima conjunx Davidis fuerit.*
29 *Non esse magnum adjutorium sperandũ à senibus.*
30. *Propter necessariam animorum distractionem.*

31 Se-

32. Senes natura difficiles esse ad amicitiam colendam cum juvenibus.
33. Inter maritum & uxorem magis aequalem, quam inaequalem amicitiam cadere.
33. Nuptias impares senum & juvencul. invertere reverentiam marito debitam.
34. Absurdius esse si cum vetula juvenis, quam si cum sene jungatur juvencula.
35. Concluditur tota disputatio, de senum nuptiis.

QUemadmodum à conjugii sacrario jussi sunt excesse Pueri & adolescentuli: Ita eadem occludimus Senibus. Illis, quod nondum propter defectum aetatis sint inaugurati, his, quod jam rude, & gratiosa munerum quiete, donati, spolia opima marinae Deae suspendere debeant, cum hac inscriptione: *Senes inepti ad matrimonia.*

Vixi puellis nuper idoneus
Et militavi non sine gloria:
Nunc arma defunctumque bello
Hunc gladium paries habebit
Levum marinae qui Veneris latus Custodit. Horat. lib 3. Od. 26. Si enim ex recepto adagio, *Bis pueri sunt Senes* & ut Euripid. ait: *Mens iis non est amplius, putant tamen se recte facere*: si dicente Lucret. *libr. 3.*

Velut infirmo pueri teneroq; vagantur
Corpore: sic animi sequitur sententia tenuis senes,

Cur non idem statuendum in senibus, quod disputavimus de pueris:

Quae bello est habilis, Veneri quoq; convenit aetas
Turpe senex miles, Turpe senilis amor.
Quos petiere duces annos in milite forti
Hos petit in socio bella puella thoro. Ovid. 1. Elig.

Item Gloss. *in c. cum in juventute verb frequentius, de praesum.*

Militat in teneris annis amor hospes amaenus,
Est in canitie ridiculosa Venus.

Gl. corporis Gallici dicit apposite ad hanc comparationem: *C'est chose aussi folastre de voir le gendarme, qui va au baston, qua l' amoureux, qui ne peult marcher sans aide.* Multum enim convenit amori cum militia & *Militat omnis amans.* A militia vero sexagenarius dimittitur, *Lucian in Tyrann.* quo facit Juven. *Sat. 14. Vt locupletem Aquilam tibi sexagesimus annus Afferat.* 2. *Perinde ut ad arma.*

Imò, *Cum in quintum gradum* ait Varro de vita pop. Rom. teste Nonio, *pervenerant & habebant 60. annos, tum erant à publicis negotiis liberi atque expediti, & otiosi.* Ideo in proverbium quidam putant venisse: *Sexagenarios de ponte deiici oportere.* Id est, quod suffragium non ferant, quod per pontem ferebant. Festi verba sunt: *Quo tempore primum per pontem ceperunt comitiis suffragium ferre, juniores conclamarere, ut de ponte deiicerentur sexagenarii, quia nullo publico munere fungerentur*, quibus subscribit Ovidius 5. *Fastor.* 3. *Aut ad suffragia.*

Pars putat, ut ferrent juvenes suffragia soli,
Pontibus infirmos praecipitasse senes.

Cic. pro Rosc. Amer. Martian. Topogr. Rom. c. 7. Sigon. 1. ant. jur. Rom. c. 17. Divisimus autem saepe senectutem in tres classes, *viridem, declinantem & decrepitam*, quae distinctio

ſtinctio nobis hic repetenda, & quanquam prioribus jure denegari nuptiæ possint, tamen ... adoleſcentulos, aut contrà duxerint ... nuptias vocabant Romani, Ulpian. in fragm. t. 16. vix eſt, ut bene cedat ... & rectè dicit Eraſmus in libell. de Chriſtian. matri. Certe Veneris ... ſponſos, ſi feliciter cedit matrimonium. Reliqui verò, quibus emori virtus, & ... tus exiccati maraſmo ſenili incipit, nec bona conſcientia nuptias repetere ... ſunt, præcipuè cum juvenculis, nec ad turpia & ſine ſcandalo non con... matrimonia à Republ. admitti debent. Ubi enim tria bona conjugii, ex quibus conjugii bonitatem acceſſit Auguſtinus lib. de bon. Conjug locum non habent, conjugium bonum ſtatui non poteſt. c. omne 27. q. 2. Port. Inſt. de nupt. col. ... Gent. ſ. de nupt. c. 3. Cypræ. de Sponſal. c. 9. §. 8. Caſus. 1. Occ. c. 4. q. 3. Quantum ... fide Imparium Conjugum veriſimiliter præſumendum ſit, paulò poſt ... mus. Sacramentum non eſt, ut nos remorari debeat, cum à noſtris ... matrimonii non numeretur, & à Pontificibus ipſis collocetur in com... ut ſupra oſtendimus, quæ nulla cadit in ſenes decrepitos & de... prole verò fruſtrà ſibi ſpem faciunt ſenes, cum exempla non afferant ... ca, ex quibus nulla texi conſequentia poteſt, niſi particularis & incerta. C... dunt quidem JCti valere conjugia, in articulo mortis contracta, Alex. ... Iaſ. in l. 6. de lib. & poſth. ſed ſi ſpes ſit recuperandæ valetudinis. Cui enim ... jam hæreat in gutture, colligatis vaſis & nexis talariis abitum expec... ne fraude tradi non poteſt, Nicol. de Ubald. in tr. de ſucc. ab inteſt. ... Anton. Roſſell. in tr. legitimat. in hac q. & proinde articulus Mortis ... tudine intelligendus eſt, pro morbo periculoſo, ſed non abſolute ... enim ſi non in re, ſaltem in ſpe tria matrimonii bona habet, ut ait gl. in c. ... rum verb. in quibusdam 27. q. 1. Non video autem quo modo eadem gloſſ. ... c. 2. verb. Impotentes. & Panorm. ibid. de frig. & malef. quem ſequitur ... matr. c. 8. § 2 n. 13. eandem exceptionem trahere poſſint ad ſenes, ... tam ſenem eſſe dicunt, quin aliquando calere poſſit natura vel arti... David Sunamitidem ſuam nunquam agnovit, 2. Reg. c. 1. & incaleſcen... tillatio nondum ſufficit proli generandæ, niſi ſeminis acceſſerit boni... in Sol. & Cat. Maj turpes, execrabiles, & Reipubl. inimicas facit nu... aut vetularum, iisque tria deeſſe dicit: Gratiam, Actionem & Finem ... μύλιον, καὶ τέλος.

5. *Senes decrepiti prorſus abigendi à nuptiis.*

6. *Conjugia morientium quatenus ſucceſſa.*

7. *In ſenib. nulla ſpes prolis.*

Cum verò à nobis ſupra dictum ſit: Familias & conjugia pertinere ad ... rerum claſſem, quæ ad finem referuntur, indeq; tam bonitatem ... quam eſſentiam, ex enumeratis finibus porrò demonſtrandum eſt, qua... les ſint & nullius roboris aut uſus impares ad genus nuptiæ. Primum ... nem ſupra ſtatuimus, procreationem ſobolis, quam ſolam nom... dor. 32. q. 2. ubi gl. explicat, intelligens præcipuam. & ... 19. contr. F... trimonium ex hoc appellatum eſt, quod non ob aliud ... fœmina nu... ter ſit. Juſtinus Martyr ait: Chriſtianos procreandorum tan... res ducere, cum cæteri voluptatis ſtudio ſibi aſciſcant. ad Anton...

8. *Conjugii finis præcipuus: Generatio ſobolis.*

2. P...

[illegible] o N [illegible] ire ad procreationem, est facere injuriam naturæ. Itaq; natura pue[illegible] uxores senibus negat ducere. Philo lib de Abrah. in orat. Saræ ad ma[illegible] conjugii causa est, propter quam utique natura virum junxit mulieri, [illegible]. Lucret. lib. 4.

Vnde puellos

Suscipere, & partu possent ditescere dulci

[illegible] Æn. *Veneris præmia vocat dulces natos*, & 1. *Æn.* primum conjugii fructum [illegible] promittit Juno *Vt pulcra faciat te prole parentem*: *Vide Grat. 22 q 2. Lombar.* [illegible] & communis opinio est, non posse matrimonium contrahere, qui non [illegible] generare *cap. 2. ubi Præpos. Butr. Abbas. de frigid. & malef. S[illegible] in l. 1. solut.* [illegible] *sius cons. 212. quædam mulier. col. 2. Anton. Faber. t. de nupt. princ. 3. Illat. 3.* [illegible]*r.*

[illegible]tio autem hoc fine destitui nuptias senum tam experientia, quam ra[illegible]et. Tiberius legi Papiæ caput addiderat, de invalidis sexagenariorum [illegible] si sexagenarii generare non possent. Sic enim rectius apud Suetoniũ [illegible] 1. & Casaub. *in Claud. c. 23. Capiti Papiæ Poppeæ legis a Tiberio Cæsare, qua*[illegible] *generare non possent, addito abrogavit*, cum vulgò legeretur edicto, [illegible] perfecto, & quia Claudius non edicto, sed SCto additamentum Tiberii [illegible], *ut tradit Vlpian. in fragm. t. 16.* ubi simul derogatur alteri capita legis, quo [illegible] quoque quinquagenario à nuptiis legitimis repellebatur. Apulejo tamen [illegible] grandis loco ex lege Tiberii objectum erat, quod Pudentillæ, sexage[illegible] majoris, nuptias iniverit: *1. & 2. Apol.* & ad Tiberii legem alludit La[illegible] *Quid ergo e[illegible] quare apud Poetas salacissimus Iuppiter desierit liberos tollere?* [illegible] *sexagenarius factus est, & illi lex Papia fibulam imposuit?* Proinde Justinianus [illegible] *27. C de nupt.* coactus fuit legis Papiæ sanctionem novo edicto tolle[illegible] liberi præsumantur quoque ex sexagenario & quinquagenaria, atque [illegible] nuptias sine spe prolis, cum tamen inter viduas ad vota secunda tr[illegible] in[illegible] distinguat, ut ex ætate æstimetur, utrum possint parere vel minus. *l. 2.* [illegible] *vid. toll.* Nam ex jure civili sexagenarius præsumitur inidoneus ad gene[illegible] *l. si pater. §. in arrogat. de adopt. & emancip. Laudens. in c sicut. §. Titius. si de* [illegible] *controv. Iacobin. Invest. in vers. Et cum pacto, quod ipsi Vasalli & eor hæred. vers* [illegible] & quinquagenaria ad concipiendum. *l. si sterilis 21. in pr de act. emt. &* [illegible] *r. C l. git. hæred.* quod de quinquagenaria testatur etiam Halycarn. [illegible] Arist. *7. hist. anim. 7. Polit. c. 16.* cum ea ætate plerunque deficiant menses, [illegible] ed tus partus mirabilis censeatur. *d. l. si major.* D. Paulus *1. Timoth. 5.* [illegible] spatium indulsit mulieribus, quando juniores viduas jubet nube[illegible] generare, seniores verò, in quibus libidinis insultus non timetur [illegible] a spe sobolis inter Diaconissas asscribi permittit, & eas quidem [illegible] annum sexagesimum, quasi ante eam ætatem spem prolis & pruritum [illegible] præsumeret extinctum. Viros quoque annum 70 ad generatio[illegible] impotentes non æstimat Arist. *7. Pol. c. 16.* & Macrobius ait: *7. Saturn.* [illegible] *re in generatione veram rationem caloris, considera viros longè diutius*

9. (beside the paragraph beginning "[illegible]tio autem hoc fine")

10. *An sex genarius generare queat.* (beside "Apulejo tamen")

11. *[illegible] sexag. [illegible] a [illegible] virũ generare.* (beside "Nam ex jure civili")

L perse-

perseverare in generando, quam mulieres in pariendo. Cato Major [illegible] scribæ clientis sui filia genuit filium *Plut. in Cat. Maj.* Masanissa tam firmo habitu corporis fuisse perhibetur, ut post annum 86. etiam filium susceperit [illegible] *7. c. 14. Solin. c. 3. Polyhist.* Socinus quoque adducit exemplum alicujus, qui genuerit annos natus 88. *lib. 3. cons. 65.* Uladislaus nonagerarius, Uladislai & Casimiri pater factus perhibetur. *Æneas Sylv. in Europ c. 25.* Corras. *in l. si pater §. n* [illegible] *n. 7. de adopt. & eman.* patris & avi paterni exempla memorat, quorum [illegible] octuagesimum plus annum natus, subinde liberos procreet. alter [illegible] lam genuerit. Lemnius verò *de occult. nat. mirac* & Schenck. *4. obs. 121* [illegible] Centenariis idem testantur & apud Tungros & Brabantos octuagenarios [illegible] quenter generare Lemnius addit. *ibid.* Fulgosius verò, etiamsi fieri posse [illegible] dat, ut septuagenarius generet, credi tamen id non vult, nisi *manif* [illegible] *dentissimis, & indubitatissimis* præsumtionibus doceatur. *Fulgos. cons. 2*[illegible] *dam col. 2.* Afflictus de se ipso testis est, quod post sexagesimum tres filios [illegible] los procreaverit. *In constit. post mort. circa fin.* Et sanè, facilius evenit, ut p[illegible] gesimum annum vir generet, quam post 50. mulier pariat, sive revera [illegible] vis viri, quam mulieris, sive facilius partus affingi & supponi queat, *A*[illegible] *lib. 5. c. 3.* quam ob causam adeò violentas probationes requirebat Fulgosius *cons. 212.* Henricus Imper. Constantiam uxorem, regni Neapolitani [illegible] quæ major quinquagenaria nupserat ex monasterio extracta, Panormi [illegible] in platea sub papilione, dato mulieribus, quæ vellent, ad eam accessu, p[illegible] luit, *Anton. Florent part. hist. t. 19. c. 6. in pr.* P. *Æmyl. 6. hist Franc.* *Afflict.* [illegible] *stit §. nos itaq;* ne partus, tanquam incredibilis, & suppositus, rejiceretur [illegible] textu, quasi quinquagenariæ parere non possent amplius, cum tamen de [illegible] dam nobili fœmina, septimum septenarium jam egressa, referat Baldus *Cons. 437.* quod pulcherrimum filium pepererit, & Junius *in c. 1* *Ruth.* [illegible] Palatina, quod duos masculos simul ediderit, jam octavi septenarii [illegible] xima, & alia quædam exempla affert Schenck. *in d obs. 121* *Tiraquell.* [illegible] ex quibus omnibus non magis regula constituitur de viris, quam mulieribus, quia rara sunt, & ipso Imperatore judice, mirabilia. *Quibus enim* [illegible] ait Arist. *7. hist. anim. c. 7. magna ex parte steriles evadunt, præcipue si ex* [illegible] *pia incorrigibili, qualis est senum, id accidat:* & in genere: Semen frigidum [illegible] aquosum & languidum, quale decrepitorum est, infæcundum [illegible] *6. 26.* Quod si etiam aliquid generetur, perinde imbecillum erit & [illegible] tile, atque, quod supra diximus, generari ex pueris, imò eò imbecillius [illegible] dius, & siccius senile semen est, quam puerorum. Corrasius *d. n.* [illegible] nonagenario progenitam quidem filiam scribit, sed adeò languidam [illegible] & viribus defectam, ut octavo vix anno posset per seipsam pedibus [illegible] nec diu, postquam pedibus insistere didicerit, superstes vixerit [illegible] animadvertisse scribit, verum esse, quod Aristoteles me[illegible] *Seniorum & que, ut juniorum imperfectos n*[illegible] *corporibus & ingeniis* [illegible] tradit. *cap. 57. Gen. Virtus,* inquit, *generativa in senectute de*[illegible]

12. *Sed fallax in hoc negotio experientia.*

13. *Mulieres etjam ultra 50. annum parere.*

14. *Sed fieri præter naturam.*

[illegible] *defectuosi & imperfecti.* Præterea non sufficit ambulare, si iter [illegible] *Nevi[z]. lib. 2. Sylv. nupt. n. 12* nec satis est, si bis terve concipere queat [illegible] quinquagesimum annum subsistens, aut vir tandem generare ante [illegible]mum, sed *ut ait Arist. 7. Polit. c. 16. ita per leges sociandi sunt conjuges, ut si*[illegible] *parere desinant & generare.* Si secus fiat, diffidia oriuntur inter ipsos & ani[illegible]enationes, dum juvenis petit ire cubitum, vetula mavult sedere ante [illegible], *ut ait Neviz. sylv. nupt. lib. 2. n. 19.* Quin etiam, si alter fæcundus adhuc sit, [illegible] deferbuerit, totus ille decursus ætatis, quo in ista imparitate ma[illegible]e præstat conjugium, dum agrum lapideum frustra se arare, & in are[illegible]em proiicere sciunt, quod quia scientes volentes faciunt, cum de æta[illegible]a imperfectione sine controversia certi essent, antequam contrahe[illegible] differunt ab impietate Onani, quem manu vindice, propterea tetigit, [illegible] men in terram conterendum proiiceret, *Genes. 38.* & nollet fratri [illegible]tatem, quemadmodum nec illi Reipubl. cives sufficere curant. [illegible]s juvenem quempiam in sinu vetulæ pinguescentem deprehende[illegible]perdicibus à coitu contingere ferunt, non solum inde protractum in [illegible] juvenculæ alicujus amplexus coëgit, sed & multam, ingrato civi dixit, [illegible]let inutili otio torpescere, quam utili conjugio Reipubl. prodesse. *Plut.* [illegible]. 15. *Argumenta alia.*

[illegible], quod non dico generare, sed ad generandum seriò sese accingere 16. [illegible] detrimento, & præsentanei interitus periculo, non possint. Nimis *Nuptiæ senū, ipsis autoribus noxiæ.* [illegible] est puellarum calor, quo frigori suo senili teporem acquirere avent. [illegible] corpus prehendit, non tam calefacit molliter, quam exurit, & [illegible]d reliquum fecit senectus, uno impetu disjicit in auras & absumit. Vul[illegible] *Senes, dum juvenculas ducunt, in vivum sepulchrum properare, & equam* [illegible] *vehuntur ad cælos.* Frater Bernhardin. *in 1. part. ros. serm. 24.* more suo [illegible] *puellam du[ll]am à sene posse tuto feretrum secum deferre pro tumulando ma*[illegible] [illegible] *exequias nuptiales, & funebres nuptiarum tædas. 1. Occ. c. 4. q. 2.* Plau[illegible]. ad adolescentulam seni nuptam, & *nuptam* dicit esse & *viduam.* Epicte[illegible]. eleganti similitudine, *Si senex es,* inquit, *cave unquam à nave rece*[illegible] *vocatus deficias:* quam *in Paraphras.* sic explicat Simplic. *Eum,* [illegible] *conjugio & procreationi liberûm operam daturus est* κατὰ καιρὸν ἀπ[...] χρῆ, [illegible] *dicet ut modo convenienti rebus huce satiatus,* ἀχέτως *hinc recedat* [illegible] *natorem vocantem sequatur. Si verò senex fueris, & prope jam à fine* [illegible] *vinculo constringitur, sed totus in reditum & discessum ex hac vita in*[illegible] *tempus discedendi adfuerit, vocatus sarcinis onustus deprehendaris & à* [illegible], *recens ductam uxorem & infantes liberos lamenteris.* Atque adeo [illegible]um ex hac vita, quam diuturnam in ea mansionem, magis spectare [illegible]. Magis convenit seni funerales, quam nuptiales tædas accende[illegible] natura ipsa voluisse senes meditationis hujus admonere, dum sen[illegible] superbiam ad terram deducit, & thorum, in cujus gremium [illegible]iant, oculis deflexis investigare jubet. Hoc age senex potius, quod

tibi monſtrat natura, quod injungit divinum præceptum, quod [illegible] quo periculum: Divina meditare, & quæ ſunt juvenum, juveni [illegible] que: Tu verò quæ tibi præit vates, verba ſequere:

Intermiſſa Venus diu
Rurſus bella moves, parce precor, precor.
Non ſum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ: deſine dulcium
Mater ſæva cupidinum,
Circa luſtra decem flectere mollibus
Iam durum imperiis. Abi
Quo blandæ juvenum te revocant preces. *Horat. lib. 4. Od. 1.*

17. *Senes nõ habere ſat ætatis ad educandum, ſic ard fortè natura ſit.*

Extruxit verò ex hoc argumento aliud incommodum Ariſt. quod ob [illegible] minus Senum conjugia primum finem aſſequi queant. Perinde enim e[illegible] Boter. 5. *Polit. Illuſtr. c. 4.* ſive non generentur, ſive generati non educen[illegible] Senes verò, licet ſobolem poſt ſe reliquerint, illi tamen educandæ ſat æ[illegible] quum non habent.

Nam poſt mediam ætatem qua ducit uxorem domum,
Si eam Senex prægnantem fortuitò fecerit
Quid dubites, quin ſit paratum nomen puero, Poſthumus. Plaut. in [illegible]

risque enim ſenibus circa annum 63. Climactericum, quem dupli[illegible] ptenarius parit, imminere periculum tradit Gell. *lib. 5. c. 7.*

18. *Senum nuptias adverſari naturæ.*

Cum igitur conjugia Senum, primævo & naturali conjugii fin[illegible] tantopere adverſentur, meritò contra naturam pugnare cenſendus eſt, qui e[illegible] fectat, ſive vir ſit, ſive mulier. Dionyſius matri ὑ καθ' ἡλικίαν nuptias repet[illegible] ſpondit: *Leges quidem civitatis per Tyrannidem ſeſe evertiſſe, Leges ver[o] natur[æ] [illegible] non audere. Plut. in Sol.* Demetrio abneganti Phyllam Antipatri filiam, [illegible] lim junctam, viduam ducere, pater Antipater inſuſurravit in a[u]rem [illegible] pidæum:

Ὅπη τὸ κέρδος παρὰ φύσιν γαμητέον.

Negare quippe non poterat, in naturam peccare juvenes, qui vetul[illegible] mio ſeneſcentes turpi deſidiæ honeſtum conjugii nomen prætexunt, [illegible] nuptias ſimulant, quas inhabiles generationi fecit effœta natura.

19. *Senum conjugia non ſaciunt ad re[illegible] libidinem.*

Finem alium ſuprà monſtravit nobis Paulus, videlicet remed[illegible] qui in conju[gi]i[s] ſenum, aut imparibus multò minus locum habet. [illegible] mn[i]s cu[illegible] per conjugium licitè explicatur, ſed quæ turpis non [illegible] [illegible] amor, & ſecundum gl. *in canitie ridicul[illegible]* [illegible] Mercat. & c adumbrare voluit Plautus. *Adoleſcentem lu[illegible]* [illegible] ſanire, ex Seneca citat curia Tholoſ. *in* [illegible] ubi ſpes prolis non ſupereſt, ubi deſunt bona, quæ per m[atr]imoni[illegible] ſcribit August[in] *de bon. conjug.* quid ibi ſupereſt, quod [illegible] judi[illegible] excu[illegible] Pudentillæ Apuleii obii[c]iebatur, quod [illegible] ad libidinem, & Apuleio, quod eam cupiverit, [illegible]

[illegible] *esse dotem magnam rapuerit, Apul. 2. Apol.* quia non p[illegible] [illegible] conjugio quicquam captare, præter lasciviam, neque juven[illegible] [illegible] divitias, adeoque utrinque hic peccatur, & turpi libidini aut avaritiæ [illegible] tale conjugium, quam ordinatæ cupidini sedandæ.

Dabitur amica homini, noctu quæ in lecto accendat senem
Namque edepol, illi aliud quid amica possit, nescio. *Plaut. in Stich.*

[illegible]tat enim, *uritque videndo Femina Virg. 3. Georg.* Post *Vana est sine viribus ira.* & 20. *Libidinem senum irritari magis, quam sedari.*

Frigidus in Venerem senior, frustraq; laborem
Ingratum trahit. *Virg. 3. Georg.*

Nam meo quidem animo vetulus decrepitus senex
Tantundem quasi sit signum pictum in pariete. Plaut. in Merc. act. 2. sc. 1. Item.
Tune capite cano amas senex nequissime?
Si usquam vidisti pictum amorem hem illic est.

[illegible] *tantum apta nuptiis, quantum bruma messibus,* ait Portius, *Instit. de nupt.* 21.
Quid [illegible] *verens, ut te appelles verbis cani Casi & meus, in implumi tua columbula* [illegible] *delectabile? Caput calvum, aut plicis infernalibus deturpatum, caperatam fron*[illegible] *edentulum, pediculosam in labiis barbam, pro oculis foramina, in toto vultu mor*[illegible] *squalorem & livorem saniosum videas: en manus tremulas, pedes vacillantes, en* [illegible] *usq; vocanti, tibi imprimis, en stillantes nares, & murrha gravius olen*[illegible] *truncum corporis, en saccum putredinis, en formosam Venerem, cujus gratia Moses* [illegible] *immunitatem militiæ, ut delecteris cum ea jugiter: si osculeris, fœtet anhe*[illegible] *amplectaris, movetur ut lapis, si voces, respondet, ut tussiens ovis, accurrit, ut quer*[illegible] *plaustrum, expedit imperata, ut cancer venaturus cervum, adeoque viva mortis* [illegible] *in tuis ulnis jacet, quam nisi Stentoreum sterteret, a cadavere nihil differre, jure* [illegible] *crederes.*

Unde fit, ut alterum conjugii bonum vid. fides facilè excutiatur, dum ut ait Catullus:

Senis amplexus culta puella fugit, aut ut Euripid *in Phænic.*
[illegible] νέα γυναικὶ πρεσβύτης ἀνὴρ, *citante Clem. 6. Strom.*

[illegible] exprimens Epigramma Leonidis, *ex li. 2. Epigr. Græcor.* senem ait, non [illegible]s ducere, quod est in Græco, ἑτέροις γαμεῖν.

Nupsit anus juveni, vetulo tibi juncta puella est:
O nimium ex omni tempore inepta Venus.
Aut alius dicu sterili vel conseris agro
Conjuge nec fructu, nec frueris sobole.

[illegible] olim a nuptiis & consortio muliebri prorsus abstinebant, non quod con[illegible] sordidum & impium damnarent, sed quod crederent, non inveniri [illegible] quæ fidem viro servet. *Ioseph. 2. bell Iud. c. 7. 15. Antiq. c. 13. lib. 17. c. 15. lib. 18.* [illegible] *omnibus infi*[illegible] *sint fæminæ, senibus sunt infidelissimæ,* ait Æneid Sylv. [illegible] d[illegible] inveniunt, foras quæsitum eunt, cum Venter careat [illegible] consilium amico datum refert Næviz. *2. Syl. nupt. n. 6. Si capus ju*[illegible] *en Corneyaille sans passer l' eau.* Pari fide experimur quotidiè

tractari Vetulas anus à juvenibus, dum, quod de deformis uxoris marito [illegible]catur Ausonius,

Vxorem habere, subigere ancillam volunt.

Quod enim illicium amoris de se præbere potest anus rancida, & libidinosa, schœnicola, sordida, fuco delibuta, quam si propè accesseris, in fœtidam te [illegible]dere animam crediderisin, in *Pastillos*

Hircum, fessibulum, quasi multa jura confundat coquus?

23. *Amicitia nulla vincula in conjugiis senum.* Nihil est, quo juvenes ad amorem magis invitentur, quam superbia formæ, nihil, quod conjugum animos arctius sibi devinciat, quam communes liberi. *Eth. c. 11. & 12.* At illa min vetulis tempus depastum est, hos negat effœta senectus. Divitus quidem inhiant attenti ad rem senes: juvenum propria est prodigalitas, *4. Eth. c. 1.* Et licet quisquam obesæ sui manum per posteriora injiciat ad extrahendum pugillum adipis: ita tamen cum temeritate juvenum comparatum est, ut Curios & probitatem jam diu simulent, donec potantur, quod cupiunt, [illegible] quam penes se habent, cujus causa fuerunt probi, ait Plautus, *ex bonis fiunt pessimi.* Theo-

24. *Quam facile inci[illegible] ant vetulæ in odia juvenum.* phano Imperatrix Nicephorum Phocam, & Johannem Zimiscen, sua ope [illegible] moverat ad imperium, ea spe, ut utrique duceretur uxor, quod Nicephorus quidem fecit, sed quam citò animum ab uxore avertit? adeò ut illa meliorem fortunam quæsitura, clanculum in cubiculum mariti attraheret Zimiscen futurum sponsum, qui quidem Nicephorum è medio sustulit & imperio potitus est, [illegible] Theophanonem in exilium misit, ducta Constantini Porphyrog. filia. *Zonar. in Niceph. & Zimisc.* Michaël Paphlagonicus Imp. beneficio Zoës, Argyr[illegible] ris, obtinuerat imperium, &, *ut scribit Zonar. in Mich. in pr.* ad tempus quidem [illegible]stinum amorem simulans, obsequiis mulierem demulcebat, eaque faciebat [illegible] illi grata & jucunda essent. Sed cum simulationem longius producere non [illegible]set, mutatis moribus, eam suspectam habens, sibique metuens, primarios [illegible] ministros regiâ ejiciebat, ancillis itidem familiaribus amotis, alias subl[illegible] denique Gynæconitidem claudebat, custodiaque adhibita à nemine [illegible] patiebatur, ni satellitum præfecto exposuisset, unde & quid veniret. [illegible] manus Diogenes, imperio potitus, Eudociæ tanti fastigii [illegible]toris spem elusit. Ad tempus siquidem, naturæ suæ vi facta, Augustæ voluntati cessit, sub [illegible] mulata: mox tamen ad ingenium reversus, in cænobium, quod ipsa [illegible]tum Propontidis extruxerat, eam seclusit, quasi in exilium. *Zonar. in Rom. [illegible] 1. & 9.* Theodahadus ab Amalasuentha Theodorici Regis filia in consortium lecti & regni adoptatus, immensis quidem honoribus uxorem [illegible] ab initio quos perscripsit Cassiod. ad Senatum urbis, *lib. r. 0. Var. Ep. 4.* Mox tamen, [illegible] bit Iordan. de reb. Goth. à palatio Ravennate abstractam in insulam [illegible] nensis relegavit, ubi paucissimos dies in mæstitia degens, à satellitibus [illegible] balneo strangulata est. Ottocarus Rex Bohemiæ, Margaretam Austriæ [illegible]dem, quamvis annis obsitam, in conjugem adoptavit, ut ipse ad [illegible] guem hæreditatem, quo peracto, vix sustinuit fœtorem anilem, ac [illegible] creditur, non sine certis conjecturis, funus ipsi, occulto veneno procura[illegible]

[illegible] gr. Petrus quoque Candiacus, Dux Venetorum, uxorem, cætera pro[illegible] annorum onere contemtibilem, abdicavit, & Alberti Berengarii filiã [illegible] in vacuum locum substituit. *Volater. 4. Geogr.*

[illegible] superest igitur considerandum, Utrum, quod destituitur duobus primariis [illegible], a tertio solo sustentari queat. Nam quod dispositio, ex pluribus causis [illegible], deficiente unà earum, non deficiat, tum demum locum habet, nisi [illegible] & ferè sola, quæ deficit: Et infra demonstrabimus, sterilitatem noto[illegible] supervenientem non dirimere conjugium, licet impedimentum obiiciat, [illegible] contrahatur, si fuerit cognita.

Tantum quippe valet vinculum sociale, ut licet causa procreandi collige[illegible] ob eius defectum nequeat separari, *August. de bon. conj. c. 7. c. tantum. 32.* [illegible] maneat in solatium humanitatis. *c. nuptiarum. 27. q. 1.* Et contracta qui[illegible] monia, spe & intentione prolis, propter defectum ejus non dirimun[illegible] verò sine intentione & spe, propter solum adjutorium contrahi pos[illegible] est. Nam certum est, quod per Adjutorium *c. 1. Gen.* non intelligan[illegible] suppetiæ, quæ à quovis alio præstari possunt, sed cõjugales, ad quas [illegible] requiri uxorem supra diximus. *Perer. lib. 4. in Gen. cap. 2. vers. 18. in pr.* [illegible] *2. Polit. c. 4. in pr. Schol.* Sic enim Augustinus *lib. 9. de Gen. ad lit. c. 3. 4. Si [illegible] ad quam rem fieri oportuerit, hos adjutorium, nihil aliud probabiliter occurrit [illegible] propter filios procreandos, sicut adjutorium semini terra est, ut virgultum ex utro[illegible] Hoc enim & in prima rerum creatione dictum erat: Masculum & fæminam [illegible] Crescite & multiplicamini. Aut si ad hoc adjutorium gignendi filios non [illegible] viro, ad quod ergo adjutorium facta est? Si ut simul operaretur terram, [illegible] erat labor, ut adjumento vir indigeret, & si opus esset, melius adjutorium mascu[illegible] Ho & de solatio dici potest, si fortasse solitudinis tædebat. Quantò enim con[illegible] ad convivendum & colloquendum duo amici pariter, quam vir & mulier habi[illegible]* Nam in Paradisi affluentiis & temperantia incolarum, quorsum opus [illegible] operis ad quærendum victum, compescendam contumaciam fa[illegible] & præcavendam infidelitatem ministrorum? quæ causæ succenturiatas [illegible] hodie in amplis familiæ requirunt. Quod si adjumentum causa [illegible] est, nihil operatur sine prima, imprimis cum consortium conjugale, [illegible] procreationem tacitè involvat. Nam solus quidem consensu fa[illegible] sine concubitu, sed qui sit conjugalis ad concubitum: ita adjutorium [illegible] a conjuge, sed cum respectu ad usum & operas conjugales. Alias, si [illegible] adjutorium sufficit, quid obstat, quò minus cum castratis, frigidis & qui[illegible] aliis, qui generare nequeunt, nuptiæ contrahi possint ab iis, qui ad[illegible] indigent? Nihil agunt, qui ad ultimas nuptias Davidis provocant, & li[illegible] imbecillitate ejus excusatum veniunt. Nam, ut Martyr excipit, [illegible] David omnia non sunt trahenda ad consequentiam. Addam ego: [illegible] peccatum queat imputari Davidi, cum non ipse ambierit in se[illegible] ipsam, sed de consilio procerum obtrusam, saltem non repu[illegible] argumento Abrahami quoque Polygamiam excusant Theodor. [illegible]

25 *Ob defectum sobolis non solvi conjugium.*

26 *Quid intelligatur per Adjutorium c. 1. Gen.*

27 *Cum frigidis & castratis non licet contrahere.*

28 *De conjugio ultimo Davidis disquisitio.*

66. in

66. in Gen. August. *16. de c. Dei c. 25. lib. 22. contr. Faust. c. 30* Ambros. *lib. 1. de Abrah. c. 4.* Chrysost. *hom. 56. in Gen* quod scilicet ad ancillam ingressus sit, non libidine sua, sed suasu uxoris. Unde aliud argumentum contra libidinosos senes nascitur, qui, ut Pudentillæ Apuleii obiiciebat Æmilianus, non nisi *ad libidinem*, juvenculas quærunt, & ex hoc capite meritò arguuntur. Quin enim affectio maritalis in Davide non declaratur, nec Abisag uxoribus connumeratur, sed ministra corporis tantum dicitur, quod ipsa ministerium, salvo honore, seni frigido, emaciato, pio facilè præstare poterat. Qua enim fronte non tantum Adonias patris uxorem, matrem suam, in uxorem petere à Salomone potuisset sed Betsabea quoque filio autor esse, ut traderetur in notorium, & verbo Dei vetitum incestum. *1. Reg. 2.* si Abisag vero & legitimo matrimonio Davidi juncta fuisset. Ne addiciam interim, benè sperasse Senatores regios, de restitutione Davidis, quia desperatæ frigiditati remedium non quæsivissent. Nam & Abraham annum ætatis 140 aut circiter, duxit Cethuram, & liberos 6. ex eâ suscepit, *Gen. 25.* Deo vires Patribus præter naturam sufficiente. Et notat Lyra *d. c. 1. lib. 1. Reg.* Rabbinos putare: Davidem præter solitum frigiditate à Deo percussum fuisse propterea, quod tegumentum, sub quo calefieri debuisset, Sauli præcidisset.

29 Quodnam verò est adjutorium tanti momenti, quod utrinque ex senum vel impari conjugio conjuges sibi promittere habent? Istuc de Plutarcho discere licet, qui senio nubentes miseros vocat, iisque exprobrat, quod alibi Phylotero objectum fuit: *Ecquid conjugium appetis miser in Sol.* aut si mavis de Blephyro, ipso, *apud Aristoph in Concion.* conquerente: Οἴμοι κακοδαίμων, ὃ γέρων ὢν ἠγόμην γυναῖκα. Ubi enim constans non conglutinat amor animos, sed lites & dissidia studia distrahunt, quid illic emolumenti speres? Jubet unus, vetat alter, & quod mariti sollicitudo ædificat, uxoris invidia destruit, quemadmodum de patris & matris discordia argumentatur Salomon. *Quorum enim unum est corpus, unus debet esse animus,* ait Hormisda Papa. *c. de nuptiis 31 q. 2.* & *eadem velle, eadem nolle, eadem firma amicitia est. Hieron. ad Demetr. c. 8.* Amicitiam verò nihil tam connectit, quam æqualitas, *Boet. 1. de Mus. c. 1.* &

Quam malè inæquales veniunt ad aratra juvenci,
Tam premitur magno conjuge nupta minor.

Perpetua verò, ut ætatum, ita morum inæqualitas distrahit vetulas à juvenibus quia alia aliis ætatibus jucunda sunt, *ut in Rhetoricis tradit Arist. & Horat. in art. Poet.* Atque ipsos senes ad amicitiam contrahendam difficiles facit Arist. *8. Eth.*

31 *Senes difficiles ad co'endam amicitiam.*

c. 5. quia voluptate non capiuntur, unde omnis amicitia ortum trahit. Horat. *Canitiem morosam,* Virgilius, *tristem senectutem* vocat.

Subeunt curæ, tristisque senectus. *3. Georg.*

Multò minus verò ad amicitiam deduci possunt, si indoles amici per omnia displiceat, quemadmodum senum avaritia, juvenum prodigalitatem, morositas delitias, tristitia voluptatem, sordes elegantiam, desidia alacritatem accusat & c.

Iniqui sunt patres in omnes adolescentes judices,
Qui æquum esse censent, cos jam à pueris ilico nasci senes.

Neq; illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia. 32
Ex sua libidine moderantur, quæ nunc est, non quæ olim fuit. *Diss. iure senum & juvenum.*
Terent. Heaut. act. 2. sc. 1.
Speculum his, ait alius in nostra Comæd. *nimis vellem dari, non quo os modò*
Sed quo perspicere possint cor sapientiæ,
Quod ubi inspexissent, cogitarent postea,
Quomodo vixissent vitam in adolescentia.

Horatius hos senis mores, vivo penicillo depinxit: *in art. Poet.*

Difficilis, querulus, laudator temporu acti,
Se puero: censor castigatorq; minorum.

Atq; adeò fieri non potest, propter morum distantiam, ut in stabilem coalescant amicitiam Senex & juvencula, aut vetula & juvenis: Sed

Propter opes teneram vendit quicunq; juventam,
Mercatur lites, & sine fine dolos.
Nulla quies illum recreat, pax nulla fovebit,
Semper habet rixas, litigiumq; frequens. *Cas. 1. Oec. c. 4. q. 3.*

Quod si requisieris inter conjuges non æqualem amicitiam, sed quam Arist. vocat secundum excellentiam, *8. Eth. c. 13. in pr.* ne sic quidem satis feceris, aut incommoda hæc effugeris. Etenim Arist. *8. Eth. c. 11.* amicitiam patris erga liberos comparat regiæ, uxoris & mariti, Aristocraticæ, fratrum invicem Democraticæ. Cõ[...]t verò inter optimates, & qui pariter præsunt, magis locum habere æqualem, [...] inæqualem amicitiam: & hac de causa mulier Domina domus vocatur 33
una cum marito, & ut ille familias pater, ita hæc mater. Imò ne excellentem quidem hanc amicitiam servant, qui juvenes cum sint, Vetulis nubunt. Lex enim naturæ junioribus imperat erga seniores reverentiam, ut ex Romanorum LL. docuit Gell. *2. c. 15.* At contra lex Oeconomiæ imperat mulieri, quantumvis Vetulæ reverentiam erga juniorem maritum: Lex verò Oeconomiæ tantum? imò si Aristoteli credimus, *1. Polit. c. 2. 3.* natura ipsa imperium viro tradidit, mulieri imperavit obedientiam & subjectionem, & Aristophanes nuptias juvenis cum vetula ex eo fundamento comparat nuptiis Oedipi: *Inæquales nuptiæ invertunt ordinẽ naturæ.*

Præteriit ætas, qua queat concumbere
Cum juvene, matris nomine, quam uxoris magis
Digna. Ergo si cordi hæret hæc sententia,
Implebis Oedipodis solum omne nefariis.

Propterea Erasmus *de Christ. matrim.* multò absurdius juvenem vetulæ, quam senem juvenculæ copulari dicit, quia in posteriorum conjugio non perit reverentia maritalis, nec viri unquam, tam desperata est impotentia, quam sterilitas mulieris, quæ desiit exacta ætate pati, id quod mulierum esse dicit Sara. *Gen. 18.* 34 *Absurdius copulatur juvenis cum vetula, quã contra.*

Cum igitur, dicente Mitione, *pravum, ineptum, absurdum, atq; alienum à vita [...] factat, qui novus maritus anno demum quinto & sexagesimo fiat*, Terent. *in Adelph. act. [...] s. 8.* quippe, cujus jam *Præterierat ad ducendum ætas*, Id *in Phorm. act. 2. sc. 3.* 35 *Conclusio.*
cum nullum conjugii finem assequi possit, & sibi, Reique publ. & superstiti, si

quæ præter ſpem obtigerit, poſteritati peſſimè conſulat, quid ſupereſt, ex quo decrepitorum nuptias excuſare, & juri, legibus, rationique ullo modo conſonas demonſtrare quisquam poſſit?

Sect. 5.

Qua ætate tam Viri, quam mulieres nuptias inire debeant.

1 In determinando tempore nuptiarum reſpiciendum eſſe ad finem generationis.
2 Potius quam ad principium, cōtra Alber. Gentil.
3 Habendam quoque rationem ſucceſſionis liberorum
4 Ariſtoteles præfinit ætatem mediam, ut & Solon.
5 Heſiodi ſententia explicatur.
6 Ariſtotelis ſententia confertur cum aliis Philoſophis.
7 Terminos nuptiarum accipiendos cum latitudine.
8 Mulierem citius fieri conjugio maturam & idoneam.
9 Cujus rei multa explicantur rationes.

1 *A terminis generationis deſumendos terminos nuptiarum.*

REmotis denique tam decrepitis Senibus, quam immaturis puellis à Veneris adytis & luco Nympharum, qua quisque ætate admittendus ſit, Epiſagmatis loco conſiderandum reſtat, quod ut non dictatoria autoritate, ſed Philoſophicis rationibus proponat Ariſtot. *7. Polit. c. 16.* præſupponit ante omnia, ætatis determinationem ex generandi facultate deſumendam eſſe potiſſimùm, cum propter generationem principaliter nuptiæ ſint à Deo inſtitutæ, & à civibus iniri debeant. Quia verò homines non concurrunt, inſtar brutorum animalium, ſolius coitus gratia, nec ſatis eſt generari ſobolem, niſi educetur & bonis ad vitam neceſſariis dotetur, quemadmodum nuper probavimus, non tam principio
2 quam à fine generationis, computationem ætatis voluit exordiri Ariſtot. Hanc enim rationem reddimus Alberico Gent. *5. de nupt. c. 2.* quærenti: Cur finem intueamur, non principium? & illam præterea, quia principium eſt incertum, & non ſtatim ad generandum idoneus eſt, qui ex prima lanugine pubeſcit. Nec refert, quod de fine minus nos jubeat eſſe ſollicitos, quia rarò ſimul ad ſenectutem veniunt conjuges. Nam, qui citius auſpicantur, citius abſolvunt. Si quis Veneris telam non ordiretur, antequam ætas conſiſteret, & obdurata eſſet contra illius violentiam, ad terminum naturæ citra controverſiam perveniret. Et leges ſpectare non ſolent, quid fiat, ſed quid per naturam fieri debeat. Nec enim propter Eunuchorum & mulierum intemperantiam maximum Medicorum mendacii arguimus, quod eos immunes pronuntiarit à podagra.

3 *Altera ratio Ariſtot.*

Accedit altera ratio, quam poſt generationem attendi voluit Ariſt. ex ſucceſſione liberorum, qui ſi non longo intervallo ſequantur parentes, contemtui eos habent, quaſi æquales, ſi nimis ab eorum ætate removeantur, nec educari ab iis commodè poſſunt nec *ἀντίδωρον* pro tot beneficiis reponere, cujus gratia parentes liberis operam dare veriſimile eſt & dictat Ariſtoteles. Proinde mediam ætatem elegit Ariſtoteles, & puellis 18. annum ætatis, viris, 37. præſcripſit, cujus rationem ſubtexit. *Nam horum conjugium erit corporibus vigentibus & apte conveniet temporibus oportunis ad ceſſationem liberos procreandi. Succeſſio præterea evadet liberûm, tum ætatis vigentis initio, ſi conſentanea ratione ſtatim procreatio exiſtat, tum effœta jam*

i.i jam ætate ad numerum octoginta annorum. Hæc Aristotelis sententia hausta vi- *Sententia*
detur ex Solonis *de 10. ætatib.* Eleg. *apud Phil lib. 1. de opif. mund. Clem. Alex. 1. Strom.* *Solon.*
ubi virum ait quinto septenario paratum fieri ad nuptias & suscipiendam liberorum posteritatem. Alii paulo secus, sed ad sententiam Aristotelis, ut patebit, tanquam ad Cynosuram, se trahentes, terminos distribuunt. Hebræos & Ma- *Hebræor.*
jores nostros prætereo, qui circa annum 20. permittebant quidem, sed non im- *German.*
perabant, nec suadebant nuptias: *Cæs. lib 6. bell. Gall.* quanquam Isaac ante annũ ætatis 40. nuptias non cogitavit, *Gen. c. 25.* quem terminum, si ætas Isaaci ad nostras exigatur, putat Perer. *in d. c. 25. vers. 20.* coincidere cum anno 25. quia Isaac vixit annos 180. cum nos vix medium ejus ætatis attingamus. Ad Hesiodum venio, *lib 2. Oper. & dier.* qui tempestivas viro nuptias statuit circa 30 annum, mulieribus circa 15.

Ὡραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ οἶκον ἄγεσθαι
μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πολλ' ἀπολείπων
μήτ' ἐπιθεὶς μάλα πολλά, γάμος δὲ μὲν ὥριος οὗτος
ἡ δὲ γυνὴ τέτορ' ἡβώῃ, πέμπτῳ δὲ γαμοῖτο.

Respexisse Hesiodum ad operas rusticas dubium non est, & notat Bonam: *lib. 1. de Alim. c. 24* ut scil. fatiscente patre, adultus succederet filius, cui lampada tradere posset. Quia tamen eadem ætas idonea est laboribus & muneribus Reipubl. obeundis, præceptum Hesiodi secuti sunt multi Philosophorum, atq; adeò ipsi Medici, qui ex recessu naturæ rationem petunt. Plato enim ubique *5. de Republ. 6.* *6. Platon.*
de legib. in viro trigesimum annum, in muliere 20. requirit, cujus rationem computat ex termino generationis, quem naturaliter uterque attingere natus est, in quo tamen calculo errorem aliquem notat Bonam. *d. c. 24.* & ex corrupta scri-
ptione corrigit. Aëtius verò ait: *Ætas etiam vel junior vel provectior conceptum in-* *Aet.*
tercipit Propterea nunc primum pubescentes à Venere arcere oportet. ita ut vir 30. an-
num, mulier 18. attingat. lib. 16. c. 26. Ægyptii quoque post 30. jubebant meditari *Ægypt.*
nuptias viros. *Xenoph de Spart. Rep.* puellas post 16. quem numerum pro voluptate pingere solitos, supra diximus.

Cæterum idem Plato *6. de ll.* in terminis ad nuptias præscriptis justam lati- 7.
tudinem definit, viris ab anno 30. ad 35. mulieribus ab anno 16. ad 20. spatium concedens, quæ sententia procul dubio vera est, & Hesiodi, Aristotelisque men-
ti consona. Nam, quia ætas certis annorum limitibus Tyrannicè circumscribi 8.
non potest, & alius aliter res suas constitutas habet, & nuptiis idoneus evasit, *Mulierem citius fieri*
non potest omnium appetitui una æqualis lex imponi, id quod non tantum ex *idonea conju-*
rationibus Aristotelis, sed & locutione patet. Nam non simpliciter 37. annum *gio.*
ponit, sed circiter illum annum ait, vel præter propter, seu ut Hesiod. *non multum deficiens, nec multum exuperans.* Solon quoque totum quintum septenarium proposuit, cujus sententiam nos hic arripimus, eo quod rarò quisquam ante ejus initium rerum suarum stabilimentum, ad exordiendam familiam, facere possit, nec cuiquam ætas ante consistit, aut prudentia maturescit. Mulieribus verò vo-

torum festinatio propius adolescentiæ terminum fixit in septenario tertio, ab anno 15. ad annum 20. quem *florem ætatis* vocat Parmeno.

CH. *Color verus, corpus solidum & succi plenum.* P. *Anni.* CH. *anni sedecim.* P. *Flos ipse. Terent. in Eun. Act. 2. sc. 3.* Lucianus respicit annum 18. *An te putas annorum octodecim semper fore?* Diximus enim supra, quod celerius pubescat fæmina, statumque corporis acquirat, & proinde citius generare desinat, unde operi generationis citius immergendam concludunt Arist. *7. Polit. c. 16.* Plato *5. de Republ.* quemadmodum secundum Platonis & Hesiodi computum Abraham Saram duxit decennio minorem, *ut patet ex collat. c. 12. 16. 17. Gen. & notarunt Cajetan. & Perer. ad d. c. 16. Genes. vers. 3.* Accedit quod citius incalescat, & flammas libidinis, propter defectum animi, minus reprimere queat mulier, unde remedio contra ustiones & stimulos magis opus habet. Quin etiam mulieris tantum est pati, & ad passionem sustinendam, quam actionem edendam, citius inducitur aptitudo, *ut ait Thomas Aquin. 3. Sum. Angel.* Nec expectatur in muliere, ut erumpant dentes sapientiæ, quod post quartum septenarium, ut plurimum accidere tradunt Anatomici, quia cum mulieris sit parêre, non imperare, consummata aut saltem virilis prudentia in ea non requiritur, *ut docet Arist. 1. Polit.* Denique inæqualitatem hanc ætatum, seu potius æqualitatem Geometricam inter virum & uxorem, requirit reverentia, quæ marito debetur ab uxore. Qui enim simul ab ineunte ætate consueverunt,

Ludere par impar, equitare in arundine longa,

nec per ætatem quicquam aliud in votis habere possunt, quam paribus & inter se colludere iis periit omnis reverentia, quam gravior ætas, & hinc nata autoritas incutit, timor alit, ut prolixè docet Plutar. *in Cleom. n. 8.* ubi Helenæ ad Priamum vocem ex Homero repetit. *Ego te timeo simul & veneror. Arist. 2. Oec. c. 1.* Propterea Ægid. *lib. 1 de regim princ. part. 2. c. 16. lib. 2. part. 2 c 12.* puellis 18. juvenibus 21. annum præscribens, intervallum ponit nimis angustum, cum tres anni viro nequeant multum autoritatis conciliare. Germanis jactatur accommodatius proverbium: Wenn das Mägd ein liegt im Bad / Soll der Man achen in dem schwad/ nec non Latinis: *Semper seni juvenculam subiice*, quod in hunc sensum trahit & explicat Erasmus, quem vide.

CAP.

CAPUT III.

DE IIS, QUÆ ATTINENT AD ESSENTIAM MATRIMONII.

In quo agitur de

CONSENSU, ERRORE, ET METU CONtrahentium, Item Consensu Parentum, & deductione ad domum, seu benedictione.

SUMMARIA.

SECT. I.

De consensu ineuntium Conjugium.

1. *Consensum esse necessarium.* SUbstantiam Conjugii collocat gl. *in c. tua nos. de sponf.* in Consensu, excepto matrimonio præsumto, cujus substantiam & formam consistere dicit in ipso facto, *gl. in c. is, qui fidem. de sponf.* Consensus autem necessitatem tam civilia, quam Canonica jura profitentur, & ex eo constitui matrimonia asserunt. *l. 2. de rit. nup. l. cum hic status 33. § si mulier. de donat. inter vir. & uxor. l. cui fuerit 15. de cond. & dem. l. nuptias de R. I. Nov. 18. & 22. c. sufficit. c. sic quippe. c. beata Maria 27. q. 2. c. 1. c. cum locum c. tua. de sponf.* Quod autem constituit rem, de constitutæ rei essentia est. Con-

2. *Ad essentiam.* tractus autem, in quibus consensus exigitur, à consensu dependere JCti tradunt *in l. 1. §. conventionis de pact. l. consensu junct. l. seq. de act. & obligat.* & sicut Paulus de emtione scribit *in l. 1. § ult. de contrah emt. Emtio juris gentium est, & ideo consensu peragitur:* ita de matrimonio quoque licebit nobis concludere, quod sit juris gentium, ut supra diximus, & ideo consensu peragatur, sine solemnitatibus aliis,

3. *Probatur ex sacris literis.* à jure civili requisitis, *ut explicat Accurs. d. § ult. verb. consensu.* Sacris literis idem valde consonat, quando Rebecca non prius traditur Eleasaro, quam vocata à parentibus & rogata, utrum abeuntem comitari velit, *Gen. 24.* quod licet de consensu in abitum rectè accipiatur; tamen præsupponit consensum in matrimonium, quem præsumere licet etiam ex eo, quod monilia, ultrò acceperit, tesseras futuræ amicitiæ. Apud Plautum *in Curcul.* miles promittit Planæsium sororem uxorem dare Phædromo, *sed si ipsa velit,* quæ cum responderet: *Mi frater cupio,*

4. subdit: *spondeo.* Errat enim gl. in matrimonio præsumto substantiam & formam accersens, à facto ipso & non à consensu, quia si matrimonium subsistit, & ejusdem est cum expresso naturæ, nequit aliam habere formam. Id tantum interest, quod in uno cõsensus sit apertus, in altero incertus, sed intellectu juris præsumtus, quam præsumtionem subsequens ratihabitio confirmat. Nec illud alterum

5. *Matrimoniũ contrahi sine verbis.* gl. *in eod. c. tua nos ver. verba de sponf.* probare possumus, quod formam matrimonii dicat esse verba consensum exprimentia, *quæ opinio arridet Covarr. par. 2. de matrim. c. 2 n. 4. Cypra. de sponsal. c. 4. §. 24. n. 3. Mauser 1. de Nupt. ad pr.* quia matrimonium contrahi potest etiam sine verbis, *ut docet gl alia Host. Cardin. Præpos. & alii in d. c. tua. Panorm in c. pen. n. 4. & 6. de sponf. in c. ex parte n. 8. & 28. de restit. spol. Vivius & Villalob. in tr. comm. opin. Zas. consf. 10. matr. Soccin. Iun. in consf. 29. nu. 3. vol. 2. Sylv. in Ver. matrimonium q. 27. Covarr. 2. par. de matrim. c. 4 in pr. n. 1. Tiraq. gl. 7. n. 17. in verb. expresso. Sneidevv. de nupt. requif. 3. Beust. de matrim. c. 42.* & sine quo actus vel contractus subsistere potest, id ad ejus substantiam referendum non esse, docet Bart. *in l. pr latam. C. de sent. & interloc. omn. jud.* Olim enim præ Verecundia virgines non solebant sponsalia inire, & nuptias promittere, quemadmodum Cariolæa *apud Heliod.* de nuptiis interrogata, modestè procos amovet: *magis,* in-

6. *Præsertim à pudibundis virginibus.* quiens, *decebat meum fratrem Theagenem pro me loqui, quam mecum viros verba facere,* id quod gl notavit *in d c. pen de sponf.* quando, *multæ,* inquit, *puellæ propter verecundiam annuunt potius, quam loquuntur,* maximè præsentibus parentibus, ne videantur ambire sponsum, quod virginibus indecorum est. Nihilominus nutum hunc JCti accipiunt pro verbis expressis, si petenti virginem in uxorem Virgo annuat, aut in signum matrimonii contracti dextram præbeat, osculum imprimat,

mat, aut annulum accipiat, licet verbum nullum prolocuta. *c. 1. de matr. contr. interd. Eccles. contr. gl. & Abb. in c. pen. de sponf. Covarr. d. p. 2. c. 4. in pr. Faber. & Ang. §. 1. de patr potest. Alber. Gen. 2. de nupt. c. 16. Beust. de nupt. cap. 42. Sneidevv. de nupt. req. 3.* Theophilus Imp. Theodoræ præ omnibus puellis pomum dedit, quod cum illa acciperet, tanquam in matrimonium consentientem, in thorum duxit. *Zonar. in Theoph.* Clitemnestra petit Achillis dextram in symbolum sponsaliorum. *Eurip. in Clit.* Osculum quoque interveniens interpretatur Constantinus signum initi matrimonii, *in l. si a sponso 16. C. de donat. ante nupt.* De annuli traditione idem asserimus, si eum acceperit puella cum mentione conjugii, quod sine verbis, sola acceptione sese obligaverit, *gl. in c. pen. de sponf. gl. & Imol. in c. tenor. de re jud. Abb. c. fin. de desponsat. impub. Aretin. cons. 13. col. 3. Covar. par. 2. matr. c. 4. in pr. n. 4. Alberic. Gentil. 2. de nupt. c. 16. Menoch. lib. 3. præs. 2. Mozz. in tr. de matrim. c. de natural. Matrim. n. 13.* licet alias nuda annuli traditio, donatio potius dicenda, quam subarratio, nisi consuetudo alicubi non patiatur annulos gestare, nisi sponsas, aut tali forma signatus sit traditus annulus, qualis solis sponsis conveniat. Verba enim ad id inventa sunt, & non alio fine requiruntur in conjugio, quam ut voluntatem dicentis demonstrent, *l. Labeo. 7. §. fin. de supell. leg.* Voluntatem autem nostram non tantum sermone, sed & aliis signis & conjecturis evidentibus declarare possumus, prout ait Cassiod *lib. 4. var. Nam & homines possunt sine oris effatu velle suum declarare*, & ut ait Ovid *Multa supercilio, multa nutu loquier.* quod & Celsus docet *l. §. fin. in fi. de sup. leg* quando conatum ipsum, & sonum quendam καὶ τὴν ἀναρθρον φωνὴν eorum, qui loqui nesciunt, pro loquela agnoscit impropria. Hinc enim nutus sufficit Paulo *in l. nutu 21. de leg. 3. Et in l. Epist. 22. C. de fideicom.* & conjectura Papiniano *in l cum proponebatur 64. de leg. 2.* ad demonstrandam voluntatem fideicommissum relinquentis. Solum enim consensum sufficere ad matrimonium constituendum, Nicolaus scribit *in c. sufficiat 27. q. 2. l. sufficit in pr. de sponf.* seu solam διάθεσιν γαμικὴν Justin. *Nov. 22. 74. 117.* Sed quia consensus partibus ipsis, aliisque, quorum præsentia opus est, ne clandestina contrahantur sponsalia, cognitus esse nequit, ut obiicit Cypræ. *c. 4. de sponf. § 22. n. 4.* nisi cogitata & sensa voluntatis sibi mutuò detegant, igitur Innocentius *c. tua de sponf.* necessaria dicit esse verba, consensum exprimentia de præsenti, quantum ad Ecclesiam, puta iniis, qui fari possunt. Nam in muto & surdo, qui & ob hæc vitia nativa non prohibentur nuptias conflare, *c. cum apud c. tua de sponf.* alia signa sufficere rectè statuit Panorm *in c. tua nos in fin. de sponsal.* Hæc autem sive signa, sive verba non ingrediuntur essentiam matrimonii, sed sunt signa externa consensus interni, quæ quidẽ non requiruntur, ad conjugiũ, quatenus sacramentum est, & sacramentum nequit consistere sine signo externo, *ut tradunt Paludan. 4. sent. dist. 27. q. 1. art. 2. Covar. par. 2. matrim c. 4. in pr. n. 3.* quoniam quæ ratio sacramenti potest esse in eo, quod non minus Ethnicis, quam Christianis commune est? sed, *ut Bassol. in 4. sent. dist. 27. q. un. art. 1.* rem explicat. *Solus consensus non sufficit ad contractum inter homines, quod sit interius latens. Sed oportet, quod in signo aliquo sensibili, fiat exterius patens, quia homo videt ea, quæ patent. Deus autem intuetur cor. 1. Reg. 16.*

Nec

Marginal notes: 7. *Signa contracti matrimonii.* — 8. *Ex annulo num probetur cõtractus matrimonij.* — 9. *Quatenus verba necessaria.*

Nec refert, voluntatem ſuam patefaciant contrahentes coràm, vel [illegible]
Inter abſentes contrahi nuptias. ras *l.5.de rit.nupt.l.ult.de ſponſal.Anto.Fab.9 Inſt.Pap.pr.5.Illat.6.* cum & literæ [illegible]
voces abſentium, & Cajus contractus, qui conſenſu peraguntur, expediri [illegible]
ſtatuat per Epiſtolam, aut per nuntium, *l.conſenſu 15.de act.& oblig* quod & [illegible]
Nuncius in nupt. placet de emtione. *l.1.§.fin.in fin.de contr.emt.* *Nuntium* quoque in ſponſal [illegible]
admittit Pomponius *d.l.5.de rit.nupt* quem *procuratorem* nominat jus Cano [illegible]
Procurator. *c.fin.de procur in 6.* licet impropriè, *ut notant Covarr.d.c.4.n.11.Alber.Gent.c.14* [illegible]
Proxeneta. *2.de nupt.* quod etiam per *proxenetas* expediri poteſt, quos intelligit Gentil [illegible]
verba *in d.l.ult.de ſponſal. Aut per alium*, imitatus Hottoman. *de rit.nupt.2 &* [illegible]
10. *11.obſ.18.* Nam Romanus, qui *conſ. 295. ubi Mandoſ.* per *Alium* accipit, homin[illegible]
Explicatur l. ult.de ſponſ. quemcunque, qui ſine mandato defert voluntatem alterius partis forte fort[illegible]
à ſe auditam, ex eo refutatur, quod ubi ſpeciale mandatum requiritur, ut [illegible]
tanti momenti, nec generale ſufficiat, *l.generali 34.de rit.nupt.c.nec illud.30.q 5* [illegible]
ex cauſis de Election. multò minus admittendus ſit, qui ſine mandato venit, etiam ſi
pater ſpondeat pro filio, qui patris actum poſtea ratum habere negat, ut Caſtren
ſis ſcribit *l.ult.C.ſi quis alt.vel ſi.* licet alias pater mandato opus non habeat, modò
liberi, ubi rem reſciverint, factum parentis nō improbent. *c.cum locum de d*[illegible]
impub. Inſcius enim per factum alterius nemo obligatur. *l.quod tutela 73.§.* [illegible]
junct.l.ſeq.de R.I.l.1.in pr.de alien. & falſitatis ſe alligat, qui actum requir[illegible]
ſpeciale mandatum, ſine mandato gerit. *Bald.in c.nonnulli col.1. Felin in c.* [illegible]
decani.col.3.de reſcr. Quid enim, ſi animum mutaverit, cui verbum affirm[illegible]
antea exciderat. Nam ne procuratoris quidem contractus valet, ſi interim [illegible]
datum tacitè revocarit mandans, dum ille contrahit. *c.fin.in fin.de procur* [illegible]
lin.in rubr.de ſponſal.col.5. Covarr.par.2.de matr.in pr.n.12.Benſt.de matr.c 4 [illegible]
poteſt igitur is intelligi, qui contrahendi matrimonium poteſtatem habere [illegible]
quit, ſed Interpres aut proxeneta. *Connan.lib.8.comm.c.2.n.1.* Proxenetas en[illegible]
Græci *προμνηστρίδας* appellant, definit Harmenop. *lib. 4. qui nuptiis* [illegible]
11 *interpretes ac veluti ſequeſtres interponunt.* Budæus, generali ſignificatu [illegible]
Quid ſit proxeneta. *inventores & conglutinatores hominum.* Plaut. *in Mil. glor.* ancillam h[illegible] rebu[illegible]
rantem, nominat *conciliatricem*, quam Feſtus deſcribit, *quæ viris conciliat* [illegible]
& uxoribus viros. Horum igitur miniſterio, aut per nuntium, aut per Epi[illegible]
matrimonia conſtitui poſſunt, etiam inter abſentes, dummodo de conſenſu ab-
ſentium liquidò conſtet.

12 Conſenſus autem præſupponit & includit duo, Cognitionem ſeu Not[illegible]
Conſenſum includere notitiam & Libertatem. & Libertatem. Conſenſus enim nihil eſt aliud, quam mutuus aſſenſus con[illegible]
hentium. Aſſenſus, licet profluat ex voluntate, tamen, ſicut voluntas, [illegible]
radicem agit in intellectu, *Piccol.gr.2.Phil.Mor.c.41.43.Soncin.9.Metaph.* [illegible]
Suar.diſp.Metaph 19 Ignoti enim *nulla cupido eſt*, & ut ait Ariſt.3.*Eth c* [illegible]
13. *conſultatione adhibita indicavimus, enim ſecundum eam conſultationem appet*[illegible]
In ignotum non conſentimus. luntas quippe & omnes facultates appetentes ab Averr *2.ph.tex.48.* n[illegible]
inter paſſivas, & *8.Phyſ.tex.11.* motorem per voluntatem vocat [illegible]
Paſſiva verò cum nequeant ſeipſa determinare, *8.Phyſ.tex.40.3.de* [illegible]

[illegible]

[illegible] ab indifferenti, non prodire actionem, recte docet Averr. [illegible] igitur necessarium est determinari voluntatem, seu assen[illegible] statur, tanquam à causa, *ut ait Aphr. dis. 1. de ani. cap. de* [illegible] non judicat, nec inclinat facultatem appetentem, nisi per [illegible] & inde præcognitum ratione esse oportet, in quod voluntas [illegible] *quem penitus ignoramus, consentire non possumus*, ait gl. *in c.* Ca. in ana tu. [illegible] deridet Juvenalis *Sat. 4.* Catullum cæcum,

[illegible] in vili flagraret amore puellæ,
[illegible] nostro quoq; tempore monstrum,
Cæcus adulator, dirusq; a Ponte Satelles.

Negat Vair. *lib. 2. de fasc.* ex [illegible] autem negat, inquam, contra fidem sensuum, & judicium ratio[illegible] amari est id, quod pulcrum est: pulcrum autem visu dijudicatur, [illegible] judicare nequit. *Nemo*, inquit Arist. *9. Eth. c.* [illegible] *amore capitur,* [illegible] *forma specieq; delectatus.* Ignorantia vero duplex statuitur ab A- 14 [illegible] *x. 19. & 10.* secundum *puram negationem*, & secundum *pravam* [illegible] utraque nobis hoc loco attendenda est. Aut enim contra[illegible] per ignorantiam falluntur, quemadmodum Lea supposita fuit [illegible] tantum in parte, seu ignorant aliquam conditionem, quæ [illegible] detegitur.

De ignorantia totali, & particulari, quæ parit errorem.

Sect. 2.

[illegible] non contrahi matrimo- [illegible]
[illegible] furiose.
[illegible] alla ad sanam mentem re- [illegible]
[illegible] a furere incipie- [illegible]
[illegible] deretur.
5 Utrum subsistat matrimonium promissum ab Ebrio.
6 Vel ex amore insano.
7 Distinguitur de gradibus affectuum.
8 Quid, si ignorantia in parte.
9 Quatuor errorum species.
10 Al ter preponuntur & distinguuntur

[illegible] ignorantiam totalem, certum est, cum Errantis, quatenus errat, 1. [illegible] *l. cum testamentum §. C. de jur. & fact. ignor.* nec consensus, *Ignorantes non contrahunt.* [illegible] *C. Eod.* quod sponsalia vel matrimonia inter ignorantes contracta, [illegible] substantia matrimonii consistit in consensu, ut declaratum [illegible] *nihil tam contrarium est, quam error, qui imperitiam detegit. l. si per* [illegible] *2. col.* [illegible] *ta regulam, & Alex. in pr. de jurisd. om. jud. l. consensu* [illegible] *116. §. Non videntur, ubi gl. & Dec. de R. I. l. alioquin,* [illegible] *Nav. arc. c. 1 29. q. 1.* Ex quo infertur, Eos, qui præ furore [illegible] constant, aut propter absentiam, notitiam non habent [illegible] obtruduntur, aut dolo malo in pænitenda inducuntur [illegible] non consenserunt, nisi defectum consensus subse[illegible]. Ac de furiosis quidem plana res est, *c. dilectus,* [illegible] 2. [illegible] *oratione 16. de spons. l.* [illegible] *hæredibus 7. §.* [illegible] *ad Trebell.* [illegible] *Idem nec furiosi.* [illegible] *Harmenop. lib. 4. t. 1.* cujus rationem assignat Paulus *d. l.*

16. quia *consensu opus est*, quo furiosus prorsus destituitur, quippe [illegible] æquiparatur, *l. sed & si* [illegible] *§ Et ideo ad l. Aquil.* ignorantibus. *l. si a* [illegible] *reb. cred. & si cert.* absentibus, *l. 1. § furiosum de oblig. & act. l. 2. § furi*[illegible] *l. 1. § adipiscuntur, de adquir. poss. l. ubi non voce. § furiosus de R. I. l. 2. § fu*[illegible] *rat.* & infantibus, *l. infans ad L. Corn. de sic. l. in negotiis de R. I. l. 5. vers.* [illegible] *ad L. Aquil.* qui nec suus est *d. § Et ideo ad L. Aquil.* nec scit, quid agat, *l.* [illegible] *de injur. § furiosus Inst. de inut. stipul. l. furiosi ff. eod.* nec sensum ullum habet [illegible] *dotem 23. § si maritus sol. matr.* sed omnia ejus acta æstimantur non secus, [illegible] tuitò aut casu facta, *l. fin. § fin. de admin. tut. l. sed & si 5. § Injuriam. ad* [illegible] cum effectu non geruntur, in iis, quæ consensum exigunt, ut patet in te[illegible] confectione & homicidio &c. *§ praeterea Inst. quibus non est permiss. fac. test.* [illegible] *sum C. qui test. fac. poss. l. furiosi ff. de inut. stipul. Clem. 1. de homic. Lombard. 4.* [illegible] *34. ubi Thom. art. 4. Beza de divort. pag. 40. Covarr. part. 2. matr. c.* [illegible] *n. 6. Al*[illegible] *3. de nupt. c. 7. Cypr. c. 13. de sponsal. n. 1. Schneidevv. de nupt. part. 3. n.* [illegible] *Papin. t. 9. princ. 5. Illat. 14.* nisi furor det inducias, & sub tempus ind[illegible]

3\. mus furioso redeat. Tum enim ut testamentum condere, *l. furiosum C.* [illegible] *poss.* ita & nuptias contrahere potest. *c. quamvis. 27. q. 1.* Nam & hom[illegible] intervalla perpetratum punitur, tanquam à rationis compote commi[illegible] *vis de off. praes.* Quod si tamen à furore instet periculum vitæ, aut me[illegible]

4\. ctus prolis, acquiescendum videtur consilio Ulpian. *d. l. si cum dote* [illegible] *ad L. Aquil.* quod licet alias ob furorem matrimonium nõ solvatur, *d. l.* [illegible] *l. patre furioso de his, qui sunt sui vel al. jur. c. dilectus de sponsal. c. bi qui* [illegible] *qu. 7.* quod *nihil tam sit humanum*, dicente Ulpian, *quam fortuitis c*[illegible] *maritum, vel uxorem viri participem esse: Melancht. in loc. de Conjug. Ben*[illegible] *12. Schneidevv. de nupt. par. 3. n. 53. Beza d. loc. de divort.* tamen propter [illegible] metum adulterii liceat mentis compoti, personæ furenti nunc um[illegible] adeoque multò facilius sponsalia dissolvere, quod & Bonaventuræ [illegible] *sent.* propter periculum, quod maximum esse dicit. Nam & ad pro[illegible] sobolis ineptum furiosum censet Leo *d. const. 111.* & nihil dici [illegible] uxori, præter miserum spectaculum, solo aspectu horrendum, quo [illegible] non potest. quin animi dissocientur. Nec verò furiosu[illegible] consensum [illegible] ante sponsalia factum, reiterare coram facie Ecclesiæ potest, nec [illegible] fœdera contrahere, nec benedictionem divinam requirere, quæ o[illegible] plementum matrimonii hodiernæ Constitut[illegible]ones requ[illegible]

5\. Hæc quidem argumenta non procedunt contra Ebrium, [illegible] tatum, quippe, qui, postquam crapula disjecta est, & affe[illegible]us [illegible] redeunt: verum prima & præcipua ratio non m[illegible] fo, quia uterque affectus eò procedere solet, ut rationem [illegible] excutiat, & ut ait Augustinus: *a*[illegible] *memor*[illegible] *te*[illegible]*ctum. Ubi dominatur ebrietas ibi furor e*[illegible] *& bon. Cleric.* Quod si ex [illegible] ebrietas [illegible] possit, non dubium est, quin propter ignorantiam liberet [illegible]

Nisi habeat dilucida intervalla.

Furor [illegible] sponsalia.

Virum ebrii matrimonium [illegible]

[illegible] sequatur *c. sane 15. qu. 1. c. unumquodq; 22. q. 4.* qua proæresin de-
[illegible] Arist. [illegible] & pulcrè Paulus *l. divortium 3. de divort. & rep.* quod
[illegible] gestum est, non prius ratum habet, quam si *perseverantia ap-*
[illegible] *u[illegible]e. Ideoq; per calorem misso repudio, si brevi reversa uxor est,*
[illegible] *videtur.* Idem judicare licet de aliis affectibus, si eò processerint, ut
[illegible] ponuerint extra se. Nam quia *Vina parant animos Veneri, Claud. de bell.*
[illegible] à Baccho vincitur, & libido vehementius extimulatur, & ad in-
[illegible] properat, quod eò magis ex amore fieri putandum, quo is im-
[illegible] ndum appetitum propellit. *Quis legem det amantibus?* ait Boët. *lib.*
[illegible] *Major lex amor est sibi.* Plato pulcra dicebat cogere, eò quod violen- 6.
[illegible] ex[illegible]t amorem, quem inde *magnum Dæmonem* vocare soliti sunt A- *Verum pro amore in[illegible].*
[illegible] *in sua Theol. & in libr. Plot. de pulcrit.* Constantinus *in l. 1. § Ipsis C. de*
[illegible] *vocat amorem concubinarum, qui liberos homines propellit ad sectan-*
[illegible] *an[illegible]arum. l. 3. C. de liber. caus.* etiam cum jactura libertatis, si nego-
[illegible] *e[illegible] u[illegible] t. Longob. ut ibidem ad d. l. 3. testatur Accursius.* Amatores, ait
[illegible]

Amata animus prægestit apisci,
[illegible]l metuunt jurare, nibil perjuria curant.

[illegible] ertius. *§. Item furiosi col. antep. & fin.* utrum amore captus testamentum
[illegible] queat, quia similis furioso, & Bald *in l. precibus, col. 6 de impub. & al sub-*
[illegible] rd[illegible] amoris esse vehementius, quem intra debitos limites carce-
[illegible] cum est, non muliebre. *Azo in summ. C. de SC. Claud.* Cum igitur
[illegible] Cupido cæcus sit, sed & oculis capiat, in quorum pectore pedem fige-
[illegible] Arist. *1. post. Anal. text. 134.* dicat, scientia necessariò destitui homines
[illegible] orum, quorum sensu carent, nec amantes satis, quid agant, aut cui
[illegible] cognoscunt, quippe oculis mentis capti. Nam *amare & sapere vix*
[illegible] ut ait Mimus, & ut Ovid.

[illegible]x & amor, vinumq; nihil moderabile suadent.
I[illegible] pudore vacat. Liber, amorq; metu.

[illegible] m *apud Helgaudum Historicum* de Constantia Roberti uxore scribit.

Constans & fortis, quem non Constantia lusit,

[illegible] formæ, quam tantam in ea effulsisse tradit, ut vel invitos trahe-
[illegible] univer[illegible]um igitur ignorantiæ eorum, quos etiam leges a graviori- 7.
[illegible] propter defectum proæreseos, excusant, *ut in libr. de Prop. Geom.* *De [illegible]*
[illegible] Nam, qui apud se non sunt, non potuerunt liberè & cum
[illegible] re. Aliter sentiendum de moderato amore, & fervida crapula,
[illegible] Germani etiam optima consilia inierunt. *Tac. de morib. Germ.* Nã,
[illegible] libertatem non a[illegible]munt, pro excusatione adduci queunt. Quin
[illegible] plerumque à talibus auspiciis originem trahunt, nec pro-
[illegible] *[illegible] de nupt. c. 8.*
[illegible] mult[illegible] quoque sana mente errent, aut ignorent, vel do- 8.
[illegible] deцепti, qui, quia in parte tantum & non in integrum *Ignorantia partium [illegible]*

 errant,

errant, non videntur plenam mereri excusationem. ideoque Scholastici ... sent. dist. 30. & Canonista, in c. 1. posuit. de conjug. serv. ...
9. Quatuor species errorum. gistæ sequuntur quatuor constituunt erroris species, ... bonum, & qualitate. Nobis commodior videtur distinctio ... 30. q. 1. quam ad institutum sic accommodavimus, ut alia ...
10. Distinctio errorum commodior. conjugio, alia accidentalia, quorum numerus finitus non est. ... conjugium non tenet, quia sine substantia res non subsistit. Consensus ... substantiam matrimonii constituit, includit ea omnia, quæ ad ... sentiam ejus sunt necessaria, quemadmodum nullum aliud ... idem dissolvit, quam adulterium, eo quod directò destruat fidem conjugii ... fin. de cond. app. quam alia crimina non attingunt. Ad conjugium ... ut persona certa sit, nulla scortationis aut adulterii labe commaculata ... sui juris, quia alias liberè consentire nō possit, quorum primum ad personam, alterum ad qualitatem pertinet, tertium ad conditionem. Nec enim ... litas, est extra conjugium, nec omnis conditio ignorata ... cet Vlpian. l. Alioquin de contr. emt.

Sect. 3.

De errore qualitatum essentialium.

1 *Errorem personæ vitiare contractum matrimonii.*
2 *Vtrum firmum fuerit matrimonium Iacobi cum Lea.*
3 *Decepto per fraudem, esse subveniendum.*
4 *Sexum includi in persona.*
5 *Et excludi ab usu conjugij Eunuchos, Spadones, castratos, virginesque nondum viripotentes.*
6 *Qui nequeunt generare, nequeunt contrahere nuptias.*
7 *De morbis frigidis & maleficiatis.*
8 *De errore in nomine, cum constet de re.*
9 *Error in qualitate Essentiali.*
10 *Nuptias non valere, ... quæ vitiata deprehenditur præter spem.*
11 *Infames non tantum ... stupratas, sed ... etiam ...*
12 *Lex ... a ... Leone abrogata a ...*
13 *Quid observetur in Ecclesiis reformatis.*
14 *Multarum gentium ...*
15 *Non esse ducendam ...*
16 *De ... virginitatis ...*
17 Vtrum lac in mammis ... tem corruptam.
18 *La... generari etiam ...*
19 *Distinctio ... Laurentij ...*
20 De Hymene, ... & ...
21 *Vtrum ... cent.*
22 *Alia ... Laurentij ...*
23 *An ... nem ... aut ...*
24 *Descriptio ejus ...*
25 *Ex hymene non ... corrup...*
26 *Vtrum ... absque ...*
27 *... mensis ...*

1. Error personæ. DE persona vero seu corpore res difficultate caret, quia ... in personam, & Ulpian. scribit l. 9. §. 1. de cont. emt. l. ... leg. ... in corpore erratum fuerit, nihil deberi, quod etiam ... conf. 229. ubi Regis Cypri conjugium nullum pronuntiat, ... tor, licet a Domino ... contraxerat cum Caja filia ... sis, cum eo nomine putaret appellari natu minorem, ...

[illegible] dolo facere, qui ipsi Leam supposuerat pro Rache- 2. *De conjugio Jacobi cum Lea.*
[illegible] remittens. Nam licet ex lege Mosaica virgo compressa a [illegible] *od. 22* & Lea post concubitum ex hac lege, (quantum- [illegible] fuisset in thoro Jacobi: tamen Jacob stuprum [illegible] *d. di. l. 30 lib. 4. recte disputat*, quia ipse se commiscuit [illegible] legitimè desponsa conjuge rem habiturus, quippe, [illegible] eandem deprehenderet, & Lea simili affectu ipsi respon- [illegible] secundò natam prohibebat primogenitæ præferri, [illegible] tutam æstimans. Nihil igitur causæ superest, quam [illegible] Leæ puniri debuisset, *c. tua, ibi. nec consensit in personam.* [illegible] sed potius reddenda fuisset pæna Labano, propter dolum, [illegible] fuisse ipse Jacob confitetur. *Gen. 31.* Nam licet Beza de di- [illegible] exemplum Jacobi imitandum suadeat, & error subsequenti consen- [illegible] revocat tamen consilium, si fraus intercesserit, quia dolo suo ne- [illegible] *de except. dol. mal.* Non revocavit errorem suum Isaac cum 3. *Deceptio per fraudem sub*
[illegible] pro Esauo, *Gen. 27.* sed nec errabat prorsus Isaac, quia dubi- *tenendam.*
[illegible] *Vox est Jacobi*, & Deus ipse occulto consilio dirigebat verba be- [illegible] ita [illegible] intuitu primi dirigentis errasse dici non posset. Phrastor vero [illegible] concubinæ filiam, quam Stephanus ipsi supposuerat pro sua, etiam [illegible] dote reddita ejecit: *Demosth. in Neær.* & Cambyses [illegible] bellum movit Amasi Regi Ægyptiorum, eò quod pro sua, quam [illegible] petierat, Aprois relictam filiam transmisisset, *Herod. lib. 3. La-* [illegible] Sachen *art. 4. §.* In diesem Artickel. *Alber. Gent. lib. 3. de* [illegible] *de sponsal. c. 13. §. 2. & seqq. Covarr. par. 2. de matr. §. 7. n. 1. Beust. de mat.* [illegible] *de nupt. part. 3. n. 16.*

[illegible] pertinent ea quibus viri sunt viri, mulieres mulieres, quia de 4. *Ad quos sexus pertinet.*
[illegible] conjugalis est, ut vir consentiat in fœminam, fœmina in virū. [illegible] consensus in carnalem commixtionem non requiratur. *c.* [illegible] *& Dd. de spons.* tamen ex fine primario semper includitur, *l. quæ-* [illegible] atque etiam in secundario, scilicet ad vitandam scortationem. [illegible] non potest, qui vir debitum conjugale non exolvere, utri- 5. *Qui excluduntur virgines nondum viripotentes.*
[illegible] vinculo merito arcentur, idque de Spadonibus castratis testa- [illegible] *§ ult. de jur. dot.* & sancit multis adductis rationibus Leo [illegible] nondum viri potentibus affirmat Labeo *l. pen. in fin. quand.* [illegible] nec mulieres appellari possunt, *l. [illegible] de V. S. l. pater [illegible] 101. de cond* [illegible] *caus. in poss.* si adeò arctæ sint, ut virum pati nequeant *d. l.* [illegible] *l. pen. in fin. quand. dies leg. Godd. ad d. l. 13. n. 6. de V. S.* Et sicut [illegible] non merentur nomen mulierum: Ita Eunuchi non *Eunuchi.*
[illegible] sed *tertium genus hominum* nominabantur ab Alex *Spadon.*
[illegible] Lactant. *l. [illegible]* [illegible] a Clearcho *Castrat.*
[illegible] Luc. *in Dial. Syr. Dea.* [illegible] Nec morosè hic distinguā nomina Spado-

num,

errant, non videntur plenam mereri excusationem, ideoque Schol[illegible]
9. *sent. dist. 30.* & Canonistæ, *in c. opposuit. de conjug. serv. ex* [illegible] *un.* [illegible] quos [illegible]
Quatuor species errorum. gistæ sequuntur, quatuor constituunt erroris species, In *corpore,* [illegible]
bonis, & qualitate. Nobis commodior videtur distinctio Bonaventuræ [illegible]
10. *30. q. 1.* quam ad institutum sic accommodabimus, ut alia dicamus e[illegible]
Distinctio errorum commodior. conjugio, alia *accidentalia*, quorum numerus finitus non est. In [illegible]
conjugium non tenet, quia sine substantia res non subsistit. Conse[illegible]
substantiam matrimonii constituit, includit ea omnia, quæ ad con[illegible]
sentiam ejus sunt necessaria, quemadmodum nullum aliud fa[illegible]
idem dissolvit, quam adulterium, eò quod directò destruat fidem c[illegible]
fin. de cond. app quam alia crimina non attingunt. Ad conjugium ver[illegible]
ut persona certa sit, nullâ scortationis aut adulterii labe comma[illegible]
sui juris, quia alias liberè consentire nō possit, quorum primum ad [illegible]
alterum ad qualitatem pertinet, tertium ad conditionem. Nec enim [illegible]
litas, est extra conjugium, nec omnis conditio ignorata vitiat cont[illegible]
cet Ulpian. l. Alioquin de contr. emt.

Sect. 3.

De errore qualitatum essentialium

1 *Errorem personæ vitiare contractum matrimonii.*
2 *Verum firmum fuerit matrimonium Iacobi cum Lea.*
3 *Decepto per fraudem, esse subveniendum*
4 *Sexum includi in persona*
5 *Et excludi ab usu conjugii Eunuchos, Spadones, castratos, virgines nondum viripotentes*
6 *Qui nequeunt generare, nequeunt contrahere nuptias.*
7 *De m[illegible] s[illegible] frigidis & maleficiatis.*
8 *De errore in nomine, cum constet de re*
9 *Error in qualitate Essentiali.*
10 *Nuptias non valere, [illegible] quæ vitiata deprehenditur, [illegible] spem*
11 *Infames non tantum fieri stupratas, sed [illegible] etiam qui eas du[illegible]*
12 *Lex [illegible] a Leone, abrogata a Pont[illegible]*
13 *Quod [illegible] in Ecclesiis reformatis.*
14 *Multarum gentium [illegible] mantur.*
15 *Non esse ducendam [illegible]*
16 *De signis virgi[illegible]*
17 Utrum lac in mammis [illegible] tem corruptam.
18 *Lac generari etiam sine [illegible]*
19 *Distinctio Andr. Laurent[illegible]*
20 De Hymene, utrum & q[illegible]
21 *Utrum [illegible] cent.*
22 *Alia [illegible] de[illegible]*
23 *Anatom[illegible] non an[illegible] nem a[illegible] ere, aut de[illegible]*
24 *Descriptio e[illegible]*
25 *Ex [illegible] mene non de[illegible] corrupta virginit[illegible]*
26 *Utrum hoc [illegible]*
27 *[illegible] monstrandam [illegible]*

1. *Error personæ.* DE persona verò seu corpore res difficultate caret, quia ele[illegible]
in personam, & Ulpian. scribit *l. 9 §. 1. de cont. emt. l. si* [illegible]
leg. 1. Si in corpore [illegible] fuerit, nihil deberi, quod etiam An[illegible]
cons. 229. ubi Regis Cypri conjugium nullum pronuntiat [illegible]
tor, licet à Domino [illegible] contraxerat cum Caja filia se[illegible]
sis, cum eo nomine putaret appellari natu minorem, quam [illegible]

[illegible] tamen acquiescit dolo soceri, qui ipsi Leam supposuerat pro Rache- 2.
[illegible] remittens. Nam licet ex lege Mosaica virgo compressa à
[illegible] *Exod. 22* & Leæ post concubitum ex hac lege, (quantum-
[illegible] manendum fuisset in thoro Jacobi: tamen Jacob stuprum
[illegible] misit, ut *Lombard. dist. 30 lib. 4. recte disputat*, quia ipse se commiscuit
[illegible] cum legitimè desponsa conjuge rem habiturus, quippe,
[illegible] tandem deprehenderet, & Lea simili affectu ipsi respon-
[illegible] loci, quæ secundò natam prohibebat primogenitæ præferri,
[illegible] satis tutam æstimans. Nihil igitur causæ superest, quam
[illegible] retentione Leæ puniri debuisset, *c. sua, ibi, nec consentit in personam.*
[illegible] sed potius reddenda fuisset pœna Labano, propter dolum,
[illegible] tum fuisse, ipse Jacob confitetur. *Gen. 31.* Nam licet Beza de di-
[illegible] exemplum Jacobi imitandum suadeat, & error subsequenti consen-
[illegible] revocat tamen consilium, si fraus intercesserit, quia dolo suo ne-
[illegible] bet, *l. de except. dol mal.* Non revocavit errorem suum Isaac cum 3.
[illegible] benediceret pro Esauo, *Gen. 27.* sed nec errabat prorsus Isaac, quia dubi-
[illegible] eret, *Vox est Iacobi*, & Deus ipse occulto consilio dirigebat verba be-
[illegible] ntis, ita, ut intuitu primi dirigentis errasse dici non posset. Phrastor vero
[illegible] concubinæ filiam, quam Stephanus ipsi supposuerat pro sua, etiam
[illegible] ex conceptam, dote reddita ejecit: *Demosth. in Near.* & Cambyses
[illegible] bellum movit Amasi Regi Ægyptiorum, eò quod pro sua, quam
[illegible] petierat, Apriois relictam filiam transmisisset, *Herod. lib. 3. Lu-*
[illegible] Buch vom Ehesachen *art. 4. §.* In diesem Art. &c. *Alber. Gent. lib. 3. de*
[illegible] *de sponsal. c. 13. §. 22. & seqq. Covarr par. 2. de matr. §. 7. n. 1. Beust. de mat.*
[illegible] *de nupt part. 3. n. 6.*

De conjugio Iacobi cum Lea.

Deceptio per fraudem sub tenendum.

[illegible] personam pertinent ea quibus viri sunt viri, mulieres mulieres. quia de- 4.
[illegible] conjugalis est, ut vir consentiat in fœminam fœmina in virū.
[illegible] nullus consensus in carnalem commixtionem non requiratur. *c.*
[illegible] *& Dd de sponsf.* tamen ex fine primario semper includitur, *l. quæ-*
[illegible] atque etiam in secundario, scilicet ad vitandam scortationem.
[illegible] fieri non potest, qui vir debitum conjugale non exolvere, utri- 5.
[illegible] vinculo meritò arcentur, idque de Spadonibus castratis testa-
[illegible] *9 § ult. de jur. dot.* & sancit multis adductis rationibus Leo
[illegible] bus nondum viri potentibus affirmat Labeo *l pen. in fin. quand.*
[illegible] quæ nec mulieres appellari possunt, *l. 13. de V. S. l. pater. 101. de cond.*
[illegible] *§ ex qui caus in poss.* si adeò arctæ sint, ut virum pati nequeant. *d. l.*
[illegible] *§ mulierem, d. l pen. in fin. quand. dies leg. Godd. ad d. l. 13. n. 6. de V. S.* Et sicut
[illegible] entes non merentur nomen mulierum: Ita Eunuchi non
[illegible] m, sed *tertium genus hominum* nominabantur ab Alex
[illegible] *semiviri* a Lactant. *l. 6. 17.* ἄιδρες ἔτ᾽ ἀνδρὲς a Clearcho
[illegible] a Luc. *in Dial. Syr. Dea.* [illegible] Βasil. *Epitaph.* Nec morosè hic distinguā nomina Spado-

Ad personā pertinet sexus.

Vir excluditur virgines nondū viri potentes.

Eunuchi.

Spadon.

Castrat.

6. num, Castratorum, Eunuchorum, cum Spadonum nomen plerumque [illegible] sit. *d.l. si serva 39. l. 4. §. Idem D. Pius ad l. Corn. de Sicar. l. Spadonum 12 [illegible] de V.S.* sed rem ipsam describendo, quibus virilia ex acta sunt, aut ita [illegible] à natura distorta, ut spes omnis prolis generandæ præclusa sit, [illegible] prorsus arcendos censeo, ut & eos, quibus testes tantum sunt execti, [illegible] nervo, quibus tamen matrimonium nequaquam denegandum [illegible] *ad d.l. spadonum*, quia coire possunt, & Wier. *3. de præst. Dæm. c. 18* excus[illegible] refert Monachum post exectum utrumque testem duxisse uxorem. Et sane

Qui nequeunt generare, nequeunt contrahere.

Sunt quos Eunuchi imbelles & mollia semper
Oscula delectent, & desperatio barbæ,
Et quod abortivo non est opus. *Iuvenal. Sat.*

Gellia *apud Mart. lib. 6.* non viros quærit, sed Eunuchos tantum:
Vult uti Gellia, non parere.

Verum coitus accipiendus est cum effectu, *Sec. in l. 1. col. 3 sol. matr.* [illegible] *n. 12.* siquidem ad procreationem sobolis dirigitur, quam ab eo, [illegible] sunt, frustra expectaveris, *ut in lib. de gen. hom. ostenditur*, etiamsi bo[illegible] vaccam *apud Arist. 1. de gen. anim.* quod tamen vel ipsi Averrhoi credit[illegible] est. Præterea conjugium paratum est ad satiandam libidinem. At qui [illegible] titillatio Venerem magis excitat, quia excitatam non satiat, tam [illegible] quam muliere, ut meritò dicat Ecclesiastes *c. 30. Qui prol[illegible] oculus aspicit & ingemiscit, ὥσπερ εὐνοῦχος περιλαμβάνων παρθένον [illegible] gust. 6. contr. Iulian. Pelag. c. 14.* Accedit, quod impediat propagat[illegible] fæcunda muliere, cujus corpore in vanum abutitur: quod ad[illegible] riat, dum mulier aliunde quærere cogitur, quod domi frustrà sperat, sicut [illegible] bula Luciani, Combabi uxor seipsam mala morte multavit, quod [illegible] set esse eviratum. Denique eludit benedictionem divinam [illegible] dici hæc verba: *Crescite & multiplicamini.* Et hæc procedunt [illegible]

Sine testibus nihil generatur.

7. restitutione prorsus desperatur: quorum, *nuptias innuptas* [illegible] Leo, [illegible] *μον*, & impediendas censent Beza & Cypræ. etiamsi ex bona c[illegible] que parte appeterentur, quia non est audiendus perire volens [illegible] tra voluntatem privatorum impedienda sunt, quæ publicè no[illegible] Qui vero paralysi aliqua, aut morbo non insanabili [illegible] nentur, à conjugio repellendi non sunt, id quod etiam de frigidis & m[illegible] ex eadem ratione asserimus, quia & restituuntur sæpe, & rel[illegible] hi enim, non cum iis, quos intelligit Alciat. *in d. l. spadonum*, [illegible] matrimonium contrahi, dotemque esse & do[illegible] dit Theophilus, *quia spes est, ablato morbo, eos* [illegible] Rectè consuluit Horat. Augen. *lib.* [illegible] non puelle [illegible] maritus dicebatur ineptus esse, eò quia præ verecundia, aut [illegible] ctationi sponsæ primis noctibus non satisfecisset. Sed de his [illegible]

De morbosis & frigidis.

8. Cypræ *de sponsal. c. 1 §. 15* Anton. Fabr. [illegible] *de nupt. lib. 5 c. 2.* quos etiam consule, de hac quæstione. Ultimo [illegible]

De errore in nomine.

[illegible] constet de corpore, matrimonium teneat, de quo simpliciter pronun-
[illegible] cum Ulpian *in l. 3. in pr. de leg. 1. l. 9. §. 1. de cont. emt. Si quis in fundi vocabu-*
[illegible] *Cornelianum pro Semproniano nominavit, debebitur Sempronianus.* Quæ-
[illegible], quod proponitur & resolvitur *in c. tua nos. de Sponsal.* variè à Dd.
[illegible]. Beza *de divort.* prorsus iniquitatis condemnat, quem refutat Alber.
[illegible] *pr. c. 1.*

[illegible] qualitatibus essentialis hæc est, ut nuptum danda ab alio præter scitum 9.
[illegible] non sit vitiata vel impregnata: Nemo enim tam extra honestatem pro- *Error qualitatis essentialis.*
[illegible] mum gerit, ut adulteratum aurum sibi patiatur obtrudi, cum stipula-
[illegible] purum & obryzum. *Si quis vendat aurum, sed deterius, quam emtor putasset,*
[illegible] emtionem valere scribit, *l. 10. de contr. emt.* quia, ut de aceto & vino acuen-
[illegible] Ulpian. *in l. praced. §. fin. Eod. l. eadem prope est ἰδία*: actio tamen decepto da-
[illegible] interesse *l. Iulianus 13. §. si venditor. de act. emti & vend.* quia damnum
[illegible] stari potest. *l. si sterilis 21. § quamvis Eod.* quod si præstari non pos-
[illegible] dolum nihil actum fuisset. Jam verò surreptæ virginitatis damnum 10.
[illegible] æstimabitur? Quid verò, si aliud pro alio venditum sit? Ulpianus ne- *Nuptia cum vitiata, præter spem non valent.*
[illegible] emtionem valere *d. l. 9. in fin.* Virgo verò licet in persona non differat à mu-
[illegible], affert tamen essentiali qualitate, quoad conjugalem consensum, quia si
[illegible] fuisset, vitiatam fuisse mulierem, non duxisset. Hebræi appellant stu-
[illegible] itam, *Iud. c. 19.* quia de statu, ex lege *Deut. 22.* dejicitur, fit infamis
[illegible]. Conjugium autem omne ex præscripto Apostoli *Hebr. c. 13.* de-
[illegible] honorabile. Stuprata verò non tantum sese reddit infamem, sed & qui i- 11.
[illegible] ducit, quemadmodum Plin. ait *in Paneg. Multis illustribus dedecori* *Notantur illi qui stupratas ducunt.*
[illegible] *tius uxor assumta, aut retenta patientia.* Chrysosto. ait *in c. 9. Matth.*
[illegible] *est & iniquus, qui castam dimittit uxorem, sic fatuus est & injustus, qui rete-*
[illegible]. Germani solent proverbio dicere: *Non videri abhorrere a proditione*
[illegible], *qui sciens volens meretricem ducat*, quod ex antiqua severitate retinue-
[illegible] testatur Tacit. *de morib. Germ.* quod *publicatæ pudicitiæ apud Germanos*
[illegible] *Non forma, non ætate maritum invenerit.* Idem de Palmeria re
[illegible] refert Martyr *lib. de [illegible] nov. rep.* quod capitale sit virgini, ante nuptias vi-
[illegible]. Domitianus judicum albo erasit & nota affecit Equitem Roma-
[illegible] à marito ob adulterium dimissam uxorem reduxerat. *Sueton. in Domit.*
[illegible] & Italorum nota sunt dicteria, in eos, *qui portent les cornes, passent en*
[illegible] *[illegible] la mer.* & c. & sexcenta talia. Propterea Joseph. *Matth. c. 1.* 12.
[illegible] beatam Mariam deserere, quod honeste se illi cohabitare non posse *Lex divina.*
[illegible], ut explicat Niceph. *lib. [illegible] c. [illegible]* licet aliter conjectet Origen *hom. in vigil.*
[illegible] Josephum conjugem deserere tanquam sanctiorem, quam cui
[illegible] cohabitaret: siquidem ex lege Mosaica, *Deut. 22.* virgo compressa, & pro
[illegible] habebat, & lapidibus obruebatur. *gl. in c. satis verb.*
[illegible] quam legem Leo *Nov. 93. Harmenop. lib. 4. t. 1. & 12* in usum re- *Abrogata ac.*
[illegible] Canonico *c. un. 29. q. 1.* ex mente adducta similitu
[illegible] non aliter differat ab intemerata, quam ager minus
fertilis

fertilis à fertili Rectius Ulpianus *in l.exemto 11.§.si quis virgine n.d.* [illegible] *vend.* si mulier venum ierit, pro virgine, Emtori decepte adjudi[illegible] quidem redhibitoriam, sed ex emto, ad resolvendam emtionem [illegible] tuto mulier reddatur. Quod si contractus ob errorem rescindi[illegible] virgini non sit illatum, multò minus subsistet, postquam in subst[illegible] te res stipulata corrupta est. Et quidem damnum in serva restitui po[illegible] non potest. Quinetiam, cum in conjugiali contractu promittat[illegible] perpetua, postquam à fide recessit sponsa, non tenetur servare S[illegible] *de R.I. in 6.cum sim.* Itaque in Consistoriis Electoralibus Saxoniæ, [illegible]

13. *Quid observetur in reformatis Ecclesiis.* tio frustrà tentata fuit, pars innocens libera pronuntiari solet, [illegible] *34.Schneid.de nupt.part.3.n.61.Consult.Sax.lib.1.p.1.in qq.matrim. q. 8.* [illegible] *decis.4.Germ.* quod & in Genevensi Ecclesia observari testis est Bez[illegible] *rep.pag 87.* & in Dania ex constitutione Friderici II. Ann. 1582. [illegible] *ffons.§.40.* & in Marchia Brandeburg. Visitat. Ordnung. *t.de* [illegible] *Schepliz.in prompt.iuris.t.42.§.12* qui & ipsi huic sententiæ acce[illegible] *in lib.* Von Ehsachen Melancht *in loc de Conjug* Wigand. *de divort.* [illegible] *prat.* Kornman. *de virgin.c.25.* & hæc sententia communiter recep[illegible] spliceat Wesenbec. *in com.ad t.de nupt n.5.* De Græcorum consuet[illegible]

14. *Consuetudo Græcorum.* dicate ex supplicio, quod Creusæ paratum erat, nisi fœtum, clam m[illegible] cisset. *Eurip.in Ion.* De Romanorum, quod Pamphilus recus[illegible] recipe[illegible] alio gravidam suspicabatur, & addit ipse, id sibi inhonestum fore.

Nam de reducenda, id vero neutiquam honestum esse arbitror.

Nec faciam, etsi amor me graviter, consuetudoq; ejus tenet.

Et ipsa Sostrata mater Philumenæ non audet hoc à Pamphilo pete[illegible] pensius nihil factum vellet

Cæterum de reducendo, inquit, id facias, quod in rem sit tuam.

Romanor. *Terent.in Hec.act.3.sc.3.* Suetonius *c.62.* meritò exprobrat Au[illegible] tis & moderati principis officium transgressum, quod Liviam [illegible] rio Nerone marito gravidam abduxerit: cujus exemplum [illegible] cum Pisoni suam abduxisset, dixit: *Sibi matrimonium* [illegible] *August. Sueton. in Calig. c. 25.* Nam præter maculam infamiæ e[illegible] tum sibi supponebat, quod rationem non pati, ait Leo *Nov.* [illegible] quam, alterius fœtum, instar curucæ, sibi subjici æq[illegible] animo fer[illegible], & [illegible] familiam suppositum hæredem, laborum suorum alieni[illegible] sciens volens irrepere sinat, quemadmodum Brutus credi[illegible] filius, a Bruto educatus pro suo, *Plut in Brut* & Ptolomæu[illegible] nuptiæ Lagum patrem demonstrarent. *Paus in. lib. 1.* Nec Pe[illegible] creditur, quam conjecturam ipse odio in fratrem & parum [illegible]

Lacedæm. mavit. *Liv. libr. 39. Plut. in Paul. Æmil* Lacedæm[illegible] quia liber[illegible] Reip. educabant, nihil quoque pensi habebant, solum ma[illegible] mulier, an fortissimo cuique traderetur, ut similes ab eo [illegible] *in Lyc.* quemadmodum adulteranda fuit data regi[illegible] conj[illegible]

[illegible] ularet. *Plut. in Alcib.* Apud Nasamones consuetudo fuit, ut sponsæ per [illegible] n ordinem deductæ, à singulis initiarentur, priusquam ad sponsum [illegible] *Hero. lib. 4.* Calecutiorum regulorum sponsæ prælibari solebant à [illegible] sacerdotibus. *Histor. Calec.* Volsinensibus quoque antiquitus le- [illegible] enuo nupturam virginem ex Senatorum ordine quisquã prius [illegible] autor est Valer. Max. *lib. 9.* Evenus III. Rex Scot. inter cæteras hanc [illegible] tulerat, ut Rex nobilium, Nobiles plebeiarum sponsarum pudici- [illegible] ante nuptias. *Buchan. lib. 4.* Babyloniorum mulieres semel quo- [illegible] m Veneris desidebant, copiam sui peregrinis exhibentes. *Herod.* [illegible] genus absurditates introduxit gentilis error, quas execrari [illegible] us, quam multis argumentis refutare. Mulierem adulteram gra- [illegible] es quam virum, quia confundit sanguinem, & perturbat fami- [illegible] *comm. ad præc. 7.* eademque ratio est, quare stuprata mulier, aut [illegible] te consuevit, non sit retinenda. Nec enim facilè præsumitur [illegible] ura, quæ semel honorem prostituit, & quæ semel pudoris limi- [illegible] eam oportet gnaviter impudentem esse, & ut ait Comicus, *consilia* [illegible] Cur enim infamiam timeat, quæ honoris jam diu jacturam fe- [illegible] pastui volucres, etiamsi optimo cibo domi saginentur, facilè [illegible] genium redeunt, & malunt cum periculo & inedia foris luctari, [illegible] to distendi pabulo.

Nasamon. Calecut. Volsinens. Scoter. Babylon.

15.

[illegible] autem probatur devirginatio, nisi utero gerat mulier. Nam, *ne-* [illegible] *Iaven. si peperit, cum viro concubuit.* Quod si etiam septimo men- [illegible] eret, propterea violati pudoris accusari nequit, quemadmodum [illegible] me Hollatiæ Annam, Marchionis Badensis filiam domum remisit, [illegible] lectæ pudicitiæ convictam ex eo, quod septimo mense peperisset. [illegible] *part.* Nam & septimo mense legitimum edi partum propter [illegible] Hippocratis credunt JCti. Absque imprægnatione difficile [illegible] integræ, aut delibatæ invenire indicia, *Cujac. 17. obs. 27. l. pen.* [illegible] *de prob. bat. Capivacc. lib. de Sign. Virgin. in pr. Claudin. resp.* [illegible] constet ex confessione tam stupratæ, quam stuprantis. In cri- [illegible] probationes requiruntur luce clariores. *l. ult. C. de probat. l. sciant.* [illegible] *& gl. ibid. Gomez. de delict. rubr. de del. probat. c. 12. n. 26. Menoch. de* [illegible] *Sutr. thes. comm. opin. lib. 1. n. 315.* At quæ afferri solent, con- [illegible] sunt, aut suspiciones sine ratione, quam firmæ probationes.

16. Virum (?) devirginatio[illegible] gravidis [illegible] quæat

[illegible] *In l. Orat. c. 9* signum necessarium putat esse corruptæ vir- [illegible] at in mammis, id quod Bald. *in rubr. C. de probat. n. 6. vers.* Ex- [illegible] naturali refert præsumtione, quam violentissimam vocat [illegible] *n.* quia vim solidi argumenti habet, & necessitate quadam [illegible] *Annir. c. 27.* [illegible] *t. de probat. c. 3. post pr.* E contrario Paris *in cons.* [illegible] *tr. de quæst. & tort. c. 2. n. 18. Alber. Gent. 7. de nupt. 9.* Ve- [illegible] cturam desumunt ex lacte mammarum, quibus astipu- [illegible] Medicorum. Conspicue enim supponit Hippocrates, *li. 5.*

17. De lacte apparente in mammis virginum.

18. *Lac generari etiam ante conceptum.* *Aph.39.* *mulierem lac emittere ex mammis, etiamsi nec gravida sit, nec pepererit* [illegible] rationem assignat, *quia menstrua defecerunt.* Sicut enim dicente [illegible] ap. *Gell. lib.12. c.1. sanguis instante partus tempore, in supernas se partes* [illegible] *Spiritu multo & calore mammarum exalbescit:* ita, explicante Galeno *in* [illegible] *39.* fieri potest, ut per destinatas à natura vias sanguis restagnans, ad [illegible] gurgitet, & ab eadem causa efficiente eandem sortiatur formam. [illegible] matur eo, quod Cardan. *de subtil.* cognitum sibi scribat virum 34. annorum [illegible] infantem lactare potuerit, quod & Dodon. *in observ.* tradit & Alex. Bened. *lib.* [illegible] *cap.4.* lac scil. prolectatum in viro ex eo, quod filium post mortem matris [illegible] tem sæpius uberibus admoverit. Idque probat Arist. *3. de hist. anim. c. 20.* exemplo caprorum in Lemno insula & caprarum non prægnantium in monte Oeta, [illegible] pastores urtica, tam diu perfricant ubera earum, donec dolore & calore [illegible] attrahatur, licet Scal. *3. Poet. c. 84.* illud Virg. *Ecl.3. Mulgeat hircos,* [illegible] quasi velit fieri, quod factu sit impossibile. At Matthiol. *in Ep.* [illegible] cum, lactis copia abundantem Laurent. *lib.3. Anat. q.2.* distinctione rem [illegible] te cogitat, dum verum lac post conceptum, fucatum ante generati censet, [illegible] ubi sit eadem causa efficiens, eademq; materia, non idem sequatur [illegible]

19. *Distinctio Laurentij.* fectus. Idem sanguis ex suppressis mensibus restagnat in virginibus, qui [illegible] vidis ob conceptum: idem mammarum calor, eadem proprietas utrobiq; [illegible] citur. Unde igitur ratio diversitatis. Et sane vir apud Cardanum lactavit, [illegible] præ in monte Oeta, apud Aristotelem. Esto: natura non intendat lactis [illegible] rationem in virginibus. Multa nihilominus fiunt ex necessitate naturæ, [illegible] fiunt ex ejus intentione, ut docet Aristot *2. Phys. c. ult. & 1. post. Anal. tex.* [illegible] Ex superabundante materia facultas plastica generat sextum digitum, [illegible] carne, verisq; ossibus, licet à natura, minimùm particulari, non intend [illegible] id negat Hippocrat. ut idem ~~Laurentius putat~~ & Kornman. *de Virg. c. 9.* [illegible] *1. περὶ γυναικείων* ait: *Si qua mulier, tumente utero, lac in mammis non* [illegible] *concepit.* Nam si idem dixisset: *Si qua mulier, tumente utero, menstr* [illegible] *concepit.* An hinc liceat statim inferre: Ergo solis gravidis menses defi [illegible] pocrates pro subjecto suæ sententiæ non accipit mulierem indefinitè, sed [illegible] rem tumentem utero. Alias enim & reliqua signa molæ mulieribus non [illegible] tibus non possent incidere, quod falsum est.

20. *De Hymene.* Alterum, idque indubium virginitatis signum constituunt in hymene [illegible] *lib.2. de præ? Dæm. c. 37.* Alex. Benedict. *lib.2. Anat. c. 24.* Iubert. *in lib.* [illegible] *circa Medic. lior.* Vesal. *lib.5. de fabr. hum. corp. cap. 15.* Osiand. *in comm.* [illegible] *Deut.* Fallop *in observ. Anat.* Jacob. Horst. *in Lemn. Germ.* Columbus [illegible] *Communis descriptio.* opinionem sequitur. Cæl. Rhodig. *lib. 2. antiq. lect. c. 55.* Scal. *lib. 1. Poet.* [illegible] *de Sponsal. c. 12. §. 41. & 51.* Alber. Gentil *lib. 7. de nupt. cap. 9.* qui omnes [illegible] gnoscunt membranam in medio perforatam, supra orificium ure [illegible] ruptura putant cruentari lintea, quæ apud Judæos reservari [illegible]

21. *Lintea cruentata.* *c. 22.* colligere licet, quemadmodum Afros eidem probandi modo [illegible] buere scribit Johan Leo *lib. 3. hist. Afr. c. 34.* ut nuptiales festivitates [illegible]

[illegible] non apparuerit, multò in hoc rigidiores, quàm interpretes nostri, [illegible] contra legem Moisis ob morbum & ætatem *si qua scilicet virgo* [illegible] *non a viro corrupta*, ut ait Tertull. *de vel. virgin.* libenter conce- [illegible] contemnendas affert Sever. Pinæ. *lib. 1. de not. Virg.* Panormit. *in c. propo-* [illegible] etiam fallacem vocat modum à Moise præscriptum, quam tamen [illegible] observari solere autor est Jubert. *d. libr.* secus, quam illic à me audi- [illegible] Valletius *de sacr. Philos. c. 25.* ut salvet autoritatem legislatoris, confugit ad [illegible] laterum cervicis uteri, ex quorum dilatatione sanguinem prorum- [illegible], cujus opinioni subscribit Fernel. *lib. 1. Phys. c. 7.* Laurent. *lib. 2. c. 0. & q.* [illegible] Guinter, *lib. 1. Inst. Anat.* Varol. *lib. 4. Ana. cap. 4.* qui nymphas in aliquibus [illegible] censet. Verum cum iis non est operæ pretium, ut rationes commit- [illegible] quia latera nunquam nisi in monstrosa aut morbida constitutione coa- [illegible] deprehensa sunt, nec nympharum situs patitur, ut firmiter coalescant. [illegible] autem quod scribit Vesal. diductis cruribus membranam conspici, quã [illegible] nec Columbus, nec Laurentius nec Paræus invenire potuerunt, imò nec [illegible] describere ausus fuit. An concidit & evanescit in mortuis? *ut videtur* [illegible] *Alber. Gentilis.* Certè Spirituosa pars non est, quò concidat unâ cum vita. [illegible] multò & minutiores & abstrusiores à curiositate Anatomicorũ de- [illegible] erint, quo genere mysterii afferent hanc tam subdolè se oculis artificũ [illegible] posse, ut in nullius conspectum huc usq; ita venerit, ut is id intrepidè [illegible] sua posteritati affirmare ausus fuerit. Aëtius in quibusdam reperiri [illegible] eam constitutionem morbosam esse *l. b. 16. c. 96.* ut & congeriem vena- [illegible] *in libr. de not. Virg.* & Claudin. *respons. medic. 40. quæ est ejusdem argu-* [illegible]. Usq; adeo nihil in hac re certi ab hujus professionis Autoribus asseritur, [illegible] membranam non reperiunt, nec tamen communem de hymene opinionẽ [illegible] cludere audent. Fortè etiam communem errorem errare maluerunt, quam [illegible] sam hanc & secreto loco reconditam particulam inquirere. [illegible] Chirurgis edoctus, nec plane de nihilo esse comperi, quod de zona [illegible] & dictum fuit & creditum, nec tamen ullam membranam si- [illegible] sive vivis pellulis etiam ex utero demortuarum exectis unquam [illegible]. Cæterum caruncularum lateribus suis conjunctarum cincturam supra [illegible] vesicæ deprehendi, quæ coarctat illic cervicem universam uteri & in [illegible] angustiorem, in aliis laxiorem, ad eam ferè faciem, ut descripsit Pinæus [illegible] *not. Virg.* Imitatusq; est Bauhin. *lib. 1. Anat. c. 39.* Fortè ejus vestigium præ- [illegible] *de dissect. ut c. 2.* particulam quampiam notatim pudendis [illegible], virorum præputiis similem. Nam sicut hujus frenum coitu crebro [illegible] dolore, donec tandem evanescat, ita & juvenculæ ob angustum [illegible] dolore virum primum non admittunt, nisi affluxu sanguinis, aut [illegible] diffundatur, aut major sit osculi ejus amplitudo, quã membri viri- [illegible] attritu, & quia humore mucoso, ex utero destillante, frequen- [illegible], subinde dilatatur, & carunulæ divulsæ in quatuor angulos ab- [illegible] quarum vestigia licet etiamnũ observare in devirginatis, *ut & Pinæ. not.*

22 *Alia descriptio hymenis.*

23 *Incerti de hymene sunt Anatomici.*

24 *Descriptio nova.*

25 *Ex hymene defloratio nō cognoscitur certò.*

Ex quibus constat, nullum certum ex hymene indicium desumi [illegible] minus sanguinis profusionem semper expectandam esse, cum etiam [illegible] to congressu virginale claustrum à non prorsus violento inscissore ape[illegible] Ubi enim partes dilatantur, nec violenter vena perrumpitur, sanguinem [illegible] di necessarium non est. Arctioris verò vinculi, quod ut in præputio vi[illegible] uteri cervice natura non frustrà, sed defensionis gratia adjecit, id quoque [illegible] cium est, quod Celsus *lib. 7. c. 26.* dum secatur calculus vesicæ in virgine, d[illegible] jubeat iniicere ano, perinde, ut in masculis, cum mulieri in pudendum [illegible] compendiosius iniici posset.

26 *Vtrum standum sit fidei obstetricum.*

Constat pariter ex dictis, quantum deferendum sit verbis & fidei obstetri[illegible] cum, ad probandam pudicitiam subornatarum. Hebræos enim solito [illegible] tatem explorare per obstetrices ex narratione Suidæ patet *in explic. nom*[illegible] ubi ablegatas scribit mulieres ad inspiciendam beatam Mariam, utrum [illegible] gressu viri concepisset, & illæsa virginitate peperisset. Cyprianus qu[illegible] nes Deo dicatas per manus obstetricum tentari jubet, *lib. 1. Ep. 10. c. q*[illegible] *propósuisti. de probat.* & Romani dabant negotium ventris inspicien[illegible] *l. 1. de ventr. inspic.* Verum, ubi nihil est, quod inspicere possint, nec ipsæ q[illegible] spicere debeant, intelligunt, frustra earum opera hic utimur. Et Cujac. [illegible] nunquam hujus rei arbitrium delatum affirmat obstetricibus, cujus al[illegible] probat Gentil. *d. c. 9.* Nam, quod doctissimi & diligentissimi Anato[illegible] aut ignorant prorsus, aut non nisi dubitanter asserunt, quî cognitorem [illegible] lieribus, de his rebus judicantibus, ut cæci solent de coloribus. Id por[illegible] gnoscendum proponitur, tot vicissitudinibus obnoxium est, ut sive [illegible] inveniatur, sive dilatatum, non nisi levem præbeat præsumtionem, ne[illegible] re tanti præjudicii evidentis probationis loco esse queat.

27 *De cæteris virginitatis signis.*

Minoris momenti sunt cætera signa, in quibus Philologi sibi placere [illegible] utpote, quando filium à nasi summo ducunt recta ad sagittalem [illegible] gitudine deprehensa ambiunt collum puellæ: *Pinæ. & Bauhin d. loc.* aut [illegible] nasi acumen comprimunt, cujus cartilago solida creditur in virginib[illegible] in corruptis: *Mich. Scotus in Physiogn. c. 22. 23.* aut quando lapidi Ga[illegible] rem propinant, qui vitiatas creditur cogere urinam reddere contra volun[illegible] *Id. c. 10* aut portulacæ semen carbonibus iniiciunt, unde nescio quæ mira[illegible] ca corruptam somniant. *Bartol. Anglus de propr. rer. lib. 16. c. 40* aut ur[illegible] considerant, quam alii subcitrinam, alii perturbatam & crassam in vi[illegible] runt. *Claudian. d. resp. 40.* Nam hæc omnia partim sine ratione asseru[illegible] rationem omnem convellunt, ut quod de urina affirmant, quæ no[illegible] singulos dies, sed & horas variatur, prout corpus sanum est vel ægrum, [illegible] vel quietum, cibo potuque repletum vel jejunum. Ac tantum abest [illegible] ex urina dijudicari queat, ut ne conceptus quidem possit, *quem*[illegible] *strat. Sanctor. Sanctor. de Error. Medic. libr. 1. cap. 28.* quia quicq[illegible] bus, à quibus abscinditur, imprimitur, longo tractu confunditur [illegible] Nec verò tanta est inter uterum Virginis & corruptæ differen[illegible]

vel

[illegible]em, vel substantiam, vel hypostasin mutare debeat. Certiora indicia [illegible] concubitu, & impudica conversatione depromuntur, de quibus vi[illegible] JCti, *Menoch.lib.5.præsumt.41.& nos agemus infra cap.6.*

De errore conditionis. Sect.5.

1 [illegible] non contrahere matrimonium
2 [illegible] error in nobilitate vitiet matri[illegible]
3 [illegible] ducere possit peregrinam.
4 [illegible] defensus ab argumentis Sigo[illegible]
5 Apud [illegible] manos & Græcos vetita fuisse [illegible] cum peregrinis.
6 Utrum statutis talis prohibitio introduci queat.
7 Suecde Wens interpretatio t.de nupt in pr. rejicitur.
8 Nuptias omnes contra leges contractas esse illegitimas.
9 Qui sint filii principum, Gen.c.6.

A[illegible] tertius error in conditione; qui & ipse vitiat contractum, si in con[illegible] & essentialia matrimonii incidat. Quidam enim ea sunt conditio- 1. *Servos non posse contrahere matrimonium.*
[illegible] consentire nequeant, vel quia destituuntur intellectu, ut impuberes & [illegible] vel quia non sunt sui juris, ut servi. *c.si quis ingenuus. c.si fœmina ingenua 29. [illegible] de conj.serv.Lombard.4.sent.dist.30.ibi Thom.q.1.* Nam horum nec velle est, [illegible]e & corpus operasque debitas conjugi mancipare nequeunt, cum se in [illegible]state non habeant, & propterea diremit Justinianus matrimonia servo[illegible] irruptionis Gothicæ tempore iniverant, cum ingenuis. Appius Clau[illegible] Decemvir eodem jure abusus est, cum L. Julii sponsam in servitutem asse[illegible]ur, quò propter diversitatem conditionis sponsalia nulla pronuntiă[illegible]m invenitet *Liv.lib 3.* Nam licet servitus non includatur essentialiter in [illegible]omo: tamen necessariò pertinet ad causam eius, videlicet libertatem cō[illegible] ut rectè explicat Covarr.*par.2 de matr c.3. §.7 n.3.* Ergo, si servitus impe[illegible]um, non tam propter inæqualitatem ordinum, quam quod ser[illegible]jus suum præripere, seque conjugi tradere totum nequeat, condi- 2.
[illegible], quæ libertatem consentiendi non dirimunt, matrimonio promisso *Error in statu.*
[illegible]um creare non possunt, cum substantiam matrimonii non attingant, [illegible] si per errorem quis consenserit in personam ignobilem, quam credebat [illegible]ilem. Cypræus.*c.12.de sponsal.§.36.* statuit dirimi posse sponsalia per erro[illegible]jus conditionis inita, eò quod multum situm sit in nobilitate. Covarru[illegible] *d.n 3* quia nobilitas refertur ad bona fortunæ, & error in fortuna non [illegible]m[illegible]nium. *c.1.n.29.q.1.Bald.in l.cum Artemidoram C. ut in poss leg. Ias. in [illegible].de act.on n.13* cujus non tam rationem probamus, quam opinionem, [illegible] rationis. Nam fortunæ error non officit matrimonio, quia for[illegible]moni substantia non involvitur. Cum igitur nec externa nobili[illegible] in ea includatur, nec ad dissolvendum illud accersi potest, quod [illegible] idque obtinet iis in Rebusp. ubi ex ratione publica, nobilium [illegible] promiscua conjugia non sunt prohibita, quemadmodum olim [illegible] Romani *Liv.libr.3.& 4.* Saxonum, *Adam Bremens. lib.1.c.5.* & Dano-

rum. *Receß. regis Christian. cap. 36.* Alias enim impedimentum [illegible]
3 non ex errore, sed ob vetitū legis publicæ, quæ non sinit legitimas [illegible]
aut, astos procreari hæredes cum personis vetitis. Nam cum Ca[illegible]
fectionem in II. bello Punico, jus connubiorum cum Romanis ade[illegible]
singulari rogatione, M. Messala & C. Salinatore Coss obtinuerunt, u[illegible]
ctenus ex Romanis duxerant, uxores pro justis retinere sibi liceret & pro j[illegible]
beris & hæredibus, quos interea temporis genuissent *Livius lib.* [illegible] Justin[illegible]
presse, *in pr. Inst. de nupt.* injustas vocat nuptias, quæ non contrahun[illegible]
ves Romanos, quem reprehendit Sigon. *lib. 1. de ant. jur. civ. Rom. c. 9.* [illegible]
Strabonis & Halycarnassæi autoritate Albinis & Latinis jus connubior[illegible]
tum fuisse demonstret, quo toto discursu nihil affert, quod Justinianum [illegible]
4 nimùm redarguat, quia exempla singularia, partim necessitate, partim e[illegible]
aliqua singulari inducta, legi præjudicium creare non possunt, & fac[illegible]
crè excipit Ulpian. *in fragm. t. 5.* dum ait: *Connubii jus habent cives R*[illegible]
vibus Romanis: Latini & peregrini illud jus non habent, nisi hoc illis conce[illegible]
natim. Jam verò exceptio firmat regulam, & concessione opus non erat, cu[illegible]
tuissent uti jure communi. Ita nimirum Campanis id juris datum & vic[illegible]
ademtum fuit: *Liv. Dec. 3.* Ita Albanis, ita Municipibus aliis, ut frustra [illegible]
empla advocet Sigon. pro lege, ut & illa verba Canuleii: *Altera lege connub*[illegible]
5 *petimus, quod finitimis externisque dari solet.* De facto loquitur in tota ista[illegible]
ne, non de jure. Nam eo modo Numa, Tarquinius, & Servius regnum [illegible]
runt eo modo Claudia gens ex Sabinis, non tantum in civium, sed [illegible]
rum numerum relata est, non jure, sed ex indulgentia. Alias de per[illegible]
nubiis civium repellendis, satis vel ex Terentio *in Andr.* constare potest, [illegible]
nis conqueritur:

Pro uxore me habere hanc peregrinam?

ubi Donatus, ignarus juris Atheniensium, per *peregrinam* putat intell[illegible]
6 *cem.* Legem enim refert Demosth. *κατὰ νεαίρας*, qua nec civi pere[illegible]
nec peregrinæ licebat nubere civi, quam Xviri in tab retulerunt, p[illegible]
mitigata, *Connan. lib. 8. cap. 4. num. 1. Fab. l. 30. n. 15 de R. I.* Idem notat [illegible]
phy. Stephan & Ascen. *in Sat. 7. lib. 1. Hor.* ad verb. *Hybrida*, quo Poeta [illegible]
Persium, ex patre Asiatico & matre Rom. q. *Semiromanum*, ut ait Acron, [illegible]
tum. *Hybrida enim nominatur animal ex diver*[illegible] *generibus confu*[illegible]*m, ut ex*[illegible]
& vulture, aut cane venatico & gregario, cui assimilat Horat. eum, [illegible]
strare utrumque parentem Romanum. *Justæ nuptiæ sunt,* ait Caj[illegible]
manus Romanam nuptiis intervenientibus, vel consensu, uxorem ducit [illegible]
tium prohibita dicuntur conjugia inter alienigenas. *cap. 9. dist. 2* [illegible]
Arist. de jure Græcorum, *7. Polit. c. 3. ubi Montec. ad tex 41.* Posse etiam [illegible]
quibus prohibeantur fœminæ ultra territorium nubere, modo intr[illegible]
honestam invenire queant conditionem, tradunt & conced[illegible]
Bald. pen. in l. edicimus. C. de Muril. lib. 11. Arez in §. 1. n. 4. vers. [illegible]
de jur. nat. gent. & civ. Calcan. in cons. 3. vers. Ad hoc etiam accedas [illegible]

Poen[illegible]

[illegible] probat.c.3.n.119. & seq. Seneca ait: li. 4. de benef. Promisi tibi filiã in ma-[illegible] peregrinus apparuisti: non est mihi cum extraneo commercium. Boet. in [illegible] Nuptias inter impares jure contractas non esse, hoc est, qui inter cives Roma-[illegible]. Etiam apud Lacedæmonios Lysander Ephorus diem dixit Leo-[illegible] quod peregrinam duxisset uxorem. *Plut. in Agid.* Ideoque non satis accura-te Soc devv. *in tract. de nupt. par. 2. n. 9. & com. in pr. Inst. de nupt. n. 3.* à Justiniano *in* [illegible] *nupt.* tantum excludi servos interpretatur, cum Ulpian. *d. t. 5.* expresse repellat à jure connubiorum omnes peregrinos, nisi quos a lege exceperint me-[illegible] indulgentia Senatus, aut *quibus princeps, populusve civitatem & connubium* [illegible], *ut ait Boet. in Top.* sicut Campanis SCto indultum testatur Liv. *lib. 38.* 7.
Repulerunt etiam jura à Senatorum thoris libertinas, nec id vel oratio D. Marci [illegible] SCtum inhibuit: *si tamen id indulgentia principis permissum fuerit, posse justam* [illegible] respondet Ulpian. *l. si Senatui. 31. de rit. nupt.*

Posita igitur lege, cum peregrinis, cum plebeiis, non esse civibus, aut Patri-[illegible]hendum, nuptiæ procul dubio erunt illegitimæ, quippe contra leges 8. *Nuptiæ contractæ illegitimæ sunt.* [illegible]. *Legantur gl. in l. 58. verb. Actionem, quam omnes singularem reputant, de rit.* [illegible] *2. de jur. dot. § si adversus. Inst. de nupt. l. lex natura 24. de stat. hom. l. de jure 37. §.* [illegible] *l. si uxor 13 § plane. ad l. Iul. de adult. Anton. Fab. Iurisp. Pap. t. 9. princ. 5.* Illa [illegible] quod monuit Apulei. *li. 6. Met.* quando nuptias impares, opponit legitimis & [illegible] congruis. & Catullus huc respiciens dicit: *Cum par connubium maturo* [illegible] *adeptast.*

Rabbi Selomoh diluvii causam fuisse auguratur, quod principes plebejas 9.
uxores duxerint, liberi servas. Sic enim interpretatur illud, *Gen. c. 6. Cum vidissent* [illegible] *principum filias hominum, quod pulcræ essent, acceperunt sibi ex omnibus uxores, quas* [illegible]. Et licet de legitimo conjugio non loquatur Moses, *August. 15. de civ. D.* [illegible] tamen, per filios Deorum, intellexit principum & magistratuum filios, [illegible] Chaldæus interpretatur, Rabbinorum, qui turpi confusione ex promi-[illegible] rapuerint pro libidine, quas voluerint, & cum iis se commiscuerint. *August. [illegible] Hieron. in qq. Hebraic. Theod. q. in Gen. 47.*

De matrimonio contracto inter nobiles & ignobiles. Sect. 6.

1 [illegible] Princeps lege prohibere possit nu-[illegible] Nobiles & Plebem.
2 [illegible] tab. & qua ex causa Decem-[illegible].
3 [illegible] e plebis commercia.
4 [illegible] quibus argumentis re-[illegible].
5 [illegible] quam Romano-[illegible].
6 [illegible] derogatum fuerit lege su-[illegible].
7 [illegible] prohibitas fuisse inter ingenuos & liberos, & post inter Senator. & libert.
8 Inter nobiles & plebejos non debere tolli commercium nuptiarum.
9 Contemtus in Repub. parit discordias.
10 Communio conjugiorum facit ad concordiam civitatis.
11 Multæ lites componuntur matrimoniorũ interventu.
12 Interdictum nuptiarum vergit contra libertatem, quæ in matrimonio requiritur.

13 Pri-

13 *Privatis seu domesticis commodis non conducit imparitas conjugum.*
14 *Nobilis uxor affectat dominium in ignobilem virum.*
15 *Nobilis vir spernit ignobilitatem uxoris.*
16 *Ignobilis persona, licet ametur a viro, spernitur tamen a cognatis.*
17 *Qua de causa multi impares* [illegible] *tractarunt.*
18 *Quas paritas* [illegible]
19 *Satius esse, si* [illegible] *personis conditio* [illegible]
20 *Error in nobilitate non* [illegible] *matrimonialem.*

1. UTrum verò talem legem perferre possit Majestas, ut omninò vetita sint [illegible] jugia inter nobiles & plebejos, variè disputatum fuit inter ple[illegible] nam, ducibus Canulejo & Icilio, & inter patritios primo quinqu[illegible] mulgatas leges XII. tab. in quarum postremis, ut Halycarn *lib. 10.* ref[illegible] Claudio ita adjectum fuerat: *Ne patritii, cum plebeiis Romæ connub*[illegible] propter indignitatem ruptam fuisse. Augustinus autor est *lib. 3. de civitat.* [illegible] & quidem Canuleii rogatione. *Liv. lib. 4. in pr.* Rationes affere[illegible] rias, pro æquitate legis, quas adhuc hodie urgent, qui ex nobili[illegible] sè spernunt conjugia plebis, quanquam si verum dicere fas est, n[illegible] lex scripta erat, nisi, ut plebs magis premeretur, & sanguis plebeius [illegible] bus & officiis publicis prorsus excluderetur, sive ut dissidia inter u[illegible]
2. tem alerentur, *ut suspicatur Halyc. lib. 10.* Quantum autem ex iis col[illegible] à patribus contra trib. pl. disputata fuêre, duobus potissimum argume[illegible] bant vim legis, quorum alterum videbatur quoq; aliquid fa[illegible] habere, [illegible] ne turbentur auspitia & sacra, & ne contaminentur vel confun[illegible] Utrumque his verbis explicat Livius *lib. 4. Canuleium* scil. *co*[illegible] *perturbationem auspiciorum publicorum, privatorumq; afferre, ne quid sinc*[illegible]
3. *intaminati sit: ut discrimine omni sublato, nec se quisquam, nec suos noverit.* [illegible] *aliam vim connubia promiscua habere, nisi ut ferarum prope ritu vulgent*[illegible] *plebis patrumq;? ut, qui natus sit ignoret, cujus sanguinis, quorum sacrorum* [illegible] *patrum sit, dimidius plebis, nec secum quidem ipse concors.* Utrumque [illegible] innato patrum fastu, quasi omnes, qui sint ex plebe, indigni sin[illegible] quemadmodum & Tertullianus queritur, *lib. 2. ad uxor.* [illegible] *biles pessimis & ignobilibus & mediocribus simul conjunguntur.* [illegible] abdicationis Alberti Megapolitani recensuerunt, quod nobili[illegible] & viduas indignis matrimoniis dedecoraret. *Ioh. Magn. lib. 21.* *Cur non ca*[illegible] *sancitis*, ait Canulejus, *ne vicinus patritio sit plebejus? ne eodem* [illegible] *convivium ineat? ne in foro eodem consistat? quid enim in re est* [illegible]
4. *bejus duxerit, si patriciam plebejus?* Et paulò ante, quod de co[illegible] ctum erat, cum summa injuria plebis obiici ait. *An* [illegible] *tumelia potest, quam partem civitatis, velut contaminatam, indignam* [illegible] *quid est aliud, quam exilium intra eadem mœnia, quam relegatio* [illegible] *bus, ne propinquitatibus immisceamur, cavent, ne societur* [illegible] *nobilitatem illam Vestram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabi*[illegible] *sanguine, sed per cooptationem in patres habetis, aut ab reg*[illegible] *jussu populi, sinceram servare privatis consiliis non poteratis,* [illegible]

Fastus nobilium.

Retusus oratione Canulej.

[illegible]

vestras filias [illegible] re sin[illegible]ndo è patribus? &c. Turbarat sane plebejorum mi-
nores plebej[illegible] [illegible] quod sanguine suo patritium commaculari audirent. ma-
jores verò, quod auspicari quoque quasi Diis invisi, posse negarentur, quæ super-
stitio ex mera proficiscebatur persuasione, quasi auspicia solis iis competerent,
qui soli Gentes essent, *Cicer. de divin.* quem errorem Decius pòst sua devotione
de[illegible]it. Nec negari potest, quin virtutis studiosos ex plebe animos vehementer 5.
[illegible]et istæ injuria, si ab honoribus repellantur, tanquam indigni, qua de causa *Lex Venetor.*
Veneti, licet occulto consilio exclusam plebem vellent à gubernaculis, tamen a- *rum.*
perte non inhibuerunt patritiorum & plebis connubia, sed sub specie aliqua æ-
qui[illegible], quando plebeja ingreditur majorem dignitatem & familiam superio-
rem ea privilegia cogitur recompensare majore dote, quo fit, ut plebeii non avi-
dè aspirent ad connubia patrum, quæ magno sumtu coguntur emere, nihil emo-
lumenti, præter superbum generum, inde reportantes; nec patritii, præ innato
suo contemtu facile se dimittant ad humiliorum vota, nisi qui rei sublapsæ quæ-
runt restaurationem.

Cesserunt igitur patres rogationi tribuni, quia cum ratione reluctari non 6.
poterant, & in thorum patritiorum, non sine Reip. commodo plebejas admise- *Lex 12. tab.*
runt. Nam, quod familias turbari dicerent patres, quodque hodie fastidiosi spe- *sublata.*
ctare solent Nobiles, id quoque refutat Canulejus, quando ait: *Si plebejam patri-*
[illegible] duxerit, si patritiam plebejus, quid juris tandem mutatur? Nempe patrem sequun- 7.
tur [illegible]. Lex Papia Poppæa etiam inveteratam legem sustulit, quo ingenui pro- *Nuptiæ pro-*
hiberentur libertinas ducere. *Dion. in Annal. Aug.* Hispalæ enim libertinæ pecu- *hibitæ inter*
liari SCto indultum est, ut enubere, seu ab ingenuo duci posset, neque ei, qui *senatores &*
eam duxisset, id fraudi esset, ut scribit Livius. Sed lege Iulia Papia, & oratione *libertas.*
Divi Marci, nec non SCto effectum est, ut libertinæ, vel artem ludicram exer-
centes, quorumve patres & matres id fecerint, à legitimis nuptiis solorum sena-
toriorum liberorum arcerentur, *l. lege Iulia. 44. l. Semper 42. §. 1. l. si senatori. 31. l.*
[illegible] Papia. 2[illegible]. l. oratione 16. de rit. nupt. l. 3. & 28. C. de nupt. Vlpian. Instit. t. 13. §. 1. Godd.
[illegible] n. 1. de V. S. Forster. de hist. Iur. civ. libr. 1. c. 31. n. 13. Forner. l. 100. de V. S. Fab. l. 197.
[illegible] quia senatorius ordo infami conjugio non putabatur maculandus,
[illegible] senatoris 47. de rit. nupt. l. 1. de collus. deteg. Anton. Fab Iurisp. Pap. t. 9. princ. 6. Il-
[illegible]. & 14 & Nero non ausus fuit Acten libertam justo matrimonio sibi jun-
gere, nisi summissis primùm Consularibus viris, qui regio genere ortam pejera-
rent *Sueto. in Nero. cap. 28.* Vespasianus post uxoris excessum, Cænidem Antoniæ
libertam & à manu dilectam quondam sibi, revocavit in contubernium, nec ta-
men [illegible] justæ uxoris loco habere ausus est, licet ejus ornandæ gratia nihil
[illegible]um faceret. *Sueton. in Vesp. c. 3.* præsertim, cum & cæteri ingenui, inhone-
[illegible]nas & ignominiosas ducere prohibeantur *d. l. lege Iulia §. fin. l. Filio 48. §.*
[illegible]osam. de rit. nupt. Cum verò tam vilis non sit conditio eorum, qui avita 8.
[illegible] non eximuntur è vulgo, ut inquinent dignitatem nobilium, non est,
[illegible] debeant, & ex una civitate duplex constitui. Nec enim frequentius
[illegible] civitatibus, quam si plebejorum & Nobilium animi disjungan-

P tur,

tur,quemadmodum non tantum docuit Arist.5 *Polit.* sed & cum damno suo e-perti sunt patritii Romanorum, Helvetiorum, Circassiorum, quibus exitio f-
9. solus contemtus plebis, & *grande supercilium,ut ait Iuvenalis.* Ex nulla verò re g-vius offenduntur homines,quam ex repulsa & sui status contemtu, quem ad graviter vindicavit Fabii filia,ex patritiis enupta, ut maritū non siverit esse qu-tum,priusquam per seditiones tribunitias plebi quoque fenestram ad consu-tum aperuisset, ne patritiorum fœminis reliquum quid esset, quod plebe is e-probrare possent. Tullia Servii filia,quam indignè tulit, quod cum viro, reg-quidem filio,sed cui fasces Servius præripuerat,tacita servire cogeretur: *se red-viduam,& illum cælibem futurum fuisse,quam cum impare junctam, ut elangue-dum aliena ignavia esset: si sibi eum,quo digna esset, Dii dedissent virum, domi se pr-diem visuram regnum esse,quod apud patrem videat.* Nec mora: Nacta virum, Ar-te elatiorem, *qui se regno dignum putaret,qui meminisset se esse Prisci Tarquinii filium qui habere,quam sperare regnum mallet,* adeò suæ temeritatis implevit stultum a-lescentem,ut,vellet modò à furiis uxoris quietus esse,in regiam sedem c-gerer se reponere,ex qua se excidisse putabat regia filia, quamdiu Regi nupta non-set. *Liv.lib.1.* Nec minus conqueritur Ulvilda Regis Danorū Hadingi filia, qu-Guthormo privato homini nuptum elocata, *in obsoletos & despicabiles ample-transmissa ab ignavo patre fuerit, cujus felicitati thori commercium deroget, cujus -ditiem immunditia ruralis attrectet, dignitatem indignitas vulgaris inclinet, ingenui-tem conditio maritalis extenuet.* Denique,virum crebris interpellationibus e-
10. git,ut mortem regi,spe potiundi regni, inferret. *Saxo Gram.lib.1.* Vitandæ igi-animorum distractionis gratia & ad stabiliendam concordiam, Plato *lib.6. de* volebat connubia inter patritios misceri & plebem, quia minus invita subi-se plebs eorum imperio,cum quibus sanguinē suum confusum esse no-t, qu-innuit Megadorus,si opulenti pauperiorum filias ducant indotatas,

Et multo fiat civitas concordior,
Et invidia nos minore utamur,quam utimur.

Et usu receptum dicit Frischlin.*in Rebecc.* ut conjugiis stabiliantur fœdera,& novæ parentur amicitiæ,vel veteres deleantur inimicitiæ, *Bets.c.6. de pat.* - qua quidem consuetudine inter Reges & principes nihil est familiarius h- cum & Pompejus propterea quæreret amicitiam Catonis, & Cæsar Pomp- *Ptolemæus Philadelphus,* ait Hieron. *in Dan.c.11. volens post multos ann-s m- -nire certamen,filiam suam Berenicen Antiocho uxorem dedit.* Augustus, postu- bus utriusque tam Augusti,quam Antonii militibus,ut necessitudine aliqua tam pacem confirmarent,privignam Antonii Claudiam,Fulviæ ex P. Cl-
11. liam,duxit uxorem,vix dum nubilem. *Sueton.in Aug.c.62.* Alexander M. nup- cum Roxane Satrapæ Persici filia sic excusavit, quod Persarum et M- per affinitates unio regno stabiliendo faceret. Hoc enim modo & - ctis & superbiam victoribus detrahi posse: *Curt.libr.8.* & discordes vete- dia retractantes Porum & Taxillem Indiæ Reges firmavit in amici- mutuarum affinitatum. *Curt.lib.9.* Cum duo populi, Romanus & C- ne-

ne[illegible] utrinque ex æquo ambirent amicitiam Syphacis, Asdrubal, ut præveni-
[illegible] Romanorum, filiam Sophonisbam, forma spectatam, Regi elocavit, &
ea specie affinitatis ipsum à Romanis abstractum, in Carthaginensium fidem
deduxit. Quod cum comperisset Scipio, non passus est eandem uxorem retineri
in Contubernio à Masanissa, cum is in fraudem victoris, in momento expugna-
tioni regiæ, eam in thorum suum introduxisset, sed Romam, tanquam partem
prædæ cum Syphace mitti voluit. *Liv. lib. 30. post pr.* Carolus V. sororem Franci-
sco I. junxit. Richardus II. & Henricus V. uterque Rex Anglorum, duxerunt
regum Galliæ filias, in signum reconciliatorum animorum. Usque adeo firma
putantur fœdera, quæ nexu conjugali constringuntur, adeò, ut ad conjungen-
dos animos civium promiscua connubia meritò probari possint, si publicam
spectare velimus salutem, quemadmodum ad eos disjungendos legem contra-
riam ab Appio latam testatur Halycarn. *lib. 10.* Putabat enim tam diu stabile fu-
turum imperium Xviris, quam diu patres dissiderent à plebe, idque dissidium
disjunctione connubiorum, quod cum consideraret Cato, servis suis liberum
usum concessit ad servas, ut ipsi magis inter se unirentur, & ab alienis interim
abstinerent, quarum amorem putabat animos ad se trahere, & à Domini servi-
tio abalienare. *Plut. in Cat.*

Quin etiam illa nuptiarum prohibitio, vergit in præjudicium libertatis, ma- 12
trimoniis debitæ, quemadmodum idem Canuleius ostendit, quando ait: *Verum*
enimvero lege prohiberi, & connubium tolli patrum & plebis, id demum contumeliosum
plebi est. Cur enim non confertis, ne sit connubium divitibus ac pauperibus? quod priva-
torum consiliorum ubique semper fuit, ut in quam cuiq; feminæ convenisset domum, nu-
beret, ex qua pactus esset vir domo, in matrimonium duceret, id vos sub legis superbissimæ
vincula conjicitis, qua dirimatis societatem civilem.

Verum si in hac quæstione, non quid publicè fieri expediat, consideretur, 13.
sed quid privatis cujusque commodis videatur magis consonum, non dubita-
tum consilio Plutarchi calculum adjicere, qui *in libr. de educ. liber.* filiis suis jubet
[illegible] quærere uxores, quæ ipsos generis nobilitate non multum exuperent:
nec non Juvenalis, dicentis:

Malo Venusinam, quam te, Cornelia mater
Gracchorum, si cum magnis virtutibus affers
Grande supercilium, & numeras cum dote triumphos.

Syllam publicis cantiunculis insectatus fuit populus, cum ambiret filiam Metel-
li Pontif. Maximi, quasi altiorem sua fortuna conditionem captantem. *Plut. in*
Syll. Nam rectè Eccl. *c. 3. Altiora te, ne quæsieris.* Si enim dotata uxor ab omnibus
[illegible] quia inequitare vult viro, & dominari in suis divitiis, quantò magis
[illegible] timendum de nobili vel viro vel uxore, cum omnium nobilium animis *in-*
situm aliquid superbi scribat Salustius de Metelli contemtore animo agens. *in Iu-* 14.
gurth. Theodosius Imperator Eudociam suam, Atheniensis philosophi filiam, *Incommoda*
Perditè [illegible] amabat, nec quicquã ab amore ejus remittebat, licet variis mo- *imparis con-*
dis inde eum osores abducere laborarent. Tandem tamen sub prætextu religio- *jugii.*

15. nis ineundæ, longè ab aula eam misit Hierosolymam, non sine suspicione alie-
ti ab ipsa animi. *Zon. in Theod.* Ulrici Ducis Saxoniæ filia, quæ Ludovico Com-
ti Thuringiæ nuptum data erat, maritum, quod inferioris conditionis esset, it
respexit, ut ad parentes ex conjugio rediret. *Rivand. in Chron. Thur.* Boleslaus Ma-
zoviorum Dux, Annam Pauli Hunovii Palatini Belsensis filiam, prorsus repu-
diavit, tanquam non satis superbo loco ortam. *Cromer. lib. 28.* Maria Regina Sco-
tiæ, etiam vitam marito ademit per Bothuelium, si Buchanano credimus *l. b. 17*
& 18. hist. Scot. sicut & Johanna Neapolitana. *Cur. in Chron. an. 1415.* Comes Gel-
driæ, qui obæratus, de consilio Archiepiscopi Colon. mercatoris Mechliniensis
unicam filiam duxerat, non ipse quidem exarsit in odium contra uxorem, im-
maturâ morte præreptam, sed filia ejus Isabella ex hoc matrimonio nata, tanquam
sordida, hæreditate Comitatus depulsa & à Maria sorore ex Eduardi III Regis
Angl. sorore, exclusa fuit, nequicquam contradicente Johanne Blesensi ejus
marito. *Froissard. lib. 3.*

Nol. ita eam temnit conjugem ignobilem.

16. Quod si etiam inter sese mutuo amore conglutinati conjuges se non ode-
rint, nec insequantur, non effugiunt tamen, qui sunt inferioris conditionis, ...
nas & contemtum cognatorum & amicorum. Boleslao Mazovsorum Duci fra-
tres & proceres reliqui tam diu molesti fuerunt, donec uxorem dimitteret. *Cro-*
mer. lib. 28. Virginiam patriciam à sacris exegerunt matronæ, quod enupsisset &
plebeio conjugi serviret. *Liv. lib. 10.* Catonem etiam in contemtum se posuisse
scribit Plutarch. *in Cat. Maj.* quod præter ætatem & dignitatem suam contraxis-
set nuptias, cum Solonii scribæ sui filia. Ericū Sueciæ Regem etiam regno ex-
erunt fratres, cognatique & universi subditi, quod Catharinam, Lictoris filiam,
qua usus fuerat concubina, & duos ex ea liberos sustulerat, justo matrimonio si-
bi copulatam, Reginam pronuntiasset 15. Cal. Oct. An. 1568. *Thuan. libr. 43.*
sui temp. Wilhelmus Dux Bavariæ, de consilio Senatorum, Agnetem ...
Augustani filiam à filio Alberto ita adamatam, ut in justæ uxoris locum ...
extollere meditaretur, culeo insutam necavit, propter superbiam & ...
ciam, ut prætexebatur. *Hieron. Henning. in Geneal. Duc. Bavar.* Henricum Ducem
Carinthiæ, Comitem Tyrol. & Goric. corona Bohemica, ad quam evectus erat
exuerunt subditi, quod conjugis suæ, Wenceslai regis filiæ, sororem in im-
matrimonium Hinci de quercu, ex nobili quidem, sed non regia stirpe ortum
detruderet. *Id. in Geneal. Duc. Carinth.* Jacobam Alberti Batavi unicam in Hol-
landia, Zelandia, Hannonia, Comitatibus, & dominio Phrisiæ, hæredem, ...
ante nupta fuerat Johanni Delphino Franciæ, deinde Johanni duci Brabantiæ
& tertiò Hunfrido Henrici V. Regis Angl. fratri, cum denique Franconi ...
tis Aurati privatum matrimonium iniisset, universa hæreditate exuit Philippus
Burgundus, & mariti conditionem sequi coëgit. Johannes Dux Lancastriensis
Eduardi III. Regis Angl. filius, post duas uxores præmortuas, in justam uxorem
duxerat Catharinam de Ruet, cum qua, instar concubinæ, familiariter ...
rem habuerat, & liberos ex ea sustulerat. Cæterum à fratrum uxoribus u-
que adeò contemtui habita fuit, ut non tantum ad dignitatem viri non adm-

tteretur,

teretur, sed ne colloquio quidem aut salutatione digna judicaretur. *Froffard. li. 4. cap. 71.*

Qui verò se aliis odio esse & contemni videt propter uxorem, non potest 17
[illegible] tandem etiam irarum radios deflectere in causam contétus, inprimis, quando ipsa inæqualitas domi principium discordiæ præbere nata est. Nam propterea Cato filiam denegavit Pompejo, quod sciret potentes inferiorum connubia non virtute, sed suorum commodorum gratia petere. *Plut. in Pomp. & Cat.* Psammenitus Rex Ægypti noluit Cambysis postulatis locum relinquere, quod timeret, ne filia pellicis loco magis, quam uxoris haberetur. *Herod. lib. 3.* Mithridates enim Monimen Melitensem, non ut regiam conjugem, sed ut captivam habebat. *Plut. in Lucull.* Elisabetha quoque Casimiri III. regis Pol. uxor, Matthiam regem Ungar. repulsam de filia ferre sivit, quod ab Hunniadis humili stirpe oriundus, apud conjugem non satis autoritatis habiturus putaretur. *Crom. lib. 28.* [illegible] justiore ex causa Carolus Rex Siciliæ repulsam dedit Nicolao Ursino Papæ regiam puellam in matrimonium fratris filio petenti. Nam, *quanquam*, inquiebat, *Nicolaus rubeo calceo superbiret, agnatos tamen ejus regia affinitate indignos esse. Masson. 3. Annal. ex Ricorda.* Blanca regina Neapol. à Cræpera projustitiario in 18.
matrimonium petita, statim triremi in altum provecta animum contemtorem indigno proco aperuit. Fazell. *9. c. 8.* Nec aliter felicia speranda sunt conjugia, quam si aut æquales coëant conjuges, aut, saltem non multò sit uxor inferior [illegible]. Nam

Æqualitas optime jungit amicitiã conjugalem.

Premitur etiam *magno conjuge nupta minor.* *Ovid in Ep. ad Dejan.*

quo affert Gentil. *4. de nupt. cap. 12.* illud *ex Deut. 22. Non arabis in Bove & asino*, & dictum Ecclesiastici *c. 13. Cum eo, qui robustior est te, aut ditior te, ne communices. Quid communicatura esset olla cum lebete? Illa si allidet, eadem conteretur.*

Solutius tamen retinet imperium maritus, si inferiorem se legat uxorem, 19
quam si econtra vir sit deterioris originis, quam uxor, & hoc minus perturbat [illegible] conjugii, quæ imperium tribuunt marito.

Inferior matrona suo sit, Paule, marito.
Non aliter fiunt fœmina virq; pares.

Legem verò hîc nullius arbitrio damus, cum, ut Canulejus ait, *privatorum consiliorum ea res semper fuerit, ut, in quam cuique fœmina convenisset domum, nuberet, ex qua pactus esset vir domo, in matrimonium duceret.* Ostendere saltem voluimus, quid 20
publicè expediat, quid privatim, & si nulla lege prohibita sit conjugialis plebis & patrum commixtio, quod quidem ne publica lege fiat, satius esse ostensum est, licet privatis consiliis istac licentiâ modus datus non liet, nihil intervenire, quo dirimi possint sponsalia per ignorantiam ignobilitatis inita, cum nobilitas consensum matrimonialem nec attingat, nec vitiare possit. *Tiraq. de nobil. cap. 20. n. 19* Solet enim ab interpretibus Nobilitas referri ad bona fortunæ, & hæc non dissolvere contracta sponsalia plani juris est, quia extra nos sunt, quæ suo imperio subjecta habet fortuna.

Error in nobilitate, non vitiat contractum.

Sect. 7. De pulchritudinis requisito, Utrum ejus ratio in ducenda uxore h[a]benda sit, Utrum ob notabilem deformitatem rescindendum matrimonium. Et Num quisque uxorem suam debeat putare esse pulcerrimam.

1 *Nemo cogi potest, ut consentiat in sponsam, quam malis præditam morbis novit.*
2 *Si tamen consensit, ob mores durinsculos matrimonium non rescinditur.*
3 *Nullam virginem videri improbam, ante nuptias.*
4 *Conjugium ob nævos leviculos non disjicitur.*
5 Vtrum ob fœditatem notabilem disrumpatur vinculum nuptiarum.
6 *Amorem esse desiderium pulcri & in eo fundari.*
7 Vtrum fas sit nudas inspici virgines, ne qua vitio corporis occulto devenustentur.
8 *Vxoris acquisitionem esse quasi coemtionem & multas gentes olim uxores emisse.*
9 *Æquitatis esse, ne emtor circumveniatur.*
10. *Galba & Crates gibbos suos sponsis detexerunt ante nuptias.*
11 *Virgines non posse honestè denudari, nudasq; conspici.*
12 *Vtrum fas sit, ut virgines faciem tegant, & mammas denudent.*
13 *Naturam humanam semper niti in vetitum.*
14 *Contra balnea virorum & mulierum promiscua.*
15 *Ex distantes sine coitu non fieri conceptũ.*
15 *Plus valet pulcritudo animi quam corporis.*
17 *Nec tamen nihil tribuendum pulcritudini corporis.*
18 *Encomia pulcritudinis, quoad conju[gi]ũ.*
19 Vtrum pulcritudo in capienda uxore, bonâ conscientiâ, spectari queat.
20 *Licere etiam Christianis honestam in conjugio quærere delectationem.*
21 *Amor in pulcritudine fundatus quam sit inconstans.*
22 *Quemadmodum diffluit ipsius pulcritudinis fugax flos.*
23 *Mores spectandos esse ante formam.*
24 *Ex distorta facie præsumi distortum [a]nimum.*
25 *Pulcritudinem esse mutam commen[da]tionem.*
26 *Nonnunquam ex pulcritudine præ[...] libidinem & lasciviam.*
27 *Non raro dissidium esse inter form[am] & ingenium.*
28 *Quas ob causas pulcritudo ut plur[...] lasciviat.*
29 *Deformitas non præbet de se [...] præsumtiones impudicitia.*
30 *Pulcritudinem intutam facit mul[...] expugnantium.*
31 *Pulcritudinem naturaliter sequitu[r] [...]stus.*
32 *Vnde Zelotypia mariti erga uxore[m] [...] omnibus placere quærit.*
33 *Pulcritudo sæpe publice detrime[n]t[os]a.*
34 *Statam & mediocrem formam ca[...] omnibus, quæ enarrata sunt, incom[mo]dis.*
35 *Pulcras uxores quærere otium [...] tiem, & luxuriem, quibus pulcr[itu]din[em] alant.*
36 *Pulcritudinem semper e[sse] [...]rem.*
37 *Etsi animi facilius pu[lc]ritudine [...] scant, tamen postquam [...] citò satiantur.*
38 *Stultè agere, qui pulcritudinem c[...] bonis Moribus contemnunt.*
39 *Condemnatur deformitas, tanquam [...] nefa & improbi animi causa.*
40 *Quibus artibus fiat, ut pulchra [...] fœmina.*
41 Vxorem suam quisque p[...]e debe[at] pul[...] cerrimam.
42 *Vtrum possibile sit, ut sibi q[...] id per[...] suadeat.*
43 *In amore licito non dari ex[...], q[...] vituperari queat.*
44 *In amore aliquem sibi persuadere [...] non sunt, propter vehementiam a[...]*

45 N[...]

45 *Non omnia omnibus pulcra.*
46 *Pulcritudo propria fœminarum.*
47 *Conclusio de non negligenda, sed nec perditè expetenda pulcritudine.*

PRopterea, nec error in divitiis, nec in pulcritudine remoram iniicere potest, 1.
vel quodcunque demum ignoretur ex iis, quæ tribuere & eripere solet fortuna, vel quæ ad conjugium nihil attinent, ut si iracundior paululum reperiatur uxor, quam tranquillam crediderás, si asperior & dissolutioribus moribus. Filius quidem causam habet, quare cogenti patri obluctari possit, quando *indignam moribus* ipsi elegit, *l. sed quæ patris. de sponsal.* Rixosi autem societas meritò defugitur *l. 14. de rit. nupt.* & nihil est, quod firmiorem promittat amicitiam, quam concordia & bonitas morum. Apud Apulei: *3. Metam.* procus, qui cæteris omnibus genere antistabat, *judicio morum tamen improbatus repellitur.* Nam si servos refractarios, protervos, respuere nobis licet, *l. 1. & seqq. de Ædil. Ed.* cur non eosdem mores detestemur in perpetua & individua vitæ socia? *Dos est magna parentium virtus Horat. 4. Carm. od. 24.* nec facilè à majorum virtute præsumuntur liberi degenerare: sed certis dos est bona educatio, morum formatrix & correctrix. *Educatam benè uxorem præstat habere sine dote, quam divitem malè educatam*, ait Diodorus Syropensis. *arg. l. si quis stipulatus in fin. de V. O. Bald. in l. viduæ. C. de nupt. Mauss. de nupt. Inst. in pr.* Quantumvis enim benè præsumatur pro Nobilitate, tamen evidentia signa, quæ suppeditat educatio, præsumtioni dubiæ, & quam quotidiè experientia fallacem facit, longè præferri debent. Hinc Libanius ad Solonicum: *Uxorem cognatam jubet duci: cujus parentes & matrem præcipuè bonis moribus præstantem noveris.* Quod si asperis moribus ex conversatione deprehendat sponsam destinatam filius, aut viceversa, rationem quidem & causam habet adversandi imperio patris: Verum ubi semel consensit, etiam per errorem morum, non datur amplius pœnitendi locus, quia error tantus non est, qui vergat in disturbationem matrimonii. 2.

Censen' vero te reperire posse ullam mulierem, quæ careat culpa. Omnibus malis nævos, inesse arcanum aliquod putidum, & vulgò dici solet. Virginis mores non innotescere, quam ipsa tegat caput. Sermo, quantumvis durus alias & incomtus, leviter aures ferit, si ex ore pulcræ Virginis fluat. Mores, quantumvis hispidi, non displicent, si temperentur præstantia formæ. Et sicut vinum sæpe probamus propter poculi caritatem: ita mores non discernimus, intenti in præstantiam subjecti. Ubi verò cum tempore nubes oculorum disjicitur, & apparet vermis, qui sub specie externa sese velatat, utendum est consilio Apostoli & sciendum, rem nobis esse cum vasis fragilibus, nec cum Judæis statim properandum ad divortia, si vel in publico apparuerit uxor, vel obliquos & retortos oculos in maritum conjecerit, vel cum servo Augusti *mensa forte catillum Evandri manibus tritum dejecerit, Horat. Satyr. 3. libr. 1.* aut alia minuta peccaverit, ob quæ Judæos solere matrimonia solvere testatur Christianus Gerson *de Relig. Rabin. Hæc dum ignoras, dum incipis,* ait Comicus, *gravia sunt, ubi cognoris* & in mores tuos, lenitate & prudentia, quicquid durum & inæquale occurrit, traduxeris *levissima.* Sequax enim est mulierum, imprimis virginum natura, & ut sunt minus pruden-tes, mi-

Non tenetur qui consentire in sponsam male educatam.

3. *Virgines ob mores non probat.*

4. *Ob levicula nevos non dissolvitur conjugium.*

tes, minus vivendi præceptis præoccupatæ, ita facilius ad viri, quem amant, ... nita se deflectunt, multique lenitate pravos mores uxorum in meliu... runt, siquidem, dicente Æliano *lib. 3. c. 10. benevolentia plurimum valet apud ... sius ad inferendum studium virtutis, si moderati sint ipsi & honesti.*

5. *Ob fœditatē an solvantur nuptiæ.* De pulcritudine quæstio videtur reddi magis dubia, propterea, quod ... divino viro potestas erat facta divertendi ab uxore *ob aliquam fœditat... c. non satis 34. q. 2.* quod sic imitati sunt Canones, ut Sponsalia de futuro sol... ob notabilem deformitatem. *c. quemadmodum vers. quod si post sunt... & ibi In... col. 2. de jurej.* idq; ad prævertendam suspicionem adulterii. Nam, *ut ait A...*

Deformis uxor cui sit, ancilla elegans,
Uxorem habere, subigere ancillam velit.

Et Libanius ad Solon. inter cæteras causas, ex quibus pulcritudinem sponsæ ... mendat. *Qui*, inquit, *forma præstanti uxorem domi habet, alieno toro non ...*

6. *Amor fundatur in pulcro.* Casimirus M. Rex Poloniæ, dignitatem suam illicita Venere tantopere ... quinasset, nisi Adeleidam Henrici Hassiæ Landgravii filiam, propter deformi... tem suo amore indignam judicasset. *Cromer. lib 12.* Amor quippe stabilimentum est conjugii & in consensu præsupponitur, sive in affectione maritali, quæ c... jugium constituit. Amor autem, *definiente Platone in Symp. est desiderium ...* prout Leo Hebræus *in libr. de amor.* & Camutius *in lib. de felic.* Scal. *ex ...* prolixe & eleganter declararunt. Cum igitur conjugium non subsistat ... more, nec amor sine pulcro, decipi constat amorem eius, qui ranam a... Diana, aut in Spinturnicia & Pitacea incidit Plauti, cum se putaret am... Helenam, pro cujus forma tota Græcia decem annos bellum gessit. *Isocr. de ... Hel. Quintil. 8. Inst.*

7. *Verum inspectione detegenda labes occulta puellarum.* Propterea sunt ex JCtis, qui inspici posse, de vitio occulto spectas virgines censent, idque defendit Aretinus *consl 142. Ex facto propo... quod Illustris in 3. & 4. dub.* de postulatis Francisci Sfortiæ ducis Mediol... qui ... Dorotheam Ducis Mantuani Ludovvici filiam filio suo Galeatio de... petiit, ut quibusdam Medicis filia nuda ostenderetur, illique d... go vitio aliquo laboraret, quod Ludovvicus quidem recusavit, ... *Connub. audimus, sed si Aretinum d. cons. & Dec. in d. c. propo...* ctè. Cum idem peteretur à Clementina, Caroli II. regis Neapol... amici dissuaderent, ne se conspiciendam exhiberet, etiam per linter... ci à rege Galliæ submissi rogarant, *Non amittam*, ait ipsa, *r... linterula. Summont. lib. 3. hist. Neap.*

Regibus hic mos est, ubi equos mercantur, opertos
Inspiciunt: ne si facies, ut sæpe, decora
Molli fulta pede est, emtorem inducat hiantem,
Quod pulcræ clunes, breve quod caput, ardua cervix.
Hoc illi rectè. Nec corporis optima lynceis
Contemplere oculis: Hypsæa cæcior illa,
Quæ mala sunt, spectes. O crus, o brachia. Verum
Depygis, nasuta, brevi latere, ac pede longo est.

Ma...

M[illegible]ro[illegible] [illegible]ater faciem nil cernere poßis.
C[illegible]er[illegible] Catta est, demissa veste tegentis. *Horat. 1. Sat. 2.*

[illegible] Senec. Epist. 80 in fin. *Equum emturus, solvi jubes stratum, detrahis vesti[illegible]enta [illegible], ne qua vitia corporis lateant: hominem involutum æstimas? Mangones [illegible], quod displiceat, aliquo lenocinio abscondunt. Itaq; ementibus ornamenta [illegible] [illegible]: si vel crus alligatum sive bracchium aspiceres, nudari juberes, & ipsum [illegible] ostendi. &c.* Habet certè uxoris acquisitio aliquid Emti[illegible]oni simile, quem[illegible]um species aliqua matrimonii Romanis vocabatur ex *coemtione. Arn[illegible]b. 4. [illegible] [illegible] in 2. com. in Top. Cic. Sigon. 1. ant. jur. civ.* quando mulier unum ex [illegible]llibus viro dabat, quasi coemtionis gratia, *Isidor. 5. Etymol. c. 24.* & Græcos [illegible]cem uxores emisse testis est Arist. 2. *Polit. c. 6.* sicut & Iphidamas Anteno[illegible] socero centum boves tradit, pro quibus uxorem recipit apud Homer. [illegible]cum adhuc mille promisisset capras & oves.

Πρῶθ' ἑκατὸν βοῦς δῶκεν, ἔπειτα δὲ χίλι' ὑπέστη
Αἶγας ὁμοῦ καὶ ὄϊς, τά οἱ ἄσπετα ποιμαίνοντο.

[illegible] simul ducebant uxores & singulas pari boum coemebant. *Strab. lib.* 8.
[illegible] hodie Turcæ parentibus pretium numerare solent pro abductione [illegible] *refert Menav. in relat. captiv. Turc.* Assyrii olim Virgines conjugio ma[illegible] [illegible] aliquam civitatem conducebant, & venum proponebant. Et quã [illegible]emisset, sponsam abducebat. *Ælian. lib. 4. c. 1.*

Mulieres emtas olim fuisse.

[illegible]emtione verò ubique curant Ædiles, ne emtores à venditoribus circum[illegible] *de Ædil. edict.* & æquitatis summæ censent JCti, ut emtores ante [illegible] [illegible]es fiant, de vitio mercium. *l. 1. §. venditor de ædil. Emti. l. 1. in pr. [illegible]* quod & Cicero probat. *3. off. Alioquin reticentiæ pœnam esse [illegible] Comm. in 12. tab. ubi plura, ut & apud Apulei. 8. Metam. [illegible] [illegible] c. 2 in pr. Bonæ fidei venditorem nec commodorum spem au[illegible] [illegible] conditionem obscurare oportet.* Quasi verò eadem sit in con[illegible] [illegible] Horat. d. Sat. 2. 9.

[illegible] p[illegible]ne videre est
[illegible] [illegible]re malo, ne sit pede turpi,
[illegible] oculo latus. An tibi mavis,
[illegible], preciumq; avellier ante,
[illegible] [illegible]em ostendi.

[illegible] pater huic consilio conformem se gessit, quando Liviæ Ocel[illegible] [illegible] Vitium appetebatur, secretò detracta veste, gibbum [illegible] [illegible]psum postea doli accusare, aut se deceptam queri posset: *Suet.* [illegible] [illegible]am Crates philosophus, gibbosus, cujus nuptias cum [illegible] intercalpium gibberosum detexit, peramque cum ba[illegible] [illegible], professus puellæ, eam sibi esse suppellectilem, eam [illegible] *Apul[illegible]. Florid.* Et viris quidem ignoscendum, si vitia in [illegible] corporis revelarint: Virginibus verò pariter ignosci non pos[illegible] [illegible] à viro conspici sine veste non debet. P. Vinitius repellen 10

Galba & C[illegible] es sponsa [illegible] [illegible]nd[illegible]rant sponsæ. 11

Virg[illegible] [illegible] non [illegible] [illegible]tur.

dam censet à sacerdotio virginem captam & venditam, *quod nuda in litore [illegible] set, ad fastidium Emtoris, quod omnes partes corporis, ipsi & inspectæ & contrect[illegible]* Senec. 2. lib. decl. 2. Antonius objecit Augusto *quæsitas conditiones per a[illegible] matresfamilias & adultæ ætate virgines denudarent, atq; perspicerent tanquam To[illegible] nio mangone vendente.* Suet. in Aug. c. 69. Nec absque ratione Theodor. 9. *de [illegible] græc. in. affect.* reprehendit Platonem, quod nudari voluerit virgines in p[illegible] ad imitationem Lycurgi. *Xenoph. de Spart. Rep. Plutar. in Lyc.* Nam cum C[illegible] Juliam novercam saltem ad umbilicum nudam conspexisset, in illic tum e[illegible] morem exarsit, *Spart. Carac.* & Gyges servi animum in sui perniciem pe[illegible] quod nudum uxoris corpus ipsi ostenderet, & formam tam admira[illegible] quoque cum admiratione conspici incautè voluisset, *Herod. l. b. 1.* qui idem [illegible] *Mulierem cum tunica simul exuere verecundiam*, de qua re extant seve[illegible]

12 tiones Patrum. *Clement. Alex. in pædag. lib. 2. c. 9 lib. 3. c. 5. Tertull. in lib. [illegible] Theodor. de virt. activ. Hieron. de inst. filiæ ad Lætam.* Mos Arabum fu[illegible] non caput tantum, sed & faciem ita tegerent, quo uno oculo [illegible] *tentæ, dimidiam,* ut loquitur Tertull. morem hunc impense sibi plac[illegible] *frui lucem*, potius, quam totam faciem prostituere. Mavult fœmina [illegible] videri. Quas propterea infelicissimas esse dixit Romana quædam reg[illegible] adamare magis illæ, quam adamari possint, cum sint vel ex alte[illegible] & quidem frequentioris, immunitate felices, quia felicius adama[illegible], qu[illegible] mare, fœminæ possint. Eumque habitum non tantum adhuc apud [illegible] rabibus populos observari testantur Dusa *in itine. Con[illegible].* Ze[illegible] Rauvvolf. *in itin. Arab.* sed & inde ad Italos, Hispanos & Gallos defluxisse [illegible] mus, quorum fœminæ faciem solent tegere, & mamma[illegible], adeoque tot[illegible]m pe[illegible] detegere, in eo meritò reprehendendæ, quod illicitum a[illegible] rant, & faciem non verecundiæ, sed vel superbiæ, [illegible] Seneca etiam contra hunc morem stomachatur *l. b. 2.* [illegible] *cillarum greges laborant, ut adultera tenui ve[illegible] sit [illegible] suæ plus maritus, quam quilibet alienus peregrinus [illegible]erit.* A[illegible] *gin. An ququam est tam pronum ad libidinem, quam in[illegible]

13 tura abscondit, vel disciplina nudavit, membrorum op[illegible]* Ne[illegible] occultatio facit, ad compescendos impetus juventutis quia, ut Mi[illegible] ratiocinatur de legib. sumtuariis *lib. [illegible]. cap. 4[illegible].* [illegible] per, quæque non licet assequi, impensius appetit[illegible] gulosus, quam maximo pretio caupo vendebat, ovem [illegible] *suavior, inquiens, & jucundior erit, quo majori pretio [illegible].* C. Caligula in extractionibus p[illegible]orum atque [illegible] habita, nihil tam efficere concupiscebat, *quam [illegible]* Cal. c. 37. Pariter

Leporem Venat[illegible]
In nive sectat[illegible]p[illegible]situr [illegible] Ita amator
Cantat & apponit: Me[illegible]arior [illegible] similes. Nam

12 *Utrum virgines faciem tegere & mammas nudare debeant.*

13 *[illegible] in vestitum.*

Tran-

[illegible] *in medio posita, & fugientia captat.*

[illegible] Pro[illegible] rectè Pietr. Matth. *lib. 2. histor. Narrat. Les deffences*, ait, *ne* [illegible] *d envie*, & Lycurgus, cum nudas in palæstra virgines [illegible], eò respexit, ut perpetuo intuitu fervor juvenilis elanguesceret. [illegible] quidem & Americanis, qui nudi incedunt, ex frequentia accidere [illegible] de Montaig. *lib. 2. des Essais.* Inhonestè autem facies non detegitur, [illegible], quibus mulieres sunt mulieres, quasque ipsa natura in se- 14 *Balnea* [illegible] *probata.* [illegible] locum, & utrinque ita munivit, ne facilè oculis patescerent. Ly- [illegible] Tertul. *de virt.* [illegible] quæ ne quidem, *cum lavaretur subuculam exuit*, [illegible] Hieronym. *de* [illegible] *fil. ad Let.* verum esse: *Mihi omnino in adulta virgine* [illegible] *se ipsam debet erubescere, & nudam videre non posse.* Quid hic di- [illegible] promiscua virorum & mulierum balnea, in civitatibus quibusdam Han- [illegible] ingressus, alternatim viros & fæminas desidentes vidisset? Nec [illegible] relatum est, viro in tali balneo excidisse semen: sed id mi- [illegible] fœmina superveniente attractum credat. *2. Coll. c.* Nam & illud 15. [illegible] quod Thomas affirmat, *quodl. 6. art. 18.* puellam pollutam à [illegible] custodiæ causa dormiebat, concepisse ex asperso semine, quod [illegible] *Gen.* trahit ad incestum Lothi excusandum, q. & is dormien- [illegible] filias imprægnare: Cato ne quidem cum filio ingredie- [illegible] & communi more apud Rom. receptum erat, ut gener cum so- [illegible] aret balneum, quia religionem putabant prohibere, ut [illegible] nudos conspicerent. *Plutarch. in Caton. Maj.* De Gordiano seniore scri- [illegible] *Gord.* [illegible] cero suo Annio Severo tantum detulit, ut nunquam cum [illegible] quam illo præsente sederit. Antoninus Philosophus quoque la- [illegible] *ut scribat Iulius Capitol. in ejus vita.* Justinianus inter causas [illegible] uxor commune lavacrum cum viris habere ausa fuerit. *l. ult. C.* [illegible] *pt.* [illegible] *ut* [illegible] *matr.* Turcæ uoxres suas abigunt etiam ab [illegible] non conveniunt, nisi promiscuæ mulieres. Compertum enim [illegible] spectum in præposterum amorem rapuisse vetulas, ut refert, [illegible] confirmat Busbeq. *Epist. 3.* Spectata in balneis Diana Actæo- [illegible] bestiam, *Ovid. 3. Metam.* Bethsabæa Davidem in parricidium [illegible] adulterium. Germani tamen antiquitus promiscuè in flumini- [illegible] quo fiebat, ut pubertas & corruptio cujusque cuique pate- [illegible]

[illegible] negavit Ludovvicus Sforciæ morem gerere, quia honestè vir- 16 [illegible] nec nævus aliquis corporis tanti est, ut matrimonium *Distinguntur monstrosa deformitas à nævo tolerabili.* [illegible] Multò minus probandi sunt mores eorum, quos refert gl. *in §.* [illegible] *inst. de hære quæ ab int.* cum concubinis primùm experiri, [illegible] possint, & reiicere, quas minus ad conceptum idoneas de- [illegible] Distinguimus enim inter enormen & monstrosam deformita- [illegible] præsumitur consentire voluisse, & inter nævum aliquem cor-

poris qui nec amorem disturbare potest, nec sponsalia dissolvere, quia Amor non fundatur tam in forma corporis, quam decore animi.

Certus amor morum, Formam populabitur ætas, ait Ovid. & L[illegible]
Nec divinitus interdum Venerisq; sagittis
Deteriore fit ut forma muliercula ametur.
Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis,
Morigerisq; modis & mundo corpore culta,
Ut facile insuescat vir secum degere vitam.

17. Duplex in homine ut pars, ita pulcritudo. Platonici totam hominis essentiam ponebant in anima, & corpus nihil aliud censebant esse, quã receptaculum hominis, *Plat. 1. Alcib. Procl. de ani. & dæm.* quorum sententiam imitatus Cic. inquit: *Non n. homo is est, quem forma illa declarat, sed mens cujusq; is est quisq; non ea figura, quæ digito monstrari potest.* Cæterum Peripatetici abstractum hominem non [illegible] rant, nec id ad conjugia ineunda accersitur, ad quorum complementum [illegible] rit etiam habitus corporis, ut ita pulcritudinem nõ solum in animo [illegible] beamus, sed etiam in corpore unde sponsæ in sacris literis, non tantum [illegible] tibus commendantur, sed & decore corporis, *Cantic. 2. Psal. 44.* [illegible] Dei donum dicitur forma, *August. 15. de civ. Dei. c. 22.* quod [illegible] tre Hectore objici conqueritur, *apud Homerum Iliad. 3.* [illegible]

Μὴ μοὶ δῶρ' ἐρατ[illegible] χρυσῆς ἀφροδίτ[illegible]
οὔτοι τ[illegible] ἐστὶ [illegible]κυδέα δῶρα.

18. Afranius pulcritudinem dotis loco habet: *Formosa virgo est, dotis [illegible] vocant isti, qui dotes negligunt uxorias.* & Apul. lib. 2. Apol. *Virgo formosa [illegible] dò pauper, tamen abunde dotata est.* Nostri dicunt, quod splendida virgo dotem ferat in fronte. Publius. Syrus: *Formosa facies, muta commendatio est.* ICti etiam nobilitatem & divitias censent recompensari pulcritudine, ita ut [illegible] sus ignobilis cum nobili minus pulcra copulatus, non censeatur [illegible] xisse, cum in altero præponderet forma, in altero nobilitas, [illegible] mentu & ponderis. *Alexand. in cons. 20.* [illegible] *glor. mund. cons. 5. c. 18. Tiraq. in* Connub. *3. gl. n. part. 3.* Al[illegible]*er. Geni. 4.* [illegible] spectant versus Martialis.

Ingenuam malo, sed si tamen illa negetur,
Libertina mihi proxima conditio est.
Extremo est ancilla loco, sed vincet utramq;
Si facie nobis, hæc erit ingenua.

19. Cum igitur nobilitas & dos, quibus præstantia formæ [illegible] mile sponsalibus inniciant impedimentum, pulcritudinem [illegible] momenti ad hanc rem habere certum est, de qua etiam [illegible] nec satis inter se concordes, utrum ob pulcritudinem [illegible] ducere uxorem. *C[illegible]tan. in 2. tom. q. 2. de matrim.* [illegible] *c. de matrim. Perer. lib.* [illegible] *de Jacob & Rach.* [illegible] *Gen.* Tandem, quando Rahelem dilectam reperiunt a Jacobo, [illegible] [illegible]

Pulcritudo etiam corporis spectari debet.

Utrum in forma con[illegible] liceat [illegible]

[illegible] Gen. literis, ut nec Ahasveri nuptias, quas instituere cupiebat, cum se[illegible] ex omnibus provinciis, [illegible]h. 2 concludunt *cum Lombard. & Bo*[illegible] *Thoma ibid. q. 1. art. 3.* non peccare eum, qui pulcritudinē præ[illegible], quando uxorem ambit, dummodo eam non præfigat sibi, ut cau[illegible]m principalem, licet eius admiratione ad conjugium propulsus fuerit & indu[illegible] *de matr. part. 2. c. 1. § 1. n. 7. Perer. d. libr. 9. Thom. Anglic. d. c. 28. ex Hugon.* [illegible] *sent. dist. 26. q. 2.* Nam Eleasar commendat Abrahamum, etiam à [illegible] inducat parentes Rebeccæ: *Gen. c. 24.* Sara, Rebecca, Sunami[illegible] *c. 1.* Judith & Esther commendantur à forma. Et quis vetet, ut in pul[illegible] quæ donum Dei est, quis se delectet, nisi illi ita se mancipet, ut prima[illegible] conjugii vel prorsus secludat, vel susq; deq; habeat. Deus ipse probat [illegible] eorum, quibus ex captivis placeant pulcræ puellæ, easq; sinit domū [illegible] *Deut. 21. & Deut. 24.* sinit dissolvi conjugia *ob existentem fœditatem*: quod [illegible] quoque per *turpitudinem, l. [illegible] patris. de sponsal.* quando filiæ [illegible] si turpem sponsum pater elegerit. Non enim peccatur 20 [illegible] quæ pulcra sunt; aut in quibus sibi placent homines hujus mun[illegible] præposterè appetendo, & præferendo iis, quæ Deus primo loco à [illegible] ut sunt fines matrimonii in sacris literis expressi. De Zeno[illegible] *Zenob.* quod viro nunquam usa sit, nisi tentandi conceptus [illegible] primarius conjugii: Hinc cœperunt iterum Scholastici litem [illegible], qui eum animum ad torum non affert, de qua re etiam [illegible] Augusti. *de bon. conjug.* Primarium finem conjugii fateor, consistere [illegible] procreetur soboles & sint conjuges sibi mutuò adjutorium: cæterum ni[illegible], quin cum hoc conjuncta esse possit delectatio secundaria, quia Sa[illegible] *Proverb 5. Lætare cum muliere adolescentiæ tuæ, & in amore ejus dele*[illegible] *Deut. 24.* conceditur immunitas novello marito & vacatio à mili[illegible] integrum, ex hac ratione, *quò lætetur cum uxore sua.* Paulus jubet. [illegible] *alium, nisi ad tempus*, quia conjugium institutum quoq; [illegible] sibi finem, toties reiterandum, quoties illa ob depravatam [illegible] si cesset finis primarius. Ita quoque peccant, qui uxorem [illegible] pulcritudinem eius delibent, ubi tamen duxerunt, non prohibentur 21 [illegible] tantum peccant *ut Cathar. disputat contra Cajet. & placet Covarruviæ d.* [illegible] non rectè agunt, nec suis commodis satis prospiciunt. Sic [illegible] in voluptate fundata instabilis vocatur Aristot. *8. Eth.* eò, quia [illegible] mutatur in horas: ita & amor conjugalis fixo nequit hærere [illegible] fundamento.

Christiano etiam fas est delectationē in conjugio quærere.

Amor instabilis, qui fundatur in fugace pulcritudine.

[illegible] Bibulæ Sertorius ardet? ait Juven. *Sat. 6.*
[illegible], facies, non uxor amatur.
[illegible] & se cutis arida laxet,
[illegible] dentes, oculiq; minores,
[illegible] dicet libertus, & exi
[illegible] gravis es nobis.

Ineptè populi quorum meminit Curt. *lib. 10.* qui nuptias inibant, non [illegible]
22 nobilitate, sed electa co. porum specie. Inepte & illi, quorum m[illegible]
Forma infida & mutabilis. Sicul. *libr. 17.* Sophitæ Regi subjecti, qui neque dotis, neque a[illegible] tionem habebant, sed formæ duntaxat. Hos meritò rideat Olymp[illegible] xandri M. quod solis oculis uxores ducant: *Athen. lib. 13. c. 32. Plut. in præc.* [illegible] aut Plutarchus, qui summo vitio vertit Syllæ, quod ex solo intu[illegible] amorem Valeriæ, in id vitii cadens adultus senex, ob quod debuisset [illegible] re temeritatem juvenilem. *Plut. in Syll.* Si enim solis oculorum del[illegible] uxor, fac bonum illud ὀλιγοχρόνιον, *ut vocat Isocr. ad Demon.* vernalium[illegible] velocitate fugacius, *ut ait Boet. 3 cons. Phil.* pro ab ætate decerpi, fac [illegible] cerpi, fac formam deturpari, & splendorem annorum copia obumbr[illegible] admodum

quantum accedit ad annos
Fit minor, & spatio carpitur ipse suo,

quod idem B[illegible] dem admonet: *Æstimate, quam vilis nimio corporis bona, dum [illegible] quam miramini triduanæ febris igniculo posse dissolvi.* *Nihil quid[illegible]* Domitianus *in libr. de cura Capi[illegible]or. ad amic. sed nihil brevius.* [illegible] extincto amoris fomite, & amorem ipsum expirare necesse est

Probitas, fidesq., conjugis mores pudor
Placeant marito; sola perpetuo manent
Subjecta nulli mentis at animi bona.
Florem decoris singuli carpunt dies. *Sen. in Octav.*

Tu, quisquis es, qui hæc legis:

Nimium ne crede colori.
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur. *Virg. Eclog.* [illegible]
Non semper viola, non semper lilia florent,
Et riget amissa spina relicta rosa.

Quicunque igitur ex forma accenditur amor, *similis est igni fur[illegible] poris pilis. Nam hic quidem facile effervescit, sed citius desævit,* [illegible] *re positi*, ut appositè Plutar. *de præc. con.*

Forma impulsi nostra nos amatores colunt.
Hæc ubi immutata est, illi suum animum a[illegible] conferunt,

ait Terent. *Heaut. Act 2. sc. 4.* Nec tamen id sic acc[illegible]elim, quasi [illegible] nulla sit habenda ratio, quia & corporis dotes considera[illegible] esse [illegible] commendatas à sacris literis: in Sara, *Gen 12 20* Rebecca [illegible] *6. 10.* Esther. *Est. 2.* Verum conjungendas suadeo dote[illegible] ris, ita tamen, ut his primæ tribuantur, nec sit de moribus [illegible]
23 omnium prima in consilium deduci debet. Nam *f[illegible]*
Mores pe... [illegible] formam. *dorem habet*, *Bernhard. serm. 2. in Cant.* & forma bona sæpe f[illegible] indicium.

Sæpe etenim occuluit picta sese hydra sub herba
Et niveis irrepsit furialis lilia vermis,

Quia animus nequam, atq; occulto crimine plenus
Sub specie formæ, incauto se sæpe marito
Vendidit, & misero tulit invida jurgia lecto,

[illegible] *quondam a me scriptum est.* Duplex est ex forma præsumtio, ex- 24 *Deformitas præbet indicium deformis animi.*
[illegible] contrariæ, quarum una rationem sequitur naturalem, altera Po-
[illegible] Nam qui pro forma pugnant, ex structura externa metiuntur inhabita-
[illegible] us deducit Tiraquell. *in l. 2. Connub.* Certè Nazianz. nihil boni
[illegible] de Juliano, quia facie erat distorta. *Socr. 3. hist. Eccl. c. 19.* quod &
[illegible] is:

[illegible]ne ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus,
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

[illegible] enim posse bonum esse, qui sit egregiè deformis, dicebat Aspasius,
[illegible] *Cujus facies est deformis, vix potest habere bonos mores.* De
[illegible] Velle[illegible] *In Vatinio, cujus odio abiit in proverbium, deformitas cum tur-*
[illegible] *ingenii, adeo ut animus ejus dignissimo inclusus domicilio videretur.*
[illegible] *c. lib. 12.* quod fuerit *ignavi animi & deridiculo corporis juxta*
[illegible] E contrario, Niceph. *lib. 10. c. 6.* de virgine, Athanasium fugientem 25 *Pulcritudo est muta commendatio.*
[illegible] inquit, *a majoribus dictum videtur Qualia sunt corpora, tales esse*
[illegible] *[illegible]ρον, τοια δε δε ἡ ψυχή. Plan. in vit. Æsop.*) & de Lucretia Ovid.
[illegible]

[illegible] animo quoq; forma suo respondet in illa,
Et [illegible] & facies, ingeniumq; simul.

Is qui Constantino dicavit panægyricum, *Non frustra, ait, ut doctissimi viri*
[illegible] naturam ipsam magnis mentibus domicilia corporum digna metari, & ex vultu
[illegible] *rorum colligi posse, quantus illò cælestis Spiritus intrarit habitator.*
[illegible] pietum ad divinandum jubet eligi *providum, & corpore decorum*
[illegible] *solertem & ore facundum, ut in eo, nut divina potestas quasi bo-*
[illegible] *digne tamen ea pueri corpore includitur, atq; ipse animus, bona*
[illegible] *divinam naturam redigatur.* Unde Ambrosius *2. de virg. species*
[illegible] *mentis figuraq; probitatis,* & viceversa August. *§. ult. dist. 41.*
[illegible] *corporis, inæqualitatem indicat mentis.* Galenus. *1. de v. P.* citat Hippo-
[illegible] *Naturam circumdedisse ridiculam animam simiæ ridiculo corpore,*
[illegible] *sufficerat, naturam conformare membra, prout moribus ani-*
[illegible] Sophista, quem sæ vocat *in parvo probl. Medicor. libell.* ad
[illegible] monstrosæ formæ homines insipientes sint? respondet, *quia*
[illegible] *mala, sicut animalibus corporalia.* Lycurgus ea de causa
[illegible] censuræ exponi recens natos, ut, in quibus pravi timerentur
[illegible] ate oris, maturè in aquam projicerentur, tanquam indigni Spar-
[illegible] *Plutar.* [illegible]. Et ut hæc ex quadam naturæ intentione speciosè 26 *Non numquam ex pulchritudine pravitas, ut [illegible]*
[illegible] tamen Oratores & JCti contrarium sæpe præsumunt *Dicitur,*
[illegible] *de argu. frequenter in argumentum libidinis species,* & facilius
[illegible] cum muliere formosa, quam cum deformi præsumunt, *Abb. in c. 1.*
col. 3.

col. ult. vers. & *hoc in fine de Cler. non resid.* Felin. *in c. praeterea n. 4* [illegible]
4. Syl. nupt. n. 7 [illegible] *d. n. connub. gl. 1. p. 2. n. 33.* Polyd. *de R*[illegible]
10. 11. Menoch. *s. praesumt. 4. n. 19.* Seneca *lib. 2. decl. ult.* argumentum [illegible]
ris hinc pet[illegible], *quod adolescens formosus, dives, ignotus, in* [illegible] *fo*[illegible]
ta viri nimium liberae mulieris saepe commigraverit, nec rarò disconvenit [illegible]
forma, quemadmodum Galbae animus malè habitare dicebatur, *M*[illegible]
cap. 6. Æsopus in ridiculo corpore omnia ridentem gerebat animum [illegible]
Vit. Æsop. nec Socrati calva frons, simus nasus, repanda crura obstiterunt, q[illegible]
minus Apollinis oraculo sapientissimus mortalium judicaretur, [illegible]
Philopœmeni incomta facies, quin totius Græciæ evaderet fortissimus [illegible]
27 *in Philop.* De qua re ita loquitur Seneca *Epist. 66. Itaque se natura g*[illegible]
num, & talem animum male collocavit, aut fortasse voluit hoc nobis ostendere, p[illegible]
nium fortissimum & beatissimum sub qualibet cute latere. Potest ex [illegible]
re, potest & ex deformi humiliq; corpusculo formosus animus ac [illegible]
conjecturis decipiebatur Medea, quando ex Jasonis forma ita [illegible]
tiocinabatur: *apud Ovid. 7. Metam.*

Sed non is vultus in illo,
Non ea nobilitas animo est, ea gratia formae,
Ut timeam fraudem, meritiq; oblivia nostri.

Verisimilem faciunt hanc conjecturam multa, ex iis, quae And[illegible]
Thom. Sagitt. *in temp. virt.* Kornman. *de jur. Virgin. c. 99.* disputarunt de [illegible]
quas, *ut ait Ovid. Ep. 15.*

Lis est cum forma magna pudicitiae. aut ait Juven. *Sat. 10.*
Rara est concordia formae,
Atq; pudicitiae, sanctos licet horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas.

28 Succinctè Seneca: *Argumentum deformitatis est pudicitia. lib.* [illegible]
dum quippe corpus, & quod commendat Comicus, succi plenum [illegible]
peramentum floridum & Spirituum copiam, qui Veneri [illegible]
solent, ut Arist. *2. Polit.* ratiocinatur, causam assignans, qua [illegible]
plurimùm Veneri indulgeant, quia laudabili sunt temperie. Q[illegible]
non inclinent fœminae, facilè tamen à tot irritamentis, quae pulcrit[illegible]
cumstant, inclinari solent.

Ut corpus, teneris sic mens infirma puellis. Ovid. [illegible]

Innata omnibus est quaedam quasi [illegible], quae facit, ut [illegible]
star Simiarum, nimio amore prosequamur sed & eadem [illegible]
ti gaudeamus, eique eò minus legem dare sciunt fœminae, quo minus [illegible]
virtutes, vel praeceptis vel exercitio obfirmarunt. Ergo ubi pulcritudi[illegible]
vident esse in oculis & admiratione omnium, instar pavonum [illegible]
caudam ostentantium, aut lusciniarum, intensiori voce ex[illegible]
gentem nactae sibi videntur auditorem, magis magisque sibi placent & [illegible]
biam excrescunt viro intolerabilem & non raro perniciosam. Nam [illegible]

Sæpe inconvenit forma & ingenio.

Quas causas pulcritudo lasciviat.

[illegible] aliis velle placere, digniorem se censet, quam ut uni viro formam tam lu[illegible]tam conse[illegible]et, quia posset totum mundum sibi amicum capere. Hinc illa [illegible]nia, quæ describit Senec. *2.lib.decl.15. Prodite mihi fronte in omne lenocinium [illegible] paulo obscænius, quam posita veste, nudæ, exquisito in omnes facetias sermone [illegible] non ultro blandientes, ut quisquis viderit, metuat accedere. Deinde miramini, si [illegible] argumentu pudicitiam proscripserit, cultu, incessu, facie, aliquis reperiatur, qui [illegible]rrat, & reti adulteræ lascivientis se non subducat.* Non est, ut hoc metuas in de[illegible]formi, aut forma, quam vocabat Ennius *statim.* Phavorinus, *uxoriam*, *apud Gell.* [illegible] *c.2.* quia rectè Seneca *lib.2. Contr.1. Feminæ, quæ malam faciem habent, sæpius [illegible] sunt. Non animus illis deest, sed corruptor.* Bustus *in 1.part.Rosar.serm.331.* crassa [illegible]itudine comparat deformes mulieres macellorum tabulis, quæ furem non [illegible]nt, sed die noctuque in foro relinquuntur, tutæ vilitate sua. Esto, *ut obiicit [illegible] in d c 99.* Exorbitent etiam deformes, quandoquidem 29 *In deformi non occurrit violenta præsumtione impudicitia.*

Iliacos intra muros peccatur & extra:

[illegible] animus ille facilius compescitur, quia foras non expugnatur, nec tot [illegible]s evocatur. Facilius est resistere uni hosti, quam integro exercitui. Pul[illegible] verò proprium est, ut desiderio sui animos omnium ad se alliciat, ut [illegible] docet Plato *in Symp.* & experientia ratioque testatur. Sicut enim bona [illegible]tur Aristoteli, quæ ab omnibus expetuntur: *1.Eth.c.1. 2.Top.cap.2.* ita & [illegible], quæ aut coincidunt cum bonis, aut ab iis non longè absunt, *ut in Metaph.* [illegible]. Et sicut juvenum animi non sunt perfectè virtutibus instructi, ita nec [illegible]m vergunt pulcritudinem, quam in animo potius quærere debebant, sed quia oculis corporis tantùm ferè utuntur, non æstimant nisi pulcritudinem corporis, eaque quasi violenter trahuntur. Socrates jubebat fugere omnia pulchra, [illegible] *etiam à longe vulnera infligant, & non patiantur moderationem appetitus adhibe[illegible]. Nam cum Critobulus osculum dedisset pulcro Alcibiadis puero, jussit ipsum per annum [illegible], quod intra id spatium vix queat ab isto morsu reconvalescere. Xenoph.lib.1. [illegible] erat.* Spurina adolescens, cum prævideret formam suam mulieri[illegible] esse invidiosam, proindeque parentibus suspectam, faciem vulneribus [illegible] deformitatemque sanctitatis suæ fidem, quam formam irritamentum [illegible] libidinis esse maluit. *Valer.lib.4.c.de verecun. Mamert.in Panag.* Taurinensis [illegible]bilis uxori adulteræ simili consilio nasum abscidit, ut ab amatoribus [illegible]cuam præstaret. *Navizan. lib.2.Syl. nupt.num.86.* Crudelius uxor [illegible] regis Lotharingiæ, quæ submersit filiam in Mosam fluvium, quod [illegible] pulcritudine eius accenderetur animus Regis. *Gill.in Annal.Franc.* [illegible]icus, cum formam suam ab omnibus expeti ab assentatore audiret

[illegible], inquit, *miseria est hominem esse pulcrum nimis.*

Quod verò à multis oppugnatur, ab aliquo demum expugnari necesse est, & ut [illegible] & fortasse etiam tertium insultum sustinuerit, atqui quarto concidit, [illegible] concutitur. 30 *Pulcritudo intuta, ob multitudinem expugnatorum.*

D[illegible] custoditur, quod multis placet, ait Mimus,

& Hier. *2.contr.Iovian. Aliquo modo vel aliquando expugnatur, quod undiq; incessitur:*

 nec

nec facilè custoditur, quod plures amant, & in quo totius populi vota conspirant. Cæsar de Induciomaro in Vado deprehenso, *lib. 5. in fin.* *Cum unum omnes peterent, tandem in quorundam manus incidit.* Tritum est & illud: *Deformem ferre grave, formosam servare difficile*, quò direxit dilemma suum Bias: *Si duxeris formosam habebis κοινὴν, si turpem, ποινήν.* *Stob. serm. 65. Gell. 5. c. 11.* Pamphilus etiam timet formæ, *in Andr.*

Hujus ætatem & formam vides,
Nec clam te est, quam illi utraq; res inutiles
Et ad pudicitiam & ad tutandam rem sient.

31. *Ex ea sequitur fastus.* Tot hostium, quorum insidiis exposita est forma, externas machinationes juvat conjuratio mulieris domestica, quæ & suopte impetu quærit placere amicis, & præ superbia, formæ individua comite, in mariti contemtum facile exardescit.

Fastus inest pulchris, sequiturq; superbia formam, ait Ovid. *1. Fast.* & Pontan. *in Parthen. lib. 1.*

Et rigidos mores forma superba facit.

32. Mariamne uxor Herodis, licet cætera sobriè & castè viveret, insolen[illegible] tit formæ conscientia, *Ioseph. 16. antiq. c. 9. Egesip. lib. 10. exc. Hieros. c. 37.* quæ Herodem in Zelotypiam adeò conjecit, ut cum foris felicissimus regum haberetur, domesticis uxorum & liberorum cladibus confectus perierit. *Uxor enim pulchra res est suspicionis plena*, ut ait Chrysost. *hom. 67. ad pop. Antioch. & hom. 22.* [illegible] *Chi ha caval biancho & bella mogliere, non e mai senza pensiere*, dicunt Itali. & Horatius, *lib. 5. Ep. 16.*

Qui cupiet, metuet quoq;: porrò
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

Id quod apparet ex exemplo Herodis, qui uxorem etiam interimi jussit, se mortuo, ne quisquam eius pulcritudine frueretur, Item & regis Candaulis apud *Herod. lib. 1.* cui Gyges propterea vitam, de qua sibi timebat, abstulit. U[illegible] dam Zeugminensis civis, expugnata à Manuele Comneno, urbe, [illegible] trajecit, ne in manus hostium deveniret. *Nicet. 4. Annal.* Lepidus [illegible] ctus legitur, cum ex literis forte fortuna inventis, videret ab aliis uxorem [illegible] usque ad perpetratum adulterium, adamari. *Plut. in Pomp.* Zelotypia [illegible] multas mulieres egit in furorem, & Zelotypis ipsis sicarium supposuit. [illegible]

33. *lib. 1. de reme utri. fort. c. 72. Nevizan, 2. sylv. nupt. n. 92.* Multis etiam [illegible] morum discriminum causa extitit uxoris pulcritudo, quacum [illegible] non posset, vivo marito, à parricidio scelus adulterii exortus est. Antiqu[illegible] forma funesta fuit toti Græciæ, Lucretiæ, & Virginiæ toti urbi Romanæ [illegible] *initium de orig. Iur.* Unde Juven *Sat 10.*

Vetat optari faciem Lucretia, qualem
Ipsa habuit: cuperet Rutilæ Virginia gibbum
Accipere, atq; suum Rutilæ dare.
Pulcritudo noxia. *Et fuit ante Helenam cunnus deterrima belli*
Causa, sed ignotis perierunt mortibus omnes.

[illegible] aliter sine crimine non poterat, cum parricidio Uriæ in thala[illegible] non tam dedaxit, quam rapuit David *2 Reg. c. 11.* Abraham vix exi[illegible] quod conjecerat ipsum pulcritudo uxoris, quam etiam de[illegible] declinandas insidias, negabat, *Gen. 12. & 20.* quem locum cum [illegible] Ambr. *lib. 1. de Abrah. Hic docetur*, inquit, *non magnopere quærendum* [illegible] *viro necem plerumq; gignere soleat*, ut non immeritò Theocri[illegible] *in Anth.* uxorem pulcram vocet ἐλεφαντίνην ζημίαν, seu *Eburneum* aut [illegible] *detrimentum.* Plutarchus narrat Synorigem Galatam interfecisse Sita[illegible] Camma ejus uxore potiretur, quod cum factum esset, Camna, mariti ne[illegible], venenum Synorigi, novello marito, vicissim propinavit. *de clar.* [illegible].

[illegible] tale timendum in uxore, præ pulcritudine non superbiente. *Eas quippe* [illegible] *fere pudicitia esse, quæ stata forma forent*, scripsit Ennius *in Mena*[illegible] & Phavorinus apud Gell. *lib. 5. cap. 11.* respondet ad dilemma Biantis, [illegible] pulcerrimam fœminam, & deformissimã, media quædam forma sit, [illegible] *pulcritudinis periculo & à summo deformitatis odio vacet.* 34. Stata & mediocris forma præfertur.

Illud, quod medium est, atq; inter utrumq; probatur,

Nec volo, quod cruciet, nec volo, quod satiet, ait Martialis. Hanc for[illegible] minat Gellius *modicam & modestam*, quia pulcritudo id quoque vitii se[illegible] fert, quod homines proiiciat in otium, & luxuriem, &, quæ utramque se[illegible] immodestiam. Sicut autem naphra transcurrit ad ignem, ita amor ad & mollitiem.

Quam platanus rivo gaudet, quam populus unda, 35. Pulcritudinẽ sequitur otiũ cum fastu.

Et quam limosa canna palustris humo,

Tam Venus otia amat. Ovid. lib. 11. *Amor:*

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus.

Res age, tutus eris.

est illud veterum: *Periclitatur castitas in delitiis, Humilitas in divitiis, Veri*[illegible] *in otio, Probitas in negotio.* Fastuosæ autem mulieres domi semper desi[illegible]t, non ad colum aut focum, ne qua fuligine conspergant fulgorem [illegible] laboribus obdurent manus, sed ad speculum, ubi comuntur, & mo[illegible] sive foras pedem proferent, ne quâ amator obvius nævum alicubi depre[illegible] desuper despectans incompositos subsannet crines, sive domum se [illegible] vel asperedine aëris venustati aliquid delibutum fuerit, vel per incu[illegible] area oris artificiosa compressio defluxerit. Interim pessum it res fami[illegible] orsus neglecta, aut infidis curatoribus & ancillis in manus tradita, [illegible] oneratur novis sumtibus, non tantum in mundum uxoris, sed etiam [illegible], quam cogitur alere longè ampliorem, quia administratione uxor [illegible] ad fastum suum plurium auxiliatricibus indiget manibus, quarum [illegible] recensset Megadorus *apud Plaut. in Aulul. act. 3 sc. 5.* postquam ab ini[illegible] 36. Pulcritudo etiam sumtuosa.

Meo quidem animo, si idem faciant cæteri,

Opulentiores pauperiorum filias
Vt indotatas ducant uxores domum
Et multò fiat civitas concordior,
Et invidia nos minore utamur, quam utimur,
Et illæ malam rem metuant, quam metuunt, magis.
Et nos minore sumtu simus, quam sumus. Recte Menander in fragmentis.

Γυνὴ πολυτελής ἐς' ὀχληρὸν, ὐδ' ἐᾷ
Ζῆν τὸν λαβόντ' ὡς βούλεται.

Cum tot igitur periculis, incommodis & suspicionibus cum sit conjuncta pulcritudo, quis adeò demens, ut ex flamma cibum petere velit, quem extrahere non
37. possit, nisi manum combusserit, & plus damni accersiverit sibi, quam lucri. Et
Fugax amor pulcritudinis fontem. enim forma elegans irritamentum sit amoris, & colliget animos juvenum qui his rebus potissimum ducuntur, *8. Eth. c. 4.* adeò, ut etiam colligati maneant, longa conversatione uniti, postquam jam superbia formæ defloruit: tamen soli ipsi tantum minimè tribuendum putaverim, quia, quam cupidè ad pulcerrima quæque anhelamus, tam facilè impetratis satiamur. Nec immeritò furtivos panes vocat Salomon dulciores: quia concessorum statim nos capit satietas, & frequentia ipsa extinguit rerum desiderium. *Formæ splendore capiuntur quidem nonnulli, at*
38. *nemo nisi virtute atq; obsequio retinetur*, ait Thom. Morus *libr. 2. Vtop.* Quod si verò
Stulte contemnitur pulcritudo ornata virtutis. pulcritudinẽ ornent tales mores, quales in Sara, Rebecca, Sunamiride, Esthera, Juditha, describunt sacræ literæ, in Lucretia, Virginia, Aspasia Cyri Livia Augusti, &c. prophanæ historiæ, stultus sit, qui duplex bonum nolit præferre simplici. Nam, ut supra diximus, non solo animo homines sumus, nec solo animo ducimus uxores, sed & oculis & corpore.

Si spinturniceam caperata fronte Lycorin.
Quis velut amplecti præ Helena, præ Thaide Bancin,
Atq; olidam trahere, ex rugosis faucibus auram,
Cum queat Ambrosia permulsam ac nectare Divûm
Delibare animam, cuius tam musteo odore
Exiliat, quanta æstuat intus Spirituum vis,
Ille erit aut oculis captus vel naribus orbus.

Aristoteles, cum quis ipsum interrogaret, quare pulcra amaremus, Caeci dicebat *eam esse quæstionem*, cum naturaliter quisque, qui oculis valeat, ad pulcritudinis desiderium excitetur & rapiatur. *Laert. in vit. Arist. & Stob serm. 6.* Ex quo jam calculus omnis demtus fuit deformibus & non sine causa multatus Archidamus, quod parvam simul & deformem duxisset uxorem. *Plut. de ed. lib.* quasi si
39. milem relicturus urbi posteritatem, nõ regum, sed regulorum, cum tamen *Plat.*
Calumniatur deformitas. *6. de ll.* omninò cogitari velit à sponso & sponsa, quo pacto quam pulcerrimos & optimos civitati liberos possint relinquere. Ut pullos sibi procuret generosos *stabulator equorum,*

Corpora præcipuè matrum legit. *Virg. 3. Georg.*

& nos in capris & ovibus erimus diligentes, in amico quærendo & liberis matre seligenda nullam curam adhibebimus? *Cic. in Lel.* Castrucius dicere solebat: *Mirari se eos, qui testas, quas empturi sint, prius ictibus explorent, at uxores cum ducunt, visu [illegible] satis factum putent. Machiav. in vit. Castru* Quin & distorta facies, non tantum conjecturã præbet distorti ingenii, sed & ejusdem causa est, ut demonstrat Vesal. *lib. 1. c. 5.* quia licet facultates principes non dependeant à conformatione cerebri, sed à temperie, *ut in q. j. Anatomicis ostendemus*, tamen sine concinna commodaque conformatione obiri non possunt.

Μορφᾶς ἀτερπεῖς ὄψεσι κεκτημένος
Παραμυθεῖς ταύταισι τοὺς τρόπους ἔχεις.

Versus sunt Ecdori Poëtæ, relati à Stobæ. *Serm. 58.* Olim mali ominis loco habebatur deformis hominis occursus, ut ex illo Juven. *Sat. 5.* colligere est.

Tibi pocula cursor
Getulus dabit, aut nigri manus ossea Mauri
Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Quò referò & illud Plauti: *In tenebris si occurreris, credo sistas gradum*, & Bruto & Cassio Æthiops ante conflictum prænuncium futuræ mortis tulit, *App. 4. bell. civ.* quod & Dioni obtigisse narrat Plut. *in vit. Dion.* & in eo hujus fata comparat cum [illegible] illius. Severus item Imp. ex Nigri spectri occursu, mortem sibi impendere conjecit. *Spart. in Sev.* Et quis jam ominosum & aspectu ipso terribile monstrum in lecto, ad mensam, in unis ædibus secum perpetuò ferat? Cum Chremes filio C[illegible]phoni, filiam Phanocratæ offerret, excipit filius:

Rufamne illam virginem
Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater. Terent. in Heaut. 40.

[illegible] & huic exceptioni acquiescit pater, & sinit filium frui eâ, quam sibi ipsi [illegible], conditione: id quod hoc quoq; in loco cuivis opinioni indulgendum [illegible], quia non omnia videntur omnibus pulcra, non omnia omnibus dulcia, [illegible] Anacharsis philosophus, cum deformitas uxoris sibi exprobraretur, [illegible]dem esse confessus est, sed puerum jussit vinum liberalius infundere, & *fa[illegible]*, *ut formosa satis appareat. Athen. lib. 10.* Quod ille potu vini se obtinere [illegible], id compendiosiori remedio quisque obtineat potu amoris, quo [illegible] Casus *in qq. Oecon.* ut quivis ita se inebriet, ut uxorem suam sibi speciosissimam apparere faciat, cui consonat præceptum Epicuræo datum à Stoico: *Nulla [illegible] præter tuam formosa videri debet. Arr. Epict. lib. 2. c. 7.* Multi fieri posse negant [illegible] falsam opinionem contra conscientiam sibi quis persuadeat: alii censent [illegible]edire, quia nimium amaturus esset vir uxorem, quam sibi persuasisset [illegible]errimam. Ergo utriusque ut obviam eamus, à posteriori difficultate [illegible]radoxum hoc liberamus, quandoquidem Aristoteles *8. Eth. c. 1.* propterea [illegible] virtutum exemit amicitiam, quia in amore excessus non datur, & vitio [illegible] vertitur vel exprobratur, quod nimiùm amicum amaverit. Esto: ex nimio amore oriatur Zelotypia, aut ignominiosa viri abjectio, quemadmodũ Her[illegible] Omphalæ, cujus exemplum se imitari dicit Thraso *apud Terent. in* 24.

Qua arte formosa fiat uxor.

41. *Quòd putare debet vir uxorem suam pulcerrimam.*

Eun. aut prorsus cum Medea agatur in insaniam. Nihil horum pot[illegible] im-
43. *In amore non datur excessus.* putari per se, quæ, *dicente Cic. in Læl.* nihil est, quam *voluntatum,* [illegible]
tiarumq; consensio, & hæc quò arctior & firmior, eò majorem laudem me[illegible]
nedum, ut tanquam excessus illicitæ perturbationis vituperari debeat. Quod ve-
rò quis præter hanc mutuam benevolentiam recidat in recensitos errores & in-
tia, id non magis asscribi potest amori, quam fortitudini, si quis propter eam in-
cidat in invidiosam æmulationem, aut periculum capitis. Amor verò continet
se intra cancellos desiderii, adeò ut Leo Hebr. 3. *dial. de am.* inter desiderium &
amorem differentiam non faciat, & licita desiderando nemo peccat, nemo alteri
injuriam facit. Apud Muscovitas moris esse scribit Sigism. Baro *in hist. Mus.*
mulieres amoris maritalis conjecturam desumant ex verberibus, quibus [illegible]
tur à viris. In hoc amore credo excessum dari, & excessit sane Faber quidam [illegible]
manus, objurgatus ab uxore, quod se non diligeret, quam fustibus nondum [illegible]
tigisset. Cœpit enim uxorem ita amare, ut in ipso fervore amoris [illegible] nam [illegible]
44. *Posse aliquem sibi falsa persuadere.* taret. *Sigism. Bar. in hist. Musc.* Quod attinet ad falsam persuasionem, [illegible]
in amore, quod in aliis rebus vulgò & quotidiè fieri cernimus, ut scilicet cum
Paride amplectamur nebulam pro Helena, & de subjecto credamus, quæ ipsi [illegible]
inesse verisimiliter scimus, erronea opinione excæcati. Tritum est: *Suum [illegible]*
pulcrum, suus Rex reginæ placet, sua sponsa sponso, suus cuiq; Alexander, ut ait Fab. *de [illegible]*
Institut. nec non

Balbinum delectat Polypus Agnæ. &
Quisquis amat Ranam, Ranam putat esse Dianam.
Quisquis amat cervam, cervam putat esse Minervam.

Hipparchia Apuleii, cum Crates Philosophus gibberosum interscalpium [illegible]
monstrasset, & dixisset: *proinde sedulò consule, ne post pænitudo te capiat*, hoc amoris
poculo ebria, conditionem utraque manu amplectitur respondens: *Iam [illegible]*
45. *Non omnia omnibus pulcra.* *sibi provisum satis esse, & satis consultum, neq; ditiorem maritum, neque [illegible]*
quam gentium posse se invenire. Apul. 2. Flor. Galbæ Imperatoris pater à Livia [illegible]
lina dite admodum & pulcra, enixius appetitus, subinde instanti vitium corpo-
ris secretò posita veste detexit, ne quasi ignaram fallere videretur. At illa, cand[illegible]
re viri delectata, tanto impensius negatum amorem concupivit, quanto [illegible]
mum is se fingebat. *Suet. in Galb. c. 3.* At quo errore, in quis, posset aliquis crede-
re, quod secus esse videt? An, divortium faciet inter fidem & scientiam, inter o-
culos & mentem? Ita nimirum comparatum est cum omnibus, qui animum ap-
pellunt ad conjugium, ut non tam rationem sequantur, quam ad imperium affe-
ctuum provuant. Raro enim quis uxorem ducit, nisi stimulatus ab impetu, quē
sensitivum vocant Peripatetici, & in hac parte à sapientissimis quibusque fere
videmus in deteriorem partem peccari. Ubi vero affectus dominatur, rationis
judicium exulat, & oculorum acies præ nimio amore fallitur, ut [illegible]
cidere solet, ut omnia aspiciant flava, quia flavus humor obfuscat & [illegible]
suum traducit, quicquid oculis obiicitur, secundum illud vulgatum [illegible]
rens prohibet alienum: Ita, quorum imaginatrici pulcra species insc[illegible]

[illegible] per oculos intromittitur, ad modum speciei, per quam transit, recipiatur [illegible] pareat. Ergo, sicut incontinentes *meliora vident, Deteriora probant*, & ra[illegible] acquiescere falso appetitus errori, ut prolixè docet Philos. *in 7. Eth.* [illegible] amantes quoque, soli sese dedentes appetitui, occæcatum gerunt oculum [illegible] quo fit, ut pulcritudinem sibi fingant, quæ nulla est.

Credimus an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt. Virg. in Ecl.

[illegible] rogentur, qui fiat quod turpibus delectentur, respondent, ait Næviz. *Sylv.* [illegible] *n.* [illegible]. *Non vides oculis meis.*

[illegible] hic est ille utilis error, quem omninò fovendum esse cum Caso suadeo, [illegible] opinio tenax æquivalet scientiæ, *ut ait Arist. in 2. post. Anal.* & ficta pulcritu[illegible] se defigit animum mariti, quam vera, dummodò morum pulcritudine [illegible] & alatur.

Et de forma quidem, quantùm spectanda sit, & quid ignorata nocere possit [illegible] monio, sit satis, de qua repetimus verba Theoderici Regis neptem suam [illegible] ntis Hermenfrido regi Thuringorum: eamque sic commendantis: *Habebit* [illegible] *ingia, quam nutrivit Italia literis doctam, moribus eruditam, decoram non so*[illegible] *genere quantum & fœmineâ dignitate.* Cassiod. 4. *varia Ep. 1.* aut consilium Plinii [illegible] *di in 1. Epist. ad Iun.* scribentis, cujus nepti ex fratre maritum delegerat: *Est* [illegible] *facies liberalis multo sanguine, multo rubore suffusa: Est ingenua totius corporis pul*[illegible] *& quidem senatorius decor, quæ ego nequaquam arbitror negligenda.* Negligen- 46.
[illegible] idem non sunt, sed ante mores non spectanda: magis tamen in fæmina, [illegible] viro. Nam ut ait Bion.

Forma fæminis res decora, viro autem fortitudo.
Barba viros hirtæq; decent in corpore setæ.

Quòd si mores desint, soli pulcritudini non magis fidendum, quam serenitati [illegible] sub tempus quo terram aperit Aprilis.

Sit formosa aliis uxor: tibi sit bona: nescis
Quam noceat castæ forma pudicitiæ.

Alterum, quod circa hunc Errorem considerandum venit, pertinet ad Divitias, 47.
[illegible] ndo de uxore quæstio est, primæ omnium in contentionem adduci so[illegible] dum digitis plerique magis supputant nuptias, quam rationis calculo.

De Dote, & num expediat dotatam duci, Item de errore divitiarum. Sect. 8.

[illegible] *amor imperium muliebre.* [illegible]
2 [illegible] *non tam excessum, quam* [illegible]
3 [illegible] *probatur æqualitas* [illegible]
4 [illegible] *etiam à prudente Vi*[illegible]
5 [illegible] *in pudicitia & amore* [illegible]
6 *Quæ divitiæ non tollunt, sed potius conspectiora reddunt.*
7 *Mulieres ut plurimum dote superbire.*
8 *Dotem diminui à Plato: & Arist. ut minùs mariti serviant.*
9 *Lacones fuisse obnoxios imperio mul*[illegible]
10 *Idq; familiare esse b.* [illegible] *quibus, ve gentibus.*
11 *Getas, Lacones, Turcas duxisse uxores indotatas.*

12 Ex-

12 *Explicatur locus Arist. quo taxat Lacones ob magnitudinem dotium.*

13 *Leges Solonis contra dotem.*

14 Vtrum princeps privatis civium dotibus modum & legem præscribere possit.

15 *Nihil esse iniquius, quam æqualem dotem omnibus civibus imperare.*

16 *Explicatur lex divina de quantitate dotis.*

17 *Aliarum gentium leges considerantur Massiliens. Platonis.*

18 *Item Orientalium populorum, German. Saxonum. Venetor. Polono. Russor. Hispanorum. Gallorum.*

19 *Leges, quibus certa dos præfinitur civibus, tollunt jus naturæ quod cuique dominium in res suas ascribit.*

20 *Examinatur altera ratio, ob quam Plato improbat dotem.*

21 *Posse aliquem licitè spe præmiorum, ad nuptias induci.*

22 *Dotem multum facere ad promovendas nuptias.*

23 *Qua de causa Athenienses & Romani benè meritorum filias dotarunt.*

24 *Indotatam non facile ductum iri præsumit Lex.*

25 *Quid sit in hac quæstione statuendum respectu commodorum privat...*

26 *Cum divitiis superbiam non ... hærere necessariò.*

27 Quibus de causis viri docti ut plurimum immorigeris utantur uxoribus.

28 *Nihil esse asperius mulieri ... ut quæ ex ... mili loco repentè emergunt in altum.*

29 *In secundis rebus rarò sibi quenquam ... perare posse.*

30 *Tam præsumit superbiam & præfract... animum in indotata, quam locuplete.*

31 *Facilius oriri litem, si nulla, quam ... pla detur dos.*

32 *Dotis causam esse ut maritus subleve... in oneribus matrimonij.*

33 Vtrum error in divitiis vitiet contract... matrimonium.

34 *Vtrum ob dotem non solutam possit ... matrimonium*

35 *Præsertim, si deceptus dolo fuerit ... ctus.*

36 *Qui dolus omnino meretur pœnam*

37 *Sed conjugium propterea non dirimendum.*

38 *Infelicem sortiri eventum nuptias, quæ dolo concinnantur.*

1. IN hoc negotio accidit uxorem quærentibus idem, quod solet iis, qui de Amasia semper queruntur, nec tamen, quam molestam agnoscunt, unquam dimittere curant, aut quod Rhetoribus exprobrat Seneca: *lib.4.contr.29. ut vitia ... & intelligant & ament.* Nemo enim est, qui imperium muliebre non deprece... & socerum superbum: ubi ad executionem ventum est, omnes dotem captam ... dulcedinem divitiarum præferimus amaræ servituti, hoc est, βουλόμεθ᾽ ... μακάριοι καλούμενοι, *ut ait Stob serm. 70. de dotatas ducentibus. Insuaviter cubare ... suaviter, ut ait alius ex Græco Poeta.* Insolens quippe *malum*, ait Seneca. *beata ...*

2. *Cum immensum pondus auri attulerit, cum pecunia arcas nostras oneraverit, quid ali... quam beatè servimus. lib.1.contr.6. Totus jam mundus didicit: Quantum dabis cum filia tua?* ait Casus *1.Oecon.c.4.q.2.* & Chassan. *rubr.4. de droicts & app...r.a ... gens mar... præf.n.25. non solent, ad modum Logicorum, interrogare: Quæ, qualis, quanta, sed posteriori quæstione contenti sunt sola: Quanta.* Ego verò, ut frustra cujusque ar... legem posuero, ita dotem quidem non omninò spernendam censeo, sed ... illas tenuitates circumcidendam, in quas eam concluserũt olim Solon L..., & Massilienses. Video enim ex dotium & lautæ hæreditatis nimia im... ne, non minora tam in familiis, quam Rep. oriri incommoda, quam e... excessu. Maximopere autem probo sententiam Platonis, *; de Rep... ...*

In dote tam excessus, quã defectus vitã superatur.

3. tis: *De dotibus dicendum: Æqualia pro æqualibus esse,* cum sup... ge...

tantum matrimonii, & sed cujusque amicitiæ ineundæ regula præscripta sit, *ex 8. Ethic.*

> *Si qua voles aptè nubere, nube pari:* quoniam
> *Quod simile est, semel an servat amicitiam.*

Cæterum ubi non licet auream hanc æqualitatem commodè apisci: 4. *Dotem non esse spernendam.*

> *Nimirum hic ego sum, nam tuta & parvula laudo,*
> *Quum res deficiunt, satis inter vilia fortis:*
> *Verum ubi quid melius contingit & unctius, idem*
> *Vos sapere & solos ajo bene vivere, quorum*
> *Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.* *Horat. Ep. 15. lib. 1.*

Virtus quidem *externi indiga non est, Ipsa sibi merces,* ut ait Stat. *de Herc. in bivio:* ubi verò divitiarum gloria inumbratur, non tantum propterea non spernitur, sed & conspectior evadit. *1. Eth c. 3.* Nobilitatem ex divitiis non metiuntur nisi vulgus avarorum, & qui spem omnem & summam rerum collocant in ære & argéto. Tamen non ineptè Curtil. *in tr. de nobil.* scripsit: *Sicut fides sine operibus mortua est, ita & nobilitas sine opibus.* Sic quoque optima, quamque procus ante omnia spectare debet, dos est. quam paupercula Lacæna rogata, quam dotem viro esset allatura, sese in majoribus traditam accepisse dicebat, sc. *pudicitia,* quam Alcumena, prolixè explicat, *apud Plaut. in Amphitr.* 5. *Vera Dos.*

> *Non ego illam mihi dotem esse duco, quæ dos dicitur:*
> *Sed pudicitiam & pudorem, & sedatum cupidinem,*
> *Deûm metum, parentum amorem, & cognatûm*
> *concordiam,*
> *Tibi morigera, atque ut munifica sim, bonis prosim*
> *probis,*

Apuleius etiam *in pr. Apol.* addit *concordiam conjugalem & mutuum amorem,* quando ait: *Ego præter uxorem nihil computo, omnem supellectilem, cunctasque divitias in concordia conjugali, & mutuo amore pono,* nec non juvenis *apud Sene. lib. 1. contr. 6.* *Ego uxorem quæro, video an nuptias meas amet, an nihil pluris faciat marito, an misericors sit, an fortis, an possit, si quid viro inciderit mali, unà tolerare. Si his bonis fuerit instructa, satis dotata est.* Ea si sola inveneris, quis adeò absurdus suorum commodorum censor, qui omnibus divitiis contra mutare velit? Qui in arena ædificat, cuivis torrenti debet ludibrium, qui conjugii firmamentum ponit in divitiis, cuivis fortunæ. Subtracto autem fomite evanescere amicitias docet Arist *8. Eth. c 3.* qui quidem solam in virtute fundatam amicitiam stabilem censet, reliquas quibusvis vicissitudinibus obnoxias, quod si ad conjugium deduxeris, rectè feceris, cum ad speciem accommodes, quod de genere dictum est. *Nec enim ulla tanta amicitia, quanta matrimonialis. l. 13. ubi Bald. C de nupt.* Ideoque rectè Diodorus Synopensis: *Educatam bene uxorem præstat habere sine dote, quam divitem male educatam:* & Accurs. *ad Novell. 44. §. & non fug. in fin. Melior est buccella panis sicca in gaudio, quam tota domus plena victimis cum miseria.* Virtus verò ut non excludit divitias, ita nec paupercula, & tam pudicam, virique observantem licet tibi habere dotatam, 6. *Quã augere divitiæ.*

quam cui dos sunt aranea, hæreditas carbones. Horatius *Od. 29. lib. 3.* de fortuna rectè:

Laudo manentem: si celeres quatit
Pennas resigno, quæ dedit, & mea
Virtute me involvo, probamq́;
Pauperiem sine dote quæro.

7. *Dos facit uxores superbas.* Non aliter probam pauperiem etiam sine dote sequi debemus: nec tamen si sit cum dote, virtutem aut minori in pretio habere aut prorsus contemnere: *Nec minus pia est conjunx, quæ venit cum annexis optatis corollariis*, ait Cruger. *disp. 2. Pol. th. 72.* *quam quæ sine iis.* quod ut evertant, qui doti servire nolunt, virtuti uxoris cum magnifica dote non magis convenire censent, quam formæ cum pudicitia. Cum enim mulier sit *animal indomitum, impotens*, ut ait Cato *pro l. Opp. intractabile*, ut Gell. *1. c. 17.* & *sua natura superbum*, ut Petrarch. *2. Dial. 42. de remed. utr. fort.* ubi vires & opes adjeceris, quid aliud quam oleum camino addideris, & ex superbis effeceris feroces. *Si vis scire an velim*, ait Sen *2. benef. effice ut possim.* Multi à sceleribus puras continent manus, non quod nolint, sed quod non possint. *Date primùm frenos impotenti naturæ, & indomito animali: & sperate ipsas modum licentiæ facturas, si mariti non fecerint. Recensete omnia muliebria jura, quibus licentiam earum alligaverint majores nostri, per quæq; subjecerint viris: quibus omnibus constrictas vix tamen continere potestis: Quid si exæquari ad extremum viris patiemini? tolerabiles vobis eas fore creditis? Extemplo, simul pares esse cœperunt, superiores erunt.* Nihil profuit lex Voconia, nihil Oppia, nullo tam severo domestico imperio muliebris licentia compesci & intra limites officii coërceri potuit, quid divinemus futurum, si dotis amplitudine armentur, & currentibus calcaria subjiciantur? *Omnes uxores divites* ait Senec. *libr. 1. Contr. 6. servitutem exigunt. Crede mihi, volent regnare in suis divitiis.*

Crede mihi, domina esse sui vult qualibet auri,
Mancipioq́; suo dare leges ære redemtis.

Hermocrates recusavit filiam Antipatri, qui Imperatori ab Epistolis erat, cum magna dote oblatam. *Nam Doti*, inquit, *magnæ non serviam, neq; soceri superbiæ, ut scribit alicubi Philostratus.*

Uxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? Uxori nubere nolo meæ, ait Mart. *12. Epigram. 8.*

Ubi mulier ditem efficit virum, ibi nihil videre est, præter odium, contemtum & ignominiam, ait Eccles. *c. 25.* Serius Demænetus, *apud Plaut. in Asin.* & ut Phryges solent, post factum, aut piscatores, post ictum:

Argentum accepi, dote imperium vendidi

cum jam occentantem Antemonam audivisset:

Faxo ut scias
Quid pericli sit, dotatæ mulieri convicium dicere.

Pittacum adeò sui juris fecerat ex gente potentiori uxor, ut, se inscia inductis convivis, mensas ipsas subverteret, & subrutas inferret in caput mariti. *Plut. in lib. de*

lib. de tranq. anim. ita ut non immeritò minuendæ dotis causam secundam ascri- 8.
pserit Plato 3. *de Rep.* ut & mulieribus fastus minueretur, & minor foret viris & *Ad fastum mulierum retundendum minuit dotem.*
ἀνελευθέρους & δούλους, quam Arist. 2. *Polit. c.* 7. latius diducit, quando Lacedæmonio
rum institutum carpit, quod Epicleras ditioribus elocarent, divitias divitiis cu-
mulando, & magnis sponsas onerarent dotibus. Non enim privatam tantum,
sed & publicam *γυναικοκρατίαν* hinc metuendam, accedente imprimis licentia,
qua Lacænas abusas fuisse tum illic conqueritur Arist. tum Plato *6. de ll.* & Eu-
ripid. *in Androm. Hec.* rectè subjicit, dum nihil interesse dicit, mulieresne impe-
rent, an magistratus mulieribus pareant: Idem enim sequi, quemadmodum Ca-
to mulieribus tribuebat imperium, quia, *nos*, inquit, *imperamus Orbi, mulieres no-
bis.* Quanquam verò Plutarch. *in Lyc.* minimè luxuriosè Lacænas habitas scribat 9.
à Lycurgo, tacitè Aristotelem & Platonem quasi reprehensurus: Tamen vel ex *Lacones servierunt uxoribus.*
uno Gorgones Leonidæ uxoris dicterio, quod statim subjicit, contrarium evin-
citur Ea enim hospitæ cuidam roganti: *Cur sola Lacænæ viris imperarent*, respondit:
Quia solæ viros parimus. Serviebant igitur Spartani mulieribus, quod pluribus
bellicosis nationibus familiare esse dicit Arist. propter bonitatem temperamen- 10
ti, sive naturalis, sive exercitiis indurati, & quia, dum domo absunt, imperium *Quod est familiare bellicosis gentib.*
coguntur relinquere arbitrio muliebri, qua de causa poëtæ non absque ratione
Martem conjugarunt Veneri, *Homer. Od. 8. Ovid. 4. Metam.* & ipsi Lacedæmonii,
Venerem colebant armatam, delitias & laborem in una Dea consociantes. *Pau-
san. libr. 3. Lact. 1. Inst. Christ.* Celtas verò excipit à *γυναικοκρατουμένοις* Arist. de qui-
bus sive de Getis Horat. *lib. 3. Od. 24.*

Nec dotata regit virum 11
Conjunx, nec nitido fidit adultero. *Sine dote duxerunt Getæ.*
Dos est magna, parentium
Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere castitas.

Horum ad exemplum hodie Turcæ non tantum sine dote uxores asciscunt, sed *Turcæ.*
& nuptias muneribus & pretio, *ut cum Apul. loquar. 10. Metam* sibi *confarreant*, si *Lacones.*
Menavino credimus *in narrat. suæ captiv.* Lycurgi legem affert Justin. *lib. 3.* cum
ratione: *Statuit Virgines sine dote nubere, jussit, ut uxores eligerentur, non pecunia: se-* 12
veriusq; matrimonia sua viri coërcerent, cum nullis dotis frenis tenerentur, quod refert *Explicatur Arist.*
etiam Ælian. *lib. 6. cap. 6.* Plutarchus *probl. 30.* colum tantum & fusum scribit à
sponsa ad domum deductam fuisse: Cur igitur taxat Spartanos Arist. *2. Pol. cap. 7.*
quod magnas dotes dent, addens: *Satius esse vel nullam dari vel exiguam*, puta ad
æqualitatem, quæ Lycurgo proposita erat, servandam? Nimirum, quia jam Spar-
tani, ut ab æqualitate degenerarant, *de quo ibid. queritur Arist.* & multas alias sui
legislatoris leges, vel antiquarant, vel tacendo consenescere & obliterari passi
fuerant, *ut in exprobrat Plut. in Lysand Cleon. & Agid.* ita ab hac quoque severitate
desciverant, hæredetates non amplius ad præscriptum Lycurgi, sed arbitrium
possessorum distribuentes. Atheniensibus verò contra nimias dotes plurimas le- 13
ges tulit Solon, quarum una hæc est, ut si cum dotata muliere maritus rem habe- *Leges Solonis.*

 re non

re nō posset, ipsi imperatum sit, mariti propinquis misceri, ut hoc dedecore mulctaret avaritiam & cupiditatem eorum, qui, cum se scirent ad Venerē inidoneos, pecuniæ tamen causa inquietum matrimonium quærant, & naturam cupidine suffocatum eant. Reliquarum nuptiarum dotem prorsus sustulit, neq; nuptam ad sponsum quicquam præter tres vestes & supellectilem non parvi pretii adferre voluit, cujus rationem subiicit Plutarch. *in Sol.* Demosth. *in orat.* ὑπὲρ ἀγχιστείας [?] *Boter. 8. Pol. Illustr. c. 4.* *Non enim mercedis causa contrahi, venalesq; debere esse nuptias, sed prolis suscipiendæ, gratiæq; & amoris causa, conjungi virum cum muliere.* Evenire solet plerunq;, ut est genus hominum pecuniæ avidum, ut, ubi pinguis dos, prælucet, non tam puellā spectent, quam, quâ oneratur, dotem: Verum præpo-

14 *Commoda publica non debent extinguere privata.*

sterus error quorundam, non debet multorum commodis præjudicare: & familiis, rebusque privatis ita leges dare debent publicæ, ne inde nascatur odium, unde speratur gratia, nec quæ privatis cujusque rebus conservandis comparata est Resp. in pernitiem privatorum vertatur, quemadmodum in eo peccavit Lycurgus, quando è conjugio senis aut valetudine confecti protraxit fœminam generoso & robusto juveni eam supponens, quemadmodum Alcibiadi, cum apud Spartanos exul degeret, supposita est regia conjunx, ut similem sui civem Lacedæmoniis progeneraret: *Plut. in Alcib.* cujus rationem assignat Plutarch. *in Lyc.* *Existimabat quippe, liberos non esse parentum proprios, sed communes civitatis: itaque non ex quibuscunq; hominibus, sed ex optimis nasci cives volebat.* &c. Quæ cum publice prosunt, & privatim plus nocent, magis detestanda sunt, quam probanda: quo ferè argumento Hippolyt. de Marsil. *in sing. 589.* irritas censet leges Laicorum,

Virum lege modus queat imponi dotibus.

quibus prohibeantur, *ultra taxatam*, ut ipse loquitur, *summam*, dotem augere, quia impediant libertatem matrimonii: quod quidem Covarr. *de matrim. p. 2. c. 3. §. 9. n. 3.* negat se credere; quia non prohibentur conjugia, sed modus tātum præscribitur patrum quorundam cupiditatibus: Ego verò consequenter etiam matrimonia quodammodo impediri video iis legibus, quæ æqualem dotem omnibus præscribunt civibus, quanquam Arithmetica æqualitate in civitatē, ex inæ-

15. *Æquali dote nihil esse iniquius.*

quali ordine civium consistentium, censu nihil esse iniquius rectè demonstratā sit à Bodin. *lib. ult. de Rep. c. ult.* & à nobis infrà confirmabitur. Quæ enim bonis injunguntur vel onera, vel multæ, vel quæ imperantur leges, ad exemplum Servii, secundum proportionem census iniungi & imperari debent, cum alias tota vis justitiæ & proportionum dissolvatur, *ut infra patebit.* Massilienses maximam do-

16 *Lex Massiliensium.*

tem præfinierant centum aureos, & eo amplius in vestem quinque, & in mundum muliebrem aureorum quinque, amplius autem doti dicere non licebat.

Lex divina explicatur.

Strab. lib. 4 Geogr. Lex divina dotem videtur determinare, ad 50. siclas argenti, id est, *ut computat Bodin. 5. de Rep. c. 2.* tredecim aureos. Nam cum *Exod. 22* qui compresserit virginem, jubeatur eam dotare & uxorem ducere, aut tantum argenti patri numerare, quantum vitiatæ debeatur pro dote: summa multæ patri numerandæ exprimitur, *Deut 22.* vid 50. siclarum Cum tamen leges sint diversæ & 50

17 *Lex Platonis Lycurg.*

siclas possimus interpretari tanquā multam patri vitiatæ, propter illatam ignominiam, refundendam, vix quicquam certi inde concluserit Bodin. *d. lib 5. cap. 2.*

& Ca-

& Camerar. *2. hor. succis. c. 43.* Servus quippe Abrahami, potius munera dedit Rebeccæ, quam dotem acceperit. Jacob etiam servivit pro uxoribus, nedum ut dotem sperarit Sichemi verba sunt ad filios Jacobi: *Augete dotem, ut vultis, nullam repudiabo conditionem, modò sororem vestram liceat habere uxorem.* Plato verò *5. de Rep.* æqualem omnibus dotem constituit 50. drachmarum, quod in Rep. Platonis, quæ non magis inveniri potest, quam vir bonus & αὐταρκὴς Aristotelis, tolerari potest, item in Republ. Lycurgi, qui nisus est omnia reducere ad æqualitatem Arithmeticam: verum ad omnes Respub. quas varietas civium inæquales facit, sine injuria traduci non potest, nec magnitudo dotium in Rep. Laced. ab Aristotele *2. Polit. c. 7.* aliter reprehenditur, quam quod convellat institutum & æqualitatem Lycurgi. Veneti, *si Postello credimus lib. de magistrat. Atheniens. c. 33.* Patritiis terminum dotis constituerunt sex millia ducatorum aureorum, ultra quem prodire nefas, licet eum ad summam multò minorem, definiat Bodin. *5. de Rep. cap. 2.* Carolus quoque V. quantitatem certam Hispanis lege lata definivit *Madricii, An. 1534. c. 101.* & Casimirus M. Polonis, quorum Palatinos, qui sint ex iis ditissimi, vetuit 100. Marchas supergredi, si fratres sponsarum sint superstites. *In Comit. Vulic. 1368. lib. 3. stat. c. 6. a. 3. l. 2.* Russi Polonis vicini non latifundia, aut magnam argenti summam, sed vestes, cibos, equos, boves, & id genus quædam alia in dotem tradunt, *Segismund. Bar. in hist. Muscov.* quorum frugalitati convenit antiquus Germanorum mos, de quo Tacit. *de Morib. Germ. Dotem non uxor marito, sed uxori maritus affert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delitias muliebres quæsita, nec quibus nova nupta comatur, sed boves & frenatum equum, & scutum cum frameá gladioque. In hæc munera uxor accipitur: atque invicem ipsa armorum aliquid viro affert. Hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos conjugales Deos arbitrantur.* Consuetum fuisse & apud Mesopotamiæ, Palæstinæ, adeoque Orientalium plagarum incolas, ut non tam sponsa, quam sponsus dotem in medium statueret, ex pluribus sacræ scripturæ locis colligit Perer. *com. in c. 29. Gen. disp. 2. & in c. 34. vers. 12.* Sichem enim dotem auctiorem & munera promittit Dinæ, modo sibi relinquatur justæ uxoris loco: *Gen. 34.* Jacob cum nihil haberet Labani retribuendum, servitia sua ipsi pro singulis filiabus septennalia mancipare coactus fuit. *Gen. 29.* David dicit, se Michol sibi despondisse centum præputiis Philistinorum *2. Sam. c. 3.* quæ peculiari nomine *Sponsalia* appellat Latinus interpres. *1. Reg. c. 18.* Et in hunc sensum interpretatur Perer. illud Oseæ *cap. 3. Et fodi eam mihi 15. argenteis, & coro hordei & dimidio cori*: illucque allusum putat ab eodem Propheta. *c. 2. Desponsabo te mihi in justitia, & in misericordia & fide*, nec non à Paulo: *Actor. 20. Christum acquisivisse sibi Ecclesiam sanguine suo.* Sed ut ad propositum de diminutione dotis redeamus, constat de jure Saxonum *ext. 6. & 7. legum Sax. ab Heroldo collectarum,* quod mulieres jusserint indotatas nubere, & sponsus coactus fuerit precium pro sponsa offerre parentibus vel tutoribus, quam consuetudinem defluxisse etiam ad Burgundiones, *ex leg. Burgund. t. 9. 6. 12.* videre est unde eam repetunt Brisson *de rit. nupt.* Guibert. *de dotib. c. 1. n. 3.* Cujac. *c. 1. de sponsal.* Heig. *part. 1. q. 8. n. 66.* Caroli IX. Gallorum regis lex est. *1563. Ne pourront*

Margin notes: 18. Venetorum. — Polon. — Russor. — Germanor. — Orientalium omnium. — Saxonum. — Gallor.

les peres & mere, ajeul & ajeule, en marians leurs filles es villes de nostre Royaume, pays, terres & Seigneuries de nostre obeissance exceder la somme de dix mille livres tournois, à laquelle avons moderé le plus haut dot de constitution de mariage. Lib. 5. Corp. Gall. l. 4. l. 2. Summa dos, tempore Justiniani, fuit centum librarum Auri. *Nov. 22.*

19. *Leges dot. ad tollunt dominium & usū rerum.* Cæterum privatis cujusque facultatibus leges non posuerunt, licet terminum præfixerint, ultra quem prodire quidem non liceat, sed infra consistere minimè sit prohibitum. Quin etiam Casimirus expresse pro facultatum & dignitatum diminutione, diminuit dotes, quoniam suæ rei quisque moderator est ac arbiter, etiamsi ea abutatur. *l sed & si lege. §. consuluit ff. petitio. hæred. l. nemo. C. de Iud. l. in re mandata. C. mandat.* Interest quidem Reipub. subjectos fieri locupletes, *§ Cogitatio. Vt jud. sine quoque Coll. 2.* inque eum finem otiosi homines, qui Remp. Instar fucorum, depascuntur, puniuntur & consortiis civium excluduntur. *l. un. C de val mendic. lib. 11.* sed certum vitæ genus nemini imperari potest, uti nec, qua ætate aut forma quis ducere debeat uxorem, quia vota matrimoniorum convenit esse libera; *l. nec fil. l. neque ab initio. C. de nupt. l. Titia 134. in princ. de V. Obl.* licet publicè utile sit, legitimè & justa ætate duci uxorem. Alia verò directò evertunt salutem publicam, & hæc publicis edictis coërcet magistratus: alia ex consequēti & remotè, *ut dicit Corras. lib. 7. Miscell. c. 20.* Et hæc à magistratu ita curantur, ne privata evertantur per publica. Natura autem quisque est Dominus suarum rerum, *d. l. in re mandata*, & dominium consistit in libera potestate re sua utendi. *c. Eos qui per pecun. 1 quæst. 1. Bartol. & Dd. in l. si quis §. differentia. ff. adquir. poss.* Dominium hoc quod jure gentium cuique in res suas convenit, *Pinell. cap. 2. n. 4. 26. C. de rescind. vend. Zas. ad l. cum hæredes n. 13. de acq. possess.* Princeps sine urgente Reip. necessitate auferre nequit, *l. jure naturæ 226. de R. I. l. nam hoc natura de condict. indeb. l. prætor § 10. ne quid in loc. publ.* nec prohibere, ut quis amicos & generos suis sibi quærat opibus. Prohiberet enim, ne quis re sua benè & ad salutem suæ familiæ uteretur, quod nulli majestati concessum esse. *lib. 2. de jur. maj. c. 3.* demonstravimus.

20 *An ratio Platonis examinatur.* Plato *3. de Rep.* mediocritati dotium addit aliam rationem, ne exhauriantur familiæ, & ut patrum cupiditati meta ponatur, qui, dum inconsulto superiorum nuptias ambiunt, ampliorem sæpe promittunt dotem, quam cui exolvendæ sint universæ opes. Huic enim sive ambitioni sive cupiditati ut lex ponatur, Reipubl. interest, ne quis dotem augeat ultra vires & bona: *Besf. c. 6. de pact. succes. mihi pag. 181.* cæterum ex eadem causa velle æqualem dotem præscribere tam divitibus, quam pauperibus, quid hoc aliud est, quam usum rerum suarum civibus adimere. Ecquid enim divitias suas melius collocare posset quispiam, quam si eas extrudat ad promovendam salutem liberorum, si honestissimas filiabus iis admercetur nuptias? Veneti non prohibent plebejas à thalamo patritiorum; Majorem tamen dotem ab iis exigunt, ne plebeii nimis cupidè patritiorum nuptiis sese immiscere properent, & hi dulcedine dotis tamen invitentur ad ea connubia, quæ, absque dote esset, prorsus spernerent, quemadmodum Romæ accidit, ante Icilii conciones. *Liv. lib. 4.*

Posse

Posse autem aliquem licitè, promissis divitiarum, aut spe hæreditatis, ad matrimonia invitari, Ulpianus docet *l. Titio 71. §. 1. de condit. & demon.* & Severus confirmat *l. 1 C. de instit. & substit.* & Alexander III. probat *in c. de illis de condit. appos. ubi id notat gl. in verb. si tantum. Connan lib. 8. cap. 2. n. 6.* Nam quod Celsus censet *l. si ita stipul. 97 §. si tibi nupsero de V. Obl. actionem denegandam, si quis decem spopondent, si sibi nupserit*, propter causam fieri putandum est, prout ipse explicat, quãdo addit, *Causa cognita actionem denegandam, cum non raro probabilis causa hujus stipulationis subsit.* Postquam enim causa inventa fuit inhonesta, ut si contraxerint causa libidinis, aut ut precio illicitum emerent amorem, stipulatio meritò rescindenda esset: secus, si hoc tanquam illico, ad honestum contractum usi fuerint. *Cypræ. de sponsal. c. 8. §. 23.* Nam & Eleasar, Abrahamum Dominum, cujus filio petiturus erat sponsam, commendatum facere vult ex eo, *quod oves & boves, argentum & aurum, servos & ancillas, Camelos & asinos dederit ipsi benedictio Domini. Gen. c. 24.* ex quo notat Bidenb. *in promt. Connub.* ante omnia quidem spectandã pietatem, sed si ad eam accesserint opes bene quæsitæ, dona Dei non esse contemnenda. Non debet contrahi matrimonium ad satiandam libidinem, quemadmodum Augusti. dicit *serm. 3. dom. 3. post Trinitat. Vxor non propter libidinem, sed propter liberorum procreationem accipitur*: si quis verò hoc exordio animum eò appulerit, ne scilicet pravis succumberet voluptatibus, contractus per se bonus, propter occasionem minus bonam, non potest revocari. Quam multas enim integræ famæ, nec improbi ingenii puellas, aut sine conjugio victuras, aut minus honestum pro loco & origine sua nacturas conjugium videremus, nisi quod formæ, aut facundiæ deesset, dote rependeretur? *Thraces*, ait Solin. *c. 15. Pol. quas formæ premit dedecus, dotibus emunt, quibus conjunguntur.* Qui dotes è Republ. sublatas cupiunt, eo inter cætera argumenta moventur maximè, quod maxima pars virginum, quantumvis comtis moribus & optima indole præditarum, innuptæ maneant, ubi nuptiæ ambiuntur ex dote, quemadmodum, qui matrimonium stipulati erant Lysandri filiabus, mortuo eo & cognito, quod pauper repertus esset, promissa resciderunt, *Ælian. lib. 10. c. 15.* quibus tamen Ephori jure multam irrogarunt, eò, quod quem divitem esse credentes coluerant, eundem justum ac probum ex paupertate agnitum contemnerent. *Erasm. in dict. Lacon. Plutarc. in Lysandr. in fin.* Helpinice, Cimonis soror, consenuit sine nuptiis, eò quod se dignũ maritum non reperiret, contemta propter paupertatem, in quam divitiæ paternæ reciderant. *Plut. in Cimo.* Itaque Athenienses, postquam legum Solonis severitatem expirare siverant, ne indotatæ virgines sine nuptiis consenescerent, coacti fuerunt benè meritorum filiabus dotẽ adiicere, quam ob humanitatẽ Remp. eorum meritò in admiratione esse scribit Plutarch. *in Arist. in fin.* Aristidis enim filiabus è Prytanæo sponsi dati sunt, publicè nuptias civitate paciscente, dotisque nomine utrique tria drachmarum millia decernente. Filiam filiæ Aristogitonis in Lemno abjectè sine marito viventem, Athenas traduxerunt, honestoque natum loco ei maritum dantes, dotis nomine agrum in Potamo, addiderunt. *Plut. in Arist.* Parem in Romanis humanitatem commendat Valer. *lib. 4. c. 4.* Fabricii enim

Margin notes: 21. *Posse aliquẽ licitè spe præmiorum ad nuptias invitari.* — 22. — 23.

enim Luscini & Scipionis filias ab indotatis nuptiis, senatus sua liberalitate vindicavit. Et revera indotatam neminem facilè ducturum præsumit lex *l. fin. § si à socero in fin. Quæ in fraud. cred.* quæ iccirco Reipubl. interesse dicit mulieribus conservari dotes, quo earum illicio inveniant maritos *l. 1. sol. matr. l. 2. de jur. dot. l. 3. de privil. credit.* quam præcipuam causam privilegii dotis censet Corrasius *in d. l. 1. sol. matr. in utr. rel* licet privati quoq; commodi mulierum sit habita ratio secundariò, propter fragilitatem, *l. assiduis. C. qui pot. in pign.* Terent. huc respiciens ait:

24. *Primum indotata est, tum quæ secunda ei dos erat, periit.*
Pro virgine dari nuptum non potest.

Esto verò sit hæc probabilis præcidendarum dotium causa, quam Lycurgus ipse reddidit roganti, quare sine dote virgines elocari voluerit: *Ut*, inquit, *neq; propter inopiam ullæ relinquerentur innuptæ, neq; ob divitias expeterentur, sed ut juvenum quisq; ad puellæ mores respiciens, ex virtute faceret electionem. Plutar. in Lacon.* Idem incommodum timendum quoq; ex diminutione dotium, quoniam quæ jam expetuntur propter dotes, sublato incentivo, non repeterentur, adeoque non minus ex hac, quam illa lege repleretur Resp innuptis puellis, sine ulla utilitate bona Reipubl. depascentibus: id quod tantò foret iniquius, quantò opulentæ magis à conjugio arcerentur absque omni suo merito. Nam si pauperes non invenerint maritum, cui nisi fortunæ culpam impingere possint? si divites à matrimoniis, ad quæ dotibus inducere possent juvenes prohibeantur, quem incusare habent præter injuriam magistratus?

25 *Privatis quoque utilitatibus consulit, qui dotatam ducit.*

Quantum igitur ad rationem & causam publicam attinet, ita se res habet: quantum ad privatam, à qua supra exorsi sumus, cujusque intuitu Chilon suadere solebat, ut uxor humilis & modico apparatu duceretur, *ne scilicet pro conjuge domina domum accerseretur, Laert. in Chil.*

Nam, quæ indotata est, ea in potestate est viri,
Dotatæ mactant & malo & damno viros,

ut ait Megadorus *apud Plaut. in Aulul. Act. 3. sc. 5.* Ea in hunc modum commodè explicari potest. Quemadmodum enim forma non semper arguit lubricam pudicitiam: ita nec divitiæ ubique ingenerant superbum & impotentem animum. Nó

26 *Divitiæ non ingenerant necessario superbiam.*

minus superbiebat Diogenes in paupertate, cum conculcaret pulvinar Platonis, & se superbiam Platonis conculcare diceret, cui subiiciebat Plato:

Calcas sane, sed alia superbia.

Quam multas videmus ex humili casa prodire mulieres, tantò superbiores iis, quæ inter purpuras jacuerunt, quanto regiis ædificiis casa contemtior est & abjectior? Non in opibus, nec vestitu, sed in animo quærenda superbia. Tritum est

27 *Quare viri docti ut plurimum malis uxoribus mulctantur.*

& in ore vulgi circumfertur: Philosophos & viros doctos plerunque imperiosis multari mulieribus, cujus rei documentum præbet Xantippe Socratis, *Gell. 1. c. 17.* & uxor Grammatici illius, quem sic querentem inducit Auson.

Dies totos, totasq; ex ordine noctes
Litibus oppugnat meq; meumq; larem.

Atque

Atque ut perpetuo dotata à Marte duellis
Arma in me tollit, nec datur ulla quies.
Iamque repugnanti dedam me, ut deniq; victam,
Iurgor ob hoc solum, jurgia quod fugiam.

Fractus quidam homo, nec ipse indoctus, & quod afferebat, non sine suo periculo doctus, causas ejus infortunii redditurus, alias afferebat Mathematicas, ex positu siderum, plerunque ita dispositorum, ut simul probum portenderent ingenium & improbam uxorem, alias Physicas, alias Ethicas, easque meo quidem judicio, optimas omnium. Imperium enim perdunt, dum à domo absunt & inter literas peregrinantur, vel quasi vivos in bibliothecas se defodiunt, quemadmodum Lacedæmoniis mulieres eripuerunt potestatem, dum in militia consenescunt, *Arist. 2. Pol. c. 7.* & Scythis servi, herorum connubia invadentes, dum ipsi ... nant decennale bellum in Græcia. Sed dilemma hoc, ad institutum nostrū accommodandum, inter cætera rem videtur probè conficere. Ut enim solet esse conditio eorum, qui ex humili loco aspirant ad altiora, aut ducunt in statu humiliationis, humiles & abjectas uxores: aut in statu exaltationis, divites & opulentas. Mediocritatem vix servant, quoniam, dum messis ipsorum in herba est, spem pretio nulla emet, nec pauperem maritum, & qui incertum est an ditescere possit, in pingue matrimonium, opulenta mulier facilè admittet: ubi verò jam emersi erunt, & aliquid esse cœperunt, ad sordes relictæ, paupertatis nolunt animum reflectere, sed cum Metrodoro Philosopho, ad ditissimam quamque uxorem se obvertunt, *Strab. lib. 13.* quemadmodum Apuleio quoque non sine ve... argumento objectum fuit, *Apul. in pr. Apol.* Volunt enim eruditionem, & ... tatem suam divitiis uxoris recompensari, quemadmodum divitias uxoris formā pauperis mariti recompensari consuluit Alexan. *in cons. 209. Ponderatu his vol. 2. & seq.* Et tum, si duxerint dotatam: *Nullum sentiunt onus gravius, quam mulierem, quæ fert dotem copiosam,* ut refert Stobæ. *ex Antiphane:* & ut ait Juv. *Sat. 6.*

Intolerabilius nihil est, quam fœmina dives.

Si pauperem: illi crescit animus cum dignitate, &

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.

Nequeunt quippe prosperam fortunam moderatè ferre, quæ adversæ tantum assuetæ fuerunt. 28 *Nihil asperius humili, cum surgit in altum.*

Nec facile est æqua commoda mente pati.

Δει γὰρ αἱ ἐυπραξίαι συν χρόνῳ καὶ συννοιᾶσαι τὰ ἑκάστων ἁμαρτήματα. *Thucyd. libr. 2.* quam sententiam sic reddidit Senec. 4. *controv. 24. Magnam vim habent res secundæ ad unius cujusq; vitia tegenda & inumbranda*: brevius & elegantius, vel ipso Seneca ... expressit Salustius: *Res secundæ mirè sunt vitiis obtentui.* Victor ait: *Compertum ... habeo, humillimos quosq; maximè, ubi alta accesserunt, superbia atque ambitione immodicos esse. in Diocles.* Concisè Asdrubal in senatu Romanorum: *Rarò simul hominibus bonam fortunam, bonamq; mentem dari. Liv. lib. 30. ad fin.* Quemadmodum experientià discimus, nullos puerorum insperata licentia deterius corrumpi, quam qui ... Orbilii ferulæ nimis severè coërcuerunt: ita nullum datur hominum ge- 29

nus luxuriosius, aut immoderatius iis, qui ab aspera fortuna ad inopi[illegible]
ctantur felicitatem, id quod prolixè testatur Nicet. *in Bald. Fland.* *Qui*, in[illegible]
50. *servitute insuetam libertatem propitia fortuna consecuti sunt, maxima perp[illegible]*
ctantes, neque se in posterum calamitati ulli fore obnoxios opinantes, successibus effu[illegible]
dulgent, pristini status obliti, præsenti verò læti & insolentes. ἀρχηλος ἐστιν εὐτυχ[illegible]
τυγίας, ut Polybio Claudio Liberto objectum fuit. *Dion. in Clau.* vulgo cre[illegible]
let: *Omnem Apostatam esse ordinis sui osorem*, & quam quis evicit paupertatem [illegible]
ea perpetuum miscet bellum, ne quâ ipsius sordibus fuisse præsumatur [illegible]
latus. Cum igitur idem periculum impendeat ab indotata, quod impendere ob-
jectum fuit à dotata, *Alberic. Gentil. 4. de nuptiis. c. 12.* cur doti adscribendum, [illegible]
cum ea non cohæret, nisi per accidens? Tatia Cæsonis filia X. millia æris [illegible]
rum attulit, quæ tum maxima dos habita fuit in tanta rerum Romanarum [illegible]
gustia, adeo, ut Megullia, quia cum quinquaginta millibus æris mariti domum
intravit, *Dotata* cognomen invenerit: *Valer. lib. 4. c. 4.* quemadmodum etiam Pto-
lomæus Philadelphus φερνοφόρος, id est, *Dotalis* appellatus est, quod filiam [illegible]
Berenicen, Antiocho elocatam, multis millibus auri & argenti comitaret[illegible]
ron. in Dan. c. 11. Nulla tamen harum virum sibi subjugavit, aut immodestiorem
sese exhibuit Xantippe, quam sine dote Socrates accepit, quod sic not[illegible] Hier[illegible]-
nym. de Catone, *qui Actoriam Paulam, humili loco natam, pauperem, indotat[illegible]*
buit, eandemq; vinolentam, impotentem, superbam: lib. 1. contr. Iovin. M[illegible]
vers. 23. & Vives *lib. 3. de offic. mar.* exemplum affert viri cujusdam primarii, [illegible]
cundum captans conjugium, uxorem duxerat sua conditione longè in[illegible],
sed à qua prorsus contemtus fuerit & flocci factus. Ubi ea vitam c[illegible]m [illegible]
commutarat, contrario consilio duxit suo loco & fortuna dignam, q[illegible] ita [illegible]
inservivit, ac si verna domi nata esset. Annon Fulvii uxor, ex servitute [illegible]
gialem dignitatem protracta, maritum apud Triumviros superbè accu[illegible]
gos. lib. 5 Addit animum uxori copiosa dos, fateor: sed & incendit super[illegible]
gnitas, quæ ex humili loco inopinantem ad summum extollit. Credim[illegible] etiam
Ausonio *in Monosyll.* quod

Sæpe in conjugiis fiat noxia, si nimia est Dos.

51. sed idem dabit nobis, non minorem fieri noxiam, si nulla sit dos, quoniam [illegible]
tus, dum onera sumtuosæ uxoris solus portare cogitur, paupertatem ipsi perpe-
tuò exprobrabit, & ut mulieri maritus inops despectui habetur & ludibrio: ita
vicissim mulier dote carens omnibus mariti injuriis obnoxia erit, adeò ut de[illegible]
sum iri domo, & distractionem matrimonii præsumat lex. *l. ult. ad V[illegible] ca-*
nullum. o. q. 5 idque eò magis sibi licere opinabitur, quod, præterquam [illegible]
fœminæ bonis nihil adjuvetur, etiam sua inutiliter in uxorem pro[illegible]
52. tur. Dotis enim adiiciendæ causa est, ut maritus sumtu in rem [illegible]
levetur. *l. un. § pen. C. de imp. luc. d[illegible] scr. li. 10 l. pr[illegible] oner. bus. C. d[illegible]*
plerumq; ff Eod. Corras. in l qua liberos. in præf. it m[illegible]. 42. de [illegible]
matr. Anton Thessaur. decis. [illegible] in pr. Hieg. lib. 1. q. 2[illegible]. n 10. [illegible]
& uxor. c. 15. Late Borcholt. cons. 16. q. 3. part. 1. Æquum igitur est.

Exoritur, si nulla detur dos

pta, ... nullam tenetur expendere, atque adeo, qui vult dotem præcidere, onera matrimonii, quibus ferè dis dos datur, primum amputare debet. Hoc est, quod Comicus innuit. *in servitutem datur pauper mulier ad ditem virum Terent. in Phorm.* & Poeta Græcus: *Sponsa sine dote non habet loquendi libertatem.* Atqui, inquis, nec soceri familia depauperari debet: Imo nec generi, quam pessum ire necesse esset, si ... maritus sumtuosam uxorem gratis alere cogeretur. *Sumtuosa autem uxor intolerabilis res est.* ut ait Menander *in fragm.*

Hactenus quid de dote constituere possit magistratus, quantumque divitiis deferendum sit in quærenda conjuge: Utrum verò error in divitiis præjudicium & impedimentum afferat promissò matrimonio, ex iis, quæ huc usque disputata sunt, facile est discernere. Nam si tam parum ad integritatem conjugii faciunt bona fortunæ, ut ne spectata quidem à contrahente præsumantur, quod extra contractum est, nequit ipsum vitiare. *c. 1. 29. q. 1. Imol. in c. cum dilectus. Quod ... caus. Jas. in §. fuerat. Inst. de act. n. 13. Port. Inst. de patr. pot. col. fin. Nævizan. lib. 2. sylv. ... n. 88. Covar. par. 2. de matri. c. 3. §. 7. n. 3. Cypra. de spons. c. 13 §. 35. Alber. de nupt. lib. 3. c. 4. K... rman. de jur. virg. c. 39.* id quod ita constitutum reperitur in Hispania *l. 10. & seq. t. 2. part. 4.* & Diana à Friderico II. *Cypræ. d. §. 35. n. 1.* ut multetur quodammodo levitas eius, qui ad inconsideratas nuptias properavit, antequam in conditionem eius, cum quo contracturus erat, diligenter inquireret, & vulgò dici solet, contrahentem deceptum sibi ipsi nocere, qui, cum potuisset, conditioné eius qui cum contrahit, scire supersedit *c. 6. de his, quæ vi.* Simul hinc apparet, quid sentiendum sit de opinione Romani, *cons. 517. ubi Mandos.* causam divortii afferentis etiam hanc, si promissa dos non solvatur, *arg. l. ult. ad Vellej.* Lex enim illa non loquitur de jure, quid fieri liceat, sed de facto, quid fieri soleat. Si enim hæc causa separaret nuptias, cur non affertur ab Imperatoribus *in l. consensu C. de repud. Nov. de nupt. & Nov. ut lic. matr. & av. Nov. 111. 112. Leon.* Nec verò separare potest conjuges, quod eorum conjunctionem non potest impedire. *Molin. in addit. ad cons. Alex. lib. 4. cons. 16.* 33. *Error in opibus non vitiat matrimonium.* 34. *Utrum ob dotem non solutam solvatur matrim.*

Difficilior videtur decisio, si dolus ab una parte accesserit, & *ut ait Ovid. spes corrupta sit fraude,* utpote si falsis promissis & vana spe quis sit ad conjugium pro-lectatus, quia malefacta & dolus nemini prodesse debent, *l. 1. in pr. de dol. mal.* & pactus non videtur fuisse, qui deceptus est. Quin etiam, si à coactis matrimoniis ... resilire, licebit etiam ab iis, ad quæ dolus induxit, quia persuadere plus est, quam compellere atque cogere. *l. 1. § persuadere. de serv. fug. severiusq. nocet, qui blandiendo grassatur, ut ait Capiod.* Etiamsi enim ignobilitatis ignorantia non vitiat matrimonium, ut supra dictum fuit: vitiat tamen, si persona nobilis obtrudatur ... affirmatione, quæ nobilis non est, *ut tradit Thom. part. 3. q. 51. art. 2. & Turrit. ... cons. 29. arg. l. a Divo 58. de rit. nupt.* Idem juris erit, si vendatur nupta, ut dives, quæ Iro pauperior deprehenditur. Nec dubium est, quin dolus hic puniri debeat, quod evincit Alberici Gentil. disputatio *d. c. 40.* & Arrestum Parisiense *apud Papon. lib. 22. t. 6. arr. 2.* punit quidem matrem puellæ, notarium & proxenetas, qui incautum sponsum fefellerant, verum de firmitate matrimonii remit- 35. *Quid si dolus accesserit.* 36. *Dolus hic ... puniendus.*

tebat rem ad judices Ecclesiasticos, quanquam speciem aliquam raptus declarabat in facto ipso, quod consonat cum iis, quæ paulò ante diximus, quod m... sit vi rapere, quam fraude, & Erasmus ait: *Captio est, non conjugium, cum alter habet prædam, quam captabat, altera decepta plorat, nisi mavis hoc raptus appellare genus. Non ad hoc institutum est conjugium, ut in fraudem illiciatur simplicitas, sed ut conjugum uterq; suo bono jungatur alteri.* Possunt enim, qui hîc incautis captatoribus os sublinunt, aliter puniri, *Ias. in §. actionum. Inst. de act. Navizan. lib. 2 syl. nupt. n. 120* ... cet matrimonium non dissolvatur, quod sua veritate subsistit, etiamsi dolus ipsi occasionem dederit, *ut tradit Azo in gl. in l. à Divo 58. verb. Actionem in fin. de rit. nupt.*
37. *nec non gl. singularis in c. dilectus, de his, quæ vi, quam commendat Abb. ibid. Beust. de matrim. par. 2. n. 44. per l. fin. C. de repud. & Bald. in l. Archimedoram n. 10. C. ut in poss. legat. Ias. in l. novissima n. 13. de pact.* Mendacium enim & surreptio, quod non dissolvant contractum matrimonii, *in c. cum in Apostolica de sponsal. secundum Abb. & Præpos.* satis deciditur, quod acceptamus, si incidant circa accidentalia contractus, quia non omnis leviculus dolus contractus vim tollit, sed is demum, qui in ipsam ejus essentiam vergit, *Ias. in d. l. noviss. n. 13.* ut si libertina, ut senatori nubere posset, pro ingenua sese venditaverit, *l. à Divo 58. de rit. nupt.*

38. *Infelices nuptiæ, quæ dolo concinnantur.* Interim, quicquid sit de valore harum nuptiarum, nunquam feliciter cedit, quicquid dolo procuratur, aut vi, non tantum, quod simplicitatem ... pars læsa deceptam, & contemtui habitam indignabitur, animumque pariter dolosum in reliqua vita & moribus præsumet: verum etiam memoria doli semper ingenerabit impatienti animo suspicionem de improbitate decipientis, qui ... licet aperta via progredi, quid insidiosos agat cuniculos? Rectè Plutarch. *de præcept. Connub. Piscatio, quæ fit medicamentis, compendiose quidem & subitò capit pisces, sed insipidum & pravum reddit. Ita quæ viros voluptate capiunt, aut dolo malo inescant, etiamsi in nassam facilè eos pertrahant, pertractos tamen intractabiles sentiunt & ... pularum memores.* Circe nullam voluptatem cepit ex iis, quos in apros & ... converterat: sed ex Ulyssis prudentia & circumspectione, qui laqueos sibi tendi passus non fuerat. Nulla quippe injuria profundius subit animum, quam profecta ab eo, à quo nefas putassemus, quicquam mali expectare.

De libertate & huic opposita violentia.

Sect. 9.

1. *Voluntatem cogi non posse.*
2. *Non peccare, qui invitus aut coactus peccat.*
3. *Non perire virginitatem, coacta fornicatione.*
4. *Matrimonia coacta esse ipso facto nulla.*
5. *Et infelicem ut plurimum sortiri exitũ.*
6. *Violentia distinguitur in Absolutam & Conditionalem.*
7. *Quid sit metus.*
8. *Verum metus non sit futurorum.*
9. *Utrum minæ justum inferant metum.*
10. *Vis absoluta facit omnem contra... ritum.*
11. *Coactam voluntatem nihil minus esse voluntatem & metum non excusare consensum in universum.*
12. *Nihil actum videri, quod ex metu ... est.*
13. *Etiamsi juramento confirmat...*
14. *Metum inducere ignorantia...*
15. *Sed intelligi metum, qui cadat in ... tem virum.*
16. *Quid intelligatur per virum ...*

17 In muliere sufficere minorem metum.
18 Arbitrio Iudicu committi censuram. Utrũ justo metu quid actum sit.
19 Justi metus species quasdam legibus exprimi.
20 Inter quas utrum contineatur metus infamia.
21 Non excusari, qui metu patitur se adigi ad peccandum.
22 Metus jactura bonorum an inducat justum metum.
23 Multam sponsalibus adjectam, non debere, nec obligare contrahentes.
24 Levem jacturam non inducere justum metũ.
25 Sed gravem quoad opinionem vulgarem.
26 [illegible] justus sit metus reverentialis.
27 Apud Rom. magistratui fas non erat uxorem ducere ex provincia, cui praerat.
28 Quare tutori non liceat ducere pupillam.
29 Liberos teneri sequi vota & jussa parentum.
30 Quibus casibus metus non liberet à promissis.
31 Si quis seipsum sua culpa in metum conjecerit.
32 Deprehensum in stupro jure posse cogi ad nuptias.
33 Obligari & illum, qui matrimonium promisit, ut se ex metu, vel carcere emanciparet.

HActenus de notitia seu cognitione, cui adversatur ignorantia & error, quẽ diximus esse ignorantiam in parte, seu pravæ dispositionis: Sequitur jam videamus, de libertate, sine qua voluntas non meretur nomen voluntatis. Usque adeò includitur in natura voluntatis, ut licet præter eam multa cogamur inviti facere aut pati, ipsa tamen frena violentiæ non sentiat, in ipso coacto facinore sui potens & libera, & sine culpa, quemadmodum Lucretiam excusabant cognati: *mentem peccare, non corpus, & unde consilium absfuerit, culpam abesse*: & ipsa se consolabatur: *Corpus tantum est violatum, animus insons. Liv. lib. 1.* de qua & August. *ex declam. Mirabile dictu: Duo fuerunt, & unus adulterium commisit. cap. proposito 32. q. 5.* quia, ut ait Hieron. *lib. 1. ad Rom. Non potest fieri, ut nisi quis prius mœchetur in corde, [illegible] possit in corpore.* Caro enim corrumpi nequit, nisi mens fuerit ante corrupta. *cap. revera 32. q. 5. c. raptor. 27. q. 2. l. vim passam. l. uxor. §. si quis plane de adult. [illegible] C. Eod. Farin. lib. 3. pract. crim. q. 97. Menoch. arb. jud. cas. 354. n. 9.* & Helena *apud Ovid.* 1. *Voluntas cogi nunquam potest.* 2. *Non peccat qui invitus agit.*

Crimen erat nostrum, si delinita fuissem:
Cum sim rapta, meum quid nisi nolle fuit?

Unde nec virginitatem perire coacta fornicatione, si voluntas in actum non condescendat, JCti tradidêre, *Covarr. de spons. par. 1. c. 5. n. 3. Abb. in c. discretionem de eo qui cogn. consang. ux. Mart. Navarr. in man. comp. prae. 6. n. 1. Angelus Clavasin. in sum. verb. virginitas. §. 2. Ioh. de Ana. in c. 3. col. 2. de fur. Hippol. de Marsil. in l. 1. n. 7 de sicar. Cypr. a. de spons. c. 13. §. 47.* quia virginitas non consistit in membris corporis, sed affectu animi, *in pr. & c. tolerabilis 32. q. 5.* qui omni violentia externa superior est, & à vitiato corpore non inquinatur, & proinde nec recusari posse sponsam, cum qua alter aliquis vi se commiscuerit, licet præ zelo vi compressam uxorem Levita quidam in frusta 12. totidem tribubus filiorum Israëlis transmittenda [illegible], sed quæ antea in adulterio deprehensa fuerat, & ex compressione [illegible] mortua *Iudic. c. 19 & 20.* 3.

Cum verò consensus itidem consistat in voluntate, & hæc, etiamsi corpus coga- 4.

Vis facit matrimonium ipso facto nullum.

cogatur, libera tamen maneat, constat, matrimonia vi aut metu ...
esse nulla, quia e...entiam nullam habent propter defectum consensus, qui
niente voluntate proficisci nequit, idque in matrimoniis eò diligentius requ...
tur. *Thom. & Scot. 4. & dist. 29. q. 1.* & ut ait Quintil. *declam. 247. Nunquam lib...
tam necessaria, quam in matrimonio est*, quia alieno animo amare nemo potest ...
rectè Molinæus *ad Alex. 5. cons. 152. Nihil odiosius, nihil periculosius, quam matri...
nium inter dissentientes.* Nam

5. *Coacta matrimonia inauspicata.*

Malo coactus qui suum officium facit
Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet.
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit. Terent. in Adelph. act. ...

multò magis ad dominium suum revertitur voluntas, postquam consumm...
conjugio, metum impendentem discussum videt, perinde, ut Lactantius ...
stit. divin. de imperata & ex metu suscepta religione scribit, & Gregorius ...
*Epist. ad Virgil. & Theod. Epp. Massil. Dum quispiam ad baptismatis fontem n... n præ...
tionis suavitate, sed necessitate pervenerit, ad pristinam superstitionem r...means ...
terius moritur, unde renatus esse videbatur.* Ludovvicus XII. Gall. coactus à L...
vvico XI. filiam illius recepit quidem in matrimonium, habuitque justæ ...x
loco, quam diu metus causa duraret. Mortuo verò cogente, & hoc succed...
in regno, repudiata priori conjuge, Annam Britonum principem duxit, q...
cet facere de jure nequiret, *Bez. de divort. p. 88.* cum metus concubitu purg...
c. Consultat. de sponsal. Navizan. lib. 2. sylv. nupt. n. 119. quicquid pro ipso ...
Connan. *lib. 8. c. 4. n. 5.* tamen maluit jura omnia perrumpere, quam coact...
monio acquiescere. Coacta malum solent habere exitum, *c. cum locum ...
c. gemma. de sponsal.* & omne violentum est contrarium ei, cui violentia in...
3. Eth. c. 1. & proinde nequaquam stabile aut perpetuum, cum aut expugnet ...
resurgente natura, aut subigat naturam, quiescere nescientem, donec in ...
vam se libertatem restituerit. *Stultitia est*, ait mulier *apud Plaut. Caues ...
natum ducere.* Et:

Hostis est uxor, quæ invita ad virum datur.

6. Duplex autem est coactio, seu ex coactione inducta necessitas, quarum un...
Duplex violentia. solutam vocat gl. *in c. sacris verb. coactio. de iis, quæ vi met. caus.* alteram qu...
& conditionalem Decius *in l. velle 4. n. 6. de R. I. Tiraq. caus. 36. de pœn. temp. ...*
Utriusque distinctio petita est *ex 3. Eth. c. 1.* ubi Arist. de utraque accuratè di...
tat & alteram prorsus veniam mereri censet, quia voluntatis concursum ...
excludit, alteram secundum quid, quia voluntati relinquit arbitrium ...
Illam nomine coactionis intelligit Innocentius III. *in d. c. sacris* cu...
quam agere videmus, & per vim explicant Ulpianus *in l. &* Paulus ...
7. *met. caus.* Hanc nomine metus ubique insinuant JCti, quando dispu...t, u...
Definitio metus. metus solvat conjugium vel sponsalia. Differentia enim est inter ...m & ...
ex c. de muliere. de spons. & definitur metus Ulpiano, *d. l. 1. trepidatio ment...
vel futuri periculi causa.* Instans periculum nominat, non ex ea ..., ...
ta non timeamus, ut ex Augustino *serm. 1. post. octav. pasch. Dom. 2.* dicente ...

futurorum metum cogitat, explicat Covar. *de matr. par. 2. c. 3. §. 4. n. 3. & ex hoc Cypr.* [illegible] *c. 13. §. 14. n. 3. Gentil. 3. de nupt. c. 10.* eò quod morte, quam omnibus instare [illegible] us, non terreamur. Quis enim nescit dictum Salvatoris: *Homines tabe pe*[illegible]*s, prae timore rerum expectatarum*, & quam multos videmus metu futurae post malè gestam vitam calamitatis, in desperatam redigi insaniam? Nec id dicit Augustinus, quod futura non terreant, sed quod terrorem futurorum non solū[illegible] eus cogitare. Aliud enim est metum esse praesentem: *l. metum, l. 1. in pr. quod met. caus.* aliud periculum, quod metuitur, ut vult gl. *in d. l. 1. verb. futuri*, cum etiam [illegible] sentia praesentem possint inicere metum, ut de eo, quem Herculis adven[illegible] in cavernas praecipitabat. Sed ferè fit, ut remota non cogitemus, quia incerta [illegible]ur, ut de morte objectum fuit. Nam, de morte quidem certi sumus, sed ince[illegible] de hora, ideoque spem nobis semper protrahimus, & metum spe excludi[illegible], nec fusque deque habemus mortem, quia longe abest, sed quia incertitudo [illegible] ellus eius nos audaces facit. Aliàs Ulpian. *in d. l. 1.* manifestè per disjunctivam [illegible] *ans* periculum opponit *Futuro*, adeoque per hoc intelligit, quod tam propè [illegible] stet, dummodo imminentem incutiat metum.

8. *Verum futurorum non sic metus.*

Quaeritur à JCtis, utrum minae solae justum metum inferant, & volunt considerari personas, à quibus minae proficiscantur. Ego hac distinctione quaestionem [illegible] m brevissimè expediri censeo. Si in diem sit, quod minitetur quispiam, [illegible] quit ille apud Terent. *in Eun.* aut si minae incertum habeant eventum, quia [illegible] tem metum non incutiunt, nihil eas operari in animis cordati viri. Si ve[illegible] [illegible] io verbis parata videatur, *& dictum factum parvo discrimine distent*, etiam[illegible] [illegible] culum longè absit, tamen praesens metus inducitur, & quod sic fit, metu [illegible] m putatur, ut sunt omnia, quae à Tyrannis imperantur, cum etiam *Tyranno*[illegible] *es mistas necessitatibus* scribat Plat *in Ep. ad Dion. prop. Cic. 9. ad Att.* In caeteris minis tam violenta non dominatur praesumtio, cum etiamsi servus meo jussu [illegible] m mutuò sumserit, ut mihi solveret, datur quidem actio in me, sed quod [illegible], non quod jussu. *l. servis tuis. de dol. mal.* id quod pluribus à nobis explicatum est *in tr. de poen temp.* Et quidem, quod vis absoluta, quae repelli nequeat, *l. 2.* [illegible] *met. caus.* contrahere coactum non obliget, in omni contractu verum est. [illegible] *pr. Eod.* eoq; magis in hoc nostro, quo liberior consensus hîc exigitur, quia [illegible] imponit voluntati necessitatem omninò contrariam, ut cum Tarquinius [illegible] retiae pectori gladium injiceret & infamiae metum cum vi conjungeret: *Liv.* [illegible] t cum frater virginis violentissimus, ut fingit Pythias, colligato Chaereae [illegible] minitaretur porrò facere, quod moechis solet, *Terent. Eun. Act. 5. sc. 5.* aut cum Jupiter Calistonem comprimeret, quam injuria in Ursam versam, conqueritur Ju[illegible] *apud Ovid. 1. Fast.* quod fuerit

9. *An minae justum inferant metum.*

10.

Invito corpore passa Jovem.

[illegible] res videtur magis dubia, cum is voluntatis electionem prorsus non eri[illegible] 11.
[illegible] ut [illegible] m coactum voluisse dicat Paulus *in d. l. si mulier 21. §. si metu*, ubi [illegible] Accurs. notant *coactam qu. q; voluntatem esse voluntatem* & gl. adducit [illegible]:

siqui

Ex metu agẽs consentit.

Sicq; volens factus, quod nollem velle coactus

Servus adiens hæreditatem, coactus, dicitur id voluisse, quia vult liber esse, *c.*
proponas circ. fin. de hared. Instit. & qui proiicit merces, salvandæ navis & homi
causa, præeligit sane jacturam bonorum, præ naufragio vitæ, *ut tradit Arist. 3. Et*
c.1 adeo, ut quædam harum actionum, quæ mixtæ ibidem vocantur, plus videan-
tur habere voluntarii, quam violenti, & Alciat. *l.13. C. de transact.* regulariter a-
ctus per metum gestos, non vult esse nullos, *l. si mulier §. pen. junct. gl. in verb. vol*
quod met. caus. Zas. in §. actionem n. 45. Inst. de action. Beust. de matrim. c. 44. Sne
par. 2. de nupt. licit. n. 23. quia in quacunque scintilla libertatis servatur actus libe-
ri arbitrii, *ut vult Bald. in consil. schism.* Semper enim, qui ex metu facit, licentiam
habet non faciendi, si malit propositum subire periculum. Nihilominus eti
12. de metu, imo postea de metu solo, quia vix atrox in metu includitur, *ut ait*
in fin. d. l. 1. seu potius, quia si ex metu gesta nulla sunt, multò minus ex vi, du
argumento à minori ad majus, concepta est vox prætoris, quam *à Spiritu S*
in os ejus positum dicit Bald. *in rubr. de contr ov. invest. in fin. Quod metus causa g*
est, ratum non habebo, l. 1. Quod met. caus. & omnis metus contradictoriè opponitur
libertati, *secundum Bald. in d. cons. schism.* & secundum jus Canonicum, omnem
actum, cui occasionem dedit, vitiat, *ut not. ad c. 2. de iu, quæ vi*, etiamsi juramen
firmatus sit, à quo tamen absolutionem petendam censent, *Fortun. de ult. fin*
22. Corn. in auth. sacramenta. pen. & fin. colum. C. si advers. vend. Bald in c. 2. de
13. alioquin à jurato promisso non resiliendum tenet ipse Cujac. *c.1. de jurej.* Ger
ni dicunt, etiam Juramentum vi expressum coram Deo odiosum esse, *cap.*
quod met. caus. cum ibi not. c. cum contingat. de jurej. nec indiget peculiari ab
ne. quod antea nullum erat, nec absolutio quicquam præstare potest,
gl. iuris civil. quam ut nullum declaret, quod suapte natura jam null
Quod enim Canonistæ disputant Pontificem posse religionem juramenti
re, & stante obligatione facere, ut obligatio non teneat, abundè à nob
tum fuit, *lib. 2. de jur. majest. c. 6. n. 8.* quia contra jus divinum non datur
dispensandi potestas. Nervosè Cicestr. *in Tort. Tort. pag. 67. Materia, quæ fuit*
menti docetur indebita, ut sub juramento cadat. At hoc jam non est, ligaturam
sed rem ligatam subtrahere. Nodus manet, nexus manet. Tollitur id, cui ne
14. Ratio autem, quare metus faciat contractus nullos, assignatur ab U
l. Item 14. §. In hac actione. Quod met. caus. quod habeat in se ignorantiam
cons. excludat deliberationem, seu excutiat consilium & memoriam, *ut ait*
cyd lib. 2. & ut Ennius dicebat:

Pavor omnem sapientiam ex animo expectorat, & Terent.
Vix sum apud me: ita animus commotus est metu. & Martial. lib. 2.
Res est imperiosa timor.

16. Proinde, quò metus major est, eò magis excusat spondentem, & ut ait C
metum l. 2. & ff. Eod. Metus non vani hominis, sed qui meritò & in
simum cadat, ad Edictum prætoris pertinet. l. vani 184. de R. I. c. cum dil
quod met. caus. l. interpositas C. de transact. Constantem virum a

Nihil actum esse, quod ex metu actum est.

n.5. virum *prudentem*, qui sciat discrimen facere inter majus minusve malum, *arg. l. metum. la. 1. ff. Eod.* atque ita totam vim vocabuli invertit, & prius arripit pro posteriori Constans enim non is dicitur, qui eligit, sed qui constanter & fortiter electa vel perfert, vel agit. Opponitur enim meticuloso, qui quovis agitatur ventulo, & designat, 16. *Quis sit vir constans.*

Iustum & tenacem propositi virum, quem
Non civium ardor prava jubentium
Nec vultus instantis Tyranni
Mente quatit solida, Horat. 3. Od. 3.

ut in illo ejusdem. *Vir bonus & constans.* &c. & Cicer. *in Lal.* firmum, stabilem & constantem amicum, iisdem verbis describit. Patet enim nomen constantiæ latè, & hoc in loco accipiendum est de subjecta materia, quatenus firmum denotat animum in periculis, in quibus & metus versatur. Aliàs in viris maximè prudentibus, minus deprehenditur constantiæ, sicut Theologus Scotus, ut videtur, obiicit Lipsio, *in Apolog. contr. Lips. Neminem inconstantius vixisse, quam qui de constantia integros libros scripsisset*, quod & Ciceroni objectum fuit: *Ipsum nimirum non avidius appetiisse honorem, quam cum scripsisset, de contemnendo honore*, nec pejorem extitisse Philosophum, quam cum in exilio documentum suæ professionis edere, & elegantibus scriptis constanti facto fidem facere debuisset. *Dion. in Augu.* Non in prudenti electione, sed pertinaci executione consistit constantia, quam hic Cajus vanitati opponit, seu mobilitati animi ejus, qui sub quovis periculo succumbit, & quia mulieres & pueri non tantum minus prudentia & perspicacitate in eligendo valent, quam viri, sed minus quoque constantes sunt in perferendo, ideò gl. *in c. cum locum de sponsal. probat. a ab Abb & Præpos. ibid. & à Rom. sing.* 17.
226. minorem metum dicit sufficere in fæmina, *Innoc. in c cum dilectus Quod met. caus. gl. in c. cum locum de sponsal. Ias. l. interposit. is de transact. Covarr. d. §. 4 n. 17. 18. 19. Dec. in l. 39. n. 3. de R. I. Gentil. de nupt. li. 3. c. 10. Bart. 1. cons. 60. Cypræ. c. 13. de sponsal. §. 15 Late Tiraq. l. 9. Connub. concl. 1. part. 9. n. 160. Gail. observ. 93. 1. de pac. publ. n. 3. Cravett. cons. 115. Sneidevv. par. 2. nupt. n. 26.* & *d. l. metum 6.* concepta est tantum de norma seu regula justi metus, prout artifices Idæam solent proponere, ad quam cætera omnia æstimentur. Nec enim in fæmina fas est quærere tantam perfectionem quantam Aristot. *in Eth.* viro bono præscripsit. multò minus autem tantam fortitudinem, quam ἀνδρείαν inde vocarunt, quia viri propria est, ut decus mulieris, *dicente Bione.* Imò nec tam pertinacem animum in Clerico, non tam obduratum ad tormenta corpus invenimus, quam in milite aut præfractario homine, quem nec Auster *In muliere sufficere minorem metum.*

Dux inquieti turbidus Adriæ
Nec fulminantis magna Iovis manus, terreat, adeò ut Ulpian.

omnem metum æstimari velit ex affectu ejus, qui metum patitur, *l. metus 2. ex quib. caus. maj.* seu ex conditione personarum, ut explicat Faber *ad d. l. 184. de R. I. Dec. ad d. l. 39. n 3. ff. Eod* cum in omni dispositione spectanda sit qualitas personæ, ad quam dispositio refertur, *l. plenum. 12 §. Equitis de usu & habit. Ias. in l. stipulatio*

18. *Utrum metus fuerit justus arbitrio judicis decernitur.*

ista §.hæc quoq. de V.O. Fel. c.causam n.17. de rescript. Ar.Pinell. l.1.par.2.n. 75 usque ad fin.C.de bon.mat. Menoch.li.3.præs.4.n.3. Beust. de matr. part.2. n. 44. Gail. 2. obs.93. ideoque, utrum quis justo timore perculsus fecerit, ejus rei exquisitionem vult Ulpian. *in d.l. metus. 3. in fin.* judicis disquisitioni relinquendam esse, ut facta collatione inter personam patientem & magnitudinem metus, de justo timore arbitrium ferat *gl. Innoc. & Dd. in c.cum dilectus, de his, quæ met. gl. in l.interpositas verb.civitatum, ibi Bald. & Ias. C. de transact. Dec. in d.l.39.n.7. Covar. d. §.4.n.15. Gentil.3 de nupt. c.10.* Speciem tamen aliquam justi timoris ibidem exprimit Ulpianus, scilicet, *mortis*, & ut habet Fl. lectio, *cruciatus corporis, l.si donationes.7. C. Eod.*

19. *Species justi metus.*

nec non verberum & eorum, quæ contra bonos mores fierent, *l.2.§.Sed vim & in fin ff.quod met.caus.* vinculorum *l.7.ff.Eod.* servitutis & similium, *l.2.ff.Eod.* carceris *l.22.Eod.* cum talia vir constans non perferat, quin concutiatur, & à sua opinione se dimoveri patiatur, à qua alias non recederet. Utrum metus infamiæ

20. *An metus infamiæ justus.*

idem operetur, dubium est propter Pedii sententiam, qui dicit infamiæ metum edicto non contineri. *l.7.in pr.Eod.* & tamen Paulus *in l.seq.§.pen.* si ad evitandum stuprum quis dederit aliquid aut promiserit, edictum locum habere scribit, addita generali ratione: *Cum viris bonis iste metus major esse debeat, quam mortis.* Unde gl. *in d.l.7.verb.infamiæ & in d.l.8.verb.seu mulier*, infamiæ metum locum habere voluit, si scil. infamia inferatur talis, quæ juris habeat effectum, ut cum Lucretia consentiret Tarquinio, ne mortua cum servo collocaretur in eodem lecto quasi ab eodem stuprata, & ob adulterium à rege indignante jugulata. *Liv. lib.1.* Deterius tamen malum est, committere adulterium, metu infamiæ, quam promittere conjugium licitum, & Arist. *3. Eth. c.1.* quædam esse monet, à viro constanti, nullius mali vitandi gratia, subeunda, eò quod nullum tantum possit inferri malum, cujus respectu ipsa possint subire rationem boni. Metum autem o-

21. *Ad peccatum ne quis se compelli pati debet.*

mnem inde æstimandum, utrum majus malum vitetur, ipse Ulpianus respondit. *l.5.Eod.* Josephus, etiamsi adultera ipsum accusaret intentati sibi stupri, carceris periculum maluit subire, quam voluptati ipsius, cum tanto peccato obsequi. *Gen c.39.* Susanna infamem subiit condemnationem & mortem non incertam, dummodo conscientiam Deo integram servaret. *Fragm.de Sus.* Comes item quidam Italus passus se est ad rogum duci ab Imperatrice, quasi ipsam appellasset de stupro, cui ipse appellatus consentire negarat. *Sigon.7 hist.Ital.* Satius enim est coram mundo infamem fieri, quam coram Deo, & in hac re non satis considerate disputat Alberic. Gentil. *lib.3.de nupt.c.10.contr.Covarr. d. §. 4. n.6. usque ad n. 14. & Fortun.tr.de ult.fin Illat.22.* negantes excusari posse glossam *in l. pen. si fam. furt.fec. dic.* quæ venia dignũ censet delictum, timore aut per metum cõmissum, quia ad peccandum nulla vis virum constantem adigere debet. *c.primum. cap. ne quis 22.q.2.c.sacris.ubi Abb de his, quæ vi met. Thom. 2.2.q.110 art.3.* Quod enim obiicit, timorem deferre aliquem extra se & secundum Ennium, *expectorare omnem sapientiam ex pectore*, seu facere, *ut ingenia sibi ipsis excidant*, dicente Sen *6. Mor. q.7 & inter magna mala desipiant, in quem sensum plura congessit Cardan. 2. de sap.* in eo non distinguit hominem meticulosum, *l.7.in pr.ff.quod met.caus.* à constante,

l.6.Eod.

l.6.Eod. Constans enim non est, qui timori valvas pectoris ita aperit, ut omnem inde sapientiam sibi excuti patiatur: Atqui nos loquimur tantum de timore cadente in virum constantem. Nec obstat mendacium, quod dicere videtur is, qui metu contrahit, cum dicat se consentire, nec consentiat tamen, adeoque peccat mendacium dicendo, quod propter metum viro Christiano nunquam licet. Nã, *ut rectè respondet Covarr. d.§.4.n.10.* is, qui ita promittit, non addit se hoc facere liberè & ex animo, sed promittit verbis, quibus se consentire dicit, & veraciter consentit, ideoque non mentitur, quia de libertate animi quæstio non est, sed de consensu quocunque. Ut autem ineptus sit, qui à coacto liberum consensum velit exigere: ita iniquus & mendax, qui urgente maximo metu, se liberè & ex metu spontaneo agere simulet.

Dubium etiam est, utrum jactura aliqua pecuniæ, vel multa imminens retrectantem matrimonium excuset. Frequenter enim sponsalia inter principes contrahi solent, adjecta gravi multa, nisi promissa compleantur, quemadmodum Carolus V. quingenta millia scutatorum stipatus est solvere Henrico IIX. regi Angliæ, nisi promissum matrimonium, ut inter eos convenerat, consummaret: quam multam coactus fuit pendere, postquam Regio Portugaliæ filiam duxerat, ejusque bonam partem cessit Henricus Francisco I. Regi Galliarum, ut promissum lytrum Carolo eò promtius expediret. *Bellai. lib. 3. Comm.* Persolvit autem multam Carolus, non quod ex vi promissi cogeretur, sed ne Gallias simul & Angliam sibi uno tempore inimicas caperet. Alias, si jurata sponsalia pro irritis habentur, nisi sua veritate absque juramento subsistant, *ut disputat Alciat. in l. 134. de V. Obl. & 1. Cons. 42. contra Corneum 4. Cons. 294. & est text. in c. significavit de eo, qui dux. in matr. de quo vide gl. in c. 2. de his, quæ vi. Fortun. d. lib. de ult. fin. illat. 21. Covarr. d. c. 3. §. 1. n. 2. & 3. Gentil. lib. 3. c. 13. Beust. de matr. c. 44. Sneidevv. par. 2. de nupt. lit. n. 24. Beza de divort pag. 83.* quia juramentum imitatur naturam actus, cui apponitur, *l. fin. C. de non num. pec.* & non facit validum, quod sua natura invalidum est. *c. quamvis, ubi gl. in verb. dispendium de pact. in 6. not. in c. fin. de procur.* multò magis adjectio pœnæ nihil operabitur, quia impedit matrimonii libertatem. Et quãquam Leo *Nov. 18.* pœnalem pactionem toleret, cujus exemplum adducit Gentil. *ex Plauti Pseud.*

Satin' est, si hanc hodie mulierem efficio tibi,
Tua ut sit, aut si tibi do viginti minas?

quod etiam lege Longobardorum licuisse testatur Alciat. *d. l. 134. de V. Obl.* tamen quia contra bonos mores vergit, non tantum civiles, *ut limitat Corneus*, sed etiam naturales & divinos, cum consensus tam naturali, quàm divino jure requiratur, standum est decisioni Panorm. *in c. cum terra de Elect.* negantis consuetudinem valere, quæ vergat contra libertatem Electionis, *per d. c. cum terra*: nedum contra libertatem conjugii, quæ summa debet esse. *Inhonestum enim est*, ait Paulus *in d. l. 134. in fin. de V. Obl. vinculo pœnæ matrimonia obstringi, sive futura, sive jam contracta*, & pœnales hasce obligationes improbant tam Alexander, *in l. 2. C. de inut. stipul.* quam Justinianus *in l. ult. in fin. C. de sponsal.* ex hac ratione, quia in contrahendis

22 *Metus jacturæ an sit justus.*

23

nuptiis libera potestas esse debet. Multæ igitur amissio neminem terrere debet,
24. quia de jure nulla debetur: *Connan lib. 8. Comment. c. 2. n. 5.* Quod si vi exigatur, idem de ea dicendum, ut de reliquis bonis. Leve enim, quod iis imminet, periculum tanti non est, ut justum metum in cordato viro ciere valeat, *Ias. in l. Titia. de Verb. Obl.* sed si periculum sit de tota substantia, aut maxima bonorum parte, cedendum putant JCti. *Bart. in l. si ob turpem de cond. ob turp. caus. Bald. in l. 1. in fin. C. quod met caus. Panorm. in c. gemma de sponsal. Sneidevv. par. 2. nupt. n. 2. Alciat l. 13. C. de transact. Covarr. d § 4. n. ult. Gentil. 3. c. 10.* ea ratione moti, quod pecunia sit vita & sanguis hominis, *ut notant prædicti autores, & latè Tiraq. de nobil. c. 31. num. 364. & seqq. Zoann. part. 1. de defens. n. 39. 47.* quod si de communi hominum opinione in-
25 *Iactura gravis.* telligant, non negamus procedere, quia vulgus collocat beatitatis fundamentum in divitiis, *1 Eth. c. 5.* secus si de prudentum sententiis sermo sit, qui divitias quidem in mare, cum Democrito non spargunt, nec Diogenis dolium præferunt honestis ædibus, aut atrum panem ex jure hesterno liguriunt, cum modico liceat uti apparatu, sed nec eo usque eas evehūt, ut vitam præ earum amore, aut famam in discrimen deducere velint: ita ut vel hinc pateat per virum constantem, non intelligi tam prudentem, quam qui firmiter sciat perferre mala, quæ vulgò putantur maxima. Vir prudens enim, cui ad exemplum Thaletis *1. Polit.* ditescendi viæ nunquam præcidi possunt, malit suorum bonorum bonam partem ventorum ludibriis exponere, quam inauspicato se implicare conjugio, ubi non tantum perpetuis oblatrationibus cum Socrate obdurescendum esset ad patientiā, sed funestis dissidiis etiam dilapidaretur, quicquid per contractum conjugium incautus vir salvare voluerit. Pari consilio vir prudens præfert infidæ & cruentæ paci momentaneam, quæ ex bello timetur, bonorum jacturam, *ut in tr. de bell. diximus.*

26 *Utrum metus reverentialis justus sit.* Denique coactæ videntur nuptiæ, in quas consentitur ob metum reverentialem, erga parentes & magistratus. Metum reverentialem voco obsequium, reverentiæ ipsorum debitum, à quo adhuc absint, verbera, vincula, aut minæ cum parata executione. Nam si tali metu premantur liberi, & imprimis filiæ, in quibus minus est animi, *l. regula. de iur. & fact. igno.* si exclusione ab hæreditate terreantur, de justo metu apud magistratum conqueri possunt, & auxilium implorare ad rescindendum contractum *l. vidua C. de nupt. c. cum locum de sponsal. Riminal. in cons. 77. matri Beust. de matri. p. 2. n. 44. Kling. de caus. matrim pag. 16.* Absque hac violentia quæritur, utrum qui contra patrem mutire præ verecundia ausus non fuit filius, vel filia, propterea nihil agat, si voluntati patris suam ingratiis accommodet, quod censet Igneus *in l. 3. §. eleganter n. 176. ad Syll.* ex præpostera le-
27 ctione *l. si patre de rit. nupt.* quasi ibi dicatur: *inter invitos contrahi matrimonium,* cum editione Florentina negativam adiiciat. *Item Bachin. lib. 2. Cont. c. 96 nisus in l. 1. §. quæ onerandæ, quar. rer. act non dat. & in l. pen. de furt. quibus respondet Duar. ad c. quod met. caus. Beust. de matrim. part. n. 44. Sneidevv. par. 2. nupt. n. 28.* Jure antiquo Rom. orationibus Imperatorum & SCtis comprehenso, *si quis,* ut ait Paulus, *in aliqua provincia officium administrat, inde oriundam, vel ibi domicilium habentem uxo-*

rem ducere non poterat, l. si quis. 38. l. qui in provincia 57. l. Eos qui 65. de rit. nupt cujus
rationem assignat Papinian. *in l. præfectus 63. Eod.* ex metu reverentiali, quod ra-
tio potentatus nuptias prohibuerit. Solent enim qui potestate in provincia præ- 28
diti sunt, *occasione potestatis uti, & minacem suum fervorem invitis his, quorum utilitas* *Cur non liceat tutori du-*
agitur, exhibere, ut ajunt Impp. *in l. un. C. si quacunq; prædit. potest.* Eodem jure nec *cere pupillã.*
tutori vel curatori, vel utriusque liberis & libertis fas erat adultam pupillã uxo-
rem ducere, *l. tutor 15. de sponsal. l. tutor 36. si libertum 64. l. non est. 66. cum l. seq. ff. de*
rit. nupt. cujus rationem continere orationem D. Marci hanc scribit Tryphoni-
nus, *l. non solum 6. Eod* ne *ratio tutelæ reddendæ cohibeatur*, eandemque assignant
Impp. *in l. si tutor 7. C. de interd. matr.* ne hujusmodi conjunctione fraus admini-
strationis tegatur. Sed & aliam addunt alii non abs re, quod facile sit tutori pu-
pillæ voluntatem in leges conficere suas, quia & bona & animum eius suo regit
arbitrio, suæque potestati subjecta habet. Cæterum, cum prior ratio cesset in pa-
rentibus, de quibus nihil præsumi potest, quod tendat in detrimẽtum filiorum,
quibus omnia sua ex voto parant, propter solam, quam in liberos habent, pote-
statem, matrimonia dirimenda non censemus, *l. si patre. de rit. nupt facit l. fidejusso.*
§. 1. de pignor. gl. in c. præsens Clericus. 20. q. 3. quia, ut paulò post dicemus, liberi co- 29
guntur parentum præscriptum sequi, nisi indignis aut turpibus personis copu- *Liberos tenere sequi vota*
lentur. *l. si quæ 12. de sponsal.* Qui verò jure licito & jure honoris, quem sustinet, *parentum.*
utitur, nec vim facit, nec metum incutit, *l. continet 3. §. 1. quod met. caus.* etiamsi sit
magistratus, qui nuptias suadeat, quia sola dignitas non arguit metum, *l. ad invi-*
diam 6. C. de his, quæ vi met. caus. nisi, qui eam possidet, solitus sit ad compellendũ
ea abuti, *prout notant Gig. de crim. maj. rubr. de rebell. q. 4. Hyppol. de Mars. sing. 645. Pa-*
ris cons. 5. n. 82. lib. 4. Tiraq caus 35. n. 9. de pœn. temp. Menoch. cas. 354. n. 12. arb. jud. Quò
usque verò jus patriæ potestatis in imperandis conjugiis sese extendat, paulò post
pluribus deducemus, modò præmiserimus unam atque alteram exceptionem,
in qua metus nihil operetur, si videlicet, qui cogitur, ipse in metum se conjece-
rit, aut si metus, in quo versatur coactus, nihil ad matrimonium ineundum at-
tineat.

Priorem exceptionem facit ipse Paulus *in l. si mulier. 21. in pr. quod met. caus.* 30
ubi mulier servitutem, in quam à patrono justè poterat revocari, redimit argen- *Quo casu metus non libe-*
to, & promissa, licet metu facta, valere dicit, quia hunc metum sibi ipsa infert. *ret à promissis.*
Non erat mihi pœna in carcere esse, ait Sen 4. *Controv. 24. mea voluntate illuc pervene-*
ram. Ita subvenitur servis, qui non potuerunt domino succurrere, propterea,
quia conclusi erant, nisi data opera voluerint se includi, ne opem ferre possint,
l. 3. §. subvenitur. ad Syll. & in genere gl. *in d. l. si mulier. verb. Quia hunc sibi metum.*
notat, non succurri ei, qui se in necessitatem posuit, quemadmodum ait Ulpian. 31
d. l. si fidejussor. 7. § si necessaria in fin non mereri, qui ipse sibi necessitatem satisda- *Si quis se vers in metu conjecerit.*
tionis imposuit. *l. 2. § si quis tamen, si quis caut. in jud. sist. l. cum postulassem in pr. de*
dam inf. §. item tria. ibi. affectatæ. de excus. tut. gl. in d. l. si mulier in d. l. 3. §. subvenitur.
verb. voluerint, in d. l. 2. § si quis tamen. verb. artaverit. Cum quæstio incideret, utrum
promissa ab hoste metu expressa complenda, quod unus promittentium, dimis-

sus non rediisset, Servius respondit, *æquum esse prætorem in detrectantem reddere judicium, l. Nam & Servius 21. de neg. gest.* ubi rationem addit gl. *in verb. judicium, quia ipsi in injuriam, quæ fieri a prætore videbatur, se præcipitarunt.* Regulus certè noluit juratam hosti fidem fallere, & Romani remiserunt Hannibali, qui cum fraude ex castris ejus se abduxerant, *Cic. 3. off.* quia non omnia ex necessitate concessa vel pacta rescindi posse, *in lib. 3. c. 1. de jur. Maj.* demonstravimus.

32. *Aut cum amasia repertus in stupro fuerit.*

Si quis cum amasia repertus in lecto, cogatur matrimonium consummare, non potest metum allegare, in quo seipsum constituit, *Panorm. c. 14. de sponsal. licet dissentiat Port. Inst. de patr. pot. Naviz. 2. sylv. n. 119. Rossell. cons. 43. Riminald. cons. 77. inter consil. matrim. Sneidevv. par. 2. de nupt. n. 22. per c. veniens el. 2. de sponsal gl. in c. Abbas quod met. caus. quod in dubio relinquit Beust. de matr. c. 44.* sicut etiam ex l. divina stuprator cogitur stupratam ducere. *Exod. 22. c. 1. de adult. c. inter cætera 22. q. 1. gl. in c. majores verb. conditionali de baptis. Sylv. in verb. metus q. 6.* Neque enim cogitur injuriâ ab alio, qui dedita opera id egit, ut jure cogi posset. Alteram licet trahere *ex c. 2. ubi Abb. de his, quæ vi, ex c sicut de R. I. Bald. l. 1. in fin. quod met. caus. Covarr. d. § 4. n. 25. Cypræ. c. 13. de sponsal § 15.*

33. *Item si quis fidem dederit ut se metu liberaret.*

Nam, quem ob metum carceris excusat Paulus *l. 22. quod met. caus* eti sic excusat, si in eum finem detrusus sit, ut aliquid ei extorqueatur. Si quis verò detineatur in carcere cum periculo vitæ, vel libertatis, ex metu fas non est promissa retractari, quia non tam infertur metus, hoc modo, quam aufertur. Jam enim in metu constitutus erat promittens, priusquam conjugii mentio injiciebatur. Et sic Franciscus I. Gall. licet propter metum reliqua promissa rescindere cuperet, uxorem tamen in eadem custodia acceptam non repudiavit. *Guicciard. lib. 17. Bell. lib. 3.* Pontifex etiam dispensavit de Bigamia, quam Comes quidam, cujus adhuc Erfordiæ tumulus monstratur, coactus erat contrahere, cum matrimonium Ethnicæ fœminæ promisisset, viva adhuc priore conjuge, quò illius opera ex servitute liberaretur. Cleophis regina Dædalorum montium, nihil verita fuit Alexandro M. se miscere, ut regnum reciperet, & se ex imminente periculo eriperet. *Iustin. 12.* Cæterum de facto hoc disputatur *apud Senec. lib. 1. Contr. 6.* aliis argumentis, quæ ibi videre est.

Sect. 10.

De consensu parentum.

1 *Consensum liberum requiri ad conjugium.*
2 *Sed libertatem tamen absolutam non intelligi.*
3 *Cum etiam liberè agat, qui jure coactus agit.*
4 *Cur necessarius sit consensus parentũ & votis liberorum.*
5 *Liberos esse in potestate & arbitrio parentum*
6 *Nec posse rerum paternarum quicquam abalienare*
7 *Effectus patriæ potestatis consistit in eo, ut liberis præscribat de matrimonio.*
8 *Quod quidam interpretantur de jure civili tantum.*
9 *Cum tamen patria potestas ex natura ipsa prodeat.*
10 *Lex Græcorum requirit consensum parentum.*
11 *Nuptiæ invitis parentibus contractæ habent aliquid rapini simile.*
12 *Improbat & omnium gentium jure.*
13 *Nisi quod Pontificij & synodus Tridentina contradicat.*
14 *Secundum quos filia invito parente nubens, nequit dote multari.*

15 *Lex*

15 *Lex Saxonica, Hispanica & Gallica.*
16 *Vtrum filius invito patre ducens uxorem possit exhæredari.*
17 *Quæ requirant consensum parentum.*
18 *Veteres Canones dissidere à novis.*
19 *Novos à Iure civili.*
20 *Respondetur ad c. sufficiat. 27. q. 2.*
21 *Item ad alia, quæ adduci solent, capitula.*
22 *Ad c. cum causa de Raptor.*
23 *De jure divino requiri consensum parentum.*
24 Vtrum consummata per concubitũ absque parentum consensu matrimonia rescindi possint aut debeant.
25 *De jure naturæ requiri parentum consensum.*
26 *Cur Justinianus consensum parẽtum potius ex civili, quam naturali jure deducere voluerit.*
27 Vtrum ad nuptias liberorum requiratur matris perinde ac patris consensus.
28 *Minus esse matris consensum necessariũ.*
29 *Liberos non esse juris, & proinde non posse transferre ad conjugium jus, quod non habent.*
30 *Patrem, dum inducit filium ad conjugiũ paterno imperio, non cogit.*
31 *Alia ex naturæ dictamine educitur ratio.*
32 *Item ex dispositione juris Civilis.*
33 *Liberorum inconsideratam licentiam esse consilio parentum alligandam.*
34 *Parentes capere meliora consilia pro liberis, quam ipsi capiant pro seipsis.*
35 *Afferuntur rationes aliæ.*
36 *Et quidem ex sacris literis.*
37 *A votis valet argumentum ad conjugia.*
38 *Respondetur argumento ab exemplo Esaui.*
39 *Item Tobiæ.*
40 Vtrum satis sit, si consensus parentum post nuptias sequatur, vel an præcedere debeat.
41 *Consensum tacitum parentum sufficere.*
42 *Exemplis sacrarum literarum probatur, consensum parentum requiri.*
43 *Respondetur ad argumentum tritum.*
44 *Probatur idem, moribus multarum gentium.*
45 *Antevertitur effugium Canonistarum.*
46 *Cur in definitione nuptiarum non fiat mentio consensus.*
47 *Explicatur definitio nuptiarum l. 1. de rit. nupt.*

HActenus ostensum est, consensum contrahentium requiri ante omnia, eumque liberum, *l. nec filium l. in copulandis C. de nupt.* Nã in eo conqueritur Pamphilus, sibi injuriam fieri maximam, *apud Ter. And. Act. 1. sc. 5.* 1.

Proh Deûm, atq; hominum fidem, quæ hæc contumelia est?
Vxorem decrevit sese mihi dare hodie, nonne oportuit
Præscisse me ante? nonne communicatum oportuit?

Cæterum, ut Græci olim obedientiam legitimis legibus debitam odioso nomine servitutem & Tyrannidem vocabant, libertatemque definiebant ex potestate faciendi, quod vulgo placuisset: ita improbè libertatem hanc interprerantur illi, qui cum *Vlpiano lib. 6. ad Sabin.* Eum negant *velle, qui obsequitur imperio patris vel domini.* Nam & ipse Petr. Faber *in l. 4 n. 16. de R. I.* contra juris rationem verba legis accipi consentit, si simpliciter accipiantur, ut sonant. Sicut enim Tertull. *in exhort. ad castit. in pr. non omne, quod permittitur, ex mera & tota voluntate procedere* scribit *eius, qui permittit, sed*, ut ipse loquitur, *ex voluntate quasi invita, passa causam sui, quæ cogit voluntatem*, & sicut Justinianus, *Nov. 22. §. mater. καθαρὰν γνώμην*, distinguit ab ea, quæ per causam probabilem inducta fuit: Ita rectè Aristot. *3. Eth. c. 1.* ad voluntarias actiones refert etiam eas, quibus initium dedit necessitas, vel quia aliter majus malum evitare non licebat, vel quia honestas & leges ita imperabant. Sic enim libertatem circumscribit ipse Imperator, *in pr. Instit. de jur. pers.* 2. *Libertas limitanda ad jus & honestum.*

quod

3. *Libertas coacta.* quod sit *naturalis facultas ejus, quod cuiq; facere libet, nisi si quod vi aut jure prohibetur.* & accommodatè ad propositum nostrum Celsus, filium à patre coactum, *maluisse præsumit, l. si patre 22 ff. de rit. nupt.* quod sic explicat Anton Fab *in Jurispr. Papin. t. de nupt. princ. 4. Illat. 1.* quasi justius sit spectari voluntatem patris, quam filii in eligenda persona, quæ non spectatur ad eligendum conjugium præ cælibatu, *l. non cogitur. 21. Eod.* cum tamen Paulus *l. filiofam. de sponsal.* in genere asserat sponsalia quæri non posse, quamdiu filiusfamilias dissentiat, nec major ratio est, quare ad eligendam personam cogi possit filius magis, quam ad eligendum conjugium. Nam si invitus non tenetur pater admittere hæredem, ne invitus quidem tenetur eo carere: Et injunctum erat civibus Rom. ex lege Julia Papia, ut uxores maturè quærerent. Cogebantur igitur uxores ducere, quod directo contrarium esset *d. l. non cogitur*, nisi distingueremus inter voluntatem simpliciter liberam, quam definit Augustin. *in lib. de duab. animab. Animi motum, cogente nullo ad aliquid vel non amittendum, vel adipiscendum*, & eam quæ propter reverentiam aut alia ex causa eò condescendit, quo suo impetu aliàs non inclinasset. Hûc enim maluisse, non tantum Arist. *3. Eth. c. 1.* sed & Celsus *d. l. si patre* judicat adeoque non voluntatem patris spectat, *ut Anton. Faber interpretatur*, sed filii ipsius, qui patre cogente maluit ducere uxorem, quam si sui juris fuisset, vel nullam, vel non hoc tempore, vel non hanc duxisset. Rationem aperit Celsus in his verbis,

4. *Cur patris consensus sit necessarius.* quibus filium familias negat *sui arbitrij* esse. Nam qui sui potestatem non habet, nequit sui copiam facere aliis, *l. sic eveniet, ad l. Jul. de adult.* quemadmodum de marito & uxore argumentatur Apostolus, quod quia se sibi mutuò dediderunt, neuter queat sine alterutrius consensu ex pactis matrimonialibus sese eripere. *1. Corinth. 7.* Nemo enim *potest plus juris ad alium conferre, quam sibi competere dignoscatur. c. nemo 79. de R. I. in 6.* Jam verò filii & filiæ sunt in potestate parentum, *Inst. de patr. pot. in pr.* ut rectè Catullus expressit *in Epithal.*

5. *Liberi sunt in potestate parentum.*

Virginitas non tota tua est, ex parte parentum est,
Tertia pars matri data, pars data tertia patri.
Tertia sola tua est, noli pugnare duobus,
Qui genero sua jura simul, cum dote dederunt.

Rectè igitur Basil. *Epist. 1. ad Amphil. Can. 41. 42. Eorum qui sunt in alterius potestate pacta conventa firmi nihil habent*, & non minus eleganter quam verò Oldendorp. *class. 4. act. 26. in defens. rei conv. Filius familias subducens personam suam in matrimonium facit furtum sui ipsius.* Licet enim Arist. *5. Eth. c. ult.* neminem posse sibi suas res suffurari, aut adulterum fieri suæ uxoris scribit tamen id ita limitat, nisi inter patiens & agens distinctio interveniat, quemadmodum inter appetitum sensitivum & rationem. Ille enim dum ad pernitiem properans, rationem secum abducit, non immeritò speciem aliquam injuriæ huic infert. Nec alia ratione injuriam facit patri filius, dum ex illius potestate contra scitum & jussum ipsius sese subtrahit. Majestatis læsæ accusat Scævola eum, qui dolo malo facit, ne Majestati cives salvi maneant, *l. 1. §. 1. l. 4. ad l. Jul. Majest.* & plagiarium definiunt JCti,

6. *Nequeunt res parentum distrahere.* qui aliquem ex familia alterius subducit. Quantò gravius peccat filius, qui ex pote-

potestate longè arctiori, & magis pia profugit, & jus suum patri prævertit, cum ... d meum est sine meo peccat a me auferri non posit. l. id quod nostrum 11. de R. I. Non licet filio alienare bona, in quibus pater habet usumfructum. *l. fin. §. fi... C. de bon. quæ liber.* Qua ratione igitur liceat ipsi alienare corpus, in quod possidet imperium? Si non licet id, quod minus est, nec licet quoque, quod ... est *l. relegatorum §. ult. de inter. & releg. l. qui indignus de Senat.* Ideoque meri... machatur Demipho, *apud Terent. in Phorm. Act. 2. sc. 3.*

En, unquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam injuriam, quam hæc est mihi? At quænam illa injuria?
Itane tandem uxorem duxit Antipho injussu meo?
Nec meum imperium: age mitto imperium: non simultatem meam
Revereri saltem? non pudere? ô facinus audax. Act. 2. sc. 1.

Et Cratinus amicus super facto consultus,

Sic hoc videtur, ait: Quod te absente hic filius
Egit, restitui in integrum æquum est & bonum,
Et id impetrabis. *Act. 2. sc. 4.* Non minus quam Simo *in Andr. act. 3. sc. 2 Gnatus, quod pollicitus est, haud dubium est mihi id si nolit, quin eum merito posim cogere* Effectus enim potestatis patriæ est, ut filiis uxores, filiabus maritos dent, *Alber. Gent. de nupt. lib. 4. c. 2. Cypræ. c. 6. de sponsal. 2.* quod notat etiam Donatus *in Phorm Terent.* Patremfamilias eum esse dicens, *qui debeat proprie dici uxorem ducere.* ... enim familias tam uxorem ducere, quam à patre suo accipere. Idque ple... cuntum interpretantur de Jure Romano, *Mauser. in t. de nupt. Snedevv. de nupt. part. 2. requis. 4. Benst. de sponsal. n. 20. Anton. Fab. Jurispr. Papin. t. 9. princ 4. Phil. ... ad l. 30. n. 19. de R. I.* quod patriam potestatem talem introduxit, qualis apud alias gentes, si Justiniano credimus, non fuit inventa, *§. 2. inst. de patr. potest* Et certè Justinianus *in pr. inst. de nupt.* in solis filiisfamilias requirit consensum parentum, cum Emancipatis fas sit etiam sine consensu patris uxorem ducere, *l. filius 25. de rit. nupt. l. 3. §. si Emancipatus de contr. tab. bon. poss* Et matris consensus de jure Civili non requiritur, *l. in conjunctione 20. C. de nupt.* quia fœminæ liberos non habent in potestate. *l. illud 4. § ad testam. de bon. poss. cont. tab. § Cæteri instit. de hæred. ... diff.* Quod si verò legem interpretemur ex sua ratione, *l. de ll.* & Justinia... dicat consensum parentum suaderi tam *civili*, quam *naturali ratione*. longius constitutio extendenda est, quia naturalis ratio obligat non tantum liberos, ... in potestate patria Romanorum, sed quoscunque & cujuscunque con... De jure enim naturæ omnes filii nascuntur sub potestate paterna, sicut ... ait *in Paneg. vis & lex naturæ semper in ditione parentum liberos esse jussit*, & Dio... *lib. 2. Natura in omnibus patri in filium & per omne vitæ ipsius tempus potestatem ...* quibus accedit sententia Aristotelis digna autore suo *1 Polit. c. 4. & 8. ... liberi imperio parentum subditi esse tenentur. Montecat. prolixe lib. 1 pol tex. ... quam fœmina. in pr. schol.* Quod enim procreavit, id ut præsit, amici... ratio postulat & *8. Eth. c. 11. φύσει ἀρχικὸν πατὴρ υἱῶν, κ. πρόγονοι ἐγγόνων, ... βασιλεὺς βασιλευομένων*, Nec soli Romani nefastas pronunciarunt nuptias, quæ

7. Patris est filio uxorem dare.

8.

9. De jure naturali.

10.

contractæ fuerunt absque consensu parentum, sed & Græci & extra leges moresque projectæ gentes, *ut ostendit Cujac. 3. observ. 5. Corras lib. 7 Miscell. c. 7. Covar. t. 6. de sponsal. §* . In Andria ex Græco expressa Simo ita conqueritur. *Act.*

Adeo impotenti esse animo, ut præter civium
Morem atq; legem, & sui voluntatem patris
Tamen hanc habere studeat, cum summo probro.

In Hercule Oetheo Hercules filio Hyllo despondet Jolen.

Tuis hanc facibus & flammis para, ut quidem breviter expressit Seneca. Nam Sophocl. *in Trachin.* Herculem introducit seriò filio præcipientem, ut si pietatem colere, & juramenti memor esse velit, quo patri sit devinctus, Jolen uxorem ducat, nec obluctetur patri. Ovidius quoque Pyramum & Thisben fingit non potuisse

tædæ jure coire
Dum vetuere patres, quod non potuêre vetare.

Ambrosius *in c. honorantur 32. q. 1.* adducit ex *Andromach Eurip.* responsum Hermiones, Menelai ex Helena filiæ, ab Oreste in uxorem petitæ: *Nuptiarum ... suarum curam patrem suum subiturum. Hoc enim ad se non pertinere.* Verba Euripidis sunt.

Νυμφευμάτων τῶν ἐμῶν
πατὴρ ἐμὸς μέριμναν ἕξει, κ' οὐκ ἐμὸν
τάδε κρίνειν

Virgo quædam simplicioris animi, cum ex Carpocratianis quidam eam compellaret: *Scriptum est, Da omnia a te petenti,* putans se sollicitari de justo matrimonio: *At tu,* inquit, *matrem convenias. Clem. 3. Stromat.* Panægyris *apud Plautum in Sticho* aliis verbis, sed eodem sensu, sorori respondet:

Neq; est cur studeam nunc has nuptias mutarier.
Verum postremo hoc in patris potestate est situm.
Faciendum id nobis, quod parentes imperant.

Prolixior essem, quam evidentia rei requirit, si ex historicis huc infercire vellem, quoties vel filii exorarunt consensum parentum, priusquam in alicujus conjugium se præcipitarent, vel filias aliorum pepercerunt tangere, donec parentes

11. *Nuptiæ invitis parentibus similes raptui.* ipsarum consensissent. Quid enim aliud est, ex inviti parentis ædibus abducere puellam, quam rapere? *l. un. verf. oportet enim C. de rapt. virg. Papon. ... 15. Arr. ... t. 6 lib. 22. ... n. Fab. d. princ. 4.* Ne Antiochus quidem Chalcidensis virginem abstulit, nisi patre prius, partim ablegando, partim coram rogando defatigato, *ut ait Livius lib. 36.* quod cum passim apud gentes ita observatum fuerit,

12. *Consensus parentum ex jure gentium.* ritè ad jus gentium seu naturale secundariū hanc observantiā refert ... *part. 2. de nupt. requis. 4. n. 1* & Justinianus vocat *antiquam consuetudinem ... nupt.* immeritoque egregii erroris accusat Anton Faber ... ce ... natural ... putant, ut patris consensus in filiifam. nuptiis requiratur ... Quid enim naturalis ratio inter omnes homines constituit, ... gentium vindicat imperator, *§. Quod vero. Inst. de jur. nat. gent. ...*

[illegible] vocat jus naturale, τὸ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχον δύναμιν, καὶ οὐ τῷ δοκεῖν ἢ μή. At-[illegible] rationem consensum parentum suadere idem Imper. docet. *d. pr.* [illegible] & hoc jus immutabile vocat Arist. *d. c. 7.* apud omnes gentes corda-[illegible], ut ulla lege positiva, quæ quidem justæ nomen mereatur, perrumpi [illegible] queat. *l. 2 de usufr. c. fin §. hu ita. di[illegible] 6*

Ex quo jam statim damnatur decretum Synodi Tridentinæ *S[illegible]. 24.* anathe-[illegible] ferientis eos, qui falso affirmant, matrimonia à filiisfamilias sine consensu [illegible] contracta, irrita esse, quam sententiam Canonistæ adeo frequenti cō-[illegible] probant, ut Palæott. *de spur. c. 8. n. 3.* neminem se reperisse dicat, qui contra-[illegible] ire ausus fuerit, & Covarr. *part. 2. de matrim. § [illegible] n. [illegible]* contrariam senten-[illegible] receptissimæ opinioni omnino repugnare scribat. Qui enim Canones con-[illegible]um & traditionem parentum requirunt, eos non de necessitate, sed honesta [illegible]terpretantur, quasi, ut inquit gl. *in c. fin. 32. q. 2. requirendus quidem sit consensus* 13. *Parentum consensus* [illegible]
pa[illegible] non ita sit necessarius, quin teneat matrimonium sine ejus consensu contractū. *Consensus requiritur tantum ex honestate.*
L[illegible]rdus ad *decorem & honestatem* nuptiarum dicit facere consensum, non ad [illegible]tatem *4. sent. dist. 2[illegible]. ubi Thom. ita explicant gl. in d. c. fin gl. in c. sufficiat 27. q.* [illegible] *virum de regularib. in c. tua de sponsal. impub. gl. in l. Paulus. verb. Paulus* [illegible] *stat. homin. Panorm. & Dd. in c. veniens. l. 1. ff. de sponsal. Archidiac. in cap. n[illegible]* [illegible] *32. 3. 2 Covarruv. d. § 8. n. 1. & 2. Anton. Faber d. princ. 4. Decius in l. nuptias 30. de* 14.
R. [illegible] Petr. Anchar. cons 21. Anton de Butr. cons. 35. Ang. cons. 29. & 192. eamque sen- [illegible] *Juri Canonico tribuunt Sneidevv. d. req. 4. de nupt. Palæott. d. c. 8 Steinhaus. in* [illegible] *r. 1. de ritu nupt. n. 2. Hottom c. 9. qq. Illustr. Manser. ad tit. de nupt. Zepp. libr. 4.* [illegible] *Sneidevv. in pr. n. 7. inst. de nupt Sichard. ad l non eò minus 14 n. 6. C. de pro-*[illegible] *l. 2. ob. 95. n. 5. Montecat. in schol. tex. 140 lib. 1. Polit. verb. Mas, quam femina.* [illegible] *pa[illegible] succ. ß c. 6. in princ.* ex quo omninò sequitur, filiam sine patris licentia [illegible]monium contrahentem, non posse dote multari, multo minus exhæredari. [illegible] *& Dd. in c. 1. de desponsal Impub. Decius in d. l. 30. n. 10. Covarr d. §. 8. num. 5. gl.* *in [illegible] raptorib 36. q. 1.* quia filia autoritate legum decipi non debet, *l. 1. C. de his qui* [illegible] *imp.* & tuti peccat, qui autoritate legum peccat. *l. Gracchus C. ad l. Iul. de* [illegible] Quanquam verò Constitutiones Saxonicæ *in t.* von Ehegelöbnüssen. con-[illegible] & neglectum consensus paterni puniant, pro qualitate causæ, amissio- 15.
[illegible]ma, exhæredatione, & carcere, & leges quoque Hispanicæ pœnas contra [illegible] & voluntatem parentum matrimonium ineuntibus infligant *l. 4. t. 1. lib. 1.* [illegible] *t. [illegible] part. 4.* quarum rigorem reduxit Carolus V. in hæreditariis ditio-[illegible] nec non edictum Regis Gall. à Mommorantio 1557. elaboratum à paren-[illegible] exhæredari permittat & à judicibus puniri velit, qui sine consensu paren-[illegible] 3[illegible] annum ducant uxores filiifam. aut ante 25. nubant filiæfam. quam [illegible]dissimam vocat Thuan *lib. 13. hist.* & probat Hottom. *d. c. 9 qq. Illustr.* [illegible] ad exhæredationem res videtur duriuscula, cum illa causa non [illegible] *Auth. ut tum de appellat. cognosc §. Aliud quoque Collat. 8.* & communibus [illegible] damnetur sententia Pauli Castrens. *in l. si filiam C. de inoff. test[illegible]. (cui* [illegible] *c. 2. solut. matrim. in fin. Molin. ad Alex. lib. 6. cons 209. Alb. [illegible] lib 4.*

 de

de nupt.c.9.) qui justè exhæredari posse scribit filiam, *quæ ante 25. annum*, ... loquitur, *se maritet, sine consensu patris.* *Las. in l.2. § 1. sol. matr. & in Auth.* ... *t. de in off. testam. Borcholt. de grad. pag. 71. Cephal. cons. 642. Decian. 1. cons.* ... *10. Mauser. t. de nupt. Beust. part. 1. de sponsal. n. 20.*

26 Verum in cæteris, licet jus Pontificium in causis matrimonialibus Cæsareo præferatur, *c. fin. de secund. nupt. c. Euphemium in fin. 2. q. 2. arg. c. 1. de nov. op. nunt.* Jur... tamen divino & naturali præjudicare nullo modo potest, ex quo cœpimus ... dere, quod consensus parentum profluat, idque pluribus probatum redd... modò prius novellos Canones conciliaverimus cum antiquis, & quod ...

17 Canonistæ abutantur, demonstraverimus; id quod jam ante fecerunt ... *Hervet. peculiari in hanc rem edita oratione. Corras. libr. 1. Miscell. c. 17. lib. 7. c. 2*... *jan. in Catal. glor. mund. part. 12. cons. 36. Alber. Gentil. lib. 4. de nupt. a c. 4. ad* ... *dend. rp. class. 4. act. 26. Palæott. de Noth. Spur. c. 8. Heig. q. 22. a n. 1*... *ad n. 25.* ... *sol. matrim. c. 2. de nupt. Guibert. de ritu nupt. n. 114. Cypræus c. 6. de sponsal. §.* ... *lib. 4. ll. Mosaic. c. 18. Fel. Bidemb. de caus. matrim. c. 1. q. 1. Calvin. in c. 7. vers. 37.* ... *Corn. Hottom. c. 9. qq. Illustr. Eguin. Baro. inst. de nupt. in pr. Erasm. in c. 7. Ep. 1. ad Co*... *Petr. Martyr. ad cap. 14. vers. 5. Ind. Borcholt. de gradib. Vultei. inst. de nupt. § 1. n. 1*... *Puivæus lib. 1. de nupt. si cons. par. non contr. n. 42. & seqq. Sneidevv. in pr.* ... *Beust. de sponsal. c. 20. de matrim. c. 45. & 46. Brent. in libr.* wie in Ehesachen ... deln *q. 1. Matth. in l. 30. num. 18. de R. I. Wesenb. de rit. nupt. ff. n. 3. Bronchorst.* ... *assert. 15. Bets. de pact. success. c. 6. in pr. Thuan. lib. 13. hist. sui temp.* Leo enim ... *sine consensu paterno legitimas nuptias non haberi*, apertè asserit, *c. non omnis* ...

18 & Euaristus *legitimum conjugium non institui, nec filios legitimos & hæreditabiles, sed spurios generari* scribit, quod & Paulus JCtus respondit *l. Paulus de stat. hom.* ... *ab his qui super fœminam dominationem videntur habere, & a quibus custoditur,* ... *petatur, aut a parentibus, aut propinquioribus sponsetur* &c. *Tom. 1. C.* ... *q. 5.* quod idem disponitur *in c. nostrates ibid. c. si verum 31. q. 2. c. tria legitima* ... *c. honorantur 31. q. 2.* ubi Ambros. *puellam ne quidem consuli* ait, ex historia Rebeccæ, quod parentes non præsumantur quicquam mali de liberis statuere velle, quanquam de hoc, an Rebecca rogata sit, aliter conjectet Martyr. *in c. 24.* ... *Bid. in de caus. matrim. q. 4.* Et his CC. non requiritur consensus tantum ex honestate, sed omninò ut matrimonia sint & habeantur legitima, in quo iis con... cum ll. civilibus, injustas nuptias vocantibus, quæ sine parentum consensu contrahuntur, *in pr. inst. de nupt. l. Paulus de stat. hom. l. 2. 9. & 18. de rit. nupt. l.* ... *C. de nupt. l. un. § oportet C. de rapt. Virg. Nov. 22. l. si uxor 23. § si qua uxor* ... *ad l. Jul. de adulter.*

19 Qui verò in contrarium adduci solent CC. facili & expedita interpretatione ad bonum sensum reduci possunt. Nam quod *in c. sufficiat 27. q.* ... *suorum* ... dicitur, *de* ... *agitur*, non verisimile est ... tes voluisse Nico... particulam *Solus* excludere, cum idem ... consensum conspicuè requirat ... sed opponit eam ... læ, ut sensus Canonis idem sit, qui *l. nuptias de R. I. & l. pen. de donat. inter vir.* ...

Canones pe... adversus damnantur per... parentes.

Et jus quidem.

... ad excludendum concubitum solus consensus dicitur matrimonium con... Quod enim consensum parentum noluit exclusum, apertè evincitur ex ... : *secundum leges.* Nam sive ea referas ad verbum *sufficiat*, sive ad ... semper intelligitur consensus parentum inclusus, quia consensus nõ ... mus aut secundum leges, nisi consentiant omnes, sub quorum potestate ... contrahentes. *l. 2. de rit. nupt.* nec secundum leges civiles (quas hîc intel... oportet, cum Canones longo tempore pòst lati sint) aliter sufficit solus con... quam ut concubitus excludatur. Atque non alius potest esse sensus, *c. tua* ... *cum locum c. sum apud Eod.* cum ubique legitimus consensus requira... ... solus. Semper enim interpretatio ita facienda, ne jus naturale ... convellatur: & ubi obscuritatibus involvitur Jus Canonicum, ex... petenda ex civili. *Dd. in c. 1. de op. nov. nunt.* 20. 21.

Responsio ad c. sufficiat.

Item ad c. tua &c.

... tius videtur urgere *c. cum causa* d. *Raptor.* ubi mulier jubetur manere in ... militis, qui ipsam invitis parentibus eripuerat & vitiarat. Ideoq; Mar... *Jud.* Duar. *c. 2. sol matr.* Oldendorp. *class. 4. act. 26.* summæ iniquitatis ... hoc cap. idque sequenti rescripto Innocentii corrigi censent. Sed etsi ... totum hoc cap. agnoscatur, nihil tamen Canonistarum sententiam ... quoniam conjugium permittit Pontifex, non quod fuerit legitimum ab ... quod concubitus superveniens non sinat illud amplius rescindi, tum ... favorem conjugii & liberorum, quibus jura impensè favent, *l. 7 sol. ma...* ... propter honorem vitiatæ, quæ non facilè sit inventura maritum, & ... quod nimis acerba videatur conjugum, post longam consuetudinem ... Satius enim est parentum juri quodammodo detrahere, quam per... ... ut obtentu patriæ potestatis, quæ non in atrocitate, sed pietate consiste... *l. Divus ad l. Pomp de Parric.* conjugia quieta turbentur. *l. 1. §. 3. de liber. ex...* ... elegantissimè decidit *lib. 2. sent. 19.* *Eorum*, inquiens, *qui in potestate ... sine voluntate ejus matrimonia jure non contrahuntur, sed contracta non sol...* Contemplatio enim publicæ utilitatis privatorum commodis præfertur, & ... persuadendum est, ne acerbè & rigidè patriam potestatem exerceat, qué... Ambros. *in Epist. ad Syricin.* laudat patrem, qui nuptias à filio se invito, ... dissolvebat, non quod dissolvere non potuisset, *ut interpretatur Bellar.* ... ex indulgentia jure suo uti nollet. Publicæ quidem utilitatis intuitu di... contracta conjugia tolerari quæ aliàs, imprimis non subsecuta copu..., jure rescindi possent, ut apertè sancitur in lege divina *Deut. 7. Exod. 22.* ... & probatur à Luthero *in lib. de caus. matr. q. 1.* per honorem, quem paren... 4. præcepto debent filii. 22.

Ad c. cum causa de Raptor.

Nam si votum Deo factum, irritum fieri potest, propter dissensum paren... qua ratione rescindi non possit obligatio, quæ facta fuerit homi... *de ... dier. lib. 4. c. 1. Er ... sm. Sarcer. de conjug. part. 7.* Etiam post concubi... matrimonia jure dissolvi posse tenet Bidembach *q. 1. de matrim. n. 3.* ... non ... borat nuptias & Deus arbitrio patris relinquit, utrum fi... ... stupratori in conjugium tradere velit vel non, *Exod. 22.* quemad- 23.

De jure divino ... cum ... parentum.

 modum

24. *Vtrum rescindi possint consummata matrimonia.* modum & Sichem post viciatam Dinam consensum patris implorat [illegible]
Nec juvanda est malitia eorum, qui eo fine comprimunt filias, [illegible]
potiantur. Sed ad evitandum scandalum majusque malum, & ut [illegible]
consulat pater, cogitur concedere, quod de jure non tenebatur. [illegible]
bus qui sunt sui vel. c.quemadmodum in fin.princ.de jurejur.Melancht.in [illegible]
de conf.part Beust de matrim.c 46.& 47.Brisson lib.sing.de jur.conn [illegible]
est, quod rescripto suo indulget Lucius: eoque modo non corrigit antiqu[illegible]
nones, sed exceptionem tantum addit ex humanitate, si coitus [illegible]
personæ desertæ & liberis consulatur. *Duar d.c.2.& ex eo Cypr* [illegible]
Quanquam & dissensus parentis, quoad nuptias *in d.c.* non exprimatur, [illegible]
sensisse dicatur, quoad raptum, & sic interpretantur Decian. *2.pract.* [illegible]
d.c. [illegible] *n.12.* Gentil. *lib.4.c.4.* Proinde frustrà ex jure Canonico sententi[illegible]
stabilire nituntur Canonistæ & Sententiarii, quippe quod ipsis è diametro [illegible]
gnat. Quin etiam, licet Pontifex ita determinasset, ipsa tamen determi[illegible]
la esset, quia contra jus divinum & naturale dispensare nequit, propter [illegible]
potestatis. *l.ult.de jurisd.c.cum inferior,ubi gl.in verb.ligare. de maj*[illegible] *& obed.* [illegible]
Romani.in pr.de Elect.

25. *De jure naturæ.* Ex jure naturali jam supra argumentum extruximus, fundatum in [illegible]
te patria, quam natura parentibus concessit in liberos. Contra præcept[illegible]
turæ igitur agunt, qui ex hac potestate se exolvunt. Thomas *in 4* [illegible]
part.3.q.45.artic.5. declinat hanc rationem & illam alteram *ex Ep*[illegible]
obedite parentibus vestris in omnibus, quod filius non sit sub potestate [illegible]
habeat sui quoque libertatem, quam quidem ipsi largimur, sed it[illegible]
& coerceatur à potestate superiori. *Nusquam libertas gratior extat,* [illegible]
Quam sub Rege pio. Minimè tamen sub rege pio facere licet, quod libet. [illegible]

26. *Iustinian. magis respexisse jus civile.* bertate hac limitata paulò post plura dicemus. Modò pergemus [illegible]
mentum ex potestate naturali petitum, quod Borcholt. *de grad.* [illegible]
com.inst.ad t.de nupt.§ 1.n.17. Cujac. *3.observ.*[illegible] Sneidevv. *in pr* [illegible]
tum civile vocant, & Anton. Guibert. *in comm.de sponsal & matr* [illegible]
jure naturali consensum parentum non exigi, quia de jure natur[illegible]
iam in potestate matris, nec tamen matris consensus necessarius e[illegible]
C.de nupt. quod est etiam argumentum Antonii Fabri, *tit.de nupt.* [illegible]
Gentil. *lib 4.de nupt.c.2.* transfert argumentum ad rationem naturalem [illegible]
illud eo sensu consideratum fuisse addat à Justiniano, contra Cujac[illegible]
re nulla ratione potest quia ne emancipatis quidem integrum [illegible]
sensu patris nuptias inire, nec spernendus omnino consensus m[illegible]
minus ex quarto præcepto debetur reverentia, quam patri. Consideravit [illegible]
Imperator potius rationem civilem, ut notat Vultej. *d. n.17.* quia [illegible]

27. *An necessarius sit consensus matris.* bat, quàm naturalem, quam si attendisset, matris assensum non [illegible]
10.20.C.de nupt. Nam sive hanc rationem spectare [illegible] sive [illegible]
plicandas, ex reverentia, & gratitudine parentibus debita pe[illegible]
ditur persona matris, ejusque consensum in Consistoriis Saxoni[illegible]

tur Sneidevv. *ad t.de Nupt.n.38.Beust.de matrim c.47.Cothmann.cons.10. n. 97. & ibi in ... rspt.l ...nenses n.682. Celer.decis.5. German. Mollerus lib.1. Semestr.c.47.per tot. Cypr.c.6.de sponsal.§.7.* Pietas quippe parentibus, etsi inæqualis sint potestatis, æqualis debetur, *l.furiosi.de tutor.fur. l.6.de in jus voc.* quod ipsam naturam nos in belluis docere ostendit Montec. *1.Pol.tex.140.sub fin.* & tam de matre, quam patre maledictio concipitur: *Qui non obedierit,*&c. *Lev.20.Prov.1.v.8.* August. *Epist.133.* rogatus, ut puellam aliquam juveni jungeret, *Facerem,* respondit, *sed mater pueri non adest.& tu seu ad nuptias contrahendas ejus voluntatem esse necessariam.* Tobias addit rationem: *Memor esto, quanta pericula passa sit propter te in utero suo.Tob.4.* ex qua Clytemnestra id juris sibi tribuit *apud Eurip.in Iphig.*

Egone, quos peperi liberos, non elocem?

Phormio in consilium adhibet uxorem, *Act.4.sc.5.*

Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc,
Priusquam hinc abeat, volo ipsius quoq; voluntate hæc fieri,
Ne se ejectam prædicet.

Livius *lib.38.* quando indignantis uxoris, de desponsa contra scitum suum filia, verba affert, aliam rationem tangit. Indignatur enim Scipionis Africani uxor, nihil de *communi filia* secum consultatum, cum inscia matre ne elocari quidem debuisset, etiamsi T. Gracho elocari potuisset. Quia enim communes sunt liberi utrique parenti, neutri invito subtrahi debent. Imò, si parentum consensus præcedere debet, quia parentes liberis omnia ex voto parant, *l. pen. de bon. libert.* eò magis videntur matres sollicitæ futuræ pro commodis nuptiis liberorum, quo majori amore eos prosequuntur, tum quod eos tanquam sui partes venerentur, tum quod majori cum labore & periculo eos in lucem ediderint, ut edisserit Arist. *... Eth.c.12.* & dicit text. *in c fin.de convers.infid.* quod infans *ante partum* matri *sit onerosius, in partu dolorosius, post partum laboriosius. Gomez.in § fuerat. inst.de act.* 28.
Si verò alteram rationem spectare velimus, quà parentum consensus requiritur, quia rectius liberis prospicere possunt, quam ipsimet ipsi, constat matribus eò minùs deferendum, quo minus consilio & prudentia valent, *cap. Forus de V. S.* quamobrem lex Genevensium, *l.101.* matrum vota illigat consilio proximorum cognatorum, *des principaux parens, s'il y en a* &c. qua ratione & statutum valere censet Jas.*l.41.de vulg.* ne mulier possit testamentum facere, sine consensu propinquorum, propter fragilitatem sexus. *Bartol. l. 1. si cum dotem § Eo tempore solut. ma... Castr. inst.l.1.C.unde vir & uxor* Et quandocunque contentio incidit inter patrem & matrem, illius sententia standum esse, rectè docet Cypræ. *d. cap. 6. § 8. Heig q 22.n.58.* Beust.*c.47.* quia, præter rationem allegatam, *nec ipsa æquitas*, ut ait Apul. *9 Metam: patitur, habere plus auctoritatis uxorem, quam maritum.* Tum demum enim matris adsensus requiritur, si post obitum patris, filia recidat in imperium matris. *l.1.l.in conjunctione C.de nupt.*

Atque hæc est una ratio ex natura deducta, cui similis est & hæc ab Oldendorp proposita: Matrimonium constituitur per consensum liberum, *l. nuptias.* ... Sed filius vel filiafam. consensum in ea re & jus suæ personæ nullum habent, 29 *Liberi non sunt sui juris.*

Canonistarū responsio. bent, cum sint alieni juris. *in pr. inst. de patr. potest.* Canonistæ hoc argumentum prorsus invertunt, & ex omnimoda libertate votorum connubialium, *c. cum c. requisivit. de spons.* inferunt, non esse liberam voluntatem liberorum infringendam imperio paterno, iniqui, me hercule, libertatis interpretes, quasi non & jus civile eandem libertatem requirat, *l. Titia 134. in pr. de V. Obl. l. 2. C. de inut.* *Refutatur.* *l. nec fil. neq; ab initio C. de nupt.* quam tamen cum potestate paterna militare censet. Quod si absolutè libera debent esse vota contrahentium, cur Pontificii tot gradus cognationis prohibent, & quasi id nondum sufficeret, spiritualem cognationem adiiciunt, & sacerdotibus libertatem illam prorsus adimunt? cur Romani vota istæc, quæ libera debere esse non ignorabant, limitarunt ad cognatos aut cognatas? Si sui juris prorsus sunt liberi, *ut Thom. u disputat,* cur vetuit Deus ducere uxores disparis religionis, aut ex diversa tribu, *Num.* aut quo jure licet patri filium venundare, *Exod. 21. 22. tot. t. C. de parent. qui l. b. d.* si non potest impellere ad vota matrimonialia? Cogi quidem non potest, *l.* *de spons. al. l. non cogitur. de rit. nupt. l. nec filium C. de nupt.* nec etsi possit, debet,

30\. *Pater inducens filium ad conjug. non cogit.* matrimonia coacta difficiles soleant habere exitus, *c. requisivit de sponsal.* omne necessarium triste esse ex Aristotele tradat Bald *in l. neq; ab initi. C.* sed tamen paterno imperio amicè induci se pati debet, & tum solùm dissentiendi à patre licentia filiæ conceditur, *si indignum moribus vel turpem sponsum elegerit. l. sed quæ. de sponsal.* Nec propterea cogitur, quia metu contractum matrimonium non subsistere, *l. si mulier. Quod met. caus. & not. ad c. Abb.* *c. cum locum de spons. Bald ad l. si patre de rit. nupt.* sed maluisse præsumitur, ut interpretatur Celsus *d. l. si patre.*

31\. *Alia ex natura ratio.* Aliter ex natura rationem deducit Theophil. *Inst. de nupt.* Δίκαιον ... τοὺς μέχρι τοιαύτης ἡλικίας, ἀναθρέψαντες τοὺς γονεῖς ταύτης ἀξιοῦσθαι τῆς τιμῆς ... τῷ γάμῳ ... Nam cum persona patris filio semper debeat videri sancta, *l. persona. de obseq. parent. & patron. a lib præst.* & ad obedientiam obligetur persona filii, quam quasi remunerationem retribuit tot tantisque beneficiis, quibus ab eo momento affecta sunt, ex quo cœpit aliquid esse, quemadmodum Paulus præcipit, *ad Ephes. 6. Filii obedite parentibus in omnibus,* non potest major injuria fieri parentibus, quam si in hoc negotio eorum autoritas spernatur, in quo ... spei suæ collocarant. Nec id faciunt filii ex honestate, aut ad decorum, *ut interpretatur Magister sententiarum & gl.* quia, quo fit ex mandato divino, ... te fit. Generale autem non tantum mandatum Apostoli est *ad ... sunt vera, quæcunq; honesta, quæcunq; justa, quæcunq; pura, quæcunq; ... cunq; boni nominis, hæc facite:* sed & idem filios jubet obedire parentibus in omnibus, *ad Ephes.* & Deus ipse, ante omnia secundæ tabulæ opera, vult ut parentibus honor habeatur, & extremis malis devovet, quicunque contra fecerint. ... autem maior est inobedientia, quam si parentum consilium & autoritas ... gligatur negotio, in quo sacræ literæ quam maximè ejus rationem habent, ut paulo post declarabimus.

32\. *Alia ratio.* Bartolus *in l. in bello de capt. & postlim. rever.* affert rationem aliam, quod civilem

[illegible]vilem vocat Heigius *q. 22.n.20. Alber. Gentil. lib. 4. de nupt. c. 2. Hottom. com. inst. ad [illegible] de nupt.* Quod videlicet si filius inscio & invito patre uxorem ducat, avo nasci-[illegible] sit hæres invito, quod civilium legum dispositio non admittit, *§. sed si quis [illegible] adopt. l. oratione de ritu nupt. d. l. in bell. § medio.* quæ ratio locum quoque ob-[illegible] in filia hoc modo, quo declarat Ambros. *Epist. 43. venturam in locum filiæ tuæ, [illegible] udicio eligere tu cui sis pater.* Aliæ non nihili rationes ex principiis Politicis [illegible] intur, quibus, quam sit & Reipubl. & familiarum saluti utilis consensus [illegible]rem, firmissimè evincitur. Quod enim Imper. dicit, *in l. 26. C. de nupt. ex as-[illegible] omnes consistere nuptias*, ex parte juvenum & puellarum nimis quam verum [illegible] Nec enim ætas illorum fert, ut consulant in longitudinem, & sociam vitæ se-[illegible]nt ex consilio, quo & propter ætatis immaturitatem destituuntur, & præ amore uti non possunt. *Ubi enim error aut affectus menti obfusus est*, ait Senec. *Ep. 94.* 33. *Juvenum libido alliganda consilio parentum.*

Nihil proficiunt consilia, nihil præcepta; sed

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Quam multos enim infelicibus irretiri nuptiis videmus, inprimis in Academiis, [illegible] licentia deteriores reddit ad amorem proclives animos, & metum adimit ab-[illegible] patrum? Quotus quisquam est illorum, qui non jure audiat:

Ah miser

Quanta laboras in Charybdi,

Digne puer meliore flamma. *Horat. lib. 1. Od. 27.*

[illegible] igitur Aristoteles præceptorem dicebat præsidere pueris, ut mentem appe-[illegible] sensitivo, eò quod sibi ipsis prospicere non possint. Ita vaga illa & inconsi-derata juvenum libido alliganda est freno imperii paterni, ne tam suæ, quam pa-[illegible] filiæ, incorrigibile accersat infortunium. Parentes enim præ ætate rectius [illegible]piunt, quid sit ex re liberorum, ut ait ille *apud Comicum*:

Tibi me est æquum consulere pater.

[illegible] præsumuntur erga ex se genitos affectu, non nisi optima consilia pro iis [illegible] quibus omnia ex voto parant, *l. si pater. C. de spons. l. pen. C. de bon. libert. l. [illegible] 8. in fin. quod met. caus. l. nec in ea 22. ad l. Jul. de adult.* Nec enim melio-[illegible] amicum sit invenire filius, quam patrem, ut ait gl. *in l. quidam. ver. instituere. de he-[illegible]* Porrò verò, quid iniquius, quam si patrifamilias, qui in domo sua lo-[illegible] dominium possidet, *l. pronuntiatio. 195 § familiæ 2. de V. S.* imperium domesti-cum eripiatur sine causa, quod tum fieri necesse est, si vel filius in familiam intro-ducat, quam pater aversetur, vel ex familia abripiatur filia, quam pater retinere [illegible]. Denique cum pater debeat filii novellam familiam opibus & opera ju-[illegible], quid injustius, quam si serpentem in sinu fovere, aut filium in extremam [illegible]iem sua culpa projectum spectare cogatur? *l. 3. C. ne fil. pro patr.* 34. *Parentes optima consilia capere pro liberis.* 35. *Rationes aliæ.*

Superest assertionem nostram deducamus ex dictis & exemplis sacrarum [illegible]rum. Et quidem *Exod. 22.* ne stupratori quidem licet vitiatam ducere, si pa-[illegible] dare negaverit, unde potestas parentū manifestissimè evincitur, quip-pe sine quorum consensu irrita fiunt matrimonia, quæ rata haberet ipse Ponti-fex [illegible] causa. de Raptor. Prætereà ubique parentibus injungitur, quales filiis da-[illegible] 36. *Ex sacris literis.*

re uxores, & filiabus accipere maritos debeant. *Deut. 7. Exod. 21. & 34. Hierem. c. 29. Syrac. c. 7. 1. Cor. 7.* Quod si ea res fuisset in arbitrio liberorum, frustra tribueretur parentibus, qui de factis liberorum respondere non tenentur, nisi quatenus ex ipsis obligantur. Potius liberis præcipi debuisset, ne cum peregrinis se commiscerent, quam parentibus, ne id permitterent, si jure idipsum prohibere non possent. Cum Benjamitas à consortio suo reliquæ tribus prorsus exclusos cuperent, adeo, ut nec conjugia cum iis communicare amplius vellent, non adigunt liberos ab conjugia Benjamitarum abjuranda, sed ipsi parentes juramenta suis verbis concipiunt, se videlicet nec accepturos filias ab illis, nec filios iisdem daturos, quod juramentum fuisset planè lusorium, nisi parentes liberorum voluntates in manu sua habuissent. *Iud. 21.*
37. Præterea, cum à voto ad matrimonium valeat consequentia, sicut votum Deo factum rescinditur ob defectum consensus paterni, *Num. 30.* ita eò minus valebit promissio facta homini ob idem impedimentum, quò majori religione tenemur vota exolvere Deo, quam promissa præstare homini. Ideoque rectè Erasmus *de inst. Christ. matrim. Nullum opinor in sacris literis exemplum inveniri, filiosfam. aut pupillos, clam iis, in quorum potestate sunt, contraxisse matrimonia, quod illis reclamantibus valuerit.*
38. Nam quod de Esau affert Bellarmin. qui Cananeas duxerat, indignantibus parentibus, quæ tamen uxores vocantur in sacris literis, ut & liberi pro spuriis non traducuntur, nec conjugium irritum pronuntiatur, quemadmodum Euarist. Papa matrimonium, insciis parentibus initum, appellitat stuprum, scortationem, adulterium: *Tom. 1. Concil.* parum ad rẽ facere videtur, quia indulgentia jus non facit, nec quid fecerit Isaac, spectandum, sed quid facere potuerit. Joseph. *1. Antiq. c. 26.* filio id indultum testatur ab Isaaco, ne primogenitum contristaret. Potuisset igitur matrimonium rescindere, sed ne molestiam crearet filio, à jure suo recessit. Uxores fateor appellari eas, quas Esau sibi copularat. Sed scriptura solet se conformare communi phrasi, quemadmodum Paulus ait, *1. Cor. c. 8. Deos multos esse, Dominos multos*, non quod Deos multos astruere velit, sed quia vulgo linguam accommodavit. Hæredes sanè & numerosam posteritatem reliquit Esau: sed legitima an fuerit nec ne, scriptura non decidit. Apud gentes verò legitima habebatur, quæ & verbo Dei destituebantur, & principia naturæ susque deque habebant.
39. Exemplum Tobiæ, quod idem Bellarminus affert, vana conjectura nititur. Licet enim absente patre contraxerit Tobias, tamen qui scit Bellarminus, quod ipsi de voluntate patris non constiterit, cum & à Raphaele doctus & ductus fuerit, & ex post facto præsumatur patris voluntas præcessisse. Sic enim respondet Imp. *in l. si ut proponis. C. de nupt. Si pater postea resciscens non contradixerit, valent nuptiæ*, & *in c. mulier. 32 q. 2.* roboratur votum, inscio patre, factum, si pater id cognoscens non contradixerit, quod traxit Ambros. *ex Num. c. 30.* Justinianus quidem *in pr. Inst. de nupt.* vult jus-
40. sum patris *præcedere*, idque fieri debere contendit Alber. Gent. *d. li. 4. c. 3. Heig. q. 22. n. 61. Beust. de matrim. c. 45.* Verum Hottom. *lib. 1. amic. resp. c. 3* vocabulum præcedere, non ita strictè ubique accipi demonstrat, & Mauser. *Inst. de nupt.* nihil referre ait, sive sequatur, sive præcedat consensus parentum, dummodo interveniat,

Resp. ad exẽplum Esavi.

Ad exemplũ Tobiæ.

Consensus parentum an præcedere debeat.

niæ, idque probat *ex l. nec filium 12. C. de nupt.* ubi tamen Imper. ait, consensum patris accedere debere, non contractis, sed contrahendis nuptiis, & hoc modo procedit. Paulus quoque *in l. in sponsalibus 7. de sponsal.* exigit consensum, non post nuptias, sed in sponsalibus, adeoque ante nuptias. Anton. Faber. *in jurispr. Pap. t. 9. princ. 4. ill. 10* affert *l. dotis permissio 68. de jur. dotium,* ubi nuptiæ à die supervenientis ratihabitionis convalescere dicuntur. Sed quod Paulus *in fi.* addit: *Intelligi semper filiæ patrem consentire, nisi evidenter dissentiat*, ex sententia Juliani, inde ... nodus solvitur. Nam quia tacitus consensus sufficit, *d. l. 7. & l. 12. de sponsal. l. 5. C. de nupt. c. 1. §. fin de despons. Impub. Beza de divort pag. 80* eò quod nulla suspicio metus aut coactionis cadat in parentes: multò facilius præsumitur, quam expressus. *Alex. lib. 6. consl. 218.* Sicut igitur Arist. *3. Eth. c. 1* ex pænitentia & dolore secuto, præsumit proæresin ita animus parentum non alienus demonstratur à posteriori, si scilicet factum filii pater probet. Nam si ab initio id rescisset, pari facilitate consilium filij juvisset. *Panorm. in c. cum nos. de his quæ fiunt à præl. Beust. de matrim c. 46. Connan. lib. 8. n. 6. Anton. Fab. d. illat. 10.* 41.

Cum igitur exempla in contrarium, ex sacris literis adduci nequeant, non: iniquum erit, præter præcepta, etiam exemplis demonstrare, quam sit parentum consensus necessarius, & à sacris literis requisitus. Deus ipse, tanquam primus & communis parens, conjugem obtulit Adamo; & adumbraturus typum Ecclesiæ in conjugio, filio suo dilecto desponder eam. Isaac, etiamsi jam quadraginta annis superior, *Gen. c. 25.* non properat tamen ad nuptias inconsultas suo impetu, sed expectat, donec pater mittat, qui conjugem sibi deposcat: Et hæc conjunx, ne rogata quidem, si Ambrosio credimus, aut quod verisimilius, & patet *ex versu 58.* & ex eo, quod donaria legati acceperit, patris voluntati non ausa refragari, à patre Bathuële traditur Eleasari. *Gen. 24* Jacob iterum cum Labano contrahit de mandato parentis, quod cum neglexisset Esau, meritam Isaaci incurrit indignationem. *Gen. 28.* Imò & agrestis aliàs homo, & ferus venator Ismaël non dedignatus fuit uxorem accipere à manu matris. *Gen. 21.* ubi singulariter id notandum monet Luther. *in comment.* Egregium verò exemplum petere licet ex historia Samsonis, qui licet perditè arderet Philistinam, eò tamen audaciæ provectus non erat, ut amatam abducere auderet, inconsultis aut refragantibus parentibus. *Iud. 14.* Thamara, regia virgo, negat se admiscere fratri, sed, quicquid hujus facere fas sit, remittit ad arbitrium parentis. *lib. 2. Sam. c. 13.* Tobiæ dat Angelus consilium, ut à patre Raguële, Saram uxorem petat, *Tob. 6.* Qui igitur verisimile sit, ejusdem Angeli ductu, Tobiam duxisse uxorem, inconsultis parentibus, ut inscitè obiicit Bellarminus.

42. *Argumenta ab exemplis.*

Nec obstat, quod ex sacris literis obiici solet: Id genus matrimonia non esse irrita, nec rescindenda, quia propter uxorem deseret homo patrem & matrem, *Gen. 2.* & quod Deus conjunxit, homo non separabit. *Matth 19.* Qui enim contra præscriptum divinarum & humanarum legum conjunguntur, non conjunguntur à Deo, sed ab autore omnis mali, & perpetuo ordinationum divinarum

43. *Respond ad tertium argumentum.*

& conjugii hoste Diabolo. Bellum justum permittit & adjuvat Deus. Att
non favet civili & injusto.

24. Proinde sic concludimus de jure naturali, divino, Canonico & Civili
Lex Roman. cessariò requiri ad legitima conjugia consensum parentum, id quod non
tum jure Romano receptum est, ut præter jura allegata etiam Gellius docet
l.7. inquiens: *In ejusmodi omnium rerum generibus patri parendum est, veluti si*
rem ducere imperet, aut causas pro reis dicere, sed etiam apud alias nationes. Lex
VVisigothor. sigothorum fuit: *Ut, quæ nupsisset invitis parentibus, ea de bonis eorum non alite*
beret, quam si ipsi reliquissent. lib.3. t.2. Constitutiones novellæ Saxoniæ iden
Saxon. sponunt *t.* von Ehegelöbnuß ut liceat parentibus liberos, vetita matrimonia
arbitrio contrahétes, vel ad dimidium legitimæ, vel in totum exhæredare, E
de sponsal. c. 21. quod tamen in mitiorem partem Beust. interpretatur tantu
Hispan. Minorennibus. *de matr. c.47.* Leges Hispaniæ *l. 2. t. de matrim. li. 3. fort. l. 4. t. 1.*
Ord. l. 10. t. part. 4. non tantum pro irritis habent matrimonia sine consensu
rentum inita, sed & gravissimis pœnis contrahentes persequuntur. Galli sec
detrectarunt decretum Synodi Tridentinæ admittere, *Guibert. de matrim. t.*
Gall. Genue. *in nupt. n.114.* Quin etiam Henricus II. & Curiæ tam Parisiensis. *Papon. lib.*
ar.3. t.4 arr.22. quam Tholosana, *Corras. in paraphr. arr. Thol.* contrarium def
runt, adjecta gravi pœna, si quis vel quæ parentum consensum contemserit
contemtus autor extiterit. Henricus II. etiam exhæredandi potestatem in
get, contra inobedientes hoc casu liberos, *in Edicto Paris. Ann. 1556. lib. 5. corp.*
t.1. l.2. Genevenses ante 20 annum juvenibus, ante 18. puellis non dant lice
ou puissance de contracter mariage, sans congé de leurs pares: nec post illam ætat
nisi pater rogatus, voluntati liberorum præter causam refragetur. Tum en
Muscovit. Consistorio cogi potest, cognita causa. *l.110* Muscovitarum consuetudo pro
tribuit hanc potestatem parentibus. Nec enim illic nuptias ambit sponsus
sponsæ pater quærit affinitatem apud sponsi parentes, adeò, ut totius ne
cardo vertatur in manu parentum, *ut testatur Sigismund. Baro in hist. Muscov.*
nos movere debet exceptio Canonistarum, *Iohan. Andr. in c. statutum in 1. de h*
in 6. Felin. in c.1. ubi latè & ut ipse sibi videtur, clarius quam unquam alius, de spo
Decian. cons.13. Covar. d. §.8. n. 6. & 7. Iohan. Lup. in c. per vestras, de donat. not. 2.
qui legibus principum omne pondus detrahunt propter defectum potestati
25. quia ad solum Pontificem pertinet de Spiritualibus disponere. *c. fin. de jud.*
Effugium Canonistarũ antevertitur. Nam *li. 2. de iur. Maj. c. 6.* pluribus ostendimus, non posse Principes Politico
omni re sacra abigi, cum & de juramentis disponant & rebus locisque & pe
nis religiosis. Nec verò consensum parentum Spiritualibus rebus immiscer
cum jura familiarum fluant ex principiis Politicis, & non omne, quod ex s
literis deciditur, spirituale sit, cum sacræ literæ sæpissimè sese etiam ad Poli
dimittant.

Unicum superest determinandum, quousque consensus parentum ad c
jugii integritatem sit necessarius. Nam Anton. Guibert. *lib. 1. qq. iur. mem. 1. b*
& in comm. de sponsal. & matrim. hoc argumento negat necessarium esse con

sum parentum, quia in definitione nuptiarum non exprimitur, *l.1. de rit. nupt.* cũ tamen definitio evolvere debeat omnia, quæ sub nomine definiti continentur. *l.1. § dolum. de dol. malo.* Beust. *de matrim. cap. 46.* solennitatem substantialem dicit esse consensum: Alber. Gentil. *4. de nupt. cap. 3.* consensum paternum assimilat formæ assistenti aut removenti impedimentum. Borcholt. *de grad. pag. 46.* respondet argumento Guiberti, ut vulgo solent, scil. implicitè fieri mentioné consensus in vocabulo conjunctionis: quo modo se habeat consensus ad matrimonium, indecisum relinquit. Ego verò, ubi nuptiarũ naturam intueor & legem 1. confero cum *l. 2. de rit. nupt.* & cum pr. Inst. *de nupt.* non aliter controversiam expediri posse video, quam si legitimas nuptias separemus à nuptiis absolutè & in se consideratis, quo respectu definiuntur *in d. l. 1.* Nam & bellum abstractè ita definit Ulpianus *in l. hostes de capt. & postl. revers.* Unde Socinus occasionem traxit errandi *in l. 1. de adq. poss.* quasi justa causa ad justum bellum non sit necessaria. Ita & legis virtutes abstractè assignat Modestinus *in l. 7. de ll.* cum tamen Chrysippus non definiat, nisi bonam legem, quæ sit regula justorum & injustorum. *l. 2. ff. Eod.* In conceptu enim nuptiarum non includitur, ut sint justæ vel legitimæ, sicut nec in conceptu belli, vel legis: ideoque quæ legitimas nuptias faciunt, in definitione exprimenda non fuerunt. Verum legitimæ nuptiæ, & quæ subsistere debent, ut ait Paulus *d. l. 2.* consensum requirunt essentialiter, cum eas consensus faciat, *l. nuptias de R. I.* Consensus verò non est perfectus eorum, qui non sunt sui juris. *in pr. Inst. de patr. pot.* Ergo sicut autoritas patrum complebat potestatem populi, *Liv. lib. 1. Flor. Epit. 21.* & sicut auctoritas tutoris exigitur ad roborandum contractum pupilli, *l. si quis mihi. 25. § jussum, ubi Bart. & Dd. de adquir. hæred. Fels. c. 1. de sponsal. Hottom. lib. 1. amic. resp. c. 3.* ita requiritur consensus paternus, tanquam complementum consensus contrahentium, in quo consistere substantiam matrimonii jam supra diximus. Et hoc in justis nuptiis tantum, *in pr. Instit. de nupt. d. l. 2. de rit. nupt.* Nam injustæ per quamcunque conjunctionem fieri possunt, quod in generali & abstracta definitione Modestini spectatum fuit. Vulgaris enim est ista definiendi methodus Modestino, ut jam *ex l. 7. de ll.* patuit, & ex definitione usucapionis, quando ait *in l. 3. de usurp. & usuc. Usucapio est adjectio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti*: nec includit titulum aut bonam fidem, sine quibus præscriptio non subsistit. *§. 1. Inst. de usu & long. temp. præscript.*

4 *Cur in definitione conjugii non fiat mentio consensus.*

47. *Exploratur definitio.*

De consensu tutorum & curatorum. Sect. II.

1 Qui sint loco parentum.
2 Curatoris consensum non requiri.
3 Sed tamen Tutoris.
4 Matris autoritatem majorem esse quam tutorum.
5 Nuptias non rescindi per dissensum tutorum.
6 Consensum tacitum pupilli tutori non satis esse.
7 De consensu tutorum lex Danorum.
8 Statutum Lubecensium & consuetudo Brandeburgensis Marchiæ.
9 Quæ non probantur juri civili, quia impediunt libertatem matrim.
10 Taxatur consuetudo Anglorum & lex Gulielmi Siculi.

1. *Qui sint loco parentum.* ET de parentum quidem consensu satis: Præter quos nominat Paulus *Eos*
quorum potestate sunt liberi l.2.de rit. nupt..seu ut Lutherus loquitur *in libr*
caus.matrim. Was an Eltern stadt mag sein / quæ verba accipit Beust. *de spon*
cap.21. de avo & proavo,potius,quam persona extranea,quia tutoris tanta po
2. *Curatoris consensus non requiritur.* stas in matrimonialibus non est,quanta parentum. Et quoad curatorem res p
na est,quem Salycet. *in l in copulandis C.de nupt.*& gl. *ib.in verb.Ejus voluntas. A*
Fab.tit.de nupt.pr.4.Illat.8. distinguit à tutore,quod inconsultò negligit Sneide
de nupt.in q de cons.tut. Quia enim rebus tantum datur curator, ut Bald. sumr
legem,*sciendum 20.de rit nupt.*& constat *ex d l.sciendum & d.l.in copulandis.* in p
sonam jus non habet,id quod Severus & Antoninus rescripserunt in hæc ver
Ad officium curatoris administratio pupillæ pertinet. Nubere autem pupilla suo arbi
potest. Proinde malè Hottom. *Inst.de nupt.*.etiam curatoris consensum ex ho
state requiri asserit

Sed tutor præsidet etiam personæ & moribus,*Inst.de tutor.* & ut ait Theo
§.1.de satisd.tut.datur in patris locum, cui idcircò potestas elocandi pupillam att
3. *Sed Tutoris.* bitur. *l.1.l.ult.C de nupt.l.unic.C.si rect provinc.l.6..de sponsal. l.si tutor junct. l.seq*
interd.matrim.inter puell.& tut.c. aliter 30.q.5.gl.& Dd.in l.1.C. de sponsal. & in l
de nupt Potestas verò hæc minor est,quam matris,ut apparet ex judicio magis
4. tuum Ardeatium, qui secundum matris arbitrium, jus nuptiarum contra tu
rem decreverunt. *Liv.lib.4.* Imo Heigius *q. 22. n.10.* non tam consensum, qu
scientiam & *consilium* tutorum exigi censet. *Consilium* autem,inquit Cajus. *no*
obligatorium, quia nemo ex consilio obligatur,etiamsi non expediat ei, cui dabatur, q
liberum est cuiq; apud se explorare,an expediat sibi consilium. l.2. in fin. Mandat. c. c
in veteri de Elect. Nam si consensus tutorum perinde requireretur, ut parentu
5. perinde possent tutores matrimonium contra placitum suum contractum
Tutoris dissensus nequit rescindere matrimonium. scindere,ut parentes,cujus contrarium sancitur. *in l.si pater.4.C de sponsal.* Su
enim ratio assignata fuit, quare consensui parentum tantum sit indultum, q
parentes præ pietate paterna,quam nullus affectus vincit, *l. fin. C. de curat.fur*
optima consilia pro liberis capiunt. *l.nec in ea ff. de adulter.* At hæc ratio pror
cessat in tutoribus,quos tam arctis legibus circumscripserunt Romani,quod
rum fieri non satis fidem haberent, *Paul.Mont.de jure tutel.c.32.reg.2.& 9.Chass*
in consuet.Burg.rubr.des enfans des plusieurs licts.§.4. in verb.maintenir. n.1.& 2.
alia de causa matrimonia inter tutorem & pupillam prorsus vetuerunt Impp
tit.C.de interd.matrim.inter pupill.& tutor.l.36.& seq.l.60.l.64.l. 67 §.1.& §.sca
deamus de rit.nupt.Cyn.in l.fin.C.Eod. nec non inter pupillam & tutoris filium
bertum 64.in pr.l.non est.66.l.non solum 67.de rit nupt. quam quod vererentur
tutor cum damno pupillæ ditesceret, quam rationem reddit ipse Tryphoni
6. *in d.l.67.& ex eo Anton.Fab.Inst.de nupt.princ.6.illat.21.* Unde fit,ut licet consen
liberorum tacitus cum consensu paterno sufficiat, *c.1.§ fin.de despons. impub.*
ad consilium tamen tutorum requiratur expressus, *ut tradunt Dd.in c. un.de sp*
Imp.in 6.in l.in sponsalibus 1.de sponsal.& dicente Ulpiano, *quod omnia fiant ex vo*
tate puellæ.l.si puella.6 de sponsal.

W

Waldemarus tamen rex Daniæ *libr. 1. Iuris Iulici c. 8.* apertè ad nuptias filiæ requirit consensum tutorum & cognatorum, sine quo si quæ nupserit, multatur bonis paternis, quod defendit Cypræus *cap. 6. de sponsal. §. 9.* & legibus Dithmarsorum conforme esse dicit. Statuta Lubecensium, quæ in plerisque oris maritimis recepta sunt, de ea re sic habent: Wenn eine Wittfraw/ ohn ihrer Freunde Rath/ die sich das auß wichtigen erheblichen vrsachen (de quibus arbitrium permittitur Senatui aut Consistorio) vorwegern/ sich in die Ehe begibt/ die soll von allen ihren Gütern nichts mehr haben/ denn ihr täglichen Kleider. Von irem Gute gebühret dem Rath 20. Marck/ das vbrige haben ihre nechste Erben. *libr. 1. Stat. t. 4. de sponsal.* Constat autem in hoc statuto consilium, poni pro consensu, quando dicitur, si ex causis nolint ratum habere, quod se insciis sit actum. In Marchia privatur dote, non tantum, quæ citra scientiam, consensum, & consilium parentum, sed etiam tutorum aut proximorum cognatorum, matrimoniū iniit. In der Ordnung von Ehestande von heimlichen vnd offentlichen Verlöbnuß. Gordianus verò *in l. in copulandis C. de nupt.* cognatorum & affinium auctoritatem prorsus removet, solamque voluntatem vult spectari ejus, de cujus conjunctione tractatur. Et negant JCti statuta civitatum, quibus tutorum & propinquorum consensus exigatur, valere; quia impediunt libertatem matrimoniorum; *Panorm. in c. 1. n. 7. & seq. Feliu. latè de sponf. Bald. in d. l. in copulandis in fin. Mauser. ad t. de nupt. in pr. 1. Beust. de sponsal. c. 21. Consult. Const. Sax p. 1. qq. matri. q. 7. lib. 1. Coler. decis. 5. German.* Quin etiam si tutor nolit consentire, quò diutius bonis locupletis pupillæ frueretur, an propter invidiam aut pleonexian tutoris, carendum erit pupillæ matrimonio? Angelorum consuetudo, sive lex (utrumque enim creditur) in eo maximè peccat, quod matrimonia pupillorum pupillarumque nobilium prorsus ponat in arbitrium & potestatem tutorum, qui eos elocant, quibus visum fuerit, & si pupilli conditionem oblatam detrectaverint, multantur ea pecunia, quam ad nuptias ex bonis relictis destinatam habebant. *Smith. lib. 3. de Republ. Angl c. 5. Froissard. lib. 4. c. 90.* Conspicuè quippe venit contra libertatem matrimoniorum, & liberorum salutem reponit in manus hominis extranei; quem nec legum rigor, nec consanguinitas in fide retinet, sed proprii commodi studium ad iniquissima quæque hortari potest, prout jam alibi à nobis demonstratum fuit *lib. 2. de jur. maj. c. 3. n. 11. lib. 3. c. 1. n. 8.* Simul etiam damnatur lex Guilielmi I. Regis Siciliæ, qui ad nuptias subditorum volebat accedere licentiam, sive consensum regis. *Summont. lib. 2. Inst. Neap. c. 3.* Rationem refutationis assignat gl. *in c. nullum 36. q. 2.* quia libera debent esse sponsalia: *cap. requisivit de sponsal.* & ex hoc fundamento improbantur nuptiæ, ex rescripto principis conflatæ. *l. 1. C. si nupt. ex rescr. pet.* quibus portas Galliæ etiam omnino occlusit Henricus III. *in Comit. Blesensib. 1576. art. 281.*

7. *Lex Danica.*

8. *Lubecens. & March. Brandeb.*

9.

10. *Ang. rum.*

Neapolitan.

Utrum deductio ad domum, aut benedictio sacerdotis pertineat ad essentiam matrimonii. Sect. 12.

1 Quinam putarint deductionem ad domū esse necessariam ad Essentiā Matrimonij. *2 Ex Constitutionibus Imperatorum novissimis.*

3 Ex

3 *Ex jure Canonico.*
4 *Unde argumentum Sophisticum extruit Bellarminus.*
5 *Quadã esse necessaria ex natura rei, quadam per constitutionem externam.*
6 *Copulationem publicam esse necessariam, propter honestatem publicam.*
7 *Publicè interest scire, qui cum quibus jungantur.*
8 *Clandestinas nuptias inducere præsumtionem fraudis.*
9 *Quod ad omnia, quæ clanculum fiunt extenditur.*
10 *Non esse nuptias sine pravijs precibus publicis ausi scandas.*
11 *Quod & Ethnici observarunt.*
12 *Quorsum opus fuerit deductione ad domum.*
13 *Aliorum opiniones & glossa examinantur.*
14 *Quid differant hac duo: Accipi & Duci uxorem.*
15 *Unde orta phrasis, qua dicimur uxorem ducere.*
16 *Unde dicatur, Nupta & Uxor.*
17 *Nuptia accipiuntur nunc pro contractu, nunc pro festivitate.*
18 *Omnes gentes solitas festiviter & cum solemnitate sacris exordiri nuptias.*
19 *Solennitatum quarundam descriptio.*
20 *Tres apud Rom. erant deductiones, quarum prima in hortos.*
21 *Tertia in cubiculum.*
22 *Ex qua sola olim Saxones æstimabant conjugium.*
23 *Ideoq; arguuntur ex jure civili, quod nuptias recte is æstimat ex solo consensu.*
24 *Media deductio vocatur ad domum.*
25 *Hottom. corrumpit sententiam Scævola.*
26 *Nec non Ulpiani, dum accusat Trebonianum.*
27 *Solum consensum constituere matrimonium.*
28 *Solennitates adhiberi tantum ut notas & signa externa.*
29 *Nuptias a vulgò accipi pro solennitate potius, quam pro contractu.*
30 *Deductionem ad domum non esse necessariam essentialiter, sed ut solemnitatem à legibus imperatam.*

SUbstantiam matrimonii collocavimus hucusque in consensu libero, & affectu ex quo omnes nuptias consistere dicit Imp. in *Auth. de nupt. c. 1. Nuptias l. 26. C. de nupt.* ubi Bald. ait: *propria hic debet esse voluntas.* Cæterum ex JCtorum diversis decisionibus statim nascitur nova difficultas, an solus hic consensus constituat matrimonium, an præter eum, ad essentiæ complementum requiratur hodie publica in templo aut coram Ecclesia benedictio, sicut olim necessariò requisita putatur deductio ad domum, quæ est opinio Placentini relata & refutata ab Accurs. *in c. 1. verb. nuptias. Auth. de nupt.* cui insistit Hottoman. *5. observ. 9.* Cypræ. *c. 5. de sponsal. §. 4. 5. 6.* Nam Harmenop. *lib. 4. Epit. 1 4.* expressis verbis dicit: *Hodie non nudo consensu matrimonium contrahitur, sed & in sacerdotum precibus interpositu corroboratum fuerit, nec nuptia contrahuntur, nec prohibentur, qui contrahunt, à se invicem disjungi:* Atque hoc addit constituisse Leonem philosophum, *hujus constitutio extat inter Novell. Leon. const. 89.* & Alexium Comnenum. Post benedictionem verò, etiamsi copula secuta non fuerit, matrimonium, inquit, subsistit, & abit in contractum, qui jam solvi rescindique nullo modo potest. Ante utrumq; Justinianus voluit matrimonium contrahi cum contestatione apud defensores Ecclesiæ, tabulisque consignatis: *Nov. 74.* imo ipse Euaristus Papa *c. aliter. 30. q. 5. ex 1. tom. Concil.* Aliter negat esse *legitimum conjugium, nisi ab his, qui super feminam dominationem videntur habere, & a quibus custoditur, uxor petatur, aut a parentibus aut propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à paranymphis ut consuetudo docet,*

1. *Deductionẽ ad domum videri necessariam.*

2. *Ex jure novissimo.*

3. *Ex jure Canonico.*

tet. custodita & consociata à proximis tempore congruo petita legibus dotetur & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant, ut bonæ soboles generentur, & Domino in actibus suis placeant. &c. Quæ verba Bellarm. *libr. de matrim. sacra. c. 20.* in nos retorquet, quando consensum parentum essentialiter *ex d. c. aliter.* deducimus, quia, inquit, si consensus parentum ad essentiam matrimonii à Papa requiritur, etiam reliquæ ceremoniæ ibidem expressæ & jam enumeratæ, erunt ad essentiam necessariæ, quod tamen nemo nostrum facilè concedet. Nos verò distinguimus inter ea, quæ necessaria sunt ex sua natura, & quæ necessaria sunt ex constitutione aliqua humana propter causam publicæ utilitatis. Ostendimus enim *lib. 3. de jur. Maj. c. ult.* vectigalia & tributa esse quidem ex sua natura separabilia à Majestate, cum in ejus natura non includantur: Verum propter usus publicos majestati erogandos introductum fuit, ne separentur. Investitura requiritur ex natura feudi, *ait Burs. cons. 127. n. 15. vol. 2.* & est signum feudi necessarium, *Roll. à Vall. cons. 50. n. 9. vol. 3. cons. 1. n. 9. vol 4. Borch. de feud. c. 7. n. 2.* ita ut investitura non facta, non intelligatur feudum constitutum, *lib. 1. feud. t. 25. Iaf. in prælud. feud. verb. Item investitura. Zas. part. 6 Curt. part 2. q. 4.* nec tamen propterea est de natura seu essentia feudi, quæ in sola fide consistit. *Vultej. lib. 1. feud. c. 6.* Sic quoque Theodosius *l. si donationem* C. *de nupt.* rectè removet à matrimonii definitione quascunque Ceremonias: & nihilominus intuitu publicæ utilitatis posteriores Impp. & Pontifices voluerunt coram facie Ecclesiæ publicè consummari nuptias, quas in ducatu Megapolitano, licet publicè contractas, ex fonticis causis sæpe dissolvi solere notat Borcholt. *de grad. mihi pag. 94.* reprehensus à Cothman. *in Consil.* nisi publicis precibus in Ecclesia sint confirmatæ. Capuanus legatus Pontificis per Bohemiam & Poloniam vetuit matrimonia perfici absq; ceremoniis publicis, quas ibi nullas invenerat. *Cromer. lib. 7. Rer. Pol.* Idem serio Gallis quoque imperat Henricus III. *aux Estats de Bois 1579. Libr. 5. t. 2. l. 2. in pr.* ut sc. post tres proclamationes publicè per manum sacerdotis copularentur.

4. *Argumentũ Bellarmini.*

5. *Distinctione solvitur.*

6.

Causæ autem, propter quas desponsatio publica coram facie Ecclesiæ, necessario requiri cœpit, multæ sunt, primum, quia Reipubl. interest, scire quinam cum quibus coëant *Heig. lib. 1 q. 22. n. 6.* ne civitas vel rixosis matrimoniis oneretur, vel mendicorum copia repleatur. Genevæ coram consistorio coguntur rationes vitæ suæ reddere, qui conjugium ambiunt, & qua arte, quibus mediis vitam sustentare possint. Alias aut à matrimonio prohibentur, aut post eius consummationem urbe ejiciuntur. Et hanc quidem officii Censorii non minimam partem esse *in c. de Censor.* demonstravimus Deinde, quia clandestina sponsalia, ut & alii contractus clanculum facti inducunt præsumtionem fraudis, *c. quod latenter. de R. I. c. 1. ubi gl. plura allegans, aut Eccles. ben. l. pen. C. de rescind. vend. l. non existimo de admin. tut. & quæ præterea afferuntur à Dd. Bal. Sal. Aret. Corn. in l. 2. de repud. hære. Bald. in l. 3. de sum. Trin. in l. ab Anastasio 5. Notab. C. mand. Cagnol. in l. singularia n. 80. si cert. pet. Tiraq. in præf. de retract. convent. n. 13. 14. 15. Beust. de sponsal. c. 13. Heig. libr. 1. qq. 22. n. 5. Menoch. arb. jud. libr. 2 cas. 244. Boer. cons. 40. Hottom. q. 21. illustr.* & arguũt animum dolosum, qui errorem aut ignorantiam prætexere nequeat. *l. ult. in fin. de iit.*

7. *Causæ ob quas benedictio necessaria.*

8. *Clanculum facta inducunt præsumtionem fraudis.*

de rit. nupt. c. ult. § si quis verò de cland. despons. A conjugio autem, tanquam Bonæ Fidei contractu voluerunt jura omnem doli suspicionem amotam, & propterea nequaqnam clanculum, sed coram facie universæ Ecclesiæ publice idipsum in-
9. stitui voluerunt. *c. 1. junct gl. in verb. Quod autem 30. q. 5. Luther. in libell. de caus. matr. post. pr.* ne qua fraus ab alterutra parte se possit ingerere. Demonax, qui sub Adriano Philosophiæ laude spectatus fertur, persuaderi sibi nunquam passus fuit, ut sacris Eleusiniis interesset. Vocatus ea de causa in jus, q religionem patriam sperneret, pro concione se excusavit. *Ea sibi sacra semper suspecta fuisse, quod occultè fierent: Si enim nihil, quod esset mali exempli, in iis tractaretur, palam instituenda esse, ut eorum cupidine incenderentur alii: si quid subesset monstri, ut publicè cognitum aboleretur. Lucian in vit. Demon.* Ea de causa etiam Xviri nocturna mulierum sacra vetuerunt, *si Ciceroni 1. de ll. credimus,* quam legem si non sivissent expirare, tam crudeli inquisitione, in Bacchanalia nocturna, remotisque arbitris institui sub ter-
10. ra solita, opus non habuissent. *Liv. lib. 39.* Quod si sacra noctu clanculum instititui noluerunt Ethnici, multò minus Christiani, hoc suum sacrum à Deo ipso institutum, clandestini alicujus doli suspicione gravare & dedecorare debent. *Occultæ conjunctiones*, ait Tertull. *li. de pudic. c. 4. id est, non prius apud Ecclesiam professæ, juxta mæchiam & fornicationem judicari periclitentur.* Denique quia hoc vitæ genus,

Nuptiæ sine publica acti non inchoanda.

Periculosæ plenum opus aleæ,

ingrediendum non est, nisi precibus prius Deo commendatum fuerit, & benedictio exorata ab eo, qui solus cum effectu pronuntiat illud: *Crescite & multiplicamini,* ad exemplum Tobiæ. voluit antiquitas, ut preces lege aliqua imperarentur novis nuptiis, & simul Dei numen, in manum convenientibus introduceretur, utpote quod suo interventu conjungat sociandos, ut loquitur Alexius Comnenus in sua Novell. *Si namq;, ait, alteram partem morte forte, aliove casu, aut mutato consilio recedere, aliamq; sibi conditionem quærere contingat, non exigua hinc absurditas consequetur, si præambulæ nuptiarum preces in sponsalibus peractæ pro nihilo, & quasi adhibitæ non essent, reputentur, & sine discrimine ea res intelligatur, quasi Deus inter perso-*
11. *nas, quæ conjungendæ sunt, per sponsalia introductus non esset.* Plato item Ethnicus *lib. 5. de ll.* nuptiarum inaugurationem fieri voluit per sacerdotes, adhibitis sacrificiis & precibus. Quò spectat etiam illud *Iuven Sat. 11.*

Veniet cum signatoribus auspex.

Solebat enim dos inter auspices consignari, *ut tradit Suet. in Clau.* Et Cic. ait *pro Cluen. Nubit genero socrus, nullis auspicibus, nullis auctoribus*: &c. qui & idem *auspiciorum nuptialium* mentionem facit. *1. de divin* Nam Valer. apertè dicit: *Nuptiis etiamnum auspicia interponuntur, qui quamvis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia usurpantur. lib 2. c. 1.*

Hæ causæ ostendunt, benedictionem coram Ecclesia non requiri ad Essentiam conjugii, sed accedere, tanquam testimonium publicum legitimè & non clanculum contractarum nuptiarum Deductio verò ad domum ex nulla harum causarum requiritur, sed potius, ut tradat sponsam in q. possessionem mariti,

quem-

quemadmodum censet Cypræus *d. § 5. n. 2.* & videtur innuere Pompon. *l. 5. de rit. nupt.* quando *mulierem* ait *absenti viro nubere non posse, cum deductione opus sit in mariti domum, tanquam in domicilium matrimonii. l. cæterum §. mulieri. de usu & habitat. l. cum in te. C. de donat. inter vir & uxor.* Sed in hac ratione petitur principiũ, 12. *Quæstio opus deductione.*
cum perinde dubium sit, utrum possessio mulieris faciat initium matrimonii, an verò maritalis affectio præcedens, ne dicam, quod jure Rom. mulier, etiam domum ducta, maneat sub potestate parentis, aut, quid? si mulier in domum mariti nunquã ducatur, sed ipse veniat in domũ uxoris, ut obiicit Gentil *1 d. nupt. c. 5.* & sæpe fieri tradit Roll. *q. 16. de jur. dot.* Gloss. *in d. l. 5. in verb. deductione*, opus ait esse deductione, *ut sit sufficiens nuptiarum testimonium*, quod quidem ita esse in dubio paulò post dicemus, sed ad propositum Pomponii non satis accuratè accommodatur, ut nec responsio Philipp. Matth. *ad l. nuptias 30. n. 13. de R. I.* qui ait sermonem esse Pomponio, de muliere, quæ absenti nubit, quo casu consensum mutuum ita demum apparere, si in domum mariti mulier deducta sit. Negat enim omninò Pomponius fieri posse, ut absens mulier nubat, quia ad nuptias opus est deductione. Quod si deductionem accipiat pro signo, frustrà dixisset ea opus esse, cum signo non sit opus ad rem, sed ad notitiam rei, nec debuisset adiicere rationem, quod domus mariti sit domicilium matrimonii, & proinde deductione in eam opus esse. Item cum constare potuisset de consensu matrimoniali mutuo, per literas, per nuntium, per proxenetas, non opus erat præsumtione ex deductione, quia præsumtio cedit claris documentis. Adde sententiam Cinnæ. *in l. 6. de rit. nupt.* qui dicit *absentem accipi posse uxorem*, cui legi apertam vim infert Hottom. & Faber. *2. Sem. 21.* quando pro absentem, legit, *absens*. Minus solerter gl. *in d. l. 6. verb. absentem*, fingit, per amicos mulierem deductam in domum mariti absentis. Ergo mulier non erat absens, sed vir, & tamen retinet gl. receptam lectionem de absente muliere. Præterea, malè negavit Pomponius *in d. l. 5.* mulierem absentem duci non posse, quia in casu à gl. effictо, sine incommodo id fieri posset, sc. si mulier viro non præsente, per amicos ducatur, quemadmodum per legatos magni Principes solent sibi copulare uxores. 13.

Propterea distinguimus inter duas has phrases: *Accipi uxorem*, & *Duci uxorem*. Accipi potest etiam absens, sed non itidem duci, si vocabulum propriè accipiatur, & ea significatione, qua Romana lingua ipso primitùs uti cœpit. A solennitate enim deductionis ad domum, ortam phrasin, ut uxorem ducere dicamur, annotat Brisson. *libr. 1. Select. ex jur. antiq. & ex eo Borcholt. de grad. Cypr. de spons. c. 5. § 5. n. 2.* Primùm enim dicebatur duci domum, *ut apud Plaut. & Terent. passim.* Apud Tacit *lib. 12. Nullo exemplo deducta in domum patrui fratris filia*, apud Augustin. *6. de Civ. Dei c. 9.* qui inde Deum *Domiducum* denominatum addit, quod deductioni felici auspicio præsideat. Mox cœpit sine adjectione dici, *Duci*. Ex eadem tracta sunt nomina, *Nupta & uxoris. Neptunus*, inquit Varro, *quod terras & mare obnubit, ut nubes cælum, à nuptu, id est, opertione, ut antiqui, a quo nuptiæ & nuptus.* Consuetudo nubendi, seu velandi sponsam describitur à Festo & Plinio & Servio, nec non à Lucan. *lib. 2.* 14. *Aliud. Accipi, quam Duci uxorem.* 15. *Quid sit: Ducere uxorem.* 16. *Unde dicatur Nupta & uxor.*

Timidum nuptæ leviter tectura pudorem.
Lutea demissos velarunt flammea vultus.

Caput quippe obvolvebat nova nupta flammineo, seu velamine quem inde præ cæteris honoratum putat Plinius, eoque ritu de domum mariti, bonis ominis gratia, quod Flaminica, seu Flaminis set divortium cum viro facere. Usu receptum id quoque erat, a quandoquidem Rebecca, ad conspectum Isaaci, obvoluto capite terram, *Gen. 24.* qui ritus etiam ab Ecclesia injungitur. *c. fæmina 3. q q. 5. c. quæcunq; dist. 3.* in testimonium subjectionis, aut pudoris, licet *matrim.* ab Hebræo vocabulum deductum velit. Ubi domum attig bat postes adipe suillo, seu lupino, *ut tradit Massurius*, ne quid mali inferretur. Inde nomen uxoris, quasi diceres, *Vxoris*, ita ut nomina, *ptiarum, uxorum, nubendi & ducendi*, ex primæva origine, magis acci tur de actu ipso festivitatis, quam contractu præcedente. Sic enir vocabulum nuptiarum explicat, *l. sancimus. 24. in pr. C. de nupt. Sancir ptiarum fecerit mentionem in qualicunq; pacto, quod ad dandum vel facie dandum, vel non faciendum concipitur, & sive nuptiarum tempus dixerit, f minaverit, non aliter intelligi, conditionem esse adimplendam, vel non ext si ipsa nuptiarum accedat festivitas* &c. Vocabulum quippe nuptiaru

17. *Nuptiæ duo significant.* designat matrimonium ipsum, *ut in l. 1. & l. 10. de rit. nupt. l. 30. de R. I condit & demonstr. tot. t. Inst. de nupt.* interdum solennitates, quas om consummandum matrimonium adhibere solitæ fuerunt, ut apud *Inst.* nuptias legitimas esse dicentem, *cum Romanus Romanam, nuptiis bus, vel consensu uxorem ducit.* Aristot. *4. Eth. c. 2.* etiamsi privatus hor esse magnificus, quia virtutis splendor exigit personam splendida men, ait, quemvis magnificentiæ splendorem imitari, in nuptiis,

18. *Gentes omnes consueverunt solemnes adornare nuptias.* magnificè & sine sordibus institui. Apud Athenienses quippe leg tur symposia, sub auspicia nuptiarum, duplici de causa, tum Deoru tum testimonia causa, *ut tradit Athenæ. lib. 5. & constat ex ratione legis de Rep. & lib. 5. de ll.* Demosthenes *orat. in Oenot.* id etiam propterea fi cum liberi concredatur alienæ fidei, traditioni tam periculosæ assi ac maximè necessarii. Homerus nuptias filiæ Menelai instruit non lis, sed & cythara, & choreis, *Odyss. 4.* Alexander M. superato Dario ginta amicorum, infinito luxu & lectorum multitudine, superba quinque continuos dies, hilares habuit cum cantu, & Comicis, T ctionibus aliisque Indorum regioni familiaribus præstigiis. *Ælian.* De Hebræorum consuetudine sufficiens testimonium præbent app ni, *Gen. 29.* Samsonis, *Iud. 14.* In Cana Galilæa, ubi & ad ebrietaten tos convivas potare, ex verbis liquet Strategi. Item, quod in parab ptiis assimilatur regnum cælorum, adiiciatur mentio Epularum ma *Luc. 14 Matth. 22. Apocal 19. &c Perer. in c. 29. Gen. v. 22. & ante eum To* curgus in phiditiis voluit cænare sponsum cum sponsa, ne sine solen

deretur nupta thalamum mariti, nec tamen ultra satietatem corpus gravaret, *ut ait Plut. in Lyc.* qui & alibi reprobat exorbitantem suæ ætatis luxum, qui non tantum depauperat novos nuptos, & à precibus destinatos animos avertit, sed etiam luxuriosæ soboli occasionem præbet, quemadmodum Diogenes temu... [illegible] juveni objecit: *Pater tuus te ebrius seminavit. Plut. de educ. liber.* Sed de hac ... e sermo nobis erit *in c. de Censor.* modò demonstramus solitos fuisse à sponsis [illegible] to convivio excipi familiares & necessarios, ut de Persis apparet ex convivio Ahasveri. *Esth c. 1.* De Romanis, ex Lucani *lib. 2.* de Catonis & Martiæ nuptiis agentis, qui ordine enarrans, quod sine Ceremoniis uxor ducta fuerit, hoc quoque addit: 19. *Solennitatũ n p ialium descriptio.*

non more Sabino
Excepit tristis convivia festa maritus,
Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui.

Item ex Catulli Epithal. Ovid. *lib. 5. Metam. in pr. lib. 6. de Ter. & progn.* & Stat. *lib. 1. Sylv.* nec non *ex l. 6. de rit. nupt. l. pen. de donat. inter vir. & uxor.* Serv. & Don. *in 4. Æneid.* & qui ex recentioribus diligenter totam pompam deductionis collegerunt, & per minimas quasque ceremonias descripserunt, unus ex alio. *Barnab. Brisson. lib. 1. sel. antiq. Conna. lib. 8. Comm. c. 3. Sigon. de antiq. jur. Rom. lib. 1. c. 9. Scalig. in Poet. passim & comm. in Catull. Calvin. in Lexic. Iurid. verb. Duci uxorem. Cypræ. de sponsal. c. 5. §. 4. & 5. Borcholt tract. de grad. pag. 78. & seqq. Gothofr. ad rubr. C. de sponsf.*

Invenio autem apud autores & JCtos triplicis deductionis mentionem fieri, 1. in hortos, 2. in domum, 3. in cubiculum. De prima quæstionem decidit ipse Scævola, in *l. pen. §. virgini de donat. inter vir. & uxor.* quando virginem scribit *deductam in hortos mariti, ante diem tertium, quam ibi nuptiæ fierent, inque separata diæta ab eo fuisse.* Et hanc negat ex deductione uxorem factam, & proinde ante nuptias data repeti & de dote, facto divortio, deduci non posse. Tertia autem deductio instituebatur à paranymphis, qui Græcis, autore Suida, dicebantur πάροχοι, *Brechæus in lib. 239. §. 2. de verb. sign.* & tradebant sponsam ad lectum, post se surripiebant, puellamque collocandam relinquebant fæminis pronubis, ut docet Aug. *6. de civ. c. 9.* Apul. *lib. 8. Metam.* Donat. *ad Ter. locum*: *Illam in lecto collocant.* & Catullus his versibus: 20. *Prima deductio in hortos.* 21. *Tertia in cubiculum.*

Mite brachiolum teres / *Vos unis senibus bonæ*
Prætextatæ puellæ. / *Cognita benè fæminæ*
Jam cubile adeat viri. / *Collocate puellam.*

Huic rei, ut deductioni ad domum *Domiduca*, ita *Vinnura pronuba* addita fuit, *ut ait Tertull.* aut Juno, de qua Ovid. *lib. 6. Met.*

Non pronuba Iuno,
Non hymenæus abest, illi non gratia lecto.

Saxones antiqui videntur ad matrimonii complementum hanc quoque deductionem requisivisse, quippe, quorum extat statutum, *lib. 1. Landrecht. art. 31. & 45. lib. 3. art. 45.* So bald der Mann deß Weibes Bette beschreitet / so ist er fehig worden / aller fahrender Haabe / so das Weib hinder sich lässet wenn sie stirbet. Item, der Mann ist auch seines Weibes Vormund ob er sie gleich nicht eben bür- 22. *Unde Saxones consummatũ conjugium æstimabant.*

 tig ist/

tia ist/vnd sie ist sein genossen/vnd thut jhm sein recht/wenn sie in sei
Nam quanquam *lib.5.art.45.* dicitur. Ein Mann wird seines Weibe
zur hand/wenn sie jhme getrawet wird/id tamen Mauser. *in procem.t.*
accipit de speciali casu, quando sponsæ infertur injuria. Nam pro I
re potest sponsus etiam jure communi, quam pro injuria uxoris, ut
23. *15.§ sponsum quoq; de injur.§. patitur.circa fin.Inst.Eod.* De cætero diffid
Quod refutatur. nicum à civili, *ut notat Zobel.diff.part.3.diff.11.Mauser in procem.t.de nu*
de matrim.c.67.& ex iis Cypræ.de matrim.c.3. Nuptiæ enim completæ dicu
tum sub conditione, si nupserit, debetur, quam primum domum deducta est f
nondum in cubiculum mariti venerit. l.cui fuerit 15.de cond.& demonstr.
tionem assignat Ulpianus, *quia nuptias non concubitus, sed consensus f*
latè Revard.de R.I quod Cinna quoque respondit, *l.6.de rit.nupt.luge*
esse ab uxore, qui ipso die nuptiarum periit, licet lectum genialem nondum
Ambrosius *c.6.de Inst virg.* idem docet his verbis: *Desponsata viro co*
accepit. Cum enim initiatur conjugium, tunc conjugii nomen adsciscitur.
floratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis. Denique, cum jur
conjugium est, non cum virili admixtione cognoscitur Augustin. *li.2.de co*
c.1. idem probat exemplo Josephi & Mariæ. *Vnde, inquit, Josephum pa*
pellat, nempe quia virum Mariæ rectè intelligimus sine carnis commixtione
tione conjugit. Et ob hoc Christi patrem, multò conjunctius, quia ex ejus
fuit, quam si esset aliunde adoptatus. Hieronymi verba in eandem se
feruntur *in c.quod dicitur.& c.seq.de verb.signif.* Quod si concubitus, n
trimonium, nec lecti conscensio, quæ coitus gratia instituitur.

24. Solùm concertatio est inter JCtos de deductione media, *qua*
Media deductio ad domum. *Gentil.lib.4.de donat.inter vir.& uxor.c.1.* utrum hæc apud Rom. fuer
ad perficiendam essentiam matrimonii, eò quod Pompon. *in d.l. mul*
mulierem posse duci absentem. Quod si Scævolam consulas *in d.l.pe*
An necessaria. *nat.inter vir.& uxor.* apertè negat matrimonium consistere in deduct
consensu contractum intelligatur etiam ante tempus deductionis: Hottoma
25 cum aliter effugere nesciret, vim infert literæ, & quia varias interpr
Contra Hotomanni interpretationem. fert Accurs. *in d.l.pen verb.attinuisse*, quasi is varias scripturas agno
ipsum in dubium vocat, & pro voce. *Non*, substituit, verbum RND
sum legis prosus invertit. Respondentem enim Scævolam introduc
utrum in quærendo expressum esset tempus deductionis aut confectionis tabu
quidem ineptè responsum esset, cum in quæstione tempus expressum
tè propositum, *donationem factam, antequam Seja domum deduceretur,*
signarentur. Præterea ratio adjecta responsioni non patitur negativ
lam deleri, quando ait, *consensu matrimonium intelligi.* Nam si consen
tur matrimonium, jam deductione non magis est opus, quam tabul
ctione, quam solam per nudum consensum excludi putat Hottom.
non tantum generaliter dictum sit à Scævola, *solo consensu stare matrim*
jam ad quæstionem ita accommodatum, ut deductio ad domum ex

possit. Quæritur enim, *an donatio valeat Sejæ facta, antequam domum deduceretur & tabulæ dotis signarentur.* Respondet Scævola *nihil referre, utrum deducta sit, vel tabulæ signatæ, cum hæc non raro fieri soleant post contractum matrimonium, sed spectandum esse principium matrimonii, quod consensu intelligitur.* Si respondere voluit Scævola ad quæstionem, non minus per consensum deductionem excludere debuit, quã scripturam aut tabulas. Cæterum Hottom nimis audacter hic involat in textũ, & absurdæ responsionis accusat Scævolam, sicut & Tribonianum vitiosè & imperitè inter regulas Juris referre addit hanc: *Nuptias non concubitus, sed consensus facit,* cum potius dicere debuisset: *In muliere domum deducta nuptias non concubitus, sed consensus facit,* quoniam Ulpianus *l. cui fuerit de cond. & demonstr.* unde hæc regula tracta est, loquitur de muliere jam domum ducta, & postea addit regulam, quam ex subjecta materia limitatam putat Hottom. quasi non sæpe generalis regula soleat ad particularem casum accommodari, *ut l. 7. §. quin imò. de pact. l. 3. de reb. cred. l. 25. de stat. hom.* nec rem suam confecit Hottom. etiamsi regulam ea limitatione eluderet, cum pluribus aliis in locis, quæ restrictionem eam non recipiunt, Impp. & JCti æstiment matrimonium ex solo consensu, seu affectione maritali, *l. cum hic status. 32. §. si mulier. de donat. inter vir. & uxor. §. 1. inst. de hær. qua ab intest. def. l. ult. in pr. C. de repud. seu γαμικῇ διαθέσει. Nov. 15. in fin. Nov. 22. 74. 117.* seu destinatione, ut de concubinatu loquitur Paulus *l. 4. de concub.* Nicolaus Papa *c. sufficiat 27. q. 2.* sufficere dicit solum consensum secundum leges eorum, de quorum conjunctione agitur. Sicut enim concubina, *l. pen. de concub.* & sponsa, *l. 4. in pr. de sponsal.* ita & uxor ex sola animi destinatione censetur, quia aliis rebus opus non est in iis contractibus, qui consensu peraguntur, *l. 4. de fid. instrum.* nisi probationis clarioris gratia, & huc faciunt tabulæ & deductio solemnis ad domum. Theodosius enim omnes Ceremonias à nuptiarum essentia abstrahit, *l. cum donat. 22. C. de nupt.* nec tamen inficiatur, quò minus nuptiæ æstimari possint ex ceremoniis, cum sint notæ & indicia confectarum, quemadmodum Aurelianus Imp. *in l. cum in te. C. de donat. ant. nupt.* donationem à marito factam videri respondet, postquam mulier deducta fuit, quia in dubio ad signa recurritur, & certas notas, quibus opus non fuisset, si aliunde de inito matrimonio, seu de maritali affectione constitisset. Nec enim ad signa recurrit Scævola, *in d. l. pen.* sed ad consensum, cum de consensu res certa esse proponeretur in quæstione. Vulgus ferè nuptias non aliter definit, quam ex iis, quæ in oculos incurrunt, adeò ut si hodie consulas aliquem ex vulgo, non prius censeat matrimonium contractũ, quam sint celebratæ nuptiæ, ex quo diximus suprâ, Nuptiarum nomen dupliciter accipi etiam in jure, tum de festivitate consueta, tum de conjunctione maris & fæminæ. Quod si quis igitur quid legaverit, sub ea conditione, si ex familia nupsisset, impletam conditionem meritò censet Ulpianus statim, atque uxor deducta fuit in domum, quia qui legavit, vulgato loquendi more, non tam consensum, quam solennitatem nuptiarum spectasse putandus est, quia verba accipienda sunt, secundum usitatam significationem, *l. non aliter. 69. in pr. de legat.* III *Soun. reg. 441. Eberh. in Top. loc. ab opin. vulg. n. 5.* prout in nostra controversia apertis verbis

26 *In eundem*

27 *Solum consensum constituere matrimonium.*

28 *Ceremonias adhiberi, ut notas & signa.*

29 *Vulgus per nuptias intelligit solennitatem.*

verbis decidit Imperator, *in d.l. sancimus*, legatum scil. cum mentio
non videri ante diem festivitatis nuptiarum deberi, seu ex more a

30 *Deductionē non a. ter esse nece... quam ut complementum solennitatis.*

deductionem in domum, quæ ultimam manum Ceremoniis nup
nebat, ideoque pro complemento nuptiarum nominatur ab Ulpia
fuerit, & Pomponio, *in d.l. mulierem*. Quæritur enim illic, utrum
duci possit, seu an nuptiæ cum absente muliere celebrari possint,
ponius id fieri posse, quia nuptiarum solennitas, quæ deductio
mulieris requirit, cum absente expediri non potest. Deductioner
mum ne apud Romanos quidem ad essentiam matrimonii requisi
dictis constat & asseritur. *ab Accurs. in d.l.5.& 6. de rit. nupt. in d.l. cu
cta, de cond.& demonstr. in d.l. cum in te 6. verb. retrahi, ubi fatuè ait ex e
ctionem esse necessariam, C. de don. ante nupt. Bald. in l.28. de don. inter vi
rit. nupt. Borcholt. de grad. mihi pag. 85. & seqq. Scip. Gentil. lib.4. de do
ux. c.1. Alber. Gentil. 2. de nupt. c.5. Phil. Matth. ad l. nuptias 30. n.10. & seq
solut. matrim. Anton. Faber t.9. de nupt. princ.5. Illat.12.& 13. Connan. li
3. n.6. Bets. de pact success. Illustr. fam. c.6. in pr.*

CAP. IV.

DE POLYGAMIA
CONCUBINATU.

SUMMARIA.

1. *Quid per Polygamiam intelligatur.*
2. *An Polygamia sit probata vel concessa à sacris literis.*
3. *Polygamiam repugnare juri naturæ.*
4. *Polygamia quot secum trahat incommoda.*
5. *De concubinatu Iudæorum & Romanorum.*

SECT. I.

1 *Polygamiam propriè referri ad uxores.*
2 *Familia non patitur plures maritos.*
3 *Multitudo maritorum repugnat naturæ.*
4 *Polygamia successiva.*
5 *Quot modis possint multiplicari uxores.*
6 *Contra promiscuas uxor... Salviani.*
7 *Ad conjugium non admitt... sonas.*

POstquam de iis, quæ ad essentiam Matrimonii requirit
est, sequitur, ut de numero personarum contrahentium
indissolubili perpetuitate pro instituti nostri ratione vi
enim in utroque non tantum ab Ethnicis, sed & Judæ

1\. *Polygamia respicit uxores.*

pulo Dei, imò à Sanctissimis patribus & prophetis peccatum fuis
ri posset: quæ ut ordine excutiamus, & de numero conjugum exo

quam non minus quæri poteſt de multitudine maritorum, quã uxorum: tamen experientia & ex hiſtoriis conſtat, Polyg. propriè referri ad uxores. Britanni quidem multi multas ſimul ducebant uxores in commune, *ut refert Cæſ. 5. bell. Gall. & Bardeſ. in lib. de fat.* ſed quod una uxor ſimul nupſerit multis viris, nulla unquam 2.
in regione uſu invaluiſſe compertum fuit, *Auguſt. 3. de doctr. Chriſt. cap. 12. Thom. 4. di... q. . art. 1. ad 7. Martyr. in c. 8. verſ. 31. Iudic. Montecat. 2 Polit. c. 4. in princ. Schol.* niſi meretrices exceperis, quæ corpore quæſtum quidem faciunt, ſed juſtarum uxorum loco non numerantur: aut Litvanorum perverſos mores, quibus licebat nobilioribus matronis concubinos maritis ſuis allciſcere, ſeu, ut vocabant, matrimonii adjutores *teſte Ænea Sylv. c. 26. deſcript. Euro.* Ratio quippe familiæ plura capita non admittit, licet parentium magnus poſſit eſſe numerus, *ut explicat Col n. Concil. de matrim. c. quod incipit: Cæterum nec natura.* Nec procreationis
3. ordo & natura aliter fert, quæ primarium conjugii finem conſtituit, quia ſemel tantum in anno mulier utero gerere poteſt, imò, ſi lactare infantem, ut à natura docetur, velit, longius ipſi ſpatium, priusquam iterum concipere queat, indulgendum eſt. Quorſum igitur tantus maritorum numerus, qui conceptus vel iteratis congreſſibus impedirent, vel fruſtra agrum jam conſitum ararent? Accedit incertitudo prolium & educationis neglectus, quæ omnia repugnant naturali
4. conjugiorum fini, *1. ..iſputat. Lactant. lib. 3. div. inſt. c. 21.* Proinde, remiſſa ad alterum caput hujus diſputationis bigamia, quando aut vir duas uxores ducit, aut uxor duobus pluribusve nubit viris ſucceſſivè, ſive poſt legitimum divortium, ſive poſt alterutrius obitum, illud in medium proponimus conſiderandum, utrũ excuſari quodammodò poſſint, qui plures ſimul ducunt uxores. Aut enim o-
5. mnes in medio promiſcuas habent mulieres, quemadmodum Scythas Nomades vixiſſe teſtatur Strabo, uxores, liberos, adeoque omnia ad vitam pertinentia, præter enſem & cyathum, communia habentes, nec non Scotos ſua ætate Hieron. *lib. 2. contra Iovin.* fæminis, prout ſors quamque obtuliſſet, miſceri ſolitos: Aut multi multas, easque certas colunt, ut de Britannis ſupra retulimus. Aut unus plures in familiam transſumit, vel ut juſtas uxores, vel ut concubinas, vel ut pel-
6. lices. Contra priores ſatis diſputatum eſt *c. 1. lib. 1. Pol.* quia ex parte colludunt cũ Platone, & conjugii ſacra prorſus tollunt, contra quos aſſcribam ſaltem cenſuram Salviani *ex lib. 8. de gubern.* Dei, ubi ait: *Vxorem, inquit Socrates, propriam nullus habeat. Matrimonia enim cunctis debent eſſe communia. Sic namq; major erit concordia civitatum, ſi omnes viri fæminis ſine diſcretione omnibus miſceantur, & omnes fæminæ ſe omnibus viris ſine diſtinctione ſubſternant, ac ſic fiant omnes viri omnium mulierum mariti, omnes fœminæ virorum omnium uxores. Nunquid ullum unquam aut Phreneticum aut Dæmoniacum, variaînſaniarum labe furioſum, tale aliquid locutum eſſe agnovimus? Tu dicis, maxime Philoſophorum, hac ratione omnes viros eſſe fæminarum omnium maritos & omnes fæminas virorum omnium uxores & parvulos omnes omnium filios. At ego hac ratione dico, neq; ullum virum, ullius fæminæ maritum neque ullam mulierem ullius mariti uxorem, neq; ullum pignus ullius parentis filium. Vbi enim promiſcua omnia & confuſa ſunt, nemo eſt, qui ſuum poſſit aliquid venditare. Nec ſuffecit ſapientiſſimo, ut qui-*

Polygamiæ ſpecies.

Sententia Salviani contra promiſcuas uxores.

Aa dam

dam ajunt, Philosopho docere hoc, nisi ipse fecisset. Vxorem enim suam alte
Scilicet sicut etiam Romanus Cato, id est, alius Italiæ Socrates. Ecce quæ f
& Atticæ sapientiæ exempla: Omnes penitus maritos, quantum in ipsis fu
rum suarum esse fecerunt. Sed vicit tamen Socrates, qui de hac re & libr
memoriæ hæc pudenda mandavit. Plus habet, unde gloriari sibi præceptu
tum ad doctrinam suam pertinet, Lupanar fecit mundo. Injustè damnatu
cibus & verum est. Rectius enim hæc eum talia prædicantem genus damna
sicut absq; dubio damnavit. Nam cum in hac re doctrinam ejus omnes re
mnes eam nō solum sententiæ auctoritate, sed quod multo majus est, vitæ e
7. *runt.* Hæc Salvianus, in quæ peccant & illi, qui in secundo ordine c
certas quidem, sed tamen multas multi in domos inferciunt, cont
prolixè disputatum sit *lib. 1. Pol. c. 1. sect. pen. & ult.* ne eandem cantile
tamus, pergimus ad tertium ordinem, & in genere prius demonstr
jugii naturam adeò adhorrere multitudinem uxorum, ut sacros
fædus statim dissiliat, atque plures, quàm duo in communionem
quod ipsum etiam commodè retrò trahi poterit, ad impugnandam
nem Platonis & Britannorum.

Sect. 2.

An Polygamia sit probata vel concessa à sacris literis.

1 Conjugij veritatem & essentiam æstimandam ex intemerata prima origine.
2 Ex prima lege naturæ & divinâ conjugiū fuisse conclusū inter duas personas tantū.
3 Lamechum primum duxisse duas uxores.
4 Et quidem ex stirpe Caini maledicta.
5 Ex fœcunditate Lamechi non licet concludere conjugii honestatem.
6 Patres consuetudine impunita primitus deceptos fuisse.
7 An polygamia patrum excusari possit ac debeat.
8 Polygamiam ob libidinem semper damnabilem.
9 Polygamiam ob desiderium sobolis non improbari ratione finis, sed ratione modi.
10 Polygamiam repugnare primæ institutioni & le[g]i naturæ.
11 Nec ullibi in sacris literis reperiri probatam.
12 Apologia patrum pro primorum patrum polygamia.
13 I[g]norantia juris naturæ non excusat.
14 Verum patres dispensationem divinam h[ab]u[i]eri[n]t
15 Quam attribuit Bellarminus impudenter e[t]... E[t]hnic[is].
16 A[p]ud Ethnicos dispensatione nulla opus fuisse.
17 Dispensationis divinæ nu
extare in tota sacra script
18 Examinantur verba legi
concedi Polygamia videtu
19 Item locus ex 2. Sam. 12.
20 Ex Deuter. 25. de ducend.
21 Deum posse ius naturæ rel
22 Dispensationem interdu.
23 Quid per fratrem inte
Deut. 25.
24 Interpretatio Ochini, Ca
ducitur ad absurdum.
25 Non esse dispensationem
Pontificibus.
26 Commodior interpretatio
27 Non posse Patriarcharu
ab omni labe excusari vel
28 Examinatur polygamia
mento.
29 Christus polygamiam q
ber ex prima origine cons
tura
30 Examinatur sententia Ch
& Luc. 16.
31 Idem probatur ex 1. Cor. 7
32 Plures uxores nec api[d] o[ff]
consentiat.
33 Rejicitur polygamia ex 1.

COnsideraturis autem totam hanc controversiam è fundamentis, reflecten- 1. *Conjugii veritas æstimanda ex prima origine.*
di sunt oculi ad primam originem coniugii, de mandato ipsius Christi *Matt.*
19. Marc. 10. Licet enim per variarum gentium, quibuscum vivebant patres, inve-
teratos errores, lux naturæ quodammodo obscurata fuerit, & gentilem Polyga-
miam in suas quoque familias pii homines admiserint, tamen *ab initio non erat*
sic. Res autem quævis fortior in principio, & dicente Tertulliano: *Verissimum,*
quodcunq; primum, adulterinum, quodcunq; posterius. Corruptas Lacedæmoniorum
leges pravis moribus, non melius putabat Agis Rex corrigi posse, quam si ad ori-
ginem & jacta à Lycurgo primordia revocarentur. *Plutarch. in Agid. & Cleo.* Deus
autem Adamo non junxit, nisi unam uxorem, quod sic interpretatur Christus,
quasi eo ipso indicare voluerit, ne sint plures, quam *duo in carne una.* Esto, voca-
bulum, Duo non ponatur *Gen. c. 2. in fin.* ut obiicit Ochin. *in dialog. pro Polygam.* 2.
tamen ex eo subintelligitur, quod cum propter sobolis propagationem maximè *Ex lege primæ conjug. astrictū fuit ad Duos.*
opus fuisset multitudine uxorum, Deus tamen noluerit pellicem Evæ attribue-
re, sed *duos tantum creaverit in carnem unam*, ut totidem verbis verba Mosis repe-
tit & exponit Christus *Matth. 19. Marc. 10.* & Paulus *Ephes. 5. ad fin.* adeò ut Ochi-
nus blasphemiæ maculam hoc in loco vix effugere posse videatur, quando conti-
neri negat in verbis Mosis, quod ibi contineri expressis verbis testantur Christus
& Apostoli. Quin etiam singulos cum singulis uxoribus vixisse usque ad Lame- 3.
chi Caini trinepotis ætatem, qui duas sibi uxores accepisse dicitur, *Gen. 4.* verisi- *Lamech primus bigamus*
mile est, cum generationes piorum omnes enarrare voluerit Spiritus S nec ta-
men digamum quenquam inter eos faciat. Nam si in cæteris tacuisset, cur nomi-
navit polygamiæ principium in Lamecho. Caini quidem damnatam sobolem
odiosa curiositate in fastos referre non debuit, sed piorum patrum, ad cognoscé- 4.
dam propagationem Ecclesiæ, conjugia & posteritas taceri non potuerunt Non *Et quidem ex stirpe maledicta.*
damnatur quidem Lamech adulterii crimine apertis verbis, *Gen. c. 4.* ut præter fi-
dem scripturæ assumit Menoch. *arb. jud. cas. 420. n. 7. 16. 23.* sed æstimandus nihilo-
minus effectus ex natura autoris, nec aliud expectandum erat à posteritate Cai-
ni, postquam parens à facie Dei, seu Ecclesia egressus peculiarem sibi populum
condere cœperat, quam ut parentis vestigia secuti, Dei & naturæ ordinem, seu
instituta, præfractè & libidinosè perrumpere pergerent, *ut notat gl. Gen 4.* Satis
quippe non erat Lamecho, quod exemplo Caini, manus cæde incestasset, & in
homicidio impune, quasi re probè gesta, triumpharet, Dei clementia tutiorem se
[illegible] um jactitans, quam olim Cainum, (si modò is sit sensus verborum Lame-
chi, quem inexplicabilem censet Catharinus) nisi & conjugii fœdus improbè di- 5.
straxisset, & consuetudini, quæ post etiam bonis patribus imposuit, improbæ fe-
nestram aperuisset. *Numerus conjugii,* ait Tertullian. *in lib. de exhort. castit. à male-*
dicto viro incepit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in unam carnem effecit Prodie-
sunt quidem, *ut Joseph. 5. memorat*, ex ea digamia liberi septuaginta septem, quo-
rum tres filii nominantur à Mose, pastoritia, Musica, & fabrili arte nobiles. Ve-
rum ineptè hinc concludit Ochinus, multitudinem uxorum non displicuisse
Deo cum liberos inde natos insignitos reddiderit artium præclararum inven-

tionibus,quasi Hippocrates propterea etiam in Ethnicismc
quia parens Medicinæ,eius beneficio extitit. Multitudo sol
ter benedictiones conjugii,*Gen.1.& 9.Psal.128.* nec non forti
127. At quoties incesti quoque & illiciti concubitus forter
sam sobolem progenerant?*Ingressi filii principum ad filias homi
runt Nephilim potentes à seculo,& viros magni n :minis.Gen.6.*Sa
minus,præ omnibus filiis Davidis, *2.Sam.12. v.24.* sed adul
psius præ omnibus ejusdem operibus,extremo odio prosequ
dicam interim, artes filiorum Lamechi ad gulam potius, vo
& bellicam crudelitatem,quam ad Dei cultum & salutem R
*ad c.4.Gen.*Theologi notare solent.

6. *Patres consuetudine decepti.* Postquam inter gentes à posteritate Caini introducta
naturæ,Deique primævum ordinem,longa consuetudine, c
non penitus obliterare cœpit,quid mirum,si Sancti quoque
pabile videbant coram mundo,divina dispensatione sibi lice
& Electis imminere periculum,si vitiorum seges eos ubiqu
Christus,*Matth.24.*& Noah,Loth,convivæ nuptiarum,ebr
leguntur,decepti præpostera consuetudine,quos ramen,qui
excusare? In utramque enim partem solent Theologi patrun

7. *An polygamia patrum excusanda.* disputare,dum alii eos prorsus excusant,dispensatione Dei
tyr.c.8.Iud.Osiand.in lib. von den verbottenen Heurathen. *Bren*
sachen Christlich zu handlen sey. *Meisner.sect.2.qq.cap.5.q.1.q*
Eth.c.gaudemus §.nulli.de divort.Lombard.& Thom.4.dist.33.q.1.
trim.sacr.1.c.11.Alphons.de Castr.de hær.verb.Nuptiæ.Catha.5.cor
matr.Bassol.d.dist.33.q.1.ad princ.Turrecrem.in c.dixit Sara. n.6.
arb jud.cas.420.n.19.& seqq.Perer.c.16.Gen.disp.1.prolixè. Azor.l
q.1. alii peccasse quidem contra primam Dei institutionem,
debuissent,confitentur,sed probabili ignorantia eosdem exc
Beza de Polygam in resp.& arg.Danæ. libr. 2. Eth. Christ. c.4. Gesn
zer.de conjug.t.de person.Herbrand.t.de conjug.Beust.par.2.de ma
nat Philipp.in t.de conjug.& videtur non obscurè idem arripere Ch

8. *Polygamia ad libidinem semper damnabilis.* *de Matrim can.2.* Constat autem inter utriusque partis defen
Augustino *lib. .de doctr.Christ.c.12.* si qui ex patribus plures d
amore sobolis,sed vel libidinis gratia,vel ex alia aliqua causa
à peccato excusari non posse,quia libidini morem gerere,per
que multò magis,si ejus gratia jus naturæ,aut honestas sive p
violetur.Nec enim Salomon tot uxores & concubinas prol
ducere voluisse præsumitur,nec eum in finem Betsabeam ex
traxit David imò ne Jacob quidem Rachelem propterea supe
sterilis esset,sed quod illius amore jam diu incensus esset Ge
sobolis augmentum multiplicandæ essent uxores, cur huj
non subiit primos parentes, quorum ætate aut opus erat pr

humani quam maximè, aut post eam opus nunquam erat? Qui verò pluribus consueverunt uxoribus prolis tollendæ gratia, quo fine uxores Jacobi, ipsi supposuerunt suas quæque ancillas, & Sara Abrahamo concessit Agaram, etiamsi in proposito non peccarunt, tamen vix est, ut excusari possint de modo. Nam & vago concubitu, qui vixerunt ante diluvium, creverunt & multiplicati sunt, sed Deus multitudini ex libidinibus prognatorum vehementer irascitur. *Gen.6.* Filiæ Lothi, quod putarent totum genus humanum interiisse, ut sibi reservarent ex patre posteritatem, bona quidem intentione, sed incesta commixtione in ejus unum se effundunt. *Gen.19.* Nec enim sufficit excusatio Irenæi *lib. 4. c. 51.* Chrysost. *hom. 44. in Gen.* Theodoret. *q. 69. in Genes.* quod bona intentione, desiderio prolis patrem ad incestum ebrium induxerint, quia, *ut rectè obiicit Augusti. lib. 22. contra Faust. à c. 42. usq, ad c. 46.* non solùm quo fine, sed & quo modo quodq, fiat, videndum est. 9. *Finis polygamia non improbatur, sed modus.*

Multitudo verò uxorum, repugnat tum primæ Institutioni divinæ, tum juri naturæ, quorum neutrius ignorantiæ prætextus quenquam excusat à crimine. Licet autem Adami verba tantum referat Mos. *Gen. c. 2. v. 24.* ea tamen Deo ipsi tribuit Christus *Matth. 19. & Marc. 10.* & hinc concludit: conjugium unius viri & unius uxoris, duorum in carne una, inseparabile ab initio à Deo constitutum fuisse, cui nulla obrogare quantumvis piorum hominum facta sive errores potuerunt. Non enim exemplis judicandum, sed legibus. Divortia, his iisdem verbis vetita, Moses duritiei Judæorum jussu divino concessit, quemadmodum totos quadraginta annos, dicente Paulo, *Act. 3.* ἐτροποφόρησεν ingenium ipsorum patienter, sed nullibi tamen probavit. Polygamiam verò ne ullibi quidem concessit, nedùm ut probaverit, adeò ut tota hæc multas ducendi uxores licentia in factis consistat, non legibus. August. *lib. 16. contr. Faust.* Abrahamum sic excusat: *Quia tunc mos erat, peccatum non erat,* & *lib. 6. de civit. Dei c. 28.* lege nulla ait polygamiam multiplicandæ posteritatis causâ prohibitam fuisse, quod prolixius repetit, *lib. 22. contr. Faust. c. 47. Peccata alia sunt contra naturam, alia contra morem, alia contra præceptum. Si naturam consulis, non lasciviendi, sed generandi causa illis mulieribus utebatur.* (Loquitur autem de Jacobo) *si morem, illo tempore, & in illis locis hoc factitabatur: si præceptum, nulla lege prohibebatur.* Sic & Hieronym. *ad Gerunt.* excusat Jacobum, quod more gentili inter gentes seductus putaverit sibi id licere, quod licebat omnibus. *Habuit,* inquit, *duas uxores, sed in Mesopotamia & sub Labano* & tertiam causam excusationis pro Abrahamo affert Ambros. quod ex Chaldæa retinuisset aliquid gentile, cum non desint, qui Abrahamum in Chaldæa ab initio credant idolis serviisse, ductu verborum *Ios. c. 24. Trans fluvium habitarunt. &c. Philo in libr. de Arab. Genebrard. in Chronol. Masius in d. c. 2. Ios.* Cæterum Abraham non accersebat sibi Agaram ultrò, sed exoratus à Sara ob solam spem posteritatis: Jacobo verò & aliis probabilis imponere potuit ignorantia, *dicente Philip. de conjug.* ut sibi licere crediderint, quod communi more cæteris gentibus licere viderent, & hinc pie excusari ex parte possunt, dubito verò an ex integro, quia contra jus divinum agentem ignorantia nulla securum facit. Licet enim vox &

10. 11 *Polygamia nuspiam probata.* 12 *Apologia pro patribus.*

 lex

lex Dei à Mose nondum consignata esset literis, quod intelligit Aug
polygamiam lege vetitam fuisse negat: tamen à sanctis patribus
potuit, præcipuè cum ipsi naturæ à prima creatione quodammodo
rit, ut mox dicemus.

13. Excipiunt verò, qui patrum polygamiam prorsus à vitio liberant
Ignorantia juris naturæ non excusat. præsumatur de lege prima propter sobolis multiplicationem dispe
fieri quidem potuisse non negamus, cum solus is, qui legem tulit, le
14. queat, vel totam, vel in parte, sicut rapinam imperavit Hebræis, ex Æ
Utrum Deus dispensarit cum patrib. ris: Verum, ut de potestate certi, ita de voluntate Dei prorsus incert
de ea quicquam affert Bellarminus, *lib. 1. de matrim. Sacr. c. 11.* præter r
factorum, imò quod magis mireris, etiam cum Ethnicis dispensasse
mat, *prop. 5.* quod (quod vel ipsi Azorio displicet *lib. 6. c. 13. q. 1.*) quia,
stino, apud eos, cum quibus vivebant Laban & Jacob, mos erat incu
15. la lege prohibitus, ducendi plures uxores, ac si Deum dispensasse c
Bellarmini impudentia. cultu suo, quia mos erat apud gentes colendi idola, loco veri Dei,
inculpabilis inter eos & nulla lege prohibitus. An verò conniventi
sio Dei statim arguit dispensationem? Esau, inquit, multas accepit
26. 28. & scriptura eum non reprehendit. Scriptura non reprehendi
16. decem tribuum, nec Libnensium rebellionem, nec incestum Lothi,
Apud Ethnicos non opus erat dispensatione. tamen à Deo per dispensationem non probantur. Circumstantias
jicit Spiritus S. *Genes. 28. à vers. 6. ad v. 10.* ex quibus non obscurè qu
tia Esaui crimina deteguntur, Epicureismus, religionis irrisio, ἐπιχ
hypocrisis. *Gesner. in c. 28. Mos. q. 2.* Et quorsum opus erat dispensatio
ter gentes? Qui ad dispensationem Dei, quando de polygamia patru
fugiunt, causam accersunt ex promisso Abrahæ & Jacobo facto, de
tione sobolis ad numerum stellarum, cui putant sine multitudine u
facere Deum non potuisse, quasi non in prima nascentis mundi ætat
gamia repletus fuisset orbis terrarum, nec potuisset Deus tam fæcu
unam uxorem, ut duodecim vel etiam plures fœtus, benedictione
dilet. Cæterum causam concessæ polygamiæ alligant tantùm popul
quippe cui promissio facta erat, & quem, tanquam primitias hær
maximè propagatam voluit Deus, sed quid hæc ad gentes? An ad Id
propagationem, quorum jam sic satis magna copia per medium triti
scebatur, debuit Deus jus naturæ relaxare, & præcepta sua revocare?
extirpationem eorundem ubique minitatur, & Cananæos propter va
riosas libidines è provincia sustulit, cum potius eorum multiplican
tia debuisset suam legem è natura eradere, secundum Bellarm., qui
neralem facit Dei dispensationem, quia soboles non tantum propag
populo Dei, sed & apud gentes: quasi vel Deus tam sollicitus debue
steritate infidelium, vel gentes tam paucæ extiterint, quot numer
triarchæ, à quibus pendebat origo populi Dei, ut sine relaxatione le
in omnes oras sese diffundere, & semine suo orbem replere non potu

si alteram causam adjeceris ex *Iustin. colloq. cum Trypho. Hieron. ad Gerunt. & Ambros. lib. 1. de Abrah. c. 4.* dispensatum esse à Deo cum bigamia Abrahami, quia debebant binæ ejus uxores gerere typum duorum populorum in Ecclesia, ut explicat Paulus. *ad Gal. c. 4.* adhuc continenda erit dispensatio intra cancellos Ecclesiæ, nec impunè licere potest gentibus promiscuè, quod Deus toleravit in primordiis subnascentis suæ Ecclesiæ.

Vellem autem à Bellarmino intelligere, unde dispensationis à Deo factæ conjecturam hauserit. Nam quæ sine autoritate scripturæ asseruntur, eadem facilitate reiiciuntur, qua asseruntur. Elias quidem cognitam habuit iram Dei in Quinquagenarios, *2. Reg. c. 1. v. 15.* per revelationem Angelicam: Simeon contulit se in templum divino instinctu & occulta inspiratione Spiritus Sancti. *Luc. 2.* Rebecca Deum consuluit de causa collisionis infantum in utero, *Gen. 25.* Samuelem non piguit ejusdem quærere revelationem de asinis Saulis. *1. Sam. 9.* Hebræos jubet Moses, voce & de mandato Dei, aurum & argentum Ægyptiorum subtrahere, *Exod. 11.* quanquam in eo nihil conceditur vel contra jus naturæ, quo sunt omnia communia, vel contra præceptum Decalogi de furto, cum Ægyptii deberent Judæis pro laboribus, & jura permittant etiam privatis hominibus, quam per injuriam magistratus nancisci nequeant mercedem, vi rapere: Sed quod Deus legem naturæ implantatam, & voce Adami promulgatam revocaverit, seu de polygamia in gratiam patrum dispensaverit, id nullo sacræ scripturæ testimonio probatum reddi potest.

17 *Dispensationis vestigium nullum extat.*

Licitam tamen passim fuisse polygamiam probat Bellarm. *d. prop. 4.* ex lege *Deut. 21. Si quis duas habuerit uxores, unam, quam amat, alteram, quam odit.* &c. Quanquam verò ex hac lege ne licentia quidem plures ducendi uxores evincitur, eò quod odiosa potuerit esse repudiata. tamen, nihil inde sequitur, nisi Deum in populo suo, peculiarem in finem, ad multiplicandam posteritatem Abrahæ, polygamiam tolerasse, licet ipsa sine peccato non fuerit. Tolerat Deus etiam vagos concubitus, quando jubet abstinere à fratribus & sororibus, sive foris, sive intus genitis. *Lev. 18.* Videtur tolerare meretrices, quando meretricum vetat inferri in ærarium templi. *Deut 23.* Quod autem toleratur, non statim præcipitur.

18 *Examinatur lex Deut. 21.*

Præceptam verò eandem auguratur Bellarm. *d. c. 11. in princ.* dum Nathan à Deo dicit traditas omnes uxores Saulis in sinum Davidis. *2. Sam. 12.* Martyr: *in c. 8. Iud.* respondet, Deum simul legem suam remisisse. Quid verò? an simul præcepit Deus incestum? quia uxoris suæ Michol novercas, non magis poterat David ducere, quam suam novercam, cum consanguinei uxoris subeant eundem gradū cum consanguineis mariti. Quantò rectius accipimus exprobrationem Nathanis de dominio, quod Davidi Deus dederat, in domum & uxores Saulis, ut iis uti posset pro libitu, nemine prohibente. David enim nullam uxorum Saulis legitur in contubernium accepisse.

19 *Item locus 2. Sam. 12.*

A[illegible] O[illegible]hinus *in d. disl.* præter superius dicta etiam legem *Deut. 25.* de ducenda vidua fratris, de qua acrem disceptationem excitavit divortium Henrici IIX. Angl. Regis & interpretes Bibliorum in varia effugia conjecerunt duæ diversæ

20. *Itē Deut. 25.*

versæ leges. *Lev.18.& Deut.25.* Alicubi enim prohibetur conj
& fratris viduam, alicubi conceditur. Et quidem in simili c
dux Bavariæ Th odonis fratris viduam, Willetrudin duxisse
hementer reprehensus legitur. *Henning. in Geneal. Bav* Cæter
chiæ. *in lib. de matrim. Reg. Angl.* præsupponentes, quod latius
1.2 q 105. art.4 Cajet. 22. q. 154. art. 9. Sylvestr. in verb. Papa. 17.
Azorio lib. 6. Instit. Moral. c. 12. Aph. à Castr. 1. pot leg. pœn. c. ult. B
sacr. c. 27. In *c. 18. Lev.* prohibitos gradus, lege forensi & nor
pergunt inde demonstrare, facilè potuisse ob causam priori l
steriorem obrogari, & Bellar. ait *d c. 27. §. probatur ultimo. Qu*
21. *naturæ auctor contra naturam pugnet.* Atqui oblitus erat, quo
Deus etest qui naturæ relaxare. sputaverat, Deum in polygamiis patrum relaxasse jus suum
tum quoque autor naturæ pugnavit contra naturam? Et si
turæ, cur non tam potuit idem hic relaxare, quam jus judic
situm est in arbitrio legislatoris: ita illud in manu Dei. So
larm. §. *Dices fortasse.* quod dispensatio non facit legem. Pro
22. bentur à Bellarm. *c. auctoritatem. 15. q. 6. c. cum quidam. §. illi verè*
Dispensatio facit legem. *tud. cog. l. 5. §. ult. de capt. & postl. l. ult. de legation.* aut an except
nec privilegium rectè definitur Ciceroni, *lex de privato lata,*
rogatur? 3. de ll. Isid. 5. Etym. c. 18. l. singulare l. jura de ll. l. 1. § 1. ad
Solet enim privilegio interdum una persona, interdum com
factum singulare à communi regula excipi, & privata lege
quemadmodum hoc casu factum censent August. *q. 61. in Le*
Beza de polyg. Item, de repud. & divort Martyr. in c. 8. Iud.

23. Per fratrem hoc loco intelligit Calvinus *in c. 18. Lev. pro*
Quid per fratrem intelligatur. Deut. 25. licebat cognatorum uxoribus consuescere, quo sensu Loth
hæ, Sara soror ejusdem *secundum August. 16. de civit. Dei. c. 12.*
14. & 15. licet Hieron. *in qq. Hebr. super c. 20. Gen. & Clem. Alex.*
Sot. 1. de just. & jur. q. Cajetan. super c. 11. & 20. Gen. Saram pro
rore habeant, Item cognati Christi vocantur ejus fratres &
sunt qui Athnielis cum Calebi fratris filia conjugium eo ite
Iud. c. 1. licet ibi expressè mentio fiat, fratris minoris natu,
ptura, dum vagè nomen fratrum usurpat, uti non consuevit
stionem Saducæorum, *Matth. 22.* qua producebatur mulier,
cessivè conjunx: item Judæ judicium, *Gen. 38.* qui Thamar
post alterum elocabat, nec non verba Naëmi nurus suas in p
nere, quo se comitabantur, jubentis, frustrâque ex utero suo
ctatum iri addentis. *Ruth. c. 1.*

24. Cæterum nos hanc litem suis autoribus relinquimus,
Absurda inter rctatio Oc in. & Bell. dum sententiam Ochini, Cajetan. Bellarm ex lege *Deut. 25*
miam, sed & incestum imperari, contra quam sancitum fine
putant potuisse mulieris cū mariti fratre nuptias in hoc casu

fusione divina, cum tamen aliis quibuscunque casibus id genus nuptiæ pro damnosis & nefariis haberentur, quid absurdi sequitur, si polygamiam hoc unico in casu Deus concesserit, aliàs ubique detestandam? Exceptiones enim à jure strictè interpretandæ sunt, & ad similia non transferendæ, nec potuerunt ex hac lege Pontificii quicquam subsidii petere pro dispensatione Papæ, quia quod à legislatore suarum legum factum est, homo, infra eas constitutus, imitari non potest: & quod Deus fieri voluit ob certitudinem stirpis in populo Judæorum, & suscitandum semen fratri præmortuo, ad alias causas dispensationum trahere non licet, quia amplianda non sunt, quæ fiunt contra præscriptum Juris. 25. *Dei dispensatio nō juis in tenda hominis.*

Verum si sensum & verba hujus legis intimius paulò inspicere velimus, quid sit de incestu permisso, certè polygamia inde probari non potest, nisi ex flaccilla ratiocinatione, quâ præsupponitur, fieri posse ut ducturus fratris uxorem suam sibi habeat. Interpretatio verò semper ita facienda est, ne ducat ad absurdum. Absurdum autem est, si putemus, Deum, qui vetuit ad vitandum odium & injuriam uxoris, ejus superinducere sororem, *Lev. c. 18.* voluisse, ut causa prohibitionis non amota, in consortium matrimonii cum legitima uxore cohabitantis asciscceretur fratris uxor, à qua graviores timendæ essent rixarum & discordiæ scaturigines, quam à sorore ipsa. Proinde verba, sub initium legis posita, quibus ipsa limitatur & contrahitur ad fratres simul cohabitantes, indicant eam conceptam esse, non de uxoratis, sed, qui, cum uxore carerent, uxoratis fieri facile poterant. Et huic interpretationi non tantum consonat factum Judæ, ex quo legem explicare solent, licet ante legem latam, ex errore magis, quam ex judicio. Judas nurum suam & filiis elocabat, & ignotam, non secus ac si id impunè sine labe criminis licuisset, violabat: sed & quæstio Saducæorum, quia si ex septem fratribus quisquam binas habuisset vel plures uxores, captio ipsorum multo reddi potuisset intricatior, & difficilior dubitatio. 26 *Commo ior interpretatio Deut. 25.*

Proinde, cum polygamia nulla lege divina sit concessa, nec de dispensatione Dei speciali quicquam pateat ex sacris literis, in suspenso relinquimus, utrum Patres plures ducendo uxores peccaverint, quia id sibi licere, probabili ignorantia & per Orientem recepta consuetudine decepti, arbitrati sunt. Multum quidem potest probabilis ignorantia ad excusandum peccatorem, sed contra legem Dei & jus naturæ, non præbet satis tutum refugium. Esto, perseveraverint patres in polygamia sine pænitentia: Etiam duas sorores non repudiavit Jacob, nec Bethsabeæ nuntium remisit David, quorum neuter in universum excusari potest. Non dubium autem est, quin etiam Patriarchæ cum Davide subinde orarint: *Ab occultis munda me. Delicta enim quis intelligit?* & quam multa quidē non rectè fiunt, ab non satis erudita conscientia? quam multa eorum, quæ contra præscriptum divinum gesta sunt, memoriam nostram fugiunt? Et tamen seriam de omnibus pœnitentiam agentibus, peccata remissurus est misericors Deus. 27. *Patriarcha ā polygamiam non posse ab omni labe vindicari.*

Ubi verò à veteri lege pergimus ad novam, de dispositione divina nemo amplius dubitare potest amplius. Nam quod Bellarm. *lib. 1. de sacram. conj.* & ... *in peculiari lib.* eundem errorem improperent Luthero, satis ad eas 28. *Ex novo testamento.*

 calu-

calumnias responsum est, libro germanico, *Pistoris ungis opposito*. Ch
Matth.19. Marc.10. sublata prava quacunque consuetudine, rev
primam conjugii originem, ubi præceptum esse ait ab autore le
duo sint in carnem unam, & hinc texit argumentum, quo ipse qu
dit, divortia ex prima conjugii institutione & de voluntate Dei esse
polygamia eadem opera prorsus tollitur & prohibetur. Infert e
29 *Per dictum Mat.h.19.* Non licere cuiquam diverti ab uxore, quia factus est cum ea una ca
tatem hanc dissolvit, dicitur solvere, quod Deus ligavit. Qui jam
superinducit primæ, licet hanc non abdicet in totum, tamen separa
parte, quia animum & corporis usum ab illa transfert ad secundam.
30. *Marc.10. & Luc.16.* tur in parte, quod conjunctum erat à Deo. Confirmatur per alteram
Christi, *Marc.10. & Luc.16.* ubi adulterium committere dicitur, qui di
cum uxore, aliam ducit. Quod si liceat duas simul habere uxores, in c
crimen adulterii? Non in dimissione, ut patet, Ergo, in eo, quod qui
bebat uxori primæ per fidem datam, rem habere cœpit cum altera,
evenire necesse est, etiamsi prima uxor intra ædes retineatur. *Covarr.*
trim.c.7.§.3.n.2. Paulus enim *1.Cor.7.* ita sibi invicem alligari conjug
nec vir, nec fœmina sui corporis potestaté amplius habeat, postquam
31. *1.Cor 7.* in conjugis arbitrium deposuit. Si igitur sui potestatem vir non h
dem *ad alteram transferre potest, quod non habet, per vulgatam regulam,*
donatum est, non potest iterum donari. Imò ne prioris quidem fœmin
tollendum vitium bigamiæ sufficit, quemadmodum Sara suppo
ancillam, & Comitis Gleichensis uxor ad eũdem admisit lectum m
32. *Consen us uxorum non tolli t vitium polygamia.* racenicam, cujus ope liberatus fuerat ex carcere Turcarum, quia co
dissolubilis & perfecta unitas conditionem talem non admittit, &
quis renunciare licitè possit non potest tamen renunciare juri d
citum est, ut duo in carnem unam ita transeant, ut, dicente
quidem sese queant invicem, nedum, ut sui copiam faciendi al
beant, quod cum defraudatione perpetuò conjunctum esset. Pro
præcepto quisquam amplius in dubio sit, addit Paulus. *1 Cor* Ad
nicationem ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα. Un
pe fœminæ tribuit proprium maritum. Proprium autem quod
deatur plena potestate, quemadmodum virum dicit Apost
33. *Ex 1 Tim.* cui tradita est [illegible] possessio, aliis communicari non potest. A
Episcopatum non admittat idem Apostolus, nisi μονογάμον, [illegible]
tum infamis erat multitudo uxorum, & Episcopum describere
cula & reprehensione: item, quod in unitate conjugii notet my
& Ecclesiæ, *ad Ephes.5.* & quæ præterea huc afferri solent Th

Polygamiam repugnare juri naturæ.

Sect. 3.

1 Quam multis gentibus polygamia recepta [illegible]
2 De Germanorum, Romanorum, Græcorum,
Persarum [illegible]
3 [illegible]
gyptior. Ame[illegible]

[illegible] *fuisse.*
[illegible] *natura licita.*
[illegible]
[illegible] *facisit* [illegible] *& polygamia.*
[illegible] *primo* [illegible] *conju-* [illegible]
[illegible]
[illegible] *etiam amici-* [illegible]
[illegible] *sempe* [illegible]

12 *Nec non quarto, qui consistit in typo Ecclesiæ.*
13 *Adversari etiam naturali Zelotypiæ.*
14 *Quanta sit vis Zelotypiæ.*
15 *Exemplis mulierum confirmatur.*
16 [illegible] *connive*[illegible] *voluptati-* [illegible] *virorum.*
17 *Sed eas perquam paucas, cum multo plures amores virorum illicitos crudeliter vindicarent.*
18 *Polygamiam nulla consuetudine potuisse introduci.*

Constat de lege divina: sequitur ut videamus, quantum repugnet polygamia, [illegible] naturæ, moribus gentium, & commodis tam Reipubl. quam privatarũ [illegible] rum. De Jure naturæ variè certant Scholastici, dum durum censent esse, [illegible] arentes creduntur in jus naturæ deliquisse, imprimis, quando per totũ [illegible] hæc opinio, de uxorum multitudine ferè vagata legitur, & Occiden- [illegible] sic infecerit, ut Tacitus scribat: *Soli fere Germani singuli singulis uxo-* [illegible] *sunt, præter paucos, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis* [illegible] Nam Ariovistum duas habuisse uxores, constat ex *Cæs. lib. 1. belli Gall.* [illegible]: *Duæ fuerunt Ariovisto uxores, una Sueva natione, quam domo secum ad-* [illegible] *altera Norica, regis Voccionis soror, quam in Gallia duxerat à fratre missam* Imi- [illegible] Romana Republ. Cæsar, legem quam Helvius Cinna Trib. pl. se [illegible] & paratam habuisse confessus est, ferri jussit, cum ipse abesset, *uti uxo-* [illegible] *orum quærendorum causa, quas & quot vellet, cuiq; ducere liceat, Sueton. in Cæs.* [illegible] ue in eum finem, ut multiplicata sua conjugia prætextu alicujus legis ex- [illegible] *c. 50 51. 52.* cum jam SCtum privatum de se edi curasset, ut, quot libuis- [illegible] rum matrimonio uteretur. *Dion. lib. 44.* Nec enim alio fine Euenus [illegible] um Rex, lege lata dedit subditis licentiam ducendi uxores plures pro [illegible] e [illegible] suæ libidini præter fas & æquum nimium indulsisse videretur, [illegible] usquam centum uxores in gynæceo aleret *Buchan. lib. 4. hist. Scot.* Ca- [illegible] um Rex itidem, cum pertæsus unius uxoris, lascivo impetu rapere- [illegible] am libidinem, omnibus subditis communionem mulierum indulsit, [illegible] *Zen.* quod & Mahometh fecisse putatur eo consilio, ne ætatem coge- [illegible] rà deterere cum vetula. Inde enim à tempore Patriarcharum apud O- [illegible] polygamiæ consuetudo invaluerat, prout de Judæis Joséph. *17. antiq. c. 1.* [illegible] Strabo. *15. lib. Marcel. lib. 23. Atheu. lib. 13 ex Dinonis Persicis.* De [illegible] *So in. c. 65. Onesicrit. in vit. Alex.* de Parthis *Bardes. de f. s. Clem. Alex. 9.* [illegible] De Cyrenaicis, *Mela. lib. 1.* De Pæonibus. *Herod. in Terps.* De Thracib. [illegible] De Judæis patet ex libris Mosis & Regum. *Iustin. in Trypho.* De Mauris [illegible] Salust. *in Iugurth Singuli Numidæ, Mauriq; pro opibus quisq; plu-* [illegible] *alii plures habent, sed Reges eò amplius* De Ægyptiis Diodor. [illegible] qu[illegible] e dotibus quidem unam tantum uxorem indulserint, cæteris [illegible] facultate & voluntate plures, & quotquot vellent. Etiam apud Americanos

Marginal notes: 1. *Polygamia recepta apud multas gentes.* 2. *Germani.* *Romani.* *Scoti.* *Persæ.* 3. [illegible] *Æ-* [illegible] *Americani, &c.*

canos hæc licentia invaluerat, & apud Reges Hispaniolæ, *Mart. 8. dec.* ... modum in unis Pacri Tyranni ædibus octoginta uxores offenderunt ... *Id. 8. dec. 2.* Dionysius quoque Syracusarum Rex duas habuisse uxores ... *Ælian. lib. 13. Var. c. 10.* & Cecrops morem vagarum libidinum apud Athenienses correxit, unde Διφυὴς Athenæo, Biformis Justino dicitur, quod ... tum in unum conjugium coalescere vellet. Nec tamen tam stricte ... fuit in Republ. Atheniensium, quin cives, exhausto numero civitatis ... tur matrimonia duplicare, quemadmodum Socrates, Euripides & ... ea lege familiam geminatis mulieribus onerarunt. *Laert. in Socrat.* ... *Alex. ab Alex. 1 dier. Genial. c. 34.*

4. *Pellicatus Romanorum.* Sed ut ad Romanos redeamus, etiamsi edicto prætoris infames ... duas duxisset uxores, *l 1. de his qui notant. infam.* & Valentinianus ... bigamiam suam stabilire, & subditis quoque licentiam parem ind... bat, *Niceph. lib. 11. c. 33. Socrat. lib. 8. c. 11. Dracon. lib. 11.* sua iniquitate, ... tincta fuerit: tamen à pellicatu non abstinuerunt. Nec solus Nero, ... stus, & Ælius Verus, & ante eos Cato & Scipio Africanus impunè ... bus rem habuerunt, quemadmodum ex universa historia constat. A...

5. *An polygamia jure naturæ licita.* gentium, vel naturæ æstimemus potius ex corruptis moribus, quam ... piis, animis hominum universim innatis, & hinc inferamus *cum Du...* *32. q. 1. Cajet. & quibusdam aliis,* polygamiam jure naturæ licitam esse. ... fit, ut, *dicente Plauto,* mores redigant in potestatem suam non solum l... sed & eas, quæ ex ipsa naturæ luce ultrò erumpunt. Duplex enim jus ...

6. *Duplex jus naturæ.* stituunt Thom. *4. sen. dist. 33. q. 1.* & qui cum eo sentiunt, alterum, ex ... notis principiis, alterum ex conclusionibus inde deductis, quod Cov. *de matrim. c. 7. §. 3. n. 1.* vocat jus *quasi Naturale*, Philipp. *in Eth.* jus natu... *le* & hinc prodire censent polygamiam, quia absolutè turpe & natu... rium non est, multas haberi uxores, perinde ut naturæ repugnat, mu... maritos, *August. lib. 1. de nupt. & concub. c. 9. lib. 3. doct. Christ. c. 12. lib. de b...* nec tamen ex naturæ principiis eductæ rationes id permittunt. *Vide ...* *stam lib. 3. Ambiguit jur. c. 3. Menoch. arb jud. cas. 420 n. 88.* Sicut enim cæ... raliter abhorremus, *ait Bonavent. 4. dist. 33. q. 1.* ita confusionem quoq... titudinem mulierum innato quodam odio detestamur, præcipuè cu...

7. *Quædam animalia conjugium multo iure famuliarum.* à multis brutorum animalium libidinem nostram corrigi sentimus. ... sunt omnibus columbarum amores. & matrimonia, quæ tanta fide ... si quando adulterii suspicio incidit, *tum ira, tum crebri rostrorum ictus, ... querulæ voces: mox in satisfactione,* inquit Plinius, *exosculatio, & circa ... crebris pedum orbibus adulatio.* Par pari gaudent, communemque domum ... nec eam nisi cœlebs & vidua relinquit. Cornicum etiam major pu... de retinentior animus, quæ, marito mortuo, defunctum lugent, ... quæ novem ætatibus durare dicitur, viduam transigunt. Et ... rem eleganter disserit Connan. *lib. 1. Comment. cap. 4. n. ...* ... stias non procudant, principia tamen, ad honestatem ab hominibus ... aperiunt.

Porrò ex finibus quos natura præfixit matrimoniis, idem jus deducitur [illegible] *c. 4. in princ* Bellarm. *lib. 1. de sacr. matrim. c. 10.* Ne autem fines ma- [illegible] in nimis exiles minutias *cum Montecat.* dividamus, tres supra explicatos [illegible] Generationem & educationem liberorum, mutuum adjutorium, & [illegible] libidinis, & omnibus his ostendimus polygamiam repugnare. 8. *Polygamiam repugnare primo fini matrimonii.* [illegible] m enim copiosior soboles expectatur ex pluribus uxoribus, in familiis [illegible] tamen tota Respubl, pauciores inde cives nancifcetur, quia dubium nō [illegible] sæpius procreaturæ sint fœminæ, si singulæ copulentur singulis, quam [illegible] vel plures cogantur ab uno pendere marito. Præterea virtus viri finita & [illegible] a ad certum terminum contracta, quo pluribus cogitur satisfacere, eò [illegible] s evanescet, & citius generare desinet. Ubi verò non solum generatio- [illegible] & educationem liberorū respicimus, polygamia hoc fine prorsus ever- [illegible] Propterea enim appetimus generare, ut in statione nostra cultores Dei, & [illegible] Reipubl. imaginem nostram gerentia relinquamus, à quibus in sene- [illegible] non tantum solatium, sed & sustentationis, si opus sit, præmium expecta- [illegible] mus, quod quia obtinere non licet, nisi probè educatis liberis, non mi- [illegible] in educationem, quam procreationem incumbendum est. Quotus [illegible] que est, qui tot liberis, quot ex denis vel pluribus matrimoniis tolli [illegible] probè educandis sufficiat, sive curam domesticam singulis impenden- [illegible] opes, tanquam nervos rerum gerendarum relinquendas, respicere [illegible]

Alterum finem collocat Moses in Adjutorio, quem ex naturæ intentione 9. *Nec non secundo.* [illegible] Arist. 8. *Eth. c.* 12 qundo ait: Ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ φιλία δοκεῖ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν, [illegible] nam consistat illa amicitia subiiciens, ait: *Aliis quidem animalibus eate- [illegible] nicatio est. At hominis non sobolis procreandæ causa tantùm simul habitant, [illegible] m, quæ ad vitam spectant. Continuò enim officia divisa sunt, aliaque sunt [illegible] mutuo opitulantur, in commune* τιθέντες τὰ ἴδια. *Atque ob id &* [illegible] *esse in hac amicitia videtur.* Neutrum horum sperandum ex [illegible] ia, quæ nec operas mariti facilitat, nec micam ullam voluptatis affert, [illegible] am prorsus dissolvat. Perfecta enim amicitia, ἡ τελεία φιλία, non pati- 10. *In polygamia nulla perfecta amicitia.* [illegible] ales, sed socii impatiens est, ubi ad summum pervenit. Sive n. Damonis & [illegible] e Nisi & Euryali, sive alias considerare velis perfectas amicitias, nun- [illegible] res in commercium adoptatos præter duos invenies, ob rationes, quas [illegible] Arist. 8 *Eth c.* [illegible] Quî possit igitur in tanta multitudine mulierum, suus [illegible] amor constare? Addit Arist permolestam esse amicitiam, quæ cum mul- [illegible] hitur, dum singulis momentis aliquem ex tot amicis ludos facit fortu- [illegible] toties autem tangit amantem infortunium, quoties tangit amicum, quia [illegible] bona sive mala sunt communia. Ubi verò exulat amicitia, ibi [illegible], rixæ & æmulationes, quemadmodum in multitudine uxorum [illegible] necessariò accidere experientia docet, & paulò post prolixius de- [illegible] Qui [illegible] m ut seipsum, amare potest primam conjugem, qui, quam su- [illegible] amare præsumitur.

Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors. Horat. 2.

Nulla igitur amicitia, nulla voluptas speranda ex multitudine, sive pedicum sed nec laborum levamen, quia discordes ... quod multis curandum est, infectumque plerunque ... altero id curatum iri quisque sperat, *ut ait Arist. 2. Polit. c. 2. & 4.* ... partem corrumpi patitur, dum invidet alienæ. *l. 2. C. quando ... ex bo... Dic.* Præterea adjumentum præstat uxor viro, non ut serva ... Domina, ut paulò post ostendemus. Plurium vero ... diunt, & per seditiones solent rerum summam ut plurimum ... ritum.

11. Tertium finem post sacras literas aperit ipsa honestas, & ex ... virtus, quia cum vagas olim rudis populus sequeretur libidines, & ... tillulæ è tenebris per doctrinam excitari & eluctari inciperent, ... cretius

Polyg. repugnare etiam tertio fini.

Mulier conjuncta viro concessit in unum,
Castaq; privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, prolemq; ex se videre creatam.

Huic verò tertio fini multitudo uxorum prorsus & è diametro adv... nemo nervosius & melius docere potuit, quam Apostolus ipse 1. C... ait: *Vitandæ fornicationis gratia quisq; suam uxorem, & suum qu...* Ubi enim unus sufficit, quorsum opus est pluribus? Quomodo ver... mulierum decadibus, ad compescendam libidinem, satisfaciet qu... res non sufficiunt uni, quemadmodum illa

Delassata quidem, sed non satiata recessit.

Et sane nimis iniqua esset conditio miserarum mulierum, si illiga... viri arbitrio, viro verò liberè vagari liceret per totum gynæceum, ... Imperator facere consuevit, sudariolum iniicere, cui vult, qu... debeat esse ratio contrahentium, & vir non magis, quam mu...
12. testatem dicatur Apostolo. Quod si adjeceris typum, quem ... Christi & Ecclesiæ, *ex Eph. 5.* ut prolixè disputat Hieron. ... tolerari potest polygamia, nisi & Ecclesiam, *ut ait Hieron.* velimus ... venticula. Propterea, licet potuisset Deus, & id multiplicationi ... maximè profuturum videretur, tamen ad repræsentandum ... candam conformitatem naturæ, noluit creare à principio ... minam, eosque in perfectam unire societatem, quam ... prototypum imitari deberent.

Nec non Quarto.

13. Præterea sicut Arist. *2. Polit. c. 3.* naturæ adversam esse ... tum, liberorum, & bonorum, evincit ex eo, quod natura ... ga quasdam erga suos, & studium conser... propria ... gnare naturæ, simili argumento demonstratur, ex Zelo ... uxorem & uxorum erga maritos. Nam si plures ... ra congregatos, non indidisset cuique hunc affectum, ...

Naturæ Zelotyp... ve... polygamiam

[illegible] sine invidia, nec mulieres maritos alienis implicari amoribus æ-[illegible] ferunt animo. Ita enim à natura edocti sumus, tam viri, quam mu-[illegible] quidem inter nos communia habere velimus, exceptis uxoribus [illegible], quam hi sibi invicem sint ligati, se sibi totos debeant sine exceptione. [illegible] uxorem secum vivam sepeliri voluit, ne quis ejus pulcritudine post se [illegible] *Ioseph. Antiq. c. 4. & 11.* Lepidus ex mœrore animi mortuus est, cum [illegible] literas, ex quibus suspicionem de adulterio uxoris traxerat. *Plut. in* [illegible] Hungarus quidam gladio transadegit formosam uxorem, ne in manus [illegible]m incideret. *Nicet. 4. Annal.* Hieronym. *in Amos cap. 7. libentius virum audire* [illegible] *interfici, quam pollui*, scribit, & JCti, *in l. Lucius 88. §. matre. de leg. II. modestius* [illegible] *mortem, quam uxoris adulterium censent Ioh. Fab. in §. sciendum. Instit. de* [illegible] *de Pen. in l. 1. C. publ. læt. Ias in l. transig. not. 2. C. de transact. Ioh. Lup. in rub.* [illegible] *vir. & uxor.* Cotys rex Thraciæ, uxorem ex Zelotypia, suis ipsius [illegible], à pudendo incipiens, mediam dissecuit. *Athen. lib. 12. cap. 14. Suid. in Cot.* [illegible]es verò eò impatientiores sunt consortium, quo plus affectibus naturali-[illegible]t, adeò ut earum Zelotypiam furori Leonino rectè comparaverit, [illegible] *de art amandi.* Ecquid describi potuisset vel à Virgilio, super Didonis, [illegible] vel ab Ovidio, super Prognes, *6. Meta.* vel à Seneca super Clytemnestræ, [illegible] *Agam.* Zelotyparum mulierum insaniam & furores? Quam incen-[illegible] mi[illegible]tus erat, *Actio. 5. Phor. scen. 8.* Nausistratam dederit Phormio, [illegible] nuntio obductam sibi à Chremete marito Lemniam pellicem de-[illegible]us referri nequiit. *Act. 5. scen. ult.* Ipse Chremes id sibi præsagiebat: [illegible]

Vereorq́; ne uxor aliquà hoc resciscat mea,
[illegible]uod si fit, uti me excutiam, atq; egrediar domo,
[illegible] restat. Nam ego meorum solus sum meus.

[illegible]s Philippi uxor, Alexandri M. mater, in ipsum maritum subor-[illegible] interfectum Pausaniam creditur, & multis conjecturis, vero non absi-[illegible] tradat Justin. *lib. 9.* Thebe, præter causas à Plutarcho relatas, *in vit.* [illegible] etiam pellicatum viri sui, Alexandri Pheræorum Tyranni, parricidio [illegible] vindicare voluit. *Cic. 2. off. Valer. lib. 9. c. 14.* Lemniæ mulieres maritos ad [illegible] trucidarunt, quod eos in captivarum amorem propensiores, quam [illegible] cernerent. *Apollon. lib. 1. Argon. Stat. lib. 1. Thebaid.* Demetrio Antigoni filio [illegible] [illegible]m subornavit, quod cum Berenice socru stupri consuetudi-[illegible] *in lib. 26.* Demetrius Nicanor pari scelere exceptus fuit à Cleo-[illegible] propter amorem Rhodogunæ, Phraatis regis sororis. *Appian. in Syr.* [illegible] *de præstig. Dæm. c. 50.* quomodo multæ mulieres maritis ob Ze-[illegible]cum propinarint, præsentaneumque supplicium adire malue-[illegible] amoribus eos implicitos ferre. *Sylv. nupt. lib. [illegible] n. 30. & [illegible]* Et [illegible] mulierũ machinationes à Zelotypia excitatas omnes enar-[illegible] vel [illegible]bus, vel sibiipsis exitiũ, totis verò familiis per-[illegible] attraxerunt. Est enim *impatiens consortis amor,* & miraculi instar

Margin notes:
14. *Vis Zelotypiæ.*
15. *Exëpla mulierum Zelotyparum.*

dam ajunt, Philosopho docere hoc, nisi ipse fecisset. Vxorem enim suam alter
Scilicet sicut etiam Romanus Cato, id est, alius Italiæ Socrates. Ecce quæ su
& Atticæ sapientiæ exempla: Omnes penitus maritos, quantum in ipsis fui
rum suarum esse fecerunt. Sed vicit tamen Socrates, qui de hac re & libr
memoriæ hæc pudenda mandavit. Plus habet, unde gloriari sibi præceptis si
tum ad doctrinam suam pertinet, Lupanar fecit mundo. Injuste damnatus
cibus & verum est. Rectius enim hæc eum talia prædicantem genus damna
sicut absq; dubio damnavit. Nam cum in hac re doctrinam ejus omnes rep
mnes eam nō solum sententiæ auctoritate, sed quod multo majus est, vitæ ele
7. *runt.* Hæc Salvianus, in quæ peccant & illi, qui in secundo ordine cu
certas quidem, sed tamen multas multi in domos inferciunt, cont
prolixè disputatum sit *lib. 1. Pol. c. 1. sect. pen. & ult.* ne eandem cantile
tamus, pergimus ad tertium ordinem, & in genere prius demonstr
jugii naturam adeò adhorrere multitudinem uxorum, ut sacros
fœdus statim dissiliat, atque plures, quàm duo in communionem
quod ipsum etiam commodè retrò trahi poterit, ad impugnandam
nem Platonis & Britannorum.

Sect. 2.

An Polygamia sit probata vel concessa à sacris literis.

1 Conjugii veritatem & essentiam æstimandam ex intemerata prima origine.
2 Ex prima lege naturæ & divinâ conjugiū fuisse conclusū inter duas personas tantū.
3 Lamechum primum duxisse duas uxores.
4 Et quidem ex stirpe Caini maledicta.
5 Ex fœcunditate Lamechi non licet concludere conjugii honestatem.
6 Patres consuetudine impunita primitus deceptos fuisse.
7 An polygamia patrum excusari possit ac debeat.
8 Polygamiam ob libidinem semper damnabilem.
9 Polygamiam ob desiderium sobolis non improbari ratione finis, sed ratione modi.
10 Polygamiam repugnare primæ institutioni & legi naturæ.
11 Nec ullibi in sacris literis reperiri probatam.
12 Apologia patrum pro primorum patrum polygamia.
13 Ignorantia juris naturæ non excusat.
14 Verum patres dispensationem divinam h.. [illegible]
15 Quam attribuit Bellarminus impuden ter e.. [illegible]
16 Apud Eth.icos dispensatione nulla opus fuisse.
17 Dispensationis divinæ nul
extare in tota sacra scriptu
18 Examinantur verba legis
concedi Polygamia videtur
19 Item locus ex 2. Sam. 12.
20 Ex Deuter. 25. de ducenda
21 Deum posse in natura rel
22 Dispensationem interdum
23 Quid per fratrem intell
Deut. 25.
24 Interpretatio Ochini, Cat
ducitur ad absurdum.
25 Non esse dispensationem D
Pontificibus.
26 Commodior interpretatio
27 Non posse Patriarcharu
ab omni labe excusari vel v
28 Examinatur polygamia e
mento.
29 Christus polygamiam qu
bet ex prima origine conju
tura
30 Examinatur sententia Chr
& Luc 16.
31 Idem probatur ex 1. Cor. 7.
32 Plures uxores nec capi posse
consentiat.
33 Rejicitur polygamia ex 1. T

Consideraturis autem totam hanc controversiam è fundamentis, reflecten- 1.
di sunt oculi ad primam originem coniugii, de mandato ipsius Christi *Matt.*
19. Marc. 10. Licet enim per variarum gentium, quibuscum vivebant patres, inve-
teratos errores, lux naturæ quodammodo obscurata fuerit, & gentilem Polyga-
miam in suas quoque familias pii homines admiserint, tamen *ab initio non erat*
sic. Res autem quævis fortior in principio, & dicente Tertulliano: *Verissimum,*
quodcunq. primum, adulterinum, quodcunq. posterius. Corruptas Lacedæmoniorum
leges pravis moribus, non melius putabat Agis Rex corrigi posse, quam si ad ori-
ginem & jacta à Lycurgo primordia revocarentur. *Plutarch. in Agid. & Cleo.* Deus
autem Adamo non junxit, nisi unam uxorem, quod sic interpretatur Christus,
quasi eo ipso indicare voluerit, ne sint plures, quam *duo in carne una.* Esto, voca-
bulum, Duo non ponatur *Gen. c. 2. in fin.* ut obiicit Ochin. *in dialog. pro Polygam.* 2.
tamen ex eo subintelligitur, quod cum propter sobolis propagationem maximè
opus fuisset multitudine uxorum, Deus tamen noluerit pellicem Evæ attribue-
re, sed *duos tantum creaverit in carnem unam*, ut totidem verbis verba Mosis repe-
tit & exponit Christus *Matth. 19. Marc. 10.* & Paulus *Ephes. 5. ad fin.* adeò ut Ochi-
nus blasphemiæ maculam hoc in loco vix effugere posse videatur, quando conti-
neri negat in verbis Mosis, quod ibi contineri expressis verbis testantur Christus
& Apostoli. Quin etiam singulos cum singulis uxoribus vixisse usque ad Lame- 3.
chi Caini trinepotis ætatem, qui duas sibi uxores accepisse dicitur, *Gen. 4.* verisi-
mile est, cum generationes piorum omnes enarrare voluerit Spiritus S. nec ta-
men digamum quenquam inter eos faciat. Nam si in cæteris tacuisset, cur nomi-
navit polygamiæ principium in Lamecho. Caini quidem damnatam sobolem 4.
odiosa curiositate in fastos referre non debuit, sed piorum patrum, ad cognoscē-
dam propagationem Ecclesiæ, conjugia & posteritas taceri non potuerunt. Non
damnatur quidem Lamech adulterii crimine apertis verbis, *Gen. c. 4.* ut præter fi-
dem scripturæ assumit Menoch. *arb. jud. cas. 420. n. 7. 16. 23.* sed æstimandus nihilo-
minus effectus ex natura autoris, nec aliud expectandum erat à posteritate Cai-
ni, postquam parens à facie Dei, seu Ecclesia egressus peculiarem sibi populum
condere cœperat, quam ut parentis vestigia secuti, Dei & naturæ ordinem, seu
instituta, præfractè & libidinosè perrumpere pergerent, *ut notat gl. Gen. 4.* Satis
quippe non erat Lamecho, quod exemplo Caini, manus cæde incestasset, & in
homicidio impune, quasi re probè gesta, triumpharet, Dei clementia tutiorem se
futurum jactitans, quam olim Cainum, (si modò is sit sensus verborum Lame- 5.
chi, quem inexplicabilem censet Catharinus) nisi & conjugii fœdus improbè di-
straxisset, & consuetudini, quæ post etiam bonis patribus imposuit, improbæ fe-
nestram aperuisset. *Numerus conjugii*, ait Tertullian. *in lib. de exhort. castit. à male-*
dicto viro incepit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in unam carnem effecit Prodie-
runt quidem, *ut Joseph. 5. memorat*, ex ea digamia liberi septuaginta septem, quo-
rum tres filii nominantur à Mose, pastoritia, Musica, & fabrili arte nobiles. Ve-
rum inepte hinc concludit Ochinus, multitudinem uxorum non displicuisse
Deo, cum liberos inde natos insignitos reddiderit artium præclararum inven-

Conjugii veritas æstimanda ex prima origine.

Ex lege primæ conjug. astrictū fuit ad Duos.

Lamech primus bigamus

Et quidem ex stirpe maledicta.

tionibus, quasi Hippocrates propterea etiam in Ethnicismo
quia parens Medicinæ, eius beneficio extitit. Multitudo sob
ter benedictiones conjugii, *Gen. 1. & 9. Psal. 128.* nec non fortit
127. At quoties incesti quoque & illiciti concubitus fortem
sam sobolem progenerant? *Ingressi filii principum ad filias homin*
runt Nephilim potentes à seculo, & viros magni nominis. Gen. 6. Sal
minus, præ omnibus filiis Davidis, *2. Sam. 12 v. 24.* sed adult
psius præ omnibus ejusdem operibus, extremo odio prosequ
dicam interim, artes filiorum Lamechi ad gulam potius, vo
& bellicam crudelitatem, quam ad Dei cultum & salutem Re
ad c. 4. Gen. Theologi notare solent.

6. *Patres consuetudine decepti.* Postquam inter gentes à posteritate Caini introducta
naturæ, Deique primævum ordinem, longa consuetudine, o
non penitus obliterare cœpit, quid mirum, si Sancti quoque
pabile videbant coram mundo, divina dispensatione sibi lice
& Electis imminere periculum, si vitiorum seges eos ubique
Christus, *Matth. 24.* & Noah, Loth, convivæ nuptiarum, ebrie
leguntur, decepti præpostera consuetudine, quos tamen, quis

7. *An polygamia patrum excusanda.* excusare? In utramque enim partem solent Theologi patrum
disputare, dum alii eos prorsus excusant, dispensatione Dei p
tyr. c. 8. Iud. Osiand. in lib. von den verbottenen Heurathen. *Brent*
sachen Christlich zu handlen sey. *Meisner. sect. 2. qq. cap. 5. q. 1. qu*
Eth. c. gaudemus §. nulli. de divort. Lombard. & Thom. 4. dist. 33. q. 1. a
trim. sacr. 1. c. 11. Alphons. de Castr. de hær. verb. Nuptiæ. Catha. 5. cont
matr. Bassol. d. dist. 33. q. 1. ad princ. Turrecrem. in c. dixit Sara. n. 6. &
arb jud. cas. 420. n. 19. & seqq. Perer. c. 16. Gen. disp. 1. prolixè. Azor. lib
q. 1. alii peccasse quidem contra primam Dei institutionem, q
debuissent, confitentur, sed probabili ignorantia eosdem exc
Beza de Polygam in resp. & arg. Danæ. libr. 2. Eth. Christ. c. 4. Gesne
zer. de conjug. t. de person. Herbrand. t. de conjug. Beust. par. 2. de matr
nat Philipp. in t. de conjug. & videtur non obscurè idem arripere Che

8. *Polygamia ad libidinem semper damnabilis.* *de Matrim cap. 2.* Constat autem inter utriusque partis defens
Augustino *lib. . de doctr. Christ. c. 12.* si qui ex patribus plures du
amore sobolis, sed vel libidinis gratia, vel ex alia aliqua causa
à peccato excusari non posse, quia libidini morem gerere, per
que multò magis, si ejus gratia jus naturæ, aut honestas sive pr
violetur. Nec enim Salomon tot uxores & concubinas prolis
ducere voluisse præsumitur, nec eum in finem Betsabeam ex p
traxit David, imò ne Jacob quidem Rachelem propterea super
sterilis esset, sed quod illius amore jam diu incensus esset Ge
sobolis augmentum multiplicandæ essent uxores, cur huju
non subiit primos parentes, quorum ætate aut opus erat pro

humani quam maximè, aut post eam opus nunquam erat? Qui verò pluribus 9
consueverunt uxoribus prolis tollendæ gratia, quo fine uxores Jacobi, ipsi sup- *Finis polygamiæ non improbatur, sed modus.*
posuerunt suas quæque ancillas, & Sara Abrahamo concessit Agaram, etiamsi in
proposito non peccarunt, tamen vix est, ut excusari possint de modo. Nam & va-
go concubitu, qui vixerunt ante diluvium, creverunt & multiplicati sunt, sed
Deus multitudini ex libidinibus prognatorum vehementer irascitur. *Gen. 6.* Fi-
liæ Lothi, quod putarent totum genus humanum interiisse, ut sibi reservarent
ex patre posteritatem, bona quidem intentione, sed incesta commixtione in ejus
sinum se effundunt. *Gen. 19.* Nec enim sufficit excusatio Irenæi *lib. 4. c. 51.* Chry-
sost. *hom. 44. in Gen.* Theodoret. *q. 69. in Genes.* quod bona intentione, desiderio
prolis patrem ad incestum ebrium induxerint, quia, *ut rectè obiicit Augusti. lib. 22.
contra Faust. à c. 42. usq. ad c. 46.* non solùm quo fine, sed & quo modo quodq. fiat,
videndum est.

Multitudo verò uxorum, repugnat tum primæ Institutioni divinæ, tum 10
juri naturæ, quorum neutrius ignorantiæ prætextus quenquam excusat à crimi-
ne. Licet autem Adami verba tantum referat Mos. *Gen. c. 2. v. 24.* ea tamen Deo
ipsi tribuit Christus *Matth. 19. & Marc. 10.* & hinc concludit: conjugium unius
viri & unius uxoris, duorum in carne una, inseparabile ab initio à Deo constitu-
tum fuisse, cui nulla obrogare quantumvis piorum hominum facta sive errores
potuerunt. Non enim exemplis judicandum, sed legibus. Divortia, his iisdem
verbis vetita, Moses duritiei Judæorum jussu divino concessit, quemadmodum
totos quadraginta annos, dicente Paulo, *Act. 13.* ἐτροποφόρησεν ingenium ipsorum
patienter, sed nullibi tamen probavit. Polygamiam verò ne ullibi quidem con- 11
cessit, nedum ut probaverit, adeò ut tota hæc multas ducendi uxores licentia in *Polygamia nuspiam probata.*
factis consistat, non legibus. August. *lib. 16. contr. Faust.* Abrahamum sic excusat:
Quia tunc mos erat, peccatum non erat, & *lib. 6. de civit. Dei c. 28.* lege nulla ait polyga-
miam multiplicandæ posteritatis causa prohibitam fuisse, quod prolixius repe-
tit *lib. 22. contr. Faust. c. 47. Peccata alia sunt contra naturam, alia contra morem, alia
contra præceptum. Si naturam consulas, non lasciviendi, sed generandi causa illis mulie-* 12
ribus utebatur. (Loquitur autem de Jacobo) *si morem, illo tempore, & in illis locis hoc* *Apologia pro patribus.*
factitabatur: si præceptum, nulla lege prohibebatur. Sic & Hieronym. *ad Gerunt.* ex-
cusat Jacobum, quod more gentili inter gentes seductus putaverit sibi id licere,
quod licebat omnibus. *Habuit,* inquit, *duas uxores, sed in Mesopotamia & sub Laba-
no* & tertiam causam excusationis pro Abrahamo affert Ambros. quod ex Chal-
dæa retinuisset aliquid gentile, cum non desint, qui Abrahamum in Chaldæa ab
initio credant idolis servisse, ductu verborum *Ios. c. 24. Trans fluvium habitarunt.*
&c. *Philo in libr. de Arab. Genebrard. in Chronol. Masius in d. c. 2. Ios.* Cæterum Abra-
ham non accersebat sibi Agaram ultrò, sed exoratus à Sara ob solam spem poste-
ritatis: Jacobo verò & aliis probabilis imponere potuit ignorantia, *dicente Philip.
de Mornay* ut sibi licere crediderint, quod communi more cæteris gentibus licere
viderent, & hinc piè excusari ex parte possunt, dubito verò an ex integro, quia
contra jus divinum agentem ignorantia nulla securum facit. Licet enim vox &

lex Dei à Mose nondum consignata esset literis, quod intelligit August
polygamiam lege vetitam fuisse negat: tamen à sanctis patribus ign
potuit, præcipuè cum ipsi naturæ à prima creatione quodammodo
rit, ut mox dicemus.

13. *Ignorantia juris naturæ non excusat..* Excipiunt verò, qui patrum polygamiam prorsus à vitio liberant, c
præsumatur de lege prima propter sobolis multiplicationem dispe
fieri quidem potuisse non negamus, cum solus is, qui legem tulit, leg
14. *Verum Deus dispensarit cum patrib.* queat, vel totam, vel in parte, sicut rapinam imperavit Hebræis, ex Ægy
ris: Verum, ut de potestate certi, ita de voluntate Dei prorsus incerti
de ea quicquam affert Bellarminus, *lib.1.de matrim. Sacr.c.11.* præter rep
factorum, imò quod magis mireris, etiam cum Ethnicis dispensasse D
mat, *prop.5.* quod (quod vel ipsi Azorio displicet *lib.6.c.13.q.1.*) quia, te
stino, apud eos, cum quibus vivebant Laban & Jacob, mos erat inculp
15. *Bellarmini impudentia.* la lege prohibitus, ducendi plures uxores, ac si Deum dispensasse co
cultu suo, quia mos erat apud gentes colendi idola, loco veri Dei, &
inculpabilis inter eos & nulla lege prohibitus. An verò conniventia
sio Dei statim arguit dispensationem? Esau, inquit, multas accepit u
26.28. & scriptura eum non reprehendit. Scriptura non reprehendit
16. *Apud Ethnicos non opus erat dispensatione.* decem tribuum, nec Libnensium rebellionem, nec incestum Lothi, *Ge*
tamen à Deo per dispensationem non probantur. Circumstantias ve
jicit Spiritus S. *Genes.28. à vers.6. ad v. 10.* ex quibus non obscurè quat
tia Esaui crimina deteguntur, Epicureismus, religionis irrisio, ἐπιχαι
hypocrisis. *Gesner. in c.28. Mos. q.2.* Et quorsum opus erat dispensatione
ter gentes? Qui ad dispensationem Dei, quando de polygamia patrum
fugiunt, causam accersunt ex promisso Abrahæ & Jacobo facto, de n
tione sobolis ad numerum stellarum, cui putant sine multitudine uxo
facere Deum non potuisse, quasi non in prima nascentis mundi ætate
gamia repletus fuisset orbis terrarum, nec potuisset Deus tam fœcun
unam uxorem, ut duodecim vel etiam plures fœtus, benedictione fin
disset. Cæterum causam concessæ polygamiæ alligant tantùm populo
quippe cui promissio facta erat, & quem, tanquam primitias hæred
maximè propagatam voluit Deus, sed quid hæc ad gentes? An ad Idol
propagationem, quorum jam sic satis magna copia per medium tritic
scebatur, debuit Deus jus naturæ relaxare, & præcepta sua revocare?
extirpationem eorundem ubique minitatur, & Cananæos propter vag
riosas libidines è provincia sustulit, cum potius eorum multiplicand
tia debuisset suam, legem è natura eradere, secundum Bellarm., qui d.
neralem facit Dei dispensationem, quia soboles non tantum propaga
populo Dei, sed & apud gentes: quasi vel Deus tam sollicitus debuerit
sterilitate infidelium, vel gentes tam paucæ extiterint, quot numero
triarchæ, à quibus pendebat origo populi Dei, ut sine relaxatione leg
in omnes oras sese diffundere, & semine suo orbem replere non potue

[illegible] alteram causam adjeceris ex *Iustin. colloq. cum Trypho. Hieron. ad Gerunt. & Ambros. lib. de Abrah. c. 4.* dispensatum esse à Deo cum bigamia Abrahami, quia debebant binæ ejus uxores gerere typum duorum populorum in Ecclesia, ut explicat Paulus *ad Gal. c. 4.* adhuc continenda erit dispensatio intra cancellos Ecclesiæ, nec impunè licere potest gentibus promiscuè, quod Deus toleravit in primordiis subnascentis suæ Ecclesiæ.

Vellem autem à Bellarmino intelligere, unde dispensationis à Deo factæ conjecturam hauserit. Nam quæ sine autoritate scripturæ asseruntur, eadem facilitate rejiciuntur, qua asseruntur. Elias quidem cognitam habuit iram Dei in Quinquagenarios, *2. Reg. c. 1. v. 15.* per revelationem Angelicam: Simeon contulit se in templum divino instinctu & occulta inspiratione Spiritus Sancti. *Luc. 2.* Rebecca Deum consuluit de causa collisionis infantum in utero, *Gen. 25.* Samuelem non piguit ejusdem quærere revelationem de asinis Saulis. *1. Sam. 9.* Hebræos jubet Moses, voce & demandato Dei, aurum & argentum Ægyptiorum subtrahere, *Exod. 11.* quanquam in eo nihil conceditur vel contra jus naturæ, quo sunt omnia communia, vel contra præceptum Decalogi de furto, cum Ægyptii deberent Judæis pro laboribus, & jura permittant etiam privatis hominibus, quam per injuriam magistratus nancisci nequeant mercedem, vi rapere: Sed quod Deus legem naturæ implantatam, & voce Adami promulgatam revocaverit, seu de polygamia in gratiam patrum dispensaverit, id nullo sacræ scripturæ testimonio probatum reddi potest. 17. *Dispensationis vestigium nullum extat.*

Licitam tamen passim fuisse polygamiam probat Bellarm. *d. prop. 4.* ex lege *Deut. 21. Si quis duas habuerit uxores, unam, quam amat, alteram, quam odit. &c.* Quanquam verò ex hac lege ne licentia quidem plures ducendi uxores evincitur, eò quod odiosa potuerit esse repudiata. tamen, nihil inde sequitur, nisi Deum in populo suo, peculiarem in finem, ad multiplicandam posteritatem Abrahæ, polygamiam tolerasse, licet ipsa sine peccato non fuerit. Tolerat Deus etiam vagos concubitus, quando jubet abstinere à fratribus & sororibus, sive foris, sive intus genitis. *Lev. 18.* Videtur tolerare meretrices, quando meretr[illegible]ium vetat inferri in ærarium templi. *Deut 23.* Quod autem toleratur, non statim præcipitur. 18 *Examinatur lex Deut. 21.*

Præceptam verò eandem auguratur Bellarm. *d. c. 11. in princ.* dum Nathan à Deo dicit traditas omnes uxores Saulis in sinum Davidis. *2. Sam. 12.* Martyr: *in c. [illegible]d.* respondet, Deum simul legem suam remisisse. Quid verò? an simul præcepit Deus incestum? quia uxoris suæ Michol novercas, non magis poterat David ducere, quam suam novercam, cum consanguinei uxoris subeant eundem gradũ cum consanguineis mariti. Quantò rectius accipimus exprobrationem Nathanis de dominio, quod Davidi Deus dederat, in domum & uxores Saulis, ut iis uti posset pro lib. tu, nemine prohibente. David enim nullam uxorum Saulis legitur in [illegible] accepisse. 19 *Item locus 2. Sam. 12.*

A[illegible]t O[illegible]hinus *in d. dial.* præter superius dicta etiam legem *Deut. 25.* de du[illegible] fratris, de qua acrem disceptationem excitavit divortium Henrici IIX. Angl. Regis & interpretes Bibliorum in varia effugia conjecerunt duæ diversæ 20. *Itẽ Deut. 25.*

versæ leges. *Levit. 18.* & *Deut. 25.* Alicubi enim prohibetur conjugium
& fratris viduam, alicubi conceditur. Et quidem in simili casu, cu
dux Bavariæ Th. odonis fratris viduam, Willetrudin duxisset, à S.C
hementer reprehensus legitur. *Henning. in Geneal. Bav.* Cæterum Ro
chiæ, *in lib. de matrim. Reg. Angl.* præsupponentes, quod latius disputa
1.2 q. 105. art. 4. Cajet. 22. q. 154. art. 9. Sylvestr. in verb. Papa, 17. Sot. 4. di
Azorio lib. 6. Instit. Moral. c. 12. Aph. à Castr. 1. pot. leg. pœn. c. ult. Bellarm.
sacr. c. 27. In *c. 18. Lev.* prohibitos gradus, lege forensi & non natur
pergunt inde demonstrare, facilè potuisse ob causam priori legi jud
steriorem obrogari, & Bellar. ait *d. c. 27. §. probatur ultimo. Quid absur*
21. *naturæ auctor contra naturam pugnet.* Atqui oblitus erat, quod paulò
Deus otest jus naturæ relaxare. sputaverat, Deum in polygamiis patrum relaxasse jus suum & nat
tum quoque autor naturæ pugnavit contra naturam? Et si ibi rel
turæ, cùr non tam potuit idem hic relaxare, quam jus judiciale, cu
situm est in arbitrio legislatoris: ita illud in manu Dei. Solum ho
larm. §. *Dices fortasse.* quod dispensatio non facit legem. Pro lege ig
22. bentur à Bellarm. *c. autoritatem. 15. q. 6. c. cum quidam. §. illi verò. de jure*
Dispensatio facit legem. *tud. cog. l. 5. §. ult. de capt. & postl. l. ult. de legation.* aut an exceptio lege
nec privilegium rectè definitur Ciceroni, *lex de privato lata, quâ jur.*
rogatur? 3. de ll. Isid. 5. Etym. c. 18 l. singulare. l. jura de ll. l. 1. § 1. ad Munic. c
Solet enim privilegio interdum una persona, interdum communit
factum singulare à communi regula excipi, & privata lege de nov
quemadmodum hoc casu factum censent August. *q. 61. in Lev. Lyra.*
Beza de polyg. Item, de repud. & divort Martyr. in c. 8. Iud.

23. Per fratrem hoc loco intelligit Calvinus *in c. 18. Lev. propinquos*
Quid per fratrem intelligatur. Deut. 25. licebat cognatorum uxoribus consuescere, quo sensu Loth dicitu
hæ, Sara soror ejusdem *secundum August. 16. de civit. Dei. c. 12. & 19. lo*
14. & 15. licet Hieron. *in qq. Hebr. super c. 20. Gen. & Clem. Alex. lib. 2. St*
Sot. 1. de just. & jur. q. Cajetan. super c. 11. & 20. Gen. Saram pro genuin
rore habeant, Item cognati Christi vocantur ejus fratres & sorores
sunt qui Athnielis cum Calebi fratris filia conjugium eo item effu
Iud. c. 1. licet ibi expresse mentio fiat, fratris minoris natu, qua pl
ptura, dum vagè nomen fratrum usurpat, uti non consuevit. Obici
stionem Saducæorum, *Matth. 22.* qua producebatur mulier, septem
cessivè conjunx: item Judæ judicium, *Gen. 38.* qui Thamaram tri
post alterum elocabat, nec non verba Naëmi nurus suas in patriam
nere, quo se comitabantur, jubentis, frustrâque ex utero suo ab iis
ctatum iri addentis. *Ruth. c. 1.*

24. Cæterum nos hanc litem suis autoribus relinquimus, & accip
Absurda inter retatio Oc. in. & Bell. dum sententiam Ochini, Cajetan. Bellarm. ex lege *Deut. 25.* non ta
miam, sed & incestum imperari, contra quam sancitum fuit *Levit.*
putant potuisse mulieris cû mariti fratre nuptias in hoc casu li

[illegible] divina' cum tamen aliis quibuscunque casibus id genus nuptiæ pro da-[illegible] & nefariis haberentur, quid absurdi sequitur, si polygamiam hoc uni-[illegible] Deus concesserit, aliàs ubique detestandam? Exceptiones enim à [illegible] interpretandæ sunt, & ad similia non transferendæ, nec potuerunt ex [illegible] lege Pontificii quicquam subsidii petere pro dispensatione Papæ, quia quod [illegible] rigore suarum legum factum est, homo, infra eas constitutus, imitari non [illegible], & quod Deus fieri voluit ob certitudinem stirpis in populo Judæorum, & [illegible] tandum semen fratri præmortuo, ad alias causas dispensationum trahere [illegible] licet, quia amplianda non sunt, quæ fiunt contra præscriptum Juris. 25. *De dispensatione non nisi tribuenda homini.*

Verum si sensum & verba hujus legis intimius paulò inspicere velimus, [illegible] quid sit de incestu permisso, certè polygamia inde probari non potest, nisi [illegible] illa ratiocinatione, quâ præsupponitur, fieri posse ut ducturus fratris uxo-[illegible] iam suam sibi habeat. Interpretatio verò semper ita facienda est, ne ducat ad [illegible] surdum. Absurdum autem est si putemus, Deum, qui vetuit ad vitandum o-[illegible] injuriam uxoris, ejus superinducere sororem, *Lev. c. 18* voluisse, ut causa [illegible] tionis non amota, in consortium matrimonii cum legitima uxore comi-[illegible] consistentis ascisceretur fratris uxor, à qua graviores timendæ essent rixarum [illegible] discordiæ scaturigines, quam à sorore ipsa. Proinde verba, sub initium legis [illegible] sita quibus ipsa limitatur & contrahitur ad fratres simul cohabitantes, indi-[illegible] conceptam esse, non de uxoratis, sed, qui, cum uxore carerent, uxoratis [illegible] tare poterant. Et huic interpretationi non tantum consonat factum Ju-[illegible] ex quo legem explicare solent, licet ante legem latam, ex errore magis, quam [illegible] judicio Judas nurum suam & filiis elocabat, & ignotam, non secus ac si id [illegible] sine labe criminis licuisset, violabat, sed & quæstio Saducæorum, quia si [illegible] septem fratribus quisquam binas habuisset vel plures uxores, captio ipsorum [illegible] reddi potuisset intricatior, & difficilior dubitatio. 26 *Commoda interpretatio Deut. 25.*

Proinde, cum polygamia nulla lege divina sit concessa, nec de dispensatio-[illegible] speciali quicquam pateat ex sacris literis, in suspenso relinquimus, utrum [illegible] plures ducendo uxores peccaverint, quia id sibi licere, probabili ignoran-[illegible] & per Orientem recepta consuetudine decepti, arbitrati sunt. Multum qui-[illegible] est probabilis ignorantia ad excusandum peccatorem, sed contra legem [illegible] naturæ, non præbet satis tutum refugium. Esto, perseveraverint pa-[illegible] in polygamia sine pænitentia: Etiam duas sorores non repudiavit Jacob, nec [illegible] nuntium remisit David, quorum neuter in universum excusari potest. [illegible] dubium autem est, quin etiam Patriarchæ cum Davide subinde orarint: *Ab [illegible] munda me. Delicta enim quis intelligit?* & quam multa quidè non rectè fiunt, [illegible] non satis erudita conscientia? quam multa eorum, quæ contra præscriptum [illegible] gesta sunt, memoriam nostram fugiunt? Et tamen seriam de omnibus [illegible] agentibus, peccata remissurus est misericors Deus. 27. *Patriarchæ polygamiam non posse ab omni labe vindicari.*

[illegible] à veteri lege pergimus ad novam, de dispositione divina nemo [illegible] dubitare potest amplius. Nam quod Bellarm. *lib. 1. de sacram. conj.* [illegible] *peculiari lib.* eundem errorem improperent Luthero, satis ad eas 28. *Ex novo testamento.*

 calu-

calumnias responsum est, libro germanico, *Pistorii nugis opposito*. C
Matth.19. Marc.10. sublata prava quacunque consuetudine, revo
primam conjugii originem, ubi præceptum esse ait ab autore [illegible]
duo sint in carnem unam, & hinc texit argumentum, quo ipse qu
dit, divortia ex prima conjugii institutione & de voluntate Dei e[illegible]
polygamia eadem opera prorsus tollitur & prohibetur. Infert e[illegible]
29 *Per dictum Matth.19.* Non licere cuiquam diverti ab uxore, quia factus est cum ea una ca[illegible]
tatem hanc dissolvit, dicitur solvere, quod Deus ligavit. Qui jam al
superinducit primæ, licet hanc non abdicet in totum, tamen separa
parte, quia animum & corporis usum ab illa transfert ad secundam.
30. *Marc.10. & Luc.16.* tur in parte, quod conjunctum erat à Deo. Confirmatur per alteram
Christi, *Marc.10. & Luc.16.* ubi adulterium committere dicitur, qui d
cum uxore, aliam ducit. Quod si liceat duas simul habere uxores, in c
crimen adulterii? Non in dimissione, ut patet, Ergo, in eo, quod qui
bebat uxori primæ per fidem datam, rem habere cœpit cum altera,
evenire necesse est, etiamsi prima uxor intra ædes retineatur. *Covarr.*
trim.c.7.§.3.n.2. Paulus enim *1.Cor.7.* ita sibi invicem alligari conjug
nec vir, nec fœmina sui corporis potestatē amplius habeat, postqua
31. *1.Cor 7.* in conjugis arbitrium deposuit. Si igitur sui potestatem vir non h
dem *ad alteram transferre potest, quod non habet, per vulgatam regulam,*
donatum est, non potest iterum donari. Imò ne prioris quidem fœminæ c
tollendum vitium bigamiæ sufficit, quemadmodum Sara suppo[illegible]
ancillam, & Comitis Gleichensis uxor ad eūdem admisit lectum m
32. *Consensus uxorum non tollit vitium polygamiæ.* racenicam, cujus ope liberatus fuerat ex carcere Turcarum, quia co
dissolubilis & perfecta unitas conditionem talem non admittit, &
quis renuntiare licitè possit non potest tamen renuntiare juri d[illegible]
citum est, ut duo in carnem unam ita transeant, ut, dicente Paulo,
quidem sese queant invicem, nedum, ut sui copiam faciendi ab[illegible]
beant, quod cum defraudatione perpetuò conjunctum esset. Pro[illegible]
præcepto quisquam amplius in dubio sit, addit Paulus. *1.Cor* Ad [illegible]
nicationem ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα. Un
pe fœminæ tribuit proprium maritum. Proprium autem quod [illegible]
deatur plena potestate quemadmodum virum dicit Apost[illegible]
33. *Ex 1 Tim.3* cui tradita est [illegible] possessio, aliis communicari non potest. A
Episcopatum non admittat idem Apostolus, nisi μονογάμον, [illegible]
tum infamis erat multitudo uxorum, & Episcopum describere [illegible]
culpa & reprehensione. Item, quod in unitate conjugii notet myst[illegible]
& Ecclesiæ, *ad Ephes 5* & quæ præterea huc afferre solent Theolo[illegible]

Sect. 3. Polygamiam repugnare juri naturæ,

1 *Quàm multis gentes [illegible] polygamia recepta [illegible]*
2 *De Germanorum, Romanorum, S.[illegible]rum,*
[illegible]
3 *[illegible]* *gypti[illegible] Ameri[illegible]*

[illegible] *suisse.*
[illegible] *e natura licita.*
[illegible]
[illegible] *consensum faciunt* [illegible]
[illegible] *gamiæ.*
[illegible] *primo* [illegible]
[illegible]
[illegible] *mutu* [illegible]
[illegible] *etiam* [illegible]
[illegible]

12 *Nec non quarto, qui consistit in typo Ecclesiæ.*
13 *A* [illegible] *etiam naturali Zelotypia.*
14 [illegible] *Zelotypia.*
15 *Exemplis mulierum confirmatur.*
16 [illegible] *voluptatis* [illegible] *orum*
17 *Sed eas perquam paucas, cum multò plures amores virorum illicitos crudeliter vindicarint.*
18 *Polygamiam nulla consuetudine potuisse introduci.*

C[illegible] de lege divina: sequitur ut videamus, quantum repugnet polygamia, 1.
[illegible] naturæ, moribus gentium, & commodis tam Reipubl. quam privatarũ *Polygamia recepta apud*
[illegible] rum. De Jure naturæ variè certant Scholastici, dum durum censent esse, *multas gentes.*
[illegible] parentes creduntur in jus naturæ deliquisse, imprimis, quando per totũ
[illegible] hæc opinio, de uxorum multitudine ferè vagata legitur, & Occiden-
[illegible] hic infecerit, ut Tacitus scribat: *Soli fere Germani singuli singulis uxo-* 2.
[illegible] *sunt, præter paucos, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis* *Germani.*
[illegible] Nam Ariovistum duas habuisse uxores, constat ex Cæs. *lib. 1. belli Gall.*
[illegible] *Duæ fuerunt Ariovisto uxores, una Sueva natione, quam domo secum ad-*
[illegible] *Norica, regis Voccionis soror, quam in Gallia duxerat a fratre missam* Imi-
[illegible] in Romana Republ. Cæsar, legem quam Helvius Cinna Trib. pl. se *Romani.*
[illegible] & [illegible] ratam habuisse confessus est, ferri jussit, cum ipse abesset, *uti uxo-*
[illegible] *rum quærendorum causa, quas & quot vellet, cuiq; ducere liceat,* *Sueton. in Cæs.*
[illegible] e in eum finem, ut multiplicata sua conjugia prætextu alicujus legis ex-
[illegible] *c.* [illegible] *51. 52.* cum jam SCtum privatum de se edi curasset, ut, quot libuis-
[illegible] um matrimonio uteretur. *Dion. lib. 44.* Nec enim alio fine Euenus
[illegible] rum Rex, lege lata dedit subditis licentiam ducendi uxores plures pro *Scoti.*
[illegible] illæ libidini præter fas & æquum nimium indulsisse videretur,
[illegible] usquam centum uxores in gynæceo aleret *Buchan. lib. 4. hist. Scot.* Ca-
[illegible] rum Rex itidem, cum pertæsus unius uxoris, lascivo impetu rapere- *Persæ.*
[illegible] gam libidinem, omnibus subditis communionem mulierum indulsit,
[illegible] *Zen.* quod & Mahometh fecisse putatur eo consilio, ne ætatem coge-
[illegible] deterere cum vetula. Inde enim à tempore Patriarcharum apud O- 3.
[illegible] polygamiæ consuetudo invaluerat, prout de Judæis Joseph. *17. antiq. c. 1.* *In* [illegible]
[illegible] Strabo. *15. lib. Marcel. lib. 23. Athen. lib. 13 ex Dinonis Persicis.* De [illegible]
[illegible] *c. 65. Onesicrit. in vit. Alex.* de Parthis *Bardes. de fa. Clem. Alex. 9.* *Americani &c.*
[illegible] De Cyrenaicis, *Mela. lib. 1.* De Pæonibus, *Her* [illegible] *d. in Terps.* De Thracib.
[illegible] De Judæis patet ex libris Mosis & Regum. *Iustin. in Trypho.* De Mauris
[illegible] Salust. *in Iugurth Singuli Numidæ, Mauriq; pro opibus quisq; plu-*
[illegible] *alii plures habent, sed Reges eò amplius* De Ægyptiis Diodor.
[illegible] doribus quidem unam tantum uxorem indulserint, cæteris
[illegible] & [illegible] oluntate plures, & quotquot vellent. Etiam apud Ameri-

canos hæc licentia invaluerat, & apud Reges Hiſpaniolæ, *Mart.* ... modum in unis Pacri Tyranni ædibus octoginta uxores oſtender ... *Id. 8. dec. 2.* Dionyſius quoque Syracuſarum Rex duas habuiſſe ... *Ælian.lib.13.Var.c.10.* & Cecrops morem vagatum libidinum apu ... nienſes correxit, unde *διφυὴς* Athenæo, Biformis Juſtino dicitur ... tum in unum conjugium coaleſcere vellet. Nec tamen tam ſtrict ... fuit in Republ. Athenienſium, quin cives, exhauſto numero civi... tur matrimonia duplicare, quemadmodum Socrates, Euripides & ... ea lege familiam geminatis mulieribus oneratunt. *Laert.in Socrat.* C... *Alex.ab Alex.1 dier.Genial.c.34.*

4. *Pellicatus Romanor.* Sed ut ad Romanos redeamus, etiamſi edicto prætoris infa... duas duxiſſet uxores, *l 1.de his qui notant.infam.* & Valentiniani ſen... bigamiam ſuam ſtabilire, & ſubditis quoque licentiam parem in... bat, *Niceph.lib.11.c.33.Socrat.lib.8.c.11. Dracon.lib.11.* ſua iniquitate,ſi... tincta fuerit: tamen à pellicatu non abſtinuerunt. Nec ſolus Nero, 5. *An polygamia ſit re naturæ licita.* ... ſtus, & Ælius Verus, & ante eos Cato & Scipio Africanus impur... bus rem habuerunt, quemadmodum ex univerſa hiſtoria conſtat. ... gentium, vel naturæ æſtimemus potius ex corruptis moribus, qu... piis, animis hominum univerſim innatis, & hinc inferamus *cum D... 32.q.1. Cajet. & quibusdam aliis,* polygamiam jure naturæ licitam eſſ... fit, ut, *dicente Plauto,* mores redigant in poteſtatem ſuam non ſolum... ſed & eas, quæ ex ipſa naturæ luce ultrò erumpunt. Duplex enim ju...

6. *Duplex jus naturæ.* ſtituunt Thom. *4.ſent.diſt.33.q.1.* & qui cum eo ſentiunt, alterum, e... notis principiis, alterum ex concluſionibus inde deductis, quod Co... *de matrim. c.7.§.3.n.1.* vocat jus *quaſi Naturale,* Philipp. *in Eth.* jus na... *le* & hinc prodire cenſent polygamiam, quia abſolutè turpe & na... rium non eſt, multas haberi uxores, perinde ut naturæ repugnat, m... maritos, *Auguſt.lib.1.de nupt.& concub.c.9.lib.3.doct.Chriſt.c.12.* ... nec tamen ex naturæ principiis eductæ rationes id permittunt. ... *ſtam lib.* ... *Ambiguit jur.c.3. Menoch.arb jud.caſ.420 n.98.* Sicut enim c... raliter abhorremus, *ait Bonavent.4. diſt.33.q.1.* ita confuſionem qu... titudinem mulierum innato quodam odio deteſtamur, præcipu... c

7. *Quadā animalia conjugiūt abſtinentiā familiarum.* à multis brutorum animalium libidinem noſtram corrigi ſen... ſunt omnibus columbarum amores, & matrimonia, quæ ... ſi quando adulterii ſuſpicio incidit, *tum iræ, tum crebri ... rorum* ... *querulæ voces: mox in ſatisfactione,* inquit Plinius, *exoſculatio, &* ... *crebris pedum orbibus adulatio.* Par pari gaudent, communemque d... nec eam niſi cœlebs & vidua relinquit. Cornicum etiam ma... de retinentior animus, quæ, marito mortuo, defunctum lugent, ... quæ novem ætatibus durare dicitur, viduam tranſigunt. ... rem eleganter diſſerit Connan. *lib.1. Comment. cap. 4 n.* ... ſtias non procudant, principia tamen, ad honeſtatem ab hominibus ... aperiunt.

[illegible] ex finibus quos natura præfixit matrimoniis, idem jus deducitur à [illegible] *Pal. c. 4. in princ* Bellarm. *lib. 1. de sacr. matrim. c. 10.* Ne autem fines ma- [illegible] nimis exiles minutias *cum Montecat.* dividamus, tres supra explicatos [illegible] Generationem & educationem liberorum, mutuum adjutorium, & [illegible] entiam libidinis, & omnibus his ostendimus polygamiam repugnare. 8. [illegible] quam enim copiosior soboles expectatur ex pluribus uxoribus, in familiis [illegible] tamen tota Respubl. pauciores inde cives nanciscetur, quia dubium nō [illegible] sæpius procreaturæ sint fœminæ, si singulæ copulentur singulis, quam [illegible] vel plures cogantur ab uno pendere marito. Præterea virtus viri finita & [illegible] ad certum terminum contracta, quo pluribus cogitur satisfacere, eò [illegible] s evanescet, & citius generare desinet. Ubi verò non solum generatio- [illegible] educationem liberorū respicimus, polygamia hoc fine prorsus ever- [illegible] Propterea enim appetimus generare, ut in statione nostra cultores Dei, & [illegible] Respubl. imaginem nostram gerentia relinquamus, à quibus in sene- [illegible] tantum solatium, sed & sustentationis, si opus sit, præmium expecta- [illegible] mus, quod quia obtinere non licet, nisi probè educatis liberis, non mi- [illegible] in educationem, quam procreationem incumbendum est. Quotus [illegible] que est, qui tot liberis, quot ex denis vel pluribus matrimoniis tolli [illegible] probè educandis sufficiat, sive curam domesticam singulis impenden- [illegible] , tanquam nervos rerum gerendarum relinquendas, respicere [illegible]

Polygamia repugnat primo fini matrimonij.

9. Alterum finem collocat Moses in Adjutorio, quem ex naturæ intentione [illegible] Arist. 8. *Eth. c. 12* quando ait: Ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ φιλία δοκεῖ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν, [illegible] nam consistat illa amicitia subiiciens, ait: *Aliis quidem animalibus eate-* [illegible] *atio est. At homines non sobolis procreandæ causa tantùm simul habitant,* [illegible] *etiam, quæ ad vitam spectant. Continuò enim officia divisa sunt, aliaque sunt* [illegible] *ergo mutuo opitulantur, in commune* τιθέντες τὰ ἴδια. *Atque ob id &* [illegible] *esse in hac amicitia videtur.* Neutrum horum sperandum ex [illegible] quæ nec operas mariti facilitat, nec micam ullam voluptatis affert, [illegible] citiam prorsus dissolvat. Perfecta enim amicitia, ἡ τελεία φιλία, non pati- 10. [illegible] ales, sed socii impatiens est, ubi ad summum pervenit. Sive n. Damonis & [illegible] sive Nisi & Euryali, sive alias considerare velis perfectas amicitias, nun- [illegible] es in commercium adoptatos præter duos invenies, ob rationes, quas [illegible] Arist. 8 *Eth c.* Quî possit igitur in tanta multitudine mulierum, suus [illegible] or constare? Addit Arist permolestam esse amicitiam, quæ cum mul- [illegible] bitur, dum singulis momentis aliquem ex tot amicis ludos facit fortu- [illegible] autem tangit amantem infortunium, quoties tangit amicum, quia [illegible] sive bona sive mala sunt communia. Ubi verò exulat amicitia, ibi [illegible] rixæ & æmulationes, quemadmodum in multitudine uxorum [illegible] necessariò accidere experientia docet, & paulò post prolixius de- [illegible] Qui enim ut seipsum, amare potest primam conjugem, qui, quam su- [illegible] amare præsumitur.

Nec non secundo.

In polygamia nulla perfecta amicitia.

[illegible] fine invidia, nec mulieres maritos alienis implicari amoribus æ-
[illegible] ferunt animo. Ita enim à natura edocti sumus, tam viri, quam mu-
[illegible] quidem inter nos communia habere velimus, exceptis uxoribus
[illegible] cum hi sibi invicem sint ligii, se sibi totos debeant sine exceptione.
[illegible] em secum vivam sepeliri voluit, ne quis ejus pulcritudine post se
[illegible] *Ioseph. 15. Antiq. c. 4. & 11.* Lepidus ex mœrore animi mortuus est, cum 14.
[illegible] literas, ex quibus suspicionem de adulterio uxoris traxerat. *Plut. in* *Vi Zelotypia.*
[illegible] quidam gladio transadegit formosam uxorem, ne in manus
[illegible] incidere. *Nicet. 4. Annal.* Hieronym. *in Amos cap. 7. libentius virum audire*
[illegible] *quam pollui*, scribit, & JCti, *in l. Lucius 88. §. matre. de leg II. modestius*
[illegible] *mortem, quam uxoris adulterium censent. Ioh. Fab. in §. sciendum. Instit. de*
[illegible] *de Pen. in l. 1. C. publ. læt. Ias in l. transig. not. 2. C. de transact. Ioh. Lup. in rub.*
[illegible] *vir. & uxor.* Cotys rex Thraciæ, uxorem ex Zelotypia, suis ipsius
[illegible] a pudendo incipiens, mediam dissecuit. *Athen. lib. 12. cap. 14. Suid. in Cot.*
[illegible] es verò eò impatientiores sunt consortium, quo plus affectibus naturali-
[illegible] ent, adeò ut earum Zelotypiam furori Leonino rectè comparaverit,
[illegible] *de art amandi.* Ecquid describi potuisset vel à Virgilio, super Didonis,
[illegible] vel ab Ovidio, super Prognes, *6. Meta.* vel à Seneca super Clytemnestræ,
[illegible] *Agam.* Zelotyparum mulierum insaniam & furores? Quam incen-
[illegible] imitatus erat, *Actio. 5. Phor. scen. 8.* Nausistratam dederit Phormio,
[illegible] o nuntio obductam sibi à Chremete marito Lemniam pellicem de-
[illegible] bus referri nequit. *Act. 5. scen. ult.* Ipse Chremes id sibi præsagiebat:
[illegible]

Vereorq́; ne uxor aliquà hoc resciscat mea,
Quod si fit, ut me excutiam, atq; egrediar domo,
[illegible] restat. Nam ego meorum solus sum meus.

[illegible] Olympias Philippi uxor, Alexandri M. mater, in ipsum maritum subor- 15.
[illegible] iuvenium Pausaniam creditur, & multis conjecturis, vero non absi- *Exempla mu-*
[illegible] constiat Justin. *lib. 9.* Thebe, præter causas à Plutarcho relatas, *in vit.* *lierum Zelo-*
[illegible] em pellicatum viri sui, Alexandri Pheræorum Tyranni, parricidio *typarum.*
[illegible] are voluit. *Cic. 2. off. Valer. lib. 9. c. 14.* Lemniæ mulieres maritos ad
[illegible] trucidarunt, quod eos in captivarum amorem propensiores, quam
[illegible] cernerent. *Apollon. lib. 1. Argon. Stat. lib. 1. Thebaid.* Demetrio Antigoni filio
[illegible] sicarium subornavit, quod cum Berenice socru stupri consuetudi-
[illegible] *Iustin. lib. 26.* Demetrius Nicanor pari scelere exceptus fuit à Cleo-
[illegible] propter amorem Rhodogunæ, Phraatis regis sororis. *Appian. in Syr.*
[illegible] *lib. 2. de præstig. Dæm. c. 50.* quomodo multæ mulieres maritis ob Ze-
[illegible] Arsenicum propinarint, præsentaneumque supplicium adire maluе-
[illegible] amoribus eos implicitos ferre. *Sylv. nupt. lib. 1. n. 50. & seqq.* Et
[illegible] mulierũ machinationes à Zelotypia excitatas omnes enar-
[illegible] vel [illegible] bus vel sibiipsis exitiũ, totis verò familiis per-
[illegible] attraxerunt. Est enim *impatiens consortis amor*, & miraculi
instar

16. imitar narrat Valer. *lib. 6. cap. 7.* quod *Æmilia Africani prioris uxor ... Gracch rum, tanta fuerit comitatis & patientiæ, ut cum sciret viro suo ... gratam esse, dissimulaverit, ne domitorem Orbis Africanum fœmina ... ret, tantumque a vindicta mens ejus abfuit, ut post mortem ... in matrimonium liberto suo daret.* Ejus exemplo Livia non tantum ... luptatibus Augusti, sed iisdem fomitem suppeditabat, conquisitis ... eris & intaminatis puellis: & jam ante Stratonica uxor Dejota... ctam pro concubina sibi jungeret. *Plut. de clar. mulier.* Cann... minus studiosas esse, ut alliciant viros ad pellicum consuetudinem, ... sint ad prohibendum, testantur historiæ Indicæ, *d'autant, que c'est ... la vertu du mary*, ut ait Mich. de Mont. *livr. 1. des Ess. ch. 30.* Verum ... quæ æquo animo sibi patiantur æmulas obtrudi, ac non potius ... nibus, si aliter non sit copia, in capillos, in faciem, in os denique ...

Quædam fœminæ connivisse virorum pellicatui.

17. lent, quemadmodum Amestris, Xerxis uxor, licet Persarum Reges ... ta memoria plures admisissent uxores, per vices cubantes, *Hero...* fratris Xerxis uxorem crudeliter, naso & auribus multavit quod X... liæ Artayntæ amoribus implicitus videretur. *Herod. lib. 9.* Mulieres T... dem formosam meretricem ligneis testudinibus in templo Veneris ... quod à Pausania Thessalo amaretur, ne eodem amore cæteros ab... veritæ. *Athen. lib. 13. c. 20.* Polyxena Tlepolemi uxor infelicem Helen... Rhodum aufugeret, ab Orestis filiis post mortem Menelai quæsi..., ... spendit, ne maritum suis amoribus inescaret. *Pausan. lib. 3. in Lacon.* ... tiopen puellam, quam suspicabatur à Lyco viro suo rege Theba... collo bovis alligatam per omnia præcipitia egit, *Apoll. Rhod. lib. 1. Arg.* ... alii Antiopen quidem à Dirce in carcerem conjectam, sed inde elapi... tale fatum Dirce procurasse scribant. *Iul. Hygin c. 6. Fabul. ex li. 3. El...*

Sed tamen paucæ.

18. Cum igitur instinctu quodam naturali suum vas sibi quisque so... cupiat, patet polygamiam naturæ prorsus adversari, & proinde male ... se à Thoma *4. sent. dist. 33. q. 1.* quod consuetudine induci potu... ducendi uxores licentia, quia contra jus naturæ, etiam secundari... suetudo, quantum latè diuque dominetur, allegari potest.

Consuetudine non potuit polygamia introduci.

Sect. 4. Polygamia quot secum trahat incommoda.

1. *Polygamiam scatere litibus, & rixosis a... molestiis.*
2. *Exempla polygamiæ patrum.*
3. *Easque lites inde prodire per se, non per accidens.*
4. *Amorem esse impatientem consortii.*
5. *Iustam esse iram uxorum contra pellices.*
6. *Non posse in polygamia omnibus satisfieri.*
7. *Quam multas uxores multi duxerint.*
8. *Quare mulieres utero gerentes non decrescat cupido, ut animantibus brutis.*
9. *Mulieres Ge...*
10. *Contractus nuptial... gat.*
11. *Difficul... er...*
12. *Concubitum ... ce...tum sed & ad ... nem.*
13. *... & contra finem ... qui ... Volens*
14. *Ex ...*

[illegible] *n[illegible]itur ne[illegible]a seges l[illegible]n* [illegible] *eres [illegible] fuerunt* [illegible] *rum* [illegible] *re*
[illegible] *re[illegible].cum conjugum a-* [illegible] *[illegible]ium stare nequit.*
[illegible] *& cades liberorum ex poly-* [illegible]
[illegible] *exemplis Ottomannicorum* [illegible] *m*
[illegible] *ursus praripit hæreditatem* [illegible]
20 *In polygamia concurrere infinitas mole-stias.*
21 *Quot gentes polygamiam abhorruerint*
22 *Caroli M. factum excusatur.*
23 *Bigamus de iure civili infamis.*
24 *Caroli V. pœna capitalis in bigamos.*
25 *Romani ne concubinas quidem duas, aut concubinam cum uxore habere permitte-bant.*
26 *Quia concubina diligebatur pleno amore, & imitabatur matremfamilias.*

C[illegible]ensest,ut videamus de incommodis, quæ polygamia inducit tam in [illegible],quam in totam Rempubl. Nam ubi Zelotypia animos cohabitan-[illegible]ersim agit, & suspitio amicitiæ fœdus divellit,quid ibi expectes præ-[illegible]a,rixas, & in apertam ruinam desituras insidias? Documento no-[illegible]nctorum patrum matrimonia. Non prius enim conscenderat lectum [illegible] quam Zelotypia Saræ sese exerere cœperat, cum ancilla insolesceret, [illegible] heram præ se contemtim haberet, *Gen. 16.* donec, accedente Ismaëlis [illegible]tas ejiceretur,ne quâ ad hæreditatē unâ cum Isaaco aspiraret,*Gen. 21.* [illegible] ignominia,quando non justa aliqua uxor, sed pellex intercipit, [illegible]orem capere oportebat,& metus incumbit suspitiosis animis,ne qua il-[illegible]itus legitimo hæredi vel par reddatur, vel superior. Quod si Leam [illegible]m sorores,neque pietas,neque autoritas communis mariti, neq; co-[illegible]b invidia & æmulationibus pravis, quas vana excusare distin-[illegible]a laborat Lyra *in c.30.Gen.* arcere valuit,quid superest præsumendū [illegible] & Phennena,*1.Sam.1.* nec non de aliis, pietate & animi constantia non [illegible] mulieribus,quas reverentia quidem nulla, nullus stabilis amor in-[illegible]t, sed infinitæ discordiarum causæ quotidiè distrahunt. Nihil est, [illegible]m quoque, nurus & socrus dissidia objicit Ochinus,quæ non ex na-[illegible] pra[illegible]ate Caini & Esavi, seu ex malitia eorum, qui intempestivas li-[illegible] quærunt,oriuntur. Polygamia verò ita habet innexa irarum & di-[illegible]rum semina,ut quantumvis sedulò extincta,clanculum tamen renascan-[illegible] & [illegible]nestum totius familiæ incendium non rarò exardescant. Nam

1. *Polygamiam scatere litib.*

2.

3. *Et quidem per se.*

Nec regna socium ferre,nec tædæ sciunt, Sen. in *Agam. Act. 2.* & nunquam *Bene cum sociis regna Venusq; manent.* Ovid. 2. art. am. *Quicquid tu-*[illegible]*,e[illegible]ntemtus uxorum & pellicum*,ait Hieron *lib. 1. in Iovi. circ. fin.* Cui [illegible]r [illegible]lis ante oculos, annon justam de injuria conquerendi cum [illegible] per se paratam habet? *Abstulisti mihi maritum meum, nunc etiam cætera* [illegible] *o. Feresne*, ait Ægisthus ad Clytemnestram, *thalami victa con-*[illegible] *noles, Vltimum est nuptæ malum, Palam mariti possidens pellex domū.* [illegible] *Act. 2.* Augetur injuria, quando, quæ obducitur, justæ uxoris loco [illegible]ed furtivis amoribus transfert in se animum mariti, quia, qui pelli-[illegible] uxorē non potest,quin eam impensius amet, quam uxorē, quem-[illegible] Jacob ferventiori amore prosecutus est Rachelem, quam Leam,

4. *Impatiens consortii amor.*

5.

 Gen.

Gen.20. Helkana Annam, quã Phenennam, *1.Sam.1* Herode
cæteras. *Ioseph.15 Antiq Iud.* Aut si non amet, tamen uxor sib
per putat. quando, quod totum sibi debebatur, cum pellice
gitur. Hinc iræ primum in pellicem, aut sociam uxorem, m

Flammæ medullas & cor urunt æmulum,
Mistus dolori subjicit stimulos timor,
Invidia pulsat pectus hinc animum jugo
Premit cupido turpis, & vinci vetat.
Et inter istas mentis obsessæ faces
Fessus quidem & dejectus & pessundatus
Pudor rebellat, ut de sua ipsius Zelotypia r

6. *Non esse in ꝑ lyg. muneribus satisfieri.* *apud Sen in Agam. act. 2.* Ut enim omnibus in tanta uxorum
tudine satisfiat ab uno viro, fieri nunquam potest, quando r
David, *2.Sam c 3. & 12.* quem numerum Judæorum quid
superare licuisse, aut novem, ut Herodes, *Ioseph. lib. 17. Antiq.*
Pacrus Tyrannus Hispaniolæ, aut viginti quatuor, ut Warti
meranorum, *Cram. part. 1. Chron c. 9* sed tercentum, cum C
tas cum Ulodimero Muscovita, septingentas cum Salomo
plures quà uxores, quà concubinas multi duxisse leguntur
tradunt historiæ, quod, licet quater indies solitus fuerit mu
tamen eandem bis induerit, nec ulla supellectile utensilive u
Mich. de Montaign lib. 1. c. 25. de Eß. De Neronis magnifico lu
7. *in Ner* quod nulla veste se iterum indui passus fuerit. Helio
Quam multas uxores multi duxerint. binas, nõ alio, quam utensilium ordine habuit, quippe qua
excepta uxore, reiteravit. *Lamprid. in Heliog.* An hîc omnibu
cum dicente Lucret *lib. 8.*

Tot fæmineis complexibus unum
Non laxat nox tota virum.

Sanè licet paucissimis satisfieri possit quoad generationem
libidinem, quia soli mulieri dedit hoc natura, ut cupido coe
rus impletus est, non expleatur, cujus rationem ex volupt
Populia Marci filia, cum rogata, quid esset, quapropter aliæ b
rem desiderarent, nisi cum prægnantes vellent fieri, respond
Macrob. lib 2. Sat. c 5. in fin. Mulieres à mollitie derivat. Bal
& mul. & facilè pati stimulos carnis dicit Præpos. *in c. 1 de frig*
8. satisfaciant, nihil recusare scribit Næviz. *in sylv. nupt. lib 1. n.*
cipiunt homines, quod se accipere debere putabant, aut min
sciebant, in simultates primùm incidunt, deinde jurgiis &
mutuò impetunt, ut ait *Arist. 5. Eth. c. 4. & 2 Polit. c. 2. & 3.* trai
nem uxorum & bonorum. Nulla enim communio sine
subsistere nata est, ut exemplo servorum ejusdem famil
ostendit Aristoteles. *2. Pol. c. 3.* Pyrrhus ut multis affinitat b

[illegible] undique uxores, ſed eo [illegible] tu, ut, poſtquam inter Gynecæi 9.
[illegible] diu oppugnaſſent, tandem unius inſtinctu & rogatu Deme-
[illegible] Macedoniæ Rex in Corſicam inſperatus irrumperet. *Plut in Pyrrh.* Æ[illegible]us
[illegible] incuſatus ab uxore, quod, ut Artemona conqueritur *apud*
[illegible] *num fundum [illegible] rarei, proprium incultum relinqueret*, reſpondit: *Pa-*
[illegible] *nas exercere cupiditates. Uxorem dignitatis eſſe, non voluptatis nomen.*
[illegible] *in Adrian.* quod & Nero Octaviæ conſuetudinem aſpernatus corripien-
[illegible] eo nomine amicis, reſpondit: *Sufficere illi debere uxoria ornamenta. Sueto.*
[illegible] Sed nec verba ſufficient expoſtulationibus mulierum, nec fidem, in
[illegible] conjugali promiſſam, liberabunt. Vehementer enim incuſat Iſocrat.
[illegible] *cl.* eos. qui in aliis contractibus æquitatem ſervant, in conjugio ve- 10.
[illegible] ſegnius exolvunt, quò cupidius id iniverunt & ſanctius ſuſcepe-
[illegible] Gordienſis Medicus docebat uxoris appetitum feſtiva Thaletis
[illegible] e ſic eludere. Thales enim à matre ſollicitatus ad nuptias, ſubinde re-
[illegible] *ω καιρὸς, ὦ μῆτερ. Stob. c. 66. Laert. in Thal. Simili*, inquit. *modo ad Venerea*
[illegible] *, ut ſubituri illud ſuccinamus: Nondum accommodum eſt: Itidem & a ſomno*
[illegible] *τι καιρός. Plutar. in Symp* Sed hæc omnia fruſtra narrantur ventri, qui
[illegible] quemque inter tria inſatiabilia, quibus nunquam ſatis ſit, ſecun-
[illegible] enumerat Salomon. *Proverb. 30.* Avarum eſſe mulierum genus, dicit gl.
[illegible] *matr. & ſemper dubitant, ait Neviz. libr. 2. ſyl. Nupt. n. 96. ne ut terra*
[illegible] : ſed nulla in re patiuntur ſeſe ægrius decipi, quam, quæ ad de-
[illegible] naturale. Theobaldus Umbrorum dux, Græcos, qui Beneventum
[illegible] bello ſubactis, quoſcunque ceperat, virilibus multabat. Tum provo- 11.
[illegible] pedes ejus fæmina, *quid*, ait, *fæminæ egimus, quod nobis bellum indixeris? quod* *Difficulter ſatiatur appetitus mulierus.*
[illegible] *voluptatibus privas: Sunt oculi, ſunt nares, ſunt manus viris noſtris: quid ad*
[illegible] *usui conceſſit natura, belli jura producis? Luitprand. lib. 4. c. 4. Alciat. lib. 7.*
[illegible] *c. 23.* Pactum enim eſt inter conjuges de debito naturali exolvendo non
[illegible] ad primum finem generationis obtinendum, quemadmodum Zenobia 12.
[illegible] virum nunquam admiſit, niſi tentata conceptione, qua peracta ad
[illegible] redit abſtinentiam, *Treb. Poll. in Zenob* ſed & reſtinguendæ libidinis
[illegible] dæ fornicationis gratia, quicquid diſputet Auguſtinus *de bon conjug. &*
[illegible] *2. q 1* Disertè enim Paulus præcipit: *1. Cor. 7. Ne fraudate alius alium,*
[illegible] *tempus*, & Chriſtus ipſe ejicientem per divortium uxorem, damnat ex eo,
[illegible] ulterio ejectæ occaſionem aperiat *Matth.* . Quod idem timendum eſſe,
[illegible] ere, [illegible] ſecluſa, abſtineat, Luther. docet. *de matrim* iis verbis, quæ
[illegible] & Jeſuitæ Colon. tam improbè præter mentem autoris exagitant. Car-
[illegible] *Col. 1. deſent. excom.* monet maritos, ut caveant, ne, dum uxoribus
[illegible] parent locum aliis. Moſes novellos ſponſos immunes vult eſſe ab o-
[illegible] bus & muneribus publicis, ut abſque culpa domui ſuæ vacare poſ-
[illegible] lætari in ſinu ſuo. *Deuter. 42* Idem monet Salomon *Proverb. 5.*
[illegible] *re adoleſcentiæ tuæ, & in amore ejus delecteris jugiter.* Huic pacto &
[illegible] detrahunt, quicunque vel continentiam vovent, vel conjugium

 tranſi-

transfigunt in perpetuo divortio, quemadmodum Carolus C
chiepiscopum Vercellensem divortium ab uxore peteret, ju
cum ea nihil unquam commercii fuisse, quod & ipsa ca de
13. prehenso attestata est. *Sigon.5.hist.Ital.Gill.in Annal.Car.Crass.*
Stultum est in conjugio vivere continentiam. gundam uxorem, à se nūquam compressam reddidit fratri bu
scopo Metensi & Henrico duci Lotharingiæ. *Sig. n.lib.8.h*
phanus rex Ungariæ, ducta uxore ex Germania, mutat
su cælibatum vovit, & ambo pariter in Sanctorum nume
Gill.in Eud. Eodem errore Cunigundis Belæ regis Ungariæ fil
Polon. Pudicus inde dictus, unanimi consensu, ex conjugi
chi, & quod verbis & animo contraxerant matrimonium,
abstinentia disruperunt. *Michov.lib.3.c.38.* Eduardus Confess
tham uxorem, Godvvini Comitis Cantuensis filiam, nunqua
to castitatis, sive odio soceri, sive quod ex tam improba stirp
tatem procreatam. *Autor incert. vit. Eduar. & Ingulph.* Amœ
tantæ continentiæ prædicat Ælian.3.var.c.30. ut, licet uxorem
mam, ejus voluptatem nunquam degustaverit. Proinde, q
conjugi denegat, & in Deum, conjugii autorem, & naturam
peccat, & præter hæc injuriam facit uxori, & fidem ab initio
dissolvit. Unde justa mulieri nascitur expostulandi occasio,
hoc capite Thietberga Lotharium maritum in foro Pontific
5.Ital.Car.lib.4 & Eleonora, Henrici II. Angli conjunx, c
ad manus non haberet, filiis autor fuit, ut seditionibus in od
agitarent & de illicito pellicatu tacitam vindictam exercere
II. nec ea causa est per accidens, ex luxuria aut perversa mulie
cit Ochinus, sed per se, quia sine injuria primæ & legitimæ uxo
res adduci vel matres familias, vel concubinæ. Quod si accessi
viri, quia impossibile est, ut plures quisquam pari & summ
ctu, ampliatur materia litium, quæ & exardescit magis, qua
est altera, quæ res initium jurgiorum dedit, inter Saram, &
14. Jacobum, Annam & Phenennam. Denique, ubi suspicion
Nota causa ... na sunt omnia, quantilla causa sufficit, ad saucium & præter
sibilem prætextum nihil expectantem animum extimula
temperie ve agendum: cujus incommodi vitandi gratia scri
Massæus, veteres, qui plures habuerint uxores, nunquā ea
15. ex e... conjecit, quod Laban, cum persequeretur Jaco
ret in distinctis tentoriis. *Gen.31.* Persarum quoque mulieres
cedebant, ut ex historia Smerdis patet, ubi Otanes, suo tem
mittendam filiam instruit de dolo ex detruncatis auribus de
... & Dionysius cum duas haberet uxores, altera in be
tari consuevit, altera redeuntem excepit. *Ælian lib.1 var.*
Est hoc incommodum satis perniciosum quieti & fe

[illegible] frequenti publicæ, quando incendia domestica ſæpe totam inflammát [illegible] rupt. cauſis dicemus: Verum quæ ſequuntur, prioribus, quoad [illegible] cedunt. Nam compages & ſalus conjugii conſiſtit in amicitia, [illegible] & voluptas confirmant. *8. Eth. c. 12.* Conſtans verò & fixus amor [illegible] objecta divellitur, eſſe non poteſt, nec mulieres eum unicè redamant, [illegible] ſeſe unicè non redamari ſciunt. Amor enim conjugalis plurimũ [illegible]a conjugum commiſtione At quæ voluptas poteſt ſupereſſe in tan- [illegible] *rarum, carum eſt, c. legimus. diſt. 93.* quotidiana vileſcunt, & ab- [illegible] fastidium. *Pica, licet ſit pulcra avis, conſpicitur tamen ſine admiratione,* [illegible] *offert conſpiciendam. Naviz. in ſylv. nupt. lib. 2. n. 52.* 16 *Polyg. tollit fixum amorem.*

Hoc eſt, uxores quod non patiantur amari,
Conveniunt illas, cum voluêre viri. *Ovid. 3. art. amand.*

[illegible] expreſſit hoc incommodum, de Maurorum & Numidarum polygamia [illegible] *Iugurth. Ita animus multitudine diſtrahitur: Nullam pro ſocia obtinet, pa-* [illegible] *ſunt.* Nec non Marcellin. *lib. 23.* Perſarum morem improbat, [illegible] *per diverſas libidines diſperſa torpeſcat:* & Claudianus ait, *de bello Gildon.*

Connubia mille
Non illis generis nexus, non pignora curæ,
Sed numero languet pietas.

[illegible] ceteram ex tam diverſis & inter ſe diſcrepantibus matribus nato- [illegible] deſtinas æmulationes, ſive apertas cædes, dum alter alteri, quã invi- [illegible]m præripere geſtit, operam ſuis quaque filiis ſedulam afferenti- [illegible]. Mavult enim ſuæ quæque quam alterius ſoboli paterna bona re- [illegible] modum Sara ait: *Eiice ancillam cum ſuo filio. Nolo hæreditatem adeat* [illegible] *2.* Non repeto filiorum Davidis, tum in ſe, tum in patrem tentatas [illegible] regnum transferret in unum Salomonem, ſicut Deo viſum fuiſſe [illegible] Præter perniciem familiæ Herodis, ex filiorum diſſenſionibus ſubna- [illegible] eri regnum præripere properabat, antequam id in dilectioris [illegible] pater, excluſis primogenitis, amoveret, quæ res in imperio Otto- [illegible] turbas dedit, imprimis, quando accedebat adjumentum maternũ. [illegible]et Muſtaphæ, tanquam primogenito, de jure gentium ſucceſſio debere- [illegible] tamen Roxolana apud Solimannum patrem, ut illo per inſidias, ficti [illegible] tu, cum filio trucidato, ex ſe genitis Selymo & Bajazethi impe- [illegible]m relinqueretur. *Auger. Busbeq. Epiſt. 1.* Eaque injuria tum gravior eva- [illegible] ex pe[illegible]icibus quæſiti, juſtos & legitimos hæredes de ponte præcipi- [illegible], & loco amovent, ſicut Jugurtha duobus fratribus regnum Numida- [illegible] *Saluſt. in Iugurth.* Gyllus rex Scotorum totidem legitimos hæredes [illegible] *Buch in. 4. hiſt. Scot.* & Frigamus frater Canis grandis Scaligeri ex [illegible]te Cane, Veronix Tyrannidem occupavit. *Volat. lib. 4.* Nihil non [illegible] Landgravius Thuringiæ, quò Thuringiam in ſpuriam Apizium [illegible] excluſis legitimis hæredibus, Friderico & Dieterico, Marchionibus [illegible] *in Chron. Thuring.*

17. *Pugna liberorum ex polygamia.*

18. *Exempla ex Ottomann. conj. crit.*

19. *Spurii præripiunt hæreditatem legitimis.*

20. *Concursus molestiarum in polygam.* Postremò, ut rem in pauca contraham, Paulus ... d lam multas ... tribulationes, & con... bit infinitis molestiis obnoxium. Quod si ab una uxore tan lestiarum, quantum expectandum erit à tam multis. Omn nicis inest aliquid gra... um putridum, & Gallus quidam, q mul duxerat, rogatus à Carolo rege, cur id fecisset, respond siderasse nisi unam solam, eamque probam, postquam ... decidisset per ... culum voluisse facere cum secunda, tertia & rem semper deprehendisse priore pejorem. ... rea Laban, licet ipse binas filias uni elocasset Jacobo, rogat filias suas affligat, neve alias iis superinducat uxores. *Gene.* quantumvis bigamus, bigamiam tamen improbat in Andro

οὐδὲ γὰρ καλὸν
Δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ' ἕν ἡνίας ἔχειν.
Ἀλλ' εἰς μίαν βλέποντες εὐναίαν κύπριν
Στέργουσιν, ὅςις μὴ κακῶς οἰκεῖν θέλοι.

21. *Quae gentes ab errantes polygamiam.* Consentiunt monogamiae omnes meliorum gentium leges, te & ignorantia exorbitarunt, facilè ad meliorem sensum r psus ad naturam & principia proclivis est. Germanorum se moribus congruentem, commendat Tacitus, *de mor. Germ.* N *German.* Magno id vitii quidam impropetare velint, quasi duas ux Longobardam & Suevam, quia illam per dispensationem, tificis, tanquam suae Majestati non satis dignam, seu potius

22. *Carolus M. excusatur.* abduceretur Carolus a foedere Longobardorum ad partes ... pudiavit. Qua quidem in re licet nimis papaliter sit disper *Morne. in myst. iniquit.* eò quod causae, quae in Epistolio Pont mis levis sint ponderis, ad tantum praejudicii negotium, Ca gis excusatum habemus, quò probabilius putavit, Pontifici

De jure civ. bigamus infamis. matrimonialibus standum esse. Jure praetorio apud Roman erat, *l. 1. de iis qui not. infam l. 2. C. de incest. nupt.* hoc est, qui bi sponsalia constituta habebat, commixtione carnali nondu

23. enim, qui sic peccat, stupri reus fit, *l. Eum qui duas. C. de adult* *Carol. V. poena.* rat Justinianus §. *Item lex Iulia. Inst de publ. ...* Hodie per ... nem Caroli V. *c. 112.* commutata fuit in poenam adulterii, ... nent Stat Lubec *lib 4. t. 6. art. 1 Vide Carb conf ... 9 cum seq* ... Non rectè enim Roman *sing. 531.* deceptus forte autoritate ... *nitatu. Inst. de nupt.* Romano quoque jure censuit morte ple

Hispan. bus nuptiis implicatum, cum poena stupri etiam in vilibus ... non superet. Jure Hispanico stigma fronti illorum impri... rit ab initio, dubium est. Hodie literam Q pro signo ... tur Covarr. *part. 2. de matr. ... §. 3. n. ...*

24. *De concub. ... Rom.* Imò licet apud Romanos concubinatus ...

[illegible] *Marcellus lib. 7. Digest. scripsit*: Tamen durante matrimonio, fas [illegible] tri familias concubinam adjungere, *l. unic. C. de concub.* ac ne duas [illegible] concubinas simul habere, *Novell. 18. de trient. & semiss. c. 5. §. consideremus.* [illegible] *Nov. 74. quibus mod. nat. effic. an. leg. in fin. gl. in l. un. C. de concub.* quia [illegible] non differt à matrefamilias nisi dignitate *l. item legato 49. §. parvi au-* [illegible] III. & affectione maritali. *l. donationes de donat.* sicut Turcarum Im- [illegible] qui à tempore capti Bajazethis concubinis potius uti, quam uxoribus 26
[illegible] ex concubinis efficiunt matresfamilias, si dotem iis constituant, [illegible] *Busbeq. Epist. 1.* Diligitur quidem & concubina pleno honore, ut Papi- [illegible] refert de quodam Coccejo Cassiano, *l. cum tabulis. 16. §. 1. de his, quæ ut indi-* [illegible] quemadmodum Commodus Martiam, non secus ac uxorem & diligebat [illegible] bat, sed intra terminos tamen concubinatus, adeò ut nunquam ipsi [illegible] præferri passus fuerit. *Herod. lib. 1.* Dignitas enim facit matremfamilias, *l.* [illegible] *tat. 46 § 1. de V. S.* sive honestas, & boni mores. *l. 3. § fin. de lib. exhib. l. pro-* [illegible] *palam. de rit. nupt. l. mater autem famil. ad l. Iul. de adult.* Honestè autem [illegible] censetur, quæ in concubinatu hæret, *l. 1. in pr. l. 3 de concub. ubi Dd.* nisi [illegible] obsibitet patrono, *d. l. probrum. de rit. nupt.* quam & reverentia erga patro- [illegible] efficas juris excusat. *l. 1. l. 2. de concub.*

De concubinatu Judæorum & Romanorum. Sect. 5.

[illegible] *semiconjunx & imitatrix u-* [illegible]
[illegible] *um origine Leonis senten-* [illegible]
[illegible] *batur Romanis habere con-* [illegible] *quam uxorem.*
[illegible] *beri voluptatis, concubinā* [illegible] *soboli causa.*
[illegible] *10.* [illegible] *e meretrices.*
[illegible] *Ver* [illegible] *tiam probasse.*
[illegible] *uenda sint concubina Ro-* [illegible] *concubinis Iudæorum.*
[illegible] *veras appellare concubinas nomi-* [illegible]
9 *Et uxores aliquando nomine concubinarum.*
10 *Concubinas extitisse veras uxores.*
11 *Ideoq; toleratas in primitiva Ecclesia sub Impp.*
12 *Per concubinas in Iure Can. intelligi uxores sine solennitate ductas.*
13 *Sed de ijs non loqui Iustinianum.*
14 *Bezam injustè reprehendere quosdam Canones.*
15 *Concubinatus Rom. improbatur.*
16 *Concubinam non esse scortum.*
17 *Quid sit meretrix.*
18 *Publica vel domestica.*
19 *Quid pellex.*

QUæ verò concubinæ, quæ in cæteris legitimæ uxoris typum imitatur, un- 1.
de & [illegible]γαμ☉ Zonaræ, & semiconjunx dicitur Cujac. *in parat. de con-* [illegible] à matrefamilias distinctionem introduxit jus civile Romanorum, [illegible] m de hac ejus sive concessione, sive constitutione considerandum. [illegible] *2. c. 4* longius accersit originem Concubinatus, inquiens: *Non omnis* 2.
[illegible] *viro uxor est viri, quia nec omnis filius heres est patris. Nuptiarum autem* Leonis sententia.
[illegible] *s sunt legitimæ & inter æquales: multo prius hoc ipsum Domino* [illegible] *quam initium Rom. iuris extitit. Itaq; aliud est uxor, aliud Concubina: sicut* [illegible] *libera.* Honestius enim dicitur patrono libertam habere con- [illegible] quam matremfamilias, *l. 1. vers. quippe cum. de Concub.* propter inæqua- 3.
litatem

licitatem personarum quam solitos fuisse Romanos plurimi… ximus, adeò ut Apuleius impares nuptias condemnet inter… *ad Tryp. Cicer.* ex impari conjugio natos scribat non patrem,… fuisse Naturales enim ex concubinis ad hæreditatem patris… *l. 24. de stat. hom* quia tum demum, cum legitimæ nuptiæ fa… ri sequuntur. *l. 19. Eod.* quò spectat & illud Demosth. *contra N…*
4. *causa voluptatis: Concubinas propter quotidianum ministerium… rem propter ingenuos liberos suscipiendos, & fidelem rei famil… custodiam* Græcè sic loquitur Demosthen τὰς μὲν γὰρ … τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος· τὰς δὲ … δαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. Sunt qui jus civile …
5. leret quidem, sed non probet concubinatum. *Bart. l. 1. de rit. …* Meretrices quidem tolerat, dum donationes iis factas valere… *l. 2. C. de don. inter vir. & uxor.* & rescindi non posse statuit, *l. …* *trici. de condict ob turp. caus.* imò etiam mercedem pactam deb…
6. te exigi posse disputant Cyn. & Sal. *in d. l. idem. Bart. & Alex. …* *Covarr. part. 2. relect. c. peccat. §. 2. n. 1. & 2. Dom. à Soto lib. 4. de …* ἀσώτως ἔχειν *dicit Scip. Gent. lib. 1. de donat. inter vir. & uxor. c. 9.* Zas. & alii contra disputent & præ cæteris Hottomann. *in …* *tyr. in cap. 16. Iud.* Sub Tiberio *Senatus decreto* ait Tacit. *5. Ann. … rum libido, non ut nulla, sed ne illa corpore quæstum faceret, cujus … ritus Eques Rom. fuisset.* Sed Marcellus ipse *7. Digest.* testatur, q… concubinatus assumserit, & paulò ante dictum fuit, quod c… honestior matrimonio, *l. 1. de concub. l. 41 de rit. nupt.* sit consi… *qua illustris. C. ad SC. Orfic.* & stuprum vocari nequeat, *l. 3. §. 1. … uxor. l. stuprum. ad l. Iul. Adult.* Leo denique concubinatum … legibus fuisse præscriptum. *Leo Nov. 91. Harmenop 4. t. 7 in fin … Hottom. de nupt. Alber. Gentil. de nupt. lib. 1. c. 4 Godd. ad l. 144. de …*

7. *Non dicitur concubina Romana Judæa.* Propterea de rationibus, ex quibus vel permitti debuit … cis videndum superest. Datas esse concubinas Jacobo ab … brahamo à Sara, ex sacris revelationibus notum est. Sed M… guit concubinas Judæorum à Romanis, quanquam parum i… concubinæ tercentum Salomonis non extiterunt omnes (er… scortorum loco non magis erant, licet aliis uxoribus superat… binæ Romanorum. Nam cum polygamia infamis esset jure … licebat plures una vel uxore vel concubina, cuiquam habere… pta esset apud Judæos, ut impunè licebat plures uxores, ite…
8. *Sacræ literæ appellant…* uxoribus habere. Sacræ literæ eas nunc concubinas appella… notat Lombard. *4. sent. dist. 23. ex August. lib. 1 qq. super Gen.* … gressu Abrahami ad Agar quam dicit Moses datam ipsi … Item ex nuptiis Kethuræ, de quibus dicitur *Gen. 25. Abraha… rum,* & tamen *in eodem cap.* tam hæc, quam Agar concubinæ …

[illegible] bona sua omnia reliquit Isaaco, Liberis concubinarum distribuendo. [illegible] Concubinæ enim differunt à matribus familias, non jure aut conjugali [illegible] sed dignitate & hæreditate. *Per. r. in c.16 Gen. disput. 1. in so. rati. 4.* Jacob [illegible] admisit ad hæreditatem etiam natos ex ancillis, quæ concubinæ vocan- [illegible] Addit Augustin. veras & cum solemnitate nuptiarum ductas uxores, [illegible] quæ concubinas appellatas fuisse, quod probat Covarr *part. 1. de matr. c. 4.* [illegible] *Alber Gent. d c. 4. lib. 1.*

Verum Bellarmin. & his uxoribus attribui nomen concubinarum probat [illegible] incertum est, an, quæ ubique nominatur Concubina, solemniter 9. [illegible] à Levita. *de matrim. lib. 1. cap. 11.* Ductam fuisse testatur principium [illegible] & Agar ab Abrahamo, & Kethura ab eodem ducta dicitur, sed absque [illegible] & spe successionis Et cur id genus concubinæ non appellentur me- 10. [illegible], cum revera coram Deo uxorum loco fuerint, *ut tradit Thom. 4 sent.* [illegible] *q. art. ad 3. Martyr. ad c.16.21. Gen. ad c.8. Iud. Genes. c.16. q.4. Gen. Aloys. Lip-* [illegible] *Gen c.22. Iob. Azor. lib.5. Instit. Moral c.13. q. 2.* qua ratione concubinas [illegible] cessant excusas etiam Duar. Alber. Gent *d. c. 4.* Hottom. *ult de* [illegible] putantur toleratæ fuisse etiam in Ecclesia tempore Justiniani. [illegible] *tit. 1. ff. de conc. Novell. 12. 18. 28. 74. 117.* Nam quod obiicit Alexand. 11 [illegible] *lib. 4* concubinatum sublatum esse *in §. & neq. uxori § prius autem.* [illegible] *l. operi. Episc. Nov. 123. de sanctiss Episc. §. 1. §. Cler. & alibi*, fallitur, quia [illegible] o firmat regulam in altero. *l. cum ita 63. § videamus. de cond. & de-* [illegible] *l. l. 12. §. Idem respondit. de instruct. & instrum. Dd in l. 1 de R. I.* Pro- 12 [illegible] concubinarum Clericis. Ergo cæteris, in quibus nihil corrigitur, [illegible] libertas relinquitur. Contius *ad l. 1. de concub.* & Palæott *de Spur. c. 12.* in [illegible] nomen concubinarum de iis, quas sine dotalibus instrumentis, & [illegible] bus, à jure civili introductis, nupsisse constat. Hoc enim sensu [illegible] accipi *in c. Is, qui non habet. dist. 34* à Gratiano *ex c. omnibus & c seq. dist.* [illegible] Catell. Cotta, *in Memorab. verb. Vxores* Forster. *de success. ab intest. lib.* [illegible] Palæott *c. 12. de Spur.* Covarr. *par. 1. de sponsal. c. 4 in pr n. 9.* Goddæ. *ad l. 144.* [illegible] Hieronymus enim *in Epist. ad Ocean.* quorundam meminit, qui ancillas in [illegible] affectione maritali retinebant ad vitanda onera & minuendas im- [illegible] tamen, ad ampliores evecti divitias, etiam uxorum non tantum no- 13. [illegible] e, sed & jure dignabantur. Verum, quod Justinianus de talibus [illegible] non loquatur, descriptio earum & constitutio Leonis, *Nov. 91.* planũ [illegible] enim *non modo religionis, sed & naturæ injuria secundum divina Chri-* [illegible] *entia præcepta nos prohiberi* ait, Beza *de repud. & divort pag 250.* & [illegible] tum traducit, quasi manifestam fornicationem, eò intolerabilio- [illegible], quò diutius tenet infelicem animam sine pœnitentia il- [illegible] entit Godd. *d. l. 14. Axiom. 3.* & inde invehitur Beza *in Canon. m* 14. [illegible] concubinæ permitti & Concubinarii Digamis præferri vi [illegible] paulò ante dixerimus tam Concilium Toletanum, quam Isi- [illegible] genere Concubinatum, quam quibus licentiæ fenestram

Vxores vice vir a concubinæ.

Concubinæ fuerunt veræ uxores.

Ideoq. toleratæ ab Impp.

Concubina sine solemnitate ducta.

De qua non loquatur Iustin.

Canones intelligendi expectabili a [illegible]

aperuerunt jura Romana. Hæ enim, quæ sola solemnitate & [illegible]
15. guuntur à matribusfamilias, uxorum numero eximi & inter [illegible]
Concubinaeri imperfectiur. queunt. Cæterum Romanorum concubinæ, quia po[illegible]
ti, *l. si concubin rer. am[illegible]* & adulterium cum iis non perpetrab[illegible]
monio patroni hærerent, *l. si ux r. ad l. Iul. de adult.* jure a Leone [illegible]
nen. 4. c. 7 in fin. à Republ. semotæ sunt, cujus constitut[illegible]
nicum, *c. Concubinæ 22. q. 2 c. nemo. c. dicat aliquis c m[illegible]*
verfa Germaniæ consuetudo. Nam *quicquid in ea, quæ n[illegible]*
ab Ambros. *missum fuerit, adulterii crimine damnatur*, ait Ambros. *lib. 1. de Abrah.* [illegible]
Paulo. *Grat. 32 q 4.* Paulus enim *1. Cor. 7.* fornicationis unicum remedi[illegible]
conjugium. Quod si concubinatus fornicatio non esset, eum [illegible]
Leo. nominasset, nec fornicationi immediatè opposuisset solum conjug[illegible]
Et quidem cum fontem habeas, sobriè inde haurire divino præcepto m[illegible]
cum puras aquas haurire liceat, lutum tu mavis? Tum tametsi fo[illegible]
Salvian. *tamen vetitu uti non potes. Cæterum vitæ consortem invenire d[illegible]*
lib. 4 guber. Dei. Ad tantam res impudentiam venit, ut ancillas suas multi
atq; utinam, sicut putantur esse quasi conjuges, ita solæ haberentur uxor[illegible]
trum ac detestabile, quod quidem matrimoniæ honorata fortiti, a[illegible]
status conjuges sumunt, deformantes sancti conjugii honorem, pe[illegible]
vilitatem, non erubescentes mariti se fieri ancillarum suarum [illegible]
nobilium matrimoniorum, in cubilia obscæna servarum, digni [illegible]
tu, quarum se putant dignos esse consortio. Nec obstat personarum i[illegible]
ea, cum servorum & libertorum ordine, ferè expiravit, inquin[illegible]
sonas & inhonestas ad thori communionem asciscere turpe e[illegible]
Ambros. monet *apud Grat. præsta concubinæ tuæ libertatem, &* [illegible]
t r sis potius verus, quam maritus.

16 Interim Concubinæ, quæ non libidinis gratia, sed con[illegible]
Concubina nō est scortum. amorem in perpetuum vitæ consortium cum uno ma[illegible]
scortis impuris aut meretricibus vel æquiparandæ, vel in g[illegible]
ponendæ, quia crimina æstimātur ex animo, seu ut de cocubi[illegible]
lus *l. 14. de concubin ex destinatione.* Concubina autem, in unius [illegible]
tium se constringi passa, scortandi animo ipsius [illegible] non [illegible]
quasi in matrimonio cum ipso vivat, sola dignitate & successio[illegible]
re inferior.

17 Meretricem definit Covarruv. *part. 2. de matrim c.* [illegible]
Quæ Meretrix. bidinem exercens, quæstum facit, seu cujus turpitudo public[illegible]
palam de rit. nupt. ubi ait Ulpianus. *Quæ cum uno & altero se [illegible]*
miscuit, non videtur palam corpore quæstum facere. Gloss. *in c.* [illegible]
d. 34. Eam demum pro meretrice habendam dicit, *quæ [illegible]*
18 *tribus millibus virorum.* Strictius Abbas & [illegible]
[illegible] & [illegible] duobus tantum quæstus gratia admissis, [illegible]
quæs redarguit Covarruv. *ex d. l. palam*, quia ibi, quæ uni [illegible]

[illegible] duobus saltem se, accepta pecunia admiscuit, palam [illegible] Sed Connan. 8. *Com. c. 13. Meretricis*, ait, *& scorti nomine a* [illegible] *quam mariti consuetudine utuntur*, & Lucas de Pen. *in* [illegible] *libr.* meretricibus accenset etiam eam, quæ quæstus gratia [illegible] rum, ut ea, cum qua rem habuit Simson, *Iud. 16.* quam [illegible] fuisse nugantur, quia *Deut. c. 23.* præcipitur, ne sit ulla mere- [illegible] in Israel. Distinguendum enim est inter meretricem publi- [illegible] m, quæ palam quæstum facit, & inter impudicam mu- [illegible], vel quæstus gratia volutat se in thoro illicito. Inter se- [illegible] meretrices, ait Næviz. *sylv. nupt. libr. 1. num 19.* tantum interest, [illegible] milites & grassatores, justumque bellum & latrocinium, quo- [illegible] am in aciem prodiens committit prælium, alter verò, quia ei tãtum [illegible] clanculum sine signis latrocinatur. Concubina verò nec quæstus, [illegible] gratia, uni saltem viro, instar justæ uxoris cohabitat, cujus [illegible] sequitur. Antiquitus eam dictam fuisse *pellicem*, à Græco, πάλλα- [illegible] Masurius Sabin. & Cn. Flaccus *in l. 144. de verb. signif.* quæ scil. *cum* [illegible] *cum aliquo tamen vivebat*, seu ut ait Flaccus, *quæ uxoris loco sine nuptiis* [illegible] Plinius *libr. 35.* Campascem vocat pallacem Alexandri, & Sueton. [illegible] *pasianum in locum defunctæ Cænidis multas pallacas substituisse*, quo- [illegible] nimis redolere antiquitatem dicit Connan. Festus tamen Pom- [illegible] appellat, *quæ alienis uxorem habentibus succumbit*, à *pelliciendo*, in [illegible] *pe-rudo*, à marito, nominis derivationem accersens. Gellius *lib. 4. c. 3.* [illegible] quissimo sermone, *pellicem appellatam probrosamq; habitam, quæ juncta* [illegible] *cum eo in cujus manu mancipioq; alia matrimonii causa foret, hac anti-* [illegible] ostendit, *quam Numæ Regis fuisse accepimus. Pellex ædem Iunonis non tan-* [illegible] *crinibus dimissis agnum fœminam cædito.* Concubina enim, uno [illegible] legum contenta, tam probrosè à sacris & templo Junonis abacta [illegible] tamen significationem hãc posteriori tempore accessisse pu- [illegible] probat Laurent. Valla *libr. 6. Elegant. cap. 28.* Ex quibus o- [illegible] et, quantum intersit, inter meretricem, pellicem, concubinam, [illegible] capite pariter condemnandæ non sunt, quia concubina, quoad Essen- [illegible] conjugii, non differt ab uxore, & propterea concubinæ San- [illegible] Patribus, conniventiâ Dei, perinde permissæ fue- runt, ut plures legitimæ uxo- res.

19 Quid pellex.

CAP. V.

DE SOLUTION[E] MATRIMONII.

SUMMARIA.

1 *De conjugalis contractus perpetuitate.*
2 *Vtrum Matrimonium morte solvatur.*
3 *De Reiteratis nuptiis.*
4 *Vtrum viduis liceat nuptias intra annum luctus repetere.*
5 *Vtrum ducenda vidua, & de incommodis secundarum nuptiarum.*
6 *Secundas nuptias honestas esse, & nullo vitio laborare.*
7 *Vtrum vinculum matrimonii in hac vita solvi possit.*
8 *De adulterio quid sit, & utrum capitis supplicio puniri debeat.*
9 *Vtrum maritus rectè faciat, si uxorem, culpa adulterii remissa, retinea[t]* *si uxor marito cohabitare pergat.*

SECT. I.

De conjugalis contractus perpetuitate.

1 Conjugii contractum perpetuum esse & indissolubilem.
2 Cujus sponsos nexu quodam intricato monere voluerunt Romani & Turcæ.
3 Quo pertinent verba in definitione: consortium omnis vitæ.
4 Quid si 1 velint verba: O[...]
5 Matrimonium non esse per[...] trahatur eo animo, ut sit p[...]
6 Quid significet vocabul[...]

1. *Conjugii contractus perpetuus.*

Atrimonii contractum, quem hucusque secundum Esse[ntiam] ... sonas stipulantes, pertractavimus, perpetuum & indi[ssolubilem] ... tum prima ejus in Paradiso institutio, qua duo jubent[ur] ... nem unam, *Gen.2.* tum evidentia Christi, & Apostoli [Pauli] ... *Matth.5. & 19. Marc.10. Luc.16. ad Rom.7. 1. Cor.7.* docent, quandoma[...] quicunque dimissa uxore aliam ducit, aut qui dimissam ab alio du[cit] ... bus *Matth.5. & 1. Cor.7.* exceptis. Apud Romanos olim sponsa c[...] sissima ex lana Zona, sponso magna cura solvenda, ut, dum illi fo[...] beret, quam indissolubili nodo sponsæ annexus esset, admoneretu[r]. *1 Memor* cujus rei causa Turcæ etiamnum hodie novas nuptas o[...] & corrigiorum inextricabilibus involutionibus induunt, nexu[...] sponsum signo hoc admonitum volunt. *Menav. in hist. Turc.* Bœoti[...] cta erat sponsa in domum mariti, comburebant sicut Scipio [...] phricæ ne milites aliquò oculos animumque reflectendi, & de[...] viam rebus sese recipiendi copiam haberent, nec dedu[c]ta mu[lier] ... redeundi viam sibi relictam arbitraretur. *Plutarch. in probl.* [...]

2. *Cujus signa ex lege in Roman.*

Turcas. *Eod. sup. p.* *Bœo. er.*

[illegible] onem conjuges una vita, quasi vinculo copulabantur, ut au[illegible] [illegible] idem jugum se coactos intelligerent, non distinguendos ab invi[illegible] nutu, qui copulam injecerit, *ex Isidor. 2. de off. Eccles. cap. 15. cap. fem:-* [illegible]

JCtus in definitione nuptiarum id expressisse putatur per hæc verba: *Con-* [illegible] *vitæ* nisi per vitam accipere malis, victum, & fortunam, & vitæ ge[illegible] uxor consors fieri cogatur omnium eorum, quæ marito obveniunt, sive [illegible] mala, *l. si cum dotem 22. §. si maritus. solut. matrim.* quia de jure civili Ro[illegible] licebat vel viro ab uxore, vel uxori à viro divortium facere quavis levi de [illegible] *boit. de grad. in princ.* Sed licet Modestinus vinculo perpetuo non po- 3. [illegible] conjuges illigare, reclamante recepto ejus ætatis more, tamen quid vetet, si [illegible] destinationem animorum respexisse dicamus, *cum Cujac in not. post. ad In-* [illegible] *patr. potest per l. 1. de jur. dot. junct. l. 24. sol. matr. cum ibi not.* quia nisi in per[illegible] vinculum consentiant conjuges, perfectum matrimonium inire ne[illegible] sicut nec perfectum divortium accipit Cajus, *l. 2. de divort.* nisi in æter[illegible] sentire sibi proposuerint. *Anto. Fab. Iurupr. Pap. t. 9. de nupt. princ. 2. Illat. 16.* [illegible] us enim matrimonium non contrahitur, quod Majores nostri, *dicente* [illegible] *de Rep.* firmiter stabilitum esse voluerunt. Rectè hanc sententiam assecu[illegible] detur Theophilus, quando *individuam vitæ consuetudinem promitti* ait, & Ju[illegible] nianus item vocavit conjugium *Individuam vitæ consuetudinem*, scil. ex inten[illegible] ne & animo contrahentium. Nam quod divortia ex conniventia prætorum [illegible] accesserint contractus naturæ, ex animo per se æstimandæ, nihil de[illegible] Connanus tamen *lib. 8. Comm. c. 4. n. 1.* Vocabulum *Omne*, huic interpreta[illegible] repugnare dicit, cum eo sensu Modestinus dicere debuisset: *Totius vitæ*. Cæ[illegible] quod Arist. *5. Metaph. text. 31.* apud Græcos πᾶν sæpe usurpari pro ὅλῳ di[illegible] confirmavit etiam in lingua Latina, ut ex Cicerone demonstrat Fon[illegible] *m. d. text. 31.* Sic enim Virgilius dixit: *Et nunc omnis humo fumat Neptunia* [illegible] *Omne mihi visum considere in ignes Ilium.* Sic Horatius: *Non omnis mo-* [illegible] *pars mei vitabit Libitinam.* Sic rectè, ni fallor, dicimus: *Omnem* vitam [illegible] in calamitatibus, pro *tota*, quam diu durat, vita.

Margin notes: 3. — 4. *Quid sibi velit: Omnis vita.* — 5. *Matrimonium non contrahitur ad tempus.* — 6. *De vocabulo: Omne.*

Utrum Matrimonium morte solvatur. Sect. 2.

[illegible] *dam. qui negant conjugium* [illegible]
[illegible] *est nimium quarundam mu-* [illegible] *amor.*
[illegible] *temperantiæ signum esse reditum ad nuptias.*
4 *Cur solverint vel coactæ sint Indorum mulieres viris commori.*
5 *Error Montani.*
6 *Rejicitur.*

R[illegible] igitur ad matrimonium perpetua vitæ conjunctio, quemadmo- 1. [illegible] Anchises Venerem in thorum accipit cum his verbis: *Mea mulier voca-* [illegible] *apud Hom. in hym. Ven.* sed vitæ tantum. Nam qui ne[illegible] con[illegible] [illegible] rum, & obligare putãt etiam post mortem, vana super [illegible] prætextu veritati & sacris literis illudunt, quemadmodum

Margin note: 1. *Omnino eorum, qui conjugium protendunt ultra mortem.*

2. *Didon.* Dido, perfid à Ænea inflammata, pœnitentiaque te[illegible] ut ait Virg. 4. Æn. ait:

[illegible] me[illegible]s, primus qui me sibi junxit, amores
Abstulit: [illegible]le habeat secum servetq; sepulcro.

Artemisia. Artemisia, quæ Mausolum virum amasse fertur supra omne[illegible] ultraque affectionis humanæ fidem, cum luctu atque [illegible] fati facere nesciret, ossa cineremque ejus, mista odor[illegible] ris faciem aquæ indidit, ebibitque, multaque al[illegible] dicitur non tantùm, quod preciosius sepulcrum [illegible] gitare crederet, sed etiam, ut mortuus in corp[illegible] tùm cohabitarat. *Gell. lib. 10. c. 18.* *Portia.* Portia Catonis filia, Bruti ux[illegible] tum gladio incubuisse resciverat, cui se non concubinam, [illegible] fortunæ participem, datam noverat, nullo conatu averti potui[illegible] mitem sese viro addendi, & cum ferrum & venena negaret am[illegible] do, vivis prunis animo satisfecit suo, *Plutarch. in Brut. Deliberat.* ait *Horat. de Cleopatra, lib. 1. Od. 37.* quæ & ipsa, sive ut eodem [illegible] deretur tumulo, sive invidens

Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho, non muliebriter

expavit asperos serpentes,

ut atrum
Corpore combiberet venenum. *Plutarch. in Anton.*

3. *Reditum ad nuptias [illegible] intemperantia.* Senecam quoque comitari voluit uxor, *Grut. in vit. Sen.* & co[illegible] plurima suppeditat omnis historia. *Existimabant enim*, ut ait Va[illegible] *præcipue matronæ sincera fide incorruptum esse animum, qui deposita [illegible] pudicum egredi nesciret: multorum matrimoniorum experientiam [illegible] dam intemperantiæ signum esse credentes.* Portia Catoni[illegible] filia [illegible] dam mulierem, quæ secundò nupserat, *Tacete*, inquit, *Nam [illegible] morata, aut pudica potest esse fæmina, quæ secundo nubit.* Quæ de [illegible]

4. *Cur I[illegible] [illegible]* & Ælian *lib. 7. c. 18.* Indicas mulieres commendat, quarum am[illegible] dinem sic expressit Propert. *lib. 3. Eleg. 12.*

Ubi mortifero jacta est fax ultima lecto
Uxorum fusis [illegible] at pia turba comis,
Et certamen habent le[illegible]hi, quæ viva sequatur
Conjugium, pudor est, non licuisse mori.
Ardent victrices & flammæ pectora præbent,
Imponuntq; suis ora perusta viris.

Strabo tamen originem vivæ hujus sepulturæ refert non ad [illegible] rem, sed legem à Diodoro Siculo quoque [illegible]atam *lib.* [illegible] qu[illegible] scribit fæminis ad supprimendum usum Veneficiorum, qui[illegible] maritorum vitis insidiari *lib. 15.*

5. Affectum hunc & fidem, quam vocant, conjugalem, [illegible]

[illegible] ut licet voluntariam mortem nemini imperatint, [illegible] a & vinculo matrimonii alterum conjugum nega- [illegible] alter superstes in hac vita esset. Nam ne morte quidem, licet sit [illegible] m, & omnia finiat, nodum conjugii dissolvi, quem errorem [illegible] *am.* Hieron. *Epist.9.10 11* ex Montani schola arreptum, ad sen- [illegible] nuptias pronuntiandam, adhibuerunt. Cur enim sub [illegible] fornicationis traducuntur, si vinculum matrimonii morte ru- [illegible] libertatem relapsa est persona superstes? Paulus præcipit [illegible] in Domino: *1.Cor.7.* An verò præcipit honestam fornicationem, [illegible] perpetratur cum persona alterius fidei per promissa matrimo- 6. [illegible] Aut quomodo nubet in Domino, cui Dominus vinculum nuben- [illegible] Disertè verò addit Apostolus, promissa de fide servanda uni vi- [illegible] soluta esse per mortem, adeò ut sine omni probro adulterii sui po- [illegible] vo proco vidua facere queat, ut latius explicat idem, *ad Rom.7. in pr.* [illegible] loca adeò manifesta sunt, ut posteriores, licet secundarum nu- [illegible] miam inde introductam probarint, amore cælibatus & odio con- [illegible] tamen fundamentum hoc occultarint, & nuptiarum reiteratio- [illegible] te legitimæ scilicet intemperantiæ, damnare maluerint, de quo [illegible] subinde videamus, cum ejus opinionis reliquiæ in Papatu nō [illegible] ant, licet ejus asscriptitii aliud agere videri sedulò velint.

Rejectur.

De reiteratis nuptiis.

Sect. 5.

[illegible] secundarum nuptiarum [illegible] Ethnicis.

[illegible] quidam Publij & Mar- [illegible]

[illegible] nuptos a sacerdo- [illegible]

[illegible] in Ecclesiam.

[illegible] supponere nititur Bel- [illegible]

6 Qui ex patribus durius locuti sint in bigamos.

7 Bellarminus inurit secundis nuptiis notā turpitudinis.

8 Ideoq; redarguitur:

9 Non possunt damnari secundæ nuptiæ, quin damnentur & primæ.

10 Interdictum secundarum nuptiarū probatum ab Impp. Orientis, & Muscovitis.

[illegible] & tertiæ nuptiæ ceperunt primum apud Ethnicos, mox etiam in Ec- 1. [illegible] antiæ infamia laborare. Pausanias enim *libr. 2. Gorgo* ait, *prima* [illegible] *dum habitum, ne quā iterum nuberent.* Tacitus *de mo-* [illegible] *m adhuc eæ civitates, in quibus tantum Virgines nubunt, & cum* [illegible] *transfigitur, sic unum accipiunt maritum, quomodo unum corpus,* [illegible] *a cogitatio ultra, nec longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed* [illegible] *um ament.* Valerius *lib. 2.c.1.n.3. Quæ uno contentæ matrimonio* [illegible] *tiæ honorabantur.* Notum est illud Publii, *quod huc affert Gent.*

Etiam ecceperunt primum secundas nuptias dānat ..

[illegible] maledicti crebræ nuptiæ.

[illegible] crebra divortia & post ea nuptias iteratas, dum addit
[illegible] nubit multis, multis non placet.

Easdem.

Easdem enim insectatur Martialis *lib. 8.*

Iulia lex populis ex quo, F ustine, renata est,
Atq; intrare domos jussa pudicitia
Aut minus, aut certe plus quam vigesima lux est,
Et nubit decimo jam Thelesina viro.

2. *Explicatur locus Martialis.* Zasius *in l. divortio. 10. de V. O* Gallam uno die à septem maritis, quibus [illegible] fuerat, divertisse ex Epigrammatibus Martialis scribens, videtur [illegible] hoc distichum *lib. 9 Epigr. 80.*

Funera post septem nupsit tibi Galla virorum,
Picentine, sequi vult, puto, Galla viros.

Quibus tamen versibus non fit mentio divortii, sed insectatur Poeta Vene[illegible] cum, cui Galla Venefica itidem post septem virorum sua arte procurata [illegible] tandem nupserat, & nunc illi addit expectandum, quo erga maritos [illegible] Alibi vero reiteratas nuptias vocat adulterium legitimum *libr. 6. Epigr.* [illegible]

Quæ nubit toties, non nubit, adultera lege est,
Offendor mœcha simpliciore minus.

Corneliam Gracchorum matrem laudat Plutarch. *in Gracch.* quod [illegible] Ptolomæo maluerit vidua manere, quam regina fieri. Viduitas enim [illegible] *citia* dicitur. *Quint. declam. 306.*

3. Sed ut ad rem redeamus, & secundarum nuptiarum ignominiam [illegible] Autoribus pertexamus, Servius notat, bis nuptos ab Ethnicis re[illegible] cerdotio, *in ill. Virgil. Huic uni forsan potueram succumbere culpæ*, ne dubitant [illegible] & Bellarm. hoc exemplo uti ad stabiliendum interdictum concilii T[illegible] digamia sacerdotum. Hieron. apertius: *lib. 2. contr. Iovin.* [illegible] *lieres habitæ fuerunt. Per quas fortunæ muliebri sacra fierent. Nullum sacerd*[illegible] *mum, nullum flaminem bimaritum leges.* Nefas enim erat Flamini [illegible] uxore [illegible] re: quin etiam ea mortua sacerdotii se sanctitate abdicabat ut ex [illegible] Connan. *lib. 8. c. 7. n. ult* & rationem addit ex sua suspicione: *Quia* [illegible] *re, nec eidem rursum cum secunda uxore sacerdotii* [illegible] Marcellinus [illegible] Hermogenis περὶ στάσεων ait. Νόμ@, τὸν τρὶς γαμ[illegible] [illegible] E[illegible] enatus fuit error Montanistarum & Novatianorum *Theod. lib.* [illegible] mnatus in Concilio Nizæn. *Can. 8.* quod secundæ, & mul[illegible] tæque nuptiæ infamia incontinentiæ laborent, & replean[illegible]

4. lamitatibus. quas graphice exaggerat Hieron. [illegible] *Monogam.* id sibi unicè propositum habet, quo [illegible] ratas nuptias traducat & proscribat, cujus vestigiis [illegible] Hieron. *contra Iovin* licet verbis dissentire velle videatur. Protestatio [illegible] *Non damno bigamos, imo nec trigamos.* &c. *ad Pamm*[illegible] Item [illegible] *matrimonia? minimè. Abjicimus de Ecclesia Digam*[illegible] est & verbis ubique sequentibus, *lib. 2. contr. Iov.* [illegible] *nimalibus, & serpentibus in arca Noæ vasi* [illegible] *Geron.* & ubicunque nuptias repetentem [illegible]

[illegible] Audacter autor ille, qui sub Chrysostomi nomine circumfertur, *hom.*
[illegible] *9 Match relatus in c. hac rat. 31. q. 1. licet ob incontinentiam hominum secundas*
[illegible] *rit Apostolus, quod tamen re ipsa sint vera fornicatio.* Non potest Bel- 5.
[illegible] *Matrim.* antiquam gl. hic repetere, quasi sermo sit de nuptiis reitera- *Bellarmini*
[illegible] re u[illegible]ore, quia eas Apostolus non præcepit. Nec apposite eandem *vanus prætextus.*
[illegible]dat, *ad Can. 1. & 7. Concilii Neocæsariensis*, ubi per longum tempus pæni-
[illegible]citur secundis nuptiis, & celebritati earum prohibetur presbyter in-
[illegible] qu[illegible]a de adulteriis gravius statuendum esset, & Concilium Laodicenum,
[illegible]igaturum severitatem Neocæsariensis, legitimas quidem sancit esse ite-
[illegible] nuptias, seu *ut Hieron. ait*, licitas aut extra legis pœnam, pænitentia tamen
[illegible] illarum intemperantiam. Adulteria verò, seu plurium simul uxorum 6.
[illegible]tatio nunquam probata, licita, aut concessa fuit ab Ecclesia. Cogitur deni- *Patrum quorundam sententia, de bigamia.*
[illegible] quod res est, confiteri, patrum quosdam secundas nuptias scandalo & in-
[illegible]entiæ nota non carere arbitratos fuisse, quemadmodum ex *Hieron. contr.*
[illegible] *alv. Fur Geront.* abundè patet. Origenes ait *in Luc. Non ignoramus, quod ta-*
[illegible] *ium*, (intelligit secundum, tertium) *rejiciat nos de regno Dei.* Clemens 3.
[illegible] secundò contrahentem non peccare quidem dicit contra legem, cum Pau-
[illegible] ex venia concedat, *non tamen implere perfectionem Evangelii.* Liber Clemen-
[illegible]tis *de Can. Apost. lib. 3. Can. 2.* cum dixisset, secundas nuptias post ἐπαγγε-
[illegible] d est, postquam vidua fidem suam firmarit servitiis Ecclesiæ, illegitimam,
[illegible]tam esse, addit: Τριγαμία δὲ ἀκρασίας σημεῖον. Τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν τριγαμίαν, προ-
[illegible] τεραἀ καὶ ἀσέλγεια ἀναμφίβολος. Ὁ γὰρ θεὸς μίαν γυναῖκα ἑνὶ ἀνδρὶ ἔδωκεν ἐν τῇ
[illegible] ἔσονται γὰρ οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. quasi non hac ratione conjunctio ipsa
[illegible]undarum etiam nuptiarum tolleretur & tertiò, quartòve conjuges non es-
[illegible] una caro &c. Athenagoras *in Apol pro Christ.* ait: εὐπρεπὴς μοιχεία, δεύτερος
[illegible]. Nazianz. & Ambrosii dicta profert Cujac. *de sec. nupt.* Illius ex *orat in d.*
[illegible] *Primæ nuptiæ legis, secundæ indulgentiæ, tertiæ prævaricationis, & vile est*, quod
[illegible]. Hujus verò; *A Deo primæ nuptiæ sunt, secundæ verò permissæ sunt: primæ sub*
[illegible]*tione Dei celebrantur sublimiter. secundæ autem, & in præsenti carent gloria.* Idē
quando dicit, indignum ad sacerdotium fieri digamum, & ob hanc causam etiā,
[illegible] licitum est, propter sublimitatem ordinis, à futuro Episcopo sperni vult,
[illegible]. turpitudinem secundarum nuptiarum satis prodit, quam dissimulare 7.
[illegible]rm tandem non potuit, quando eas quidem sacramento prorsus non care-
[illegible] perfectione Sacramenti scribit, *c. 9. de matrim. in fin.* In *c. 24.* verò *de Clericis*,
[illegible]è inter, crimina, quæ reprehensibilem aliquem faciunt, digamiam nume-
[illegible] eam postponit adulterio & concubinatui, quia ex sua natura signum est
[illegible]entiæ magis diuturnæ, firmiusque inhærentis. In omni enim conjugii 8.
[illegible]one præsupponit incontinentiam, quam deteriorem fieri diuturnitate
[illegible]o, quam in adulterio & concubinatu, scelestè docet, cum hac ratione
[illegible] damnetur omne conjugium, & pejus habeatur adulterio & concu-
[illegible], quia Paulus incontinentes, seu qui continere nequeunt, illigat conjugio.
[illegible]e conjugio, illi non cessant esse incontinentes, tanto gravius peccant

Ee quantò,

quantò diutius incontinentiæ in conjugio frena laxant. Quod si verò definunt manere incontinentes, postquam ustionis flammam honesto sacroque matrimonii refrigerio extinxerunt, quid causæ cur non eundem effectum habeat secundum conjugium, quod Paulus, tam viduis, quam cælibibus, loco remedii præscribit. Improbè igitur Bellarmin. Incontinentes vocat & crimine probroso notat, qui ad restinguendam incontinentiam, remedio divinitus præscripto utuntur. Quantò magis adulteris & concubinariis, ex hac Bellarmini sententia, deteriores erunt sacerdotes Pontificii, qui, cum dono continentiæ destituantur, sine matrimonio, vagis libidinibus animum & fortasse etiam corpus pascũt, quia, quam diu vegeto vivunt corpore, naturaliter generationem appetunt, & interni

9. cum cupiditatibus intemperanter luctantur. Qui enim sic vivunt, incontinen-
Cum secun-dæ nuptiæ damnantur simul primæ. tes vocantur, non qui appetitui legitimis remediis satisfaciunt. Rectè igitur Beza, *de polygam.* secundas nuptias moraliter improbari posse negat, quin simul improbentur primæ, idque patere puto ex disputatione & fundamentis Hieronymi, & ex solutione argumentorum Tertulliani *de Monag. & libr. ad uxor.* Nihilominus opinio hæc, de incontinentia reiteratarum nuptiarum, ita pervagata est Orientem, ut Leo *Nov. 90.* secundis utcunque conniverit, tertias verò, ut sordes prohibuerit. τὸ πρῶτον συνοικήσιον, νόμος, τὸ δεύτερον, συγχώρησις. τὸ τρίτον παρανομία. χοιρώδης; τὸ τέταρτον, θηριώδης βίος. Citat Andradius Constantini Porphyrogenetæ constitutionem, qua tertiis nuptiis quinquennalis excommunicatio impo-

10. nitur. Et multos Imperatorum à Patriarchis excommunicatos fuisse, quod ad tertia vota properarent, *ex Zonar. in Roman. Diog. & passim in hist. Item ex Diac. patet.* Nicephorum Phocam Patriarcha Polyeuctus à nuptiali benedictione repulit, nisi prius pœnas subiret repetiti matrimonii. *Zon. in Niceph. n. 2.* Unde cum religione error hic defluxit ad Muscovitas, apud quos ad secunda vota utcunq; transire fas est: tertia non patent, nisi ex causa ardua: quarta verò habentur pro hæreticis. *Sigism. Baro in relig. Muscov.*

Sect. 4. Utrum Viduis liceat intra annum luctus nubere.

1 Libido in repetitis nuptiis meritò damnatur.
2 Festinatio ad secunda vota ante annum luctus multatur infamia à LL. & CC.
3 Ratio interdicti ne turbetur sanguis.
4 Cui princeps derogare potest.
5 Canones delent infamiam, quam inusserunt LL. civiles.
6 Sed inauspicatò ducuntur ex sacris literis.
7 Aut ex libertate matrimonii.
8 Legibus civilibus subscribit publica honestas.
9 Malè præsumitur de mulieribus facilè ad secunda vota properantibus.
10 Nec facile connivendum nimia mulierũ levitati.

1. NOs verò ut aliorum opiniones tandem ad calculos revocemus, libidinem,
Libido in repetitis nuptiis meritò damnatur. quæ se prodit temeraria festinatione, seriò damnandam putamus, cum etiam improbanda quoque sit in primis nuptiis: & leges Imperatoriæ nubentem mulierem intra annum luctus infamia notãt. *l. 2. C. de sec. nupt Harmenop. 4. t. 6* quod & antiquis Canonibus videtur, *c. 2. 3. q. 7.* licet posteriores infamiam detrahant. *c. pen.*

pen. & c.fin. ubi Panorm. de sec. nupt. Canuti Daniæ regis legem Anglis olim latam recenset Guil. Lambert. *in Archaeon. Mulieres viduæ bis senos menses exigunto, atque tum demum, cui volent, nubant. Si quæ ante annum nupserit, dote multetur, fortunis omnibus à priore viro relictis privetur. Eaq; omnia cognatione proximus habeto.* Divus Adrianus virum, qui alienã uxorem in domum deduxisset & inde marito eius repudium misisset, etiam in triennium relegavit. *l. 8. de divort.* Julius Cæsar nuptias diremit prætorii viri, qui digressam à marito, post biduum statim duxerat, quod inter severas Cæsaris sententias refert Sueton. *in Cæs.* cum ex jure communi infamia matrimonium notari potuisset, sed non dirimi. Eadem autem ratio vetat mulierem decem menses, aut annum expectare, sive divortio, sive morte viri soluta sit, *l. consensu. C. de repud.* ne scilicet turbetur sanguis, dum ipsa virum admittit, ut utero fortè gerens. Dubium quippe erit, utri soboles adjudicari debeat, & neutrius fore censet Alciatus, quæ utriusque esse potuit. *9. Parerg. c. 12. & 3. præsum. 37.* Hanc enim rationem leges ipsæ assignant, *propter incertum uterum*, & proinde Imperatores sumserunt sibi licentiam intra legitimum tempus concedendi potestatem repetendi nuptias, si gravida peperisset, & reconvaluisset, *l. 10. & 11. de his, qui not. infam. l. 15. C. de caus. ex quib. infam. irrog.* Eamque respexerunt Pontifices, *consulti ab Augusto per ludibrium, ut ait Tacit. an concepto, nec dum edito partu Livia Drusilla, ex matrimonio Tiberii Neronis abducenda ritè nuberet, cum responderent: Id ita licere, si, partus cujus esset, non dubitaretur. Dion. in August. Sueton. c. 62.* Caligula item cum justitium edixisset, ut omnes interessent spectaculis, & luctus omnium prohibuisset, facta etiam copia mulieribus nubendi intra legitimum tempus, excepit, *dum ne essent gravidæ, Dion. lib. 57.* quod tamen ipse sibi imperare non potuit, cum è thalamo Pisonis, calentem à marito Cæsoniam, & utero gerentem raperet, sumtumque sibi matrimonium diceret exemplo Romuli & Augusti. *Sueton. in Calig. c. 25.* imò etiam Pompeii, qui Æmiliam, *Plut. in Pomp.* & Antonii, qui Octaviam, *Dion. in Ant.* ea conditione accepit, & Tiberii, qui Agrippinam gravidam dimittere coactus fuit, cum sibi Julia Augusti filia obtruderetur. *Sueton. in Tib. c. 7.* Sed exemplis vivendum non erat, verum legibus, quæ ob turbationem sanguinis, ne illam quidem ante tempus luctus, quod anno definitur, *l. 2. C. de secund. nupt. Sen. Epist. 63.* nubere sinunt, quæ virum ob maleficium elugere non tenetur, *l. liberorum de his. qui not. infam.* Nam remisso luctu, non statim remissum est interdictum de non nubendo, quod ille ad amorem & honestatem, hoc ad suum cuique sanguinem illibatum servandum pertineat.

2. 3. *Ratio interdicti, ne turbetur sanguis.* 4. *Cui derogare princeps potest.*

Nec video, quomodo ex dicto Apostoli *Rom. 7. & 1. Cor. 7.* Canones *c. Euphemium 2. q. 3. c. cum secundum. de sec. nupt.* pœnam hanc, sive notationem revocatam esse contendant, quam communem opinionem dicunt Abb. *in c. Eccles. de const. in repet. n. 20.* Johan. Garonis *in rep. rubr. C. de sec. nupt. Sylva Nupt. lib. 2. n. 78. Covar. part 2. de Matrim. c. 3. §. ult. n. 6. & 7. Corras. 3. Miscell. c. 1. n. 6.* & eruunt ex *Panorm. Innoc. Iohan. Andr. Prapos. in c. fin. de sec. nupt. gl. fin. in c. fin. 2. q. 3.* Paulus quippe viduæ facit libertatem nubendi, cui voluerit, ᾧ θέλῃ, non quando voluerit. Sed fac ab eo potestatem nubendi concedi, etiam quo tempore voluerit, semper tamen pu-

5. *Canones revocant infamiam.* 4. *Male deducitur ex sacris literis.*

 blica

quæque mulier non paciſcetur nuptias novas, antequam paret tumulum marito, aut iisdem oculis, quibus deflet tumulandum, alliciet in thalamum noviter ſuccenturiandum? quod an honeſtè fiat vel ſine probro, nolim aliunde æſtimare, niſi ex publica fama, & quæ vulgo circumferuntur in id genus præcoces nuptias, dicteriis.

Utrum ducenda vidua, & de incommodis ſecundarum nuptiarum. Sect. 5.

1 *Duplici ſe labore onerat, qui viduam ducit.*
2 *Viduæ nunquam deſunt querelæ.*
3 *Iocoſa ratio Flacci.*
4 *Quare potius ducenda Virgo, quam vidua.*
Quia Virgines mores facilius aſſueſiunt.
6 *Senectutem eſſe moroſam & amicitiæ ineptam.*
7 *Vetulas & ſenes in conjugium ferè aſciſci non ex amore, ſed lucri gratia.*
8 *Ad ſecunda vota tranſeuntem inferre liberis prioris matrimonii injuriam.*
9 *Novercas rarò benè velle ſuiipſius, nedum mariti ex priore matrimonio liberis.*
10 *Ius civile punire mulieres, quæ per ſecundas nuptias præjudicant liberis.*
11 *Nec id revocari à jure Canonico.*
12 *Incommoda alia ſecundarum nuptiarum ex Hieron.*
13 *Vtrum ob enarrata incommoda à nuptiis ſecundis prorſus abſtinendum.*

ALterum, quod in hac controverſia concedimus Hieronymo, eſt de incommodis ſecundarum nuptiarum. Duplici enim ſe onerat labore, qui viduam ducit, quemadmodum Timotheus Muſicus duplicem mercedem exigebat, à diſcipulis, alio præceptore ante ſe uſis. Dedocendos enim prius dicebat, poſt docēdos. Difficulter autem dediſcitur, quod longa aſſuetudo quaſi vertit in naturam. Viduæ, inquit Liban. *in Ep. ad Phrem. nunquam deſunt querelæ, ſe primo marito fuiſſe cariorem.* Sicut autem rivalem æmulum naturali odio averſamur: ita nihil ingratius audimus, quam virtutes primi mariti nobis commemorari.

1. *Viduam ducens, duplici ſe onerat labore.*

2. *Vidua querula.*

Nam iſtæc commemoratio
Quaſi exprobratio eſt, Terent. in Andr. act. 1. Scen. 1. & contentioni novercali non rarò occaſionem præbet. Athenienſium Rex Sacrificulus non poterat, niſi Virginem ducere, propter verba, quæ ab ipſius uxore in ſacris erant pronuntianda, *Demoſth. κατὰ Νεαιρ.* credo etiam, ut pacatius viveret, & minus, infelici matrimonio cæteris ſcandalo eſſet. Jocoſam cauſam aſſignare ſolebat Verrius Flaccus Juris Pontificii peritiſſimus, *quare viduis magis quam virginibus idoneas eſſe ferias ad nubendum vetuſtas crediderit, ſiquidem nuptiis copulandis Kalendas, Nonas & Idus religioſas, id eſt, devitandas cenſuerunt, quod hi dies præter Nonas feriati eſſent: Quia ſcilicet feriis tergere veteres foſſas liceret: novas facere jus non eſſet. Macrob. 1. Satur. c. 15. in fin. Alex. ab Alex. genial. dier. lib. 2. c. 5.* Germani dicere ſolent. *Foſſam ſacram eſſe, quæ virum hominem abſorpſit, nec facilè tentandum, gurgitem, in quo quem ante te periclitatum videris.* Joſephus *4. Antiq. c. 8.* ex lege Moſaica obſervat ducēdam eſſe Virginem, quod adeò notum & ab omnibus conceſſum putat Euſeb. *5. præpar. Evang. c. 1*. ut Apollinem rideat, qui quærenti alicui, *utrum Virgo potius, quam vidua ducenda,* quaſi magnum quid ex tripode reſponſurus, Virgini palmam dederat præ vidua.

3. *Iocoſa ratio Flacci.*

4. *Cur potius ducenda virgo.*

vidua. Hesiodus *lib.2. Oper. & dier.* rationem adiicit, quam repetit & explicat Arist. *1. Oecon. c.3.* Ait enim:

Παρθενικὴν δὲ γαμεῖν, ὡς κ' ἤθεα κεδνὰ διδάξῃς.

5. *Sequax est animus virginum.* Sequax enim est juvencularum, & nulla consuetudine præoccupatarum ingenium, quod instar ceræ mollis, leni digitorum appulsu, in quamcunq; efformari potest effigiem, & mobili stat loco, inclinaturum, quò primo impulsu trahitur, quemadmodum Ulpianus ratiocinatur de mancipiis novitiis, quando ait: *Venditores plerumq; vendere veteranos pro Novitiis. Præsumtum enim esse, ea mancipia, quæ rudia sunt, simpliciora esse, & ad ministeria aptiora & dociliora, & ad omne ministerium habilia: Trita verò & veterana difficile esse reformare & ad suos mores aptare. lib.37. de Ædil. edi. & redh. Psyttacus Iunior*, ait Apul. *in Flor. tantum discit: Senex indocilis & obliviosus est.* & notum est adagium de sene Psyttaco, quod negligat ferulas. Virgil. ex eadem ratione monet. *3. Georg.*

Iam vitulos hortare, viamq; insiste domandi,

Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas, Philo *in libr. de Monarch.* tertiam hanc rationem affert, quare Pontifex Max. jubeatur tantum Virginem ducere: *Levit. 2. ut facilius moribus accommodaretur.*

6. Accedit, quod senectus suo ingenio sit intractabilis, & ut ait Horat. *1. Od. 9. Morosa*, eaque de causa ad amicitiam, quæ non subsistit sine voluptate, minus idonea, ut docet Arist. *8. Eth. c. 3.* οἱ τοιοῦτοι, οὐδὲ συζῶσι μετ' ἀλλήλων. ἐνίοτε γὰρ οὐδ' εἰσὶν ἡδεῖς. οὐδὲ δὴ προσδέονται τῆς τοιαύτης ὁμιλίας, ἐὰν μὴ ὠφέλιμοι ὦσιν. Item, quod vetulas & senes rarò ex amore personarum expeti videamus, sed lucri gratia. Ex lucro verò captata benevolentia non durat diutius, quam spes lucri avaro animo affulgeat, *ut docet ibidem Arist.*

7. *Vetulas non ex amore, sed fere ob lucrū duci.* Postquam jam in vetulæ sinu pinguescit lascivus juvenis, & suæ potestatis fecit idipsum, cujus gratia amorem simulaverat, argentum quidem retinet, sed odiosam uxorem dimissam cuperet. Quam cito enim aspernati sunt Romanus Diogenes Eudociam, Michael Paphlagonius Zoën, Nicephorus Theophanoné, *Zonar. in hor. vitis*, Ottocarus rex Bohem. Margaritam Austriacam, *Munst. 3. Geogr.* licet integra Imperia & regna uxorum nomine lucrati essent. Henricus VI. coactus fuit bibere venenum, quod ipsi Constantia, quinquagenaria ex cœnobio extracta, propter adulteria propinasse creditur. *Cario lib. 4.* Solon vel ea de causa ex pingui vetulæ matrimonio reducendum putabat juvenem, ne otio inutili torpescens se saginaret, & neque Reipubl. cives utiles propagaret, neque eidem operis suis inserviret, *Plutarch. in Sol.*

8. *Digamū injuriam inferre libern.* Non deduco incommoda ex senum nuptiis cōfertim scaturientia, quorum nonnulla jam superiùs tetigi, & *in priori edit. Polit. lib. 1 c.3. pag. 89. 90. 91.* sed ad alterum progredior, quod his nuptiis improperat Hieron *ad Furiam*: videlicet ad injuriam, quam secundis votis solet mulier liberis prioris conjugii inferre, de qua socrus quoque quædam accusat nurum, *apud Cassiod. lib. 4. Var. Ep. 12.* quod *mariti postposita dilectione, novum matrimonium sibi constituerit & dum ornatior cupit novis thalamis apparere, studuerit prioris viri facultates evertere.* Justinianus dicit: Mulierem ad nuptias secundas transeuntem tria negligere

lugere & oblivisci: *Dcum memoriam defuncti, & amorem liberorum. Auth. de nupt.* Propterea & idem à tutela liberorum abigit mulieres, postquam ipsæ in autoritatem & tutelam novi mariti secesserunt, *§. quia verò. Vt sine prob. mat. deb. col. 7. Auth. sacramentum C. quando mul. tut. off. fung.* quia iis non amplius confidit, *l. lex quæ tutores. C. de administr. tut.* cujus rationem reddit Minerva *apud Homer. Odyss. 15.* quod *oblita mulier liberorum & defuncti mariti, quærat tantum prodesse illi, cui cupit placere.* Cui enim non notum est *Novercale odium*, quod jam diu in proverbiũ abiit, Item, quod diem Novercam, pro iniqua & infida dixit Poëta. Etearchum eò usque abalienarat noverca à filia, ut eam mercatori in mare demergendam tradi consentiret *Herod. lib. 4.* quam ob rem, cum Pisistratus secundas meditaretur nuptias, meritò intercesserunt liberi & deprecati sunt: *Se virtuti operam daturos, ne quid in se desideraret,* quos tamen ille tacita commendatione delinitos, & quietos reddidit, cum responderet: *Nihil in vobis desidero, sed potius vos facto collaudo, quod plures mihi quæsitum eam tales liberos. Plutarch. in Apophth.* Antoninus Philos. quantumvis enitente Fabia, ut præmortuæ Faustinæ in conjugio succederet, concubinam tamen sibi tantum ascivit, procuratoris uxoris suæ filiam, ne liberis superinduceret novercam. *Capit. in Anton. Phil. in fin.* Usque adeò *omnes*, ait Lucian. *in Abdic. arbitrantur privignos esse invisos novercis omnibus, etiamsi probæ fuerint.* Avus *apud Sen. lib. 4. contr. 29.* cum rapuisset ex patris ædibus filium, suum nepotem; causam abductionis satis arduam hanc allegat: *Hic puer matrem perdidit, Novercam habet.* Nam ejus veneficio jam par fratrum amiserat. Perniciem igitur certam, aut non dubium periculum inducit liberis, qui iis novercam, aut vitricũ inducit. *Spernis quos genuisti*, ait Valerius *Nubis effœta*: Et Hieronymus: *Superinducit mater filiis, non nutritium, sed hostem: non parentem, sed Tyrannum: Inflammata libidine obliviscitur uteri sui, & inter parvulos suas miserias nescientes lugens dudum, nova nupta componitur.* 9. *Novercale odium.*

Propterea Leges quoque civiles injuriam hanc liberorum, in muliere nuptias repetente, graviter vindicant, *l. fœminæ. C. de sec. nupt. l. fin. ibi not. & Dd. C. de bon. mat. Authent. cui relictum. C. de ind. vid. toll. Auth. quod locum. C. si mulier. sec. nupt.* 10. *Animadversio juris civil.* nec eas pœnas revocat jus Canonic. quia de communi opinione non revocat, nisi pœnas, matrimonii contractum impedientes: quibus verò prospicitur commodis liberorum, ne defraudentur; relinquit integras & illæsas. *Abb. Feltn. Dec. in c. Eccles. de constit. Garron. l. 1. C. de sec. nupt. Corras. lib. 3. Misc. c. 1. n. 6. Covarr. 2. de matr. c. 3. §. 9. n. 6. 8. 9. 10. & seqq.* 11. *Iuris Canon.* Pergit autem Hieronym. alia incommoda deducere ex eo, si ex novo conjugio subnascatur nova soboles. *Si evenerit*, inquit, *ut ex secundo marito habeas filios domesticos, oritur pugna, intestinum prælium. Non licebit tibi amare liberos nec æquis aspicere oculis, quos genuisti. Clam porriges cibos, invidebis mortuo. Et nisi oderis filios, adhuc eorum videberis amare patrem: Quod si vir de priore uxore sobolem habens domum te introduxerit, etiamsi clementissima fueris, omnes* Comœdi *& mimographi in novercam sævissimam declamabunt. Si privignus languerit, & condoluerit caput, infamaberis ut venefica: Si non dederis cibos, crudelis: si dederis, malefica diceris. &c.* 12. *Alia incommoda secundarum nupt.*

Quia

15. *Utrum ob incommoda abstinendum à sec. nupt.* Quia verò nec sine incommodis uxor secunda duci, nec sine ea omninò vi potest, de consilio Metelli Numidici, in gratiam salutis publicæ, & vitandi majoris mali ergo, quicquid id est incommodorum, modesto animo devorandum potius est, quam res tota propter adhærentia mala damnanda. Corrasius *d. c. n. 3. lib. 3. Misc.* Juditham scribit laudari, *c. 15. Iud.* quod viduam transdegerit vitam sine reiteratis nuptiis. Ego viduitatem ejus narrari, quidem video, *c. 16.* sed laudes adjectas non video. D. Paulus verò *1. Corinth. 7.* ait, *Melius habere viduas, si maneant, quemadmodum sint*, ne iterum ad Eundem. Nam ex nuptiis expectari multas tribulationes ibidem subjicit, & ex eo sententiam Pauli jam ante explicuimus, & ostendimus, propter molestias non esse nuptias fugiendas, nisi propter easdem velimus nos abdicare mundo.

Sect. 6.

Secundas nuptias nullo laborare vitio, sed honestas esse.

1 Duplex ordo prohibentium secundas nuptias.
2 Contra quos instituitur disputatio.
3 Calumnia Bellarmini & contradictio.
4 Pontificios, velint nolint, improbare secundas nuptias, perinde in Laicis, ut Clericis.
5 Secundas nuptias sanctas, honestas & à Deo esse, perinde ut primas.
6 Bellarminum non tollere vim argumenti.
7 Nuptias tam primas, quam secundas damnari inter res sua natura malas.
8 Iterum de honestate secundarum nuptiarum.
9 Pontificios damnare remedium cum morbo.
10 Non omnes nuptias iniri ad restinguendam libidinem.
11 Uxorem duci posse ob multos fines.
12 Qui reiterat nuptias ad fornicationem vitandam, illum non peccare.
13 Injuria Pontificiorum in Digamos sacerdotes.
14 Altera ratio Bellarm. ex significatione & à sacramento.
15 Quam ieviculo errore Pontificiis natum sit septimum.
16 Refutatur ratio Bellarmini.
17 Qua non tam secunda nuptia, quam calibatus ipse damnatur.
18 Replica Bellarmini.
19 Rejicitur.
20 Calibatum constituendum à Pontif. in octavum sacramentum.
21 Concubinatum non minus evertere vim sacramenti, quam sec. nups.
22 Digamiam non exhaurire vim [illegible] conjugij.
23 Quis sit typus secundarum nuptiarum.
24 Ne primi quidem matrimonij typum omnia posse convenire unioni Christi & Ecclesia.
25 Bellarmini instantia ad hanc solutionem rejicitur.
26 Respondetur legi ex Levit. 21.
27 Lapsus Innoc. III & Clem. Rom.
28 Pontificios praepostere interpretari [illegible] Pauli, ad digamia sacerdotum inter[illegible] inde eruendum.
29 Dum πρώτην *legunt pro* μια*.*
30 Ad locum similem ex 1. Tim. 5.
31 Objectio Pighij & Bellarmini.
32 Iudaeos, tempore Pauli nondum di[illegible] à polygamia.
33 Nec Graecos & alias gentes.
34 Itaq; voluit Paulus hoc vitium in [illegible] tero non tolerare.

1. *Sententia duplex damnantium secundas nuptias.* VEnimus tandem ad Cardinem controversiæ, Utrum secundæ nuptiæ sint honestæ sint, aut vitio tali laborent, ut vel Laicis in universum, qui fuit error Tertulliani *de Monog. & ad Ux.* Epiphan. *lib. 2. Tom. 1. hær. 48. & 59.* Hieron. passim.

si sententiam ejus magis, quam verba, spectemus, Concilii Neocæs. *c.3.& 7.* Laod. *c.1.* vel Clericis, quæ est hæresis Pontificiorum, interdici debuerint. Totam 2.
rem sic disputabimus: Si sunt illicitæ nuptiæ secundæ, aut repugnant bonis moribus, aut speciali alicui Christi & Apostolorum dispositioni & ordini. Neutra *Arg. contra interdictum sec. nupt.*
verò de causa prohiberi & illicitæ censeri possunt. Ergo nec ullo verisimili argumento condemnari. Bellarm *lib.1.de matri.c.9.* calumniæ accusat Chemnitium, 3.
quod *part.2.Exam.Conc.Trid.* Pontificiis affingat, quasi nuptias secundas probro insectentur, cum non secundæ solum, sed & tertiæ & quartæ ab ipsis permittantur. *Calumnia Bellarm.*
In *lib.1.* verò *de Cleric. c.24.* causam primam, ex qua Clericorum digamiam improbat, facit moralem, videl. *suspicionem incontinentiæ*, & § *Vt igitur respond. in fin.* digamiam addit signum esse *incontinentiæ magis diuturnæ, firmiusq; inhærentis, quam in concubinatu & adulterio.* Ex quo necessariò sequitur: Cum moralis causa omnes homines ex æquo complectatur, quod non minus in Laicis, quam Clericis improbandæ sint nuptiæ. Nec est, quod majorem requiri perfectionem respondeat in his, quam in illis, quia in illis, quia non de perfectione, sed de debito 4.
sermo est. Ad continentiam enim ex debito omnes obligantur, & non licet magis in hanc partem peccare hominibus è vulgo, quam de Ecclesia. *In Laicis quoque taxari secund. nuptias à Pontificiis.*

Sed quod idem præsupponit: *Nuptias secundas ex ratione morali improbari, quia designant incontinentiam, tantò diuturniorem & firmius inhærentem, quantò diutius nuptiæ durant,* quod ferè suis disputationibus fulcri loco substernere solent Tertullian. & Hieron. partim sacris literis adversum est, partim contra dignitatem & castitatem etiam primi conjugii pugnat, partim ad propositum perperam accommodatur. Omne enim *conjugium* vocatur *honorabile & cubile impollutum, ad Hebr 13.* Et si vas suum quisque possidere potest in sanctitate & honore, *1.Thess.4.* 5.
si sanctificari cum uxore, *1. Cor.7.* si manere in fide ac dilectione & sanctimonia cum castitate, *1.Tim.2.* durantibus primis nuptiis, quid causæ, cur non sanctè, castè, honeste & ille vivere judicandus sit, qui pari cum dilectione & fide secundas colit. Non magis has, quam illas per divortium dirimi patiuntur Pontificii, ex hac causa, quia conjunctio divina ab homine tollenda non est. *Matth.19.* Si igitur *Honestas sanctitas & à Deo esse secundas nuptias.*
Deus conjunxit secundas nuptias, qua calumnia dicuntur incontinentes? an 6.
fomitem incontinentiæ, si non turpiorem, saltem deteriorem, *ut ait Bellarm. d. c. 24.* adulterio, aut concubinatu, sua institutione fovebit Deus? quanquam nodũ objectionis Bellarm. non solvit, quia & Concubinarius volutari potest in luto lasciviæ perpetuùm, perinde ut maritus in honesto amore consenescit, nec tamẽ à sacris propter inhonestam incontinentiam mordicus repellitur, perinde ut exesse jubetur castus & honestus amor. Aut pone: Concubinarium sæpius mutare concubinam, non exigitur à sacris propter concubinatus repetitionem, cum exigatur maritus propter repetitionem conjugii. Nec verò video, quomodo continentior sit, qui quinquaginta continuos annos se defatiget in uno conjugio, quã qui annum unum atque alterũ infortunata conjuge gaudeat, mox post aliquot annorum inducias, novam nuptam sibi vicissim eligat in Domino. Si Bellarmini ratiocinationi standum, sic ejus ductu colligam: Quo diutius incõtinentiæ quis *Bellar. nuga.*

frena relaxaverit, eò deterius peccat. Diutius autem relaxat, qui in uno contin[illegible]
matrimonio sibi indulget, quam qui è longo intervallo ad intermissam Vene-
rem redit. Omnia enim conjugia præsupponit iniri ex incontinentia, aut si p[illegible]
7. *Nuptiæ ab adversariis rediguntur ad rei malas.* ma putet alio fine expeti, cur non & secunda eodem expetantur. Aberrant autem
plurimùm à veritate, qui sic ratiocinantur: Conjugia ineuntur ad vitandam for-
nicationem. Ergo vitanda sunt, tanquam signa incontinentiæ. Tertulliani ver-
ba sunt in hunc sensum: *Quale quæso hoc bonum est, quod mali comparatio com[illegible]-
dat, ut ideo melius sit nubere, quia deterius sit uri. Sic dicitur, melius est uno oculo c[illegible]
8. *Iterum de honestate secund. nupt.* *quam duobus.* Si ita est, Tertulliane, cur non una & eadem litura inducis om[illegible]
tam prima, quam secunda matrimonia, quemadmodum hoc tuo argument[illegible]
sus est Hieron. *in Iovin.* Sed si minus malum est con jugium, quam scortatio, [illegible]a
comparativum præsupponit positivum, certè malum est, & hujus mali p[illegible]
& immediatus, autor Deus. Ex contrario vero Apostolus *1. Tim. 4* inter[illegible]
matrimonii dicit proficisci à Diabolo: mandatum à Deo, qui nequit, nisi B[illegible]
Rei autor esse. Paulus mulierem à viro per mortem solvi dicit, & recuper[illegible]
bertatem nubendi, cui velit, *Rom. 7. 1. Cor. 7.* imò vult, sive jubet. *1. Tim. 5.* ut ju[illegible]
res viduæ nubant & sobolem propagent. Nihil autem jubebit, quod adulte[illegible]
aut concubinatui sit in malitia anteferendum. Imò ex illa ratione sequet[illegible] o-
mne conjugium incontinens esse dicendum, quia ob incontinentiam initur, &
ut ait Apul. *lib. 7. de asin. aur. Plerunque luxuria puerilis pedicis nuptialibus illig*[illegible]
Nihil autem absurdius, quam remedium damnare propter morbum. Plato di[illegible]t
multitudinem Medicorum in Repub. pravam præbere suspicionem, quia mu[illegible]
9. Medici arguunt multos morbos, multi morbi luxum & studium gulæ. An [illegible]
Pontificij damnât remedium propter morbum. Medicorum professio unâ sententia proscribenda cum fomite morborum [illegible]
ria? Conjugium verò præscribitur ab Apostolo remedium incontinentiæ se[illegible]
stionis, nec simul propterea damnandum cum ipsa ustione, quia ustio ce[illegible]
conjugio, & refrenata cupido, concessioneque divina per conjugium prob[illegible],
quatenus in sanctitate & caritate se continet, non peccat, sicut ait Paulus: *1. Cor.* [illegible]
quæ nubat, eam non peccare. & August *sive quicunq; autor est libell. ad Petr de* [illegible]
Si cui primo contigerit, secundum vel tertium iniens, nullum peccatum habebit. N[illegible]
autem est nubere, definiente ibidem Apostolo, quam debitum conjugi exolvere
sine fraude.

10. *Non omnes nuptiæ ineuntur ex libidine.* Male, ut patet, ratiocinantur conjugii osores à morbo ad remedium [illegible]e-
joti dolo præsupponunt, omnes nuptias reiterari ex libidine & incontine[illegible]
An Abraham Kethuram duxit ex incontinentia? *Gen. 25.* David Sunamitidem
quam nunquam cognovit? *1. Reg. 1. Absit*, ait August. *16. C. D. c. 34. ut inco*[illegible]
tiam in Abrahamo suspicemur, præsertim in illa jam ætate & in illa fidei sanctitate. Ad-
dit etiam: *Iam tum Deum tanti viri exemplo præfulcire, ac præmunire voluisse* [illegible]
testatem secundarum nuptiarum, adversus quosdam futuros hæreticos, ejusmodi [illegible]
rum improbatores ac damnatores. Quid si Josephus ipse Mariam sibi [illegible]e
credatur secundam conjugem? Inivissent hanc societatem etiam homines [illegible]
tu integritatis ad generationem sobolis, & ut sibi mutuò adjumento essent [illegible]

rum

…om veſtigiis, quantum fert corrupta & gratiâ Dei reſtituta natura, quis hodie …liſteret, dum ſecundas nuptias, ſobole ex primis deſtitutus, amore liberorum de novo conſtituit, ex incontinentiæ crimine accuſari non poterit. Qui primus conjugium inſtituit, dixit *non eſt bonum homini, eſſe ſolum & ſine adjutorio*: An verò …cado ante primas nuptias tantum mala eſt, nec indiget adjutorio, cui priorem conjugem invidia fatorum ante diem præripuit? Camillus tulerat legem, ut ci… libenter in thorum reciperent viduas. eorum, quos fortuna abſorpſiſſet bel… *Plutarch. in Camill.* ut ſcilicet jacturæ ſuæ quoddam ſolatium ex novo conjugio perſentiſcerent, cum ſine marito alendis liberis & ſuſtentandæ familiæ non eſſet. Quot enim miſeras mulieres, copia hæredum ſine hæreditate onuſtas relinquit præmaturus obitus mariti, quas in novi conjugii laqueos præcipitat neceſſitas, fame & ſiti aliàs conſumendos? Multos viros ad repetenda vota matrimonii compellit rei familiaris amplitudo, & ſervorum perfidia. Injuriam autem & his, multis piis viris matronisve faceret iniquus cenſor, qui ſtatim ac mentionem incidere audiat reiterandi conjugii, ſuſpicari cum Bellarmino velit de incontinentia & libidine. Plures ſunt fines, ex quibus ducitur uxor, quam fuga fornicationis, licet hæc ſit unus ex præcipuis, nec propterea peccat, qui illa impulſus animum advertit ad conjugium. Nam & Juſtinianus Juliam Miſcellam propterea tollit, *lib. 2 c. de indi. viduit.* quia *juvenculæ thori expertes, niſi ægrè eſſe non poſſent*, neque *ſatis gratus eſt illis Cœlibatus*, ut ſcribit Theano *in Epiſt. conſol. ad Nicolr.* Meritò igitur ipſe Connan. *lib. 8. c. 7. n. ult.* Pontificum conſtitutiones improbat, *de big. in. non Ordin.* quibus diſpenſari poſſe negant cum bigamo, licet In… III. *c. pen* diſpenſet cum eo, qui omnium ſe meretricum conſuetudine polluerat, *c fratr. diſt. 33.* Adeò in ludicris ſollicitos ſe habent, in ſeriis connivent. Requirit Paulus caſtum, ſobrium, & in ſacris literis apprimè doctum Epiſcopum. Cum ſcortatoribus tamen, ebrioſis & indoctis diſpenſari quotidiè videmus: ſolus digamus, quò minus peccat, eò ſeverius à ſcamno peccatorum repellitur.

11. *Vxor ducitur ex multis cauſis.*

12. *Non peccat, qui vitandæ fornicationis ergo reiterat nuptias.*

13. *Injuria Pontificiorum in Digamos.*

Ridiculum autem eſt, quod Bellarm. *d. c. 24.* adjicit: Magis prohiberi in ſacerdote digamiam, quam adulterium & concubinatum, ex ratione ſecunda myſtica ſcilicet *ob ſignificationem*, licet poſtea adiiciat cauſam moralem quoque, ſcilicet ſuſpicionem incontinentiæ eſſe diuturniorem & firmius hærere in conjugio quam adultero, de quo ſatis ſuperque ſupra egimus, nunc illud tantum Epiphonematis loco addimus, quod Bellarm. incontinentiam in continuato matrimonio continuati præſupponat, ſi quis verò adulteram aut concubinam unam relinquat, & aſciſcat ſibi aliam, minus putatur incontinentiæ vitio laborare, & Digamo præfertur. Pergimus autem ad rationem & ſignificationem myſticam, qua unitas Eccleſiæ ſignificatur ex uno conjugio, idq; ratione Sacramenti, quia Latinus interpres, Græcum vocabulum *μυςήριον*, tranſtulit per Sacramentum, & …e ſuo ſeu potius nihil de hoc cogitans peperit Pontificiis ſeptimum Sacramentum. Myſticum eſſe conjugium & ſignificare unionem Chriſti & Eccleſiæ, A… firmiter credimus, ſed ſi id ſufficit ad Sacramentum conſtituendum, nullus Sacramentorum erit unquam numerus. Nodum autem hunc Theologis

14. *Altera ratio Bellarmini.*

15. *Quo errore conjugium factum ſit ſacramentum.*

gis solvendum, nihil attinet à nobis tangi, illud tantum Lectori hinc ... dum proponimus. 16 *Refutatur vetus Bellar.* Si defectus significationis tanti est, ut magis indoneum faciat sacerdotem, quam adulterium, aut fornicatio, ostendendum esset ex sacris literis, magis vetari, culpari & damnari defectum hunc, quam vitia illa ..., cum tamen Paulus velit defectum resarciri, & jubeat viduas juniores potius in hanc inclinare partem, ne cadant in alteram, & fornicationi viam aperiant. Imò, si digamiam adeò aversantur, non quod ipsi desit Sacramentum, *ut explicat Bellarmin. de matr. c. 9.* licet antiquiores vulgò sic loquantur, quasi ob defectum Sacramenti improbetur, sed quod perfectio aliqua Sacramenti, seu perfecta significatio desit, quantò magis debebant cælibatum ex eodem argumento ... damnare, quia non tantum perfectionem aliquam, sed totam Sacramenti essentiam tollit. Deterius autem peccat, qui totam rem bonam omittit, quàm cui perfectio aliqua desit. 17 *Qua damnatur cælibatus ipse.* Vult enim Apostolus inter cæteras dotes sacerdotis, ut sit unius uxoris maritus. Tantum abest, ut melius faciat, si uxorem nunquam ducat, quemadmodum, dum huic objectioni tacitam parat responsionem, Bellarm. infert. 18. *Replica Bellarmini.* addit: *Cum Christus & virgo & maritus sit, si Episcopus uxorem non habeat, Christi virginem repræsentabit, si uxorem habeat, Christi conjugium significabit.* Multis autem modis & absurda assumit, & suorum thesi adversatur. Nam si tantum piaculum est digamia, adulterio & scortationi æquiparandum, vel eo præcipuè nomine, 19 *Rejicitur.* quod non perfectè significet unionem Christi & Ecclesiæ, quantò majus piaculum erit cælibatus, qui unionem hanc prorsus tollit. Atqui, inquit Bellar. Aliud significat cælibatus noster, *virginitatem Christi.* Astutè. Quid si aliud quoque significet repetitum matrimonium, nimirum successionem gentium in locum Judæorum. Nam si supposititia hæc significatio sufficit, quò minus possit tolerari cælibatus in sacerdote, cur non & illa altera, quæ fundamentum habet 20. *Cælibatus fit alterum sacramentum.* in Ezechiele *cap. 23.* Præterea si cælibatus succedere potest in locum matrimonii, quia significat aliquid, perinde erit sacramentum, ut matrimonium, quia ... significatio sit sacramentalis & divinis literis seriò instituta, tanti momenti non est, ut rei significandi tantum adjicere pondus possit. Ubi verò præceptum, ubi scriptum est, ut sacerdos cælibatu suo repræsentet virginitatem Christi? Non est igitur in hoc mysticæ significationis defectu prohibitio secundarum nuptiarum fundanda, quippe quæ in cælibatu prorsus cessat, & tamen cælibatus præ matrimonio injungitur Clericis. 21. *Concubinatu etiam invertere sacramenti vim.* Sed & illud iterum absurdum est, quod significationem hanc concubinatu & adulterio negat Bellarminus adulterari, cum Paulus disertè scribat, *1. Cor. 6. scortatorem fieri unum corpus, & unam carnem cum ...* Quî igitur potest unionem Christi cum una Ecclesia repræsentare, qui ... scortis & meretricibus unum fit? aut qui concubinam in sinu fovet ... tem mulieris, licet solenniter eam domum non deducat, nec quam ... abdicat, quomodo minus est incontinens, aut minus pervertit significationem 22. *Digamiam nō evertere vim typicam conjugii.* matrimonii, quam qui legitimam habet uxorem?

Ipsam verò significationem, quod digamus non convellat multis argumentis demonstrari potest. Nam typus non potest semper idem esse cum re ...

ta, sicut

ta ſicut confitetur ipſe Bellarm. *c.37.contr.Barcl.* dum ait: *res figurata perfectior eſt figura.* Licet igitur unio Eccleſiæ cum Chriſto, multis nominibus differat ab unione uxoris cum marito, tamen, quamdiu uni ſoli uxori maritus alligatur, nec ſui cuipiam facit aliis, quantum in imperfecto hoc typo fieri poteſt, adumbratur Chriſti & Eccleſiæ matrimonium. Eſto, Chriſtus nunquam mutet ſponſam. Ratio diverſitatis eſt, quia deſponſavit ſibi eam in æternum, *Oſe.2.* & Eccleſia nunquam moritur. Uxor autem deſponſatur legi viri, quam diu vivit, & communi naturæ injuriæ obnoxia eſt, cui, poſtquam ſatisfecit morte, liberũ relinquit maritum, quod cum non eveniat Chriſto & Eccleſiæ, quid mirum, ſi hac in parte quoque deficiat typus. Imò ſi minutiæ comparationis diligenter conquirendæ 23.
eſſent, quod faciunt Pontificii, videremus, ne ſecundas quidem nuptias typo carere, ſicut nec uxorum Abrahami dualitatem. *ad Gal.c.4.* Etenim Deus ipſe divortium facit non tantum cum Iſraële, *Ierem.c.3.* & Oholam & Oholibam, propter adulterium & fornicationem Spiritualem, abdicat, *Ezech.23.* ſed & ſterilem virginem & deſertam viduam in abdicatæ locum reſtituit. *Ieſa.54. Ier.3.* Quid, quod eo ipſo in loco Eccleſiam ex gentibus colligendam, non tantum Virginẽ, ſed & viduam contemtam vocat, ex matrimonio cum Deo Zebaoth recreandã. Duxit igitur Chriſtus novam ſponſam ex gentibus, abdicata veteri, cujus rei typum non gerit primum, ſed ſecundum matrimonium. Operæ verò pretium nõ 24.
eſt, minutias illas curioſè perſequi, cum impoſſibile ſit, typum per omnia quadrare cum re ſignificatâ. Recollectam enim ex Ethnicis Eccleſiam conjunxit ſibi Chriſtus, adulterio Spirituali diu deturpatam, quod de Ohola & Oholiba idem teſtatur Propheta. *Ezech.cap.23.* An propterea è meretricio trahenda eſt ſponſa, ut in hac quoque parte ſimilis fiat rei, cujus typum gerit? Eccleſia Chriſti immaculata eſt, ſine rugis & omni re turpi. An ſacramenti perfectioni ſtatim aliquid deſit, atq; macula aliqua notatur, nec omnibus iis ſuperbit dotibus, quas in Amica ſua deſcribit Salomo? Eccleſia Chriſti ſimul virgo eſt, *2. Cor.11.* & ſimul multorum liberorum mater, *Eſa.54. Ier.3.* An conjugium quoque perfectum nõ eſt, niſi uxor virgo manens pariat? Satis eſſe dicit Bellarminus, ſi alterius 25.
typum tantum, nimirum fœcunditatis gerat. Quid ſi verò matrimonium alicujus ſacerdotis ſit prorſus ſterile, tum neutrum ſignificabit, & tã erit condemnandum quàm matrimonium repetitum. Utrumque enim defecit in aliqua ſignificatione. Sed nobis interim ſufficit, quod Bellarm. amplius diffiteri nequit, typum cum re ſignificata non eſſe prorſus idem. Nam alias ne ducenda quoque eſſet, niſi virgo, quemadmodum præceptum erat Pontifici Max. *Lev. 2.* quanquam *Ezech.c.44.* adjiciat viduam ſacerdotis, ab ipſo Pontifice ducendam, adeò ut fruſtra legem *Lev.21.* objiciant Pontificii, quæ nec in ſe ſolâ conſiderata quicquam eorum ſententiæ aſtipulatur, cum etiam Virginem ſæpius ducere potuerit, ſal- 26
va lege ſicut Regem ſacrificulum Athenienſium conſueviſſe narrat Demoſth. Nec loquitur de omnibus ſacerdotibus legis, *ut ait Tertull. in Monag.* quẽ refutat Hieron *in Epiſt ad Ocean.* ſed de pontifice Maximo tantum, & Ezechiel legem transfert ad filios ſolius Zadoc. *c.44.* Quod enim Innoc.I. dicit: *Scriptũ eſt,*

Quæ ſit typus ſecundarum nuptiarum.

Ne primum quidem conjugium per omnia convenit.

Eluſio Bellar. eluditur.

Reſpond. ad Lev.21.

27. Error Innoc. & Clement. *Sacerdotis mei semel nubant*, negat Chemnit. *part.3. Exam. de digam. sacerd.* in u[illegible]
sa scriptura reperiri. Διαταγὴ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Clementi Rom. attribu[illegible]
lib.6.Can.17. scribens: οὐδενὶ δὲ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κελεύομεν ἢ ἑτ[illegible] ἱερ[illegible], ἢ χηρ[illegible]
μένην λαμβάνειν, ὡς καὶ ὁ νόμος λέγει, perinde fallitur, quia in lege *Lev.2[illegible]*. tantum A[illegible]
ronis stirpi id injungitur, & licet injunctum fuisset toti ordini Levitarum, ex[illegible]
men typica in veteri testamento non obligaret in novo.

Proinde, cum nec incontinentiæ vitium dehonestet reiteratas nupti[illegible]
dictum est, & colligit Bartol. *in l. mulier. §. cum proponeretur. ad Trebell. p[illegible]*
28. Præpostera interpretatio loci Paulini. *cenna dist.31.* Item Hipp. de Mars. *in l. un. n.188. de rapt. virg. per l. castitatis. d[illegible]*
& l. fin. de legit. tutor. nec significatio, quam in conjugio & amore unius m[illegible]
unius uxoris collocat Apostolus, iis convellatur, qua ratione potuisset idem A-
postolus eas condemnare in Episcopo, quando inter cætera requirit, ut sit u[illegible]
uxoris maritus. Proponit enim Idæam hominis irreprehensibilis & qui calu[illegible]
viam virtutibus præstruxerit. *Tit.1. 1.Timoth.3.* Si autem secundæ nuptiæ careat
vitio neminem reddere possunt reprehensibilem, aut calumniæ obnoxium, [illegible]
falsum quoque opprobrium intelligas, quod ne ipse Christus quidem, ne[illegible]
29. Vnum pro Primo. ejus discipuli, evitare potuit. Meritò verò secundas nuptias nemo calumn[illegible]
interpretari aut traducere potest, quia nullo probro laborant. Et cur non [illegible]
dixit Apostolus πρώτης, quam μιᾶς uxoris, si voluit, omnes nuptias post pr[illegible]
uno stylo perfodere. A principio conjugium hac lege instituebatur: E[illegible]
in carnem unam Secundum Pontificiorum glossam, his ipsis verbis tolluntur se-
cundæ nuptiæ, ut Clemens *lib.3. Can. Apost. Can.2.* & Tertull. *in Monog.* ra[illegible]
nantur, si per carnem unam, intelligere licet solam primam, cui persona pri[illegible]
copulatur. Nihil enim pro Adversariis facit, quod ex *1.Timoth.c.5.* afferunt de[illegible]
dua, quæ simili phrasi dicitur unius viri uxor, cum tamen polygamia fæ[illegible]
nunquam legatur concessa, scortatrix autem vel adultera in sacris non d[illegible]
uxor, facilè solvitur ex consuetudine ejus temporis, qua secedebant m[illegible]
30. viris extra causam adulterii, quod prohibuit Christus *Matth.[illegible] & 19.* Paul. [illegible]
7. & implicabant se novis conjugiis, adeoque simul plures habebant ma[illegible]
quod in viduis, Ecclesiæ addicandis, tanquam rem inhonestam, & primæ co[illegible]-
gii institutioni adversam meritò detestatur Apostolus. Quod denique P[illegible]
31. Objectio Pighij. & Bellarm. obiiciunt, non opus fuisse, ut peculiari edicto Polygamia ab A[illegible]-
lo tolleretur, cum eo tempore Romanorum legibus Polygamia infamis esset, &
de Christianorum & Judæorum consuetudine testentur sacræ literæ, quæ [illegible]
per nominant unam uxorem, ex fide historiarum facilè refellitur. De [illegible]
32. Judæi tempore Pauli, ducebant plures uxores. enim conceptis verbis id testatur Justin. *in Tryph. Magistri vestri ad ho[illegible]*
quatuor & quinq; uxores unumquemq; vestrum habere permiserunt. nec non [illegible] Im-
peratorum Rom. (qui frustrà Polygamia Judæis interdicerent, si ipsi d[illegible]
pluribus uxoribus familiam onerare Nec refert, quod in singulari [illegible]
ptura novi testamenti de Uxore, quia partim præcipitur ut unam q[illegible]
rem habeat, *Matth.5.19. 1.Cor.7. ad Eph.5.* partim sermo est de veri[illegible]
Christum secuturis, quibus fas non erat plures secum, quasi inter impedi[illegible]

circum-

circumducere. *Luc.14.* Quod si & alibi mentio fit unius uxoris, nihil inde concludi potest magis, quam in veteri testamento,quia & illic in lege Mosis,& proverbiis Salom.una uxor nominatur, licet nullo tempore deessent, qui pluribus se gravassent. Romanorum leges præter rem afferuntur,tum quia non Romam, 33.
sed Ephesum & in Cretam scribebat Apostolus ad Titum & Timotheum. De *Item & Græci & aly populi.*
Græcorum autem moribus jam supra diximus, quod Lacedæmonii & Athenienses ex causa non veriti sint uxores multas alere licet secundò ductas inhonestiori nomine interdum nuncuparent,quod & de Thracibus testatur Mela *lib.2.* De Mauris & Numidis Salust. *in Iug.* de Ægyptiis Diodor. *lib. 1.c.3.* de Syracusanis Ælian.*13.Var.c.19.* de Persis res notior est,quam ut indigeat testimonio. Lucret. [illegible] inde deplorat miseriam uxoris Pompeji in Persiam aufugituri.

Proles tam clara Metelli
Stabit Barbarico conjunx millesima lecto.

Atque adeò invaluerat hic abusus, ut Germanis suo tempore coactus fuerit *De Romanis.*
Tacitus hanc laudem relinquere,quod soli ferè singulis uxoribus contenti sint. Apud Romanos multitudo uxorum notabat cives infamia,idque ex jure prætorio. Sed an propterea nemo libidini frena relaxavit? Infames quoque erant inhonestæ negotiationes: An propterea in Episcopo Paulus eas improbare non debuit,quia satis ex lege civili erant improbatæ? Ita verò infames erant Polygami,ut Julius Cæsar non vereretur plures sibi constituere nuptias,nec Antoninus & alii,& is quoque legem, qua id permitteret, paratam haberet, *Sueton. in Cæs.* imo jam SCto infamiam prætorio edicto detrahi curasset. *Dion.lib.44.* Nondum 34.
[illegible],docentibus Christo & Apostolis, radicitus extirpata erat opinio delicen-[illegible] uxores multiplicandi,quam adhuc viguisse tempore Leonis I. ex cõcilio Toletano.I.*c.17.* videre est,ubi à communione non repellitur, *qui non habet uxorem,* *Hispan.*
sed pro uxore concubinam,modò unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ conjunctione sit contentus. Frustrà enim repellerentur à communione,qui nulli in Ecclesia aut Reipubl. existerent. Vitiza rex Westgothorum in Hispania, ipsis etiam Sacerdotibus permisit,ut quotquot quisque vellet aut posset,uxores aut concubinas alere. *Hier.Henning.in Geneal.reg.Hisp.*

Utrum vinculum matrimonii in hac vita solvi possit. Sect.7.

1 Origo divortii,seu separationis quoad thorum & mensam.
2 Argutum Bellarmini argumentum ex eu-[illegible]o autoritatum.
3 [illegible] ratione rejicitur.
4 [illegible] in hoc negotio humanitus egisse.
5 [illegible]atur sententia Hieronymi.
6 De sententia Epiphanii & Ambrosii.
7 [illegible] & Theodoreti.
8 [illegible] assidet Augustinus.
9 Controversiam hanc de solutione matrimonii dirimendam ex solis sacris literis.
10 Et quidem ex verbis Christi, Matth.19. ad quæ revocantur Marc. 10 & Luc 16.
11 Tollendam esse sedulò contradictionem Evangelistarum.
12 Utrum verba Christi, Matth. 19. exceptivè vel negativè accipienda.
13 Bellarmini explicatio eludit autoritatem Canonicam versionis vulgatæ.
14 Deducitur ad absurda.
15 Divortia quoad thorum & mensam ex senten-

1. *Origo divortii, quoad thorum & mensam.*

POstquam ostensum fuit, matrimonium morte solvi, & proinde secundas nuptias jure prohiberi non posse, consequens est, ut consideremus, utrum ... causa aliqua in hac vita, vivente utroque conjuge, idem disrumpi possit, de ... re, postquam in Ecclesia primùm, dein etiam in foro cœptum est audiri div... quoad thorum & habitationem, variis opinionibus inter se certarunt tam Ecclesiæ & Canonum, quam LL. Doctores. Argutè, ut solet Bellarminus *libr. ... de matrim. Sacram. c.16.* opinionem Pontificiorum, quod vinculum ante mortè solvi nunquam possit, probat ex eo, quod omnibus seculis extiterint inter patres, qui ita docuerint, quasi statim in articulum fidei abeat, quod omnibus ... propugnatores invenit. Nullo seculo defuerunt, qui impugnarunt Deitatem Filii Dei. An hunc errorem sive hæresin sola vetustas transcripsit in seriem ... quæ pro articulis fidei venditat secta Pontificiorum? Sed inquit, Patres laudamus, non Hæreticos: quasi non & Patres interdum aberrent, & non a... quando bonus dormitet Homerus, quemadmodum ipsi Pontificii ab eorum sententia, in proximè tractata disputatione, abeunt, aut saltem abire videri volunt. ...

2. *Opinio Pontificiorum probata ex autoritatibus.*

3. *Rejicitur.*

conſenſum unanimem Eccleſiæ, non ſufficit, ſi quidam patrum hoc vel illud docuerint. ſed ſi omnes uno ore. Si multi omnibus ætatibus vinculum matrimonii ſtatuerunt inſolubile, multi iiſdem ætatibus contradixerunt, imprimis cum Athenagoras, & Tertullianus ex Montani Paracleti nova revelatione hunc errorem unà cum aliis tractum, in vulgus diſſeminarét, nec Auguſtini quidem tempore, cum hæc quæſtio cœpiſſet, ut ait Chemnitius, horridius diſputari, defuit, qui ſe illi opponeret, & argumenta non dubitandi tantum, ut excipit Bellar ſed diſputandi gratia in medium afferret.

Antiquiores enim, licet putarent rectius facere, qui poſt adulterium de novo periculum non faciant, contracta tamen ſecunda matrimonia non diſſolverunt, ſed ex humanitate, publica aliqua pænitentia impoſitâ, excuſarunt. Origines enim, licet concedat contra Scripturam permitti talia matrimonia, addit tamen, *quod ab Eccleſia permiſſa fuerint non ſine cauſa. Forſan enim propter hujuſmodi infirmitatem incontinentium hominum, pejorum comparatione, quæ mala ſunt, permiſerunt*, qua ratione Paulus, licet dixiſſet: Bonum eſt homini, mulierem non tangere: tamen propter fornicationem non concedit, *ut explicat Bellarm. de matri. c. 17. in ſol. object. 5.* ſed imperat unicuique propriam ſuam uxorem. *In Matth. tract. 7. in c. 8.* Aut igitur non committit mortale peccatum, qui, repudiata adultera, aliam ducit aut improbe excuſat Origenes præſides Eccleſiarum, qui adulterium permiſerunt, ut mederentur fornicationi. Et in idem crimen incurrit Hieron. *in Epiſt. ad Ocean.* dum Fabiolam excuſat per verba Apoſtoli: *Melius eſt nubere, quam uri.* Et *volo juniores viduas nubere.* Quis autem tam eſt impudens, ut crimini mortali excuſando prætexat ſacras literas? Peccatum eſſe à Fabiola pluribus, quam opus fuiſſet, aut verum eſt, demonſtrat Hieron. ſed addit: *Dum multa Diaboli vitat vulnera, unum incauta vulnus accepit.* Fornicationem, cujus vitandæ gratia novo conjugio ſe implicuerat, comparat multis Diaboli vulneribus: repetitas nuptias uni tantùm. Quantò vero gravius eſt adulterium, quo titulo repetitas nuptias poſt divortium ornat Bellarm tantò plura Diaboli vulnera accepiſſe Fabiola dicendum fuiſſet, poſtquam renupſit, quam ſi in periculo uſtionis & fornicationis cælebs manſiſſet. Egregiè verò excuſat factum Fabiolæ ſecundum Hieronym. quia ignorabat vigorem Evangelii, & concupiſcentiæ, amore ſe ipſa fallebat. Bis peccat qui ex pravitate concupiſcentiæ, quæ ipſa peccatum eſt, peccat: Et ignorantia, in peccato mortali in argumentum excuſationis prætexi non poteſt.

4. *Antiquiorũ humanior opinio.* *Origenes.*

5. *Hieronymi.*

Porrò Epiphanius lucidius idem explicat *adverſ. Cathar.* Sacrum videlicet ſermonem ab Eccleſia & vita non excludere *συναφθέντα δευτέρᾳ γυναικί, ἢ γυναῖκα δευτέρῳ ἀνδρί, ἕνεκέν τινος προφάσεως, πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ κακῆς αἰτίας χωρισμοῦ γενομένου* ſed imbecillitatem ejus tolerare, modò non ſit utrique ſimul conjunctus, ſi alteram dimiſerit *ἐλεεῖ τοῦτον ὁ ἅγιος λόγος, καὶ ἁγία Θεοῦ ἐκκλησία,* præſertim, ſi cætera benè ſe geſſerit & ex lege Dei vixerit. Ambroſius verò non tantum *in 1. ad Cor. 7.* quæ commentaria, tanquam ſuppoſititia, quia ſcilicet non favebant dogmati Pontificio; repudiat Gratian. *32. q. 7.* & Magiſt. Sen. *lib 4. 35. Ioh. Arbor. lib. 1.*

6. *Epiphanij.*

Ambroſij.

Theosoph.c.35. cum tamen Erasmus diligens librorum censor, ea, ut genuina retineat, & ex iis contra Pontificios rectè disputet, sed etiam *in c. 16. Luc.* divortia omnia damnat, excepta causa fornicationis, post quam dicit licere viro, ut aliam

7. ducat, cui licet addas Lactan. *in Epit. & l.6. div. Inst. c. 23.* & Theod. *9. cur. Graec. affect.* qui ait: *Verbis Matth. 19. jubet Christus cætera uxoris vitia æquo animo ferri, seu loquax sit illa, seu temulenta, seu convitiosa. Sin verò nuptiarum leges transiliat, in aliumque virum procax intendat, tunc deniq; copulam solvi jubet.* Augustin. verò rigidius hanc rem definivit, & à Concilio Milevitano *Can. 17.* suæ sententiæ assensum impetravit. Licet verò ibidem patres decernant, rem deferendam esse ad Imperatores, & ab iis legem Imperialem de hoc canone exorandam, nunquam tamen Imperatores etiam Christiani huc descendere, & Pontificium placitum publica lege

8. confirmare voluêrunt, ut ita hîc iterum pugna oriatur inter leges civiles, *l. consensu. § virum §. sin vero. C. de repud.* & Canones, quam non aliunde, quam ex sacrarum literarum promtuario componēdam aggredi debemus, quia quod Deus conjunxit, homo separare prohibetur. *Matth. 19.* Solum autem id Deus separat,

9. quod ipse verbo suo separari permittit. *c. 2. c. ex publico. de convers. conjug.* Dicit quidem Augustin. *de fid. & oper. c. 19. In divinis sententiis obscurum esse, utrum iste, cui sine dubio adulteram, licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut,* quantum ipse existimat, *venialiter ibi quisq; fallatur.* Cæterum, si solum Christi responsum *Matth. 19.* intueamur, ubi ad hanc quæstionem Christus ex professo respondet, nihil videtur potuisse dici clarius.

10. *Controversia de solutione matrimonij decidenda ex c. 19. Mat.*

Nam licet clara responsi verba in dubium vocet Augustin. & ejus auspiciis Bellar. propterea, quod Marcus *c. 10.* & Lucas *c. 16.* ubi eadem Christi verba repetunt, exceptionem fornicationis generali prohibitioni nō adjiciant, ab ipso Augustino *in li. de Consens. Evangelist.* rejicitur, quando regulam tradit: *Supplendum esse ex uno Evangelista, quod deest & obmissum est ab altero.* Nec ideo decepit aut imperfectè tradidit Marcus, magis, quam ipse Christus, licet desertionis infidelis à D. Paulo *1. Cor. 7.* adjectæ, nullibi mentionem fecerit, aut quam Moses, qui solum dicit: *Gen. c. 2. Erunt in carnem unam,* unde traxit Ochin. occasionem propugnandi polygamiam, licet Christus ad eam excludendam apertius idem efferat: *Erunt duo in carnem unam.* Generalis enim regula generaliter proponenda fuit, quia generaliter interrogabant Pharisæi, quemadmodum definitiones legum in genere concipiuntur, sed per exceptiones limitantur postea & restringuntur. Exceptio enim non tollit, sed firmat regulam in cæteris, ideoque Matthæus, per

11. *Tollenda contradictio Evangelistarum.*

additam exceptionem, Marco & Lucæ non contradicit. Contradiceret autem si exceptio ex Matthæo non transferretur ad universalem regulam Marci & Lucæ. Hæ quippe duæ sunt contradictoriæ: *Omnis, qui dimiserit uxorem, & alteram duxerit, mœchatur: Non omnis, qui dimiserit uxorem, & aliam duxerit, mœchatur,* & hanc quidem parit exceptio, quæ universalem traducit ad particularem. Misificè se torquet Bellarm. *c. 16. & 17.* ut foveam hanc circumeat, ac tandem [illegible]

12. *Verba Christi exceptive accipienda.*

c. 16 in hac explicatione, quasi non *exceptive*, sed *negative* accipienda sint hæc verba: nisi ob fornicationem, hoc sensu, *extra causam fornicationis,* quanquam *c.* [illegible]

Ita

ita tractat responsum Christi, ut etiam exceptionem admittat, nullibi, ut in re incerta fieri assolet, sibi constans & similis.

Primum igitur ostendemus, non posse negativè vocabulum, *Nisi*, accipi, quia Canonicæ & in concilio Tridentino *sess.4.Can.2.* Authenticæ declaratæ versioni conspicuè adversatur: Sic enim illa: *Matth 5. Qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa.* Deinde impingit hæc circumitio in eundem scopulum, quem negat Augustinum tetigisse, cum tamen is conspicuè in eum impingat & Bellar. cum ipso, ut concedere cogantur: *Qui propter fornicationem uxorem dimittat & aliam ducat, minus graviter mœchari, quam si absq; causa fornicationis dimittat.* Totidem enim verbis idem concedit Bellarm. *c.17.object 3 ad.1.confirm. ex Aug. lib.1.de adult.conjug. c.9.* & tamen dolet, *ad conf.2.* tam absurdam interpretationem Augustino à Chemnitio tributam, quam ipse sequitur & Augustino non veretur adscribere. Tanti interest, Davus loquatur, an Oedypus. Absurdam autem esse interpretationem, nemo tam cæcus est, qui non statim videat, cum verba Christi prorsus repugnent, & ob adulterium dimittentem uxorem immunem à peccato pronuntient. Alias enim ut pergamus in thesi, ne divortium quidem, quoad thorum & mensam, hinc astrui & defendi posset, ad quod sufficere dicit Bellarm. *c.16.* locum *Matth.5.* cum tamen eadem locutio, idem sensus sit utriusque loci. Ne dicam interim, quod utrobique Christus loquatur tantum de divortiis in lege Mosis concessis *Deut.24.* post quæ licebat ad nova vota transire, *Lev.21. Ier.3. Eze.h.44.* Horum enim correctionem instituit *Matth.5.* & de his quæstionem cōmoverant Pharisæi. *Matth.19.* Quod si Christus non respondisset de iisdem, fefellisset Pharisæos & Auditores, rogatusque de cœpis respondisset de aliis. Apertè autem sibi contradicit Bellarm. *d.c.17.obj.3. in resp.1.§. At Pharisæi.* Quando ait: *Dominum separasse hæc duo: Dimißionem unius, & potestatem ducendi aliam & primum quidem cum restrictione ad causam fornicationis concessisse, alterum verò omninò sustulisse.* Nam si dimissionem concessit restrictam ad fornicationis causam, jam exceptio non est amplius negativa, ut ipse contendit, sed affirmativa, nec nos quicquam præterea ex Christi proloquio evictum cupimus, nisi ut dimissio ad causam fornicationis limitata, concessa esse intelligatur, sed in eo addimus manifestam vim fieri verbis Christi, quando ait: *Dominum illa duo distinctè posuisse: Quicunq; dimiserit &c. & aliam duxerit.* Vocula enim *Et* apud hæreticos, quos ille vocat, non disiungere, sed conjungere solet, & utrumque conjunctim includebatur in quæstione Pharisæorum, quia divortia Judæorum solvebant totum vinculum, ideoque conjunctim respondit Christus, & non disiunctim. Integra enim propositio talis est: Dimittens & ducens, quæ est circumlocutio divortium à Mose concessorum, mœchatur, in qua unum prædicatum redditur duabus subjecti partibus copulatis. Nam secundum Bellarminum *d c.16. § At contra instant.* vera & aperta sententia Christi explicata fuit discipulis domi. *Marc. 10.* Atqui ibi tam mœchari dicitur, qui dimittit, quam qui ducit. Ergo nec dimissio licita est, quoad thorum, si disiunctim prædicatum singulis subjecti partibus attribuendum est: aliud quod in universum etiam ex ratione à Christo allegata *Matth. 19.* & Marc.

13. *Bellarm. contrarius est versioni vulgatæ.*

14. *Incidit in foveam à se fossam.*

15. *Aliud absurdum.*

16 *Item aliud.*

17. *Contradictio Bellarmini.*

18. *Facit vim verbis Christi.*

19. *Quid consideratur in vinculo matrim.* *Marc.10.* patet. Propterea enim illicita pronuntiat divortia Christus, quia ab initio Deus conjunxit masculum & fœminam, ut essent una caro, & homini fas nō est separare, quod Deus conjunxit. Deus autem non tantum ita conjunxit conjuges, ut alteri non liceat sui copiam facere alteri, sed etiam, ut sint sibi coram se mutua adjutoria, *Gen. 2.* ut conveniant iterum, ne Satan ipsos tentet, *1. Cor.7.* & ipsum matrimonium definitur individua vitæ consuetudine. At hæc omnia, in vinculo à Spiritu S. conclusa, dissolvunt Pontificia divortia, seu separationes thori & domus, idque si verè sententiam Christi explicavit Bellarm. sine mandato divino, quia omnis qui dimittit, mæchatur, *Marc.10. Luc.16.* nisi in causa fornicationis. *Matth.5.& 19.* Nec refert, quod *c.14.object.5.* in vinculo hæc omnia contineri neget Bellarm quia qui longis itineribus inter se separantur, nec debitum sibi reddunt, nec adjutorium præstant, salvo vinculo. Nam in iis manet animus & affectio conjugialis, ex qua matrimonii integritatem maximè æstimari supra diximus: Et potest etiam adjutorium præstari è longinquo. Nec dubium est, quin qui se dedita opera subtrahunt, & diutius, quam ferat muneris, per quod excusari quodammodo possunt, necessitas, domo absunt, vinculum quodammodo vellicent & debilitent, adeoque agant contra præceptum Pauli: *Iterum convenite, ne tentet vos Satan*: Et *propter fornicationem suam quisq; uxorem &c. c. si tu abstines. 27.q.2.ex August.de adult.conjug.* Totum autem vinculum non abrumpunt, quia non consistit tantum in debito naturali & mutuo adjutorio, sed & in nexu & adhæsione intima. Hæc enim præcepit Dominus, & illa quoque fieri voluit. Alterutri autem obrogetur, semper obrogatur præcepto divino, quod homini non licere, ex eo Christi axiomate patet: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.*

20 *Separatio a thoro & mensa non probatur ex factis literis.* Sit igitur, ut nova quoad thorum & mensam separatio, quocunque alio ex loco deduci possit, certè *ex cap.5.& 19.Matth.* non deducitur, quia simul concedatur etiam separatio, quoad vinculum. Nam aut de divortio à Mose concesso loquitur utrobique Christus, aut nihil respondet ad rem, quod absit cuiquam piorum hominum in mentem veniat. Imò si negativè accipias verba Christi: nisi ob fornicationem, nugatoriè ea adjecit, quia expressius & lucidius sententiam

21 *Alio argumento impugnatur Bellarminum.* suam secundum Bellarminum explanasset, si simpliciter dixisset: *Quicunq; dimittit uxorem & ducit aliam &c.* Nam quod Bellarminus subjicit: *Dominum aperte decidere noluisse, utrum liceat dimittere fornicariam, quoad vinculum, quia hoc altius erat, quam ut ab iis tunc capi posset, reservasse autem idipsum ad colloquium domesticum, Marc. 10.* merus lusus est. Timuit certè Christus, ne, si apertè veritatem professus fuisset, calumnias Pharisæorum, ut sexcenties alibi fecerat, diluendi facultatem non haberet. Aut quid hîc tam altum & abstrusum præ cæteris est, quod Pharisæi capere non potuissent? Imò objicientibus discipulis: *Si res ita habeat, satius esse abstinere à muliere,* respondet Christus: *Hoc verbum omnes non capere:* Et tamen, licet omnes non capere sciret, veritatem tamen propter auditorum hebetudinem non dissimulavit, sed & id, quod altius erat, quam ut ab omnibus capi posset, aperte omnibus elocutus est. Vanum igitur est ridiculum illud effugium, & fieri non potest, quin supervacaneè, obscurè & dubiè respondisse arguatur Salvator, si parti-

particulam: *nisi ob fornicationem* interpreteris negativè. Sensus enim erit: *Qui dimittit uxorem non fornicariam &c. mœchatur.* Dubium igitur relinquitur, quid sentiendum sit de fornicaria: & obscurius loquitur, qui dicit: *Qui dimittit uxorem non fornicariam &c.* quam qui simpliciter dicit: *Quicunq; dimittit uxorem &c. mœchatur.* Cur autem obscurius loqui voluit Christus in monte ad auditores hebetiores, quam domi apud discipulos?

Sed & phrasis ipsa & vocularum παρεκτὸς & εἰ μὴ genuina significatio Bellarmini interpretationi prorsus repugnat, ut demonstrat Chemnit. *part. 2. Exam. de matrim. ex 1 Reg. 20. & 21. 3. Reg. 3. Actor. 26.* contra quæ loca Sophisticè adducit Bellarm. *c. 17. object. 3. §. Ad illud, quæ ultimo,* duo alia ex *Apoc. 9. & 21.* ubi ait particulam εἰ μὴ accipi non exceptivè, sed adversativè. Sophisticè, inquam, quia cum probare debuisset, hanc particulam accipi negativè, probat eam accipi adversativè. Nam etiam in locis citatis à Chemnitio sic accipitur: *1. Reg. 2. v. 20. Actor. 20. v. 29. Puer hoc non sciebat, nisi tantum David & Ionathan.* Nec enim David & Jonathan erant ex numero puerorum, ut ab iis excipi potuerint, sicut homines non sunt ex ordine fæni terræ, aut arborum, à quibus separantur, *Apoc. 9. v. 4.* aut scripti in libro vitæ, non sunt ex inquinatorum, quæ ab Hierosolyma excluduntur, serie, *Apoc. 21. v. ult.* Et tamen Bellarminus conceptis verbis confitetur, in locis à Chemnitio allatis, voculam εἰ μὴ & παρεκτὸς accipi exceptivè. Annon verò etiam adversativa excipiunt & excludunt: *Non omnes qui dicunt, Domine, Domine, intrabunt regnum cœlorum, sed qui faciunt voluntatem Patris.* Item: *Verbum Patris absconditum fuit à seculis, nisi quibus Filius revelaverit.* An hic non excluduntur per adversativam omnia, quæ eam præcedunt, & excipiuntur, quæ adversativæ includuntur? Sed, inquit Bellarminus, homines non sunt arbores, consignati in libro vitæ non sunt coinquinati. *Apoc. 9. & 21.* Ergo non potuerunt ab iis excipi & eximi. Imò propterea excipiuntur, quia non sunt de eorum numero, à quibus excipiuntur. Velim, inquit Paulus, omnes esse, quemadmodum ego sum, exceptis his vinculis. *Act. 26.* An oportebat tum omnes, qui præsto erant, vinculis indui, ut vincula ab iis detraheret & exciperet Paulus? Ratum igitur manet, & in sacris literis indubitatum, hæc vocabula, quibus *Matth. 5. & 19.* in suo responso utitur Christus esse exceptiva, & exclusiva, unde inferimus, cum Christus loquatur de divortiis Judæorum, quoad vinculum, & ea in universum condemnet, *Marc. 10. Luc. 16.* excepta causa fornicationis, *Matth. 5. & 19.* quia species derogat generi, quod hoc saltem in casu vinculum matrimonii rumpi concedat. Ex contrario enim sensu sic licet inferre: *Si mœchatur, qui dimittit uxorem, nisi ob fornicationem & ducit aliam.* Ergò, *qui dimittit uxorem ob fornicationem & ducit aliam, non mœchatur.* Item ex ratione à Christo allegata sic concludo: Propterea separari nequeūt conjuges, quia, qui eos conjunxit, per Adamum dixit: *Et adhærebit uxor suæ & inderunt una caro. Matth. 19. Gen. 2.* Jam verò adultera desinit esse una caro cum viro, quia fit una caro cum adultero, *1. Cor. 6.* & illa commixtio fieri nequit, nisi disjunctis personis, quæ in unam carnem matrimonio coaluerunt, ut explicat Tertull. *de Monogam. Hemming. de conjug. & ex eo Beust. part. 2. matr. cap. 24.* Ergo, post-

Margin notes:

22. *Item ex genuina vocabulorum significatione.*

23. *Effugium Bellar. redarguitur.*

24. *Argu. aliud ex contrario sensu.*

25. *Item aliud ex ratione ipsius Christi.*

postquam adultera sive adulter sua improbitate cupit vinculum, alias indissolubile, ratio, quæ prohibet divortia, non amplius dominatur.

26. Cavillatur tamen Bellarm. *c. 16. argum. 1.* verba ultima præcepti Christi,
Matth. 5. Et qui dimissam duxerit, mœchatur. Nam, inquit, *si reprtatur exceptio, &*
mœchari dicatur, qui duxerit dimissam ex alia, quam adulterij causa, melior erit conditio
fornicariæ, cui licet renubere, quam innocentis & castæ, cui non licet. Cæterum si fas est
27. absurdis agere, multò graviora prement sententiam Pontificiorum. Nam ex illa
Absurda, quæ sequuntur sententiā Pontificiorū. innocens persona cogitur luere culpam alienam contra sententiam, *Deuter. 24.*
Ezech. 18. 2. Reg. 14. 2. Paralip. 25. l. crimen. 26. de pœnu. l. sancimus 22. C. de pœn. dum
propter adulteriũ conjugis sine culpa sua conjicitur in laqueos ustionis & mulctatur perpetuo cælibatu impedituro, si donum continentiæ non adsit, preces &
28. cultum divinum, quo nihil fieri potest absurdius aut inhumanius. Nec repetere
Responsio Bellarm. rejicitur. hîc potest Bellarm. responsionem suam *ex c. 17. ad object. 1.* quod *ex causa, sine culpa*
propria sæpe aliquis puniatur, ut dum filii luunt scelera parentum, dum torquentur consciis ob indicia, dum incurabili morbo alter conjugum inficitur. Nam nihil ad rem faciunt hæc exempla, quia filii, cum sint partes parentum, finguntur cum iis peccasse, & lex scelerum paternorum fomitem in posteritate præsumit. *l. quisquis C. ad l. Iul. Maj.* Conscii, qui torquentur ad prodendos sceleratos, participes sunt sceleris: Alias injustè torquentur. Morbus verò infligitur à manu Dei, quam sæpe non tam pars afflicta, quam libera promeruit: & infirmitatibus æquum est, ut condoleamus, sed vitia odio prosequenda sunt, non misericordia. Scelus verò,
quod pars adultera committit in partem innocentem, à Dei manu non immittitur, nec favore dignum est, nec in consortium attrahere potest eum, qui est extra
29. culpam, & proinde summa cum injuria in illo vindicatur. Causæ verò, quæ af-
Causa, ob quas innocens persona prægravari debeat, rejiciuntur. feruntur à Bellarm. propter quas innocens persona, aliena culpa, gravari debeat,
scilicet, *quia vinculum prioris manet, & quia Christus prohibet,* & *quia fieret injuria*
proli, petunt principium, quia, utrum vinculum maneat & Christus prohibeat,
versatur in controversia, & tertia non est tanti momenti, ut propter eam cuiquam
injuria inferri debeat, cum proli alia ratione possit prospici. Accedit quod satius
sit novercam habere, & fratres ex justis secundis nuptiis, quam matrem adulteram, ex qua non sit expectanda, nisi incerta progenies. Quinetiam, si sunt hæ
causæ satis efficaces, sufficient quoque ad diluendam hanc injuriam, quam parti innocenti à nostra sententia inferri conqueritur Bellarminus. Nam si vincu-
30. lum manet & Deus prohibet, injustè dimissa expostulandi contra manifestam
Eadem absurda retorquentur in Bellarm. dispositionem divinam, causam non habet. Sed nec ipsa Pontificiorum sententia ab hoc absurdo libera est, quia nec illa pœna iniquitate vacat, quæ æqualiter nocenti & innocenti infligitur. Atqui Pontificii æquali rigore persequuntur justè & injustè dimissam. Nostra verò sententia non est iniquior injustè dimissæ,
quam justè & ex adulterio, quia hanc punit solutione vinculi & privat omni adjutorio, quod à viro sperare habebat, cujus conversatione se indignam præbuit:
illam verò multis modis solatur, dum honore, privilegiis & bonis mariti, velut
justæ uxoris, gaudere & frui sinit, & ne habitationem quidem ipsam dimissæ
nisi

... ne ...itabile malum impendeat, quo in casu, si reconciliatio frustra tentata fue... pars nocens ita tractatur, ut sui erroris severitet admoneatur, & commodis ...nocentis prospiciatur. *Sneidevv. de nupt. part. 4. n. 35. Beust part. 2. de matrim. cap. 8.* Esto, ad secunda vota ejectæ non liceat transire. Ecquid verò deterius: A ...riori conjugio cum ignominia separari, quam à posteriori prohiberi.

Quæ præterea afferuntur *ex Marc. c. 10. & Luc. 16.* explicata sunt superius, ubi ...ximus per speciem derogari generi. At, inquit, Marcus decepisset Romanos, si exceptionem necessariam prætcriisset: qui magis, quam Matthæus, qui exceptionem posuit, quam secundum Marcum & Lucam omittere debuisset. Et notum est, leges limitandas per exceptiones, non contrâ, exceptiones delendas per generalitatem Regulæ. 31. *Bellarm. argumenta solvuntur.*

Similitudo D. Pauli *ad Rom. 7.* cui nimium, quantum tribuit Augustin. *2. de ...lter. conjug. c. 4.* facilè diluitur ex vulgari Logicorum Regula, qua dicitur: *Ex ... ultra terminos comparationis protracto nihil concludi.* Proponit autem Paulus ...ndum, quod cum mortui simus legi per passionem Christi, morte soluti ...s a lege, & liberè possimus servire Christo, tanquam novo sponso, ad cujus ...entiæ declarationem nihil attinebat afferri exceptionem divortiorum, sed sufficiebat, ut ostenderet, rem ita se habere, ut inter maritum & uxorem. Tam... enim ligat lex mariti uxorem, donec alteruter moriatur: post mortem, qui ...es est, liberè innectit se novo matrimonio. Ita & nos lex non obligabat, ni... ...ead Christum. Tantum igitur præsupponit Apostolus in hac compara... quod obligatio non transeat ultra mortem: Utrum solvi possit ante mor... ...hil ad rem, de qua agit Apostolus. Nam quod retrò trahit similitudinem ...rminus *d. c. 16. arg. 3. §. Porrò hac simil.* & ait: *Sicut Iudæi non poterant renuntia... quam diu vigebat: ita nec uxor viro, aut è contrario,* præter mentem Apostoli affingitur, quia similia in uno, possunt esse dissimilia in altero. Alias pari jure se...ur quod sicut Christus nunquam vel minima in re deserit Ecclesiam, cui se ...esto fore promisit usque ad terminum durationis mundi, ita ne minimùm ...em vel quoad thorum, vel quoad mensam, semel adoptatam uxorem deserere poterit maritus, quod tamen thesi Pontificiorum apertè refragatur. Ne dicam interim, quod Deus ipse repudiasse dicatur fornicationibus aliorum Deorũ inquinatam sponsam. *Ier. 3.* Pergit verò Bellarm. clara & universalia verba Pauli objicere, quando ait: *Mulier ὕπανδρος, vivente viro, alligata est legi &c.* Et licet excipias mulierem separatam legitimo divortio non esse amplius ὕπανδρον, universalem objicit conclusionem: *Igitur vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Quomodo verò universalior est conclusio, quam propositio, cum conspicuè uno & eodem insistant subjecto, & loquantur de muliere eadem, quæ in propositione circumscripta fuit per voculam ὕπανδρος, quæ divortium excludit, ... quæ ob adulterium divertit, & cum adultero facta est una caro, non est am... ...b viro, nec cum eo unam carnem constituit. Sed & universalitatem locu... ...s Pauli violant ipsi Canones, quando ad minimum incestuosa conjugia ...solvunt, & parti innocenti copiam renubendi faciunt, *c. quidam ex concubuisti, c. si quis*

32. *Ad locum ex c. 7. Rom.*

33. *Instantia Bellar. solvitur.*

34. *Instantia alia rejicitur.*

35. *Et rejicitur injugulata sententia Pontificia.*

c. si quis cum. 32. q. 7. quos omnes uno verbo refutat Bellarminus, dicens, *eos intelligendos post mortem ejus, qui adulterium commisit.* Velim autem scire, ubi vestigium aut vola existat ejus glossæ, quæ textum penitus destruit. Dum enim Zacharias ait: *d. c. concubuisti. Uxor tua, si conscia incestus a te commissi non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino: Tu autem & adultera sine spe conjugii permaneatis.* An intelligi potest de conjugio repetendo post mortem, quando jubet uxorem innocentem nubere in Domino, dum adulter incestuosus manet sine spe conjugii? An ille mansurus est sine spe conjugii, postquam desiit posse matrimonium contrahere apud manes? Idem elicitur ex ratione & *hic* addita & *in c. si quis cum.* dum matrimonii repetitio parti innocenti conceditur, *si se continere nequeat.* Fit autem, ut se continere nequeat, etiam dum adulter adhuc in vivis est. Atque hoc sensu accepit Gratianus, quando rationem assignat, quare in adulteriis incestuosis id liceat, quod non licet in simplicibus, quia scilicet *propter incestum ad pollutam partem innocenti redire fas non sit. c. 18. §. Sed & illud 32. q. 7.* Nec peculiari lege opus erat, ut licentia aperiretur innocenti parti ad secunda vota redeundi, si adultera fatis cessisset, quia communi jure id omnibus gentibus semper licuit. Verum præter hos Canones, ipse Paulus restringit locutionem suam *1. Cor. 7.* quando à servitute liberat fidelem desertum ab infideli, & facit illi copiam novo sponso sese copulandi, vivente adhuc priori conjuge. Non est igitur prædicatum intelligendum, nisi de subjecto, scil. de muliere, quæ sit sub viro. Legitimè verò separata desinit esse sub viro. Quæro enim, utrum similitudo Pauli valuerit in scholis Judæorum, contra quos præcipuè disputat? Si valuit. Ergo non tollit divortia, quæ apud ipsos erant licita. Si non valuit, cur exorditur his verbis: *Scientibus legem loquor.* ubi non legem naturæ aut Evangelii intelliget, quia lex absolutè posita, in toto illo capite, non accipitur, nisi de lege Mosis, & verisimile non est, Apostolum statim in frontispicio capitis voluisse æquivocationem vocabuli committere.

36. *An ob incestum Canones dissolverint matrimonium.*

37. *Responsio desum a ex Paulo ipso.*

38. *Nec non alia.*

Denique, quod pro se adducunt Pontificii *ex 1. Cor. 7. v. 10. & 11.* quia non parum nostræ sententiæ favet, diligentius explicandum erit. Revocat enim præceptum suum Apostolus ad Christi ipsius verba, quæ, quia adjunctam habent exceptionem, ea quoque in præcepto Apostoli subintelligenda erit. Nam, ne generaliter, & sine exceptione accipi possit, facit limitatio, quam de suo statim subjicit, *v. 15.* ut mulier fidelis deserta ab infideli legitimè separata intelligatur. Seclusa igitur causa fornicationis, quam exceperat Christus & desertionis, quam à Christo non expressam Paulus, Spiritus S. autoritate superaddit, de cæteris universaliter pronuntiat: *Mulier a viro non discedat: Si vero discesserit, maneat innupta aut viro reconciliatur. Et vir non dimittat uxorem.* Violenter & contra vim adversativæ torquet verba hæc Bellarm. *c. 14. ad object. 1. & c. 16. arg. 4.* dum ait, his verbis: *præcipit Dominus, uxorem à viro non discedere*, Paulum loqui de discessione injusta, illis verò: *Si discesserit*, de discessione justa. Qua enim specie tropi versipellem hanc æquivocationem excusaverit, si post duo verba statim immutet sensum & mutationis illius ne indicium quidem præbeat? Quid verò adversativa? Annon idem reassumit, quod fuit præmissum? Alias nihil constituit adversum.

39. *Ad locum ex 1. Cor. 7.*

40. *Violenta explicatio Bell.*

Porrò,

Porrò, dum discessionis mentionem facit Apostolus, aut loquitur de discessione, quoad thorum, aut quoad vinculum. Si de discessione, quoad vinculum, quia putat Bellarm. *v 11.* probari à Paulo discessioné ex justa causa, consequenter probabitur divortium, quoad vinculum. Probato autem divortio quoad vinculum, quorsum imperat cœlibatum? Si de discessione quoad thorum falso provocat ad verba Christi, qui cum interrogaretur de divortiis Judæorum, de iisdem respondit, cum Judæis separationes thori & mensæ essent incognitæ: & discessiones omninò prohibet Paulus, aut, si ex pertinacia factæ fuerint, imperat vel pœnam, vel reconciliationem. Non prohiberet autem discessionem, quoad thorum, si Pontificiorum doctrinæ standum esset. Præterea, verbis Christi non exprimitur alia causa justa divortiorum, (nam de hæresi & aliis à Pontificiis excogitatis, paulò post videbimus) quam adulterium Si jam Apostolus *vers 11.* loquatur de discessione justa, cujus autor sit mulier discedens, ut contra Erasmum demonstrat Bellarm. *d.4 arg § At nullo modo* nihil hinc sequitur, quam quod mulieri & viro adulteris, non liceat transire ad alia vota De parte vero innocenti nihil cavetur omnino & proinde ex verbis Pauli de solutione vinculi nihil concluditur, quia loco pœnæ parti innocenti cælibatus imperari possit, quemadmodum multarum Rerumpubl. civiles quoque leges sanciunt. Etiamsi enim propter solutum vinculum adulteris liceat novas appetere nuptias; ut Beza disputat *de repud. & divort. pag. 169.* & malè negat Sneidevv. *part. 4. de nupt. n. 32.* ex verbis Christi, sine repetitione exceptionis, malè intellectis; Tamen ne commodum sentiant ex peccatis, licentia eâ utendi facultas ipsis non datur. Criminibus quippe incentivum præberi non debet. In uno igitur & eodem contextu, de eadem concessione cum Christo loquitur Apostolus, quam, excepta causa fornicationis ex aliis odiis, infortuniis, aut similibus causis prorsus improbat. Si verò eò progrediatur improbitas conjugum, ut præter adulterium discesserint, discessionem tantum abest, ut probet Apostolus, quemadmodum in argumento suo insolubili præsupponit Bellarmin. *c. 14. ad object. 1. & c. 16. arg. 4. & cap. 17. ad object 4.* ut potius nuptiarum honore, parti nocenti supplicij loco, interdicat, aut reconciliationem seriò imperet. Atqui, inquit, non potuit Paulus permittere justum divortium contra expressum Domini præceptum. Certè exceptionem aliquam addere potuit Paulus, quia & ipse Spiritum habebat, & à Domino in tertio cœlo acceperat, quemadmodum desertionem, cujus à Christo non fuit facta mentio, addidit: Sed hic nihil permittit, quod repugnet verbis Christi Quin potius immorigeris, & contra præscriptum Christi discedentibus supplicium imperat, nisi velint reconciliari. Et sane, si Paulus non potuit contra expressum Christi vetitum permittere divortium, quoad thorum, qua autoritate idem sæpe permittit Pontifex? Albericus Gentil. qui huic sententiæ post multa utrinque disputata, demum accedit, *lib. 6. de nupt c. 11.* confert permissionem Mosis, cum revocatione Christi, sed fundamenti loco substernit incongruam legis Mosaicæ interpretationem, de qua uberius agemus paulò post.

41. *Contra quā multis argumentis disputatur.*

42. *Cælibatus potest imperari, ut pœna.*

43. *Paulus num addiderit nova divortia.*

44.

45. Nihil hactenus pro sua sententia ex sacris literis firmiter probare potuerunt

Pontificii, ex quibus tamen totam controversiam decidendam esse ab initio demonstravimus, nedum ut tortuosæ rationes quicquam momenti huc afferant, quas coacervant Johan. Arbor. *lib. 1. Theos. c. 35.* Natal. Beda *in cons. Erasm. in cap. 5. Matth.* Albert. Pigh *in q. ult. controv.* *Sot. 4. sent. dist. 56. quæst. un. artic. 5.* Alphons. de Castr. *verb. nuptiæ heres. 5.* Sacri aliquid videtur olere prima Bellarmini ratio *c. 16.*
46. *Matrimonium fidelium significat unionem Christi & Ecclesiæ, quæ cum sit indissolubilis, etiam matrimonium indissolubile esse oportet.* Responsum verò jam supra est, à signo ad rem signatam non magis valere consequentiam, quam à simili ad simile. Unio Christi cum Ecclesia ne morte quidem solvitur. An nec unio mariti & uxoris? Christus non deserit Ecclesiam unquam quoad sustentationem, nec suam præsentiam ullo momento ei subtrahit. Ergo ex vi similitudinis, ne divortia quoque, quoad thorum, concedenda essent, aut ad mensam & habitationem. Imo Deus ipse *Ierem. 3.* differentiam ponit inter suum cum Ecclesia, & conjugum inter se pactum. Nam *si*, inquit, *uxor ob fornicationem repudiata fuerit, an à viro admittetur iterum? Tu verò revertere ad me* &c. Quid si etiam Deus repudiet eos, qui spiritualiter fornicantur? *Ierem. 3. Ezech. 23.* Nunquam tamen totam Ecclesiam, ait Bellarm., repudiat. Esto: quia tota non fornicatur. Pone verò totam Synagogam deficere & impiare se perfida, cum Diis gentium, scortatione: Non est, ut conjecturis dispiciamus, quid sit facturus Deus: Respice saltem ad probationem populi Dei, & desines tua vinculi indissolubilitate nos lacessere. *Alber Gentil. 6. de nupt. c. 7.* Breviter, sicut amor conjugalis denotat amorem Christi & Ecclesiæ, *Lomb. 4. sent. dist. 26. Covar. part. 2. Matr. c. 7. §. 4. n. 21.* nec tamen propterea rixis nullis infestatur lectus, *In quo nupta jacet*: Sic etiamsi per accidens per adulteriũ rumpatur vinculum conjugii, non tamen desinit propterea esse ex sua natura in-
47. dissolubile. Reliquæ leviores sunt & ab Erasmo *in c. 7. Ep. 1. Corinth.* Martyr. *ibid.* Beza *de Repud.* Mentzer *de conjug.* Bucer. *in Enarrat. in c. 19. Matth.* Brent. *q. 5. de conjug.* imò ab ipsis Pontificiis, Cajet. *in c. 19. Matth.* Catharin. *contr. Cajet. lib. 5. c. ult.* Salomon. *in rep. l. Gallus § quidam rectè. de lib. & posth.* Næviz. *in sylv. nupt. li. 1. n. 144.* & aliis solvuntur. Propter filiorum enim ex adultera progenitorum utilitates, non est abscedendum à jure divino, cum alias ne capite quidem plecti debeant adulteri, ne eadem de noverca & vitrico subrepant incommoda, aut liberi orbentur naturalibus suis parentibus.

48. Quod pergit objicere Bellarm. libidini maritorum apertum iri fenestram, qui per quæsitas dissidiorum & criminum occasiones ad divortia plenis velis videantur properaturi, quò excussa odiosa uxore, gratiorem obducant, nihil omninò facit contra veram sententiam, quæ non alia ex causa vinculum dissol-
57. vi concedit, quam ex adulterio. Quis verò tam demens, qui adulterio se incestare velit, incertus, an magistratus post crimen commissum ipsi copiam sit facturus secundarum nuptiarum. Et licet quis divortia concedat etiam ex aliis causis, incommodum hoc non sequeretur, nisi ubi magistratui de divortii causis non esset reddenda ratio. *Novell. 117. cap. 12. de præsumpt. cap. 9. de exc. præl. cap. 7. de sentent. & re jud.*

Tertia ratio Bellarm. solvitur.

Si verò

Si verò incommoda hujus & illius sententiæ in statera appendenda essent, multò pluribus gravioribusque premeretur Pontificia, quam nostra. Gravat enim partem innocentem alieno crimine, privat ipsam suo jure, scilicet nuptiarum, sine sufficienti causa, conjicit immeritam, in inevitabiles laqueos ustionis, quæ preces ex animo casto fundere, & manus puras ad cælum tollere prohiberet. *Corras. cent SC. Thol. c. 3. Sneidevv. de nupt. part. 4. n. 35.* Mauser *§. fin. Instit. de nupt. Connan libr. 8. com. c. 12. n. ult. Alber. Gent. 6. de nupt. c. 6. & seqq. Duaren. de divort. Alcia. in rubr. sol. matrim. & 6. parerg. 20.* 50. *Ration. cōtra sententiā Pontificiorū.*

Ultimum argumentum Bellarm. repetit incommodum, de lucro, quod adulter vel adultera sentiret ex peccato, & quod ea licentiâ adducti viri dedita opera in adulteria præcipites ituri essent, quò bono argumento sibi exosas liceret ejurare uxores. Sed, quantum ad lucrum, jam superiores, ubi idem argumentum proposuerat Bellarm. respondimus. Libidinem verò lascivorum virorum non magis irritabit nostra, quam Bellarmini sententia, si præsupponamus utrobiq; adulteros gravissimo supplicio non affici. Nam, qui semel verecundiæ limites transgressus, conscientiæ clypeum adulterio transverberavit, quid putes ipsum pensi facturum, utrum conjugium repetendi facultatem habeat, vel non, quia non patietur, lasciviam suam casto amori illigari, sed scortationibus & uxorum usurariarum permutatione animo suo potius satisfaciet, tum quia peccatum nō præsumitur abhorrere, qui fidem conjugalem tam temere fregit, tum, quia, in qua Republ. impune licet mæchari, in eadem & impune licebit scortari, & id genus homines non tam iræ divinæ quam supplicii corporalis metu intra terminos honestatis coërcentur. Sed, ut radicitus hoc argumentum subruamus, & multis litibus, quas ex impunitate adulteriorum pullulare rectè recenset Marty. *in 2. Sam. 11.* ansam præscindamus, pergamus, priusquam ad alias divortiorum causas abeamus, hanc subnectere quæstionem. 51. *Respons. ad ultimum arg. Bellar.*

Utrum adulteria ultimo & capitali supplicio puniri debeant, ubi consideratur de pœna adulterii ex jure ff. & C. nec non, quid propriè sit adulterium. Sect. 8.

1 Varia sententia de pœna adulterii.
2 Adulterium esse furto gravius.
3 Primum Hyettum statuisse in adulteros.
4 Explicatur lex Draconis & Solonis.
4 Lex Lacedamon.
5 Thebanorum & Heracleensium.
6 Platon. Cumaor. Gortin. &c.
7 Ægyptiorum & Romanorum.
8 Pœna varia à Romanis inflicta.
9 Germanorum & Neapolitan.
10 Lorens & Parthorum.
11 Qui pœnam adulterii usque in vitam extenderint.
12 Sacra litera adulterium morte puniunt.
13 Responsio ad impunitatem Iosephi.
14 Item ad locum Iohan. 8.
15 Reiicitur sententia Scoti, adulteros liberantis a morte.
16 Explicatur lex Romuli.
17 Item lex XII. tabular.
18 Primos Romanorum adulteros morte nunquam puniviße.
19 Fa e'e ignoscere peccatores peccatoribus.
20 Lex Iulia in adulteros.
21 Pœna adulterii sub Tiberio.
22 An lex Iulia irroget pœnam capitis.
23 Qui sequantur partem negativam.

1\. DE hac enim quæstione per omnes ætates variè sancitum, & disputatum fuit, *ut videre est apud Gell. lib. 10. noct. Att c. 23. Cal. Rhodig. lib. 20. lect. Antiq. c. 25. Alex. ab Alex. gen. dier. lib. 4. c. 1. Tiraquell. de ll. Conn. l. 13 Guido. de Fontani in collect. hist. Guibert. de dot c. 6. n. 25. Brechæ. in com. ad consuet. Turon. t. de doaire de femme noble art. 8. Tholos. lib. 36. Syntag. c. 6. n. 21. cum seqq. Menoch. cas. 419. a. n. 10. ad n. 30. Perer. lib. 16. Comm in Daniel. Godofr. de amor. lib 2. c. 3. Corras. Annot. 83. Arr. Tholos.*

2\. *Adulterium gravius furto.* Nec immeritò conqueritur Alciat *in l prob. 42. de V. S.* quod hodie, in civitatibus malè institutis, major ratio pecuniæ, quam morum habeatur, furesque laqueo strangulentur adulteri multentur pecunia, cum adulterium, tanquam probrum naturale, *ut in d. l. tradit Vlpianus*, gravius vindicari debeat furto, quod necessitas quandoque, & omnium rerum, ex jure primævo, communio, nec non consuetudo multarum probè institutarum gentium, excusatum quadamtenus reddit, quemadmodum ex ordine præceptorum Decalogi etiam deducit Martyr, quando gladium sisti in præcepto: Non Mœcchaberis, scribit, cum nec fur, nec falsarius amplius ad capitale supplicium rapiatur *in 2. Sam. 11.* Primum omnium in adulteros

3\. *Prima pœna in adulteros.* statuisse Hyettum virum Argivum, tradit Cæl *d. c. 25.* Postquam Molurus in adulterio uxoris cæsus deprehensus erat, & hinc tracta occasione, Draconé apud

Athe-

Athenienses simili severitate adulteros prosecutum fuisse. Ulpianus enim in *l. quod ait lex. de adult.* refert Draconis & Solonis legem, quod liceat adulterum, ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα, ut restituit Budæus, & sequitur Covarr. *part. 2. matr. c. 7. §. 7. n. 3.* seu ut Haloand. illic & Alciat. *4. de Verb. sign. post med.* secutus, ut ait, fidem Pand. Flor. ἐν ἔργῳ deprehensum occidere. Id quod pariter colligitur ex *oratione Lysiæ*, in qua de Eratosthenis adulteri nece agitur, & *orat. Demosth. κατὰ νεαρ.* & de lege Solonis asseritur à Plutarch. *in Sol. Faber. 3. Semestr. c. 21.* Quia & Pausanias *in Bœot.* apud Athenienses adulterium scribit fuisse capitale, & Polyb. *lib. 2.* absque dubio ex Græcorum lege loquitur, inquiens: *Si mœchus interficiatur, esto impune.* Lacedæmone tamen Adulteris legem Lycurgus non tulerat, cujus rationem rogatus quidam ex Spartanis, id propterea à legislatore omissum respondit, quod apud ipsos adulteria committi esset impossibile. Urgente autem illo, & dicente, *Quid si committerentur? Tum*, inquit, *in crimine prehensus bovem solvit tantæ magnitudinis, qui supra Taurum exerto capite Taigetum bibat*, quod cum fieri non posse intelligeret, qui rogarat, simul conjicere inde debuit, fieri quoque non posse, ut adulter oriretur in ea Republic., in qua tam facilè uxores commodato petentibus ex lege dabantur. *Plutarch. in Lyc.* Nihil enim tale turpe fuit Spartæ, ut ait Ælian. *lib. 3. var.* imo honestum quendam virum multarunt Ephori, quod neminem se deteriorem amaret, cum forte amasium ad meliorem frugem convertere potuisset. *Æl. lib. 3. c. 10.* Apud Thebanos & Heracleenses parum rigidè animadverti solitum patet ex Arist. *5. polit. c. 6.* ubi Eurytionem Heracleæ, & Archiã Thebis per seditionem evertisse Rempubl. scribit, quod ob adulterium, durius quam leges ferrent, puniti fuissent. Alligati enim palo & ad Numellam publicò risui in foro expositi fuerant, quæ pœna manebat adulteras etiam apud Cumæos. Convictas enim super lapide infami collocatas in medio foro, & meritis probris proscissas, probroso asino per vicos circumducebant. Gortinæi paulò secus lana coronatum adulterum per civitatem agebant. *Plutarch. in probl.* Nec Plato *lib. 8. de legib.* ulterius progreditur, quam ut infamiam irroget illi, qui sua uxore non contentus, semen, quod religiosè servare debuisset, meretricis aut pellicis gremio credidisset. Sed Diogenes ex eadem oriundus patria, cum Didymum quendam adulterum esse audiisset, censebat hominem suspendendum fuisse ex nomine. Frequens enim & multarum gentium consuetudine recepta lex fuit, ut in ea parte quis lueret, in qua peccarit. Ægyptii adulteras naribus, adulteros virilitate multabant, illas, ne appeterentur, hos, ne appeterent amplius. *Diod. Sic. lib. 1. bibl. th.* Romani eadem pertica solebant tractare in adulterio deprehensos, quemadmodum Bibienus Carbonem Actienum, & Publius Cervinus Pontium castravit, quos insectatur Horat. *lib. 1 Sat. 2.* dum ait:

> *Quin etiam illud*
> *Accidit, ut quidam testes, caudamq; salacem*
> *Demeteret ferro.*

Et morem hunc respicit Pythias Terentiana, quando Chæream ob stupratam civem à fratre violentissimo colligatum miseris modis, minitatur porrò passu-

4. Draco. & Solon.

4. Lacedæmon.

5. Theban. & Heracl.

6. Cumæi. Gortina. Platon. Diogen.

7. Ægyptii. Roman.

rum, quod mæchis fieri solet, *Quod*, inquit ipsa, *ego nunquam vidi fieri, neque velim*, *In Eunuch. act. 5. sc. 5.* nec non Plautus, quando mæchum ita remittit domum, ut maneat semper *intestabilis* Oldrad. *cons. ult.* & Julius Clar. *5. Recept sent. §. fornicatio. n. 26.* Judæis ob stuprum Christianis illatum virilia amputari scribunt, licet
8. Caccialup. *in l. omnes populi. de just. & jur.* non aliter puniendum censeat Judæum, quam Christianum. Quin etiam verberibus Ægyptii adulteros egerunt ad necem, *Diod. d. libr. 1.* quod & Romanis non displicuisse idem Horat. docet, inquiens:

Pœna varia Roman.

Ille flagellis
Ad mortem cæsus.

quibus verbis Acron, Salustium Crispum, Porphyrion C. Salustium tangi putat, quem Ascon. Pedianus & Serv. *in illud Virgil. 6. Æn. Quinq; ob adulterium cæsi*, in adulterio Faustæ, filiæ Syllæ, deprehensum ab Annio Milone flagellis cæsum refert.
9. Valer. *lib. 6 c. 1.* addit exempla plura. *Sempronius, inquit, Musca C. Gallium deprehensum in adulterio, flagellis cecidit. C. Menius Octavium nervis contudit. Carbo Actienus à Bibieno. Item Pontinus à P. Cernio deprehensi castrati sunt.* Apud Germanos, ait Tacit. *de morib. Germ. maritus accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo, ac per omnem vicum verbere agit. Publicatæ enim pudicitiæ nulla est venia.* Apud Neapolitanos quoque mulier publicè flagellatur, nisi maritus ex Zelo nasum ipsi præsciderit. *Franc Vivius in tract. comm. opin. lib. 2. verb. Adulter n. 4.* Saleucus Locrensis oculos effodi voluit adulteris, cujus filius cum ob adulterium ex patria lege damnandus esset, tota civitate supplicium honori parentis remittente, divisa pœna inter se & filium, primus sua obedientia docuit cives, leges non esse con-
10. vellendas. *Valer. lib. 6. c. 5. Ælian. lib. 12. c. 12.* In ipsam denique vitam supplicium extenderunt, Parthi, qui nullum crimen gravius adulterio vindicabant, *Iust. li. 41.* Arabes itē, *Strab. 16. Geogr.* & Aromatiferæ regionis incolæ, *Euseb. de præp. Evang. lib. 6. c. 8.* qui capitis supplicium irrogabant, Tenedi, qui utriusque adulterio obnoxii corpora securi dividebant, *ut refert Heraclid. in Polit.* quorum severitatem
11. imitatus Aurelianus stupratorem hospitis distractis arboribus discerpsit, *Vopisc. in Aurel.* & Macrinus adulterii reos junctis corporibus vivos incendit semper, *ut ait Capitol.* duosque milites, qui hospitis ancillæ vitium intulerant, vivis bobus inseruit, exertis capitibus, ut colloqui unà possent, donec morerentur. *Capitol. in Macr* Julius item & Augustus Cæsares, suos libertos capite multarunt, quod ingenuas matresfamilias stuprassent. *Sueton. in utriusq; vit.* Sed hæc profecta videntur ex disciplina militari, qua pœnas exacerbari necesse est: Capitale verò supplicium fundamentum habet in sacris literis *Levit. 20. Deut. 22. In histor. Susann.* item. *Ezech. 16. Ioh. 8 Gen. 38.* ubi partim igne. partim lapidibus ex lege Mosis ani-
12. madversum legitur in adulteras. *Perer. lib. 16. in Daniel.* Nec quicquam in contrarium probat captivitas Josephi, quia non accusabatur perpetrati, sed captati adulterii tantum, & tamen in carcerem conjiciebatur, cum iis, qui ad necem desti-
13. nati erant. Detinebat autem ipsum & avertebat gladium à capite immerente favor divinus, ut dicitur *Gen. 39.* ne via præcipiti ad supplicium destinatum rape-

German. Neapolit.

Parthor. &c.

retur,

retur, ut latè explicat Chrysost. *hom. 62. in Genes. sicut à fratribus eum eripuit, ut de consilio Ruben dimitteretur, de consilio Iudæ venderetur: Ita & nunc superna Dei manus Barbarum illum detinuit, ne in justi cædem rueret. Quid enim aliud prohibuisset hoc eum facere, cum intelligeret attentasse eum violare thorum suum? &c.* Quin etiam Ægyptiorum consuetudo, divinæ legi præjudicium non crearet. Nec expiravit legum harum ratio in novo testamento, quia Christus ignovit adulteræ. *Ioh. 8.* Remissio enim peccatorum non tollit officium magistratus. Volebat enim, ut qui immunis à peccato esset, ex Pharisæis initium lapidandi faceret, quo responso cum conscientias suas tangi sentirent callidi scribæ & Pharisæi, quandoquidem, ait Christus, ille te condemnare verentur, ne simul in se ferant sententiam, nec ego te condemno, quia non veni judicare, quam potestatem magistratui relinquo, & accusare non possum, quippe testimoniis & scientia facti destitutus. Alias enim 14.
Ezech. 18. dicitur: *Qui vitiavit alterius conjugem, an ille vivat?* & *Hebr. 13. Scortatores & adulteros judicabit Dominus. Proverb. 6. Adulter vitam perducit in perniciem, & famam in discrimen perpetuum.* Unde solidè refutatur argumentum Scoti *4. dist. 15. q. 3.* sic ratiocinantis: *Præcepto generali, de non occidendo, nemo detrahere potest, nisi qui præceptum edidit. At hic vetuit adulteras, capite plecti. Ioh. 8.* Nam & major laborat & minor. Quod enim de homicidio privato dictum fuit, ad supplicium publicum malè accommodat, cum gladium magistratus frustrà non gerat: Et condonationem culpæ Spiritualem, *Ioh. 8.* confundit cum conniventia & gratia Politica Scoti tamen argumento subscribit Vasque *lib. 1. controv. illustr. c. 8. n. 49.*

Romanorum leges pro temporum & præsidum Reipubl. vicissitudine multifariam mutatæ inveniuntur Nam Romuli legem in adulteras refert Halycar. 15.
lib. 2. Plutarch *in Rom* Gell. *lib. 10. c. 23.* Cato *in orat. de dote Manut. Bald. & Prattæus in l. Romul l. 15.* qua licet nefas esse sanciat, ut mulier digito tangat maritum adulterum, tamen male Cujac. *lib. 6. obs. 25.* & Martyr. *2. Sam. c. 11.* morte negant etiam adulteras à Romulo multatas fuisse, quia verbum ζημιῶν, quo utitur Halycarnon tantum multare significat, sed & gravissime corpore punire, ut notat Lips. 16
4. Annal. Tac. & Heig. *part. 2. q. 29. n. 41.* & Gellius *d. c. 23.* Verba legis profert nimis aperta: *In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine judicio impunè necares.* Sen. *contr. 24.* legem sic proponit: *Adulterum cum adultera qui deprehenderit, dum utrumque interficiat, sine fraude sit.* Decemviri porro in leges 12. tabul. ex Rep. Atheniens. transcripserunt hanc: *Mœchum in adulterio deprehensum necato*, ut est apud Oldendorpium, & hoc datũ fuit justo dolori læsi mariti. De judiciis enim, 17
quæ data sint & acta in adulteros, ab ætate legum 12. tabul. usque ad Augusti tempora, rem incertam esse notat Ærod. *lib. 7. rer. judic. t. 1. c. 4.* Augustinus *lib. 3. de civit. Dei. c. 5.* testatur, antiquos Romanos, quamvis aliqua damnatione, nunquam tamen morte punisse adulteras, & Acron. *in illud Horat. Galba negabat. 1. Sat. 2. Galba dicebat non jure factum, ut testes amputarentur mœchis, quia primo adulteriis pœna pecuniaria erat,* & certè Fabius Gurges aliquot matronas ex hoc crimine pecunia donasse scribitur, *Liv. lib. 10.* quod Ærod. *d. c. 4.* exemplis eorum, qui stupri & adulterii causam coram populo dixerunt, demonstrat. Semper enim inventi 18.

venti sunt Galbæ JCti similes, qui, quam alii pœnam jure inferri adulteris censebant, detestarentur ut iniquam proprio scilicet tergo metuentes, ut taxat Horat. *1. Satyr. & ibi explicant Acron, Porphyr. & Ascens.* Nam & Augustus propterea legem Juliam, à se rogatam, segniùs executus creditur, quod lectos alienos permingere licentius, quam Imperatori fas fuisset, soleret. *Dion. & Suet. in Aug.* Sicut

19 *Fures parcere furibus.* tamen Sybarita quidam puerorum moderator *apud Ælian. libr. 14.* ficum, quem prohibuerat metu plagarum tolli à puero, victus cupidine, ipse sustulit & avidè abligurivit, aut sicut Crassus, avaritia nulli secundus, omnes avaros fontico odio prosequebatur, *Plutarch. in Craß.* & Cato, qui non obscurè libertinæ assuescebat, Manilium senatu movit, ob solum osculum uxori lasciviùs impressum, *Plut. in Cat.* Ita Augustinus filiarum scortationes longè graviori supplicio prosecutus est, quam mos & mollities ejus temporis ferebat. *Sen. 6. de benef. c. 23.* Legem quoque Juliam ex integro sanxit, *ut ait Sueton. in Aug.* sumtuariam, de adulteriis, de

20. *Lex Iulia.* pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus, ad quam procul dubio oculum intendit Horatius *lib. 4. Od. 5.* inquiens:

Culpari metuit fides.
Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos & lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperæ.
Culpam pœna premit comes.

Paulò post tamen Juvenalis *Sat. 2.* exclamat:

Ubi nunc lex Iulia? dormis?

Quia enim amara erat, atque *ut idem ait,*

Ipsis Veneri Martiq; timenda.

21. *Pœna sub Tiberio.* Primorum Imperatorum, huic crimini nimiùm obnoxiorum incuriâ, indormivit, & pristinus mos impunitatis reviviscere cœpit. Nam Tiberius ipse deprecatus est adulterii graviorem culpam, ne exemplo majorum à propinquis suis ultra ducentesimum lapidem removerentur, *Tacit. lib. 2. annal.* & Senatus gravibus decretis, *ut ait idem ibid.* libidinem fœminarum coërciturus, Labeonis uxorem, adulterii convictam in insulam Seriphum abdidit. Gravem hanc pœnam vocat Tacitus, quia de cætero Tiberius propinquis reddebat potestatem animadvertendi in matronas prostratæ pudicitiæ, more majorum, *Sueton. in Tiber. c. 35.* de quo ma-

22. *An lex Iulia irroget pœnã capitis.* jorum more, nihil nobis certi constare, vel ex legibus, vel ex historiis, paulò ante diximus, quemadmodum dubios quoque nos facit §. *Item lex Iulia Instit. de publ. jud.* utrum Augustus per legem Juliam pœnam capitis irrogarit adulteris, vel minus, quem nodum ne Accurs. quidem solvit *in l. Sejo. de testib. & l. si quis viduam. de*

23. *Sententia negans.* *quæstion.* Vero tamen propius videtur, ante & per l. Juliam, adeoque ut JCti in hac quæstione loquuntur, de jure Pandectarum pœnam sanguinis nunquam fuisse inflictam, quæ est opinio *Ioh. Fabr. Cujac. Hottom. Bald. in d. § Item lex Iulia. Item Hott. q. 23. Illust. Cujac. obs. lib. 6. c. 11. lib. 20 c. 18. lib. 21. obs. 17. Donell. ad l. transigere. n. 6. C. de transact. Conna. lib. 5. c. 7. num 3 Alciat 5 Parad. c. 8. Tiraq. l. 12. Connub. Brisson. lib. ad l. Iul. adult. c. 2. verb. qui stuprum adulteriumve. Cæsar. Costa. lib. 1. ambig. cap. 56.*

c.36.Menoch.arb.jud.cas.419.n.31.& seqq Covar.part.2.de matrim.c.7.§.7.n.25. Martin Delrio ad l.transigere n.100.& seqq C.de transact.Heig part.2.q.29.n.63. Petr. Fab. Semestr.lib.2.c.5.Lips. ad 4. Ann. Tac. Nam quoties præsupponitur in ff. Adulteris vitam non esse ademtam? Cur enim à testimonio ferendo repelleretur adulter, si in Rep. vivere ipsi non liceret? *l.scio.l.ex eo.de testibus.* cur milites adulterio contaminati repellerentur à signis, *l.qui cum uno.§ adulterii.ubi gl. de his, quib. & indign.* & cum infamia dimitterentur, *l.2.§ miles.de his,qui not infam.* sicut Trajanus militem in hoc crimine deprehensum statim juramento solvit & turpiter dimisit? *Plin.6.Epist.ad Cornel.* Cur adulteras abigeret lex ab honesto matrimonio, si abigendæ potius essent à vita? *l.Claudius,ubi gl.de his,quib.ut indign.l.si quis viduam de quæst.* Disertè Augustin.*3.decivit.Dei.c.5. Romani adulteras feminas, quamvis aliqua damnatione,nulla tamen morte plectebant.* Nec satis ponderis inest dicto §. *item lex Iulia,* quem in contrarium afferunt Corrasius *lib.2.Mis.c.1.in fin.*Goddæ *ad l.101. n.4.de V.S.* quia loquitur de l.Julia, prout tum temporis accessionibus constitutionum Imperialium aucta erat & ampliata. Nam & puerorum stupratoribus ibidem dicitur ex l.Julia infligi pœna capitalis, cujus rei vestigium nullibi comparet, ante *l.cum vir.C.de adult.* Crescentibus enim sensim delictis Imperatores supplicia irrogarunt graviora, adeò ut arbitrariam adulterii pœnam extitisse Menoch *d.cas.419.n.46.*Mauser. *1.de nupt inst.§.si advers.vers. continentur,* & partim etiam Godd. *ad l.inter stuprum 101.n.4.de V.S.* sentiant, cum tamen ex deprecatione Tiberii *apud Tac. 2. annal.* certitudo pœnæ satis convincatur, ut etiam *ex l. si quis viduam.ff de quæst.* & capitalem fuisse, constet *ex l.castitati. C. de adult.* quam Covarr. *d.§ 7.n.25* interpretatur, attento jure Codicis, quia exilium, etiam perpetuum, capitale non dicitur, ut notat Igneus *in l.1.§. ultimum itaq; suppl. ad Syllan.* Esto: Augustus ipse aliquando capite plexuerit adulteros, *Apul.9. Metam.* Ex certis circumstantiis augendum sibi putavit supplicium, sicut Proculum libertum mori coëgit, tum quia in dignitatem matrumfamilias, quas devotiùs revereri debuisset, gravius peccaverat, tum quia frequentius ad idem facinus redierat. *Sueton.in Aug.c.54.* Tiberius, etiam cum rigidè jus diceret, ultra relegationem non processit, *Sueton in Tib c.35.Tacit.lib.2.annal.* Trajanus militem tantum turpiter dimisit: *Plin.lib.6.Epist.* Macrinus milites bobus inseruit, ut supra diximus, *ex capit:* sed disciplina militaris graviorem pœnam exigebat in milite, & præcipuè, qui non simpliciter, sed in hospitis ancillam stuprum commiserat, hospitiūque suum ingrato ausu conscelerat, quæ causa conjecit Aurelianum quoque in severitatem insolitam, contra stupratorem hospitæ militem. *Vopisc. in Aurel.* De Alexandri Severi sententia dubium est, utrum, quæ de capitali pœna assumuntur *in d.l. castitati. C ad l.Iul. de adult.* à compilatoribus sint adjecta, vel ex scrinio ipsius Alexandri profecta. Primum enim Constātinum temeratores nuptiarum gladio feriendos sanxisse putat Brisson. *in d lib. ad l.Iul de adult. in l. quamvis. la. 2. C. eod.* cujus tamen postrema verba, quia non inveniuntur in Theodos Codice, unde constitutio extracta est, iterum à Treboniano assuta videntur. Jam tamen ante Constantinum, Diocleт. & Maximian. adulterium recensuerunt inter ea

Margin notes: 24. *Ejus ratione.* — 25. — 26 *An pœna adult. fuerit arbitraria.* — 27. *Quo tempore Romani cœperint adult. capite punire*

Ii crimi-

crimina,quæ sanguinis pœnam ingerunt. *l.transfigere. C. de transact.* & Hieron. suo tempore,adulterium capitale facit *in Epist. ad* Innoc. de muliere septies icta. Natus autem est sub Constantio Imperatore. Pœnam hanc in viris retinuit Justinianus,licet de muliere mitius statuerit,quam virgis cæsam ablegat ad pœnitentiam in monasterium.*Nov.134.c.10.§.si vero. Auth. sed hodie.* C. *ad l. Jul. de adult. cui consentit c.gaudemus. de divort.* Utrum verò rectè hoc sit vel à Justiniano statutum, vel à Canonibus receptum, obiter, priusquam pœnas pertexamus,placet contueri.

28. *Utrum extremum supplicium famina adu teru remittendū.* Nam Romulus prorsus contrarium olim statuit, cujus legem repetit Gell. *lib. 10.c.23.In adulterio,si uxorem tuam deprehendisses,sine judicio impune necares: Illa te,si adulterares,digito non auderet tangere.* Et si definitionem adulterii ex lege civili metiri velimus,non dubium est,quin magis inclinet in legem Romuli,quam Justiniani,ut ex paulò post dicendis apparebit.Quin etiam,quod Romulus denegavit fœminis facultatem accusandi maritos , quam concessit viris in fœminas,

29. *Mulieribus non licet repudiare viros.* *teste Plutarch.in Rom.* idem decretum habemus à Severo Antonino *in l. 1. C. ad l. Jul.de adult.* & repetitum à Constantino *in l.placet.C.Theod.de repud.* ubi sancitur: Viro licere repudiare uxorem , sed non uxori virum , quæ lex derivatur inde ab exorsis Romuli, *Plut.in Rom.* & consentit cum sacris literis, *Deut.24. Malach.c.2. Joseph. 5. Ant.c.9.* ubi conceditur viris,ut dimittant uxores, Mulieribus verò eandem factam esse potestatem nullibi legitur. *Cal.Rod.lib.28.antiq.lect.c.16 Cujac.c.9.de spons. Alber.Gent.6.de nupt.c.21.* Ratio quoque reddi potest,ex reverentia, quā mulier debet viro,*l.1.§.7.de rei ux.act.l.14 §.ult.solut. matrim. quemadm.dos pet.* In jus enim sine venia vocari non potest,cui reverentia debetur.*l.generaliter.de in jus voc.c.Episc pus.12 q 2* Verum ex ratione hac nihil convincitur, nisi sine venia & jussu prætoris non posse mulierem provolare ad accusationem viri. Nam hodie

30. Carolus V.mulieribus quoque veniam & licentiam indulsit deferendi maritos criminaliter,& ad corporis pœnam infligendam accusandi, *In constit.crim. c.120.* & jam olim Augustinus *in qq.Vet.& Nov test.q. 111.* à Juliano factam repudiandi potestatem mulieribus scribit,in dubio relinquens, an Didio, vel Apostatæ mutatio hæc legis Romuleæ asscribi debeat. de qua tamen re non opus est, ut scrupulosè disputetur,cum jam filia Ciceronis irato viro,*Cic.14 fam.13.*& soror Triarii,nupta Bruto,marito è provincia venienti,nuncium remiserit,*Cic.8.famil.7.* quod colligere licet etiam ex illo Martialis: *Mense novo Jani veterem Proculeja maritum Deseris,atq, jubes,res sibi habere suas.* Alber. item Gentil.*6.de nupt.c.21.*in mul-

31. tis legibus ff repudiantium mulierum mentionem fieri notat. *l.42.de jud.l.57.de don.int.vir & uxo.l.34.38.sol matrimon.* & Scipio idem usu receptum in Anglia ostendit ex repudio,quod Cunhildis Henrico regi misit ob adulterium. *libr.3. de don.inter vir.c.21.ex Malmesb lib.11.c.12.* Theodosius parem potestatem repudiandi concessit fœminæ,*l.consensus.C.de repud.* quæ conceditur viro à Constantino,& id quidem magis ad mentem sacræ scripturæ & sententiam Canonum , quia vir & uxor judicantur ad paria, & adulterium in utroq; sexu pari ratione damnatur.*c.Christiana religio.32.q.5.* Nec viro licet,quod mulieri non licet. *c. nemo.32. qu.4.*

qu.4. Apostolus cum dixisset, *Vxorem non habere potestatem sui corporis*, statim subdit: *nec vir sui potestatem habet, sed uxor. 1. Cor. 7.* Christus æstimat adulterium ex eo, quod adulter separet se à carne, cui Deus ipsum implicuit, *Matth. 19. Marc. 10.* Atqui tam solvit unionem hanc maritus, quando à fide conjugali abscedit, quam quando mulier alienum admittit, *ut docent Scholast. 4. sent. dist. 5. Hier. ad Ocean. de Fabiol. August. lib. 2. de adult. conj. ad Pollent cap. 8.* Moses disertè ait: *Deut. 22. Lev. 20. Siquis adulterium perpetraverit cum uxore proximi sui, moriantur ambo, adulter & adultera*, quo fortasse respexit Mauritius Elector Saxon. quando pari pœna prosecutus est maritum & uxorem in adulterio deprehensos, *part. 4. n. 19.* cum Landrecht. *lib. 2. ar. 13.* mulieres Virgis tantum cæderet, & Scabini Lipsenses, deficientibus monasteriis, in quæ detruderentur, in exilium mitterent. *Rubr.* von allerley straffen und pein. *t.* vom Ehebruch *cum seqq. post fin. prot. Chiliani.* Esto mulier 32.
gravius peccet in familiam & maritum, cui præterquam quod fidem frangat, supponit alienum hæredem, quam rationem tangit Papinianus in definiendo adulterio, tanti tamen is excessus non est, ut virum à pari pœna excuset, quia pœna adulteris non infligitur, propter suppositum partum, sed propter sacrilegam perfidiam, & injuriam, culeo & serpente dignam, quâ contra datam fidem alter conjugum alteri se suffuratur, & subdolè se transfert ad alienam impuram carnem. Nec mulieres excusat, quod præ fragilitate sexus, minus sint scientes legũ, & facilè seducantur. Nam, ubi agitur de jure divino & naturali, contra quæ peccat adulterium, *l. probrum. ibi Alciat. de V. S.* nulla valet excusatio, quæ ex ignorantia petitur aut imbecillitate. Proinde, licet repudia viris permissa sint in solatium miserarum mulierum, quarum sub iniquo imperio nimis dura foret conditio, nisi dimitti possent, postquam fastidium viris creare cœperunt, tamen in cæteris, tantum abest, ut mulier propter fragilitatem sexus, aut vir propter dignitatem in atroci delicto, alter præ altero excusari possint, ut vir potius, quia est caput mulieris, exemplo ipsi prælucere debeat, quod Augustinus probat dicto Antonini: *Iniquum esse, ut viri exigant à mulieribus fidem, quam ipsi præstare nolint. l. si uxor. 13. §. judex ad l. Iul. de adult.* & Seneca dicit: *Scis improbum esse, qui ab uxore pudicitiam exigit, ipse alienarum corruptor uxorum. Epist. 94. paulò post princ.* Chrysost. *1. Cor. hom. 19. In aliis gaudeat vir prærogativa, in pudicitia minus.* August. *c. 2. 32. q. 6. Si dicturi estis uxores, servate vos uxoribus vestris. Quales vultis eas invenire, tales & ipsæ inveniant vos. Quis juvenis est, qui non castam velit ducere uxorem? & si accepturus est virginem, quis non intactam desideret. Intactam quæris? intactus esto.* Simplic. *in com. Enchir. Epict. Iustum est, ut castitatis fides, quam maritus ab uxore stipulatur, etiam uxori vicissim à marito servetur.* Ambros. *lib. 1. de Abrah. c. 4. Nemo blandiatur sibi de legibus hominum: nempe qua mitius agunt cum marito fidem frangente, quam cum adultera uxore.* Egimus de pœnis adulterii, quæ usu receptæ fuerunt multis gentibus & præcipuè Romanis: superest, ut priusquam legem divinam & Codicis confirmemus, hodierna quoque, quæ apud nonnullas nationes in usu sunt, supplicia consideremus. Saxones retinuerunt in viris gladium, in mulieribus fustigationem, substituta relegatione in locum detrusionis in monasteriũ, *lib. 2.* Landrecht

33.

34. **Non licet viro quod non licet mulieri.**

35.

art.13. Weichbild. *t.* von allerley ubelthat unnd derselben straffen / Erstlich von Ehebruch. *paulo post princ. sentent. Lipsens. post spec. Saxon. & post finem processs. Chilian. t.* vom Ehebruch. *Fachs post spec. Sax. t.* von peinlichen straffen. *Wesenb. ff ad ad J. Iul. adult. n.18. Beust part.2. de matri.c.18.& 19. Rauchdorn. proc. crim. t de Adult. Heig. part.2.q.29.n.72. Mauser inst. de nupt. ad §. penult verb. continentur Schneidevv. de nupt. part.4.n.25.26. Mod. Pistor. consf.3.n.65. & seq.* Mauritius verò Elector in novis constitutionibus, præter alia, dum discrimen tollit, inter conjugatos & solutos, mitius quoque definit plectere mulieres, *part.4. Const.19.& ibi Dan. Moller.* Carolus V. *in const. crim. c.120.* ad prædecessorum leges Judices remittit. In inferiori Saxonia, fœdus maritale, à neutra parte, absque periculo capitis violatus, & in eo imitantur, quò antiquiorem, eò laudabiliorem Germanorum morem, à Tacito *in lib. de mor. Germ.* descriptum: Petrus tamen de Ravenn. *in Alphab.* in Alemannia scribit adulterum non puniri pœna capitis, & Bavari quidem Argentinenses, Tyrolenses, ut plurimum pecunia crimen tam fœdum expiari sinunt, *Heig. d. q.29.n.75.* quæ lenitas etiam Genevenses pervaserat, ac nescio an prorsus correcta sit, licet legem capitis latam asserat Beza *in tract. de repud.* Lubecenses nimis molliter prima vice deprehensum maritum cum maritata 60. marcis, id est, 30. thaleris multant: secundâ relegant aut exponunt ad patibulum, &c. *lib. 4. t. 6. art. 2.* Italorum statuta pro varietate urbium & regionum varias pœnas infligunt, sed quæ maxima ex parte desinant in multam. Bononienses & Perusini ducentis libris, *Barbat. consf.63. col.1. lib.4. Corneus consf.114. col.1.* Patavini quingentis, *Menoch. arb jud cas 419 n.86.* Florentini mille. *Barbat. consf.87. col.5. lib.3.* adulteros multant. Neapolitani adulteram publicè flagellant, *Viv. libr. 2. comm. opin. Adulteri. n.4.* ut & Mediolanenses, qui interdum, pro qualitate facti, exilium superaddunt ex arbitrio judicum. *Jul. Clar. 5 rec. sent §. adulterium.* Nec mirum, si tam levi bracchio tractent hoc scelus Itali, cum Alexander III. illud inter leviora & minoris momenti crimina reposuerit. *c. at si cleric. §.1. de jud.* Apud Hispanos ex legibus Regiis *l.1.t. de adult. lib.4. For. & l.2.t.15. lib.8. Ordin. l.80. Taur.* accusati & convicti à marito adulter & adultera per sententiam condemnantur quidem, sed mariti arbitrio committuntur, ut eos aut occidat, aut ex indulgentia dimittat. Nec tum adulteri cæde peccare maritum, quia tutus est autoritate legis & jussu magistratus, disputant Medin. *de restit. q.7. caus.4. Covarr. d. §. 7. num.27.* Apud Gallos non tantum non magno vitio, sed ingeniosæ quoque laudi duci adulteria testantur, quos hujus rei testes citat Clarus *in d. § adulterium.* Nimirum Petr Faber *in § ex scripto. inst. de jur. nat gent. & civ. in l.1. C. quæ sit longa consf.* Guilielm. Benedict. *in c. Raynutius. verb. cuidam Petro n.62 de test.* Sylv. nupt. *lib.1. n.10.* Sexaginta enim solidis multari adulterum idem testatur: Guido *q. 205* centum in urbe Gratianopolitana, Cravetta decem tantum *in consil.127.n.10.* Et licet Curiæ coactæ fuerint ad graviores progredi pœnas, ut contrà obiiciunt, quibus prædictorum testimonium non placet, Tiraq. *l.13. Connub n. 8.* Ant. Guibert. *de dotib c 6.n.25.* Boer *decis 97* Corras. *in Arrest. Thol annot.83.* tamen vix ultra virgas processerunt. Nam servus, quem suspensum refert Pap. *lib.22.t.9. Arr.4.* gravius extra

36. German.

37. Ital.

38. Hispan.

39. Gallor.

extra ordinem ex eadem ratione puniri debuit, qua Augustum suprà dixi intendisse pœnam Proculo liberto, & Aurelianum, Macrinumve militi. Non solùm enim matronam, sed & hospitam suam vitiaverat, quod facinus eò erat deterius, quò plus reverentiæ debuerat Dominæ, & minus in Heri thorum quid committere.

Ut igitur ex tot opinionum, legum & consuetudinum varietate, certi quid deducamus, certò præfiniendum est & præcognoscendum à principio, quid per adulterium propriè intelligamus. Lex Julia stuprum & adulterium promiscuè & indifferenter accipit, *l. inter liberas. 6. § 1. ad l. Jul. de adult. l. inter stuprum 101. de V. S.* & Budæus infinitis testimoniis probat: stuprum plerumque poni pro adulterio, genus pro specie, quia omne adulterium stuprum est, sed non contra. *Clar. § stuprum. § fornicatio. § adulterium lib. 5.* Stuprum enim propriè in viduam, aut virginem, *d. l. 6. § 1. l. stuprum. ad l. Jul. adult. l. Eum qui 18. C. Eod. d. l. 101. de V. S. l. penult. de concub.* quia, *Qui homo unquam pro mœcho vidit in domo meretricia prehendi quenquã,* ut ait Terentianus Parmeno, *in Eun. act. 5.* eò, quod virginitas, quæ imminuitur stupro, deflorari non possit in meretrice, ubi nulla est, *l. palam. de rit. nupt.* & denique in puerum committitur. *l. 1. § qui puero. de extr. crim* §. Item lex Iul. *instit. de publ. jud.* Adulterium verò in nuptam, modò honestè & non meretricio more vivat. *d. l. 6. § 1. d. l. 101. in pr. d. l. stuprum. l. fugitivus. 225. de V. S. l. 22. 29. 33. C. ad l. Jul. de adult.* nec de ea re ullum dubium est, sed quia JCti adulterium tantum definiunt per violationem alterius thori, & Tryphon. *in d. l. fugitivus,* adulterum esse dicit, qui matremfamilias alterius corrumpat, aliter necessum est sentiant de adulterio, quam Canones & sacræ literæ, quicquid contradicere velit Menoch. *arb jud. cas. 420. n. 108. & seq* Secundum leges civiles enim adulterium nunquam committitur respectu viri, sive conjugatus sit, sive minus, sed respectu uxoris tantum. Si enim conjugatus rem habeat, cum virgine, vel vidua, vel meretrice, quia alterius thorum (Thorus enim, ut domicilium, soli viro ascribitur *l. mulierem. 5. de rit. nupt. l. cum in te. 6. C. de donat. ant. nupt.*) non ascendit, unde Festus, derivat adulterium, *lib. 1.* quasi *ad alterius thorum accessionem*, nec *matremfamilias corrumpit,* ut ait Tryphon. *d. l. 225.* nec partum ex altero conceptum supponit, unde Papinianus adulterium deducit. *l. 6. § 1. ad l. Jul. adult.* propriè secundum jus civile adulterium non committit, cui consentit lex Romuli *apud Gell. lib. 10. c. 23.* & Anto. Faber. *in Jurispr. Pap. t. 9. princ. 2. Illat. 25.* hinc reddit rationem legis *1. C. de adult.* in qua prohibetur mulier virum accusare adulterii. Sed, ejus rei alia ratio melior paulò ante fuit assignata. *Cyn. in l. 1 C. adult. Tiraq. l. 1. C. nn num. 43. & seq.* Nam si propterea mulier prohibetur accusare maritum, quia is adulterium adulterando non committit, cur mulier tantum, & non quævis persona prohibetur eum deferre? Deinde accusari saltem posset, si cum maritata rem habuisset, quia ejus respectu etiam ex jure civili adulterat, alienum thorum accedendo. Deniq; Cato in l. Romuli expressè dicit: *Virum quidem adulterare, sed nihilominus digito ab uxore non tangendum.* Nec refert, si excipias cum Azone *in sum. C de adult.* maritum quoque, dum solutam accedit, thorum violare, sed suum. Nam adulterium de nomi-

40. *Quid sit adulterium.*

41. *Stuprum.*

42. *Dissensus LL. & C.*

43. *Adulterium non committi nisi in matremfam. de jure civili.*

44. *Ratio legis 1. C. de adult.*

45. *Nemo suum thorum adulterare dicitur.*

nominat Festus non ad suum, sed ad alterius thorum accessum, *adde c. lex illa 36 q. 1. c. non mœchaberis. 32. q. 5.* & Papinianus nomen componi ait: *propter partum ex altero conceptum. d. l. 6. §. 1. de adult.* Quin etiam in propriam uxorem nemo magis adulterium, quam rerum suarum furtum committere potest. μοιχεύει οὐδεὶς ait Arist. *5. Eth. c. 11.* τὴν ἑαυτοῦ, οὐδὲ τοιχωρυχεῖ τὸν ἑαυτοῦ τοῖχον, οὐδὲ κλέπτει τὰ ἑαυτοῦ. & in summa, nemo potest sibi ipsi injurius esse, etiam dum manus sibi violentas infert, nisi distinguas, inter animum & corpus, aut injuriam hanc dicas redundare in totam Rempubl. *d. c. 11. in pr. & fin.* Ambrosius quidem *lib. de Philos.* vocat uxoris adulterum, *qui in usu conjugali verecundiæ & honestatis nullam rationem habet,* & Hieron. ait: *1 contr Iovin. c. 5. Adulter est in suam uxorem maritus ardentior*, sed dubium non est, quin loquantur Metaphoricè & similem adultero statuere velint

46. maritum lascivum & uxoris pudore ad libidinem abutentem. Propriè enim adulterium non perpetrari, nisi in alienam matremfamilias ex supra citatis legibus patet, & asseritur à Cyno & Dd. *ad l. 1. à Salycet. ac aliis ad l. Eum, qui duas C. de adult. Azon in sum. C. Eod. Mauser. § si adversus. inst. de nupt. Ang. Aretin. in §. novissimè. inst. de publ. jud. Alciat. Forner. Brech. Godd. n. 10. ad l. inter stuprum 101. de V. S. Cujac. ad t. C. ad l. Iul. adult Wesenb in parat. ff. ad l. Iul. adult n. 4. & seq. Clar. in d. §. adulterium. num. 2. Placa de delict. c. 41. n. 35. Gryll de pœn. omnif. coit. lib 3. §. 6. n. 12. Anton. Fab. Iurisp. Papin. t. de nupt. princ. 3. Illat. ult. Heig. part. 2. q. 29. n. 8. 9. Socin. sen cons. 148. lib. 1. Roland. cons. 74. n. 12. lib. 1 Dec. cons. 311. col. 2. Eberhard. cons. 179. n. 24.* ita ut maritus, etiamsi fidei symbolum frangat, adulter tamen prius dici non possit, quam si rem habuerit cum maritata, respectu cujus adulterii labes oboritur.

Non esse adulterium, nisi cum maritata.

47. Sed hic videtur iterum dicendum cum Hieronymo. *in Epist. ad Ocean. Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit.* Nec enim dubium est, quin gravius peccet uxoratus, qui cum maritata, quam qui cū soluta rem habet, *Clar. d. §. adulterium. n. 2.* quia injuriam facit maritatæ viro, & mulieri causam præbet non simplicis fornicationis, sed adulterii, unde hoc cri-

Reprobatur sententia legum civil.

48. men Saxo vocat, Oberhureren/ *ut est gl. Landrecht lib. 2. art. 13. verb.* vnd die Oberhureren. *Mauf. d. § si adversus. inst. de nupt. Beust. de matrim. part. 2. c. 27. Sneidevv. part. 4. de nupt. n. 26.* quod solum pro completo adulterio accipiunt statuta Lubecens. *lib. 4. t. 6. art. 2. & 3.* Cæterum & is adulterii reus est, qui, licet uxoratus non sit, uxorem tamen alterius stuprat, contrà quàm sentit *gl. in d. art. 12. gl. & Salyc. in rubr. & l. 1. C. de adult. Mauser. & Sneidevv. d. loc.* quia nova constitutio Electoris Sa-

Oberhureren.

49. xoniæ, *part. 4. const. 19.* eundem comprehendit, & de jure civili, quia violat alterius matremfamilias & partum alienum supponit, non potest adulterii reatum effugere. Solum uxoratum, si solutæ se misceat, excipit Papinianus, & id rectè etiam secundum sacras literas fieri disputat Heigius *d. q. 29. à n. 8. ad n. 19.* licet prædicta *const. 19.* prorsus contrarium sanciat & idem placeat Theologis, Canoni-

Liber cum uxorata cōmittit adulterium.

50. bus, & quibusdam ex JCtis. *gl. in fi. ad l. 1. C. ad l. Iul. de adult. Menoch. cas. 420. n. 108. arbitr. jud. Godd ad l. 101. n. 10. de V. S. Beust. c. 17. & 18. part. 2. Matrim. Blas. Monner. de matrim. c. 5 Wesenb. in parat. ff. d. t. n. 18. Canones, qui repugnant, c. non mœchaberis. 23. q 5. c. nemo sibi blandiatur. c. dicat. 32. q. 4. c. non mœchaberis. 32. q. 6. c. transmissæ, ubi Panorm.*

Non maritus cum libera de jure civili.

Panorm. de eo, qui cogn. consang. ux. Petr. Mart. in 2. Sam. c. 11. Zanch. de coniug. c. 3. th. 3. Wolfgang. Muscul. in prae. 7. Decal. De Chrysostomi. ex com. Ep. ad Thessal. Augusti. ex c. 11. de fid. & bon. oper. de bon. conj. cap. 4. Hieron. & aliorum sententiis, operosè referendis non est, ut sim sollicitus, cum eorum verba legantur inter Canones. Rationem traho ex verbis Christi, qui mœchari dicit eum, qui separat carnem à Deo conjunctam. *Matth. 5. & 19. Marc. 10.* Tam autem eam separat conjugatus, etiamsi scorto tantùm aut virgini se agglutinet, quam si ad alienam transeat uxorem. Augustinus *c. 4. de bon. conj* ait: *Adulterium esse violationem fidei coniugalis, & paulò post: esse concubitum contra pactum conjugale*, & hinc infert: *Cum vir ad alienam accedit uxorem, sive sit libera, sive conjuncta, adulterium committitur ab eo, qui maritus est.* Lactantius probè definit adulteram: *lib. 6. c. 23. quæ compagem corporis in diversa traxerit*, sicut Alcumena sinceritatem fidei suæ è contrario hinc probat: *Vt mihi extra te unum mortalis nemo corpus corpore contigit, quo me impudicam faceret. A. 2. in Amph. Plaut.* Non minus autem solvit compagem vir ad scortum prolapsus, quam uxor, ad adulterum, & proinde & hanc speciem sub adulterio comprehendimus, cujus pœnam hîc statuimus capitalem, & quidem ita, ut *ex l. transigere. C. de transact. l. castitati. l. quamvis C de adult.* gladius & pœna sanguinis irroganda sit. 51. *Quod refutatur.*

52. Nam licet lex forensis Judæorum expiraverit cum Republ. ut Ceremonialis, cum templo: tamen, quando ratio generalis assignatur, *ut Lev. 20. & Deut. 22.* vigente ratione, vigere legem ipsam necesse est. Vult autem, adulterum morte plectendum esse, quia injuria affecit domum proximi, *Deut. 22. v. 24.* adulteram, quia fregit fidem, & volens admisit adulterum. *ibid.* Si enim putamus, furtum capite à nobis jure plecti posse, quod nullo sacræ scripturæ suffragio licet, qua oscitantia sinimus evanescere pœnam capitalem in eo crimine, quod furto tantò gravius censet Hieron. *in Amos*, quantò impensius quisque uxores, quum res cæteras amat, & æquiori animo fert, rerum suarum jacturam, quam stuprum uxoris? *Furtum, quod necessitas sæpe imperat*, ait Salomon. *Prover. 6. non tam est propudiosum, & si detegatur, expiatur septuplo. Sed qui adulterium perpetrat, stultus est, & vitam perducit in perniciem, & maculam plagamq. sibi contrahit indelebilem.* An justiores rerum Censores nos æstimamus, quam Deum ipsum, qui cum furtum à capitali supplicio exemerit, & eidem adulterium subjecerit, nos versis pœnis adulteros pecunia, fures capite multamus? Hoc est: *Ratio ex lege divina.* 53. *Adulterium gravius furto.*

Scutica dignum horribili sectamur flagello. sed adsit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas, *Horat. 1. Sat. 3.*

quamquidem regulam, si ex gravitate pœnæ æstimare velimus, non dubium est, quin sacræ literæ adulterium deteriori loco habeant, quam furtum. *Omne enim peccatum*, ait Paulus. *1. Cor. 6. quod homo committit, extra corpus est: qui autem scortatur, in corpus suum peccat*, quia, cum ex scorto & scortatore fiat unum corpus, *ut ibid. docet Apostolus*, non potest non corpus suum intimè & medullitus defœdare, qui illud confundit cum impuro scorti sanguine. Licet enim tam furtum, quam adulterium probrum esse naturâ turpe, affirmet Ulpian. *l. probrum 42. de V. S.* & ibi confirmet Accurs. ex eo, quod utrumque Decalogo sit interdictum, tamen

Alciat.

Alciat. *in d.l.42.verb.furtum,(quem refutant ibid. Forner. & Godd.)* adulterium multò esse turpius disputat, quam furtum, cujus turpitudinem potius ex civili lege, quam naturali accersendam putat, dum interim adulterium apud omnes gentes, quibus sacra cõnubialia cognita fuerunt, summo semper odio habitum fuit, Gyarisque & carcere dignum. Et miror, quid Eusthatio *lib.2.Eth.c.9.3.Eth.cap.* 54. Bolognet. *de jur. & aquit c.30.n.13.* in mentem venerit, quod adulterium et quia *Et nullo prætextu excusandum.* rit, ad expilanda consilia Tyranni pro salute publica cõmissum, licet omnia potius mala perferenda dicat August. quam ulli peccato consentiendum. *c. Ita 32.q.5.* Nam ipse Arist. intemperantiam ponit inter ea, quæ longissimo intervallo à regula & recto absint. *2.Eth.c.8.& 3.Eth.c.1.* ait: τὰ μὲν μέχρι ... ὑπερβάλλει ...
55. μηδενὶ καλῷ ἢ μετρίῳ, φαῦλα. Accurs. *in l. auxilium ff. de minor.* cum numeralet crimina, atrocia, atrociora & atrocissima, adulterium collocat inter postrema, & *in rubr. ad l. Iul. de adult. C.* hanc depromit rationem, quare in solis adulteriis, non liceat transigere, quam Interpretes confertim sequuntur. Parthi nihil gravius puniebant adulterio, *Just. lib. 41.* quia nihil eo putabant gravius. Euphronius Dionis sententiam refert Stobæus, quod nullum majus malum videatur adulterio, quemadmodum & *in c. quid in omnibus 32 q.7.* dicitur: *Quid in omnibus peccatis adulterio gravius est.* Quod igitur tam turpe est, ut naturâ ab eo nonnulla anima-

56. *Etiam brutis abominabile.* lium abhorrere videantur, Elephanti, *Plin.lib.8.c.5.* Ciconiæ, *Ælian. lib. 8. histor. anim.c.5.* Turtures, *Plin.lib.10.c.33. Cassiod.5.var.Ep.33.* quid obstat, quò minus extremo vindicandum sit supplicio?

57. *Adult est complexus criminum.* Præterea si Cic. *pro Rosc.* propterea parricidium omnibus aliis criminibus antefert, quia in eo omnia scelera complexa videntur, quid statuendum erit de adulterio, in quo non pauciora concurrunt? Mulierem adulteram dicit Salomon perfidè deserere herum suum & frangere fœdus Domini. *Prov. c. 2.* Ecclesiasticus triplex peccatum imputat eidem: *Primum*, inquit, *inobediens fit mandato divino, deinde peccat in virum & deniq; supponit, mendacem fœtum. Syr.c.23.* Continet

58. *Furti.* etiam adulterium speciem quandam furti. quia persona peccans jus sui corporis suffuratur innocenti, *1. Cor. 7.* nec non sacrilegii, *Corras. Annot ... in Art...*

Sacrileg. quia temerat sacrum jus connubiorum, & à Deo circumpositum vinculum temerario ausu convellit. Corpus item Deo consecratum, transfert in mancipium scorti, quemadmodum Paulus disputat contra scortatores. *1. Cor. 6.* Unde recte adulteri nominantur sacrilegi nuptiarum, *d.l.quamvis, ad l. Jul. adult.* Philo *in lib. de Joseph.* adulterium gravius vocat sacrilegio. Accedit iniqua prodigalitas, & bonorum in extraneos dilapidatio, quia *qui meretrices sequitur*, ait Salom. *Prover... è bonis suis saginat peregrinos, & labores manuum suarum consecrat alienæ domui.* Nec

Prodigalit. fieri potest, quin clanculum armetur adulter, in eos, quos conatibus suis obstare novit & conjunctum habeat animum. si occasio ferat, aut necessitas postulet,

Homicid. ferro vel se defendendi, vel offensum maritum ultrò invadendi. Comes ... nus Landgravium Thuringiæ tandem, conivente adultera, in venatione longius provectum confodit, cum uxore ejus salvo viro alias potiri non posset. *... vand in Chron. Thur.* Candaules Lydius capite coactus fuit luere adulterium e-

... d cujus audaciam, Zelotypiæ & infelicis amoris errore induxerat servum. ... lib. 1. Herod. lib. . Nec dubitavit David adulterium homicidio cumulare, ... Uria, Bethsabeæ copiam sibi fieri non posse sciret ex lege. 2. Reg. 11 Ro... Argyropilus, quem Argyrum vocat Sigon. ... hist. ital. in balneo suffoca... cessit Zoë adulteræ uxori, & Michaëli Paphlagonio successoribus, ut ... conjugio, ita & imperio. *Zona. & Egn ... in Rom. & Zoe.* Hoc est, quod Arist. 7. ... Venerem insidiosam, & eâ de causa, candidè & apertè agente ira, dete... prædicat. Quod, si adulter parcere velit marito, quis hunc prohibere po... justo Zelo, quem ipsæ leges Rom. licet viro adimant jus occidendi uxorē, ... ira & vindictæ ardore, limites transiliat. *l. patri, l. nec in ea in fin. ad l. Iul.* ... *Gracchus. C. eod.* tamen à cæde adulteri non prohibeant, *l. marito. quoq. ff eo.* ... colloquentem tantùm cū uxore in loco suspecto, sed ter per literas prius ... monitum, offenderit. *auth. si quis ei. C. de adult. §. his quoq. in Authent. ut liceat* ... *ar.* Benè igitur Salom. *Proverb. 6. An quis ignem in sinu gerere potest, quin* ... *An super carbones inambulare, ne incendat plantas? Et quis accedit ad alterius* ... *impune?* 59. *Adulterum occidi ... jura sinunt.*

Audire est operæpretium, procedere rectè
Qui mœchos non vultis, ut omni parte laborent,
Utq; illis multo corrupta dolore voluptas,
Atq; hac rara cadat, dura inter sæpe pericla.
Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
Accidit, ut quidam testes caudamq; salacem
Demeteret ferro. *Horat. lib. 1. Sat. 2.*

... Pontifex Johannes XII. non potuit tutus ex alterius Gynæceo domum se ... quin turpiter periret, qui turpiter vixerat. *Platin. in Ioh. 12.* Redoaldus Longobardorum Rex, pari lege, cum matrona jure cubuit mortuus, quam inju... vivus appetierat. *Diacon. in hist. Longob.* Salustium vivum quidem dimisit Mi... flagellis ad mortem cæsum. *Asc. Pæd. in vit. Salust.* Atque hoc est, quod in... Virg. *6. Æn.*

Quiq; ob adulterium cæsi.

... enim in judicio cæsos intelligit, ut malè interpretatur Godd. *ad l. 101. nu. 4.* ... sed *interprete Servio ibid.* in adulterio deprehensos & ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ à supervenié... marito, vel Patre interfectos. Quod igitur crimen, tot scelerum mater est, tot ... scaturigo, non potest mitiori, quam capitis pœna plecti.

Qua igitur ex causa Alexander III. tantum crimen ausus est collocare in... leves & minora? *c. at si clerici § 1. ubi Abb. referente Flaminio Rubeo de adult. c. 7. de* ... rationem reddunt Bald. *ibid.* & Lucas de pœna *in l mulieres C. de incol.* ... quod propensiores simus in id facinus & proinde majori venia digni, unde ... concludere non verentur, clericum ob adulterium non esse sacris ordi- 60. *Opinio Canonist. Adulterium levibus criminibus annumerantium.*

nibus amovendum, *c. cum non ab homine. de jud.* Panor [illegible] gravibus demum & atrocibus flagitiis hæc exauctora[illegible] *de pœn. doct.* ut refert Corras. *ann. 63. in arrest. Thol.* & re[illegible] 53. *q.* 5. ubi nihil statuitur esse gravius adulterio. Arist[illegible] clito dicente, *difficilius resisti voluptati, quam iræ*, probet v[illegible] bis annasci, tamen, cum loquatur evidenter de quavis volupta[illegible] tiis communi, & *in* 7. *Eth. c.* 6. turpiorem ostendat esse cupiditatem [illegible] quidem rationes tum etiam ob hanc, quod ὁ θυμὸς sit φυσικώτερον, [illegible] τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν τῆς ὑπερβολῆς, καὶ τῶν μὴ ἀναγκαίων, graviorem reatum [illegible] probrum agnoscit in adulterio, ex cupiditate profecto, quam in hom[illegible] ira. Unde patet imbecillitas rationis pro Alexandro allatæ, quæ vel h[illegible] compescitur, quia si quo quodque est naturalius, eò majorem meretur [illegible] tionem, vitia anteferenda erunt virtutibus, quia omnis nostra natura [illegible] vergit ad malum, & proclivior est ad vitia, quam virtutes, ut nec ips[illegible] inficiari audent. *Piccol. grad.* 3. *Eth. c.* 5. & 8. Pythagoras rogatus, quid d[illegible] rissimè. *Quod homines*, inquit, *mali sint*. Nec nos turpitudinem adulteri[illegible] locamus in naturali intemperantia, sed in sacrilegio & injuria, & alieni [illegible] pratione, ad quæ quidem vitia naturaliter proclives non magis sumus, qu[illegible] iram & homicidia.

61.

62. *Adulterium homicidio deterius.*

63. *Rejicitur ratio* [illegible]

Sect. 9.

Utrum maritus rectè faciat, si uxorem, culpa adulterii [illegible] retineat, & viceversâ, si uxor marito cohabitare pergat.

1. *Ecclesias reformatas solere partem læsam ad dandam veniam hortari.*
2. *Difficile est iram mariti in adulteram uxorem mitigare.*
3. *Augustinus cogit maritum multitudine argumentorum, ad condonationem culpæ.*
4. *Quæ tamen nihil concludunt, ad intentionem Augustini.*
5. *Respondetur ad argum. ex 1. Cor. 7.*
6. *Item ad alterum ex Ioh. 8.*
7. *Et ex lib. 2. Sam. c. 3.*
8. *Ad Canonem ex Concilio Arelatensi.*
9. *Damnatur sententia eorum, qui quamvis resipiscenti adulteræ fores occlu*[illegible]
10. *An & quibus ex causis in adult*[illegible] *liceat vel non liceat transigere.*
11. *Canones promittunt veniam* [illegible] *ducenti meretricem.*
12. *Explicatur l.* [illegible] *Deut.* [illegible]
13. *Cælibes facilius* [illegible] *conjugum, quam conjugato*[illegible]
14. *Quibus ex causis non sit* [illegible] *da adultera.*
15. *Declaratur res exemplo.*
16. *Qua lege &* [illegible] *recipere.*

1. *Ecclesiæ reformatæ solent suadere veniam.*

QUemadmodum vulgò, postquam pars læsa injuriam sponte [illegible] publicam minui testatur Jas. *in l. transigere. n.* [illegible] *C. de transact.* [illegible] *de jur. fisc.* Ita ex reformatarum Ecclesiarum communi consuetudine [illegible] condemnata, si gratiam ipsi fecerit læsa, honori conjugii cond[illegible] solet: *Lipsens. in all. t.* vom Ehebruch. de qua re cum non omnes [illegible] paucis superest considerandum, utrum salvo honore & sine p[illegible] adulteram mulierem in thorum vicissim admittere deb[illegible] quidem, ait Salom. *Prov. c.* 6. *placatur furor mariti, q*[illegible]

... cetur autoritate personæ, quæ reconciliationi dat operam & munera ejus non re-
...it. Deus ipse misericordiam suam ex eo prædicat, quod, licet adultera per li- 2. *Difficile est parti læsæ condonare.*
bellum repudii dimitti possit, ipse tamen adulterio inquinatos Judæos, si rever-
tantur, in æternum non abjurare, sed comiter ad se recipere velit. *Ierem. c. 3.* Nec
enim ex necessitate quisquam cogitur injuriam privatam mussitare, aut dissi-
mulando ferre, nedum publicam, qualis consistit in adulterio. Reipubl. enim
interest, ne crimina maneant impunita, & fovere nequitiam videtur, qui illi cō-
nivet. Propterea Augustini argumenta, *ex lib. 2. ad Pollent. c. 6. 7. 9.* quibus nititur 3. *Augustini argumenta.*
ostendere partem læsam de jure teneri ad reconciliationem, quæ repetit Bellar.
c. 1... de matrim. ad object. 2. meritò rejiciuntur à Martyr. *in 2. Sam. 11.* Beza *de repud. pag. 177. & seqq.* quia tantum concludunt: in foro conscientiæ æquum esse, ut in-
... am resipiscenti mulieri, & à Deo post pœnitentiam in gratiam receptæ, igno- 4. *Rejiciuntur.*
scat maritus, cum ipse quoque si non reipsa, saltem cogitatione adulterium sæpe
commiserit, juxta vocem Christi *Matth. 5. Quicunq; viderit & concupiverit.* Nam si
hoc argumentum infert necessitatem condonandi, nunquam possumus salva
conscientia, injuriam nobis à quoquam illatam jure persequi, quia fieri potuit, ut
& nos multis modis erga proximum, si non re & verbis, saltem cogitatione nos
impiaverimus. Præterea, ut compensatio fiat mutuorum delictorum, oportet
delicta esse æqualia. Non est autem dubium, quin gravius peccet, qui cogitatio-
nem ducit in actum, quam cui invito forte subrepserunt sinistræ concupiscen-
tiæ, cum cogitationis pœnam in foro soli nemo patiatur, & quæstio nostra sit de
muliere à thalamo & domo politicè non excludenda. Denique licet in pœnam
delinquentium sancitum sit, ut licet propter adulterium separari possint, neuter
tamen ea licentia utendi facultatem habeat, sed cogantur simul manere in pœ-
nam, qui simul peccarunt in opprobrium Reipubl. *l. viro 39. solut. matr. c. 1. 32. q. 6 Rom. cons. 167. Dec l. 157. de R. I.* tamen ea compensatione, seu mutua criminum
dissolutione, jurisdictioni politicæ non detrahitur jus animadvertendi in faci-
norosos, ut tradit Ulpian. *in l. si uxor. 13. §. judex. ad l. Iul. de adult.* atque ita pœna
politica, duplicato conjugis utriusque scelere, non extinguitur.

Quod verò Bellarm. *d. c. 17.* ad hanc rem allegat præceptum Apostoli. *1. Cor. 7.* 5. *Responsio ad 1. Cor. 7.*
quam interpretationem etiam Beustius *part. 2. matrim. c. 25.* inconsideratè sequi-
tur, fallitur perinde, ut supra dictum fuit, quod præsupponat Apostolum loqui,
de discessione mulieris per justum divortium. Nec quicquam valet judicium 6.
Christi, circa adulteram, *Ioh. 8.* quia Christus non prohibebat ipsam lapidari, sed *Itē ad Ioh. 8.*
reprehendebat Pharisæos, quod ipsi criminibus obsiti, non erubescerent miserā
mulierculam ad supplicium rapere. Præterea nolebat Christus involare officiū
magistratuum, ne jurisdictiones confundendi ambitiosis hominibus, ansam &
occasionem præberet, sed, quod sui officii erat, pœnitēti, quem cognoscebat, ani-
mo peccatum spiritualiter remittebat, quod nobis quoq; sequendum esse omni-
no contendimus, sed negamus inde prodire errorem Anabaptistarum, qui judi-
cia iniquo quodam charitatis & misericordiæ Zelo, prorsus tollunt. Nec Da-
vidis exemplum, qui Michol in thorum suum repetivit, appositè ad rem adduci-

7. tur, *2. Sam. c. 3.* quia Michol adulterium non commiserat, sed [illegible] paterno quasi illegitimas novas nuptias traducta erat, *1 Sam. 25. in* [illegible] recepit David ex misericordia, sed quia suam esse, & a vinculo matrimonii nequaquam liberam sciebat. Ex contrario idem pollutas ab Absolone decem concubinas à thoro separatas conclusit in custodiam, nec eas unquam [illegible] ferè stuprum passæ fuissent. *2. Sam. c. 20.*

Item ad 1. Sam. c. 5.

8. Nihil igitur hinc concluditur, nisi condonandam esse culpam adulterii, quam pœnitenti Deus ipse remittit. Receptio ver ò in ædes inde non [illegible] citur, quam si contendas injuriam jure non esse vindicandam, quia [illegible] remissa est. Statuit quidem concilium Arelatense: *Si adulteram pœnitentem* [illegible] *vir eam recipere*, sed videtur Phrasis gallica esse, & *ut notat gl.* intelligendum [illegible] bito non *necessitatis*, sed *honestatis*. Nec enim armanda est impudens [illegible] nec erigenda honore nuptiarum, quæ omni honesto consortio [illegible] se reddidit indignam. Justinianus *Novell. 134.* in hoc negotio [illegible] bitrio mariti, ut intra biennium ex monasterio, si velit, uxorem [illegible] trahat, & honori matrisfamilias restituat. Nam omninò velle [illegible] scenti fores mariti occludere, ab humanitate & pietate alienum putatur, [illegible]

Ad Canonem con. Arelat.

9. admodum sentire videtur Hieron. *in c. 19. Matth.* & disputat Bucer. *lib. 2. de* [illegible] *Christi c. 32. & seq.* Polluta quidem est, & vinculum solvit, *quæcunque* [illegible] *in aliam divisit*, ut ait Hieron. *in d. c. 19.* & propter violatum pudorem [illegible] Rom. à pudico matrimonio non tantum Senatorum, sed & aliorum [illegible] cludebant in adulterio deprehensas, seu prostitutas, licet hæ quæstum [illegible] fecerint, illæ per sententiam, absolutæ fuerint, *l. palam 43. de rit. nupt.* cujus [illegible] nem Ulpianus illic assignat, quia conveniens, id est, honestum non esse, [illegible]

Pollutæ non esse omninò fores mariti occludendas.

10. *explicat Anton. Fab. in Iurispr. Papin. t. 9. princ. 1. Illat. 13. princ. 6. Illat.* [illegible] principio, quod in nuptiis naturale jus & pudor sit inspiciendus [illegible] *serviles in fin. de rit. nupt.* Vetuerunt etiam Impp. cum de aliis criminibus [illegible] bus, redimendi sanguinis gratia, *l. 1. de bon. eor. qui mort.* transigendi facultatem darent, *l. transigere. C. de transact.* de adulterio transigere, cujus varias rationes signant JCti. *Accurs. in rubr. ad l. Iul. adult. Salyc. Fulgos. Castr. Ias. D* [illegible] *gere. Heig. q. 16. lib. 2. n. 1. Covarr. lib. 5. c. 7. n. 3. Corras. 2. Miscell. c. 1.* [illegible] quod adulterium sit atrocius cæteris criminibus, quod directò vergat in [illegible] & incolumitatem Reip. dū ex eo adulterini & sordidi cives [illegible] quod lenocinii reum se faciat, dum sive pecunia sive alia re [illegible] de adulterio, quæ omnes cum non magno negocio repelli [illegible] jure etiam in adulterio transactionem locum habere tradunt [illegible] *transigere. n. 71.* Clar *in §. fin. q. 58. n. 11. Heigius part. 2. q 29. num. 10.* [illegible] *Adulter. n. 90. & seqq.*

11. Canones etiam remissionem peccatorum [illegible] qui meretricem ex lupanari extraxerit, ejusque animam [illegible] *opera charitat. de sponsal. ibi Abb. Cardin. & Præpos. Domin.* [illegible] *membr. 2. q. 1 concl. 2. Covarr. part. 2. de matr. c. ult. §. 11. n. 7.* [illegible] delere potest in foro conscientiæ pœnitentia, in foro judiciali, [illegible]

Canones venia[m] peccatorum remittunt ducent[i] meretricem.

Nam, quod Bucerus affert rationem legis *ex Deut. 24.* ubi prohibetur maritus dimissam à se & alteri nuptam, si à secundo marito morte liberata forte fuerit, virursum ducere, quia polluta est, id Beza ex textu Hebræo sic explicat, quasi ipse maritus divortium faciendo autor & causa extiterit, ut ipsa pollueretur, & ob id delictum prohibeatur cum honore eam reducere, quam cum dedecore dimiserit. Azorius *lib. 6. Inst. moral. c. 13. in fin.* verbum *pollui* accipit in bonam partem, ut nihil designet, quam alteri misceri, cui interpretationi adversatur, quod sequitur *Et abominabilis facta est coram Domino.* Per pollutionem enim abominabilis facta est. Utrum verò ex lege divina morti destinatam personam à supplicio immunem pronuntiare & conjugii favori condonare possit, alterius disputationis est, quam *in libr. 2. de jur Maj. c. 3.* tetigimus & *in lib. de pœn. temp.* uberius explicabimus. Hic tantum consideremus, si magistratus adulteræ gratiam fa- 12. *Ad locum Deut. 24.*
ciat, utrum à Viro intra privatos parietes recipi debeat, quod potissimum suadent illi, quibus hæc injuria inferri nequit, quia destituuntur uxoribus, & propterea, ut ait *Navizan. de alieno corio volunt facere latas corrigias lib. 1. sylv. nupt. n. 128.* Nam *facile, cum valemus, recta consilia ægrotis damus. Tua, si hic esses, aliter sentires.* Sanè, quia difficulter extinguitur in animo mariti tam acerba injuria, *Proverb. 6.* adeò ut propter hanc pervicaciam cordium coactus fuerit Moses divortiorum licentiam Judæis indulgere: *Matth. 19.* tum etiam, quia lex malè præsumit de ea, quæ semel pudicitiæ fines semel transgressa est, *c. qui semel de reg. Iur. in 6. cum sim.* & macula infamiæ, apud bonos viros semper sequitur personam, quæ deliquit, *arg l. sed & si lege §. prætor ait, de in jus voc. l. 4. § adversus. de doli except.* non videntur è re sua facere, qui tam facilè adulteram ad se recipiunt, imò nec è republica, quia præbent incentivum peccato. *Alber. 6. de nupt. c. 8.* Domitianus Augustus equitem Rom. ob uxorem reductam, cum qua maritus ob adulterii crimen dissidium fecerat, judicum albo erasit, & nota affecit. *Sueton. in Dom. Alex. lib. 4. gen. dier. c. 8.* Claudius Gorgus vir Clarissimus uxorem accusans, cum deprehensus esset, uxorem in adulterio deprehensam retinuisse, & sine accusatore, lenocinii damnatus est à Divo Severo. *l. 2. § unde quæri. 6. ad l. Iul. adult.* licet ipsum Severum accuset Spartianus, quasi domi minus cautum, utpote qui Juliam uxorem tulerit, famosam adulteriis, *in vit. Sever.* id quod Marco quoque Antonio Phil. de Faustina vulgò reprobratum dictitat Capitol. *in vit. M. Ant.* Constantinus, si Zosimo credimus, adulterii insimulatam uxorem morte multavit, *In Constant. n. 11.* cujus exemplum imitatus est Otto III. imprimis cum ad adulterium proditio nefaria cum Comitis accessisset. *Sigon 7. hist. Ital.* Ludovicus Severus Dux Bavar. Comes Palatinus uxorem Mariam Comitem Brabant. indicta causa securi percussit cum incidisset in literas, Rucconi adultero ab illa scriptas: Helicam virginem consciam cultello transfodit, gynecæo præfectam de turri præcipitavit, delatorem furcâ necari mandavit. Andreas II. Rex Ungariæ uxorem suam Gertrudem jure occisam pronuntiavit à Bancbacano, pia fecto & prorege, quod fratri suo stupranda via devenienti; uxorem Bancbacani stuprandam tradidisset. Jarmericus Rex Daniæ uxorem Svvavildam bobus conculcandam objecit, quod adulterii

13. 14. *Cur facile non recipienda adultera.* 15. 16.

 cum

cum privigno accusata esset. Qui damnatam adulterii ducit uxorem, lege Julia de adulteriis tenetur, *l. 1 de concub. l. 1. de his quib. ut indign.* & ex lege ... mensium damnabatur etiam, qui adulteram in matrimonio retinebat ... *in Near.* Si quid tamen de jure suo remittere velit maritus, & post ... idem mare iterum tentare, nulla id religio, & proinde nec lex prohibet ... faciat post pœnitentiam & cum venia magistratus, sine qua Justinianus ... tiebatur meretricem ad honestum matrimonium provolare *l. ... rit. nupt.* Qui enim fovet refractariam adulteram, dum conniveat ... amoliri poterat, lenocinii sese alligat, & *ut ait Hieron. cum uxore ...* Inter proverbia Salamonis, in Græcis Codicibus, legitur & hoc: *Qui tenet adulteram stultus est & impius*, quod tamen ab Hebræis abest, & accipiendum ... de eo, qui volens sciens tolerat lecti sui inquinationem. *Si enim, ait Hier. ... est, qui innocentem accusat: stultus videtur, qui retinet nocentem.*

CAP. VI.

DE DIVORTIIS ET EORUM CAUSIS.

SUMMARIA.

1 *De permutatione & commodatione uxorum.*
2 *De divortiis, quid sint, utrum Iudæis olim fuerint licita & hodie sint Christianis.*
3 *De causis divortiorum in genere.*
4 *De primis duabus divortiorum causis, adulterio & desertione malitiosa.*
5 *Utrum matrimonium inter Christianum & Paganum consistat.*
6 *An desertio solvat nuptias etiam inter Christianos.*
7 *Quid per desertionem proprie intelligatur.*
8 *Utrum præter adulterium & desertionem alias divortiorum causas liceat ... vel Republ. introducere & primum de sterilitate & impotentia.*
9 *De furore & morbis, utrum solvant matrimonia.*
10 *Et denique de criminibus, tam in conjugium, quam contra Rempubl. commissis.*

SECT. I.

Sect. 1. De permutatione & commodatione uxorum.

1 *Uxores mutare aut prostituere non licere.*
2 *Licet eam legem receperint multæ gentes, ut Romani & Lacedæm.*
3 *Item Athenienses, Parthi, Medi, Arab. Germani, ... ut.*
4 *Cato a quibus reprehensus.*
5 *Improbatur per ... liter ... & ...*
6 *Item ex eo quod ...*
7 *Et ratione ...*

1. POstquam demonstratum fuit, ex vigore primæ institutionis ...

... vitæ esse insolubile, nec aliter, quam ex dispensatione primi ejusdem autoris ... posse, consequens est, ut consideremus, modos & causas, quibus fas est, ... divino, vinculum illud sacrosanctum divelli. Quidam enim eò levitatis processerunt, ut mulieres inter se pro arbitrio nō secus ac merces mutarent. Quidam eas ad tempus amicis petentibus prostituerunt, & pollutas in thorum primum reduxerunt, quibus omnibus obstat individua vitæ consuetudo, quam ex ... divino & humano conjugii essentia secum importat. Rectè enim dixit Sy... se non dimissurum uxorem suam, quam *& Deus, & Lex, & Manus Episcopi* ... *ad Eutr. p.* Dimittit autem, & qui abdicatam in alterius detrudit matrimonium, & qui sua ope & consensu facit, ut alteri misceatur, licet thoro ... mancipetur. Nam non manent duo in carne una, quæ est circumscriptio conjugum à Deo ipso tradita, *Matth.19. ex Gen.2.* qui carnem dividunt cum aliis, ... inatur Paulus *1. Cor. 6.* Romanis permiserat Numa, ut locarent & commodato darent uxores amicis, *Plut. in Num.* cujus legis prætextu fortasse Cato ... ensis Martiam uxorem Hortensio, filio jam desponsatæ loco, elocavit, *Ap... 2. bell. civil. Lucan. lib. 2. Plut. in Cat. Min.* Lacedæmoniis item parem facultatem indulsit Lycurgus, *Xenoph. de Spart. Reip. Ælian lib. 3. var. Plut. in Lyc.* cujus obtentu cum apud eos exularet Alcibiades, & rerum gestarum magnitudine admirationem civium sibi conciliasset, quo similem sibi civem aliquem relinqueret, ... m uxorem utendam impetravit. *Plut. in Alcib.* Solon lege lata taxavit invidiam maritorum, qui strenuis viris uxorum suarum copiam facere negarent. *... Sol.* Nec Tapyri Parthorum populi aut Medi, uxores sibi solis, sed & amicis ... lunt, nisi quod regibus hanc prærogativam concedant, fortasse ne sanguis ... us perturbetur. *Strab. lib. 11.* Sarracenos & Arabes usurarias olim habuisse fœminas idem Strabo autor est, *lib. 16.* & Marcell. *lib. 14.* & Germanos distraxisse ... pretio, vel commutasse odiosas uxores ex Cæsare colligimus, *de bell. Gall.* quo... modo Calecutios mercimonia mulierum exercuisse, cum illuc primùm im... m facerent Hispani, testatur historia Indica.

Uxores mutare aut prostituere non licet.

2. *Qui tamen mora multis gentibus receptus fuit.*

3.

Cæterum Catonis, viri aliàs prudentis, vitiosam legis Antiquæ interpretationem graviter insectantur Hieron. *2. contr. Iovin.* August. *c. 18. de bon. conjug. c. 7. ... & oper.* & idem August. *d. c. 18.* locationem mulierum vocat concubinatu ... è turpiorem, & pulcrè Theodorus Rex, *adulterium simulata matrimonii lege. ap. Cassiod. lib. 5. Epist. 33.* Quos enim Deus conjunxit, ne quidem mutuo utriusque partis consensu sejungi possunt, quia non solo suo consensu, sed & autoritate divina coierunt. *Mulier*, ait Paulus. *Rom. 7. quæ cum altero viro est, vivo marito, adultera lege censetur.* Quin etiam *omne matrimonium*, dicente Cassiodoro, *incertum ... utur, si in tanta reverentia sine aliquo terrore peccetur.* Incertam, quippe, dubiam & propudiosam sobolem nasci ex eo matrimonio necesse est, in quo unus ... em nominatur maritus, sed concubitores sunt infiniti: Incerta quoque re... matrimonia constat, quæ impunè alterutri ex conjugibus & sine causa ... are & distrahere licet. Cassiodorus provocat etiam ad turpitudinem na... qu... m huic licentiæ inesse putat. *Respicite*, inquit, *impudica, gementium*

4. *Cato reprehensus.*

Improbatur permutatio uxorum.

6. *Qua etiam repugnat naturæ* *Turturum castissimum genus: quod si a copula fua fuerit casu interceptum ... perpetua se abstinentiæ lege constringit, gratiam conjunctionis ... fidem servat, dum lucem pud. ris ignorat, & moribus ... viduitatis conversatione gloriatur. Mulierum ..., proh dolor, ... quibus castitatem ratio persuadet, pœna legis imponit, terror ... runt ... mores, si nec illis comparari possunt, quæ ratione ...* ... cit huc, quod Dion. *lib. 45.* memoriæ posteritatis reposuit cum A... vivente Nerone marito, abduxisset, forte fortuna puellum quen... quos pro delectamento habere solent Dominæ, cum diverso l... Cæsare, diverso Neronem cum alia muliere accubentem vidisset, ...

7. *Item legi Mosaicæ.* pudore perculsum dixisse: *Quid hic agis, Domina? En maritus tuus*, ad Ne... gitum intendendo, *istbic accumbit*, Extat *Deut 24*. Lex Mosis, ne ... stum matrimonium, quæ post divortium transierat in manus novi ... hoc vel iterū dimissa, vel morte liberata fuerat, cujus rationes alii ali... ne facilè provolaret maritus ad dimittendam mulierem, quam ex ... petere posset, neve mulieri incitamentum subiiceretur moliendi ali... tam secundi mariti, quò aditum sibi recluderet ad priorem. *Martyr. ...* *Alber. Gentil. lib. 6. c. 21.* Cæterum omnium optima desumitur ex ve... illic subjicit Moses & explicant Calvin. *in expl. 7. præc* Beza. *de repud.* ... *176.* Bucer. *de regn. Christ. lib. 2. c. 32. 33.* nimirum, quia dimissa poll... ex Hebræo interpretatur Beza, quia maritus extitit causa, ut pollu... infero ad nostrum propositum: si maritus non potest recipere dim... rem, quæ interim alteri nupta fuit, quia autor extitit, ut ea pol... minus fas erit marito recipere eam mulierem, quam ipse prostituit, ... viro supposuit, quod genus facti lenocinium vocant Romanæ leges ... pissima inde à tempore Romuli numerarunt, quemadmodum ... Romuli conjunx, cum Sabini virgines raptoribus viris deno... concordare cœpta matrimonia dissolvere niterentur. *Plutarch. in Rom.* ... dico de invidiosa permutatione Aspasiæ, quam Artaxerxes alte... lio Cyro supposuit, *Plutarch. in Artox.* nec de facilitate Seleuci ... qui filii Antiochi de consilio Erasistrati valetudini incesto remedio ... luit, *Val 5. c. 7.* sed ad divortia pergo, & ex quibus causis licita ... re aggredior.

Sect. 2. De divortiis, quid sint, utrum concessa Christianis & licita fuerint olim Judæis &c.

1 Quid differant repudium & divortium.
2 Unde dicatur divortium.
3 Utrum divortium non dicatur de conjugibus ante copulam carnalem.
4 Conjugium significare unionem Christi & Ecclesiæ etiam ante copulam
5 Utrum dispensare possit de vinculo matrimonii, ante concubitum.
6 Tam latè patere divortium, ... gium.
7 Difficilius tamen solvi ... matum per concubitum ... per consensum
8 Utrum separat..., ... sam, ne si cognit... vi... bus.

9 *[illegible]atur l. 3. de divort.*
10 *[illegible] jurgium, rexia.*
11 *Non esse div[illegible]tium, nisi verum, quo scil. [illegible]atur vincul[illegible] ac jure civili.*
12 *Id quod consonat sacris literis & verbis Apostoli Pauli.*
13 *Nec non sententia Christi ipsius.*
14 *Divortia quoad thorum & mensam, nulli probari sacris literis.*
15 *Verum divortia à Mose concessa absolvant divertentem aut dimittentem ab omni [illegible]ato.*
16 *[illegible]bi probatur affirmativa.*
17 *Ex praecepto Mosis.*
18 *Ex ver[illegible]s Malach.*
19 *Negativa deducitur ad absurdum.*
20 *[illegible]m tamen facultatem divortiorum [illegible]emper improbasse ostenditur.*
21 *Utrum Moses, ex pluribus, quam una causa divertendi facultatem dederit Judaeis.*
22 *Quod per foeditatem vel nuditatem in sacris legibus accipiendum.*
23 *Ex multis aliis causis, praeter adulteriũ, licita fuisse Judaeis divortia.*
24 *Probatur ex Malach. Eccles. & legibus ipsius Mosis.*
25 *Instantia Gentilis antevertitur.*
26 *Item alia ejusdem.*
27 *Occurritur & aliis objectiunculis.*
28 *Et respondetur ad verba Christi.*
29 *Quae Gentili prorsus adversantur.*
30 *In novo testamento & apud Christianos, divortia, excepto casu adulterij, esse inexcusabilia.*

INter repudium & divortium hoc interest, quod, cum repudiare dicamur futurum, divertisse autem non potuimus, nisi inde, ubi prius constitimus, repudiũ pertineat ad sponsam & futurum matrimonium, divortium ad uxorem & matrimonium constans, *l. 101. §. 1. l. 191. de V. S.* quanquam repudium in uxoris quoque personam non absurdè cadere statim addit Modest. *d. § 1. in fi.* & ita illud vulgò usurpant leges. *l. 3. de divort. l. si qua mihi. 12. de rit. nupt. l. viro atq. uxore. 39. sol. matrim. l. 3. 6. 8. C. de repud.* Imò sponsam quoque à sponso divortium facere dici, [illegible] quod *Servius. de cond. caus. dat.* ex mente JCti, notat illic Accurs. & probat Brechaeus *ad d. l. 191. in pr. de V. S.* licet id *καταχρηστικότερον* fieri, censeat Paulus *in d. l. 191.* [illegible] notet Godd. *ad d. l. 101. §. 1. n. 1. in fin.* Alciat. *in d. l. 191.* Alber. Gent. *6. de nupt. c. 1.* Menoch. & Forner. *ad d. l. 101.* quia repudium nomen generalius est, divortium verò specialius, à divortiis aquarum, quae nominat Cic. *3. de Orat.* & Frontin. *de aqued.* seu viarum, quae Virgil. *9. Æn.* tractum, quo sensu & Tertull. *de an.* Mortem definit *animae & corporis divortium.* 1 *Differentia inter repudiũ & divortiũ.* 2. *Divortium unde dicatur.*

Caeterum de nominum origine & significatione disputent alii: Illud majoris momenti est, Utrum divortium tantum dicatur fieri in matrimonio, carnali copula consummato, ut definit Beza *de rep. & divort. in princ.* Utrum verò etiam in matrimonio, ex solo consensu rato. Certè quod definitionem suam probare velit Beza ex Modestino, quem disertè id declarare dicit, fallitur, quia vir & uxor inter quos divortium fieri scribit, *d. l. inter stuprum. §. 1. de V. S.* non tam ex coitu, quam consensu aestimantur, *l. nuptias. de R. I. l. cum hic status. § si mulier. de donat. inter vir. & uxor. Cum jungitur puella,* inquit Ambrosius *c. 6. de instit. virg. conjugiũ [illegible] non cum virili admixtione cognoscitur.* Lombardus *4. sent. dist. 26* Soto. *dist. 27. q. 1.* [illegible]putat: Matrimonium etiam ante carnalem copulam significare unionẽ Christi & Ecclesiae, & hinc vinculum ejus esse durabile & perpetuum. Gratianus *in [illegible] c. non est dubium. 27. q. 2. ex Leone & Augustino* tradit: nuptiis ante commixtionem carnalem sacramentũ non inesse, quod arripuit Cajetan. *in oper.* 3. *Divortium coarctatur ad matrimoniũ consummatũ copula carnali.* 4. *Nuptiae significant typum Christi & Ecclesiae ante copulam.*

26.qq q.25. & probat Cathar. *lib.6.contr.Cajet.c.3.* Unde [illegible]
cos & Canoniftas d[illegible]putatio, Utrum Pontifex difpenf[illegible]ne tol[illegible]
trimonium, except[illegible] folo coitu, cætera perfectum, quemadmod[illegible]
5. & Paulum IV. fecisse autor eft Covar. *part.2. Matr. c.7.§ 4. n 2*[illegible]
difputationem fuis autoribus remittimus, & hoc faltem ex fape[illegible]
mus: Nuptiarum vinculum non dependere ex ratione facrame[illegible]
tionis, fed ex autoritate divinæ conjunctionis. Quod fi etiam [illegible]
ctanda veniat, non nulla notari poteft, quoad amorem & dile[illegible]
6. juges carnali copula non unitos. Et proinde, ubi conjugium, [illegible]
fieri putandum eft, quod à diverfitate mentium dicitur, *l 2. de divort.* [illegible]
in diverfas partes eant, qui difcedunt. *d.l. 191. de V.S* Si tamen [illegible]
hibitionis caufam à Christo ex prima conjugii institutione repe[illegible]
velimus, negari non poteft, quod hinc inferre laborat Bez[illegible]
vort. & injuria reprehendit Alber. Gent *lib.6.de nupt.c.1.* [illegible]
feparari, qui carnaliter fe cognoverunt, quam qui nudo confen[illegible]
tu matrimonium inerunt. *c.qu[illegible]s Deus.33.q.2 c.2.de transl.prel.c.*[illegible]
7. *de conv. conjug.* Propterea enim feparari nequit conjugium legit[illegible]
tate contractum, quia qui coaluerunt in unam carnem, difponen[illegible]
ab homine fine facrilegio nequeunt. In unam carnem autem ab[illegible]
lam carnalem ut edifferit Apoftolus *1.Cor. 6.* quand[illegible] cum fco[illegible]
nem, & in proprium corpus peccare fcribit, qui cum fc[illegible] rem h[illegible]
ftol.ubi gl.in not.de conv.conju. Ut planta una inferta alteri natur[illegible]
eandemque fubftantiam cum alia, cui eft inferta, fumit: Ita ux[illegible]
dere conjugalis amoris viro, unam quafi plantam, unamque natu[illegible]
rum & corporum infitione facit, in qua fi fiat ulla vis aut fep[illegible]
quodammodo vulneratur. *Cafus lib.1.Occon.c.2.q.2.* Ne [illegible]
re conjugii, & liberorum, *lib. 8. C. de repud.* de utilitate publica [illegible]
rendæ mulieris, quæ omnia faciunt, ut minus promtè prov[illegible]
randa matrimonia concubitu confummata, quam folo con[illegible]
choata.

8. Divortium igitur tam latè extenditur, quam latè patet [illegible]
ponitur. Quod enim per conjugium conciefcit, per di[illegible]
pofita enim æquè latè patent. Cæterum, Can[illegible]es Pontifici[illegible]
rum nullum admitterent, in ejus locum inveverunt fepar[illegible]
rum & menfam, tam facris literis, quam legibu[illegible] Romano[illegible]
qu[illegible] Bellarm. fcribit, *lib.1 de m. tr. facr. c. 14. in pr* JCt[illegible]
plecti dimiffionem quoad thorum, & de hac fieri etiam me[illegible]
vort falfum eft & in fcholi[illegible] JCtorum inauditum. Ubique [illegible]
dicuntur nuptiæ, *tot.t. C & ff de divort.* & nullibi [illegible]
perfonæ facultas novas nuptias conftituen[illegible]
9. *& uxor. Isydor.* [illegible] *m.c ult.* Quin etiam exprefs[illegible]
rum, quod fcilicet [illegible]at *animo perpetuam con*[illegible]

Divortium tam latè patet quam conjugium.

Separatio quoad thorum & mensam an [illegible]

[illegible] malè transponit Connan. *lib. 8 Com. c. 12. n. 1.* quando ait: *Divortium autem* [illegible] *verum, nisi quod animo &c* Nam JCtus *in d. l. 3.* à divortiorum ordine exclu[illegible] capit temerarias nonnullas & frivolas separationes, quas Ulpianus novo, & [illegible] alias reperto, ut ait Alciat. *ad d. l. 191. de V. S* vocabulo, *Frivusculum*, ut ha[illegible] lectio, seu *fribusculum* vocat, Papinianus & idem Ulp. alibi, *jurgium, l. si li-* [illegible] *ff. de pact. dot. l. quod si. 11. de jur dot.* Ausonius *noxiam, in Monosyll.* 10. *Qui frivusculum.*

Sæpe in conjugiu fit noxia, si nimia est dos.

[illegible] de Cujac. Gallicum vocabulum *noiser* Scipio Gentilis, Italicum, *Noia*, deducit, [illegible] idem Frivusculum Ulpiani derivat, à Germanico Grevel, *lib. 3. de donat. in-* [illegible] *vir & uxor. c. 20.* cum tamen Germani id nominis mutuò potius à Romanis [illegible] sse videantur, & verisimilius à Frivolo, Latinorum vocabulo, quam ab [illegible] & extraneo Germanico, quod tamen & ipsum à Latino descendit, Fri[illegible] m deducitur. Hæc autem liticula, quæ secundum Terentium, amoris [illegible] redintegratio est, & id genus similia dissidia, quæ simulata vocantur, *l. vir* [illegible] *4. de don. inter vir. & uxor. l. si liberis 17. de pact. dot.* pro divortiis non haben[illegible] *de divort.* nec brevi reversa uxor divortisse videtur, *d. l. 3. & l. 48. de R. I.* Di[illegible] enim dirimunt individuam vitæ consuetudinem, quam promittit & sta[illegible] conjugium. *§. 1. Inst. de nupt.* Licet enim separatim habitent vir & uxor, *l. ni-* [illegible] *de act. rer. amot.* quod scimus interdum & inter consulares viros subsecutum, [illegible] *§. si mulier. de donat. inter vir. & uxor.* tamen, si honorem invicem [illegible] monii habeant, durare nuptias & donationes mutuas non valere, censuit [illegible] *in d §. si mulier.* Ubi autem durant nuptiæ, divortium locum non habet. [illegible] idem in *l. 1. de don. inter vir. & uxor.* agitur de separatione thori & mensæ, [illegible] lo matrimonium durare dicitur, facto divortio, quo liberta recessit à pa[illegible] invito. Quia enim à patrono, cui nupsit, libertæ dissidendi facultas non [illegible] si patronus non consentiat, *l in eo jure 45. de rit. nupt.* ob reverentiam juris [illegible] natus sit, *ut explicat Ant. Fab. in Iurispr. Pap. t. 9. princ. 5. Illat. 26.* merito damna[illegible] berta factum divortium, *d. l. 1.* & in pœnam temerè divertentis adjicitur, [illegible] dominus manere fingatur matrimonium. Tantum abest, ut divortium il[illegible] cum quo simul durat matrimonium, à jure civili probetur, ut potius in pœ[illegible] introductum & prorsus improbetur. Pœna verò non contingit, nisi reos, [illegible] inde ad innocentem personam nequit extendi, quod faciunt Canones, qui [illegible] suo, manente vinculo, non minus innocentem gravant, quam nocentē. [illegible] *Gent. lib. 6. de nupt. c. 1. Scip. Gent. lib. 3. de donat. vir. & ux. c. 21.* Pariter & D Pau[illegible] *Cor. 7.* discedenti à viro mulieri pœnam viduitatis imponit, nisi reconcilie[illegible] ait: *Si vero discesserit, maneat innupta, aut viro reconcilietur.* Ostendimus [illegible] supra Paulum loqui de discessione ex causa injusta. Propter causam verò [illegible] m temerariam mulieris secessionem, nemo vel Theologorū vel JCtorum [illegible] terit, nedum ut legibus sanciri & permitti debeat In reliqua verò [illegible] m Novi quam veteris testamenti nullibi apparet vestigium licitæ se[illegible] quoad habitationem & thorum. Nam quod Moses permisit Judæis, [illegible] verum fuit, quo facto licebat utrique parti ad nova transire vota.

11. *Divortium non est, nisi separatur vin-cu nov.*

12 *Et am de sententia Pauli Apost.*

Deut. 24. Christus *Matt.* 19. de eodem respondit interrogatus à Pharisæis [illegible]

13. argumentatur ipse Bellarm. *c.* 14. *de sacr. ad object.* 2. Dominum *Matth.* [illegible] de dimissione perpetua, quia de hac loquebantur, qui eū interrogabant [illegible] rebant Pharisæi non tantum de dimissione perpetua, sed etiam de ea [illegible] ses concesserat, ad disrumpendum vinculum conjugii. Debuit [illegible] respondere Christus, nisi fallere fallentes voluerit, & litem lite [illegible] quia verba Christi generalia, *Marc.* 10. & *Luc.* 16. accipienda sunt [illegible] vortio à vinculo, non potest alius sensus affingi verbis à Matthæo [illegible] ne relatis quia utrobique eadem historia & idem responsum [illegible] ex ratione à Christo ex prima institutione conjugii deducta, quia [illegible] nem separare posse, quod Deus conjunxit. In his autem verbis [illegible] lum matrimoniale tradit ipse Bellarm. *d. c.* 14. *in fin.* Ergo de so[illegible] quitur Christus, & non de separatione habitationum, quia alias [illegible] conjugii institutionem etiam illi, qui ex aliis, quam adulterii causa, [illegible] mensa conjuges secluderent: quod quidem tacitè cogitur concedere [illegible] *in arg.* 2. *ad fin.* nec id referre putat, cum separatio thori & mensæ [illegible] *5. Matth.* Ego verò non video, quo interpretandi acumine eadem verba, de [illegible] sis generibus divortiorum quis accipere possit. Et sane si Christus [illegible] divortio, quoad thorum tantum, contra præceptum ejus faciunt [illegible] do ex multis causis separant conjuges, cum Christus adulterio [illegible] bere dicat hominem quemcumque qui extra causam adulterii, divor[illegible]

14. Quin etiam manifestè respicit Christus *ad c.* 24. *Matth.* & cum di[illegible] concessa fuisse divortia cum libello repudii, per adversativam sub[illegible] suram & sententiam de iisdem divortiis, eaque prorsus damnat, nisi [illegible] instituantur. Nullibi igitur fit mentio in sacris literis divortiorum [illegible] lum & mensam, nisi quando parti temerè discedenti novis nuptiis [illegible] in pœnam, ut emolumentum inde non sentiat, unde intulit [illegible] gratia ad peccatum inducta fuit. Pœnam verò ad refrenandam lib[illegible] modum lascivientem, & præscindendam occasionem temerariorum [illegible] imponi posse, in nostris Consistoriis dubium non est.

15. Verum de divortiis disceptatur inter Scholasticos præcipuè, [illegible] eorum numero, quæ, ut dicitur *in c. nervi. dist.* 13. *ignoscuntur* [illegible] *piuntur, nec probantur*, vel permissione Mosis tale jus & privilegium [illegible] sint, ut licita & ab omni peccato aliena censenda sint. Sed quia hæc [illegible] cernit divortia Hebræorum, quæ nos paulò post repudiatur[illegible] statuimus: Divortia ex sua natura repugnare legi naturæ, & instit[illegible] à Deo profectæ, prout disputatione sua evincit Christus ipse [illegible] Paludan. *in* 4. *sent. dist.* [illegible] *q.* 1. *art.* 2. & *ibid. Bassol. q.* 1. *art.* 2. op[illegible] divortia nunquam facta fuisse licita contendit, cujus sententiæ [illegible] *dem Thom. Bonavent. Richard. Domin. à Soto d. d.* [illegible] nec non *Innoc. in c. gaudemus de divort.* [illegible] *part.* 2. *de matr.* [illegible] § 4. *n.* 7. *Beza de repud. pag.* 216. magis [illegible]

Evangelii & Christi, licet ipsi contrariam teneant, sed dispensatione Mosis di-
[illegible] abstersam fuisse maculam improbitatis, quam probant & sequuntur. 16 *Probatur affirmativa.*
[illegible] in Matth. c. 19. q. 49. 50. Cajet. ibid. Bellarm. lib. 14. de matrim. ad object. ult. &
[illegible] ad veritatem accedere videntur, qui ab extrema iniquitate eximunt di-
[illegible] post dispensationem, quippe cum ea non tantum permiserit Moses, sed et-
iam præceperit. *Deut. 24.* Polygamiam quidem toleravit, nec præcepit Deus, & 17
[illegible] nes nonnullas ob bonum publicum excitatas excusamus, quo argumen-
[illegible] aperiunt Pontifices, ut præveniant adulteria. Cæterum divortium
[illegible] verbis præcepit Moses, & proinde non est ex eorum classe, quæ per
[illegible] entiam permittimus, *ut ait Chrysost. in hom. in c. 19 Matth. c. hac ratione. 31.*
[illegible] aperte ad vitandum homicidium Judæis imperatur. Nec est, ut in verbis
[illegible] effugium quæras, quasi humana autoritate indulgentiam concessisset po-
[illegible] contra jus divinum & naturale, quia Moses tantum sibi nunquam arroga-
[illegible] sacrilegio potuisset. Nec leges tulit ex suo cerebro, sed jussu & præscripto
[illegible] Accedit, quod Malachias *cap. 2.* Deo ipsi originem legis asscribat, quan- 18.
[illegible] *Qui odio habet uxorem, dimittat eam, dicit Dominus.* Cum verò nefas sit, pu- *Ex Malach.*
[illegible] A Deo quicquam præcipi, quod mortale peccatum in se contineat, conse-
[illegible] credendum est, Deum dispensatione, jus à se constitutum remisisse, ad-
[illegible] vinculum matrimonii licitè potuisse rumpi, ne deterius quid ex invetera-
[illegible] oriretur. Nisi enim hoc concesserit: Deus præcepit manifesta peccata in 19
[illegible] iam juris naturæ & divini. Deinde toleravit in sua Republ. per legum *Ex absurdis*
[illegible] approbationem continua & aperta adulteria, quia repudiatæ licebat ad *ex negativa*
[illegible] iterandas progredi. *Deut. 24. Lev. 21.* Si jam vinculum Deus solvi no- *deductis.*
[illegible] ex ratione Christi, *Matth. 5. 19. & Marc. 10.* necessariò mæchabatur, quæ
[illegible] thoro se miscuerat. Quid, quod vetaretur vir dimissam uxorem post alte-
[illegible] conjugium ritè dissolutum recipere. *Deut. 24.* Non debuisset autem prohi-
[illegible] vinculum salvum mansisset.

Ex ratione tamen illic addita, & superiùs explicata, quando polluta dici- 20.
[illegible] quæ in duplici conjugio, ante & post repudium vixerit, patet Deum divor- *Deum facilitatem divortiorum semper improbasse.*
[illegible] m frequentiam vehementer improbasse, & viro dimittendi occasionem
[illegible] onis asscripsisse, quod patet ibidem ex lamentis dimissarum, *apud Ma-*
[illegible] quibus, tanquam justis, facilem se accommodasse autem Deus ipse te-
[illegible] nec non ex ratione, ob quam Christus dicit permissa esse divortia à Mose,
[illegible] miseriæ & imbecillitati mulierum contra pervicaciam virorum prospe-
[illegible] esset. Non enim dedit Deus aliquid pervicaciæ cordium ex promta volun-
[illegible] quia satius putavit vinculum conjugii relaxari, quam *fœdioribus divortio,*
[illegible] rentium rixis, ut ait Sen. libr. de remed. utr. fort. & hinc nasci consuetis insi-
[illegible] veneficiis & parricidiis viam & occasionem aperiri. Postquam verò divor-
[illegible] m licentiam Christus revocavit ad principium, nec pertinaciæ improbo-
[illegible] hominum amplius cõnivere voluit, Judæorum perversitas Christianis imi-
[illegible] non est.

Judæi quippe levissima quaque ex causa divortium faciebant, *Ioseph. 4. An-*

tiq. in fin. quarum catalogum pertexit Johann. Gerson *in lib. d[illegible]* [illegible]
21\. terum Burgens. *in addit. ad Lyr. ad c. 24. Deut.* Drusius [illegible]
nupt. c. 11. errorem hunc Judæorum non ex lege & permissione Mosis [illegible]
sa & nimis licentiosa interpretatione ortum traxisse [illegible]
vertendi licentiam non dederit, nisi ob adulterium, quod circum[illegible]
tari putant per *fœditatem*, ut Chaldaica, Græca & Latina versio [illegible]
adulterio, *Nuditatem*, poni notant *Gen. c. 9. & Lev. 18.* cum tamen omne [illegible]
22\. tum vocabulo fœditatis intelligatur in castris: *Deut. 23. & Levit.* [illegible]
mulieris pudor nudari dicatur, si fluentibus mensibus maritus a[illegible]
Noah jacuit denudatus, *Gen. 9.* sed quid hoc ad adulterium? In [illegible]
Moses de odio ob fœditatem aliquam obnato, quod sic transtulit Luther[illegible]
sie nicht gnade findet für seinen Augen/umb etwa einer unlust [illegible]
lo odio concipit causam divortii non adjecta mentione fœd[illegible]
limitationis suæ ullum ex textu vestigium depromit Gentilis [illegible]
gitur ad interpretationem Christi, *Matth. 5.* quæ sententiæ ipsi [illegible]
trariatur, ut paulò post dicemus. Nam ex lege veteri primum [illegible]
sententia legis Mosis, eamque ut generaliter conceptam, ita general[illegible]
23\. licitè traductam probabimus. Si enim tam enormiter in interpret[illegible]
rint Judæi, ut inde in tot & tam turpia prolapsi fuerint adulteria [illegible]
propter hæc scelera nullibi à prophetis reprehensi aut objurgati [illegible]
mis cum in scortatores & adulteros toties ab iis detonatum sit, [illegible]
Oseæ 4. & nominatim Malachias *cap. 2.* cum incideret in temer[illegible]
hinc impleri altaria lachrymis & suspiriis injustè dimissarum diceret [illegible]
prehendit dimissionem ipsam, sed causam lasciviæ, cum Abra[illegible]
rem non quæsivisset lasciviæ, sed prolis, à Deo promissæ, obtinend[illegible]
verò, *si quis odio habuerit uxorem, dimittat eam, inquit Dominus, &* [illegible]
&c. quæ quidem verba procul dubio repetita sunt ex Mose [illegible]
sionis non limitant ad nuditatem adulterii, sed ad omne odium [illegible]
Christus, ad omnem pervicaciam cordis. Alterum ejusdem le[illegible]
cerso ex *Eccles. c. 25. ad fin.* ubi cum Syracides dixisset, non esse m[illegible]
inutili & ignava tolerantia, frena laxanda, tandem subjicit [illegible]
si vero te audire, seu ut transtulit Luther. *morem tibi gerere no*[illegible]
repudii. Nec dubium est quia scripturam potius scripturâ, [illegible]
tionibus interpretari debeamus, quod ut e[illegible] ponder[illegible]
pretationis nostræ indicia depromemus prius ex aliis M[illegible]
ex responsis Christi. Permisit enim Moses, ut repudiata novum [illegible]
24\. trimonium, *Deut. 24.* quippe quam solus Pontifex Max. du[illegible]
& viduam & meretricem. *Lev. 21.* Non videtur autem adult[illegible]
cturus fuisse, quam lapidibus obruendam cen[illegible] Prætere[illegible]
statem dimittendi uxores, nec ea ullibi legitur vel m[illegible]
usurpata, ut paulò ante ostendimus, *Joseph.* [illegible]
c. 21. Sed si repudium ob solum adulterium indultum fuit, [illegible]

Verum Moses expresse causas divortii dederit Judæi.

Quid significet nuditas in sacris literis.

Ex modo alterius causis ... Mala. 2.

Ecclesias.

Ex lege Mosis

[illegible]ium posuit Moses, relicta interim uxore innocente sub durissimo adulteri [illegible]. Quod autem hæc iniquitas à Mose aliena sit, ex *Lev. 20. & Deut. 22.* patet, ubi [illegible] pœnam damnantur adulter & adultera. Sed & ex hac pœna, quæ ca[illegible] est, sic argumentor. Qui adulterium capite punire jubet, non poterit adul[illegible] ejus novarum nuptiarum sancire, quin supplicio summo deroget. Cui enim 25. *Instantia Gentil.*
[illegible] autoritate legis de uno conjugio vagari in alterum, morti minimè oportet [illegible]e destinatam. At præviderat de neglectu legis, *inquit Gentil.* quemadmodum [illegible] neglectam dicunt, cum Christus repudium concederet ob adulterium. Si prævi[illegible], cur neglectui potius obviam non ivit: aut cur ipse neglectui occasionem de[illegible] viam aperuit? dum repudiatam ob adulterium impunè sivit de conjugio [illegible]e in conjugium. Christus noluit involare officium magistratuum, sed con[illegible], sub negligente magistratu, prospicere: Moses verò, qua legislator, qua [princi]ps, non debuit funestæ, quam prævidebat, negligentiæ aut connivere, aut [illegible] patefacere. Imò ne patefecit quidem, quia *in d. c. 24.* dicitur maritus di[illegible] fecisse pollui dimissam, & propterea punitur, ne jus habeat ejectam post [illegible]s nuptias recipiendi, ut explicat Calvin. Si verò uxor dimissa est ob adul[terium], dimittens pollutioni causam non præbuit, nec ipse interdicto, de non re[cipi]endo, plectendus fuit, sed potius mulieri aditus præcludendus, cum illic con[illegible]e pœna debeat, unde prodiit culpa. Sed pergit Gentilis: vetat lex mendicum [illegible] meretricem esse in Israël, & tamen jubet mendico succurri, & vetat meretri- 26. *Item alia.*
[illegible] inferri in templum. Facit autem fraudem in verbo: *Esse in Israel.* Lex enim [v]ult ne spurius, mendicus, meretrix sit de tribu seu populo Israelitico, *ut patet [Deu]t. 23.* Inde tamen non sequitur, quod statim coactæ fuerint id genus personæ [illegible]n mutare, cum potuerint tolerari in terra, licet essent seclusæ à communio[ne] populi. Quin etiam, cum aliunde munera mitti solerent, potuisset meretri[illegible] offerri a gentibus. Et mendicis propterea jubet lex succurri, ne sint men- 27.
[dici, sed] honorificè sustententur. Exceptiones cæteras, si profugerit adultera, si [illegible] non fuerit satis evidenter ad pœnam corporis infligendam probatum, si [illegible] exceptionibus pœna capitis elusa, legislator non debuit attendere. De pro[illegible] lex intelligi non potest, quia vult, ut libellus repudii porrigatur dimissæ in [illegible]m. Si de adulterio non constat ex evidentia probationum, ne quidem ad [illegible]um procedendum. Romæ lex de adulteriis elusa non fuit, cum pœna ca[pit]alis illic nunquam ante Theodosium, ut creditur, & supra nobis definitum [illegible] finita reperiatur. Athenis quoque duæ diversæ leges non reperiuntur, 28. *Agitur de verbis Christi.*
[illegible] capitalis pœna, quæ illic sancita dicitur, non fuerit inflicta à magistratu, sed [illegible] mariti [illegible] ἐργῳ adulterum cum uxore deprehendenti, datum, ut impune [illegible], si sic deprehensum hominem justa indignatione ad Manes misisset. Ni[illegible] pro sua sententia ex veteri lege afferunt, qui divortia à Mose concessa [illegible] terra coarctant.

[illegible] nec verba Christi illis suffragantur. Nam cum Pharisæi responso Chri[sti] [illegible]ent libellum repudii a Mose concessum, tanquam contrarium verbis [illegible]i, Christus ostendit discrimen inter suam sententiam, quæ revocat rem ad pri-

tiq. in fin. quarum catalogum pertexit Johann. Gerson *in lib. de* [illegible]

21. *Verum Mo-ses exp*[illegible] *bus causis di-ver*[illegible] [illegible] *cessit* [illegible]

terum Burgens. *in addit ad Lyr. ad c. 24. Deut.* Drusius 4.0 [illegible] *nupt. c. 1.* errorem hunc Judæorum non ex lege & permissione M[illegible] sa & nimis licentiosa interpretatione ortum traxisse disputant [illegible] vertendi licentiam non dederit, nisi ob adulterium, quod circumsc[illegible] tari putant per *fœditatem*, ut Chaldaica, Græca & Latina versio [illegible] adulterio, *nuditatem*, poni notant *Gen. c. 9. & Lev. 18.* cum tamen [illegible]

22. *Quid signifi-cet nuditas in sacris literis.*

tum vocabulo fœditatis intelligatur in castris *Deut. 23. & Levit. 1*[illegible] mulieris pudor nudari dicatur, si fluentibus mensibus maritus ad e[illegible] Noah jacuit denudatus, *Gen. 9.* sed quid hoc ad adulterium? In ge[illegible] Moses de odio ob fœditatem aliquam obnato, quod sic transtulit Lu[illegible] sie nicht gnade findet für seinen Augen/umb etwa einer unlust w[illegible] lo odio concipit causam divortii non adjecta mentione fœditati[illegible] limitationis suæ ullum ex textu vestigium depromit Gentil[illegible] is, sed [illegible] gitur ad interpretationem Christi, *Matth. 5.* quæ sententiæ [illegible] trariatur, ut paulò post dicemus. Nam ex lege veteri primum di[illegible] sententia legis Mosis, eamque ut generaliter conceptam, ita gener[illegible] licitè traductam probabimus. Si enim tam enormiter in interpretatione [illegible]

23. *Ex* [illegible] *Malach. 2.*

rint Judæi, ut inde in tot & tam turpia prolapsi fuerint adulteria, [illegible] propter hæc scelera nullibi à prophetis reprehensi aut objurgati [illegible] mis cum in scortatores & adulteros toties ab iis detonatum sit. [illegible] *Oseæ 4.* & nominatim Malachias *cap. 2.* cum incideret in temeraria [illegible] hinc impleri altaria lachrymis & suspiriis injustè dimissarum di[illegible] prehendit dimissionem ipsam, sed causam lasciviæ, cum Abraham [illegible] rem non quæsivisset lasciviæ, sed prolis, à Deo promissæ, obtinend[illegible] verò, *si quis odio habuerit uxorem, dimittat eam, inquit Dominus, & a*[illegible] &c. quæ quidem verba procul dubio repetita sunt ex Mose. Causam [illegible] sionis non limitant ad nuditatem adulterii, sed ad omne odium [illegible] Christus, ad omnem pervicaciam cordis. Alterum ejusdem leg[illegible]

Ecclesia.

celso ex *Eccles. c. 25. ad fin.* ubi cum Syracides dixisset n[illegible] esse m[illegible] inutili & ignava tolerantia, frena laxanda, tandem subjicit extremum [illegible] *si verò te audire*, seu ut transtulit Luther. *morem tibi gerere noluerit*, [illegible] *repudii.* Nec dubium est quia scripturam potius scripturâ, quam [illegible] tionibus interpretari debeamus, quod ut eò plus ponderis iter[illegible] pretationis nostræ indicia depromemus prius ex aliis Mosis le[illegible] ex responsis Christi. Permisit enim Moses, ut repudiata novum [illegible]

24. *Ex lege Mosis*

trimonium, *Deut. 24.* quippe quam solus Pontifex Max. ducere [illegible] & viduam & meretricem. *Lev. 21.* Non videtur autem adul[illegible] cturus fuisse, quam lapidibus obruendam censuit. Præter[illegible] statem dimittendi uxores, nec ea ullibi legitur vel mulieribu[illegible] usurpata, ut paulò ante ostendimus, *Joseph* [illegible] 6. 21. Sed si repudium ob solum adulterium indultum fuit, [illegible]

[illegible]num posuit Moses, relicta interim uxore innocente sub durissimo adulteri [illegible] Quod autem hæc iniquitas à Mose aliena sit, ex *Lev. 20. & Deut. 22.* patet, ubi [illegible]qualem pœnam damnantur adulter & adultera. Sed & ex hac pœna, quæ ca[illegible] est, sic argumentor. Qui adulterium capite punire jubet, non poterit adul[illegible]s novarum nuptiarum sancire, quin supplicio summo deroget. Cui enim 25. *Instantia Gentilis.*
[illegible]autoritate legis de uno conjugio vagari in alterum, morti minimè oportet [illegible] destinatam. At præviderat de neglectu legis, *inquit Gentil.* quemadmodum [illegible]lectam dicunt, cum Christus repudium concederet ob adulterium. Si prævi[illegible]r neglectui potius obviam non ivit: aut cur ipse neglectui occasionem de[illegible] & viam aperuit? dum repudiatam ob adulterium impunè sivit de conjugio [illegible]e in conjugium. Christus noluit involare officium magistratuum, sed con[illegible], sub negligente magistratu, prospicere: Moses verò, qua legislator, qua [illegible]eps, non debuit funestæ, quam prævidebat, negligentiæ aut connivere, aut [illegible] patefacere. Imò ne patefecit quidem, quia *ind. c. 24.* dicitur maritus di[illegible]ens fecisse pollui dimissam, & propterea punitur, ne jus habeat ejectam post [illegible]s nuptias recipiendi, ut explicat Calvin. Si verò uxor dimissa est ob adul[illegible]m, dimittens pollutioni causam non præbuit, nec ipse interdicto, de non re[illegible]ndo, plectendus fuit, sed potius mulieri aditus præcludendus, cum illic con[illegible]e pœna debeat, unde prodiit culpa. Sed pergit Gentilis: vetat lex mendicum [illegible]eretricem esse in Israël, & tamen jubet mendico succurri, & vetat meretri- 26. *Item alia.*
[illegible]m inferri in templum. Facit autem fraudem in verbo: *Esse in Israel.* Lex enim [illegible] ne spurius, mendicus, meretrix sit de tribu seu populo Israelitico, *ut patet* [illegible] Inde tamen non sequitur, quod statim coactæ fuerint id genus personæ [illegible]m mutare, cum potuerint tolerari in terra, licet essent seclusæ à communio[illegible]puli. Quin etiam, cum aliunde munera mitti solerent, potuisset meretri[illegible] offerri a gentibus. Et mendicis propterea jubet lex succurri, ne sint men- 27.
[illegible] honorificè sustententur. Exceptiones cæteras, si profugerit adultera, si [illegible]en non fuerit satis evidenter ad pœnam corporis infligendam probatum, si [illegible] exceptionibus pœna capitis elusa, legislator non debuit attendere. De pro[illegible] lex intelligi non potest, quia vult, ut libellus repudii porrigatur dimissæ in [illegible]num. Si de adulterio non constat ex evidentia probationum, ne quidem ad [illegible]um procedendum. Romæ lex de adulteriis elusa non fuit, cum pœna ca[illegible]c nunquam ante Theodosium, ut creditur, & supra nobis definitum [illegible] præfinita reperiatur. Athenis quoque duæ diversæ leges non reperiuntur, 28. *Agitur de verbis Christi.*
[illegible]capitalis pœna, quæ illic sancita dicitur, non fuerit inflicta à magistratu, sed [illegible] ἐν ἔργῳ adulterum cum uxore deprehendenti, datum, ut impune [illegible] si sic deprehensum hominem justa indignatione ad Manes misisset. Ni[illegible] pro sua sententia ex veteri lege affetunt, qui divortia à Mose concessa [illegible] adulteria coarctant.

[illegible]d nec verba Christi illis suffragantur. Nam cum Pharisæi responso Chri[illegible] libellum repudii à Mose concessum, tanquam contrarium verbis [illegible] Christus ostendit discrimen inter suam sententiam, quæ revocat rem ad pri-

ad prima principia, & indulgentiam Mosis, quæ a primo principio [illegible] do desciverat. Si jam Moses tantum concessit ob adul[illegible] nihil differt à sententia Christi & parum apposité respond[illegible] *ita*. Nam si Christus nihil statuit difforme a prima conjug[illegible]

29\. ses statuisse cu[illegible] pandus est, cum utriusque eadem sit sente[illegible]. Porro, qu[illegible] fuerit ab initio, explicat Christus, in responso ipso, qu[illegible]d [illegible] vi[illegible] & [illegible] non debeat, quia abierunt in unam carnem. Ea verò insti[illegible] cadit, per adulterium, quo carnium unio dissolvitur, & effect[illegible] Proinde Mosis lex, si intelligatur de causa adulterii tantum, non [illegible] bitur primæ institutioni, quam nova Christi reformatio. Denique [illegible] gentiam excusat Christus per invictam Judæorum duritiem. At [illegible] dis durities accusari possit in eo, qui nesciat ferre adulteram? Hom[illegible] ris si quis jure persequatur, in opprobrium, puto, non cadit. Atqu[illegible] viri cordati uxoris stuprum, quam necem, *ait Hieron. in Amo[illegible]* [illegible] cabile Zelotypi viri odium depingit, *Prov.6.* qui & stultitiæ & im[illegible] adulteram retinentem, *Prov.c.18.* imprimis, si illa sæpius ad vomitum [illegible] seriò pœnitentiam agat. Nam tum saltem à marito non debere e[illegible] Concilium Arelatense, *ubi gl.32.q.1.* Idem elicitur ex dicto Christi. *Matth.* [illegible] non tantum explicat legem Mosis, sed quædam etiam in foro [illegible] quam Politicus, disponit, ut de pœna talionis & odio inimici, quæ quidem [illegible]

30\. ro Politico, si absit injuria, tolerantur, sed in Christiano requirit [illegible] tem perfectionem, quomodo se res quoque habet de divortiis, c[illegible] & propter dispensationem à Deo toleratis. Sed postquam eam Ch[illegible] vit, & non excepit nisi casum adulterii, jam divortiorum licentia [illegible] sublata est, & immeritò allegatur à quibusdam eadem ratio pert[illegible] dem lex durare debeat, quam diu durat eadem ratio. Nam contra ex[illegible] gem Dei sufficiens nulla ratio allegari potest, ne dum, quæ ex pe[illegible] & [illegible] pria turpitudine petitur. Non enim subditorum, sed regis est, [illegible] plicare. Christus verò pertinaciæ, quam ipsius adventus, exempl[illegible]m & [illegible] prorsus delere debuisset, in novo testamento frena amplius laxare [illegible] inde intra præscripti ejus cancellos nos continere cogimur, nec [illegible] Judæ[illegible] vel Romanorum vel aliarum gentium libidinosa divortia imi[illegible]

In [illegible] testamento divortia esse inexcusabilia.

Sect. 3.

De causis divortiorum in genere.

1 Charondæ & Mahometis lex quam facile div[illegible] [illegible] seris
2 De lege Romuli, quas causas divortii definiverit.
3 De lege 12. tabul. in hanc rem.
4 Primis quingentis annis repudium Romæ fuisse inau[illegible]itum.
5 Cui computationi nihil obstat repudi[illegible]m P. Semp[illegible]onii Sophi.
6 Distinctio quædam Alberici Gent. reii[illegible]tur.
7 Primus Carbilius [illegible]
8 [illegible]uem in[illegible] [illegible] fuit [illegible] sea.
9 Ex q. [illegible] de caus[illegible]
10 Cur res Impp. tan[illegible] coacti [illegible]erunt.
11 Cur [illegible]
12 Formulæ re[illegible]
13 [illegible]

14 Duplex divortium cum bona gratia & tr...
15 An matrimonium solo conjugum dissensu solvi queat.
16 Negatur multis argumentis.
17 Indissolubilitas matrimonij non dependet à consensu contrahentium, sed autoritate conjunctionis divina.
18 Ne ipsos quidem Romanos divortia à se concessa probasse.
19 An Theodosius vel Justinianus primus certis causis divortiorum licentiam circumscripserit.

CHarondæ lex dabat mulieribus facultatem quacunque de causa à viris divertendi. Sed cum ea mulieres passim abuterentur, & prout quamque impellebat dira libido, viros mutarent, quibus omne imperium simul è manibus excussum jacebat, unanimi Thuriorum consensu abrogata fuit. *Diod. Sic. libr. 12. biblioth.* Turcæ pluribus de causis, quas viris comminisci facile est, divortia faciunt. Mulieres ægrius à viris divertunt. In causis quibus id eis permissum, hæc continentur. Si mariti debitis eas alimentis fraudent: item si præter naturæ præscriptum (quod nefas Turcis familiare) eis abuti conentur. *Aug Busbeq. Epistol. 3.* Romulus vulgo scribitur ex quatuor causis viro dedisse potestatẽ ejiciendi uxorem, cum uxori nullam daret deserendi virum, nimirum ob veneficium, adulterium, clavium & partus suppositionem, in quam rem citatur vulgo illud Plauti *in Trucul. Quadrupes, venefica, suppostrix puerûm.* quod procul dubio spectat legem aliquam antiquam. Cæterum de suppositione partus, quam quidem capitalibus criminibus asscripsit Anton. Imp. *l. 1. ad l. Corn. de fals.* nullibi video *apud Halyc. aut Plutarch.* mentionem fieri. Nec divortium sed licitam cædem sancitam in mulieres adulteras & vinum bibentes, scribit Halycarn. Plutarchus, non quodvis veneficium nominat, sed quo liberis paratum fuerit malum, nec puerorum, sed clavium ὑποβολὴν damnat, dum ait viro jus fuisse, *γυναῖκα ἐκβάλλειν ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων, ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ, καὶ μοιχευθεῖσαν.* Si quis vero præter has causas ejiceret, ejus bona consecrari voluit partim Cereri, partim uxori relictæ adjudicari.

1. *Quam levi de causa Thurij & Turcæ dimittunt uxores.*

2. *Lex Romuli.*

Lege quoque 12. tab. cautum fuisse de divortiis, colligere est ex illa Ciceronis in Antonium criminatione, quando ait: *eum Volumniam Mimam res suas habere jussisse, ex duodecim tabulis claves ademisse, exegisse, hoc uno spectatum civem, quod cum Mima fecerit divortium. Philipp. 2.* Item ex verbis Caii, *ad l. Iul. de adult. Si ex lege repudium missum non sit, & idcirco mulier adhuc nupta videatur, tamen si quis eam uxorem duxerit, adulter non erit. Vide Hottom. part. 3 comm. ad 12 tab.* Et quanquam Romanis semper licita, ex aliqua saltem causa, fuerunt discidia nuptiarum: tanta tamen apud eos extitit primis quingentis annis reverentia matrimonii, ut concessa licentia nemo uti deprehensus fuerit, *ut testantur Tertull. de Monog. & Apol. & Ian. in annot. Halycarn. lib. 2. Gell. lib 4. c. 3. lib. 17. c. 21. Plut. in comp. Rom. & Thes. Item: Num. & Lycur. in probl. Rom. 14. Valer. lib. 2. c. 1. lib. 6. c. 3. Cal. Rhodig. lib. 28. lect. antiq. c. 16 Sabell. lib 9. En. 4. Sigon. lib. 1. antiq. Iur. civ. Rom c. 9. in fin.* licet de tempore inter se unanimiter non conveniant. Nam Tertullianus per annos 600. *in Apol.* aut ad annum 600. *de Monog.* nullum factum divortium testatur, cui subscribit Cujac. *1. obs. 39.* Gellius sibi ipsi non constat, dum *lib. 4. c. 3.* factum dicit anno V.

3. *Lex 12. tab.*

4. *Primis sec. annis nulla domus repudium sensit Roma.*

C.523. M. Attilio, P. Valerio Coss. *lib.* verò *17. c. 21.* retrahit in annum quingentesimum undevicesimum, & hujus relationi fidem habeant plerique JCtorum, etsi quod Alber. Gentil. *lib. 6. de nupt. c. 8. ad fin.* ex levi quadam suspicione omnes

5. eos autores redarguat, P. Sempronii Sophi divortium, cujus testis est Valer. *lib.*

P. Sempronij Sophi repudium quo tempore factum. *c. 3.* ante annum quingentesimum factum coniiciens, quia is anno V.C. 48[illegible], sive ut Fasti Græci, Cuspinian. & Goltzius computant 486 Consul fuit. Quod si post Servilium uxorem dimisit, jam oportuit ipsum fuisse octuagenarium: quod verisimile non videtur. Si libidinis causa dimisisset, forte verisimile non esset. sed quia, quod ludos spectasset, repudiavit, nihil obstat, quò minus & hic Zelus potuerit cadere in senem, imprimis si uxor juvencula lascivias theatri spectatum temerè provolasset. Sed, si concesserimus hæc omnia, nihil certi assumit Gentilis, sed gratis sibi credi vult. Sempronium eundem fuisse consulem, quem scribit Valerius divortium fecisse cum uxore. Quod si alius quispiam extiterit ejusdem nominis? Ex gratuitis autem conjecturis, fas non est, quæ diu vera & ab omnibus recepta extiterunt, temerè convellere, & ut idem dicit alibi *ex Bald. 2. Cons. 112. Raro bene loquitur, qui contra omnes loquitur.* Interpretationem enim de causa legis & extra legem, quam excogitavit Gentil. nec verba autorum, nec historiæ admittunt. Nam & ludorum spectatio extra leges erat, & tam Valerius, quam Plutarch. exemplum Sempronii inter ea, quæ singulari severitate celebria putabant, reponunt. Tertullianus etiam conceptis verbis dicit: *in Apol. Per annos fere*

6. *Interpretatio Alber. Gent. rejicitur.* *690. nulla repudium domus sensit.* Plutarch. *in probl.* adhuc apertius: *Sulpitium Gallum & Publ. Sempronium* ait *Corbilium secutos fuisse, & uxores ex diversis causis dimisisse.*

7. Idem colligitur ex verbis Gell. *4. c. 3.* qui addit: *tum demum necessarias visas actiones uxorias.* quibus ante quoque opus fuisset, si ante mulier divertisset.

8. Postquam autem via facta fuit à Spur. Carbilio, aut Carvilio Ruga, ut eum

Quo tempore ceperint divortia Romæ increbrescere. appellat Gellius, seu Spur. Corbilio, ut Plutarchus, quem alii Servilium, alii Carvinum, alii aliter appellant, & uxorem, sive jussu censorum, *ut Halycarn. notat*, sive, *ut Gellius*, de amicorum sententia, postquam apud censores juraverat, se uxorem liberorum quærendorum gratia ducturum, impunè dimisit, magno impetu secuti sunt, qui vel odiosas & graves domi uxores habebant, vel novis se implicatos amoribus cupiebant, adeò ut Satyricorum irrisionibus passim crebra divortia excipiantur, ut *apud Iuvenal.*

Sic fiunt octo mariti Quinque per autumnos.

& *apud Martial. lib. 8.*

Iulia lex populis ex quo, Faustine, renata est,
Atque intrare domos jussa pudicitia,
Aut minus, aut certè plus quam vicesima lux est,
Et nubit decimo jam Thelesina viro.

Seneca non veritus fuit suæ ætati testimonium ferre *libr. 3. benef. cap. 16. Numquid jam ulla repudio erubescit, postquam illustres quædam ac nobiles fæminæ, non consulum numero, sed maritorum, annos suos computant, & exeunt matrimonii causa, nubunt repudii? Tam diu istuc timebatur, quamdiu rarum erat. Quia verò nulla sine divortio*

acta sunt, quod sæpe audiebant, facere didicerunt. Exemplum præbet Octavius Sagitta trib. pl. Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, quam cum ad adulterium ingentibus donis pellicere non posset, tandem, ut omitteret maritum emercatus est, suum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus Quamvis mulier ubi vacua fuit, reperta spe ditioris conjugii, promissa exuit, & Octavio eadem temeritate repudium remisit, qua divortium fecerat cum marito, ut scribit Tac. *in hist. Ner n.* Juvenalis ad repudium mittendum suffecisse annuit, si mulier gravis cepetesse marito, aut nares habuerit minus siccas. *Sat. 6.*

Collige sarcinulas, dicet libertus, & exi,
Iam gravis es nobis: sicco venit altera naso.

Sulpitius enim Gallus uxori nuntium remisit, quod veste de capite deducta foris se conspiciendam præbuisset, Sempronius, quod ludos spectasset se ignorante, *Plut. in probl. Rom. 14. Val. 6. c. 3.* Antistius, quod cum libertina vulgari confabulata familiariter fuisset. *Valer. d. c. 3.* Lucullus ob suspicionem impudicitiæ abdicavit Clodiam, *Plut. in Luc.* Sylla Cæciliam ob prætextum sterilitatis *Plut. arc. in Syll.* Paulus Æmilius, ne causam quidem repudii reddere cognatis ejectæ uxoris voluit: Tantum calceum ostendit novum & benè, ut videbatur, pedi aptum, sed quem tamen ea parte se premere dicebat, quâ minime putaretur. *Plut. in Æmyl.* Julius Cæsar suspectam saltem adulterii Pompejam, antequam convinci posset, dimisit, dicens: *suam domum etiam suspicione carere debere. Sueton. in Cæs.* Quid habuit Augustus prætexendum contra Scriboniam, nisi quod, ut ipse scribit, *pertæsus esset morum ejus perversitatem?* quid contra Claudiam, nisi quod sibi & socrui Fulviæ per omnia non conveniret. *Suet. in Aug. c. 62.* Quid potuit Claudius Æmiliæ Lepidæ sponsæ vitio vertere, præter offensiunculas paternas, quid Plantiæ Urgulanillæ uxori? *Sueton. in Claud. cap. 26.* Quid Nero Octaviæ, nisi quod conversatione ejus non delectaretur, quam tandem, quod coactâ abstinentia sterilis esset, repudiavit. *Sueton in Neron. cap. 28.* Caligula multis mulieribus libertum misit invitis, cum viri domo abessent, ut iis liberius potiri posset. *Sueton. in Cajo.*

9. *Quam levi de causa concessa.*

Eo igitur cum jam ventum esset, ut nulla pene matrimonia, quæ individua vitæ consuetudine definiuntur, remanerent, coacti fuerunt Imperatores divortiis modum ponere, quod Augustum & Tiberium quidem tentasse testatur Sueton. sed quantum profecerint non subiicit, nisi fortasse solemnitates hinc introduci cæperunt, ut nisi septem civibus Rom. puberibus & per libertum repudiū non daretur, *l. nullum de divort.* cujus jam mentionem fecit Juven. dum ait: *Collige sarcinulas, dicet libertus & exi.* 10. *Cui rei Impp. modum ponere aggressi sunt.*

Unde simul colligitur formula renuntiationis, cui consonat illa Petronii *in Sat. Res tuas ocyus tolle*, & Caij *l. 2. de divort. Tuas res tibi agito, tuas res tibi habeto*, cum in sponsalibus dicere solerent: *conditione tua non utor*, in quam sententiam [illegible] congessit Alexandr. ab Alex. *lib. 4. c. 8.* Forner. *ad l. 101 §. 1. de V. S.* Prolixius [illegible] quantulum Judæi, qui & hoc addebant, *se ex animo & citra coactionem dimittere* [illegible]*rem, concessa eidem facultate renubendi, cui voluerit. Iohan. Gerson. in doctr. Iud.* 11. *Formula divortiorum.* 12. *Roman.* 13. *Iudæor.*

Ioach. Steph. libr. 1. de jurisd. c. 7. n. 61. 62. Osiandr. in Annot. ad harmon. Evang. li. 3. [illegible] *Connan. lib. 8. comm. c. 12 n. ult. Cypr. c. 1[illegible]. de sponsal. §. 5. Bodin. 1. de Republ. c. 3.*

14. *Duplex divortium.* Duplicia autem divortia notat Ulpianus *in l. cum hic status. §. cum* [illegible] *de don. inter vir. & uxor.* Plerique enim cum bona gratia discedunt, plerique cum ira animi sui & offensa, quanquam Tertull. *in libr. de Monog. Repudium* dicat [illegible] *discordia fieri, aut discordiam facere.* Cum bona gratia discedebant, qui utrique [illegible] divortium consentiebant, sive causam aliquam rationabilem, & nonnunquam etiam necessariam, ut ex militia ostendit Scip. Gentil. *libr. 3. de donat. inter vir. & uxor. c. 18.* sive nullam aliam, præter liberam voluntatem haberent. Tertullian *de Monog.* vocat *amicabilem separationem,* & Ambrос. *lib. 2. de Abrah. c. 6.* [illegible] *cum bona venia.* Putabant enim nil tam naturale esse, quam eo genere quidque dissolvi, quo colligatum est, *l. nihil tam natur. l. omnia. l. ferè quibusq. de R. I. l.* [illegible] *vis saltus. de acquir. poss.* ideoque nudi consensus obligationem, contrario consensu, *ut ait Ulpian. in d. l. nihil tam.* seu, *ut Pompon. l. prout in fin. de solut.* dissensu contrario tolli, *§. fin. Inst. Quib. mod. toll. oblig.* quod ad emtionem & venditionem trahit Paul. *l. 3. de rescind. vend.* & non incommodè videtur accommodandum ad nuptias, quas solo consensu contrahi supra diximus. Accedit, quod conjugium sit societas quædam: Societates autem intercidant, interdicente voluntate. *l. verum est. 63 § ult. pro Socio.*

15. *An solo dissensu solvi possit matrimonium.*

16 *Quod negatur.* Cæterum leviores sunt hæ rationes, quam ut fulciendæ divortiorum iniquitati esse queant. Nam Paulus ipse emtionis & venditionis per mutuum consensum dissolutionem limitat ad eum articulum, *Antequam fuerit res secuta.* Postquam enim res non est amplius integra, solo consensu dirimi nequit, quod per traditionem realem validatum fuit & consummatum. Postquam enim vir & uxor in unam carnem abierunt, etiamsi voluntates de novo dissiliant: corporum tamen commixtionem extergere, aut infectam facere nequeunt. Tum etiam nati sunt liberi, quorum favor impetrat, difficiliorem debere esse matrimonii [illegible]tionem. *l. 8. C. de repud. l. 1. sol. matrim.* Et regulare est apud Canonistas: *Spiritualia facilius constitui, quam solvi. c. 2. de translat. Episc.*

17. *Ad vinculū conjugii accedit autoritas divina.* Nam si conjugii copulam Christianis oculis intueri velimus, non subsistit ex solo consensu contrahentium, sed ex autoritate ejus, qui per Adamum dixit: *Derelinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, Et erunt in carnem unam, Gen. 2.* unde regulam hanc extrahit Christus: *Matth. 19. Quod Deus conjunxit, homo non separet,* & Paulus ex ejus[illegible] ore derivat repetitum præceptum: *Iis, qui matrimonio juncti sunt, denuncio* [illegible], *sed Dominus: Uxor à viro ne discedito. &c. 1. Cor. 7.* Ipsos etiam Romanos concessisse quidem, sed non probasse divortia ex eo patet, quod Tacit. scriptum reliquit,

18. *lib. 2. Annal. in fin. cum Fonteius Agrippa & Domitius Pollio filias Ve[illegible] offerrent* [illegible] *das, prælatam fuisse Pollionis filiam, non ob aliud, quam quod mater ejus in eo[illegible] conjugio manebat.* Hæc cum considerarent Christiani Impp. ceperunt de remedio cogitare, & ad imitationem legis Romuli, & 12. tab. causis quibusdam [illegible] circumscripserunt effusam discidiorum licentiam, de qua re primam [illegible] debemus Theodosio, *l. 9. C. de repud.* licet ejus correctionem sibi primo [illegible]

Justi-

Justinianus, *Novell.117. ut lic.matr.& aviæ.§. quia verò ex consens. l. ultim. C. de repud.* quod se sæpe miratum dicit Beza, *de repud. pag. 222.* quare scil. alienam laudem sibi asscripserit Justinianus, cum tamen restaurator sæpe auferat nomen & dignitatem autoris. *l.2. de orig. Iur.* Non enim interciderat tantum constitutio Theodosii, sed contraria lege abrogata fuerat ab Anastasio, *l.constante. C. de repud.* imò ab ipso Justiniano, *Nov.22.* adeò, ut *in d.Nov.117.* non tantum aliorum, sed & sui ipsius leges corrigat, gravibus verbis, & validis rationibus, cui idcirco, tanquam juri novissimo standum putamus potius, quam ratiunculis *Nov.140.* ubi contrarium statuitur. Nam, præterquam quod vanis instrepat rationibus, quod adversetur conjunctioni & auctoritati divinæ, quod odiosæ & iniquæ conjugiorum diremtioni faveat, etiam non tam Justiniano, quam Justino II. asscribi solet, & proinde ex præscripto sacrarum literarum divortia ex mutuo consensu, *cum Novell 117.* prorsus tollenda censemus. Quod autem Justinianus illic statim excipit votum castitatis, de eo vidimus supra. Causas verò ex quibus Theodosius & Justinianus divortia permiserunt, ad examen oportet, ut revocemus.

19. An Theodos. vel Iustinian. primus divortia certis causis circumscripserit.

De primis duabus divortiorum causis, Adulterio & desertione malitiosa.

Sect.4.

1 De adulterio remittitur lector ad superius disputata.
2 Paulus 1. Cor. 7. adulterio addit desertionem malitiosam.
3 Nec tamen contrarius est Christo, quia de diversa quæstione agit.
4 Bellarmini falsa distinctio inter conjugia fidelium & infidelium.
5 Quæ repugnat verbis Apostoli Pauli 1. Corinth. 7.
6 Ubi non tam consilium proponitur, quam præceptum datur.
7 Bellarminus facit Apostolum contrarium Christo.
8 Effugium aliud Bellarmini.
9 Rejicitur.
10 Conjugium non est Sacramentum.
11 Etiamsi Paulus non dedisset nisi consilium, tamen contra consilium agendum non esset.
12 Explicatur ratio consilii Paulini.

DUæ enim tantum à sacris literis permissæ reperiuntur, Adulterium, & Desertio, de quorum primo cum abundè supra, *c.5. sect. 7. & 8.* disputatum sit ex verbis Christi *Matth.5. & 19.* quibus ferè solum dicitur causam divortiis summis præbere, crambem eandem hîc recoquere operæ pretium nô judicamus, sed progredimur ad desertionem, quam subiecit Paulus, *1.Cor.7.* nec in eo contrarium quid statuit sententiæ Christi. Cum enim Pharisæi quærerent, an ex ulla causa liceat cuiquam dimittere uxorem, respondet Christus, quod ex nulla, nisi ob adulterium, adeoque non agnoscit aliam divortiorum causam præter adulteriũ, cui non refragatur Apostolus, quia non agit de eadem quæstione, scilicet de causis divortiorum, sed præsupposito illegitimo infidelis divortio, consilium suppeditet, quomodo conscientiæ fidelis prospiciendum sit, adeoque non introducit novam causam divortiorum, sed postquam factum est illicitum divortium ab infideli, censet innocenter propter fidem patientem non esse sub injusta servitute cum injuria detinendum. Manet igitur rata dispositio Christi: Solum adulte-

1. De adulterio actum supra.
2. Desertio adjicitur à Paulo.
3. Nec tamen contrarium quid statuit Christo.

6. *Turturum castissimum genus: quod si a copula sua fuerit casu [illegible] perpetua se ab [illegible] lege constringit, gratiam conjunctionis [illegible] fidem servat, dum [illegible] impudentis ignorat, & moribus suis [illegible] viduitatem conversatione gloriatur. Mulierum se, proh dolor, [illegible] quibus castitatem ratio persuadet, pœna legis imponit, terror mariti [illegible] runt [illegible] mores, si nec illis comparari possunt, quæ ratione carentia [illegible]* cit hic, quod Dion. *lib. 45.* memoriæ posteritatis reposuit cum A[illegible] Liviam vivente Nerone marito, abduxisset. forte fortuna puellum quendam [illegible] quos pro delectamento habere solent Dominæ, cum diverso loco Liviam [illegible] Cæsare, diverso Neronem cum alia muliere accubentem vidisset, [illegible] pudore perculsum dixisse: *Quid hic agis, Domina? En maritus tuus*, ad Neronem [illegible]

Quæ etiam repugnat naturæ.

7. *Item legi Mosaicæ.*

gitum intendendo, *istic accumbit*. Extat *Deut. 24.* Lex Mosis, ne vir recipiat [illegible] stum matrimonium, quæ post divortium transierat in manus novi mariti, & [illegible] hoc vel iterū dimissa, vel morte liberata fuerat, cujus rationes alii alias [illegible] ne facilè provolaret maritus ad dimittendam mulierem, quam ex [illegible] petere posset, neve mulieri incitamentum subiiceretur moliendi aliquid [illegible] tam secundi mariti, quò aditum sibi recluderet ad priorem. *Martyr. in c. [illegible] Alber. Gentil. lib. 6. c. 21.* Cæterum omnium optima desumitur ex verbis le[illegible] illic subjicit Moses & explicant Calvin. *in expl. 7. præc* Beza. *de repud* & [illegible] *176.* Bucer. *de regn. Christ. lib. 2. c. 32. 33.* nimirum, quia dimissa polluta est, [illegible] ex Hebræo interpretatur Beza, quia maritus extitit causa, ut pollueretur. [illegible] infero ad nostrum propositum: si maritus non potest recipere dimissam mulierem, quæ interim alteri nupta fuit, quia autor extitit, ut ea pollueretur, [illegible] minus fas erit marito recipere eam mulierem, quam ipse prostituit, [illegible] viro supposuit, quod genus facti lenocinium vocant Romanæ leges, & [illegible] pissima inde à tempore Romuli numerarunt, quemadmodum dixerat [illegible] Romuli conjunx, cum Sabini virgines raptoribus viris [illegible] concordare cœpta matrimonia dissolvere niterentur. *Plutarch. in Rom.* Nihil [illegible] dico de invidiosa permutatione Aspasiæ, quam Artaxerxes alternatim [illegible] lio Cyro supposuit, *Plutarch. in Artox.* nec de facilitate Seleuci parum [illegible] qui filii Antiochi de consilio Erasistrati valetudini incesto remedio me[illegible] luit, *Val 5. c. 7.* sed ad divortia pergo, & ex quibus causis licita sint, porrò [illegible] re aggredior.

Sect. 2. De divortiis, quid sint, utrum concessa Christianis & [illegible] fuerint olim Judæis &c.

1 *Quid differant repudium & divortium.*
2 *Unde dicatur divortium.*
3 *Utrum divortium non dicatur de conjugibus ante copulam carnalem.*
4 *Conjugium significare unionem Christi & Ecclesiæ etiam ante copulam*
5 *Utrum dispensari possit de vinculo matrimonii ante concubitum*
6 *Tam latè patere divortium, [illegible] gium.*
7 *Difficilius tamen solvi [illegible] matum per concubitum [illegible] per consensum.*
8 *Utrum separatio, [illegible] sam fuerit cognita [illegible] solvens.*

9 Explicatur l.3 de divort.
10 ... vinculum, jurgium, noxia.
11 Non esse divortium, nisi verum, quo scil. ... vinculum ac jure civili.
12 Idque d consonat sacris literis & verbis ... Pauli.
13 Nec non sententia Christi ipsius.
14 Divortia quoad thorum & mensam, nullibi probari sacris literis.
15 Utrum divortia à Mose concessa absolvant divertentem aut dimittentem ab omni peccato.
16 Ubi probatur affirmativa.
17 Ex praecepto Mosis.
18 Ex verbis Malach. 2.
19 Negativa deducitur ad absurdum.
20 Deum tamen facilitatem divortiorum semper improbasse ostenditur.
21 Utrum Moses, ex pluribus, quam una causa divertendi facultatem dederit Iudaeis.
22 Quod per foeditatem vel nuditatem in ... legibus accipiendum.
23 Ex multis aliis causis, praeter adulteriũ, licita fuisse Iudaeis divortia.
24 Probatur ex Malach. Eccles. & legibus ipsius Mosis.
25 Instantia Gentilis antevertitur.
26 Item alia ejusdem.
27 Occurritur & aliis objectiunculis.
28 Et respondetur ad verba Christi.
29 Quae Gentili prorsus adversantur.
30 In novo testamento & apud Christianos, divortia, excepto casu adulterij, esse inexcusabilia.

INter repudium & divortium hoc interest, quod, cum repudiare dicamur futura, divertisse autem non potuimus, nisi inde, ubi prius constitimus, repudiũ pertineat ad sponsam & futurum matrimonium, divortium ad uxorem & matrimonium constans, *l.101.§.1.l.191.de V.S.* quanquam repudium in uxoris quoque personam non absurdè cadere statim addit Modest. *d § 1.in fi.* & ita illud vulgo usurpant leges. *l.3.de divort. l.si qua mihi.12. de rit. nupt. l. viro atq. uxore. 39. sol. matrim. l.3.6.8.C.de repud.* Imò sponsam quoque à sponso divortium facere dici, *l. quod Servius. de cond. caus. dat.* ex mente JCti, notat illic Accurs. & probat Brechæus *ad d.l.191. in pr. de V.S.* licet id καταχρηστικώτερον fieri, censeat Paulus *in d.l.191.* & notet Godd. *ad d.l.101.§.1.n.1.in fin.* Alciat. *in d.l.191.* Alber. Gent. *6. de nupt. c.1.* Alciat. & Forner. *ad d.l.101.* quia repudium nomen generalius est, divortium verò specialius, à divortiis aquarum, quæ nominat Cic. *3. de Orat.* & Frontin. *de aquaed.* & viarum, quæ Virgil. *9. Æn.* tractum, quo sensu & Tertull. *de an.* Mortem definit *animæ & corporis divortium.* 1 *Differentia inter repudiũ & divortiũ.* 2. *Divortium unde dicatur.*

Cæterum de nominum origine & significatione disputent alii: Illud majoris momenti est, Utrum divortium tantum dicatur fieri in matrimonio, carnali copula consummato, ut definit Beza *de rep. & divort. in princ.* Utrum verò etiam in matrimonio, ex solo consensu rato. Certè quòd definitionem suam probare velit Beza ex Modestino, quem disertè id declarare dicit, fallitur, quia vir & uxor inter quos divortium fieri scribit, *d.l. inter stuprum. §.1. de V.S.* non tam ex coitu, quam consensu æstimantur, *l. nuptias. de R. I. l. cum hic status. § si mulier. de donat. inter vir. & uxor. Cum jungitur puella,* inquit Ambrosius *c. 6. de instit. virg. conjugiũ est non cum virili admixtione cognoscitur.* Lombardus *4. sent. dist. 26* Soto. *dist. 27. q 1.* significat: Matrimonium etiam ante carnalem copulam significare unionẽ Christi & Ecclesiæ, & hinc vinculum ejus esse durabile & perpetuum. Gratianus *in* ... *societa. c. non est dubium. 27. q. 2. ex Leone & Augustino* tradit: nuptiis ante commixtionem carnalem sacramentũ non inesse, quod arripuit Cajetan. *in oper.* 3. *Divortium coarctatur ad matrimoniũ consummatũ copula carnali.* 4. *Nuptiæ significant typum Christi & Ecclesiæ ante copulam.*

26.qq q.25. & probat Cathar. *lib.6.contr.Cajet.c.3.* Unde nascitur inter [illegible]
cos & Canonistas disputatio, Utrum Pontifex dispensatione tolle[illegible]
trimonium, excepto solo coitu, cætera perfectum, quemadmodum [illegible]
5. & Paulum IV. fecisse autor est Covar. *part.2 Matr.c.7.§ 4. n 2[illegible]* q[illegible]
disputationem suis autoribus remittimus, & hoc saltem ex super[illegible]
mus: Nuptiarum vinculum non dependere ex ratione sacrame[illegible]
tionis, sed ex autoritate divinæ conjunctionis. Quod si etiam [illegible]
ctanda veniat, non nulla notari potest, quoad amorem & dilectionem, [illegible]
6. juges carnali copula non unitos. Et proinde, ubi conjugium, ibi & [illegible]
Divortium tam late patet quam conjugium. fieri putandum est, quod à diversitate mentium dicitur, *l. 2. de divort.* aut [illegible]
in diversas partes eant, qui discedunt. *d.l. 191. de V.S* Si tamen divort[illegible]
hibitionis causam à Christo ex prima conjugii institutione repet[illegible]
velimus, negari non potest, quod hinc inferre laborat Beza *in tr. de [illegible]*
vort. & injuria reprehendit Albet. Gent. *lib.6.de nupt.c.1.18.19.* [illegible]
separari, qui carnaliter se cognoverunt, quam qui nudo consensu sine [illegible]
tu matrimonium inerunt. *c.qu[illegible]s Deus.33.q.2 c.2.de transl.prel.c.[illegible]*
7. *de conv. conjug.* Propterea enim separari nequit conjugium legitim[illegible]
tate contractum, quia qui coaluerunt in unam carnem, disponente [illegible]
ab homine sine sacrilegio nequeunt. In unam carnem autem ab[illegible]
lam carnalem ut edisserit Apostolus 1. *Cor. 6.* quando cum scorto [illegible]
nem, & in proprium corpus peccare scribit, qui cum scorto rem h[illegible]
stol ubi gl. in not. de conv. conju. Ut planta una insetta alteri naturam [illegible]
eandemque substantiam cum alia, cui est inserta, sumit: Ita uxor conj[illegible]
dere conjugalis amoris viro, unam quasi plantam, unamque n[illegible]
rum & corporum insitione facit, in qua si fiat ulla vis aut separati[illegible]
quodammodo vulneratur. *Casus lib.1.Oecon.c.2.q.2.* Ne dicam [illegible]
re conjugii, & liberorum, *l[illegible]b. 8. C. de repud.* de utilitate publica, & [illegible]
rendæ mulieris, quæ omnia faciunt, ut minus promtè provola[illegible]
randa matrimonia concubitu consummata, quam solo consensu [illegible]
choata.

8. Divortium igitur tam latè extenditur, quam latè patet [illegible]
Separatio quoad torum & mensam [illegible] ponitur. Quod enim per conjugium concrescit, per divortium [illegible]
posita enim æquè late patent. Cæterum, Canones Pontificii, c[illegible]
rum nullum admitterent, in ejus locum inve[illegible]erunt separati[illegible]
rum & mensam, tam sacris literis, quam legibus Romanor[illegible]
quod Bellarm. scribit, *lib.1.de matr.sacr. c.14. in pr.* JCtos [illegible]
plecti dimissionem quoad thorum, & de hac fieri etiam men[illegible]
vort falsum est & in scholis JCtorum inauditum. Ubique enim [illegible]
dicuntur nuptiæ, *tot.t. C & ff de divort.* & nullibi [illegible]
personæ facultas novas nuptias constituendi *l. [illegible]*
9. *& uxor. Isydor. [illegible]* Quin etiam expressè dicitur: [illegible]
rum, quod scilicet fiat *animo perpetuam constituendi [illegible]*

[illegible] malè transponit Connan. *lib. 8 Com. c. 12. n. 1.* quando ait: *Divortium autem* [illegible] *verum, nisi quod animo &c.* Nam JCtus *in d. l. 3.* à divortiorum ordine exclu-[illegible] temerarias nonnullas & frivolas separationes, quas Ulpianus novo, & [illegible] alias reperto, ut ait Alciat. *ad d. l. 191. de V. S.* vocabulo, *Frivusculum*, ut ha-[illegible] lectio, seu *fribusculum* vocat, Papinianus & idem Ulp. alibi, *jurgium*, *l. si li-*[illegible] *ff. de pact. dot. l. quod si. 31. d. jur. dot.* Ausonius *noxiam, in Monosyll.* 10. *Qui frivusculum.*

Sæpe in conjugiu fit noxia, si nimia est dos.

Unde Cujac. Gallicum vocabulum *noiser* Scipio Gentilis, Italicum, *Noia*, deducit, [illegible] & idem Frivusculum Ulpiani derivat, à Germanico Frevel, *lib. 3. de donat. inter vir. & uxor. c. 20.* cum tamen Germani id nominis mutuò potius à Romanis [illegible] videantur, & verisimilius à Frivolo, Latinorum vocabulo, quam ab [illegible] & extraneo Germanico, quod tamen & ipsum à Latino descendit, Frivusculum deducitur. Hæc autem liticula, quæ secundum Terentium, amoris sæpe redintegratio est, & id genus similia dissidia, quæ simulata vocantur, *l. vir* [illegible] *4. de don. inter vir. & uxor. l. si liberis 17. de pact. dot.* pro divortiis non habentur [illegible] *de divort.* nec brevi reversa uxor divortisse videtur, *d. l. 3. & l. 48. de R. I.* Di- 11. *Divortium non est, nisi solvatur vinculum.*
[illegible] enim dirimunt individuam vitæ consuetudinem, quam promittit & sta-[illegible] conjugium. *§. 1. Inst. de nupt.* Licet enim separatim habitent vir & uxor, *l. ni-*[illegible] *de act. rer. amot.* quod scimus interdum & inter consulares viros subsecutum, [illegible] *c status. §. si mulier. de donat. inter vir. & uxor.* tamen, si honorem invicem [illegible] habeant, durare nuptias & donationes mutuas non valere, censuit [illegible] *in l. §. si mulier.* Ubi autem durant nuptiæ, divortium locum non habet. Ne quidem in *l. 1. de don. inter vir. & uxor.* agitur de separatione thori & mensæ, quando matrimonium durare dicitur, facto divortio, quo liberta recessit à patrono invito. Quia enim à patrono, cui nupsit, libertæ dissidendi facultas non [illegible], si patronus non consentiat, *l. in eo jure 45. de rit. nupt.* ob reverentiam juris [illegible] natus sit, *ut explicat Ant. Fab. in Jurispr. Pap. t. 9. princ. 5. Illat. 26.* merito damna-[illegible] liberta factum divortium, *d. l. 1.* & in pœnam temerè divertentis adjicitur, [illegible] nominus manere fingatur matrimonium. Tantum abest, ut divortium il-[illegible] in quo simul durat matrimonium, à jure civili probetur, ut potius in pœ-[illegible] introductum & prorsus improbetur. Pœna verò non contingit, nisi reos, [illegible] inde ad innocentem personam nequit extendi, quod faciunt Canones, qui [illegible] suo, manente vinculo, non minus innocentem gravant, quam nocentē. [illegible] *sent. lib. 6. de nupt. c. 1. Scip. Gent. lib. 3. de donat. vir. & ux. c. 21.* Pariter & D. Pau-[illegible] *Cor. 7.* discedenti à viro mulieri pœnam viduitatis imponit, nisi reconcilie-[illegible] ait: *Si vero discesserit, maneat innupta, aut viro reconcilietur.* Ostendimus 12 *Etiam de sententia Pauli Apost.*
[illegible] supra Paulum loqui de discessione ex causa injusta. Propter causam verò [illegible] temerariam mulieris secessionem, nemo vel Theologorū vel JCtorum [illegible] tenerit, nedum ut legibus sanciri & permitti debeat. In reliqua verò [illegible] tam Novi quam veteris testamenti nullibi apparet vestigium licitæ se-[illegible] quoad habitationem & thorum. Nam quod Moses permisit Judæis, [illegible] verum fuit, quo facto licebat utrique parti ad nova transire vota.

Deut. 24. Christus *Matt.* 19. de eodem respondit interrogatu à Pharisæis [illegible]
13. argumentatur ipse Bellarm. *c.* 14. *de sacr. ad object.* 2. Dominum [illegible] de dimissione perpetua, quia de hac loquebantur, qui eú interrogaverant [illegible] rebant Pharisæi non tantum de dimissione perpetua, sed etiam de [illegible] ses concesserat, ad disrumpendum vinculum conjugii. Debuit [illegible] respondere Christus, nisi fallere fallentes voluerit, & litem lite [illegible] quia verba Christi generalia, *Marc.* 10. & *Luc.* 16. accipienda sunt [illegible] vortio à vinculo, non potest alius sensus affingi verbis à Matthæo [illegible] ne relatis, quia utrobique eadem historia & idem responsum [illegible] ex ratione à Christo ex prima institutione conjugii deducta, quia [illegible] nem separare posse, quod Deus conjunxit. In his autem verbis continetur [illegible] lum matrimoniale tradit ipse Bellarm. *d. c.* 14. *in fin.* Ergo de solutione [illegible] quitur Christus, & non de separatione habitationum, quia [illegible] conjugii institutionem etiam illi, qui ex aliis, quam adulterii causis, à [illegible] mensa conjuges secluderent: quod quidem tacitè cogitur concedere [illegible] *ut arg.* 2. *ad fin.* nec id referre putat, cum separatio thori & mensæ [illegible] 5. *Matth.* Ego verò non video, quo interpretandi acumine eadem verba [illegible] sis generibus divortiorum quis accipere possit. Et sane si Christus [illegible] divortio, quoad thorum tantum, contra præceptum ejus faciunt Pontificii [illegible] do ex multis causis separant conjuges, cum Christus adulterio [illegible] bere dicat hominem quemcumque qui extra causam adulterii, di[illegible]

14. Quin etiam manifestè respicit Christus *ad c.* 24. *Matth.* & cum di[illegible] concessa fuisse divortia cum libello repudii, per adversativam subiicit [illegible] suram & sententiam de iisdem divortiis, eaque prorsus damnat, nisi [illegible] instituantur. Nullibi igitur fit mentio in sacris literis divortiorum [illegible] lum & mensam, nisi quando parti temerè discedenti novis nuptiis [illegible] in pœnam, ut emolumentum inde non sentiat, unde intulit [illegible] gratia ad peccatum inducta fuit. Pœnam verò ad refrenandam [illegible] modum lascivientem, & præscindendam occasionem temerariam [illegible] imponi posse, in nostris Consistoriis dubium non est.

15. Verum de divortiis disceptatur inter Scholasticos præcipuè [illegible] eorum numero, quæ, ut dicitur *in c. nervi. d.* 13. *ignoscuntur quidem* [illegible] *piuntur, nec probantur*, vel permissione Mosis tale jus & privilegium [illegible] rint, ut licita & ab omni peccato aliena censenda sint. Sed quæ hæc [illegible] cernit divortia Hebræorum, quæ nos paulò post repudiaturi [illegible] statuimus: Divortia ex sua natura repugnare legi naturæ, & [illegible] à Deo profectæ, prout disputatione sua evincit Christus [illegible] Paludan. *in* 4. *sent. dist.* 33 *q.* 1. *art.* 2. & *ibid. Bassol. q.* 1. *art.* 2. opinionem [illegible] divortia nunquam facta fuisse licita contendit, cujus sententiæ [illegible] *dem Thom. Bonavent. Richard. Dom. n. à Soto d. dist.* 33. [illegible] nec non *Innoc. in c. gaudemus de divort. Alphons. de castr.* [illegible] *part.* 2. *de matr. c.* 7. § 4. *n.* 7. *Beza de repud. pag.* 216. magis [illegible]

[illegible] ge'n & Christi, licet ipsi contrariam teneant, sed dispensatione Mosis di- [illegible] absterisam fuisse maculam improbitatis, quam probant & sequuntur. 16
[illegible] *in Matth c.19.q.49.50 Cajet ibid. Bellarm. lib.14. de matrim. ad object. ult.* & *Probatur affirmativa.*
[illegible] ad veritatem accedere videntur, qui ab extrema iniquitate eximunt di- [illegible] post dispensationem, quippe cum ea non tantum permiserit Moses, sed et- [illegible] præceperit. *Deut. 24.* Polygamiam quidem toleravit, nec præcepit Deus, & 17
[illegible] nes nonnullas ob bonum publicum excitatas excusamus, quo argumen- [illegible] aperiunt Pontifices, ut præveniant adulteria. Cæterum divortium [illegible] is verbis præcepit Moses, & proinde non est ex eorum classe, quæ per [illegible] entiam permittimus, *ut ait Chrysost. in hom. in c.19 Matth. c. hac ratione. 31.* [illegible] apertè ad vitandum homicidium Judæis imperatur. Nec est, ut in verbis [illegible] effugium quæras, quasi humana autoritate indulgentiam concessisset po- [illegible] contra jus divinum & naturale, quia Moses tantum sibi nunquam arroga- [illegible] sacrilegio potuisset. Nec leges tulit ex suo cerebro, sed jussu & præscripto [illegible] Accedit, quod Malachias *cap. 2.* Deo ipsi originem legis asscribat, quan- 18.
[illegible] *Qui odio habet uxorem, dimittat eam, dicit Dominus.* Cum verò nefas sit, pu- *Ex Malach.*
[illegible] à Deo quicquam præcipi, quod mortale peccatum in se contineat, conse- [illegible] credendum est, Deum, dispensatione, jus à se constitutum remisisse, ad- [illegible] vinculum matrimonii licitè potuisse rumpi, ne deterius quid ex invetera- [illegible] oriretur. Nisi enim hoc concesserit: Deus præcepit manifesta peccata in 19
[illegible] iam juris naturæ & divini. Deinde toleravit in sua Republ. per legum *Ex absurdis*
[illegible] approbationem continua & aperta adulteria, quia repudiatæ licebat ad *ex negativa deductis.*
[illegible] reiterandas progredi. *Deut. 24. Lev. 21.* Si jam vinculum Deus solvi no- [illegible] ex ratione Christi, *Matth. 5.19. & Marc. 10.* necessariò mæchabatur, quæ [illegible] thoro se miscuerat. Quid, quod vetaretur vir dimissam uxorem post alte- [illegible] conjugium ritè dissolutum recipere. *Deut. 24.* Non debuisset autem prohi- [illegible] vinculum salvum mansisset.

[illegible] ratione tamen illic addita, & superiùs explicata, quando polluta dici- 20.
[illegible] in duplici conjugio, ante & post repudium vixerit, patet Deum divor- *Deum facilitatem divortiorum semper improbasse.*
[illegible] frequentiam vehementer improbasse, & viro dimittendi occasionem [illegible] is asscripsisse; quod patet ibidem ex lamentis dimissarum, *apud Ma-* [illegible] quibus, tanquam justis, facilem se accommodasse autem Deus ipse te- [illegible] et non ex ratione, ob quam Christus dicit permissa esse divortia à Mose, [illegible] miseriæ & imbecillitati mulierum contra pervicaciam virorum prospe- [illegible] isset. Non enim dedit Deus aliquid pervicaciæ cordium ex promta volun- [illegible] quia satius putavit vinculum conjugii relaxari, quam *fœdioribus divortio,* [illegible] *rentium rixis, ut ait Sen. libr. de remed. utr. fort.* & hinc nasci consuetis insi- [illegible] eficiis & parricidiis viam & occasionem aperiri. Postquam verò divor- [illegible] iam Christus revocavit ad principium, nec pertinaciæ improbo- [illegible] num amplius cônivere voluit, Judæorum perversitas Christianis imi- [illegible] est.

Judæi quippe levissima quaque ex causa divortium faciebant. *Joseph. 4. An-*

tiq. in fin. quarum catalogum pertexit Johann. Gerſon *in [illegible]* [illegible]
21. terum Burgenſ. *in addit. ad* [illegible] *yr. ad c. 24. Deut* Druſius [illegible] *4. 0* [illegible]
nup. c. [illegible] errorem hunc Judæorum non ex lege & permiſſione Moſis [illegible]
ſa & nimis licentioſa interpretatione ortum traxiſſe diſputant [illegible]
vertendi licentiam non dederit, niſi ob adulterium, quod [illegible]
tari putant per *Fœditatem*, ut Chaldaica, Græca & Latina verſio tra[illegible]
adulterio, *Nuditatem*, poni notant *Gen. 6. 9. & Lev. 18.* cum tamen [illegible]
22. tum vocabulo fœditatis intelligatur in caſtris: *Deut. 23. & Levit.* [illegible]
mulieris pudor nudari dicatur, ſi fluentibus menſibus maritus [illegible]
Noah jacuit denudatus, *Gen. 9.* ſed quid hoc ad adulterium? [illegible]
Moſes de odio ob fœditatem aliquam obnato, quod ſic tranſtulit Luther. [illegible]
ſie nicht gnade findet für ſeinen Augen/umb etwa einer unluſt willen. [illegible]
lo odio concipit cauſam divortii non adjecta mentione fœditatis [illegible]
limitationis ſuæ ullum ex textu veſtigium depromit Gent [illegible]
gitur ad interpretationem Chriſti, *Matth. 5.* quæ ſententiæ [illegible]
tr[illegible]ariatur, ut paulò poſt dicemus. Nam ex lege veteri primum [illegible]
ſententia legis Moſis, eamque ut generaliter conceptam, ita generaliter [illegible]
23. licitè traductam probabimus. Si enim tam enormiter in interpreta[illegible]
rint Judæi, ut inde in tot & tam turpia prolapſi fuerint adulterí[illegible]
propter hæc ſcelera nullibi à prophetis reprehenſi aut objurgati [illegible]
mis cum in ſcortatores & adulteros toties ab iis detonatum ſit. [illegible]
Oſeæ 4. & nominatim Malachias *cap. 2.* cum incideret in temera[illegible]
hinc impleri altaria lachrymis & ſuſpiriis injuſtè dimiſſarum [illegible]
prehendit dimiſſionem ipſam, ſed cauſam laſciviæ, cum Abrahamu[illegible]
rem non quæſiviſſet laſciviæ, ſed prolis, à Deo promiſſæ, obtinend[illegible]
verò. *ſi quis odio habuerit uxorem, dimittat eam, inquit Dominus, &* [illegible]
&c. quæ quidem verba procul dubio repetita ſunt ex Moſe. Cau[illegible]
ſionis non limitant ad nuditatem adulterii, ſed ad omne odium, [illegible]
Chriſtus, ad omnem pervicaciam cordis. Alterum ejuſdem le[illegible]
ceſſo ex *Eccleſ. c. 25. ad fin.* ubi cum Syracides dixiſſet non eſſe m[illegible]
inutili & ignava tolerantia, frena laxanda, tandem ſubjicit e[illegible]
ſi vero te audire, ſeu ut tranſtulit Luther. *morem tibi gerere noluerit* [illegible]
repudii. Nec dubium eſt quia ſcripturam potius ſcripturâ, qua[illegible]
tionibus interpretari debeamus, quod ut eò plus ponderis iterum [illegible]
pretationis noſtræ indicia depromemus prius ex aliis Moſis [illegible]
ex reſponſis Chriſti. Permiſit enim Moſes, ut repudiata novu[illegible]
24. trimonium, *Deut. 24.* quippe quam ſolus Pontifex Max. ducere prohi[illegible]
& viduam & meretricem. *Lev. 21.* Non videtur autem adultera[illegible]
cturus fuiſſe, quam lapidibus obruendam cenſuit. Præter[illegible]
ſtatem dimittendi uxores, nec ea ullibi legitur vel mu[illegible]
uſurpata, ut paulò ante oſtendimus, *Joſeph.* [illegible] *9.* [illegible]
c. 21. Sed ſi repudium ob ſolum adulterium indultum fuit, [illegible]

Verum Moſes ex partibus conſtit. divertendi licentiam ob decentiam [illegible]

Quid ſignificet nuditas in ſacris literis.

Ex multis aliis [illegible] *dimittendi* [illegible] *Malach. 2.*

Eccleſ. 25.

Ex lege Moſis

[illegible]um posuit Moses, relicta interim uxore innocente sub durissimo adulteri
[illegible] Quod autem hæc iniquitas à Mose aliena sit, ex *Lev. 20. & Deut. 22.* patet, ubi
[illegible] qualem pœnam damnantur adulter & adultera. Sed & ex hac pœna, quæ ca-
[illegible] est, sic argumentor. Qui adulterium capite punire jubet, non poterit adul- 25.
[illegible] novarum nuptiarum sancire, quin supplicio summo deroget. Cui enim *Instantia*
[illegible] autoritate legis de uno conjugio vagari in alterum, morti minimè oportet *Gentilis.*
[illegible] destinatam. At præviderat de neglectu legis, *inquit Gentil.* quemadmodum
[illegible] ectam dicunt, cum Christus repudium concederet ob adulterium. Si prævi-
[illegible] neglectui potius obviam non ivit: aut cur ipse neglectui occasionem de-
[illegible] & viam aperuit? dum repudiatam ob adulterium impunè sivit de conjugio
[illegible] in conjugium. Christus noluit involare officium magistratuum, sed con-
[illegible], sub negligente magistratu, prospicere: Moses verò, qua legislator, qua
[illegible]ps, non debuit funestæ, quam prævidebat, negligentiæ aut connivere, aut
[illegible] patefacere. Imò ne patefecit quidem, quia *ind. c. 24.* dicitur maritus di-
[illegible] fecisse pollui dimissam, & propterea punitur, ne jus habeat ejectam post
[illegible]as nuptias recipiendi, ut explicat Calvin. Si verò uxor dimissa est ob adul-
[illegible], dimittens pollutioni causam non præbuit, nec ipse interdicto, de non re-
[illegible]do, plectendus fuit, sed potius mulieri aditus præcludendus, cum illic con-
[illegible] pœna debeat, unde prodiit culpa. Sed pergit Gentilis: vetat lex mendicum
[illegible] meretricem esse in Israël, & tamen jubet mendico succurri, & vetat meretri- 26. *Item alia.*
[illegible] inferri in templum. Facit autem fraudem in verbo: *Esse in Israel.* Lex enim
[illegible] ne spurius, mendicus, meretrix sit de tribu seu populo Israelitico, *ut patet*
[illegible] Inde tamen non sequitur, quod statim coactæ fuerint id genus personæ
[illegible]m mutare, cum potuerint tolerari in terra, licet essent seclusæ à communio-
[illegible]li. Quin etiam, cum aliunde munera mitti solerent, potuisset meretri-
[illegible] offerri a gentibus. Et mendicis propterea jubet lex succurri, ne sint men- 27.
[illegible] honorificè sustententur. Exceptiones cæteras, si profugerit adultera, si
[illegible] non fuerit satis evidenter ad pœnam corporis infligendam probatum, si
[illegible]ceptionibus pœna capitis elusa, legislator non debuit attendere. De pro-
[illegible] intelligi non potest, quia vult, ut libellus repudii porrigatur dimissæ in
[illegible]m. Si de adulterio non constat ex evidentia probationum, ne quidem ad
[illegible]um procedendum. Romæ lex de adulteriis elusa non fuit, cum pœna ca-
[illegible] illic nunquam ante Theodosium, ut creditur, & supra nobis definitum
[illegible] finita reperiatur. Athenis quoque duæ diversæ leges non reperiuntur, 28.
[illegible] capitalis pœna, quæ illic sancita dicitur, non fuerit inflicta à magistratu, sed *Agitur de*
[illegible] ἐν ἔργῳ adulterum cum uxore deprehendenti, datum, ut impune *verbis Christi.*
[illegible] deprehensum hominem justa indignatione ad Manes misisset. Ni-
[illegible] pro sua sententia ex veteri lege afferunt, qui divortia à Mose concessa
[illegible] adulteria coarctant.
[illegible] nec verba Christi illis suffragantur. Nam cum Pharisæi responso Chri-
[illegible] libellum repudii a Mose concessum, tanquam contrarium verbis
[illegible], Christus ostendit discrimen inter suam sententiam, quæ revocat rem
ad pri-

ad prima principia, & indulgentiam Mosis, quæ a primo p[illegible]
do desciverat. Si jam Moses tantum concessit ob adulteria [illegible]
nihil differt à sententia Christi & parum apposite respondisset [illegible]
ita. Nam si Christus nihil statuit difforme à prima conjug[illegible]
29. ses statuisse culpandus est, cum utriusque eadem sit sententia. [illegible]
fuerit ab initio, explicat Christus, in responso ipso, quod [illegible] & [illegible]
non debeant, quia abierunt in unam carnem. Ea vero [illegible]
cadit, per adulterium, quo carnium unio dissolvitur, & effectum [illegible]
proinde Mosis lex, si intelligatur de causa adulterii tantum, [illegible]
bitur primæ institutioni, quam nova Christi reformatio. Denique [illegible]
gentiam excusat Christus per invictam Judæorum duritiem. At [illegible]
dis durities accusari possit in eo, qui nesciat ferre adulteram? Hom[illegible]
ris si quis jure persequatur, in opprobrium, puto, non ca[illegible]
viri cordati uxoris stuprum, quam necem, *ait Hieronym. in Amos* [illegible]
cabile Zelotypi viri odium depingit, *Prov. 6.* qui & stultitiæ & im[illegible]
adulteram retinentem, *Prov. c. 18.* imprimis, si illa sæpius ad vomitum [illegible]
serio pœnitentiam agat. Nam tum saltem à marito non debere e[illegible]
Concilium Arelatense, *ubi gl. 32. q. 1.* Idem elicitur ex dicto Christi. [illegible]
non tantum explicat legem Mosis, sed quædam etiam in foro c[illegible]
quam Politicus, disponit, ut de pœna talionis & odio inimici qu[illegible]
ro Politico, si absit injuria, tolerantur, sed in Christiano requi[illegible]
30. *[illegible] esse inexcusabilia.* rem perfectionem, quomodo se res quoque habet de divortiis, [illegible]
& propter dispensationem à Deo toleratis. Sed postquam eam C[illegible]
vit, & non excepit nisi casum adulterii, jam divortiorum licentia [illegible]
sublata est, & immerito allegatur à quibusdam eadem ratio perti[illegible]
dem lex durare debeat, quam diu durat eadem ratio. Nam contra e[illegible]
gem Dei sufficiens nulla ratio allegari potest, ne dum, quæ ex per[illegible]
pria turpitudine petitur. Non enim subditorum, sed regis est, [illegible]
plicare. Christus verò pertinaciæ, quam ipsius adventus, exe[illegible]
prorsus delere debuisset, in novo testamento frena amplius laxare [illegible]
inde intra præscripti ejus cancellos nos continere cogimur, nec vel Jud[illegible]
vel Romanorum vel aliarum gentium libidinosa divortia [illegible]

De causis divortiorum in genere.

Sect. 3.

1 Charondæ & Mahometis lex quam facile divortia permiserit.
2 De lege Romuli, quot causas divortiorum definiverit.
3 De lege 12 tabul. in hanc rem.
4 Primus quingentesimo anno repudium Romæ fuisse inauditum.
5 Cui computationi nihil obstat repudium P. Sempronii Sophi.
6 Distinctio quædam Alberici Gent. [illegible]tur.
7 [illegible]
8 Quem [illegible] secuta fuit [illegible]ita.
9 Ea[illegible] de causis [illegible]
10 [illegible] Imp[illegible] [illegible]erunt.
11 Qui [illegible]
12 Formula re[illegible]
13 [illegible]

CHarondæ lex dabat mulieribus facultatem quacunque de causa à viris divertendi. Sed cum ea mulieres passim abuterentur, & prout quamque impellebat dira libido, viros mutarent, quibus omne imperium simul è manibus excussum jacebat, unanimi Thuriorum consensu abrogata fuit. *Diod. Sic. libr. 12. biblioth.* Turcæ pluribus de causis, quas viris comminisci facile est, divortia faciunt. Mulieres ægrius à viris divertunt. In causis quibus id eis permissum, hæ continentur. Si mariti debitis eas alimentis fraudent: item si præter naturæ præscriptum (quod nefas Turcis familiare) eis abuti conentur. *Aug. Busbeq. Epistol. 3.* Romulus vulgo scribitur ex quatuor causis viro dedisse potestaté ejiciendi uxorem, cum uxori nullam daret deserendi virum, nimirum ob veneficium, adulterium, clavium & partus suppositionem, in quam rem citatur vulgo illud Plauti *in Trucul. Quadrupes, venefica, suppostrix puerûm*, quod procul dubio spectat legem aliquam antiquam. Cæterum de suppositione partus, quam quidem capitalibus criminibus asscripsit Anton. Imp. *l. 1. ad l. Corn. de fals.* nullibi video *apud Halyc. aut Plutarch.* mentionem fieri. Nec divortium sed licitam cædem sancitam in mulieres adulteras & vinum bibentes, scribit Halycarn. Plutarchus, non quodvis veneficium nominat, sed quo liberis paratum fuerit malum, nec puerorum, sed clavium ὑποβολὴν damnat, dum ait viro jus fuisse, γυναῖκα ἐκβάλλειν ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων, ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ, καὶ μοιχευθεῖσαν. Si quis vero præter has causas eiiceret, ejus bona consecrari voluit partim Cereri, partim uxori relictæ adjudicari.

1. *Quam levi de causa Thurij & Turcæ dimiserunt uxores.*

2. *Lex Romuli.*

Lege quoque 12. tab. cautum fuisse de divortiis, colligere est ex illa Ciceronis in Antonium criminatione, quando ait: *cum Volumniam Mimam res suas habere jussisse, ex duodecim tabulis claves ademisse, exegisse, hoc uno spectatum civem, quod cum Mima fecerit divortium. Philipp. 2.* Item ex verbis Caii, *ad l. Iul. de adult. Si ex lege repudium missum non sit, & idcirco mulier adhuc nupta videatur, tamen si quis eam uxorem duxerit, adulter non erit. Vide Hottom. part. 3 comm. ad 12 tab.* Et quanquam Romanis semper licita, ex aliqua saltem causa, fuerunt discidia nuptiarum: tanta tamen apud eos extitit primis quingentis annis reverentia matrimonii, ut concessa licentia nemo uti deprehensus fuerit, *ut testantur Tertull. de Monog. & Apol. & Iun. in annot. Halycarn. lib. 2. Gell. lib. 4. c. 3. lib. 17. c. 21. Plut. in comp. Rom. & Thes. Item: Num. & Lycur. in probl. Rom. 14. Valer. lib. 2. c. 1. lib. 6. c. 3. Cal. Rhodig. lib. 28. lect. antiq. c. 6 Sabell. lib 9. En. 4. Sigon. lib. 1. antiq. Iur. civ. Rom c. 9. in fin.* licet de tempore inter se unanimiter non conveniant. Nam Tertullianus per annos 600. *in Apol.* aut post annum 600. *de Monog.* nullum factum divortium testatur, cui subscribit *Cujac. 1. obs. 39.* Gellius sibi ipsi non constat, dum *lib. 4. c. 3.* factum dicit anno V.

3. *Lex 12. tab.*

4. *Primis 500. annis nulla domus repudium sensit Roma.*

C.523. M. Attilio, P. Valerio Coss. *lib.* verò *17. c.21.* retrahit in annum quingente[illegible]simum undevicesimum, & hujus relationi fidem habeant plerique JCtorum[illegible] si quod Alber. Gentil. *lib.6. de nupt. c.8. ad fin.* ex levi quadam suspicione eum[illegible] eos autores redarguat, P. Sempronii Sophi divortium, cujus testis est Valer[illegible] *c.3.* ante annum quingentesimum factum conjiciens, quia is anno V.C. 48[illegible] ut Fasti Græci, Cuspinian. & Goltzius computant 486 Consul fuit. Quod [illegible] post Servilium uxorem dimisit, jam oportuit ipsum fuisse octuagenarium, quod verisimile non videtur. Si libidinis causa dimisisset, forte verisimile non esset; sed quia, quod ludos spectasset, repudiavit, nihil obstat, quò minus & hic Zelus potuerit cadere in senem, imprimis si uxor juvencula lascivias theatri spectatum temerè provolasset. Sed, si concesserimus hæc omnia, nihil certi assumit Gentil[illegible] sed gratis sibi credi vult. Sempronium eundem fuisse consulem, quem scribit Valerius divortium fecisse cum uxore. Quod si alius quispiam extiterit ejusdem nominis? Ex gratuitis autem conjecturis, fas non est, quæ diu vera & ab omnibus recepta extiterunt, temerè convellere, & ut idem dicit alibi *ex Bald. 2. [illegible] 112. Raro bene loquitur, qui contra omnes loquitur.* Interpretationem enim de causis legis & extra legem, quam excogitavit Gentil. nec verba autorum, nec historiæ admittunt. Nam & ludorum spectatio extra leges erat, & tam Valerius, quam Plutarch. exemplum Sempronii inter ea, quæ singulari severitate celebria putabant, reponunt. Tertullianus etiam conceptis verbis dicit: *in Apol. Per annos fere 690. nulla repudium domus sensit.* Plutarch. *in probl.* adhuc apertius: *Sulpitium Ga[illegible] & Publ. Sempronium* ait *Corbilium secutos fuisse, & uxores ex diversis causis dimisisse.* Idem colligitur ex verbis Gell. *4. c.3.* qui addit: *tum demum necessarias visas actiones uxorias.* quibus ante quoque opus fuisset, si ante mulier divertisset.

5\. *P. Sempronii Sophi repudium quo tempore factum.*

6\. *Interpretatio Alber. Gent. rejicitur.*

7\.

8\. *Quo tempore cœperint divortia Romæ increbrescere.*

Postquam autem via facta fuit à Spur. Carbilio, aut Carvilio Ruga, ut eum appellat Gellius, seu Spur. Corbilio, ut Plutarchus, quem alii Servilium, alii C[illegible]vinum, alii aliter appellant, & uxorem, sive jussu censorum, *ut Halycarn. notat*, sive, *ut Gellius*, de amicorum sententia, postquam apud censores juraverat, se uxorem liberorum quærendorum gratia ducturum, impunè dimisit, magno impetu secuti sunt, qui vel odiosas & graves domi uxores habebant, vel novis se implicatos amoribus cupiebant, adeò ut Satyricorum irrisionibus passim crebra divortia excipiantur, ut *apud Iuvenal.*

Sic fiunt octo mariti Quinq; per autumnos.

& *apud Martial. lib.8.*

Iulia lex populis ex quo, Faustine, renata est,
Atq; intrare domos jussa pudicitia,
Aut minus, aut certè plus quam vicesima lux est,
Et nubit decimo jam Thelesina viro.

Seneca non veritus fuit suæ ætati testimonium ferre *libr.3. benef. cap.16.* [illegible] *jam ulla repudio erubescit, postquam illustres quædam ac nobiles fœminæ* [illegible] *numero, sed maritorum, annos suos computant, & exeunt matrimonii causa, nubunt repudii? Tam diu istuc timebatur, quamdiu rarum erat. Quia verò nulla* [illegible]

[illegible]

a?. sunt, quod sæpe audiebant, facere didicerunt. Exemplum præbet Octavius Sagitta trib.pl. Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, quam cum ad adulterium ingentibus donis pellicere non posset, tandem, ut omitteret maritum emercatus est, suum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus Quamvis mulier ubi vacua fuit, reperta spe ditioris conjugii, promissa exuit, & Octavio eadem temeritate repudium remisit, qua divortium fecerat cum marito, ut scribit Tac. *in hist. Ner. n.* Juvenalis ad repudium mittendum suffecisse annuit, si mulier gravis cepe-rit esse marito, aut nares habuerit minus siccas. *Sat. 6.*

Collige sarcinulas, dicet libertus, & exi,
Iam gravis es nobis: sicco venit altera naso.

Sulpitius enim Gallus uxori nuntium remisit, quod veste de capite deducta foris se conspiciendam præbuisset, Sempronius, quod ludos spectasset se ignorante, *Plut. in probl. Rom. 14. Val. 6. c. 3.* Antistius, quod cum libertina vulgari confabulata familiariter fuisset. *Valer. d. c. 3.* Lucullus ob suspicionem impudicitiæ abdicavit Clodiam, *Plut. in Luc.* Sylla Cæciliam ob prætextum sterilitatis *Plutarc. in Syll.* Paulus Æmilius, ne causam quidem repudii reddere cognatis ejectæ uxoris voluit: Tantum calceum ostendit novum & benè, ut videbatur, pedi aptum, sed quem tamen ea parte se premere dicebat, quâ minime putaretur. *Plut. in Æmyl.* Julius Cæsar suspectam saltem adulterii Pompejam, antequam convinci posset, dimisit, dicens: *suam domum etiam suspicione carere debere. Sueton. in Cæs.* Quid habuit Augustus prætexendum contra Scriboniam, nisi quod, ut ipse scribit, *pertæsus esset morum ejus perversitatem?* quid contra Claudiam, nisi quod sibi & socrui Fulviæ per omnia non conveniret. *Suet. in Aug. c. 62.* Quid potuit Claudius Æmiliæ Lepidæ sponsæ vitio vertere, præter offensiunculas paternas, quid Plantiæ Urgulanillæ uxori? *Sueton. in Claud. cap. 26.* Quid Nero Octaviæ, nisi quod conversatione ejus non delectaretur, quam tandem, quod coactâ abstinentia sterilis esset, repudiavit. *Sueton in Neron. cap. 28.* Caligula multis mulieribus libertum misit invitis, cum viri domo abessent, ut iis liberius potiri posset. *Sueton. in Cajo.* 9. *Quam levi de causa concessa.*

Eo igitur cum jam ventum esset, ut nulla pene matrimonia, quæ individua vitæ consuetudine definiuntur, remanerent, coacti fuerunt Imperatores divortiis modum ponere, quod Augustum & Tiberium quidem tentasse testatur Sueton. sed quantum profecerint non subiicit, nisi fortasse solemnitates hinc introduci cœperunt, ut nisi septem civibus Rom. puberibus & per libertum repudiū non daretur, *l. nullum de divort.* cujus jam mentionem fecit Juven. dum ait: *Collige sarcinulas, dicet libertus & exi.* 10. *Cui rei Impp. modum ponere aggressi sunt.*

Unde simul colligitur formula renuntiationis, cui consonat illa Petronii *in Sat. Res tuas ocyus tolle,* & Caij *l. 2. de divort. Tuas res tibi agito, tuas res tibi habeto,* quam in sponsalibus dicere solerent: *conditione tua non utor*, in quam sententiam plura congessit Alexandr. ab Alex. *lib. 4. c. 8.* Forner. *ad l. 101 §. 1. de V. S.* Prolixius quantulum Judæi, qui & hoc addebant, *se ex animo & citra coactionem dimittere uxorem, concessa eidem facultate renubendi, cui voluerit. Iohan. Gerson. in doctr. Iud.* 11. *Formula divortiorum.* 12. *Roman.* 13. *Iudæor.*

Ioach. Steph. libr. 1. de jurisd. c. 7. n. 61. 62. Osiandr. in Annot. ad harmon. Evang. li. ... Connan. lib. 8. comm. c. 12 n. ult. Cypræ. c. 13. de sponsal. §. 5. Bodin. 1. de Republ. ... .

14. *Duplex divortium.* Duplicia autem divortia notat Ulpianus. *in l. cum hic status. §. cum in divortium de don. inter vir. & uxor.* Plerique enim cum bona gratia discedunt, plerique cum ira animi sui & offensa, quanquam Tertull. *in libr. de Monog. Repudium dicat ... discordia fieri, aut discordiam facere.* Cum bona gratia discedebant, qui utrinque in divortium consentiebant, sive causam aliquam rationabilem, & nonnunquam etiam necessariam, ut ex militia ostendit Scip. Gentil. *libr. 3. de donat. inter vir. & uxor. c. 18.* sive nullam aliam, præter liberam voluntatem haberent. Tertullian. *de Monog.* vocat *amicabilem separationem*, & Ambrof. *lib. 2. de Abrah. c. 6. dimissionem cum bona venia.* Putabant enim nil tam naturale esse, quam eo genere quidque dissolvi, quo colligatum est, *l. nihil tam natur. l. omnia. l. ferè quibusq;. de R. I. l. quamvis saltus. de acquir. poss.* ideoque nudi consensus obligationem, contrario consensu, *ut ait Ulpian. in d. l. nihil tam.* seu, *ut Pompon. l. prout in fin. de solut.* dissensu contrario tolli, *§. fin. Inst. Quib. mod. toll. oblig.* quod ad emtionem & venditionem trahit Paul. *l. 3. de rescind. vend.* & non incommodè videtur accommodandum ad nuptias, quas solo consensu contrahi supra diximus. Accedit, quod conjugium sit societas quædam: Societates autem intercidant, interdicente voluntate. *l. ... rum est. 63 § ult. pro Socio.*

15. *An solo dissensu solvi possit matrimonium.*

16 *Quod negatur.* Cæterum leviores sunt hæ rationes, quam ut fulciendæ divortiorum iniquitati esse queant. Nam Paulus ipse emtionis & venditionis per mutuum consensum dissolutionem limitat ad eum articulum, *Antequam fuerit res secuta.* Postquam enim res non est amplius integra, solo consensu dirimi nequit, quod per traditionem realem validatum fuit & consummatum. Postquam enim vir & uxor in unam carnem abierunt, etiamsi voluntates de novo dissiliant, corporum tamen commixtionem extergere, aut infectam facere nequeunt. Tum etiam nati sunt liberi, quorum favor impetrat, difficiliorem debere esse matrimonii solutionem. *l. 8. C. de repud. l. 1. sol. matrim.* Et regulare est apud Canonistas: *Spiritualia facilius constitui, quam solvi. c. 2. de tranlat. Episc.*

17. *Ad vinculum conjugii accedit autoritas divina.* Nam si conjugii copulam Christianis oculis intueri velimus, non subsistit ex solo consensu contrahentium, sed ex autoritate ejus, qui per Adamum dixit: *Derelinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, Et erunt in carnem unam, Gen. 2.* unde regulam hanc extrahit Christus: *Matth. 19. Quod Deus conjunxit, homo non separet*, & Paulus ex ejusdem ore derivat repetitum præceptum: *Iis, qui matrimonio juncti sunt, denuncio non ego, sed Dominus: Uxor à viro ne discedito. & c. 1. Cor. 7.* Ipsos etiam Romanos concessisse

18. se quidem, sed non probasse divortia ex eo patet, quod Tacit. scriptum reliquit. *lib. 2 Annal in fin. cum Fonteius Agrippa & Domitius Pollio filias Vestæ offerrent ... das, prælatam fuisse Pollionis filiam, non ob aliud, quam quod mater ejus in eodem conjugio manebat.* Hæc cum considerarent Christiani Impp. ceperunt de remedio cogitare, & ad imitationem legis Romuli, & 12. tab causis quibusdam ... sc ipserunt effusam dicidiorum licentiam, de qua re primam ... debemus Theodosio, *l. 9. C. de repud.* licet ejus correctionem sibi primus ...

Justi-

Iustinianus, *Novell.117. ut lic.matr.& aviæ.* §. *quia vero ex consens. l. ultim.C.de repud.* quod se sæpe miratum dicit Beza, *de repud. pag. 222.* quare scil. alienam laudem sibi asscripserit Iustinianus, cum tamen restaurator sæpe auferat nomen & dignitatem autoris. *l.2.de orig.Iur.* Non enim interciderat tantum constitutio Theodosii, sed contraria lege abrogata fuerat ab Anastasio, *l.constante.C. de repud.* imò ab ipso Iustiniano, *Nov.22.* adeò, ut *in d.Nov.117.* non tantum aliorum, sed & sui ipsius leges corrigat, gravibus verbis, & validis rationibus, cui idcirco, tanquam juri novissimo standum putamus potius, quam ratiunculis *Nov.140.* ubi contrarium statuitur. Nam, præterquam quod vanis instrepat rationibus, quod adversetur conjunctioni & auctoritati divinæ, quod odiosæ & iniquæ conjugiorum diremtioni faveat, etiam non tam Iustiniano, quam Iustino II. asscribi solet, & proinde ex præscripto sacrarum literatum divortia ex mutuo consensu, *cum Novell.117.* prorsus tollenda censemus. Quod autem Iustinianus illic statim excipit votum castitatis, de eo vidimus supra. Causas verò ex quibus Theodosius & Iustinianus divortia permiserunt, ad examen oportet, ut revocemus.

19. An Theodos. vel Iustinian. primus divortia certis causis circumscripserit.

De primis duabus divortiorum causis, Adulterio & desertione malitiosa.

Sect. 4.

1 De adulterio remittitur lector ad superius disputata.
2 Paulus 1. Cor. 7. adulterio addit desertionem malitiosam.
3 Nec tamen contrarius est Christo, quia de diversa quæstione agit.
4 Bellarmini falsa distinctio inter conjugia fidelium & infidelium.
5 Quæ repugnat verbis Apostoli Pauli 1. Corinth 7.
6 Ubi non tam consilium proponitur, quam præceptum datur.
7 Bellarminus facit Apostolum contrarium Christo.
8 Effugium aliud Bellarmini.
9 Reijcitur.
10 Conjugium non est Sacramentum.
11 Etiamsi Paulus non dedisset nisi consilium, tamen contra consilium agendum non esset.
12 Explicatur ratio consilij Paulini.

DUæ enim tantum à sacris literis permissæ reperiuntur, Adulterium, & Desertio, de quorum primo cum abundè supra, *c.5. sect. 7. & 8.* disputatum sit ex verbis Christi *Matth.5.& 19.* quibus ferè solum dicitur causam divortiis summis præbere, cramben eandem hic recoquere operæ pretium nō judicamus, sed progredimur ad desertionem, quam subiecit Paulus, *1.Cor.7.* nec in eo contrarium quid statuit sententiæ Christi. Cum enim Pharisæi quærerent, an ex ulla causa liceat cuiquam dimittere uxorem, respondet Christus, quod ex nulla, nisi ob adulterium, adeoque non agnoscit aliam divortiorum causam præter adulteriū, cui non refragatur Apostolus, quia non agit de eadem quæstione, scilicet de causis divortiorum, sed præsupposito illegitimo infidelis divortio, consilium suppeditat, quomodo conscientiæ fidelis prospiciendum sit, adeoque non introducit novam causam divortiorum, sed postquam factum est illicitum divortium ab Infideli, censet innocenter propter fidem patientem non esse sub injusta servitute cum injuria detinendum. Manet igitur rata dispositio Christi: Solum adulterium

1. De adulterio actum supra.

2. Desertio adijcitur à Paulo.

3. Nec tamen contrarium quid statuit Christo.

rium

6. *Que etiam repugnantia* *Turturum castissimum genus: quod si a copula sua fuerit casu interceptum [illegible] perpetuo se abstinentiae lege constringit, gratiam conjunctionis non [illegible] fidem servat, dum laudem pudoris ignorat, & moribus suis [illegible] depre[illegible] viduitatis conversatione gloriatur. Mulierum si, proh dolor, tota [illegible] quibus castitatem ratio persuadet, pœna legum imponit, terror mariti [illegible] runt, profecto mores, si nec illis comparari possunt, quæ ratione carentia [illegible]* cit huc, quod Dion. *lib.* 48. memoriæ posteritatis reposuit, cum A[illegible] vivente Nerone marito, abduxisset, forte fortuna puellum quendam [illegible] quos pro delectamento habere solent Dominæ, cum diverso loco [illegible] Cæsare, diverso Neronem cum alia muliere accubentem vidisset, [illegible]

7. *Item lege Mosaica.* pudore perculsum dixisse: *Quid hic agis, Domina? En maritus tuus,* ad Neron[illegible] gitum intendendo, *istic accumbit,* Extat *Deut.* 24. Lex Mosis, ne [illegible] stum matrimonium, quæ post divortium transierat in manus no[illegible] hoc vel iterū dimissa, vel morte liberata fuerat, cujus rationes alii al[illegible] ne facilè provolaret maritus ad dimittendam mulierem, quam ex [illegible] petere posset, neve mulieri incitamentum subiiceretur moliendi a[illegible] tam secundi mariti, quò aditum sibi recluderet ad priorem. *Martyr. in* [illegible] *Alber. Gentil. lib.* 6. *c.* 21. Cæterum omnium optima desumitur ex verbis [illegible] illic subjicit Moses & explicant Calvin. *in expl.* 7. *præc.* Beza. *de repud.* [illegible] 176. Bucer. *de regn. Christ. lib.* 2. *c.* 32. 33. nimirum, quia dimissa poll[illegible] ex Hebræo interpretatur Beza, quia maritus extitit causa, ut pollueretur. [illegible] infero ad nostrum propositum: si maritus non potest recipere dim[illegible] rem, quæ interim alteri nupta fuit, quia autor extitit, ut ea pollueretur, [illegible] minus fas erit marito recipere eam mulierem, quam ipse prostituit, [illegible] viro supposuit, quod genus facti lenocinium vocant Romanæ leges, & inter [illegible] pissima inde à tempore Romuli numerarunt, quemadmodum differat H[illegible] Romuli conjunx, cum Sabini virgines raptoribus viris den[illegible] concordare cœpta matrimonia dissolvere niterentur. *Plutarch. in Rom.* [illegible] dico de invidiosa permutatione Aspasiæ, quam Artaxerxes alternatim [illegible] lio Cyro supposuit, *Plutarch. in Artox.* nec de facilitate Seleuci [illegible] qui filii Antiochi de consilio Erasistrati valetudini incesto remedio m[illegible] luit, *Val.* 5. *c.* 7. sed ad divortia pergo, & ex quibus causis licita sint, [illegible] re aggredior.

Sect. 2. De divortiis, quid sint, utrum concessa Christianis & licita fuerint olim Judæis &c.

1. *Quid differant repudium & divortium.*
2. *Unde dicatur divortium.*
3. *Utrum divortium non dicatur de conjugibus ante copulam carnalem.*
4. *Conjugium significare unionem Christi & Ecclesiæ etiam ante copulam.*
5. *Utrum dispensari possit de vinculo matrimonii ante concubitum.*
6. *Tam latè patere divorti[illegible] gium.*
7. *Difficilius tamen sol[illegible] matum per concubitu[illegible] per consensum.*
8. *Utrum separatæ, quæ [illegible] sam verit cogni[illegible] Vetelibus.*

Definitur l.3. de divort.
Quid ... calum, jurgium, noxia.
Non esse divortium, nisi verum quo scil. solvatur vinculum ac jure civili.
Idque consonat sacris literis & verbis Apostolo Pauli.
Nec non sententia Christi ipsius.
Divortia quoad thorum & mensam, nullibi probari sacris literis.
Verum divortia à Mose concessa absolvant divertentem aut dimittentem ab omni peccato.
Ubi probatur affirmativa.
Ex præcepto Mosis.
Ex verbis Malach.
Negativa deducitur ad absurdum.
Deum tamen facultatem divortiorum semper improbasse ostenditur.
21 *Verum Moses, ex pluribus, quam una causa divertendi facultatem dederit Judæis.*
22 *Quid per fœditatem vel nuditatem in sacris legibus accipiendum.*
23 *Ex multis aliis causis, præter adulteriū, licita fuisse Judæis divortia.*
24 *Probatur ex Malach. Eccles. & legibus ipsius Mosis.*
25 *Instantia Gentilis antevertitur.*
26 *Item alia ejusdem.*
27 *Occurritur & aliis objectiunculis.*
28 *Et respondetur ad verba Christi.*
29 *Quæ Gentilis prorsus adversantur.*
30 *In novo testamento & apud Christianos, divortia, excepto casu adulterii, esse inexcusabilia.*

INter repudium & divortium hoc interest, quod, cum repudiare dicamur futura, divertisse autem non potuimus, nisi inde, ubi prius constitimus, repudiū pertineat ad sponsam & futurum matrimonium, divortium ad uxorem & matrimonium constans, *l.101.§.1.l.191.de V.S.* quanquam repudium in uxoris quoque personam non absurdè cadere statim addit Modest. *d.§ 1.in fi.* & ita illud vulgo usurpant leges. *l.3.de divort. l.si qua mihi.12. de rit. nupt. l. viro atq; uxore. 39. sol. matrim. l.3.6.8.C.de repud.* Imò sponsam quoque à sponso divortium facere dici, *l. quod Servius. de cond.caus.dat.* ex mente JCti, notat illic Accurs. & probat Brechæ *ad d.l.191. in pr.de V.S.* licet id καταχρηστικώτερον fieri, censeat Paulus *in d.l.191.* & notet Godd. *ad d.l.101.§.1.n.1.in fin.* Alciat. *in d.l.191.* Alber.Gent. *6. de nupt. c.1.* Alciat. & Forner. *ad d.l.101.* quia repudium nomen generalius est, divortium verò specialius, à divortiis aquarum, quæ nominat Cic. *3. de Orat.* & Frontin. *de aquæd.* & viarum, quæ Virgil. *9. Æn.* tractum, quo sensu & Tertull. *de an.* Mortem dicit *animæ & corporis divortium.*

1 *Differentia inter repudiū & divortiū.*

2. *Divortium unde dicatur.*

Cæterum de nominum origine & significatione disputent alii: Illud majoris momenti est, Utrum divortium tantum dicatur fieri in matrimonio, carnali copula consummato, ut definit Beza *de rep. & divort. in princ.* Utrum verò etiam in matrimonio, ex solo consensu rato. Certè quod definitionem suam probare velit Beza ex Modestino, quem disertè id declarare dicit, fallitur, quia vir & uxor inter quos divortium fieri scribit, *d.l. inter stuprum. §.1. de V.S.* non tam ex coitu, quam consensu æstimantur, *l. nuptias. de R.I. l. cum hic status. § si mulier. de donat. inter vir. & uxor. Cum jungitur puella,* inquit Ambrosius *c.6. de instit. virg. conjugiū non cum virili admixtione cognoscitur.* Lombardus *4. sent. dist. 26* Soto. *dist. 27. q 1.* disputat: Matrimonium etiam ante carnalem copulam significare unionē Christi & Ecclesiæ, & hinc vinculum ejus esse durabile & perpetuum. Gratianus *in c. cum societas. c. non est dubium. 27. q. 2. ex Leone & Augustino* tradit: nuptiis ante commixtionem carnalem sacramentū non inesse, quod arripuit Cajetan. *in oper.*

3. *Divortium coarctatur ad matrimoniū consummatū copula carnali.*

4. *Nuptiæ significant typum Christi & Ecclesiæ ante copulam.*

26.qq q.25. & probat Cathar. *lib.6.contr.Cajet.c.7.* Unde nascitur inter [illegible] cos & Canonistas disputatio, Utrum Pontifex dispensatione tollere [illegible] trimonium, excepto solo coitu, cætera perfectum, quemadmodum [illegible] 5. & Paulum IV fecisse autor est Covar. *part.2. Matr. c.7.§ 4. n.2* [illegible] disputationem suis autoribus remittimus, & hoc saltem ex super [illegible] mus: Nuptiarum vinculum non dependere ex ratione sacrame[illegible] tionis, sed ex autoritate divinæ conjunctionis. Quod si etiam [illegible] ctanda veniat non nulla notari potest, quoad amorem & dilectionem, [illegible] 6. juges carnali copula non unitos. Et proinde, ubi conjugium, i[illegible] fieri putandum est, quod à diversitate mentium dicitur, *l. 2. de divort.* [illegible] in diversas partes eant, qui discedunt. *d.l. 191. de V.S.* Si tamen divor[illegible] hibitionis causam à Christo ex prima conjugii institutione repet[illegible] velimus, negari non potest, quod hinc inferre laborat Beza [illegible] *vort.* & injuria reprehendit Alber. Gent *lib.6.de nupt.c.1. 8.19* [illegible] separari, qui carnaliter se cognoverunt, quam qui nudo consensu [illegible] tu matrimonium inerunt. *c.quos Deus.33.q.2 c.2.de transl.prel.c.* [illegible] 7. *de conv.conjug.* Propterea enim separari nequit conjugium legitim[illegible] tate contractum, quia qui coaluerunt in unam carnem, disponente [illegible] ab homine sine sacrilegio nequeunt. In unam carnem autem ab[illegible] lam carnalem, ut edisserit Apostolus *1.Cor. 6.* quando cum scorto h[illegible] nem, & in proprium corpus peccare scribit, qui cum scorto rem h[illegible] *stol. ubi gl. in not. de conv. conju.* Ut planta una inserta alteri [illegible] aturam [illegible] eandemque substantiam cum alia, cui est inserta, sumit: Ita uxor [illegible] dere conjugalis amoris viro, unam quasi plantam, unamque n[illegible] rum & corporum insitione facit, in qua si fiat ulla vis aut separati[illegible] quodammodo vulneratur *Casus lib.1.Oecon.c.2.q.2.* Ne dicam [illegible] re conjugii, & liberorum, *lib. 8. C. de repud.* de utilitate publica, [illegible] rendæ mulieris, quæ omnia faciunt, ut minus promtè prov[illegible] randa matrimonia concubitu consummata, quam solo consensu [illegible] choata.

Divortium tam latè patet quam conjugium.

8. Divortium igitur tam latè extenditur, quam late patet [illegible] ponitur. Quod enim per conjugium concrescit, per divortium [illegible] posita enim aquè late patent. Cæterum, Canones Pontificii, cum [illegible] rum nullum admitterent, in ejus locum invenerunt separation[illegible] rum & mensam, tam sacris literis, quam legibus Romanorum [illegible] quod Bellarm. scribit, *lib.1.de matr. sacr. c.14.* [illegible] JCtos sub n[illegible] plecti dimissionem quoad thorum, & de hac fieri etiam m[illegible] *vort* falsum est & in scholis JCtorum inauditum. Ubique [illegible] dicuntur nuptiæ, *tot.t. C & ff de divort.* & n[illegible] personæ facultas novas nuptias constituendi [illegible] 9. [illegible] *uxor Isidor.* [illegible] Quin etiam expressè dicitur [illegible] rem, quod scilicet fiat *animo perpetuam constituendi d[illegible]* *l. 3.* [illegible]

Separatio quoad thorum & mensam [illegible]

verbi malè transponit Connan.*lib.8 Com.c.12.n.1.* quando ait: *Divortium autem ... verum, nisi quod animo &c* Nam JCtus *in d.l.3.* à divortiorum ordine exclu... temerarias nonnullas & frivolas separationes, quas Ulpianus novo, & ... repetto, ut ait Alciat. *ad d.l.191.de V.S* vocabulo, *Frivusculum*, ut ha- 10.
... l.lectio, seu *fribusculum* vocat, Papinianus & idem Ulp. alibi, *jurgium, l.si li-* *Qui frivusculum.*
... *ff.de pact.dot.l.quod si.21.de jur dot.* Ausonius *noxiam, in Monosyll.*

Sæpe in conjugio fit noxia, si nimia est dos.

...e Cujac. Gallicum vocabulum *noiser* Scipio Gentilis, Italicum, *Noia*, deducit, ... & idem Frivusculum Ulpiani derivat, à Germanico Grevel/ *lib.3.de donat.inter vir. & uxor. c.20.* cum tamen Germani id nominis mutuò potius à Romanis ... videantur, & verisimilius à Frivolo, Latinorum vocabulo, quam ab ...to & extraneo Germanico, quod tamen & ipsum à Latino descendit, Fri...lum deducitur. Hæc autem liticula, quæ secundum Terentium, amoris ... redintegratio est, & id genus similia dissidia, quæ simulata vocantur, *l. vir ...64.de don.inter vir.& uxor.l si liberis 17.de pact.dot.* pro divortiis non haben- 11.
... *l. ..de divort.* nec brevi reversa uxor divortisse videtur, *d.l.3.& l.48.de R.J.* Di- *Divortium non est, nisi separet vinculum.*
...tia enim dirimunt individuam vitæ consuetudinem, quam promittit & sta... conjugium. *§.1.Inst.de nupt.* Licet enim separatim habitent vir & uxor, *l. ni- ... de act.rer.amot.* quod scimus interdum & inter consulares viros subsecutum, ... *status.§.si mulier.de donat.inter vir.& uxor.* tamen, si honorem invicem ... nii habeant, durare nuptias & donationes mutuas non valere, censuit Ulpi... *in d. § si mulier.* Ubi autem durant nuptiæ, divortium locum non habet. Ne quidem in *l.1.de don.inter vir.& uxor.* agitur de separatione thori & mensæ, ...lo matrimonium durare dicitur, facto divortio, quo liberta recessit à pa... invito. Quia enim à patrono, cui nupsit, libertæ dissidendi facultas non ...tur, si patronus non consentiat, *l in eo jure 45.de rit.nupt.* ob reverentiam juris patronatus sit, *ut explicat Ant.Fab.in Jurispr.Pap.t.9.princ.5.Illat.26.* merito damna... liberta factum divortium, *d.l.1.* & in pœnam temerè divertentis adjicitur, ...ominus manere fingatur matrimonium. Tantum abest, ut divortium il... quo simul durat matrimonium, à jure civili probetur, ut potius in pœ... introductum & prorsus improbetur. Pœna verò non contingit, nisi reos, ... de ad innocentem personam nequit extendi, quod faciunt Canones, qui ...io suo, manente vinculo, non minus innocentem gravant, quam nocenté. ...*Gent.lib.6.de nupt.c.1.Scip.Gent.lib.3.de donat.vir.& ux.c.21.* Pariter & D Pau...*Cor.7.* discedenti à viro mulieri pœnam viduitatis imponit nisi reconcilie... ait: *Si vero discesserit, maneat innupta, aut viro reconcilietur.* Ostendimus ... supra Paulum loqui de discessione ex causa injusta. Propter causam verò 12
...stam temerariam mulieris secessionem, nemo vel Theologorũ vel JCtorum *Et cum de sententia Pauli Apost.*
... e poterit, nedum ut legibus sanciri & permitti debeat In reliqua verò ... tam Novi quam veteris testamenti nullibi apparet vestigium licitæ se... quoad habitationem & thorum. Nam quod Moses permisit Judæis, ... verum fuit, quo facto licebat utrique parti ad nova transire vota.

Deut. 24. Christus *Matt.* 19. de eodem respondit interrogatus à Pharisæis. Sicut
13. argumentatur ipse Bellarm. *c.* 14. *de sacr. ad object.* 2. Dominum Mosi ... de
1: Christus ipse. dimissione perpetua, quia de hac loquebantur, qui eū interrogarent ... Quærebant Pharisæi non tantum de dimissione perpetua, sed etiam de ea quam Moses concesserat, ad disrumpendum vinculum conjugii. Debuit igitur de eo respondere Christus, nisi fallere fallentes voluerit, & litem ... quia verba Christi generalia, *Marc.* 10. & *Luc.* 16. accipienda sunt ... de divortio à vinculo, non potest alius sensus affingi verbis à Matthæo ... ne relatis, quia utrobique eadem historia & idem responsum ... ex ratione à Christo ex prima institutione conjugii deducta, quæ ... nem separare posse, quod Deus conjunxit. In his autem verbis continetur ... lum matrimoniale tradit ipse Bellarm. *d. c.* 14. *in fin.* Ergo de solutione ... quitur Christus, & non de separatione habitationum, quia ... conjugii institutionem etiam illi, qui ex aliis, quam adulterii causis ... mensa conjuges secluderent: quod quidem tacite cogitur concedere ... *in arg.* 2. *ad fin.* nec id referre putat, cum separatio thori & mensæ ... 5. *Matth.* Ego verò non video, quo interpretandi acumine eadem verba de ... sis generibus divortiorum quis accipere possit. Et sane si Christus ... divortio, quoad thorum tantum, contra præceptum ejus faciunt ... do ex multis causis separant conjuges, cum Christus adulterio ... bere dicat hominem quemcumque qui extra causam adulterii, divortium ...

14. Quin etiam manifestè respicit Christus *ad c.* 24. *Matth.* & eam ... concessa fuisse divortia cum libello repudii, per adversativam subjiciens ... suram & sententiam de iisdem divortiis, eaque prorsus damnat, ... instituantur. Nullibi igitur fit mentio in sacris literis divortii ... lum & mensam, nisi quando parti temerè discedenti novis nuptiis interdicitur in pœnam, ut emolumentum inde non sentiat, unde intulit ... gratia ad peccatum inducta fuit. Pœnam verò ad refrenandam libidinem ... modum lasciviente m, & præscindendam occasionem temerariorum divortiorum imponi posse, in nostris Consistoriis dubium non est.

15. Verum de divortiis disceptatur inter Scholasticos præcipuè, ... eorum numero, quæ, ut dicitur *in c. nervi. d. l.* 1. *ignoscuntur quidem* ... *piuntur, nec probantur*, vel permissione Mosis tale jus & privilegium ... sunt ut licita & ab omni peccato aliena censenda sint. Sed quæ hæc quæstio concernit divortia Hebræorum, quæ nos paulò post repudiaturi sumus, ... statuimus: Divortia ex sua natura repugnare legi naturæ, & institutioni ... à Deo profectæ, prout disputatione sua evincit Christus ipse. ... Paludan. *in* 4. *sent. dist.* ... *q.* 1. *art.* 2. & *ibid. Bassol. q.* 1. *art.* 2. opinionem ... quæ divortia nunquam facta fuisse licita contendit, cujus sententiæ ... *dem Thom. Bonavent. Richard. Domin. à Soto d. dist.* 3. ... nec non *Innoc. in c. gaudemus de divort. Alphons. de castro* ... *part.* 2. *de matr. c.* 7. § 4. *n.* 7. *Beza de repud. pag.* 216. magis ...

[illegible]lii & Christi, licet ipsi contrariam teneant, sed dispensatione Mosis di-
[illegible]s absterſam fuisse maculam improbitatis, quam probant & sequuntur. 16 *Probatur affirmativa.*
[illegible]n *in Matth.c.19.q.49.50 Cajet ibid. Bellarm. lib.14.de matrim.ad object.ult.* &
[illegible] ad veritatem accedere videntur, qui ab extrema iniquitate eximunt di-
[illegible] [po]st dispensationem, quippe cum ea non tantum permiserit Moses, sed et-
[illegible] [præ]ceperit. *Deut. 24.* Polygamiam quidem toleravit, nec præcepit Deus, & 17
[illegible]ne nonnullas ob bonum publicum excitatas excusamus, quo argumen-
[illegible]ria aperiunt Pontifices, ut præveniant adulteria. Cæterum divortium
[illegible]tis verbis præcepit Moses, & proinde non est ex eorum classe, quæ per
[illegible]entiam permittimus, *ut ait Chrysost. in hom. in c.19 Matth. c. hac ratione. 31.*
[illegible] sed apertè ad vitandum homicidium Judæis imperatur. Nec est, ut in verbis
[illegible]ugium quæras, quasi humana autoritate indulgentiam concessisset po-
[illegible] [cont]ra jus divinum & naturale, quia Moses tantum sibi nunquam arroga-
[illegible] [sa]crilegio potuisset. Nec leges tulit ex suo cerebro, sed jussu & præscripto
[illegible] Accedit, quod Malachias *cap. 2.* Deo ipsi originem legis asscribat, quan- 18. *Ex Malac. 2.*
[illegible] *Qui odio habet uxorem, dimittat eam, dicit Dominus.* Cum verò nefas sit, pu-
[illegible] A Deo quicquam præcipi, quod mortale peccatum in se contineat, conse-
[illegible] credendum est, Deum, dispensatione, jus à se constitutum remisisse, ad-
[illegible] [vi]nculum matrimonii licitè potuisse rumpi, ne deterius quid ex invetera-
[illegible] [or]iretur. Nisi enim hoc concesserit: Deus præcepit manifesta peccata in 19
[illegible] [contra]rium juris naturæ & divini. Deinde toleravit in sua Republ. per legum *Ex absurdis ex negativa deductis.*
[illegible]n approbationem continua & aperta adulteria, quia repudiatæ licebat ad
[illegible] [i]terandas progredi. *Deut. 24. Lev. 21.* Si jam vinculum Deus solvi no-
[illegible] ex ratione Christi, *Matth. 5.19. & Marc. 10.* necessariò mæchabatur, quæ
[illegible] choro se miscuerat. Quid, quod vetaretur vir dimissam uxorem post alte-
[illegible] [co]njugium ritè dissolutum recipere. *Deut. 24.* Non debuisset autem prohi-
[illegible] [vi]nculum salvum mansisset.

Ex ratione tamen illic addita, & superiùs explicata, quando polluta dici- 20.
[illegible] quæ in duplici conjugio, ante & post repudium vixerit, patet Deum divor- *Deum facilitatem divortiorum semper improbasse.*
[illegible]m frequentiam vehementer improbasse, & viro dimittendi occasionem
[illegible]onis asscripsisse; quod patet ibidem ex lamentis dimissarum, *apud Ma-*
[illegible] [qu]ibus, tanquam justis, facilem se accommodasse autem Deus ipse te-
[illegible]de: non ex ratione, ob quam Christus dicit permissa esse divortia à Mose,
[illegible]del miseriæ & imbecillitati mulierum contra pervicaciam virorum prospe-
[illegible] esset. Non enim dedit Deus aliquid pervicaciæ cordium ex promta volun-
[illegible] quia satius putavit vinculum conjugii relaxari, quam *fœdioribus divortio,*
[illegible]*rentium rixis, ut ait Sen. libr. de remed. utr. fort.* & hinc nasci consuetis insi-
[illegible] [v]eneficiis & parricidiis viam & occasionem aperiri. Postquam verò divor-
[illegible] licentiam Christus revocavit ad principium, nec pertinaciæ improbo-
[illegible] hominum amplius cōnivere voluit, Judæorum perversitas Christianis imi-
[illegible] est.

[illegible] quippe levissima quaque ex causa divortium faciebant. *Ioseph. 4. An-*

 tiq. in

tiq. in fin. quarum catalogum pertexit Johann. Gerson *in lib. de* [illegible]
21. terum Burgens. *in addit. ad Lyr. ad c. 24. Deut.* Drusius [illegible]
nup. c. 1. errorem hunc Judæorum non ex lege & permissi[illegible]
sa & nimis licentiosa interpretatione ortum [illegible] dispu[illegible]
vertendi licentiam non dederit, nisi ob adulterium, quod cir[illegible]
tari putant per *Fœditatem*, ut Chaldaica, Græca & Latina versio [illegible]
adulterio, *Nuditatem*, poni notant *Gen. c. 9. & Lev. 18.* cum tamen [illegible]
22. tum vocabulo fœditatis intelligatur in castris: *Deut. 23. & Lev.* [illegible]
mulieri pudor nudari dicatur, si fluentibus mensibus maritus a[illegible]
Noah jacuit denudatus, *Gen. 9.* sed quid hoc ad adulterium? In [illegible]
Moses de odio ob fœditatem aliquam obnato, quod sic transtulit Luth[illegible]
sie nicht gnade findet für seinen Augen/umb etwa einer unlust w[illegible]
lo odio concipit causam divortii non adjecta mentione fœd[illegible]
limitationis suæ ullum ex textu vestigium depromit Gentilis, se[illegible]
gitur ad interpretationem Christi, *Matth. 5.* quæ sententiæ ipsius [illegible]
trariatur, ut paulò post dicemus. Nam ex lege veteri primum [illegible]
sententia legis Mosis, eamque ut generaliter conceptam, ita gener[illegible]
23. licitè traductam probabimus. Si enim tam enormiter in interp[illegible]
rint Judæi, ut inde in tot & tam turpia prolapsi fuerint adulteria [illegible]
propter hæc scelera nullibi à prophetis reprehensi aut objurg[illegible]
mis cum in scortatores & adulteros toties ab iis detonatum si[illegible]
Oseæ 4. & nominatim Malachias *cap. 2.* cum incideret in temer[illegible]
hinc impleri altaria lachrymis & suspiriis injustè dimissarum [illegible]
prehendit dimissionem ipsam, sed causam lasciviæ, cum Abraham [illegible]
rem non quæsivisset lasciviæ, sed prolis, à Deo promissæ, obtinend[illegible]
verò, *si quis odio habuerit uxorem, dimittat eam, inquit Dominus, & ad*[illegible]
&c. quæ quidem verba procul dubio repetita sunt ex Mose. Causam [illegible]
sionis non limitant ad nuditatem adulterii, sed ad omne odium [illegible]
Christus, ad omnem pervicaciam cordis. Alterum ejusdem le[illegible]
certo ex *Eccles. c. 25. ad fin.* ubi cum Syracides dixisset, non esse m[illegible]
inutili & ignava tolerantia, frena laxanda, tandem subjicit [illegible]
si vero te audire, seu ut transtulit Luther. *morem tibi gerere no*[illegible]
repudii. Nec dubium est, quia scripturam p[illegible] scripturâ, quam e[illegible]
tionibus interpretari debeamus, quod ut ei plus ponderis ite[illegible]
pretationis nostræ indicia depromemus prius ex aliis Mosis [illegible]
ex responsis Christi. Permisit enim Moses, ut repudiata novum [illegible]
24. trimonium, *Deut. 24.* quippe quam solus Pontifex Max. duc[illegible]
& viduam & meretricem. *Lev. 21.* Non videtur autem adult[illegible]
cturus fuisse, quam lapidibus obruendam censui[illegible] Præterea [illegible]
statem dimittendi uxores, nec ea ullibi legitur vel mulieribus [illegible]
usurpata, ut paulò ante ostendimus, [illegible] 9. & consent [illegible]
c. 21. Sed si repudium ob solum adulterium indultum fuit [illegible]

Verum Mo-ses cep[illegible] bus causis di-ver[illegible] [illegible] dederit Judæ[illegible].

Quid signi-ficet [illegible] [illegible].

Ex [illegible] [illegible] Ma-lach[illegible].

Eccl. 25.

Ex lege Mosis.

...um posuit Moses, relicta interim uxore innocente sub durissimo adulteri... Quod autem hæc iniquitas à Mose aliena sit, ex *Lev. 20. & Deut. 22.* patet, ubi ...lem pœnam damnantur adulter & adultera. Sed & ex hac pœna, quæ ca... est, sic argumentor. Qui adulterium capite punire jubet, non poterit adul... ...novarum nuptiarum sancire, quin supplicio summo deroget. Cui enim ...autoritate legis de uno conjugio vagari in alterum, morti minimè oportet ...destinatam. At præviderat de neglectu legis, *inquit Gentil.* quemadmodum ...ectam dicunt, cum Christus repudium concederet ob adulterium. Si prævi... ...r neglectui potius obviam non ivit: aut cur ipse neglectui occasionem de... ...viam aperuit? dum repudiatam ob adulterium impunè sivit de conjugio ...e in conjugium. Christus noluit involare officium magistratuum, sed con... ... sub negligente magistratu, prospicere: Moses verò, qua legislator, qua ...eps, non debuit funestæ, quam prævidebat, negligentiæ aut connivere, aut ... patefacere. Imò ne patefecit quidem, quia *ind. c. 24.* dicitur maritus di... ...fecisse pollui dimissam, & propterea punitur, ne jus habeat ejectam post ...das nuptias recipiendi, ut explicat Calvin. Si verò uxor dimissa est ob adul... ..., dimittens pollutioni causam non præbuit, nec ipse interdicto, de non re... ...o, plectendus fuit, sed potius mulieri aditus præcludendus, cùm illic con... ...e pœna debeat, unde prodiit culpa. Sed pergit Gentilis: vetat lex mendicum & meretricem esse in Israël, & tamen jubet mendico succurri, & vetat meretri... ...m ...ferri in templum. Facit autem fraudem in verbo: *Esse in Israel.* Lex enim ...t ne spurius, mendicus, meretrix sit de tribu seu populo Israelitico, *ut patet* ... *23.* Inde tamen non sequitur, quod statim coactæ fuerint id genus personæ ... mutare, cum potuerint tolerari in terra, licet essent seclusæ à communio... ...i. Quin etiam, cum aliunde munera mitti solerent, potuisset meretri... offerri a gentibus. Et mendicis propterea jubet lex succurri, ne sint men... ...erò honorificè sustententur. Exceptiones cæteras, si profugerit adultera, si ...n non fuerit satis evidenter ad pœnam corporis infligendam probatum, si ...xceptionibus pœna capitis elusa, legislator non debuit attendere. De pro... ...lex intelligi non potest, quia vult, ut libellus repudii porrigatur dimissæ in ...m. Si de adulterio non constat ex evidentia probationum, ne quidem ad ...tium procedendum. Romæ lex de adulteriis elusa non fuit, cum pœna ca... ...illic nunquam ante Theodosium, ut creditur, & supra nobis definitum ...finita reperiatur. Athenis quoque duæ diversæ leges non reperiuntur, ...pitalis pœna, quæ illic sancita dicitur, non fuerit inflicta à magistratu, sed ... marito ἐν ἔργῳ adulterum cum uxore deprehendenti, datum, ut impune ... si sic deprehensum hominem justa indignatione ad Manes misisset. Ni... ...pro sua sententia ex veteri lege afferunt, qui divortia à Mose concessa ...nla adultera coarctant.

25. *Instantia Gentil.*

26. *Item alia.*

27.

28. *Agitur de verbis Christi.*

Sed hæc verba Christi illis suffragantur. Nam cum Pharisæi responso Chri... ...ocerent libellum repudii à Mose concessum, tanquam contrarium verbis ..., Christus ostendit discrimen inter suam sententiam, quæ revocat rem ad pri-

tiq. in fin. quarum catalogum pertexit Johann. Gerson, *in lib. de* [illegible]
21. *Utrum Moses ex pravis causis divertendi licentiam dederit Judæis.* terum Burgens. *in addit. ad Lyr. ad c. 24. Deut.* Drusius *l. 4. o* [illegible] Alb[illegible]
nup. c. 1. errorem hunc Judæorum non ex lege & permissione Mosis, sed ex [illegible]
sa & nimis licentiosa interpretatione ortum traxisse disputant [illegible]
vertendi licentiam non dederit, nisi ob adulterium, quod circumscribi [illegible]
tari putant per *fœditatem*, ut Chaldaica, Græca & Latina versio [illegible]
adulterio, *Nuditatem*, poni notant *Gen. c. 9. & Lev. 18.* cum tamen [illegible]
22. *Quid significet nuditas in sacris literis.* tum vocabulo fœditatis intelligatur in castris *Deut. 23. & Levit.* [illegible]
mulieri pudor nudari dicatur, si fluentibus mensibus maritus ad eam [illegible]
Noah jacuit denudatus, *Gen. 9.* sed quid hoc ad adulterium? In [illegible]
Moses de odio ob fœditatem aliquam obnato, quod sic transtulit Luther. [illegible]
sie nicht gnade findet für seinen Augen/umb etwa einer unlust willen. [illegible]
lo odio concipit causam divortii non adjecta mentione fœditatis [illegible]
limitationis suæ ullum ex textu vestigium depromit Gentilis, sed [illegible]
gitur ad interpretationem Christi, *Matth. 5.* quæ sententiæ [illegible]
tiariatur, ut paulò post dicemus. Nam ex lege veteri primum [illegible]
sententia legis Mosis, eamque ut generaliter conceptam, ita gene[illegible]
23. *Ex multis aliis causis ... dimittere ... Malach.* licitè traductam probabimus. Si enim tam enormiter in interpretatione [illegible]
rint Judæi, ut inde in tot & tam turpia prolapsi fuerint adulteria, qui [illegible]
propter hæc scelera nullibi à prophetis reprehensi aut objurgati [illegible]
mis cum in scortatores & adulteros toties ab iis detonatum sit, *Jerem.* [illegible]
Osea 4. & nominatim Malachias *cap. 2.* cum incideret in temerari[illegible]
hinc impleri altaria lachrymis & suspiriis injustè dimissarum dicens, [illegible]
prehendit dimissionem ipsam, sed causam lasciviæ, cum Abraham [illegible]
rem non quæsivisset lasciviæ, sed prolis, à Deo promissæ, obtinendæ [illegible]
verò, *si quis odio habuerit uxorem, dimittat eam, inquit Dominus, &* [illegible]
&c. quæ quidem verba procul dubio repetita sunt ex Mose. Causam [illegible]
sionis non limitant ad nuditatem adulterii, sed ad omne odium, [illegible]
Christus, ad omnem pervicaciam cordis. Alterum ejusdem legis [illegible]
Eccles. cerso ex *Eccles. c. 25. ad fin.* ubi cum Syracides dixisset, non esse m[illegible]
inutili & ignava tolerantia, frena laxanda, tandem subnectit extremum [illegible]
si verò te audire seu ut transtulit Luther. *morem tibi gerere noluerit,* [illegible]
repudii. Nec dubium est quia scripturam potius scripturâ, quam [illegible]
tionibus interpretari debeamus, quod ut eò plus ponderis iterum [illegible]
pretationis nostræ indicia depromemus prius ex aliis Mosis legibus, [illegible]
ex responsis Christi. Permisit enim Moses, ut repudiata novum [illegible]
24. *Ex lege Mosis.* trimonium, *Deut. 24.* quippe quam solus Pontifex Max. ducere prohib[illegible]
& viduam & meretricem. *Lev. 21.* Non videtur autem adult[illegible]
cturus fuisse, quam lapidibus obruendam censuit. Præterea [illegible]
statem dimittendi uxores, nec ea ullibi legitur vel mo[illegible]
usurpata, ut paulò ante ostendimus, *Joh.* [illegible] & consen[illegible]
c. 21. Sed si repudium ob solum adulterium indultum fuit, [illegible]

[illegible]

num posuit Moses, relicta interim uxore innocente sub durissimo adulteri . Quod autem hæc iniquitas à Mose aliena sit, ex *Lev. 20. & Deut. 22.* patet, ubi alem pœnam damnantur adulter & adultera. Sed & ex hac pœna, quæ ca- est, sic argumentor. Qui adulterium capite punire jubet, non poterit adul- orum nuptiarum sancire, quin supplicio summo deroget. Cui enim 25. *Instantia* toritate legis de uno conjugio vagari in alterum, morti minimè oportet *Gentilis.* tinatam. At præviderat de neglectu legis, *inquit Gentil.* quemadmodum tam dicunt, cum Christus repudium concederet ob adulterium. Si prævi- r neglectui potius obviam non ivit: aut cur ipse neglectui occasionem de- viam aperuit? dum repudiatam ob adulterium impunè sivit de conjugio in conjugium. Christus noluit involare officium magistratuum, sed con- , sub negligente magistratu, prospicere. Moses verò, qua legislator, qua , non debuit funestæ, quam prævidebat, negligentiæ aut connivere, aut patefacere. Imò ne patefecit quidem, quia *ind. c. 24.* dicitur maritus di- fecisse pollui dimissam, & propterea punitur, ne jus habeat ejectam post nuptias recipiendi, ut explicat Calvin. Si verò uxor dimissa est ob adul- , dimittens pollutioni causam non præbuit, nec ipse interdicto, de non re- o, plectendus fuit, sed potius mulieri aditus præcludendus, cum illic con- pœna debeat, unde prodiit culpa. Sed pergit Gentilis: vetat lex mendicum etricem esse in Israël, & tamen jubet mendico succurri, & vetat meretri- 26. *Item alia.* inferri in templum. Facit autem fraudem in verbo: *Esse in Israel.* Lex enim ne spurius, mendicus, meretrix sit de tribu seu populo Israelitico, *ut patet* Inde tamen non sequitur, quod statim coactæ fuerint id genus personæ mutare, cum potuerint tolerari in terra, licet essent seclusæ à communio- . Quin etiam, cum aliunde munera mitti solerent, potuisset meretri- ferri a gentibus. Et mendicis propterea jubet lex succurri, ne sint men- 27. honorificè sustententur. Exceptiones cæteras, si profugerit adultera, si non fuerit satis evidenter ad pœnam corporis infligendam probatum, si exceptionibus pœna capitis elusa, legislator non debuit attendere. De pro- intelligi non potest, quia vult, ut libellus repudii porrigatur dimissæ in . Si de adulterio non constat ex evidentia probationum, ne quidem ad um procedendum. Romæ lex de adulteriis elusa non fuit, cum pœna ca- illic nunquam ante Theodosium, ut creditur, & supra nobis definitum finita reperiatur. Athenis quoque duæ diversæ leges non reperiuntur, 28. *Agitur de verbis Christi.* talis pœna, quæ illic sancita dicitur, non fuerit inflicta à magistratu, sed ἔργῳ adulterum cum uxore deprehendenti, datum, ut impune deprehensum hominem justa indignatione ad Manes misisset. Ni- sua sententia ex veteri lege affetunt, qui divortia à Mose concessa adulteria coarctant.

Sed nec verba Christi illis suffragantur. Nam cum Pharisæi responso Chri- libellum repudii a Mose concessum, tanquam contrarium verbis Christus ostendit discrimen inter suam sententiam, quæ revocat rem ad pri-

ad prima principia, & indulgentiam Mosis, quæ a primo p[illegible] do desciverat. Si jam Moses tantum concessit ob [illegible] nihil differt à sententia Christi & parum apposite respondisset [illegible] *ita*. Nam si Christus nihil statuit difforme a prima conjug[illegible]
29. ses statuisse cu[illegible] pandus est, cum utriusque eadem sit sent[illegible] fuerit ab initio, explicat Christus, in responso ipso, quod [illegible] non debeant, quia abierunt in unam carnem. Ea verò inst[illegible] cadit, per adulterium, quo carnium unio dissolvitur, & effectum [illegible] proinde Mosis lex, si intelligatur de causa adulterii tantum, no[illegible] bitur primæ institutioni, quam nova Christi reformatio. Denique M[illegible] gentiam excusat Christus per invictam Judæorum duritiem. At[illegible] dis durities accusari possit in eo, qui nesciat ferre adulteram? H[illegible] ris si quis jure persequatur, in opprobrium, puto, non cad[illegible] viri cordati uxoris stuprum, quam necem, *ait Hieron. in Amos* [illegible] cabile Zelotypi viri odium depingit, *Prov. 6.* qui & stultitiæ & i[illegible] adulteram retinentem, *Prov. c. 18.* imprimis, si illa sæpius ad v[illegible] serio pœnitentiam agat. Nam tum saltem à marito non debere e[illegible] Concilium Arelatense, *ubi gl. 32. q. 1.* Idem elicitur ex dicto Chri[illegible] non tantum explicat legem Mosis, sed quædam etiam in foro co[illegible] quam Politicus, disponit, ut de pœna talionis & odio inimici, qu[illegible] ro Politico, si absit injuria, tolerantur, sed in Christiano requi[illegible]
30. *In novo testamento divortia esse inexcusabilia.* rem perfectionem, quomodo se res quoque habet de divorti[illegible] & propter dispensationem à Deo toleratis. Sed postquam eam Ch[illegible] vit, & non excepit nisi casum adulterii, jam divortiorum licentia [illegible] sublata est, & immeritò allegatur à quibusdam eadem ratio pertina[illegible] dem lex durare debeat, quam diu durat eadem ratio. Nam contra e[illegible] gem Dei sufficiens nulla ratio allegari potest, ne dum, quæ ex pe[illegible] pria turpitudine petitur. Non enim subditorum, sed regu est, ra[illegible] plicare. Christus verò pertinaciæ, quam ipsius adventus, exemplum [illegible] prorsus delere debuisset, in novo testamento frena amplius laxare [illegible] inde intra præscripti ejus cancellos nos continere cogimur, nec ve[illegible] J[illegible] vel Romanorum vel aliarum gentium libidinosa divortia im[illegible].

De causis divortiorum in genere.

Sect. 3.

1 *Charondæ & Mahometis lex quam facile divortia permiserit.*
2 *De lege Romuli, quot causas divortiorum definiverit.*
3 *De lege 12. tabul. in hanc rem.*
4 *Primus quingentesimo anno repudium Romæ fuisse inauditum.*
5 *Cui computationi nihil obstat repudium P. Semp[illegible]onii S[illegible].*
6 *Distinctio quædam Alberici Gent. rejicitur.*
7 *Prim. m Carbilius [illegible]*
8 *[illegible]uem insecuta fuit [illegible] tia.*
9 *Eaq. [illegible] de causis [illegible]*
10 *Cur et [illegible] sandem [illegible] coacti fuerunt.*
11 *Qui [illegible] [illegible]*
12 *Formula renuntiationis [illegible]*
13 *Apud Indaos.*

14 Duplex divortium cum bona gratia & tr…
15 An matrimonium solo conjugum dissensu solvi queat.
16 Negatur multis argumentis.
17 Insolubilitas matrimonii non dependet à consensu contrahentium, sed autoritate conjunctionis divina.
18 Ne ipsos quidem Romanos divortia à se concessa probasse.
19 An Theodosius vel Justinianus primus certis causis divortiorum licentiam circumscripserit.

CHarondæ lex dabat mulieribus facultatem quacunque de causa à viris divertendi. Sed cum ea mulieres passim abuterentur, & prout quamque impellebat dira libido, viros mutarent, quibus omne imperium simul è manibus excussum jacebat, unanimi Thuriorum consensu abrogata fuit. *Diod.Sic.libr.12. biblioth.* Turcæ pluribus de causis, quas viris comminisci facile est, divortia faciunt. Mulieres ægrius à viris divertunt. In causis quibus id eis permissum, hæc continentur. Si mariti debitis eas alimentis fraudent: item si præter naturæ præscriptum (quod nefas Turcis familiare) eis abuti conentur. *Aug Busbeq.Epistol.3.* Romulus vulgo scribitur ex quatuor causis viro dedisse potestaté ejiciendi uxorem, cum uxori nullam daret deserendi virum, nimirum ob veneficium, adulterium, clavium & partus suppositionem, in quam rem citatur vulgo illud Plauti *in Trucul. Quadrupes, venefica, suppostrix puerûm,* quod procul dubio spectat legem aliquam antiquam. Cæterum de suppositione partus, quam quidem capitalibus criminibus asscripsit Anton. Imp. *l.1. ad l.Corn.de fals.* nullibi video *apud Halyc. aut Plutarch.* mentionem fieri. Nec divortium sed licitam cædem sancitam in mulieres adulteras & vinum bibentes, scribit Halycarn. Plutarchus, non quodvis veneficium nominat, sed quo liberis paratum fuerit malum, nec puerorum, sed clavium ὑποβολὴν damnat, dum ait viro jus fuisse, γυναῖκα ἐκβάλλειν ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων, ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ, καὶ μοιχευθεῖσαν. Si quis vero præter has causas eiiceret, ejus bona consecrari voluit partim Cereri, partim uxori relictæ adjudicari.

1. Quam levi de causa Thurii & Turca dimittunt uxores.

2. Lex Romuli.

Lege quoque 12. tab. cautum fuisse de divortiis, colligere est ex illa Ciceronis in Antonium criminatione, quando ait: *eum Volumniam Mimam res suas habere jussisse, ex duodecim tabulis claves ademisse, exegisse, hoc uno spectatum civem, quod cum Mima fecerit divortium. Philipp.2.* Item ex verbis Caii, *ad l.Jul.de adult. Si ex lege repudium missum non sit, & idcirco mulier adhuc nupta videatur, tamen si quis eam uxorem duxerit, adulter non erit. Vide Hottom. part.3 comm. ad 12. tab.* Et quanquam Romanis semper licita, ex aliqua saltem causa, fuerunt discidia nuptiarum: tanta tamen apud eos extitit primis quingentis annis reverentia matrimonii, ut concessa licentia nemo uti deprehensus fuerit, *ut testantur Tertull. de Monog. & Apol. & Jun. in annot. Halycarn. lib.2. Gell. lib.4.c.3. lib.17.c.21. Plut. in comp. Rom. & Thes. Item: Num. & Lycur. in probl. Rom.14. Valer. lib.2.c.1. lib.6.c.3. Cal. Rhodig. lib. 28. lect. antiq. c.16 Sabell. lib 9. En.4. Sigon. lib.1. antiq. Jur. civ. Rom c.9. in fin.* licet de tempore inter se unanimiter non conveniant. Nam Tertullianus per annos 600. *in Apol.* aut post annum 600. *de Monog.* nullum factum divortium testatur, cui subscribit Cujac. *1.obs.39.* Gellius sibi ipsi non constat, dum *lib. 4. c.3.* factum dicit anno V.

3. Lex 12. tab.

4. Primis 500. annis nulla domus repudium sensit Roma.

C.523.M. Attilio, P. Valerio Coss. *lib.* verò *17. c. 21.* retrahit in annum quingentesimum undevicesimum, & hujus relationi fidem habeant plerique JCtorum. Et si quod Alber. Gentil. *lib. 6. de nupt. c. 8. ad fin.* ex levi quadam suspicione omnes

5. eos autores redarguat, P. Sempronii Sophi divortium, cujus testis est Valer. *lib.* 6. *c. 3.* ante annum quingentesimum factum coniiciens, quia is anno V.C. 485 sive ut Fasti Græci, Cuspinian. & Goltzius computant 486 Consul fuit. Quod si post Servilium uxorem dimisit, jam oportuit ipsum fuisse octuagenarium, quod verisimile non videtur. Si libidinis causa dimisisset, forte verisimile non esset, sed quia, quod ludos spectasset, repudiavit, nihil obstat, quò minus & hic Zelus potuerit cadere in senem, imprimis si uxor juvencula lascivias theatri spectaculum temerè provolasset. Sed, si concesserimus hæc omnia, nihil certi assumit Gentilis, sed gratis sibi credi vult. Sempronium eundem fuisse consulem, quem scribit Valerius divortium fecisse cum uxore. Quod si alius quispiam extiterit ejusdem nominis? Ex gratuitis autem conjecturis, fas non est, quæ diu vera & ab omnibus recepta extiterunt, temerè convellere, & ut idem dicit alibi *ex Bald. 2. Cons. 112. Raro bene loquitur, qui contra omnes loquitur.* Interpretationem enim de causa legis & extra legem, quam excogitavit Gentil. nec verba autorum, nec historiæ admittunt. Nam & ludorum spectatio extra leges erat, & tam Valerius, quam Plutarch. exemplum Sempronii inter ea, quæ singulari severitate celebria putabant, reponunt. Tertullianus etiam conceptis verbis dicit: *in Apol. Per annos fere*

6. *690. nulla repudium domus sensit.* Plutarch. *in probl.* adhuc apertius: *Sulpitium Gallum & Publ. Sempronium ait Corbilium secutos fuisse, & uxores ex diversis causis dimisisse.*

7. Idem colligitur ex verbis Gell. *4. c. 3.* qui addit: *tum demum necessitas visa ... nes uxorias.* quibus ante quoque opus fuisset, si ante mulier divertisset.

8. Postquam autem via facta fuit à Spur. Carbilio, aut Carvilio Ruga, ut eum appellat Gellius, seu Spur. Corbilio, ut Plutarchus, quem alii Servilium, alii C... vinum, alii aliter appellant, & uxorem, sive jussu censorum, *ut Halycarn. notat* sive, *ut Gellius*, de amicorum sententia, postquam apud censores juraverat, se uxorem liberorum quærendorum gratia ducturum, impunè dimisit, magno impetu secuti sunt, qui vel odiosas & graves domi uxores habebant, vel novis se implicitos amoribus cupiebant, adeò ut Satyricorum irrisionibus passim crebra divortia excipiantur, ut *apud Iuvenal.*

Sic fiunt octo mariti Quinq; per autumnos.

& *apud Martial. lib. 8.*

Iulia lex populis ex quo, Faustine, renata est,
Atq; intrare domos jussa pudicitia,
Aut minus, aut certè plus quam vicesima lux est,
Et nubit decimo jam Thelesina viro.

Seneca non veritus fuit suæ ætati testimonium ferre *libr. 3. benef. cap. 16.* *Numquid jam ulla repudio erubescit, postquam illustres quædam ac nobiles fœminæ, non consulum numero, sed maritorum, annos suos computant, & exeunt matrimonii causa, nubunt repudii? Tam diu istuc timebatur, quamdiu rarum erat. Quia vero nulla sine divortio acta*

P. Sempronii Sophi repudium quo tempore factum. *Interpretatio Alber. Gent. rejicitur.* *Quo tempore cœperint divortia Romæ increbrescere.*

ad- sunt, quod sæpe audiebant, facere didicerunt. Exemplum præbet Octavius Sagitta trib. pl. Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, quam cum ad adulterium ingentibus donis pellicere non posset, tandem, ut omitteret maritum emercatus est, suum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus Quamvis mulier ubi vacua fuit, reperta spe ditioris conjugii, promissa exuit, & Octavio eadem temeritate repudium remisit, qua divortium fecerat cum marito, ut scribit Tac. *in hist. Ser. n.* Juvenalis ad repudium mittendum sufficisse annuit, si mulier gravis cepe- citeſſe marito, aut nares habuerit minus siccas. *Sat. 6.*

Collige sarcinulas, dicet libertus, & exi,
Iam gravis es nobis: sicco venit altera naso.

Sulpitius enim Gallus uxori nuntium remisit, quod veste de capite deducta foris se conspiciendam præbuisset, Sempronius, quod ludos spectasset se ignorante, *Plut. in probl. Rom. 14. Val. 6. c. 3.* Antistius, quod cum libertina vulgari confabulata familiariter fuisset. *Valer. d. c. 3.* Lucullus ob suspicionem impudicitiæ abdicavit Clodiam, *Plut. in Luc.* Sylla Cæciliam ob prætextum sterilitatis *Plutarc. in Syll.* Paulus Æmilius, ne causam quidem repudii reddere cognatis ejectæ uxoris voluit: Tantum calceum ostendit novum & benè, ut videbatur, pedi aptum, sed 9.
quem tamen ea parte se premere dicebat, quâ minime putaretur. *Plut. in Æmyl.* *Quam levi de causa concessa.*
Julius Cæsar suspectam saltem adulterii Pompejam, antequam convinci posset, dimisit, dicens: *suam domum etiam suspicione carere debere. Sueton. in Cæs.* Quid habuit Augustus prætexendum contra Scriboniam, nisi quod, ut ipse scribit, *pertæsum esset morum ejus perversitatem?* quid contra Claudiam, nisi quod sibi & socrui Fulviæ per omnia non conveniret. *Suet. in Aug. c. 62.* Quid potuit Claudius Æmiliæ Lepidæ sponsæ vitio vertere, præter offensiunculas paternas, quid Plantiæ Urgulanillæ uxori? *Sueton. in Claud. cap. 26.* Quid Nero Octaviæ, nisi quod conversatione ejus non delectaretur, quam tandem, quod coactâ abstinentia sterilis esset, repudiavit. *Sueton in Neron. cap. 28.* Caligula multis mulieribus libertum misit invitis, cum viri domo abessent, ut iis liberius potiri posset. *Sueton. in Cajo.*

Eo igitur cum jam ventum esset, ut nulla pene matrimonia, quæ individua 10.
vitæ consuetudine definiuntur, remanerent, coacti fuerunt Imperatores divortiis modum ponere, quod Augustum & Tiberium quidem tentasse testatur Sueton. sed quantum profecerint non subiicit, nisi fortasse solemnitates hinc introduci cœperunt, ut nisi septem civibus Rom. puberibus & per libertum repudiũ non daretur, *l. nullum de divort.* cujus jam mentionem fecit Juven. dum ait: *Collige sarcinulas, dicet libertus & exi.* *Cui rei Impp. modum ponere aggressi sunt.*

Unde simul colligitur formula renuntiationis, cui consonat illa Petronii 11.
in Sat. Res tuas ocyus tolle, & Caij *l. 2. de divort. Tuas res tibi agito, tuas res tibi habeto,* *Formula divortiorum.*
cum in sponsalibus dicere solerent: *conditione tua non utor*, in quam sententiam 12.
plura congessit Alexandr. ab Alex. *lib. 4. c. 8.* Forner. *ad l. 101. §. 1. de V. S.* Prolixius *Roman.*
quantulum Judæi, qui & hoc addebant, *se ex animo & citra coactionem dimittere* 13.
uxorem, concessa eidem facultate renubendi, cui voluerit. Iohan. Gerson. in doctr. Iud. *Iudaeor.*

Mm 2 Ioach.

Joach. Steph. libr. 1. de jurisd. c. 7. n. 61. 62. Osiandr. in Annot. ad harmon. Evang. li. ... *Connan. lib. 8. comm. c. 12 n. ult. Cypræ c. 13. de sponsal. §. 5. Bodin. 1. de Republ.* ...

14. *Duplex divortium.* Duplicia autem divortia notat Ulpianus *in l. cum hic status. §. cum divortium de don. inter vir. & uxor.* Plerique enim cum bona gratia discedunt. plerique cum ira animi sui & offensa, quanquam Tertull. *in libr. de Monog. Repudium* dicat ... *discordia fieri, aut discordiam facere.* Cum bona gratia discedebant, qui utrique ... divortium consentiebant, sive causam aliquam rationabilem, & nonnunquam etiam necessariam, ut ex militia ostendit Scip. Gentil. *libr. 3. de donat. inter vir. & uxor. c. 18.* sive nullam aliam, præter liberam voluntatem haberent. Tertullian ... *Monog.* vocat *amicabilem separationem,* & Ambros. *lib. 2. de Abrah. c. 6. dimissionem cum bona venia.* Putabant enim nil tam naturale esse, quam eo genere quid ... dissolvi, quo colligatum est, *l. nihil tam natur. l. ... mnia. l. ferè quibusq;. de R. I. l.* ... *vis saltus. de acquir. poss.* ideoque nudi consensus obligationem, contrario consensu, *ut ait Ulpian. in d. l. nihil tam.* seu, *ut Pompon. l. prout in fin. de solut.* dissensu contrario tolli, *§. fin. Inst. Quib. mod. toll. oblig.* quod ad emtionem & venditionem trahit

15. *An solo dissensu solvi possit matrimonium.* Paul. *l. 3. de rescind. vend.* & non incommodè videtur accommodandum ad nuptias, quas solo consensu contrahi supra diximus. Accedit, quod conjugium sit societas quædam: Societates autem intercidant, interdicente voluntate. *l. ... rum est. 63 § ult. pro Socio.*

16 *Quod negatur.* Cæterum leviores sunt hæ rationes, quam ut fulciendæ divortiorum æquitati esse queant. Nam Paulus ipse emtionis & venditionis per mutuum consensum dissolutionem limitat ad eum articulum, *Antequam fuerit res secuta.* Postquam enim res non est amplius integra, solo consensu dirimi nequit, quod per traditionem realem validatum fuit & consummatum. Postquam enim vir & uxor in unam carnem abierunt, etiamsi voluntates de novo dissiliant: corporum tamen commixtionem extergere, aut infectam facere nequeunt. Tum etiam nati sunt liberi, quorum favor impetrat, difficiliorem debere esse matrimonii solutionem. *l. 8. C. de repud. l. 1. sol. matrim.* Et regulare est apud Canonistas: *Spiritualia facilius constitui, quam solvi. c. 2. de translat. Episc.*

17. *Ad vinculū conjugy accedit autoritas divina.* Nam si conjugii copulam Christianis oculis intueri velimus, non subsistit ex solo consensu contrahentium, sed ex autoritate ejus, qui per Adamum dixit: *Derelinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, Et erunt in carnem unam, Gen. 2.* unde regulam hanc extrahit Christus: *Matth. 19. Quod Deus conjunxit, homo non separet,* & Paulus ex eodem ore derivat repetitum præceptum: *Iis, qui matrimonio juncti sunt, denuncio non ego, sed Dominus Uxor à viro ne discedito. &c. 1. Cor. 7.* Ipsos etiam Romanos concessisse

18. quidem, sed non probasse divortia ex eo patet, quod Tacit. scriptum reliquit, *lib. 2. Annal in fin. cum Fonteius Agrippa & Domitius Pollio filias Vestæ offerrent ... dus, prælatam fuisse Pollionis filiam, non ob aliud, quam quod mat... ejus in eodem conjugio manebat.* Hæc cum considerarent Christiani Impp. ceperunt de remedio cogitare, & ad imitationem legis Romuli, & 12. tab causis quibusdam ... scripserunt effusam dissidiorum licentiam, de qua re primam constitutionem debemus Theodosio, *l. 9. C. de repud.* licet ejus correctionem sibi primo ... Justi-

Justinianus, *Novell.117. ut lic.matr. & aviæ. §. quia verò ex consens. l. ultim. C. de repud.* quod se sæpe miratum dicit Beza, *de repud. pag. 222.* quare scil. alienam laudem sibi adscripserit Justinianus, cum tamen restaurator sæpe auferat nomen & dignitatem autoris. *l. 2. de orig. Iur.* Non enim interciderat tantum constitutio Theodosii, sed contraria lege abrogata fuerat ab Anastasio, *l. constante. C. de repud.* imò ab ipso Justiniano, *Nov. 22.* adeò, ut *in d. Nov. 117.* non tantum aliorum, sed & sui ipsius leges corrigat, gravibus verbis, & validis rationibus, cui idcirco, tanquam juri novissimo standum putamus potius, quam ratiunculis *Nov. 140.* ubi contrarium statuitur. Nam, præterquam quod vanis instrepat rationibus, quod adversetur conjunctioni & auctoritati divinæ, quod odiosæ & iniquæ conjugiorum diremtioni faveat, etiam non tam Justiniano, quam Justino II. adscribi solet, & proinde ex præscripto sacrarum literarum divortia ex mutuo consensu, *cum Novell. 117.* prorsus tollenda censemus. Quod autem Justinianus illic statim excipit votum castitatis, de eo vidimus supra. Causas verò ex quibus Theodosius & Justinianus divortia permiserunt, ad examen oportet, ut revocemus.

19. *An Theodos. vel Iustinian. primus divortia certis causis circumscripserit.*

De primis duabus divortiorum causis, Adulterio & desertione malitiosa.

Sect. 4.

1 *De adulterio remittitur lector ad superius disputata.*
2 *Paulus 1. Cor. 7. adulterio addit desertionem malitiosam.*
3 *Nec tamen contrarius est Christo, quia de diversa quæstione agit.*
4 *Bellarmini falsa distinctio inter conjugia fidelium & infidelium.*
5 *Quæ repugnat verbis Apostoli Pauli 1. Corinth. 7.*
6 *Ubi non tam consilium proponitur, quam præceptum datur.*
7 *Bellarminus facit Apostolum contrarium Christo.*
8 *Effugium aliud Bellarmini.*
9 *Rejicitur.*
10 *Conjugium non est Sacramentum.*
11 *Etiamsi Paulus non dedisset nisi consilium, tamen contra consilium agendum non esset.*
12 *Explicatur ratio consilii Paulini.*

Duæ enim tantum à sacris literis permissæ reperiuntur, Adulterium, & Desertio, de quorum primo cum abundè supra, *c. 5. sect. 7. & 8.* disputatum sit ex verbis Christi *Matth. 5. & 19.* quibus ferè solum dicitur causam divortiis summis præbere, crambem eandem hîc recoquere operæ pretium nô judicamus, sed progredimur ad desertionem, quam subiecit Paulus, *1. Cor. 7.* nec in eo contrarium quid statuit sententiæ Christi. Cum enim Pharisæi quærerent, an ex ulla causa liceat cuiquam dimittere uxorem, respondet Christus, quod ex nulla, nisi ob adulterium, adeoque non agnoscit aliam divortiorum causam præter adulteriũ, cui non refragatur Apostolus, quia non agit de eadem quæstione, scilicet de causis divortiorum, sed præsupposito illegitimo infidelis divortio, consilium suppeditat, quomodo conscientiæ fidelis prospiciendum sit, adeoque non introducit novam causam divortiorum, sed postquam factum est illicitum divortium ab infideli, censet innocenter propter fidem patientem non esse sub injusta servitute cum injuria detinendum. Manet igitur rata dispositio Christi: Solum adulterium

1. *De adulterio actum supra.*

2. *Desertio adjicitur à Paulo.*

3. *Nec tamen contrarium quid statuit Christo.*

6. *Turturum castissimum genus: quod si a copula sua fuerit casu [illegible] perpetua se abstinentia lege constringit, gratiam conjuncti [illegible] fidem servat, dum lavacrum pud[o]ris ignorat, & moribus sua re [illegible] viduitatis conversatione gloriatur. Mulierum se, prob dolor, [illegible] quibus castitatem ratio persuadet, pœna legis imponit, terror [illegible] runt [illegible] mores, si nec illis comparari possunt, quæ ratione carentia [illegible]* cit huc, quod Dion. *lib.* 48. memoriæ posteritatis reposuit cum A[illegible] vivente Nerone marito, abduxisset, forte fortuna puellum quendam [illegible] quos pro delectamento habere solent Dominæ, cum diverso [illegible] Cæsare, diverso Neronem cum alia muliere accũbentem vidisset, [illegible] pudore perculsum dixisse: *Quid hic agis, Domina? En maritus tuus*, ad Ner[illegible] gitum intendendo, *istic accumbit*, Extat *Deut.* 24. Lex Mosis, ne vir re[illegible] stum matrimonium, quæ post divortium transierat in manus novi [illegible] hoc vel iterũ dimissa, vel morte liberata fuerat, cujus rationes a[illegible] ne facilè provolaret maritus ad dimittendam mulierem, quam ex [illegible] petere posset, neve mulieri incitamentum subiiceretur moliendi [illegible] tam secundi mariti, quò aditum sibi recluderet ad priorem. *Martyr.* [illegible] *Alber. Gentil. lib.* 6. *c.* 21. Cæterum omnium optima desumitur ex verbis [illegible] illic subjicit Moses & explicant Calvin. *in expl.* 7. *prac* Beza. *de repud* & [illegible] 176. Bucer. *de regn. Christ. lib.* 2. *c.* 32. 33. nimirum, quia dimissa polluta [illegible] ex Hebræo interpretatur Beza, quia maritus extitit causa, ut pollu[illegible] infero ad nostrum propositum: si maritus non potest recipere dim[illegible] rem, quæ interim alteri nupta fuit, quia autor extitit, ut ea pollueretur [illegible] minus fas erit marito recipere eam mulierem, quam ipse prostituit, [illegible] viro supposuit, quod genus facti lenocinium vocant Romanæ leges. & [illegible] pissima inde à tempore Romuli numerarunt, quemadmodum di[illegible] Romuli conjunx, cum Sabini virgines raptoribus viris denu[illegible] concordare cœpta matrimonia dissolvere niterentur. *Plutarch. in Rom.* [illegible] dico de invidiosa permutatione Aspasiæ, quam Artaxerxes alte[illegible] lio Cyro supposuit, *Plutarch. in Artax.* nec de facilitate Seleuci parum [illegible] qui filii Antiochi de consilio Erasistrati valetudini incesto remedio [illegible] luit, *Val.* 5. *c.* 7. sed ad divortia pergo, & ex quibus causis licita sint, p[illegible] re aggredior.

7. *Item legi Mosaica.*

6. *Quæ etiam repugnat naturæ*

Sect. 2. De divortiis, quid sint, utrum concessa Christianis & licita fuerint olim Judæis &c.

1. *Quid differant repudium & divortium.*
2. *Unde dicatur divortium.*
3. *Utrum divortium non dicatur de conjugibus ante copulam carnalem.*
4. *Conjugium significare unionem Christi & Ecclesiæ etiam ante copulam.*
5. *Utrum dispensari possit de vinculo matrimonii, ante concubitum.*
6. *Tam late patere divortium [illegible] gium.*
7. *Difficilius tamen solvi [illegible] matum per concubitum [illegible] per consensum*
8. *Utrum separatis, quia [illegible] sam [illegible] erit cognit[illegible] vitibus.*

[illegible] atur l. 3 de divort.
[illegible] alium. jurgium, rixia.
[illegible] vortium, nisi verum quo scil. [illegible] atur vinculum de jure civili.
[illegible] quod consonat sacris literis & verbis [illegible] Pauli.
[illegible] ec non sententia Christi ipsius.
[illegible] ortia quoad thorum & mensam, nul- [illegible] probari sacris literis.
[illegible] rum divortia à Mose concessa absolvant [illegible] ertentem aut dimittentem ab omni [illegible] ate.
[illegible] probatur affirmativa.
[illegible] praecepto Mosis.
[illegible] verbis Malach.
[illegible] Negativa deducitur ad absurdum.
[illegible] rum tamen facilitatem divortiorum [illegible] improbasse ostenditur.
21 Verum Moses, ex pluribus, quam una causa divertendi facultatem dederit Iudaeis.
22 Quid per foeditatem vel nuditatem in sacris legibus accipiendum.
23 Ex multis aliis causis, praeter adulteriũ, licita fuisse Iudaeis divortia.
24 Probatur ex Malach. Eccles. & legibus ipsius Mosis.
25 Instantia Gentilis antevertitur.
26 Item alia ejusdem.
27 Occurritur & aliis objectiunculis.
28 Et respondetur ad verba Christi.
29 Quae Gentilis prorsus adversantur.
30 In novo testamento & apud Christianos, divortia, excepto casu adulterii, esse inexcusabilia.

Inter repudium & divortium hoc interest, quod, cum repudiare dicamur fu- 1
ara, divertisse autem non potuimus, nisi inde, ubi prius constitimus, repudiũ *Differentia*
eat ad sponsam & futurum matrimonium, divortium ad uxorem & ma- *inter repudiũ*
tum constans, *l. 101. §. 1. l. 191. de V. S.* quanquam repudium in uxoris quo- *& divortiũ.*
ersonam non absurdè cadere statim addit Modest. *d. § 1. in fi.* & ita illud vul-
surpant leges. *l. 3. de divort. l. si qua mihi. 12. de rit. nupt. l. viro atq. uxore. 39. sol.*
m. l. 3. 6. 8. C. de repud. Imò sponsam quoque à sponso divortium facere dici,
uod Servius. de cond. caus. dat. ex mente JCti, notat illic Accurs. & probat Bre-
ad d. l. 191. in pr. de V. S. licet id καταχρηστικώτερον fieri, censeat Paulus *in d. l. 191.* 2.
otet Godd. *ad d. l. 101. §. 1. n. 1. in fin.* Alciat. *in d. l. 191.* Alber. Gent. *6. de nupt. c. 1.* *Divortium*
iat. & Forner. *ad d. l. 101.* quia repudium nomen generalius est, divortium verò *unde dicatur.*
alius, à divortiis aquarum, quae nominat Cic. *3. de Orat.* & Frontin. *de aqued.*
iarum, quae Virgil. *9. Æn.* tractum, quo sensu & Tertull. *de an.* Mortem de-
t animae & corporis divortium.

Caeterum de nominum origine & significatione disputent alii: Illud majo- 3.
momenti est, Utrum divortium tantum dicatur fieri in matrimonio, carnali *Divortium*
lpulaconsummato, ut definit Beza *de rep. & divort. in princ.* Utrum verò etiam *coarctatur ad*
m atrimonio, ex solo consensu rato. Certè quòd definitionem suam probare *matrimoniũ*
elit Beza ex Modestino, quem disertè id declarare dicit, fallitur, quia vir & uxor *consummatũ*
et quos divortium fieri scribit, *d. l. inter stuprum. §. 1. de V. S.* non tam ex coitu, *copula carnali.*
am consensu aestimantur, *l. nuptias. de R. I. l. cum hic status. § si mulier. de donat.*
er vir. & uxor. Cum jungitur puella, inquit Ambrosius *c. 6. de instit. virg. conjugiũ* 4.
n cum virili admixtione cognoscitur. Lombardus *4. sent. dist. 26* Soto. *dist. 27. q 1.* *Nuptiae signi-*
ificat: Matrimonium etiam ante carnalem copulam significare unionẽ Chri- *ficant typum*
& Ecclesiae, & hinc vinculum ejus esse durabile & perpetuum. Gratianus *in* *Christi & Ec-*
societ. c. non est dubium. 27. q. 2. ex Leone & Augustino tradit: nuptiis ante *clesiae ante*
mixtionem carnalem sacramentũ non inesse, quod arripuit Cajetan. *in oper.* *copulam.*

L l 26. qq.

26.qq q.25. & probat Catha[illegible] *lib.6.contr.Cajet.c.2.* Unde na[illegible]
cos & Canonistas disputatio, Utrum Pontifex dispensat[illegible]ne to[illegible]
trimonium, excepto solo coitu, cætera perfectum, quemadmo[illegible]
5. & Paulum IV. fecisse autor est Covar. *part.2 Matr. c 7.§ 4. n 2[illegible]* qu[illegible]
disputationem suis autoribus remittimus, & hoc saltem ex supe[illegible]
mus: Nuptiarum vinculum non dependere ex ratione sacrame[illegible]
tionis, sed ex autoritate divinæ conjunctionis. Quod si etiam [illegible]
ctanda veniat, non nulla notari potest, quoad amorem & d[illegible]
6. juges carnali copula non unitos. Et proinde, ubi conjugium, ibi [illegible]
fieri putandum est, quod à diversitate mentium dicitur, *l. 2. d[illegible]*
in diversas partes eant, qui discedunt. *d.l. 191. de V.S* Si tamen [illegible]
hibitionis causam à Christo ex prima conjugii institutione re[illegible]
velimus, negari non potest, quod hinc inferre laborat Bez[illegible] *in tr[illegible]*
vort. & injuria reprehendit Alber. Gent. *lib.6. de nupt.c.1. 8.19* [illegible]
separari, qui carnaliter se cognoverunt, quam qui nudo consen[illegible]
tu matrimonium inierunt. *c.qu[illegible]s Deus.3[illegible].q.2 c.2. de transl. præl. c. v[illegible]*
7. *de conv. conjug.* Propterea enim separari nequit conjugium legiti[illegible]
tate contractum, quia qui coaluerunt in unam carnem, dispone[illegible]
ab homine sine sacrilegio nequeunt. In unam carnem autem ab[illegible]
lam carnalem ut edisserit Apostolus *1.Cor. 6.* quand[illegible] cum sc[illegible]
nem, & in proprium corpus peccare scribit, qui [illegible]m scorto rem h[illegible]
stol. ubi gl. in not. de conv. conju. Ut planta una inserta alteri naturam [illegible]
eandemque substantiam cum alia, cui est inserta, sumit: Ita uxor [illegible]
dere conjugalis amoris viro, unam quasi plantam, unamque n[illegible]
rum & corporum insitione facit, in qua si fiat ulla vis aut sep[illegible]
quodammodo vulneratur *Casus lib.1. Oecon. c.2. q.2.* Ne dicam [illegible]
re conjugii, & liberorum, *lib. 8. C. de repud.* de utilitate publi[illegible]a, & [illegible]
rendæ mulieris, quæ omnia faciunt, ut minus promtè prov[illegible]
randa matrimonia concubitu consummata, quam solo consen[illegible]
choata.

Divortium tam late patet quam conjugium.

8. Divortium igitur tam latè extenditur, quam lat[illegible] patet [illegible]
ponitur. Quod enim per conjugium conc[illegible]it. per [illegible]
posita enim æquè latè patent. Cæterum, Can[illegible]nes Pontifici[illegible]
rum nullum admitterent, in eius locum inve[illegible]erunt separ[illegible]
rum & mensam, tam sacris literis, quam le[illegible] R[illegible]man[illegible]
qu[illegible]d Bell[illegible]rm. scribit, *lib. 1. de m[illegible]tr. [illegible] c. 14. in pr.* JCt[illegible]
plecti dimissionem quoad thorum, & de hac fieri etiam me[illegible]
vort. fa[illegible]sum est & in scholis JCtorum inauditum. Ubique [illegible]
dicuntur nuptiæ, *tot. t. C. & ff. de [illegible]vort.* & nullibi a[illegible]
personæ faculta[illegible] novas nuptias constituendi *l.* [illegible]
9. [illegible] *uxor [illegible]ydor[illegible] E[illegible] m c ult* Quin etiam expres[illegible] d[illegible]
r[illegible]am, qu[illegible] scilicet fiat *animo perpetuam con[illegible]tuendi d[illegible]*

Separatio quoad thorum & mensam [illegible] jure [illegible] & [illegible]

... malè transponit Connan. *lib. 8 Com. c. 12. n. 1.* quando ait: *Divortium autem ... verum, nisi quod animo &c* Nam JCtus *in d. l. 3.* à divortiorum ordine exclu... temerarias nonnullas & frivolas separationes, quas Ulpianus novo, & ... alias reperto, ut ait Alciat. *ad d. l. 191. de V. S* vocabulo, *Frivusculum*, ut ha... lectio, seu *fribusculum* vocat, Papinianus & idem Ulp. alibi, *jurgium*, *l. si li... ff. de pact. dot. l. quod si. 21. de jur dot.* Ausonius *noxiam, in Monosyll.* 10. *Qui frivusculum.*

Sæpe in conjugiu fit noxia, si nimia est dos.

... de Cujac. Gallicum vocabulum *noiser* Scipio Gentilis, Italicum, *Noia*, deducit, ... idem Frivusculum Ulpiani derivat, à Germanico *Frevel*; *lib. 3. de donat. in... vir & uxor. c. 20.* cum tamen Germani id nominis mutuò potius à Romanis ... videantur, & verisimilius à Frivolo, Latinorum vocabulo, quam ab ... & extraneo Germanico, quod tamen & ipsum à Latino descendit, Fri...ulum deducitur. Hæc autem liticula, quæ secundum Terentium, amoris ... redintegratio est, & id genus similia dissidia, quæ simulata vocantur, *l. vir ... 4. de don. inter vir. & uxor. l. si liberis 17. de pact. dot.* pro divortiis non haben... *de divort.* nec brevi reversa uxor divortisse videtur, *d. l. 3. & l. 48. de R. I.* Di... 11. *Divortium non est, nisi soluto vinculo.*
... etiam dirimunt individuam vitæ consuetudinem, quam promittit & sta... conjugium. *§. 1. Inst. de nupt.* Licet enim separatim habitent vir & uxor, *l. ni... de a. rer. amot.* quod scimus interdum & inter consulares viros subsecutum, ... *status. §. si mulier. de donat. inter vir. & uxor.* tamen, si honorem invicem ... habeant, durare nuptias & donationes mutuas non valere, censuit ... *in d. §. si mulier.* Ubi autem durant nuptiæ, divortium locum non habet. ... idem in *l. 1. de don. inter vir. & uxor.* agitur de separatione thori & mensæ, ... matrimonium durare dicitur, facto divortio, quo liberta recessit à pa... invito. Quia enim à patrono, cui nupsit, libertæ dissidendi facultas non ... si patronus non consentiat, *l. in eo jure 45. de rit. nupt.* ob reverentiam juris ...ronatus sit, *ut explicat Ant. Fab. in Iurispr. Pap. t. 9. princ. 5. Illat. 26.* merito damna... liberta factum divortium, *d. l. 1.* & in pœnam temerè divertentis adjicitur, ... ominus manere fingatur matrimonium. Tantum abest, ut divortium il... cum quo simul durat matrimonium, à jure civili probetur, ut potius in pœ... introductum & prorsus improbetur. Pœna verò non contingit, nisi reos, ... inde ad innocentem personam nequit extendi, quod faciunt Canones, qui ... o suo, manente vinculo, non minus innocentem gravant, quam nocenté. ... *Gent. lib. 6. de nupt. c. 1. Scip. Gent. lib. 3. de donat. vir. & ux. c. 21.* Pariter & D. Pau... *Cor. 7.* discedenti à viro mulieri pœnam viduitatis imponit, nisi reconcilie... dum ait: *Si vero discesserit, maneat innupta, aut viro reconcilietur.* Ostendimus ... supra Paulum loqui de discessione ex causa injusta. Propter causam verò ... temerariam mulieris secessionem, nemo vel Theologorū vel JCtorum ... erit, nedum ut legibus sanciri & permitti debeat. In reliqua verò ... tam Novi quam veteris testamenti nullibi apparet vestigium licitæ se... quoad habitationem & thorum. Nam quod Moses permisit Judæis, ... verum fuit, quo facto licebat utrique parti ad nova transire vota. 12 *Et non de sententia Pauli Apost.*

Deut.24. Christus *Matt.19.* de eodem respondit interrogatus à Pharisæis. Sic argumentatur ipse Bellarm. *c.14. de sacr. ad object. 2.* Dominum Matthæi de dimissione perpetua, quia de hac loquebantur, qui eũ interrogabant. Qu[illegible]
13. *Et Christi ipsa.* rebant Pharisæi non tantum de dimissione perpetua, sed etiam de ea, [illegible] ses concesserat, ad disrumpendum vinculum conjugii. Debuit [illegible] respondere Christus, nisi fallere fallentes voluerit, & litem [illegible] quia verba Christi generalia, *Marc.10. & Luc. 16.* accipienda sunt ne[illegible] vortio à vinculo, non potest alius sensus affingi verbis à Matth[illegible] ne relatis quia utrobique eadem historia & idem responsum narratur. [illegible] ex ratione à Christo ex prima institutione conjugii deducta, quia [illegible] nem separare posse, quod Deus conjunxit. In his autem verbis [illegible] lum matrimoniale tradit ipse Bellarm. *d.c.14. in fin.* Ergo de solutione [illegible] quitur Christus, & non de separatione habitationum, quia a[illegible] conjugii institutionem etiam illi, qui ex aliis, quam adulterii caus[illegible] mensa conjuges secluderent: quod quidem tacitè cogitur conc[illegible] *in arg. 2. ad fin.* nec id referre putat, cum separatio thori & mensæ [illegible] *5. Matth.* Ego verò non video, quo interpretandi acumine eadem verba de [illegible] sis generibus divortiorum quis accipere possit. Et sane si Christus [illegible] divortio, quoad thorum tantum, contra præceptum ejus faciunt Pontifi[illegible] do ex multis causis separant conjuges, cum Christus adulterio occ[illegible] bere dicat hominem quemcumque qui extra causam adulterii, div[illegible]

14. Quin etiam manifestè respicit Christus *ad c. 24. Matth.* & cum dixisset, [illegible] concessa fuisse divortia cum libello repudii, per adversativam subjic[illegible] suram & sententiam de iisdem divortiis, eaque prorsus damnat, nisi ob adulte[illegible] instituantur. Nullibi igitur fit mentio in sacris literis divortiorum quoad [illegible] lum & mensam, nisi quando parti temerè discedenti novis nuptiis [illegible] in pœnam, ut emolumentum inde non sentiat, unde intulit injuriam, [illegible] gratia ad peccatum inducta fuit. Pœnam verò ad refrenandam [illegible] modum lascivientem, & præscindendam occasionem temeratio[illegible] imponi posse, in nostris Consistoriis dubium non est.

15. *Verum re-[illegible] ... [illegible] pec-cato.* Verum de divortiis disceptatur inter Scholasticos præcipuè, [illegible] eorum numero, quæ, ut dicitur *in c. nervi d. 1. 14. ignosci* [illegible] *piuntur, nec probantur*, vel permissione Mosis tale jus & pri[illegible] rint, ut licita & ab omni peccato aliena censenda sint. Sed quia [illegible] cernit divortia Hebræorum, quæ nos paulò post repudiati[illegible] statuimus. Divortia ex sua natura repugnare legi naturæ, & [illegible] à Deo profectæ, prout disputatione sua evincit Christus ipse *Matth.* [illegible] Paludan. *in 4. sent. dist. 32. q. 1. art. 2. & ibid. Bassol. q. 1. art. 2.* opinione[illegible] divortia nunquam facta fuisse licita contendit, cujus sententiæ [illegible] *dem Thom. Bonavent. Richard. Dom. in a. Soto d. dist. 33.* [illegible] nec non *Innoc. in c. gaudemus de divort. Alph. onf. de ca* [illegible] *part. 2. de matr. c. 7. § 4 n. 7. Beza de repud. pag. 216.* magis [illegible]

[illegible] & Christi, licet ipsi contrariam teneant, sed dispensatione Mosis di- [illegible] abstersam fuisse maculam improbitatis, quam probant & sequuntur. 16 [illegible] *in Matth. c. 19. q. 49. 50. Cajet ibid. Bellarm. lib. 14. de matrim. ad object. ult.* & [illegible] ad veritatem accedere videntur, qui ab extrema iniquitate eximunt di- [illegible] st dispensationem, quippe cum ea non tantum permiserit Moses, sed et- [illegible] præceperit. *Deut. 24.* Polygamiam quidem toleravit, nec præcepit Deus, & [illegible] nonnullas ob bonum publicum excitatas excusamus, quo argumen- [illegible] aperiunt Pontifices, ut præveniant adulteria. Cæterum divortium [illegible] tis verbis præcepit Moses, & proinde non est ex eorum classe, quæ per [illegible] entiam permittimus, *ut ait Chrysost. in hom. in c. 19 Matth: c. hac ratione. 31.* [illegible] aperte ad vitandum homicidium Judæis imperatur. Nec est, ut in verbis [illegible] e[illegible]gium quæras, quasi humana autoritate indulgentiam concessisset po- [illegible] ra jus divinum & naturale, quia Moses tantum sibi nunquam arroga- [illegible] gio potuisset. Nec leges tulit ex suo cerebro, sed jussu & præscripto [illegible] Accedit, quod Malachias *cap. 2.* Deo ipsi originem legis asscribat, quan- [illegible] *Qui odio habet uxorem, dimittat eam, dicit Dominus.* Cum verò nefas sit, pu- [illegible] A Deo quicquam præcipi, quod mortale peccatum in se contineat, conse- [illegible] credendum est, Deum, dispensatione, jus à se constitutum remisisse, ad- [illegible] vinculum matrimonii licitè potuisse rumpi, ne deterius quid ex invetera- [illegible] iretur. Nisi enim hoc concesserit: Deus præcepit manifesta peccata in [illegible] am juris naturæ & divini. Deinde toleravit in sua Republ. per legum [illegible] approbationem continua & aperta adulteria, quia repudiatæ licebat ad [illegible] reiterandas progredi. *Deut. 24. Lev. 21.* Si jam vinculum Deus solvi no- [illegible] ex ratione Christi, *Matth. 5. 19.* & *Marc. 10.* necessariò mæchabatur, quæ [illegible] ro se miscuerat. Quid, quod vetaretur vir dimissam uxorem post alte- [illegible] conjugium ritè dissolutum recipere. *Deut. 24.* Non debuisset autem prohi- [illegible] inculum salvum mansisset.

Probatur affirmativa.

17

18. *Ex Malach.*

19 *Ex absurdis ex negativa deductio.*

[illegible] ratione tamen illic addita, & superiùs explicata, quando polluta dici- [illegible] quæ in duplici conjugio, ante & post repudium vixerit, patet Deum divor- [illegible] frequentiam vehementer improbasse, & viro dimittendi occasionem [illegible] s asscripsisse, quod patet ibidem ex lamentis dimissarum, *apud Ma-* [illegible] quibus, tanquam justis, facilem se accommodasse autem Deus ipse te- [illegible] non ex ratione, ob quam Christus dicit permissa esse divortia à Mose, [illegible] miseriæ & imbecillitati mulierum contra pervicaciam virorum prospe- [illegible] et. Non enim dedit Deus aliquid pervicaciæ cordium ex promta volun- [illegible] quia satius putavit vinculum conjugii relaxari, quam *fœdioribus divortio,* [illegible] *rixu, ut ait Sen libr. de remed. utr fort.* & hinc nasci consuetis insi- [illegible] is & parricidiis viam & occasionem aperiri. Postquam verò divor- [illegible] etiam Christus revocavit ad principium, nec pertinaciæ improbo- [illegible] amplius cōnivere voluit, Judæorum perversitas Christianis imi- [illegible] est.

20. *Deum facilit. tem divortiorum semper improbasse.*

[illegible] quippe levissima quaque ex causa divortium faciebant, *Ioseph. 4. An-* *tiq. 18.*

tiq.in fin. quarum catalogum pertexit Johann. Gerson. *in lib. de* ... *ad* ... cęterum Burgens. *in addit. ad Lyr. ad c. 24. Deut.* Drusius *4. o* ... Alb... nup. c. 1 ... errorem hunc Judæorum non ex lege & permissione Mosis, ... la & nimis licentiosa interpretatione ortum traxisse ... vertendi licentiam non dederit, nisi ob adulterium, quod ... tari putant per *Fœditatem*, ut Chaldaica, Græca & Latina verbo ... adulterio. *Nuditatem*, poni notant *Gen. c. 9. & Lev. 18.* cum tamen ... cum vocabulo fœditatis intelligatur in castris. *Deut. 23. & Levit.* ... mulieris pudor nudari dicatur, si fluentibus mensibus maritus ad eam ... Noah jacuit denudatus, *Gen. 9.* sed quid hoc ad adulterium? In ... Moses de odio ob fœditatem aliquam obnato, quod sic transtulit Luther ... sie nicht gnade findet für seinen Augen/umb etwa einer unlust willen ... lo odio concipit causam divortii non adjecta mentione fœditatis ... limitationis suæ ullum ex textu vestigium depromit Gentilis, sed ... gitur ad interpretationem Christi, *Matth. 5.* quæ sententiæ ... trariatur, ut paulò post dicemus. Nam ex lege veteri primum ... sententia legis Mosis, eamque ut generaliter conceptam, ita genera... licitè traductam probabimus. Si enim tam enormiter in interpretatione ... rint Judæi, ut inde in tot & tam turpia prolapsi fuerint adulteria, quo ... propter hæc scelera nullibi à prophetis reprehensi aut objurgati fuerint ... mis cum in scortatores & adulteros toties ab iis detonatum sit. *Jerem.* ... *Oseæ 4.* & nominatim Malachias *cap. 2.* cum incideret in temer... hinc impleri altaria lachrymis & suspiriis injustè dimissarum diceret ... prehendit dimissionem ipsam, sed causam lasciviæ, cum Abraham alte... rem non quæsivisset lasciviæ, sed prolis, à Deo promissæ, obtinen... verò, *si quis odio habuerit uxorem, dimittat eam, inquit Dominus, &* ... &c. quæ quidem verba procul dubio repetita sunt ex Mose. Causam verò ... sionis non limitant ad nuditatem adulterii, sed ad omne odium ... Christus, ad omnem pervicaciam cordis. Alterum ejusdem legis interpr... celso ex *Eccles. c. 25. ad fin.* ubi cum Syracides dixisset, non esse ... inutili & ignava tolerantia, frena laxanda, tandem subnicit ... *si vero te audire*, seu ut transtulit Luther. *morem tibi gerere noluerit* ... *repudii.* Nec dubium est quia scripturam potius scriptura, quam ... tionibus interpretari debeamus, quod ut eo plus ponderis ... pretationis nostræ indicia depromemus prius ex aliis Mosis legibus ... ex responsis Christi. Permisit enim Moses, ut repudiata novum ... trimonium, *Deut. 24.* quippe quam solus Pontifex Max. duceret ... & viduam & meretricem. *Lev. 21.* Non videtur autem adulteræ ... cturus fuisse, quam lapidibus obruendam censuit. Præterea ... statem dimittendi uxores, nec ea ullibi legitur vel ... usurpata, ut paulò ante ostendimus, *Joseph.* ... *6. 21.* Sed si repudium ob solum adulterium ...

21\. *Utrum Moses expressis causis divortii ... censuit Judæis.*

22\. *Quid significet nuditatis in sacris literis.*

23\. *Ex multis aliis ... Malach.*

Eccles.

24\. *Ex lege Mosis.*

[illegible]m posuit Moses, relicta interim uxore innocente sub durissimo adulteri
[illegible]. Quod autem hæc iniquitas à Mose aliena sit, ex *Lev. 20. & Deut. 22.* patet, ubi
[illegible] æqualem pœnam damnantur adulter & adultera. Sed & ex hac pœna, quæ ca-
[illegible] est, sic argumentor. Qui adulterium capite punire jubet, non poterit adul-
[illegible]s novarum nuptiarum sancire, quin supplicio summo deroget. Cui enim 25. *Instantia Gentilis.*
[illegible] autoritate legis de uno conjugio vagari in alterum, morti minimè oportet
[illegible] destinatam. At prævideraet de neglectu legis, *inquit Gentil.* quemadmodum
[illegible]ctam dicunt, cum Christus repudium concederet ob adulterium. Si prævi-
[illegible]r neglectui potius obviam non ivit: aut cur ipse neglectui occasionem de-
[illegible] & viam aperuit? dum repudiatam ob adulterium impunè sivit de conjugio
[illegible] in conjugium. Christus noluit involare officium magistratuum, sed con-
[illegible], sub negligente magistratu, prospicere: Moses verò, qua legislator, qua
[illegible], non debuit funestæ, quam prævidebat, negligentiæ aut connivere, aut
[illegible] patefacere. Imò ne patefecit quidem, quia *ind. c. 24.* dicitur maritus di-
[illegible] fecisse pollui dimissam, & propterea punitur, ne jus habeat ejectam post
[illegible]as nuptias recipiendi, ut explicat Calvin. Si verò uxor dimissa est ob adul-
[illegible], dimittens pollutioni causam non præbuit, nec ipse interdicto, de non re-
[illegible]endo, plectendus fuit, sed potius mulieri aditus præcludendus, cum illic con-
[illegible] pœna debeat, unde prodiit culpa. Sed pergit Gentilis: vetat lex mendicum
[illegible] meretricem esse in Israël, & tamen jubet mendico succurri, & vetat meretri- 26. *Item alia.*
[illegible] ferri in templum. Facit autem fraudem in verbo: *Esse in Israel.* Lex enim
[illegible] ne spurius, mendicus, meretrix sit de tribu seu populo Israelitico, *ut patet*
[illegible]. Inde tamen non sequitur, quod statim coactæ fuerint id genus personæ
[illegible]m mutare, cum potuerint tolerari in terra, licet essent seclusæ à communio-
[illegible]. Quin etiam, cum aliunde munera mitti solerent, potuisset meretri-
[illegible] efferri a gentibus. Et mendicis propterea jubet lex succurri, ne sint men- 27.
[illegible]ò honorificè sustententur. Exceptiones cæteras, si profugerit adultera, si
[illegible] non fuerit satis evidenter ad pœnam corporis infligendam probatum, si
[illegible]ceptionibus pœna capitis elusa, legislator non debuit attendere. De pro-
[illegible] intelligi non potest, quia vult, ut libellus repudii porrigatur dimissæ in
[illegible]um. Si de adulterio non constat ex evidentia probationum, ne quidem ad
[illegible]um procedendum. Romæ lex de adulteriis elusa non fuit, cum pœna ca-
[illegible] nunquam ante Theodosium, ut creditur, & supra nobis definitum
[illegible]finita reperiatur. Athenis quoque duæ diversæ leges non reperiuntur,
[illegible] capitalis pœna, quæ illic sancita dicitur, non fuerit inflicta à magistratu, sed 28. *Agitur de verbis Christi.*
[illegible] ἐν ἔργῳ adulterum cum uxore deprehendenti[illegible], datum, ut impune
[illegible] deprehensum hominem justa indignatione ad Manes misisset. Ni-
[illegible]ro sua sententia ex veteri lege afferunt, qui divortia à Mose concessa
[illegible]te[illegible]a coarctant.

[illegible] nec verba Christi illis suffragantur. Nam cum Pharisæi responso Chri-
[illegible] libellum repudii à Mose concessum, tanquam contrarium verbis
[illegible], Christus ostendit discrimen inter suam sententiam, quæ revocat rem
ad pri-

ad prima principia, & indulgentiam Mosis, quæ a primo [illegible] do desciverat. Si jam Moses tantum concessit ob adulteria [illegible] nihil differt à sententia Christi & parum apposite respondisset [illegible] *ita*. Nam si Christus nihil statuit difforme a prima conjug[illegible]

29. ses statuisse culpandus est, cum utriusque eadem sit sententia. [illegible] fuerit ab initio, explicat Christus, in responso ipso, quod [illegible] vir & uxor [illegible] non debeant, quia abierunt in unam carnem. Ea vero instit[illegible] cadit, per adulterium, quo carnium unio dissolvitur, & effectum [illegible] proinde Mosis lex, si intelligatur de causa adulterii tantum, non [illegible] bitur primæ institutioni, quam nova Christi reformatio. Denique Mosis [illegible] gentiam excusat Christus per invictam Judæorum duritiem. Atqui [illegible] dis durities accusari possit in eo, qui nesciat ferre adulteram? H[illegible] ris si quis jure persequatur, in opprobrium, puto, non cadit. Atqui [illegible] viri cordati uxoris stuprum, quam necem, *ait Hieron in Amos* [illegible] cabile Zelotypi viri odium depingit, *Prov. 6.* qui & stultitiæ & [illegible] adulteram retinentem, *Prov. c. 18.* imprimis, si illa sæpius ad vom[illegible] serio pœnitentiam agat. Nam tum saltem à marito non debere eam re[illegible] Concilium Arelatense, *ubi gl. 32. q. 1.* Idem elicitur ex dicto Christi. Matt[illegible] non tantum explicat legem Mosis, sed quædam etiam in foro con[illegible] quam Politicus, disponit, ut de pœna talionis & odio inimici, quæ qu[illegible]

30. ro Politico, si absit injuria, tolerantur, sed in Christiano requirit C[illegible] rem perfectionem, quomodo se res quoque habet de divortiis, [illegible] & propter dispensationem à Deo toleratis. Sed postquam eam Christus [illegible] vit, & non excepit nisi casum adulterii, jam divortiorum licentia [illegible] sublata est, & immeritò allegatur à quibusdam eadem ratio pertinaciæ [illegible] dem lex durare debeat, quam diu durat eadem ratio. Nam contra e[illegible] gem Dei sufficiens nulla ratio allegari potest, ne dum, quæ ex pertinacia & [illegible] pria turpitudine petitur. Non enim subditorum, sed regis est, rationem [illegible] plicare. Christus verò pertinaciæ, quam ipsius adventus, exemplum & [illegible] prorsus delere debuisset, in novo testamento frena amplius laxare noluit & [illegible] inde intra præscripti ejus cancellos nos continere cogimur, nec vel Judæorum vel Romanorum vel aliarum gentium libidinosa divortia imitari.

In novo testamento divortia esse inexcusabilia.

Sect. 3.

De causis divortiorum in genere

1 *Charondæ & Mahometis lex quam facile div[illegible] permiserit*
2 *De lege Romuli, quot causas divortium definiverit.*
3 *De lege 12 tabul. in hanc rem.*
4 *Primus qui [illegible] entum annus repudium Romæ fuisse inauditum.*
5 *Cui computationi nihil obstat repudium P. Sempronii Sophi.*
6 *Distinctio quædam Adversar. Gent. rejicitur.*
7 *Primum Carb.* [illegible]
8 *Quem insecuta sunt divortia* [illegible] *tia.*
9 *Exeg. levissimis de causis* [illegible]
10 *Cur res Impp.* [illegible] *coacti fuerunt.*
11 *Qui ab initio cer[illegible] t[illegible] arunt.*
12 *Formula renun[illegible]*
13 *Apud Iudæos.*

14 Duplex divortium cum bona gratia & ir...
15 An matrimonium solo conjugum dissensu solvi queat.
16 Negatur multis argumentis.
17 Insolubilitas matrimonij non dependet à consensu contrahentium, sed autoritate conjunctionis divina.
18 Ne ipsos quidem Romanos divortia à se concessa probasse.
19 An Theodosius vel Justinianus primus certis causis divortiorum licentiam circumscripserit.

CHarondæ lex dabat mulieribus facultatem quacunque de causa à viris divertendi. Sed cum ea mulieres passim abuterentur, & prout quamque impellebat dira libido, viros mutarent, quibus omne imperium simul è manibus excussum jacebat, unanimi Thuriorum consensu abrogata fuit. *Diod. Sic. libr. 12. biblioth.* Turcæ pluribus de causis, quas viris comminisci facile est, divortia faciunt. Mulieres ægrius à viris divertunt. In causis quibus id eis permissum, hæc continentur. Si mariti debitis eas alimentis fraudent: item si præter naturæ præscriptum (quod nefas Turcis familiare) eis abuti conentur. *Aug. Busbeq. Epistol. 3.* Romulus vulgo scribitur ex quatuor causis viro dedisse potestatẽ ejiciendi uxorem, cum uxori nullam daret deserendi virum, nimirum ob veneficium, adulterium, clavium & partus suppositionem, in quam rem citatur vulgo illud Plauti *in Trucul. Quadrupes, venefica, suppostrix puerum,* quod procul dubio spectat legem aliquam antiquam. Cæterum de suppositione partus, quam quidem capitalibus criminibus asscripsit Anton. Imp. *l. 1. ad l. Corn. de fals.* nullibi video *apud Halyc. aut Plutarch.* mentionem fieri. Nec divortium sed licitam cædem sancitam in mulieres adulteras & vinum bibentes, scribit Halycarn. Plutarchus, non quodvis veneficium nominat, sed quo liberis paratum fuerit malum, nec puerorum, sed clavium ὑποβολὴν damnat, dum ait viro jus fuisse, γυναῖκα ἐκβάλλειν ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων, ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ, καὶ μοιχευθεῖσαν. Si quis vero præter has causas eiiceret, ejus bona consecrari voluit partim Cereri, partim uxori relictæ adjudicari.

1. *Quam levi ac causa Thurij & Turcæ dimiserunt uxores.*

2. *Lex Romuli.*

Lege quoque 12. tab. cautum fuisse de divortiis, colligere est ex illa Ciceronis in Antonium criminatione, quando ait: *eum Volumniam Mimam res suas habere jussisse, ex duodecim tabulis claves ademisse, exegisse, hoc uno spectatum civem, quod cum Mima fecerit divortium. Philipp. 2.* Item ex verbis Caii, *ad l. Iul. de adult. Si ex lege repudium missum non sit, & idcirco mulier adhuc nupta videatur, tamen si quis eam uxorem duxerit, adulter non erit. Vide Hottom. part. 3 comm. ad 12 tab.* Et quanquam Romanis semper licita, ex aliqua saltem causa, fuerunt discidia nuptiarum: tanta tamen apud eos extitit primis quingentis annis reverentia matrimonii, ut concessa licentia nemo uti deprehensus fuerit, *ut testantur Tertull. de Monog. & Apol. & Iun. in annot. Halycarn. lib. 2. Gell. lib. 4. c. 3. lib. 17. c. 21. Plut. in comp. Rom. & Thes. Item: Num. & Lycur. in probl. Rom. 14. Valer. lib. 2. c. 1. lib. 6. c. 3. Cæl. Rhodig. lib. 28. lect. antiq. c. 16 Sabell. lib. 9. En. 4. Sigon. lib. 1. antiq. Iur. civ. Rom c. 9. in fin.* licet de tempore inter se unanimiter non conveniant. Nam Tertullianus per annos 600. *in Apol.* aut post annum 600. *de Monog.* nullum factum divortium testatur, cui subscribit Cujac. *1. obs. 39.* Gellius sibi ipsi non constat, dum *lib. 4. c. 3.* factum dicit anno V.

3. *Lex 12. tab.*

4. *Primis 500. annis nulla domus repudium sensit Roma.*

C.523.M.Attilio,P.Valerio Coss. *lib.* verò *17. c.21.* retrahit in annum quinge[illegible]
simum undevicesimum,& hujus relationi fidem habeant plerique JCto[illegible]
si quod Alber. Gentil. *lib.6.de nupt.c.8.ad fin.* ex levi quadam suspicion e[illegible]
5. eos autores redarguat,P.Sempronii Sophi divortium,cujus testis est Valer[illegible]
P. Sempronii Sophi repudium quo tempore factum. *c.3.* ante annum quingentesimum factum coniiciens,quia is anno V.C.485 [illegible]
ut Fasti Græci, Cuspinian. & Goltzius computant 486 Consul fuit. Quod [illegible]
post Servilium uxorem dimisit,jam oportuit ipsum fuisse octuagenarium,qu[illegible]
verisimile non videtur.Si libidinis causa dimisisset,forte verisimile non esset,[illegible]
quia,quod ludos spectasset,repudiavit,nihil obstat,quò minus & hi[illegible] Zelus po-
tuerit cadere in senem , imprimis si uxor juvencula lascivias theatri spectat[illegible]
temerè provolasset.Sed,si concesserimus hæc omnia, nihil certi assumit Gentil[illegible]
sed gratis sibi credi vult. Sempronium eundem fuisse consulem , quem [illegible]
Valerius divortium fecisse cum uxore. Quod si alius quispiam extiterit eju[illegible]
nominis? Ex gratuitis autem conjecturis,fas non est , quæ diu vera & ab [illegible]-
bus recepta extiterunt, temerè convellere , & ut idem dicit alibi *ex Bald. 2. C[illegible]*
112.Raro bene loquitur,qui contra omnes loquitur. Interpretationem enim de cau[illegible]
legis & extra legem , quam excogitavit Gentil. nec verba autorum , nec histo[illegible]
admittunt. Nam & ludorum spectatio extra leges erat, & tam Valerius , q[illegible]am
Plutarch.exemplum Sempronii inter ea, quæ singulari severitate celebria pu[illegible]-
6. bant,reponunt. Tertullianus etiam conceptis verbis dicit : *in Apul. Per annos [illegible]*
Interpretatio Alber. Gent. rejicitur. *690.nulla repudium domus sensit.* Plutarch.*in probl.* adhuc apertius: *Sulpitium Ga[illegible]*
& Publ. Sempronium ait *Corbilium secutos fuisse , & uxores ex diversis causis dim[illegible]*
7. Idem colligitur ex verbis Geil.*4.c.3.* qui addit : *tum demum necessarias visu* [illegible]-
nes uxorias. quibus ante quoque opus fuisset,si ante mulier divertisset.

8. Postquam autem via facta fuit à Spur. Carbilio,aut Carvilio Ruga , ut eu[illegible]
Quo tempore ceperint divortia Romæ increbrescere. appellat Gellius, seu Spur. Corbilio,ut Plutarchus,quem alii Servilium,alii C[illegible]
vinum,alii aliter appellant, & uxorem,sive jussu censorum, *ut Halycarn. notat,* [illegible]
ve,*ut Gellius*,de amicorum sententia,postquam apud censores juraverat , se ux[illegible]-
rem liberorum quærendorum gratia ducturum,impunè dimisit,magno im[illegible]
secuti sunt,qui vel odiosas & graves domi uxores habebant,vel novis se implic[illegible]-
tos amoribus cupiebant,adeò ut Satyricorum irrisionibus passim crebra divor-
tia excipiantur,ut *apud Iuvenal.*

Sic fiunt octo mariti Quinque per autumnos.

& *apud Martial.lib.8.*

Iulia lex populis ex quo, Faustine, renata est,
Atque intrare domos jussa pudicitia,
Aut minus, aut certè plus quam vicesima lux est,
Et nubit decimo jam Thelesina viro.

Seneca non veritus fuit suæ ætati testimonium ferre *libr.3. benef. cap.16.* [illegible]
jam ulla repudio erubescit,postquam illustres quædam ac nobiles fœminæ , [illegible]
numero,sed maritorum , annos suos computant , & exeunt matrim[illegible] nii ca[illegible]sa , [illegible]
repudii? Tamdiu istuc timebatur , quamdiu rarum erat. Quia vero nulla s[illegible]e [illegible]

[illegible]

a d. sunt, quod sæpe audiebant, facere didicerunt. Exemplum præbet Octavius Sagitta trib. pl. Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, quam cum ad adulterium ingentibus donis pellicere non posset, tandem, ut omitteret maritum emercatus est, suum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus Quamvis mulier ubi vacua fuit, reperta spe ditioris conjugii, promissa exuit, & Octavio eadem temeritate repudium remisit, qua divortium fecerat cum marito, ut scribit Tac. *in hist. Ner. n.* Juvenalis ad repudium mittendum sufficisse annuit, si mulier gravis cepe- rit esse marito, aut nares habuerit minus siccas. *Sat. 6.*

Collige sarcinulas, dicet libertus, & exi,
Iam gravis es nobis: sicco venit altera naso.

Sulpitius enim Gallus uxori nuntium remisit, quod veste de capite deducta foris se conspiciendam præbuisset, Sempronius, quod ludos spectasset se ignorante, *Plut. in probl. Rom. 14. Val. 6. c. 3.* Antistius, quod cum libertina vulgari confabulata familiariter fuisset. *Valer. d. c. 3.* Lucullus ob suspicionem impudicitiæ abdicavit Clodiam, *Plut. in Luc.* Sylla Cæciliam ob prætextum sterilitatis. *Plutarc. in Syll.* Paulus Æmilius, ne causam quidem repudii reddere cognatis ejectæ uxoris voluit: Tantum calceum ostendit novum & benè, ut videbatur, pedi aptum, sed quem tamen ea parte se premere dicebat, quâ minime putaretur. *Plut. in Æmyl.* 9. *Quam levi de causa concessa.* Julius Cæsar suspectam saltem adulterii Pompejam, antequam convinci posset, dimisit, dicens: *suam domum etiam suspicione carere debere. Sueton. in Cæs.* Quid habuit Augustus prætexendum contra Scriboniam, nisi quod, ut ipse scribit, *pertæsus esset morum ejus perversitatem?* quid contra Claudiam, nisi quod sibi & socrui Fulviæ per omnia non conveniret. *Suet. in Aug. c. 62.* Quid potuit Claudius Æmiliæ Lepidæ sponsæ vitio vertere, præter offensiunculas paternas, quid Plantiæ Urgulanillæ uxori? *Sueton. in Claud. cap. 26.* Quid Nero Octaviæ, nisi quod conversatione ejus non delectaretur, quam tandem, quod coactâ abstinentia sterilis esset, repudiavit. *Sueton in Neron. cap. 28.* Caligula multis mulieribus libertum misit invitis, cum viri domo abessent, ut iis liberius potiri posset. *Sueton. in Cajo.*

Eo igitur cum jam ventum esset, ut nulla pene matrimonia, quæ individua vitæ consuetudine definiuntur, remanerent, coacti fuerunt Imperatores divortiis modum ponere, quod Augustum & Tiberium quidem tentasse testatur Sueton. sed quantum profecerint non subiicit, nisi fortasse solemnitates hinc introduci cœperunt, ut nisi septem civibus Rom. puberibus & per libertum repudiũ non daretur, *l. nullum de divort.* cujus jam mentionem fecit Juven. dum ait: *Collige sarcinulas, dicet libertus & exi.* 10. *Cui rei Impp. modum ponere aggressi sunt.*

Unde simul colligitur formula renuntiationis, cui consonat illa Petronii in *Sat. Res tuas ocyus tolle,* & Caij *l. 2. de divort. Tuas res tibi agito, tuas res tibi habeto,* cum in sponsalibus dicere solerent: *conditione tua non utor,* in quam sententiam plura congessit Alexandr. ab Alex. *lib. 4. c. 8.* Forner. *ad l. 101. §. 1. de V. S.* Prolixius aliquantulum Judæi, qui & hoc addebant, *se ex animo & citra coactionem dimittere uxorem, concessa eidem facultate nubendi, cui voluerit. Iohan. Gerson. in doctr. Iud.* 11. *Formula divortiorum.* 12. *Roman.* 13. *Iudæor.*

Justinianus, *Novell.117. ut lic.matr. & aviæ.* §. *quia vero ex consens. l. ultim.* C. *de repud.* quod se sæpe miratum dicit Beza, *de repud. pag. 222.* quare scil. alienam laudem sibi asscripserit Justinianus, cum tamen restaurator sæpe auferat nomen & dignitatem autoris. *l.2. de orig. Iur.* Non enim interciderat tantum constitutio Theodosii, sed contraria lege abrogata fuerat ab Anastasio, *l.constante.* C. *de repud.* imò ab ipso Justiniano, *Nov.22.* adeò, ut *in d.Nov.117.* non tantum aliorum, sed & sui ipsius leges corrigat, gravibus verbis, & validis rationibus, cui idcirco, tanquam juri novissimo standum putamus potius, quam ratiunculis *Nov.140.* ubi contrarium statuitur. Nam, præterquam quod vanis instrepat rationibus, quod adversetur conjunctioni & auctoritati divinæ, quod odiosæ & iniquæ conjugiorum diremtioni faveat, etiam non tam Justiniano, quam Justino II. asscribi solet, & proinde ex præscripto sacrarum literarum divortia ex mutuo consensu, *cum Novell.117.* prorsus tollenda censemus. Quod autem Justinianus illic statim excipit votum castitatis, de eo vidimus supra. Causas verò ex quibus Theodosius & Justinianus divortia permiserunt, ad examen oportet, ut revocemus.

19. *An Theodos. vel Iustinian. primus divortia certis causis circumscripserit.*

De primis duabus divortiorum causis, Adulterio & desertione malitiosa.

Sect.4.

1 *De adulterio remittitur lector ad superius disputata.*
2 *Paulus 1. Cor.7. adulterio addit desertionem malitiosam.*
3 *Nec tamen contrarius est Christo, quia de diversa quæstione agit.*
4 *Bellarmini falsa distinctio inter conjugia fidelium & infidelium.*
5 *Quæ repugnat verbis Apostoli Pauli 1. Corinth.7.*
6 *Ubi non tam consilium proponitur, quam præceptum datur.*
7 *Bellarminus facit Apostolum contrarium Christo.*
8 *Effugium aliud Bellarmini.*
9 *Rejicitur.*
10 *Conjugium non est Sacramentum.*
11 *Etiamsi Paulus non dedisset nisi consilium, tamen contra consilium agendum non esset.*
12 *Explicatur ratio consilii Paulini.*

DUæ enim tantum à sacris literis permissæ reperiuntur, Adulterium, & Desertio, de quorum primo cum abundè supra, *c.5. sect. 7. & 8.* disputatum sit ex verbis Christi *Matth.5. & 19.* quibus ferè solum dicitur causam divortiis summis præbere, cramben eandem hîc recoquere operæ pretium nō judicamus, sed progredimur ad desertionem, quam subiecit Paulus, *1.Cor.7.* nec in eo contrarium quid statuit sententiæ Christi. Cum enim Pharisæi quærerent, an ex ulla causa liceat cuiquam dimittere uxorem, respondet Christus, quod ex nulla, nisi ob adulterium, adeoque non agnoscit aliam divortiorum causam præter adulteriū, cui non refragatur Apostolus, quia non agit de eadem quæstione, scilicet de causis divortiorum, sed præsupposito illegitimo infidelis divortio, consilium suppeditat, quomodo conscientiæ fidelis prospiciendum sit, adeoque non introducit novam causam divortiorum, sed postquam factum est illicitum divortium ab Infideli, censet innocenter propter fidem patientem non esse sub injusta servitute cum injuria detinendum. Manet igitur rata dispositio Christi: Solum adulte-

1. *De adulterio actum supra.*

2. *Desertio adjicitur à Paulo.*

3. *Nec tamen contrarium quid statuit Christo.*

rium diſſolvere matrimonium : & deſertionem non liberat e deſerentem [illegible] cato nec à vinculo conjugii, quia non diſceſſit jure, ſed de facto interim [illegible] innocentiæ & conſcientiæ partis deſertæ ab Apoſtolo novo præc[illegible]to [illegible]tur, ne ſit jugo infidelis præter meritum ſubjecta, ſed liberam recipiat po[illegible]tem renubendi in Domino.

4. *Falſa diſtinctio Bellarm.* Bellarminus *de matrim. c. 12.* affert aliam diſtinctionem, falſam & [illegible] me[illegible] Apoſtoli prorſus alienam, dum diſtinguit inter conjugia fidelium & In[illegible]fide[illegible]. Hæc enim, ſalva conſcientia dirimi quoad vinculum, quia carent Sacramento[illegible] Sacramenti enim characterem facere, ut conjugia ante mortem ſint inſol[illegible] & hinc pergit depravare textum Apoſtoli, quod, quia conſilium dederit & non præceptum, liceat fideli etiam dimittere uxorem infidelem, etiamſi cohabit[illegible] velit, ſed tum maximè, ſi cohabitare renuat. Rectè dixit Auguſtinus, f[illegible] hæreticorum, non eſſe frontem. *lib. 4. in Iul. c. 8.* Quis enim crederet, [illegible] noſt[illegible]

5. *Repugnat verbis Apoſtoli.* verba Bellarmine) hominē, qui ullo pudore teneretur, tam impudenter [illegible] depravare verba & ſententiam Apoſtoli. Apoſtolus ait: *Si quis fratrum in[illegible] habet uxorem, conſentiat habitare cum illo, ne dimittat eam & mulier ne diſcedat.* & Bellarminus vero: *Si quis infidelem habet uxorem, etiamſi conſentiat habitare cum [illegible] tamen fas eſt, ut eam dimittat.*

6. *Quare non tā conſiliū continent, quam præceptum.* Paulus enim præceptum non dedit, ſed conſilium, idque ex ſententia Auguſtini *1. de adult. conjug c. 2. & 3.* & à conſilio fas eſt de[illegible]ſcere. At unde ſcis de conſilio? quia Paulus inquit, dicit Auguſt. *Ego dico [illegible] Dominus*: quaſi non & Apoſtolus præceptum dare potuerit, nactus ſcientiam & facultatem in tertio cœlo, *2. Cor. 12.* quique manifeſtò confitetur, à Domino ſe accepiſſe, quæ tradiderit. *1. Cor. 11.* Non potuit Apoſtolus vel conſilium vel præceptum dare contra diſpoſitionem Chriſti, ut confitetur Bellarm. *c. 14. ad o[illegible] c. 16. ad object. 4.* cum nec Angelo credendum ſit, ſi novum afferat Evangelium. *2. Ioh. c. un.* Si verò ob infidelitatem licet diſturbare vinculum matrimonii, re[illegible]guuntur verba Chriſti, paulò ante ab Apoſtolo præmiſſa: *Vir non dimitt[illegible], mu[illegible]*

7. *Bellar. Apoſtolum facit contrarium Chriſto.* *non diſcedat, niſi ex cauſa fornicationis.* Jam enim licet etiam diſcedere ex cau[illegible] infidelitatis. Non poteſt igitur Pauli ſive conſilium ſive præceptum aliter ſta[illegible]e [illegible] ſi intelligatur de ratione, qua conſulendum ſit conſcientiæ perſonæ inju[illegible]ſtè [illegible]ſertæ. Nam ea conceſſione non derogat ſententiæ Chriſti, nec introducit novu[illegible] divortium contra expreſſum Chriſti mandatum.

8. *Aliud effugium Bellar.* Sed effugium hic aliud in parato habet Bellarm. Chriſtum loqui de matrimonio inter fideles, Paulum de matrimonio contracto inter infideles, & id conſtare putat ex verbo: *Cæteris.* Cæteri igitur apud Paulum nota ſunt & n[illegible] fidelium, quia non in eodem §. conſilium totum dirigatur ad fideles [illegible], inquit Bellarm qui infideles erant eo momento, quæ conjugium inibant, ut [illegible] monium ipſorum caruerit ſacramento. Quæſo te, ex qua ſaltem ſuſpi[illegible] de veriſimili conjectura loquar, id elicis? Paulus in genere dicit: *[illegible] rem infidelem*, nec excipit, utrum maritus fidelis fuerit, vel infideli[illegible] cu[illegible]ceret. Qua igitur audacia tu excipis, ubi lex non excipit? Nam ſi [illegible]

9. *Rejicitur.* heri hodieque cuſi Sacramenti, tanti momenti non eſt, ut in tam ab[illegible]

[illegible]

terpretationem verba Apostoli trahere debeat. Quia nec Sacramentum est conjugium, ut Theologi docent, cum non omne mysterium vim sacramenti habeat, & Paulus *ad Ephes.5.* cum dixisset: *Hoc est mysterium magnum,* statim illud transfert ad conjugium Christi & Ecclesiæ, inquiens: *Loquor autem de Christo & Ecclesia,* nec si Sacramentum esset, vinculum aliquod firmitatis circumponeret conjugatis, quia aliam rationem indissolubilitatis reddidit Christus, nexum vid. divinū, ex quo sic argumentor Conjugium est indissolubile, quia non licet separare homini, quod Deus conjunxit in carnem unam. Atqui Deus conjunxit etiam eos, quorum matrimonia non habent secundum Bellar. rationem Sacramenti. Ergo & illi indissolubiliter junguntur, & ratio vinculi aliunde, quā à Sacramento derivanda est. Præterea cum ratio hæc ex jure naturæ prodeat, quod scilicet conjuges abeant in unam carnem, infidelium quoque conjugia debent esse insolubilia. Unde Christus, non solis fidelibus, sed & Pharisæis rogātibus & reliquæ Judæorum turbæ, hanc ex primævo conjugij jure deductam rationem proponit, & divortiis, nisi ob fornicationem, qua unio vicissim solvitur, prorsus interdicit. Cur igitur fingit Bellarm. solis fidelibus datum præceptum à Christo, cum Christus idem dederit Pharisæis tentantibus & toti Judæorum cohorti, qui procul dubio non omnes erant ad fidem conversi. 10. *Conjugiū non est Sacramētum.*

11 Sed etiam si concedamus Bellarmino. *d.c.12. Iohan. Arbor. lib.6. Theos. c.10. Dom. de Sot. 4. sent. dist. 39. q. un. art. 3. & 4. Sylvest. in verb. matrim. Imped. 10. Covarr. part. 2. de matr. c.6. §. ult. n. 2. c. 7 §. 4. n. 8. 9.* Paulum dedisse consilium & non præceptum: Sapientiorem oportet Paulo esse, qui contrarium inire velit consilium, ut facit Bellarm. Consilium enim Pauli non potest esse nisi honestum & utile Ecclesiæ. Qui igitur consilium infert contrarium, is necessariò non suadebit honesta, nec quæ sint è re Ecclesiæ. Imò, quæ sunt honestatis & vergunt ad utilitatem Ecclesiæ, sive suadeantur, sive imperentur, Christiano & pio homini semper sunt necessaria, idque de præcepto ejusdem Apostoli: *ad Philipp. 2. Quæcunq; vera, quæcunque honesta, quæcunque justa, hæc facite, & 1. Cor. 14. Omnia facite ad ædificationem.* Nemini igitur salva conscientia licet à consilio Pauli deficere, quia armatum est autoritate divina, *Matth. 19.* & deductum ex primævo jure conjugii, *Gen. 2.* quia honestum & commodum Reipubl Christianæ, in quæ omnia peccat Bellar. quando infidelium conjugia propterea dirimit, quia carent Sacramento. Et ut futilitas hujus rationis evidentius sese prodat, confer eam, cum ratione ipsius Apostoli, qui tum demum dissilire vinculum conjugii permittit, ex parte fidelis deserti, quando infidelis discessit, quia tum frater vel soror non debet detrudi sub jugū injustum præter suam culpam. Hæc ratio non facit jus novarum nuptiarum parti fideli, nisi quando perfidè deseritur ab Infideli, & proinde, qui ante desertionē, Infidelium conjugia passim distrahi posse censent, aut fidelem non patiuntur consistere cum Infideli in iisdem nuptiis, dedita opera impugnant sententiam Apostoli, qui fidelem à jugo nuptiali non liberat, nisi, ne conscientiam ejus captivam detineat propter injuriam infidelis desertoris. 12. *Ratio consilij Paulini.*

Utrum

Sect. 1.

Utrum Matrimonium inter fidelem & infidelem contrahi & ratum eſſe poſſit.

1 *Si vetita sunt hæc matrimonia sacris literis, non potest Papa de iis dispensare.*
2 *Verba Apostoli falsò traduci a Bellarm. quasi non sint divina.*
3 *Ecclesiæ non licet contra primam conjugii institutionem dispenere.*
4 *Ex assertionibus Bellarmini ostenditur, quod Ecclesia nequeat conjugiis fidelium, cum Infidelibus connivere.*
5 *Nuptias imparis cultus severè esse in Ecclesia & Republ. prohibendas.*
6 *Quia displicent Deo.*
7 *Et repugnant præscripto sacrarum literarum.*
8 *Ponuntq; fidelem sub maledictione propter conniventiam.*
9 *Argumentis aliis reprobantur conjugia cū infidelibus.*
10 *Non esse interdicta fœdera cum Paganis & Infidelibus.*
11 *Sed ex fœderibus indulgentia non esse procedendum ad conjugale pactum.*
12 *Quam severiter prohibita fuerit Iudæis commixtio cum Incircumcisis.*
13 *Disquiritur an ea lex obliget Christianos.*
14 *Examinatur argumenta aliorum ex 2. Cor.6 1.Cor 6.*
15 *Et refutantur.*
16 *Retorquentur in ipsos autores.*
17 *Opinio eorum, qui conjugium cum Infidelibus initum ipso jure irritum pronuntiant.*
18 *Nuptiis cum infidelibus initis deesse necessariò benedictionem.*
19 *Et preces.*
20 *Religionum diversitatem dirimere ipsū vinculum conjugii.*
21 *Quid intelligatur per Divini & humani juris communicationem in definitione nuptiar.*
22 *Qua ratione ex viro & uxore fiat unum.*
23 *Quot lites in conjugium invehat religionum diversitas.*
24 *Odium superstitionis penetrare in personas ipsas.*
25 *Idquod exemplis demonstratur.*
26 *Cum religione auferri fidem conjugalem.*
27 *Contentio conjugum alia oritur de educatione communium liberorum.*
28 *Ex conjugio imparis cultus timere naufragium fidei.*
29 *Propter vehementiam cæci amoris.*
30 *Cujus exemplum petitur ex cap. 6. & 26 Gen.*
31 *Item à Salomone 1.Reg 11.*
32 *Iosaphat. & Achab. & ex Num.26.*
33 *Mulierum quam sint efficaces preces.*
34 *Quibus viros ad superstitionem detrahunt.*
35 *Accedit quotidiana consuetudo, quæ vitia vertit in naturam.*
36 *Tam Pontifices, quam Imperatores nuptias imparis cultus damnare.*
37 *Probatur ex multis præjudiciis.*
38 *Atq; adeò ipsorum Romanorum.*
39 *Multorumq; Conciliorum.*
40 *Utrum contracta consummataq; Christianorum cum Infidelibus conjugia nulla sint, & rescindi debeant.*
41 *Probatur negativa ex verbis Pauli Apostoli.*
42 *Reijciuntur figmenta Pontificiorum.*
43 *Dilemma contra eorum sententiam.*
44 *Ex qua causa irrita censeantur nuptiæ Christianorum cum Infidelibus.*
45 *Ea causa adversatur verbis Apostoli.*
46 *Propter spem conversionis Infidelium tolerantur nuptiæ cum iis initæ.*
47 *Quam multæ uxores causa extiterunt viris conversionis.*
48 *Multiq; infidelium sanctificati per conjuges fideles*
49 *Non esse principia conjugiorum æstimanda ex eventu.*
50 *Nuptias imparis cultus tolerari nec rescindi ab Ecclesia, licet non probentur.*

1. *Prima Bellarmini contradictio.*

EX qua ſententiæ Apoſtolicæ explicarione, eâdem operâ deducenda eſt, deciſio illius quæſtionis: Utrum licitum ratumque ſit matrimonium inter fidelem & infidelem initum, de qua ſibi non conſtat Bellarmin. ſed apertæ contradi-

Ctioni

ctioni suas ipsius propositiones involvit. *c.23. de matrim.* Nam, si non licet fidelibus cum infidelibus aut etiam hæreticis matrimonia jungere, ex præscripto sacrarum literarum, *Deut.7.3 Reg.11. 1.Cor.7. 2.Cor.6.* ut probat *in prop.1.* qui potest pontifex autoritatem sibi sumere dispensandi cum fideli ut cum infideli matrimonium contrahat, quod probat *in prop. 4.* Nec enim Apostolorum & Conciliorum præcepta abrogare potest Pontifex, ut idem *ibid.* non absque specie blasphemiæ dicit: *Præceptum Apostoli Pauli, ut nubatur in Domino, & non ducatur jugum cum Infidelibus, esse positivum, humanum & proinde ab Apostolorum successore, cessante periculo, & justa causa id postulante, abrogari posse.* Major igitur est Pontificis autoritas, quàm Apostoli, quia par in parem non habet imperium: & verba Pauli jam non sunt verba Dei, sed hominis, licet ille se Spiritum quoque habere, ex quo loquatur, licet à Domino se accepisse, & in tertio cœlo verba audivisse ineffabilia protestetur. Aut quænam tam ardua obduci potest ratio, quæ cogat verbo Dei obrogare, & per dispensationem facere, ne nubatur in Domino, & ut ducatur jugum cum infidelibus. Facit igitur Pontifex, ut nubatur in Diabolo, sicut ratiocinatur Tertull: *in lib. de cor. milit. Sancta matrimonia copulare Deum, reliqua Diabolum: Mulierem infideli nuptam esse costam Diaboli, non Dei* &c. Præterea si conjugia fidelis cum infideli, non sunt irrita ex jure ullo, divino, naturali vel positivo, ut ostendit *prop.2.* & per Consuetudinem suam habent ex institutione prima conjugii, qua autoritate potuerunt ab illa, quam jactat, Ecclesia, contra omne jus & rationem irrita pronuntiari, & temere divelli? Denique si ex eo, quod vitandi sint hæretici, *2.Cor.6. ad Tit.3.* rectè inferre potuit Bellarmin. *lib.5. de Rom. Pont. c. 7. & c.8. contr. Barcl. de pot. Pont.* excutiendum esse degenerem & improbum principem, cui jus naturæ & Deus nos obligaverit, quid causæ cur non eorundem præceptorum vis extendatur ad obligationem matrimonialem, si alter sit hæreticus aut Infidelis, eamque irritam reddat & inutilem, quemadmodum scribere non erubuit Bellarm. de obligatione principis & subditorum. Missis verò nugis & contradictionibus Bellarmini, quas ille flocci non facit, dummodo fortiter contradicat hæreticis, ad rem ipsam tendimus, ubi varias tam Pontificiorum quam nostrorum opiniones deprehendimus, de quibus, ut quid nobis videatur, ordine proponamus, illud ante omnia, quod omnium opinionibus commune est, præsupponimus, nuptias, quas vocant, imparis cultus in Republ. non esse tolerandas, sed severè prohibendas, tum quia Deo displiceant, tum quia evertunt universum jus & naturam nuptiarum, tum quia periculo exponunt partem fidelem, tum quia ob lites necessarias in infelicem plerunque desinunt eventum.

2. Ejusdem blasphemia.

3. Secunda contradict. Bell.

4. Tertia contra eundem.

5. Nuptias imparis cultus esse severe prohibendas ob 4. causas.

Quin Deo displiceant, dubium non est, & id copiosè, & durius, quam par est, & fortasse admitti possit, disputant Tertull. *lib.2. ad uxor. & de cor. Milit.* Cyprian. *in serm. de laps.* quem citat August. *de fid. & oper. c.19.* Ambros. *Ep. 70. & 1. de Patr. Abr. c.9* Hieron. *1. contr. Iovin.* Impossibile enim est, ut sine fide Deo quicquam placeat. Ex fide verò non agit, qui sacrorum & profanorum individuam sociam sibi juncturus, cum piarum copiam ante pedes & oculos habeat, insano amore provolat ad impiam, Deoque invisam personam. Inconsulto errore &

6. Quod displiceant Deo.

Nn præci-

7. *Repugnant sacris literis.* præcipiti affectu eum agi, nec admodum stabili in religione proposito confirmatum esse oportet, qui amorem suum præfert timori Dei & pietati. Vult Apostolus, ut non nubatur nisi in Domino *1.Cor.7.* Qui verò in Domino nubet, qui ipsũ Dominum nubendo contemnit, ad hostes ejus se recipiens? quem in sensum Hier. *2.in Iov.* Tertull. *2. ad ux.* Ambros. *Ep.70.* verba generalia Apostoli rectè interpretantur, quia genus comprehendit speciem, & Dominus non tantũ vult, ut Christianus maneat, qui conjugium init, ut alicubi exponi posse notat Augu. *1.adult.conj c.25.* sed in omnibus actibus & per omnia conformem se gerat, præscriptis religionis Christianæ, quæ requirit non tantum, ut parentibus suus deferatur honos, ut publicè & coram facie Ecclesiæ desponsatio fiat, sed etiam, ut

8. *Qui infidelẽ ducit, connivet Idololatriæ.* commercium illud Sanctum ineatur cum honesta, & pia persona. Si enim rectè ratiocinatur Hieron. *in c.19.Matth.* Virum, qui adulteram retinet, fore sub maledicto cum ipsa, quod tum demum recipiunt Theologi, si peccato conniveat, nos pari modo concludemus, qui maledictam ducit, & hoc facto tacitè mores probat, non minus sub anathemate esse, quam illum, qui fovet adulteram. Tertull.

9. *Alia argum.* *2.ad uxor.* accommodat huc Romanorum legem, qua mulier servo consuescens recidebat in potestatem Domini, cui servus vivebat obnoxius: Ita verisimile est, casuram in casses Diaboli mulierem, quæ abducitur in thalamum impii mariti. Quin etiam servis distribuebantur uxores ex arbitrio Dominorum: An verò persuadere sibi quisquam potest, Domino suo placituram conditionem quæsitam apud hostes?

10. *Deum ferre fœdera cum infidelibus iniqua.* Illud quidem Martyris *1.Reg.c.3.* & Alber.Gentil. *2.de nupt.c.19.* argumentum in hoc negotio non probo, quod cum Deus non ferat fœdus singulare percussum cum hominibus impiis, multò minus ferre velle præsumatur fœdus conjugale, quia contra hanc opinionem jam alibi *in tract.de bell.caus.1.* disputavimus, cum Abraham, David, Salomon, Josaphat, *Gen.14. 1.Reg.5.9.22.* licita fœdera cum alienigenis Idololatris inierint: sed etsi probentur fœdera, sine quibus Respub.

11. *Sed improbare conjugia cum iisdem.* stare non possent, tamen propterea non probantur conjugia, quia in conjugiis intimior nexus est, certius periculum, ob quotidianam conversationem & impensiorem amorem, & conjuges ex lege & fine conjugii obligantur sibi mutuas ferre operas, quod in Josaphato improbat Jehu sc. *quod opem tulerit impio, & amaverit, qui oderunt Deum. 2.Paral.19.* Adde, quod fœdera temerè & non ex necessitate cum idololatris contracta vitio non carerent. Temerè autẽ ineuntur omnia conjugia cum Ethnicis & Infidelibus, cum liceat ubivis ducere, cum qua in religione tibi conveniat, ut Samsonem ad Philistinæ nuptias properantem admonebant parentes *Iud. c.14.* Proinde licet fœdus Josaphati & Achabi propriè non damnetur, damnatur tamen domestica familiaritas & qui hinc natus erat, amor propensior, quam erga impios fas erat, *2.Paral.19. in pr. & 20. in fin.* unde tot mala postea prodierunt in Juda, quod Joramus Achabi filiam Athaliam, Ochoziæ sororem duxisset uxorem, de consilio & suasu patris Josaphati. *2.Par.18. & 21.* Voluerat enim Deus abominabiles esse Judæis commixtiones cum Gentilibus & Idolorum cultoribus, præsertim, cum septem populis, *Exod.34. & Deut.7.* & duobus

bus aliis *Deut. 23.* enarratis, incolis istius provinciæ, quam Deus traditurus erat populo suo.

Sed quia lex hæc pertinebat ad solos Hebræos, ut ex ea jure reprehenditur Salomon, *1. Reg. 6. 11.* & Josaphat, *2. Paral. 18. 19. 20.* & Esdra contra ejus vetitum contracta conjugia dirimit *cap. 9. & 10.* ita præter intentionem legislatoris trahitur ultra fines Reipubl. Hebrææ, quia una causa assignatur particularis, ad solos Judæos spectans, *Deut. 23.* ex qua Edomitis & Ægyptiis locus fit, licet essent de numero Gentilium: Altera, licet sit generalis, tamen legem non patit generalem, quia ratio legis sæpe latius patet ipsa lege, & cum odiosa non sint amplianda, sed restringenda, extendi non potest ultra populos nominatim expressos. Alias enim & alteram partem ejusdem legis, ex eadem ratione reducere tenemur, ut videlicet nulli hostium parcamus, sed funditus omnia, homines ferro, urbes incendio absumamus, quia *Exod. 34.* generalis ratio additur, ne ad cultum Deorum suorum illiciant. Constat autem, quam mobiliores ad mutandam religionem extiterint Judæi, quam nunc sint Christiani. Ideo occasiones ad repetendam Idololatriam pressius cavere & diligentius circumcidere voluit Deus, quã nunc sit fortasse necessarium. 12 *Imprimis in Resp. Judæos* 13. *An etiam in novo testam.*

14. *Examinantur argumenta aliorum.* Afferunt præterea Bellarm. *d. c. 23.* Cathar. *lib. 5. contr. Cajet. c. de Matrim.* & quicunque illicitam negant esse societatem fidelium cum infidelibus, dictum Apostoli. *2. Cor. 6.* Nolite jugum ducere cum infidelibus, quo etiam inconsideratè utitur Covarr. *part. 2. de matrim. c. 6. §. 11. n. 1.* quando prohibitionem conjugii in disparicultu juris statuit humani tantum, non divini nec naturalis & tamen eam probat ex jure divino, *2 Cor. 6. 1. Cor. 6.* Bellarm. etiam Augustinum hinc refutat, qui *lib. 1. ad Pollent c. 25. & lib. de fid. & oper c. 19.* in scripturis novi testamenti negat se reperire certum de hac prohibitione testimonium. Certè ad prohibenda matrimonia dictum Apostoli trahi directè non potest, quia non prohibet conversationem aliquam Politicam, sed communionem vitæ pravæ & morum, quod indicat oppositio justitiæ & injustitiæ, lucis & tenebrarum, Christi & Belial. &c. Nam alias prohiberet Apostolus etiam commercia fœdera & politicos contractus quoscunque cum infidelibus, quibus tamen licitè usi sunt Abraham, David, Salomon. Improbè quoque & contra præceptum suum fecisset Paulus, quod jugo Cæsaris se subjecisset, & jussisset suos pro ejus salute orare: improbè fecissent omnes Christiani, qui vel in aulis, vel militia, Imperatorum, & Reipub. gentilis saluti & propagationi studuerunt, si statim exeundum præcepisset Apostolus ab omni conversatione gentili? Quin etiam Jacob fratrem suum Esau non debuisset complecti ut fratrem, *Gen. 33.* nec David sollicitum se habere de puero Absalone, tanquam de filio, *2. Sam. 18.* postquam cujusvis Infidelis impietatem, parricidialibus plurimis sceleribus supergressus erat, si cum quibusvis impiis statim sit divortium faciendum. Accedit, quod hæc interpretatio Apostoli Pauli destruit alteram partem sententiæ, ad cujus confirmationem adducitur. Statuunt enim conjugia imparis cultus esse quidem illicita, sed non tamen irrita ex jure divino, *ut constat ex Lomb. 4. sent. dist. 39. ubi Thom. Scot. Palud. Brass. Soto. item ex 28.* 15. 16

q.1.c.t.de sponsal. licet ex praxi & consuetudine Ecclesiæ dirimantur, quæ sit [illegible]
17. *Conjugium cum Infidelibus, esse jure esse irritum.* legis. Nam Paulus addit: *Propterea exite de medio eorum & separamini.* Separari nequeunt, qui non fuerunt conjuncti. Si jam præceptum hoc extenditur [illegible] ad conjuges, ii quoque jubentur divortium facere, & ita matrimonium cum Infidelibus contractum ex præcepto Apostoli & jure divino erit irritum, quod Brassol. *in d.29.q.un.art.3.* confitetur, ut & Alber. Gentil. *lib.2.de nupt.c.19.* Mart. *class.1 loc.com.t.de nupt.* quæ est etiam communis sententia patrum superius adductorum, ut paulò post disputabimus. Nunc enim id tantum propositum est nobis deducere, quantopere & quibus ex causis connubia ob disparem cultum displiceant Deo, & quousque improbentur à sacris literis.

18. *Nuptiis Infidel. deest benedictio.* Ambros. *in Epist.70.* adducit ad hanc rem duo alia argumenta, quorum posterius tangit etiam *lib. 1. de Abrah.c. 9.* quod scilicet talibus nuptiis desit benedictio sub velo sacerdotali in Ecclesia recipienda, quod referendum est ad morem istius seculi. Sicut enim Deus benedixit primo à se instituto conjugio, *Gen. 2.* putavit Ecclesia benedictionem hanc in singulorum matrimoniorum auspicio divina autoritate sibi repetendam, quod cum fieri fas non sit circa eum, qui alienos Deos colit, & Ecclesiam ludibrio habet, meritò improbavit ea conjugia Ambros. tanquam nefasta & infausta, quippe quibus deficiat benedictio divina.
19. *[illegible] precum.* Addit etiam defectum precum, ad quas simul obligari conjuges dicit Paulus. Quin etiam in contrarium sæpe orabunt diversæ religionis cultores, & sese mutuò impedient, & quātum in quoque erit, ab iis sese retrahere laborabunt. Tertullianus exaggerat hoc incommodum per sacra nocturna, quæ ea ætate apud Christianos, metu Tyrannorum, in usu erant. Nam ad ea Infidelis non passurus esset uxorem sese subducere. Gentilis inde deducit argumentum, quo probat dissolvi naturam conjugii.

20. *Religionum diversitas dividit vinculum conjugii.* Id enim secundo loco nobis ostendendum est, quod religionum divisio dividat ipsum nervum conjugii, quem Paulus *1.Cor.7.* in eo collocat, quod neuter conjugum sui potestatem habeat, adeò ut ne quidem se sibi invicem subducere possint, nisi ad tempus, idque ex mutuo consensu, propter jejunia & preces. Ubi verò quis annexus est mulieri infideli, nunquam licebit parti fideli cum bona alterius gratia, jejuniis, precibus, aliisve suis sacris vacare, & ita cogetur aut Deum deserere, aut officio conjugali ad postulata conjugis satisfacere non poterit. Accursius id elicit ex iis definitionis verbis: *Divini & humani juris communicatio.* Licet enim de varietate religionis fortè non cogitarint JCti, & per divinum jus in-
21. *Quid sit divini & humani juris communicatio.* telligant sacra privata, & singulis familiis propria, *Cic.2. de ll. Duar. & Hotto[illegible] t.de rit.nupt. Connan lib.8.c.4.n 2.* tamen, cum sacra illa tempore Justiniani [illegible] desiissent, & is eadem verba retinuerit, non dubitant Accursii patroni ea Christiano sensu, ad mentem Justiniani sic interpretari, quasi divinæ domus socia, *l.4. C. de crim.ex hæred.* (nisi legem illam sic corrigas *cum Anton. Fabr. [illegible] t.9 princ.2 illat.14.* quæ *socia rei humanæ atq; divinæ, domi suscipitur*) sacrorumque particeps, *Balduin. ad ll. 12. tab.* dicatur mulier propterea, quod in eandem Ecclesiam, religionem, & sacra transeat cum viro. Nec enim omnia sunt communia

inter

inter conjuges, inter quos divisa sunt sacra. Gentilis *d.c.19.arg.4.* idem hocargumento demonstrat: Lex matrimonii est: Erunt duo in carnem unam. Una caro esse non potest, si non & anima sit una, quia una forma facit unum. Quod ego non probo. Nam Physicè non fit unum ex uxore & viro, ut hic illud accersi debeat de forma una. Unio enim Conjugalis consistit in commixtione corporis, & consensu animi. Consensum animi dico, non quemvis, quia & dissentientes eodem manent alligati vinculo, sed conjugalem, sive in conjugium, qui integer servari potest, etiamsi animi alias & in religione & in rebus cæteris maximopere diffideant. 22.

Quomodo ex viro & uxore fiat unum.

Hactenus quidem tantum damnamus nuptias ex diversæ religionis cultoribus, quod sinceram & expertem litium amicitiam non ferant, sed manet vinculum matrimonii, etiamsi perpetuis agitetur contentionibus, & in periculum disruptionis deducatur. Litium autem segetem facilè subnasci ex diversitate religionis, præter quotidianā experientiam, rationes manifestæ evincunt. Si enim similitudo est mater amicitiæ, *8. Eth. c.2. & 3. Cic. in Lal.* unde explicavimus illud in nuptiis usitatum, & à Pittaco, ex lusu puerili depromtum: τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα: *Tu tibi sume parem. Diog. in Pytt. At.ar.* Et si, dicente Ausonio: *Quod impar est, dissidet,* seu ut Cic. *in Lal. Dispares mores disparia studia sequuntur,* quæ amicitia sperari poterit, ex animis diversa & sibi invicem inimica religione dissociatis. *Ex dissimilitudine enim studiorum oritur discrepantia voluntatum, quando etsi amor non succenset, superstitio tamen adversatur. Nam licet vir non oderit uxorem, error tamen odit veritatem,* ait Salvian. *Epist.4.* Nihil est, quod arctius uniat, aut funestius dissolvat animos, quam religio, quippe cujus Zelum ad Deum ipsum pertinere putamus, & quæ ad Deum pertinent, majori cura quisque tractare videri cupimus, & magis nos, pietatis, quantumvis affectatæ prætextu, excusatos putamus, licet in fidem & concordiam conjugalem peccemus, imprimis quando suos Astites Pontificii animant prava sententiæ Christi interpretatione. *Qui non odit uxorem, patrem, matrem, filios, &c. propter me Luc.16.* aut auribus insusurrant patrum quidam illa consueta, *de costa Diaboli, Abnegatione fidei, & jugo cum Infidelibus non trahendo.* Hieron. huc accommodat legem Mosis, de non jungendis simul bobus & asinis, & de non texenda tunica nuptiali ex vario subtegmine, quod eatenus acceptamus, quatenus ex disparitate apparet infelix operarum progressus & simul junctorum dissidium. Theophilus Imperator, quem à secta & odio imaginum Iconomachum appellant, uxorem habebat Theodoram, non alio ex capite religionis à se dissentientem, excepto studio Imaginum. Tam pertinacis tamen odii, tamque gravium contentionum causa extitit hæc dissensio, ut quamdiu Imperator viveret, amicè nunquam vixerint. *Zonar. in Theoph.* Lis tamen erat tantum de imaginum autoritate: Quid si disputent inter se de summa religionis? *Difficile est,* jussu Senecæ, *amici vitia novisse, non odisse,* & Augustinus ait *contr. Adim. c.16. Perfectorum tantum esse, non odisse in peccatoribus, nisi peccata.* Si tibi odio est religio conjugis, vix fieri potest, ut id non redundet in personam ipsam.

23. [illegible] religionis [illegible] conjugio.

24. Nō bene conveniunt veritas & error: superstitio & vera religio.

25. Declaratur exemplo.

Præterea societates omnes connectuntur fide. fides subsistit in religione, ut 26.

Cum religione tollitur fides conjugalis. deductum à nobis fuit. *2. de iur. Maj. c. 6.* Tolle igitur concordiam religionis, præsumire una necesse est, & fidem & societatem universam conjugalem. Quid si ex conjugio tam dispari communes nascuntur liberi, quid ibi: non mali vidi familia, dum quisque, saluti eorum prospectum cupiens, suæ religioni ut applicet animum, diligenter dat operam, altero nequicquam obnitente & æternæ, quam instare timet, perniciei eos eripere conante. Childebertus & Clotharius Reges

27. *Contentio de educatione puerorum.* Gallorum sororem Clotildin elocaverant Amalrico Gothorum in Hispania Regi, sperantes hujus conjugii occasione ab Arrianismo eum avertere. Sed is cum obloquentem fœminam non ferret, adeò in eam exarsit, ut ne verberibus quidem parceret, donec domo & regia expulsam fratres ad se reducere cogerentur. *Volat. lib. 3. Geogr. Gill in princ. Annal.* Ethelredus rex Anglo. Gormoni Regi Daniæ filiam Thyram elocaverat, ut ipsum à Paganismo averteret, sed & ipse actum egit, & admonitione acrius Tyrannus exarsit. Nec enim apud pertinacem vel hæreticum vel Paganum, diligentia Christianorum semper ex animo procedit, præcipuè si uxor fidelis exponatur injuriæ & superbiæ mariti Infidelis, *ut notat Tertull. 2. ad uxor.* Is enim facilius vias Ecclesiæ uxori occludere, & impedimenta exercendæ religionis injicere potest, quam mulier viro. Quid igitur à Paulo dictum est: *In pace vocavit nos Deus? 1. Corinth. 7.* Denique licet spes lucrifaciendi ani-

28. *Periculum fidei imminet ei, qui anpexus est infideli conjugi.* mum incredulum excuset quodammodo eos, qui in nuptias Infidelium se conjiciunt, tamen periculum, cum incerta spe conjunctū, ne sc. fidelis potius transeat in castra infidelium, quam hi fidei signa suscipiant, spem illam non tantum dubiam & fallacem facit, sed non rarò prorsus evertit. Si enim sapientissimus mortalium Syrenum Cantilenis aures obturare non potuit, quin ab iis, ut socii Ulyssis à poculo Circes, sui ipsius dissimilis & patris redderetur degener, quo clypeo freti tam obtusa nos gestare pectora nobis persuadebimus, ut mulieribus blanditiis non magis cedere velimus, quam scopuli aut Marpesia cautes pulsui fluctuum maris. *Astus nullus est*, ait Ecclesiastic. c. 25 *qui prævaleat mulieris, & nequitia earum superat omnem nequitiam.* Tum etiam imperium amisit & liber-

29. *Propter amorem.* tatem, qui amori se captivum tradidit. Nam id agit noctes & dies, ei rei unicè studet, *ait Plaut. in Aulul.* ut placeat amanti. Etiamsi in ignes jubeatur ire, brevem noctem perpetua morte redimere, nec ignem, nec undas, nec ferrum patitur sibi Lysander obstare, dum spes & cupido ipsum propellunt. Tanta cum vis sit amoris, quis dubitet, quin cordatum etiam hominem à constantia dejicere & in peregrinam pellicere religionem possit. Intuere primos parentum, quos à pietate & dignitate filios Dei vocat Moses, sive filios Deorum, ut Aquila explicuit, &

30. *Gen. 6. & 26.* Chaldæus, filios Rabbinorum seu principum, id est, Patriarcharum. *Hier in q. Hebraic. Theod. q. in Gen. 47. August. lib. 15. de civitat. Dei cap. 23.* Eos Cedrenus & Suidas Ἐγρηγόρους, quasi excubitores pro reliquo populo appellant. Et tamen ut primùm cœperunt ingredi ad filias hominum, earum pulcritudine inescati & ex iis uxores sibi selegerunt, quas visum fuit, caro facti sunt, & in opera procederunt pessima. *Gen. cap. 6.* In ipsius Jacobi ædes & familiam prorepserunt vestigia

31. *1. Reg. c. 11.* Idololatriæ Labanis, quæ tolerare ipse coactus fuit. *Gen. 6. 26.* Salomonem prædicat

dicat scriptura, quod opibus & sapientia anteierit omnes principes terræ: *2. Paral. 11.* hanc tamen tantam sapientiam expugnarunt lenocinia extranearum mulierum, quas contra expressum Dei mandatum ex Ægyptiis, Ammonitis, Moabitis, Edomitis promiscuè duxerat, *1. Reg. c. 11.* adeò, ut non tantum peculiares ædes adornarit filiæ Pharaonis, eò, quod nefas putaret, uxorem impuram detradere in domum Davidis, per præsentiam arcæ sanctificatam, *2. Paral. c. 8.* sed etiam altaria Idolis earum in facie templi ipsius & ex opposito sanctæ urbis excitaverit. *1. Reg. c. 11.* Josaphat cœperat Joramo filio uxorem ab Achabo: Nec mora, ut fatis cesserat Josaphat, Joramus, relicta via patrum suorum, cœpit calcare vestigia Israeliticæ superstitionis, *quia Athalia erat uxor illius*, ait sacra scriptura. *2. Paral. c. 22.* Ipse Achab licet suo impetu in præceps iret, impulsu tamen Jesabelis uxoris citatius in cædem Prophetarum & Nabothi properavit. *1. Reg. 18. 21.* Quò enim quisque minus firmo stat talo, ei facilius impellitur, quod iis quidem contingere necesse est, qui amores suos studio pietatis anteponunt. Nam si seriò religionem colerent, ab ea præ amore mulierculæ tam facilè non desciscerent. Israëlitæ, ut se cœperunt miscere filiabus Moabitarum, ut se participes fecerunt impietatis eorum, non tantum Idolis immolata in conviviis cupidè deglutientes, sed etiam ad adorãdos Deos alienos in genua provoluti. *Num. 25.* Nihil enim efficacius permovet animos, quam preces & studia ejus, cui adversari tibi religio est, quemadmodum Livius innuit, *lib. 1.* inquiens: *Accedebant blanditiæ virorum factum purgantium cupiditate atq; amore, quæ maximè ad muliebre ingenium efficaces preces sunt.* Propterea prohibitioni, de non ducendis alienigenis potissimũ hanc rationem adjecit Moses, *Exod. 34. Deut. 7. 1. Reg. 11. ne seduceretur populus Dei ad peregrinam superstitionem*, quæ etiam retrò trahi posset, antequam gentes illæ sub maledictionem ponerentur ubi Simeonis cum Cananitide nuptiæ, non sine probro referuntur, & tacitè damnantur. *Genes. c. 46.* Isaac quoque vetabat Jacobum ad Exemplum Esavi uxorem sibi capere ex Cananitibus, quas *sordidus in conspectu Isaaci* vocat scriptura, *Genes. 28.* & iram ejus in Esavum hinc prædicat, qui, ut illam emolliret simulata quadam hypocrisi reliquis uxoribus superinduxit neptem Abrahami ex Ismaële. Exemplum à Samsone capiamus, qui cum contra Dei præceptum, & consilium parentum, occultè tamen Deo omnia ad suum honorem dirigẽnte, Philistinam duxisset uxorem, & nuptiales convivas insolubili ænigmate premeret, exoratus tandem precibus & lachrymis novæ nuptæ, suo se indicio prodidit ut Sorex. *Iud. c. 14.* Maluit triginta vestes perdere, quã cupiditati sponsæ adversari.

32.

33. *Efficacia precum mulierũ.*

34.

Nam quod quis secum iratus cogitet;
Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo:
Mori me malim: sentiet, qui vir siem.
Hæc verba, me hercule, una falsa lachrymula
Quam oculos terendo miserè vix vi expresserit,
Restinguet, & ipse ultro accusabit, & ei dabit
Vltrò supplicium. Terent. in Eun. Act. 1. sc. 1.

Accedit

Accedit quotidiana conversatio, quæ assueta transfert in naturam, & [illegible]
ut non tantum non detestemur, sed & sensim amare incipiamus, quæ quotidie
videmus & audimus. *Quod enim sæpe audimus, ait Senec. 3 de* [illegible]
mus, & delictorum evanescit pudor, postquam res innotescere & latius [illegible]

> *Sic natura jubet, velocius & citius nos*
> *Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis*
> *Cum subeant animos autoribus.* Iuven Sat. 14.

35. *Assueta facilia amamus.*

Quam multi sua ignorantia felices sunt, & ut de Scythis dicit Justin. [illegible]
vitiis abstinent, quia vitia ignorantiæ quam multi simpliciter credunt, [illegible]
nes argutias non audierunt. Deduc autem mobiles animos in novam religionem,
eamque individua consuetudine redde familiarem: tanto avidius novitatem [illegible]
plectentur cognitam, quantò diligentius detestati sunt ignotam. Vulgare [illegible]
quod D. Paulus ex Menandro repetit. *Colloquia prava corrumpere bonos* [illegible]
Psalmista inculcat: *Cum impuro eris impurus.* Item quod vulgo circumfertur, [illegible]
juxta claudum habitat, claudicare discit, & picem qui tangit, inquinatur, q [illegible]
intuetur, eundem imitatur. Quantò facilius id eventurum verisimile est, ubi [illegible]
ma animorum conjuratio & perpetua vitæ unio, indissolubili nexu mo [illegible]
pulat, & sermones amicis interpellationibus devincit.

36. *Tam Canones, quam Leges nuptias Imparis cultus damnant.*

Propter has causas tam Conciliorum Canones, quam Imperatorum & Re-
gum decreta ejus speciei nuptias, inter fideles & Infideles, semper tum le [illegible]
tum factis detestati sunt. Persarum Rex negat sibi per leges licere ducere Chri-
stianam, *apud Niceph. lib. 18. cap. 22.* idque jure gentium receptum dicitur, [illegible]
dist. 2. scil. ne alienigena ducatur. Herodes rogatus à Sylleo Arabe, ut Sal [illegible]
sororem sibi in matrimonium traderet, negavit facere, quia is negabat reli [illegible]
nem patriam ejurare & novam recipere. *Ioseph. lib 16. antiq. c. 11.* Paulò post [illegible]
pa Junior Agrippæ F. Epiphani Antiochi F negavit Drusillam sororem [illegible]
quod is recusasset cum circumcisione Judaismum profiteri, & cum eandem [illegible]
ditè expeteret Zizus, Rex Emeseniorum, non prius in postulata e [illegible]
quam se circumcidi passus esset. *Ioseph. 20. Antiq. c. 5.* perinde, ut olim Jacobi [illegible]
sororem nolebant in matrimonium concedere Sichemo, nisi & ipse & tota ci-
vitas præputiis se multari sivissent. *Gen. 26.* Carolus Simplex rex Gall. [illegible]
amicitiam cum Radulpho, duce Normanniæ, filiam, pignoris loco [illegible]
ea lege, ut ad fidem converteretur, quod is potius, quam & tam p [illegible]
ne & tam opima provincia excideret, libens ultroque fecit. [illegible]
Phil. 2. Poloni Jagellonis postulatis consentire semper detrectarunt, [illegible]
primo Christianæ religioni initiaretur, quo facto Hedvvigin [illegible]
vvici filiam, cum regno hæreditario, precium conversionis, in m [illegible]
37. derunt. *Michov. in hist. Pol. Munster. in Geogr.* Uladislaus Lo [illegible]
vaniæ ducis filiam, filio Casimiro nuptum elocaturus, ne quod [illegible]
contrahendis nuptiis superesset, quodve contractas turbare, [illegible]
bare potuisset, in vera religione prius institui, & ab Ecclesia [illegible]
ravit *Cromer. lib. 11.* Jagello postea, exemplum de se capiens, le [illegible]

inter Russos & Catholicos matrimonia, nisi Russi superstitiones patrias abjurarent, *Crom. lib. 19.* quod si Alexander quoque Dux Litvaniæ observasset, potuisset eo bello, quo à Johanne Moschorum principe impetitus fuit, carere, *Sigism. Bar in hist Musc.* Apud Romanos ex l. 12. tab. à connubii commerciis seclusi erant omnes peregrini ut supra deduximus & repetitur *in C. Theod. lib. 3. t. 14.* Valentinianus & Theodosius adulterii pœnam irrogarunt Christiano cum Judæa, aut Judæo cum Christiana nuptias contrahenti. *l. ne quis Christianam & ibi Salyc. C. de Jud.* quod repetit lex Hispanica, *l. 3. t. 11. lib. 4 fori.* cum jam olim Concilium Toletanum IV. *Can. 62.* inter Judæos & Christianos contracta matrimonia solvi tanquam irrita, de quo paulò post agemus. Quod vero Concilia Toletan III. *Can. 14.* Chalced *Can. 14.* Agathens. *Can. 67.* Laodic. *Can. 10. & 31.* fideles abigant à matrimoniis infidelium, id sententiam nostram optime confirmat, & ab omnibus, qui de hac re scripserunt, uno ore asseritur. 38. *De legibus Roman.* 39. *De Conc. ...*

Quod verò d. Concilium Toletan. IV & Concilium VI Constantinop. *Can. 72.* contracta matrimonia, quasi illegitima & nefaria, rescindant & irrita pronuntient, quibus subscribunt Lombard. Thom Scot Brassol. Palud Dom de Soto *4 sent. dist. 39.* Gratian. *28. q. 1.* Arbor. Theos. *lib. 6. c. 10.* Panorm. *c. 1. de Sponsal* Covart. *part. 2. matr. c. 6. § ult. c. 7. §. 4. n. 8.* Bellarmin. *d. c. 23. prop. 3.* Alber Gentil. *2. de nupt c. 19.* Mart. *in 1. Reg. c. 3.* illud ex insufficienti ratione educitur, & sententiæ Pauli, factisque Patrum adversatur, quod innuit Igneus *in l. fideicommissum. num 141. ad Syll.* quando Ecclesiæ prohibitionem scribit pugnare contra Paulum Apostolum, ut latè disputat Beza *de repud. pag 99. & seqq.* Hemming. *in lib de conj.* Beust *de matr p. 2. c. 37.* Meisner. *sect. 2. qq. pract. c. 3. § 2.* Nec alia est sententia Lutheri *in c. 7. Cor.* & Philippi, *loc. de conj.* quam depravatè adductam, malitiosè appellat Bellarm. Item Chrysost. *in 1. Cor. hom. 20.* Si enim contractum & consummatum matrimonium inter fidelem & infidelem ipso jure nullum est, quare vetat Paulus fidelem discessionis initium facere? cur ait: *Si qua fidelis junctus sit infideli, & huic placeat cum illo cohabitare, ne discedat fidelis, quia infidelis sanctificatur per fidelem, adeo, ut & puri ex tali conjugio suscipiantur liberi.* Paulus igitur jubet fidelem cum infideli manere: Ecclesia inter eos divortium facit, adeoque coguntur Pontificii manifestam injuriam facere textui, quem sic interpretantur, quasi Paulus licentiam discedendi faciat, etiam fideli, licet infidelis cohabitare non detrectet. Addunt & aliam glossam, quæ eadem facilitate rejicitur qua asseritur, quia ex textu, ejus ne vestigium quidem elucet. Ajunt enim, Paulum loqui de his qui cum ambo essent infideles, in nuptias consenserunt, & post contractum matrimonium alter abiit ad fidem. Hoc enim solvi potest, tam ex arbitrio eius, qui conversus est, quam ex discessione, ejus, qui contra fidem obduratus manet, quia conjugium Infidelium careat sacramento. Tota hæc assertio extructa est super fundamine recens nati sacramenti, uno momento, si fulcrum sustuleris, ut superstructum est, casura. E diametro quoque repugnat Paulo, qui converso adimit facultatem discedendi, quam diu infideli placet cohabitare Præterea, ex quibus verbis Pauli eliciunt id, quod gratis ubique præsupponunt: Eum loqui tantum 40. *Ut ... contracta ... & infid. ... irritandi ...* 41. *Negativa probatur.* 42. *Figmentum Pontificiorum.*

Oo decon-

de conjugio duorum infidelium. Ubi lex non distinguit, nec [illegible]
guere. *l. de pretio. de pub'. in rem action.* Nam si infidelium conjugium [illegible]
fectum Sacramenti irritum est, adeò, ut discedendi fideli [illegible]
novi conjugii, quæro de matrimonio fidelis cum infideli, de quo hucusque [illegible]
43. mus: Aut illud ratum est, aut minus, ex jure divino. Si ratum, sine sacrame[illegible]
Dilemma contra Pontificios. tum est, & per Conf firmitas & indissolubilitas Matrimonii non depe[illegible]
cramento, sed aliunde, cujus contrarium docet Bellarm. *d. c. 1[illegible]* & [illegible]
Marchis. *q. 514. n 21. ex c. licite 32. q. 7.* Tum enim ratitudinem suam [illegible]
toritate divina, etiam in impiorum conjugiis, quod bonum & [illegible]
probante & fovente *c. pen. de divort.* & sic irritum ab homine pronunciari [illegible]
potest. Si verò ratum non est, cur prohibent Canones ab eo, qui infidelem [illegible]
ctus fuit repudiare, matrimonium reiterari? *Gratian. 28. q. 1.* Si respondea[illegible]
parte saltem fidelis fuisse ratum, repeto id, quod prius dixi, [illegible]
hilominus oboriri sine sacramento, & non licuisse homini, quod aut [illegible]
vina ratum fuit, separare, & hanc esse sententiam Pauli, ex [illegible]
rali locutione manifestum evadit, ut præter scopum fortasse suum ipse [illegible]
Sot. *d. dist. 29. q un. art. 2.* confitetur.

44. Manifestius adhuc conspicietur rei veritas, si causam intueamur, [illegible]
Causa antiquorum, ex qua conjugiū infidelium damnarunt. quam antiquitus irritum censuerunt hoc matrimonium. Tertull. enim [illegible]
uxor. stuprum vocat, & contrahentes reos stupri, cujus rationem [illegible]
cum alienigena justæ nuptiæ contrahi non possunt, propterea, quod [illegible]
inidonea, *quicquid præter justas nuptias est, aut stuprum est, aut adulterium.* Ambr.
1. de Abrah. cap. 9. Christum dicit *negare, qui gentilem ducat,* Cyprian. *de* [illegible]
tiere membra Dei gentibus: Hieron. *1. contr. Iovini: parentes Christianos* [illegible]
45. *Adversatur verbis Apostoli.* *Idolis prostituere, & mulieres sic nuptias fieri costas Diaboli.* Quod si hæc [illegible]
quocunque modo interpreteris verba Apostoli, non effugies, quin [illegible]
& abnegationem nominis divini suadere, concedere cogaris. Vult [illegible]
lier fidelis maneat cum viro infideli, in stupro, costa Diaboli. Sed [illegible]
xit inter conversationem civilem & fidei. Nec enim mentibus [illegible]
cesse est, qui corporibus miscentur, aut in religionis negotio consentire [illegible]
sentiunt in re familiari. Ne dicam interim, quam malè Tertull. [illegible]
non justis, id est, lege civili prohibitis stuprum.

46. Ad minimum, si spes sit inductum iri ad fidem infidelem, di[illegible]
Tolerā ur id gen[illegible] nuptia spe conversionis. erit conjugium. *Qui scis vero,* ait Paulus, *an Deo gratiam [illegible]*
animam lucrari possis? Quod bono animo suscipitur, & ex [illegible]
ctificatur propter pietatem conjugis fidelis, hoc certè [illegible]
quemadmodum S. Monica maritum, patientia & prudentia [illegible]
duxit ad veram religionem. *August. lib. 9. Confess. c. 9.* The[illegible]
regina, ad quam D. Gregorius Dialogum de moribus [illegible]
47. suasione Eutharin priorem maritum ad veram pietatem [illegible]
quoque Gothorum regem ab impia Romanæ [illegible]
xit, *Dial. lib. 13.* nec parum ad pietatem fundam profuit [illegible]

Theod.9. Tripart. c.31. Miczislaus Cæcus rex Poloniæ, perſuaſus ab uxore Dambrovica filia Boleslai I. principis Bohemorum, nec non Geiſa Dux Ungarorum ab Adelheide filia Ziemomisli principis Polonorum, *Crom. lib. 3.* & hujus filius ... qui D. Stephanus poſtea cognominatus eſt, perſuaſus à Giſela ſorore Henrici I. Imperatoris Chriſtianam fidẽ ſuſceperunt, & baptiſmo inaugurati ſunt. ... *2. lib 2.* & ſine dubio Jacob, utramque uxorem, quas Idolis deditas acceperat, ſenſim ad Dei veri notitiam deflexit, *Gen. 31.* quod ut conjiciamus item ... conjugio Joſephi, Pſalmus 105. facit, ubi dicitur Joſephus *conſtitutus à Pharaone princeps terræ, ut erudiret principes Regni, ſicut ſemetipſum, & ſenes ejus prudentiam* ... *Auguſt. in comm. d. Pſalm.* Si enim principes alios erudiit, cur non & ſocerum & uxorem? Sive enim principem, cum Chaldæo, ſive ſacerdotem Heliopolitanum, ut plerisque veriſimilius videtur, cum Heliopolin ſedem ſacerdotum fuiſſe ... *Strab. lib. 17. Geogr.* interpretemur Potipharem, non eſt dubium, quin Joſephus ex alienigenis & gentilibus, de conſilio Pharaonis, duxerit uxorem, quæ tamen duarum tribuum Iſraëlis mater extitit. *Gen. 41.* Moſes itidem Midianitidem, ſacerdotis Ethnici filiam, libens duxit, *Exod. 2.* David filiam regis Geſſur, *2. Sam.* ... quod conjugium vituperat Alber. Gent. *d. c. 19.* ex eventu, quia ex eo natus ſit Abſolon, proles ſimilis conjugii, ac ſi Betſabææ raptum commendare velim, quia inde natus eſt Salomon, de quo ſcriptum eſt: *Et Dominus diligebat eum, 2. Sam. 12.* cum paulo antè dictum eſſet de raptu Bethſabææ: *& hoc facinus Davidis* ... *habebat Dominum 2. Sam. 11.* Si enim ex eventu de conjugio judicandum ſit, reſpice ad exempla jam allata, Rachelis, Leæ, Aſeneth, quantum in honorem à Deo ipſo ſint locatæ, & matres totius Eccleſiæ factæ. Adde nuptias Eſther cum Aſsvero, quarum beneficio Deus occulta deſtinatione, populum ſuum præſentaneo eripuit excidio. *lib. Eſth.* Quin etiam Rahab & Ruth in Genealogia Jeſu Chriſti nominatim exprimuntur, *Matth. 1.* licet altera Hierichuntina, *Ioſ. 6.* altera Moabitis eſſet, *Ruth. c. 4.* utraque regiæ ſtirpis autor & procreatrix. Cum igitur conjugia ex diſpari cultu, licet legibus seriò prohiberi debeant, ex lege divina non ſint irrita, ſed & Patribus ſine peccato conceſſa, & à Paulo ob ſpem lucri faciendi, poſt conſummationem, permiſſa, Infidelitas ſive hæreſis non poteſt inter legitimas cauſas divortiorum numerari. Nam etiam, qui conſenſum parentum negligunt, iniquè agunt, & contra leges contrahunt: Et tamen Bellarm *cap. 19.* ... negat inſciis parentibus contractum conjugium eſſe irritũ. Multa enim valent ex poſt facto, quæ ab initio non ſubſiſtunt, ut docent Pontificii, de interdicto Eccleſiæ & feriis, his verſibus:

48. *Multi infideles lucrifacti per conjuges fideles.*

49. *Non eſſe conjugia aeſtimanda eventu.*

50. *Multa tolerari in Rep. quæ ſunt prohibita.*

Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Utrum deſertio locum habeat etiam inter Chriſtianos conjuges.

Sect. 6.

1 *Non videtur conceſſionem D. Pauli ad Chriſtianos extendendam.*
2 *Quinam populi contrarium obſervent.*
3 *Idq; propter identitatem rationis.*
4 *Diu-*

4 Diuturnam desertionem habere annexam suspicionem adulterij *5 Desertorem [illegible]* *6 Praesertim si [illegible]*

1. Redeamus igitur ad causam, ex qua à servitute liberat Paulus [illegible] lem, si ab infideli deseratur, & quod superest considerandum, [illegible] utrum de sola desertione hominis Ethnici sententia Pauli [illegible] odio religionis discidium faciat, an verò extendi possit ad personam [illegible] lem, si temerè & malitiosè innocentem sua ope & auxilio destituat. [illegible]
2. divortiorum ratio odiosa est, non videtur concessio Pauli, [illegible] à regula Christi, ultra personas & causam, in verbis expressam, [illegible] tur enim Paulus de infideli, discedente ex odio religionis, & proinde [illegible] Paulina non videtur comprehendere infidelem ex alia causa, aut [illegible] cunque divortium facientem, *ut disputat Alb. Gent. lib. 6. de nupt. c 14.* C[illegible] constitutione & consuetudine Saxonica, *Beust. de matrim. part. 2. c. 2[illegible]* *nupt. ad fin. Sneiddvv. de nupt. part. 4. n. 37.* ex legibus Ecclesiae Geneve[illegible] *divort pag. 205.* & communiori Theologorum interpretatione, *Luth[illegible]* von Ehsachen. *Melancht. loc. de conjug. de desert. Bez d. loc. Bogenh. de [illegible]* *fin. Brent. in lib. ejusdem arg. q. ult. Wigand. de divort. Menzer. de conjug. [illegible]* *sert.* censetur sub permissione Paulina etiam illa persona contineri, [illegible] deseritur. Ratio enim eadem hic militat, ne persona, temerè ope [illegible]

Desertio separat conjugium etiam inter fideles.

3. tuta, & remedio ustionis privata, sub alieno jugo iniquè detineatur, & [illegible] pa sua contabescat, dum altera in peccato triumphat & luxuria, [illegible] conjugali diffluit. Ita enim solent, qui conjugis odio domo abeunt, [illegible] in nostra Comoedia

Propter identitatem rationis.

> *Dum nos celo affigunt & foco*
> *Impunè interdiu noctuq; liberis lustris ludent,*
> *Alienas permolunt uxores &c.*
> *Fundum alienum arant, incultum familiarem deserunt.*

4. Propterea rectè conjiciunt Beza & Menz. cum diuturna des[illegible] que conspirare tacitum adulterium, ut eò faciliùs divortio lo[illegible] refert, quod desertor professione non sit infidelis, quia, fidem non [illegible] ex verbis, sed ex factis, ut docet idem Apostolus, *ad Tit. c. [illegible]*
5. conceptis verbis ait: *Si quis negligit suos & maximè domesticos [illegible]* *Ethnico sive infideli deterior evasit.* Accedit, quod ad divortium pro[illegible] sit, nisi prius tentatis omnibus, quae vel admonendo, vel suadendo, vel [illegible] desertorem in viam reducere queant, usque adeò, ut ab Ecclesia publicè [illegible] & officii serio admoneri soleat, priusquam innocentiae [illegible]

Desertor fa[illegible] [illegible] est infi[illegible] ele.

6. verò neglexit Ecclesiam, ex sententia Christi, *Matth 18* habendus [illegible] & publicani [illegible] *rit. 2 q 1 c. novit. late Dd. de jud.* & [illegible] Pauli, sine omni violenta interpretatione commodè [illegible]

Sect. 7. Quid sit propriè desertio malitiosa.

1 Duplex genus desertionis constitutum à Salyr. *2 Desertio [illegible]* *3 Qua[illegible] lum conjugij.*

4 [illegible] probabilem involuntariæ deser[illegible] [illegible], tenetur de culpa
5 [illegible] prorsus non excusetur.
6 An mulier deserat virum, si exulem sequi [illegible]et.
7 [illegible] inducitur aut ex culpa mariti, [illegible] ex [illegible] sine culpa.
8 Desertorem non æstimari nisi ex propo[illegible]
9 [illegible] deber[illegible] esse utriusq; fortunæ par[illegible]
10 De [illegible]re civilis servitus pœna aut captivi[illegible] [illegible] nuptias.
11 Quod probabiliter videtur constitutum
12 [illegible] sed tamen, tanquam principiis Iuris ad[illegible]versum refutatur.
13 Deportatio quatenus non tollit liberta[illegible] non tollit conjugii vinculum.
14 Nec captivitas.
15 Exempla laudatarum matronarum, quæ [illegible] nec in ipsa morte deseruerunt.
16 [illegible] [illegible] institutum probatur ex caritate & unione conjugali.
17 Mulier debet omnes amicos postponere viro.
18 Amicorum est in fortuna iniuriis sese non deserere.
19 Fœmina magis tenetur virum, quam vir uxorem sequi.
20 An uxor teneatur virum ex sua culpa in exilium actum sequi.
21 Quod quinam qua ratione affirment.
22 Distinguitur pro negativa.
23 Mulier, qua salvo pudore sequi non potest, impossibilitate excusatur.
24 Quid iuris apud Romanos fuerit & nûc sit apud Saxones.
25 Paulus respicit maximè voluntatem partis discedentis.
26 An Christianus pro desertore habendus, qui non revertatur ad uxorem, monitus ab Ecclesia.
27 Disputatur pro Beza contra Gentilem.
28 Quomodo cogatur uxor expectare virum absentem sine dolo.

SEd hic, ne in desertionis interpretatione fallamur, quid ejus nomine Paulus [illegible]ellectum velit, paucis subiiciendum erit. Salycetus *in l. 2. n. 1. C. de sponsal.* duplex constituit genus desertionis seu absentiæ. *Necessariam* seu *probabilem*, & *vo[illegible]tariam*. Glos*s. in l. fin. verb. appellare. de rest. in integr.* & Dd. *in §. rursus. Inst. de act.* [illegible]us membrum minutius dividunt in quatuor species. Alia enim necessaria est [illegible]ul & probabilis, ut quando Reipubl causa quis abest: Alia probabilis tantû, [illegible] non necessaria, ut quando studiorum gratia: Alia necessaria, sed non proba[illegible], ut quando in exilio, & vago metu: Alia quidem voluntaria, sed sine contu[illegible]a ut quando mercaturæ exercendæ, aut negotii expediendi gratia quis do[illegible]est: Et quia probabilis causa excludit dolum & malitiam, sine qua desertio [illegible]nus locum subire, & divortio causam præbere nequit, sejungimus primùm [illegible] hac contemplatione absentiam, quæ fit ex causa necessaria & probabili, tum [illegible] quæ fit ex consensu mutuo, quia si jus suum communi utriusque saluti, [illegible] gratia maritus abest, concedat uxor, posse eos ab invicem ad tempus absti[illegible] docet Apostolus. *1. Cor. 7.* tum denique, quæ fit ob crimen, nequitiamve uxo[illegible] Nam si occasionem discessui dederit, æqaum non est, ut in malitia sua læte[illegible], ut qui sine dolo, ex justa impatientia, fortasse etiam implacabili pertina[illegible] domo exclusus, solum mutavit, & malitiæ cessit, præter infortunium, etiam [illegible] m[illegible]ltetur, cum culpa suos tantum tenere debeat autores. *l. sancimus. C de* [illegible] *tionem §. nam etsi. de eo, qui cogn. consang. ux.* Sic enim concludit Justin. [illegible] *contigerit. Auth. ut lic. matri. & av.* etiamsi ex antiquo jure vir divortium [illegible] cum uxore, si sine venia abnoctasset, *l. consensu §. vir quoq; C. de repud.* [illegible] ipsi actionem, si domo fuisset ejecta, aut artibus viri eò inducta, ut sine

1. *Duplex genus desertionum.*

2. *Desertio necessaria quadruplex.*

3. *Quæ desertionum species non tollat conjugium.*

4 *Causam desertionis præbens, tenetur de culpa.*

dolo abesse cogeretur, ex quo quidam adulteriũ desertæ uxoris excu[illegible] dere nituntur, *Petr. Rav[illegible]n in Alph[illegible]b.* quia absentia viri videtur [illegible] occasionem aperuisse, *c. si tu ab[illegible] 2[illegible] q 2.* quemadmodum Scytharum [illegible] cum viri in bello jurato contra Medos diutius abessent, servo[illegible] *Herod lib.* [illegible]. & Lacedæmonii, cum in Messeniorum internecionem [illegible] importunis mulierum precibus & exprobrationibus domum rev[illegible] mentum violarent & hostes inultos relinquerent, coacti fuerunt injura[illegible] nes illuc præmittere, qui mulierum cupiditati satisfacerent, eaque pr[illegible] redderent, ex qua commixtione, qui prognati erant, cum parentes, quibus [illegible] derent, non invenirent, conserto agmine in Italiam se receperunt & L[illegible]

5. monium condiderunt Tarentum. *Horat lib 3. Od. 5. Iustin. lib. 3.* Quidam e[illegible] negant viro accusationem mulieris adulteræ, quoad amissionem dotis, s[illegible] sævitiam mariti fugiens in adulterium inciderit. *Anchar. cons. 408. Ioan[illegible] rubr de donat. inter vir. & uxor. §. 20. & 64. & in rep. c. per vestras. not[illegible]b.* [illegible] Non hoc dico, quod vel adulteria mulierum ex absentia maritorum, vel [illegible] tiones virorum, ob morositatem uxorum, impunè dimitti, & extra [illegible] debeant, quia mala nullius causæ impulsu aggredienda sunt. *c. sign[illegible] vort.* Sed ei, qui occasionem malo dedit probabilem, suam malitiam em[illegible] to esse non convenit, & quæ divortium ob desertionem petit, cogitur test[illegible] innocentiæ vitæ & morum Judici prius offerre. *Beust. part. 2. matr. c* [illegible].

6. *An mulier cogatur virũ sequi exulẽ.* De absentia necessaria, sed non probabili, dubitatur, utrum [illegible] culpa absit, nec tamen volens deserat uxorem, Mulier, si repetatur à [illegible], [illegible] teneatur, aut, si sequi detrectet, maritus desertus & à jugo conjugali liber [illegible] ri debeat. Culpa ob quam mittitur in exilium maritus, aut perpet[illegible] fuit [illegible] rito, aut eidem imputata, cum culpa vel non esset, vel injuria & fals[illegible] fugienti, quemadmodum vitandæ Tyrannidis, aut furoris popularis gra[illegible]

7. *Aliq[illegible] sua culpa, aliq innocenter mittuntur in exilium.* in voluntarium abeunt exilium. Sic Alcibiades, ut primum accusari [illegible] pulum, Miltiadis, Phocionis, Socratis & optimorum quorumque [illegible] centia edoctus, quam periculosum opus aleæ subeat, qui subeat j[illegible] *cum fugere liceat*, dixit, *non esse experiundam litem. Plut. in Alcib* Sic Co[illegible] vidia magis, quam culpæ onere pressus, de cognatorum consilio, fur[illegible] diæ populari cessit, *Plut. in Coriol. Liv lib 2.* & quo[illegible] præterea aggreg[illegible] *benef. cap. 17.* Quin etiam amore religionis plurimi transmutant domi[illegible] transmutare coguntur & hoc casu conjugium non dirimitur [illegible] tandi periculi grat[illegible]a fugere coacta pro desertrice non habenda, qu[illegible]

8. *Desertor a[illegible] stima[illegible] ex voluntate.* nec animo deserendi abest. Sicut enim Emansionis causas semper e[illegible] vult JCtus *l. 4. de re mil. cur & ubi fuerit, & quid egerit. Quin etiam* [illegible] *fectioni veniam dat*. Ita absentiæ causæ diligenter ponderandæ qu[illegible] sertor est, qui nulla necessitate foras detinetur, nec ex probab[illegible] aut peregrinatur, sed sola voluntate sua & animo deliberato [illegible] modis & molestiis conjugalibus se subducit. Qui[illegible] in militia abe[illegible] gotiorum suorum gratia per mare, aut peregrinas regiones ite[illegible]

... piratis, aut latronibus, in captivitatem abducitur, vel venditur, sua captivitate mulierem à vinculo non liberat, quia desertor non est, & nihil fidei conjugali ... quæ hinc exurgit, arctissimæ, tam consonum est, quam bonæ simul ... malæ fortunæ ex æquo utrumque participem esse. *l. si cum dotem. 22. §. si ma-* 9.
... *ut matrimon.* Tum demum enim charitas efflorescit, & experiundum ... orsum mulier facta sit in adjutorium, quãdo fortunæ iniquitas omnia alia ... adjumenta.

Conjuges utriusq. fortunæ participes.

Sed tamen in jure civili aliter cautum est, ubi captivitate solvitur matrimo- 10.
... sive quis in potestatem hostium venerit, sive servus pœnæ factus fuerit, *l.* ... *vort. l. sed si mors. 12. §. 1. de don. inter vir. & uxor. l. res uxoris. 24. C. Eod. l. 5. de bon.* ... *at.* cujus rationem reddunt, juri civili admodum, ut videtur, verisimilem, ... servitus comparatur morti, *l. cum hic status. § si donat. inter vir. & uxor. l. inter-* 11.
... *in fin. de cond. & demonstr. l. servitutem. 209. de R. I.* Societas autem quælibet ... dissolvitur, licet contracta sit in perpetuum. *l. 1. l. 4. §. 1. l. 52. §. 9. l. 26. §. ult.* ... *ne. 6. §. 9. pro socio.* Ideoque quamvis maneat in domo mariti uxor, & cum matrimonium cum captivo continuatum, tamen illud durare lex non sinit. ... *12. §. sed captivi uxor. de capt. & postlim.* Nescio tamen si hæc ratio, ab An... Fabro assignata, *Iurispr. Pap. t. 9. princ. 2. Illat. 15.* ipsius juris civilis principiis sit ... tanea. Nam servitus à solo jure humano introducta est, secundum jus ci... m naturâ omnes simus liberi. *l. 5. §. 1. de stat. hom. l. quod attinet. de R. Nov. 89.* ... *mod. nat. eff. leg. c. 3. §. Et sicut.* Jus verò humanum non potest jus naturale, ex 12
... matrimonia, *§. jus naturale. Inst. de jur. nat. gent. l. 1. §. jus naturale. de just. & jur.* & cognationes prodeunt, abrogare aut tollere, nedum divinum, ex quo depen... indissolubilitas vinculi. Alias nec naturales parentes & cognatos haberent ... *hos accus. §. pen. de accus.* quia civiles nullos habent. *Scip. Gent. 3. de donat. inter vir. & uxor c. 8. per l. uxores. de divort. & repud.* Minus verò urget hæc dispositio, ... m servos pœnæ sustulit Justin. *Nov. 22. de nupt. c. 8. § quod tamen prius.* & ... ctrina Ecclesiæ servitus prorsus desiit inter Christianos, *Bart. in l. hostes de* ... *in l. ab hostibus. col. 2. C. de captiv.* & Covarr. *in rel. c. peccatum. §. 11. n. 6. de* ... *n 6.* ne apud Turcas quidem, aut Sarracenos justam esse Christianorum ser... tem, disputat, de qua re videbimus infra, sed de piratarum, latronum, aut in... m hostium captivitate, *in tract. de bell.* ostendimus, quod servitutem ve- 13.
... inducere non possint, nec redituris opus sit fictione legis Corneliæ & ... minu. Ubi igitur servitus non tollit libertatem, nec inducit capitis dimi... nem, matrimonium solvere non potest, etiam ex juris civilis ratione, quia ... tio etiamsi civitatem auferat & deportatum in peregrinitatem redigat, ... *1. § sed si per pœnam. de in jus voc. l. 1. C. de hær. inst. l. ult. de var. & extr. cogn.* ... *min.* tamen, quia libertatem non aufert, nec deportatum inter mor... quoad bona, quæ deportatione amittit, constituit, *l. verum est. 63. §. ult.* ... *§ pr. de bon poss. contr. tab. l. si necem. 4. §. si deportatus. de bon. libert. l. Gallus.* ... *si tantum. de libert. & postlib.* matrimonium non dissolvit, si parti superstiti.

De jure civili servitus solvit nuptias.

Cujus ratio subjicitur.

Et improbatur.

De ... non solvit matrimonium.

perstiti, placeat in fœdere man[illegible] l. [illegible] C de repud. l. res uxoris. 24. C. de don. [illegible] & uxor. l. sed si mors. 1 [illegible] §. [illegible] ff. Eod l. de bon. dam.

14. Nec captivitas. Captivitas igitur aut exilium injustum, præter viri culpam impe[illegible] tollit matrimonium, quoniam, quod in definitione Modestini positum est, *Consortium omnis vitæ*, Conn. *lib. 8. c. 4. n. 1.* sic interpretatur, quasi omnis [illegible] participes & consortes fieri debeant conjuges. Si enim Indicæ mulieres [illegible] ctarunt communem rogum cum viris, sed vivæ cum mortuis con[illegible] *lib. 2. c. 6. Ælian. lib. 7. var. c. 18.* qua specie per[illegible]diæ & desertionis [illegible]

15. Exempla mulierum, quæ viros ad mortē comitatæ sunt. nostratium viros suos sequi in exilium? Alcestis Admeti Thessaliæ Re[illegible] cum ex Apollinis oraculo certior facta esset, marito instare peri[illegible] cui eripi non posset, nisi morte alicujus ex amicis, nec inveniretur, qui [illegible] subiret, se tanquam alterum Ipsum, pro salute mariti devovit *Eurip.* [illegible] *venal. Sat. 6.* Arria seipsam gladio transverberavit, cum maritu[illegible] de [illegible] tari videret. *Plin. lib. 3. Ep. ad Nepot.* Panthei Laced. uxor ultimum [illegible] cum marito eandem operam prius post longum exilium præstitisset. *[illegible] Cleom.* & Portia, cum certior fieret de morte Bruti &

Subducta sibi quæreret arma dolor
Nondum scitis ait, mortem non posse negari,
Credideram satis hoc vos docuisse patrem.
Dixit & ardentes avido bibit ore favillas. *Mart.* ne fato mariti [illegible]

superesset. Nec incerto periculo se objecit Hypermestra, cum Lin[illegible] [illegible] paratam à socero Danao cædem fuga prævertere doceret,

Me inquiens, pater sævis oneretur catenis,
Quod viro Clemens misero peperci,
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget. *apud Horat. lib. 3. Od. 11.*

& apud Ovid. in Heroin. de fato & precio fidei suæ sic augurans:

Et sepeli lachrymis perfusa fidelibus ossa
Sculptaq; sint titulo nostra sepulchra brevi:
Exul Hypermestra pretium pietatis iniquum
Quam mortem fratri depulit ipsa tulit.

16 Fausta Constantini Imper. uxor. venientem in Gallias patrem [illegible]num, & insidias Constantino clanculum locantem ad maritum de[illegible] patri maritum prætulit ut ait Pompon. Læt. *in Dioclet. ad fin.* [illegible] Christiana, exigit fides conjugalis, exigit commune periculum & [illegible] quod eo momento, quo unione divina in unum corpus coaluerunt, [illegible] runt, ut scilicet par fortuna maneat utrumque & separatim neutr[illegible] ruinæ. Cum Darius Intaphernem, unum ex septem optimatibus, [illegible] milia in carcerem conjecisset, propterea quod satellitibus re[illegible] qui [illegible] biculo regis arcuerāt, nares & aures præcidisset, mox verò pre[illegible] litus, huic non tantum abeundi sed & abducen[illegible] secum, q[illegible] copiam fecisset, patrem præ reliquis omnibus adeoque ipso [illegible]

tique Dario, cur virum & liberos patri postposuisset, respondit: *Virum & liberos recipere mihi datur, patrem non item. Herod. lib. 3.* Propius verò ad præcepti divini sententiam, *Gen. 2. & Matth. 19.* accessit affectus & amor mulierum Weinsbergensium in Svevia, quæ cum jus eis à Conrado III. Imp. obtinuissent optionem & facultatem, tantum ex imminente pernicie secum eripiendi, quantum tergo gestare singulæ possent, relictis parentibus & liberis adeoque pretiosâ quacunque supellectile, viros sibi imposuerunt, & calamitati oppidi subduxerunt. *Krantz lib. 3. Polit. c. 2. Car. & Peuc. lib. 4.* Memorabile est & illud, quod de Minyarum uxoribus refert Valer. Max. *lib. 4. cap. 6. Illæ cum maritis à Spartanis in carcerem conjectis, postridiano spectaculo destinarentur, impetrato à custodibus aditu, carcerem ingressæ, commutata cum maritis veste, salvum iis abitum præbuerunt, & seipsis obsides stiterunt,* quâ arte Cabadem quoque Persarum regem liberavit uxor, sed non sine specie lenocinii, dum Rex eam sivit sciens præfecto carceris misceri, ut liberius ad virum accedendi potestatem perverso servitio sibi emeret. *Cedren. in Zen. Imp.* Sicut enim Paulus conjuges hortatur ad mutuum amorem, quia nemo carnem suam unquam odio habuit, *ad Ephes. 5.* ita nemo facilè alium prius eripuit periculo, quam seipsum, & proinde relictis rebus omnibus mulier tenetur virum sequi, ne contra divinum mandatum, & fidem ab initio datam, sua culpa unam carnem dividat in duas. Hypsicratia uxor Mithridatis, nullis delitiis detineri potuit, quin virum exulem sequeretur. *Valer. lib. 4. cap. 6.* Filia Leonidæ Spartani, etiamsi patri, relicto Cleombroto marito, ab initio se comitem dedisset, Tegæum usque: mox tamen, ubi ad se rediit, & in memoriam sibi revocavit fidem mariti, mutata sententia, ad exulem maritum rediit. *Plut. in Agid. n. 5.* Uxor Craugasii, Nobilis viri in Armenia, non potuit à Sapore Persarum rege vel vi, vel præmiis induci, ut in Persiam se abduci pateretur, nisi & virum Rex accersiri juberet, quo impetrato, nihil causæ sibi superesse putabat, cur non illuc ire deberet, quo à marito comite duceretur. *Ammi. Marcell. lib. 10.* Tescha soror Dionysii accusata à fratre, quod conscia esset fugæ mariti sui, Polyxeni: *Adeone,* inquit, *me vilem abjectique animi fœminam putas, ut si sensissem illum moliri fugam, non me illi navigationis & omnium fortunarum comitem addituram fuerim. Erasm. in Apophth.* *Amicus* enim *certus in re incerta cernitur,* ait Mimus, & prima amicitiæ lex est, Mala juxta & bona communia & indivisa habere, quo argumento demonstrat Arist. inter cætera: 8. *Eth. c. 6. & 9. Eth. c. 10.* Amicitiam non ferre multos vel corrivales, vel competitores. Amicus enim amici bona & mala fortuna afficitur, perinde ac sua. Qui plures habet amicos, pluribus simul compati tenetur, quod & molestum est, & fortassè impossibile, quia quo momento huic condolendum, eodem illi congratulandum esset. Simul autem seriò lætari & dolere non licet. Usque adeò vel ex generali amicitiæ lege ad mutuas operas obligantur sibi conjuges: sed plus tamen viro debet mulier, quam vir mulieri ex lege amicitiæ inæqualis, quam secũdum excellentiam vocat Arist. *8. Eth. c. 7. 11. & 13.* & præterea, quia vir est caput mulieris, *c. fœmina. 30. q. 5. c. quæcunq; dist. 20.* & uxor in viri domum deducitur, non vir in domum uxoris. *l. penult. de don. inter vir. & uxor. l. cum in te. C. Eod. l. 5. de rit. nupt.*

17. (margin, beside "Minyarum uxoribus")

18. (margin, beside "omnium fortunarum comitem")

19. (margin, beside "Simul autem seriò lætari")

Fœmina magis tenetur virũ, quàm vir uxorem sequi.

Propterea enim mulier tenetur ſequi domicilium mariti, *c. unaquæq; 13. q. 2.* niſi
is temerè vagetur, non autem maritus uxorem, etiamſi pactum intervenerit, à
marito conſenſum & firmatum, de non mutando loco habitationis, quia pactũ
illud vergit contra bonos mores & reverentiam maritalem, *l. pen. de jurid. l. exige-
re. de judicus. l. mulieres. C. de dignit. lib. 12.* & modus legato adjectus, ut legatarius
in eadem civitate perpetuò moretur, regulariter rejicitur, *l. Titio §. 2. de cond. & de-
monſtr.* quia ſpecies ſervitutis eo inducitur, *d. l. Titio, & Dd. ibi & in l. 2. de lib. exhib.
Rom. ſingul. 629.* ut uno ore & iisdem ferè verbis demonſtrant, Covarr. *part.
2. Matr. cap. 7. num. 6.* Beuſt *de matr. part. 2. c. 32.* Heig. *part. 2. q. 14. n. 9.* Sneidevv. *de
nupt. part. 4. n. 47.*

20. *An uxor teneat r bannitum virũ ex culpa sua sequi.*
Nec ea res patitur difficultatem, ſi ex juſta cauſa locum mutet maritus, aut
ſine ſua culpa in immeritum incidat exilium. Tenetur enim uxor ſequi. Alias de-
ſertionis accuſabitur, ex lege Apoſtoli, nec alligata manebit perſona deſerta per-
vicaciæ deſerentis: Sed ſi bannitus ſit maritus, & cum infamia in exilium ob ſce-
leris atrocitatem ſecluſus. An tum quoque mulier tenetur viro ſeſe reddere, ut
cenſent Danæ. *Eth. Chriſt. lib. 2. c. 14.* Beza *de divort.* Zanch. *de matrim. t. de divort.*
ex eo, quod conjugii conditio non aliter ferat, quam ut mutuæ ſint miſeriæ utri-
usque? Conjugium certè interdicto ignis & aquæ, quod in locum veteris depor-
tationis ſucceſſit, *l. 1. C. de hær. inſt.* ſeu relegatione non ſolvitur, *§. quod autem prius.
§ deportatio. Auth. de nupt. l. 1. C. de repud. l. 24. C. de donat. inter vir. & uxor. l. 13 § 1. ff.
Eod. l. 5. de bon. damn. c. 2. de divort.* & æquum eſt, ut mulier viro hoc quoque in ca-
ſu non deſit, ſi is poſt ſupplicium deſtiterit à ſcelere, & ad frugem ſe recipiat, uti
prolixè diſputat Sarcer. *lib de conjug. part. 4.* & Luther. *comm. in Gen. c. 4.* exemplo
21. uxoris Caini demonſtrat, de quo teſtatur etiam Joſeph. *1. Antiq.* quod cum uxo-
re ſua multas emenſus regiones, oppidum Nod condiderit. *Adde Luther part. 2. de
cauſ. Matrim. Philipp in loc. de conjug.* Afferunt ad hujus rei probationem etiam ver-
ba domini jubentis ſervum venundare omnia, & inter omnia ipſam etiam uxo-
rem. *Matth c. 18.* Cæterum ſi mulier detrectet ad virum redire, quod infami cri-
mini ſe nolit miſcere, vel quod peregrinari ſalvo pudore non queat, vel quod
rem familiarem in præjudicium liberorum prodigere vereatur, cogendam non
eſſe, cenſent Joh. Saiſon. *ad conſuet. Turon. t. de ſucceß. feud. art. 9.* Heig. *d. q. 14. n. 21.*
Hemming. *de conjug.* quia mulier, puniri non debet ob delictum mariti, niſi in
atrociſſimis. Puniretur autem, perinde, ut vir, ſi unâ cum viro invita ejiceretur in
22. *Distinguitur pro negativa.* exilium. Nec refert, quod peccatum alterutrius propter unionem redundet in al-
terum, quia ſic ſatis punitur mulier, ſi marito ſuo cogatur carere præter meritũ,
& viduam vitam, marito ſuperſtite, exordiri, *durißima oblivione matrimonii, ut ait
Tertull. ad uxor. de viduis Africanæ Cereris.* Nec deſertionem accuſare habet mari-
tus, quam ipſe ſua culpa ſibi attraxit. *l. ſi mulier. 21. in pr. Quod met. conſ. l. ſi fidejuſ-
ſor. 7. §. ſi neceſſaria in fin l. 2. §. ſi quis tamen. Si quis caut. in jud ſiſt.* Quin etiam deſer-
23. tio non eſt, niſi ex temeraria voluntate, ſine cauſa probabili, & quæ ſine incom-
modo, & dignitate ſua ſalva, ſequi non poteſt, neceſſitate ipſa excuſatur, quia
non poteſt, qui ſalvis rebus & dignitate ſua non poteſt. *l. eius. 16. hæc demum. 31. de
op. lib.*

op.lib.l.nepos.125. de V.S.l.2 si quis caut.l.si cum dies.§. sed si in aliq. de rec.arb. Subest ait Sen.4 *de ben.c.pen.tacita exceptio: Si potero, si debebo. Vadimonium promittimus, tamen deseritur: Non in omnes datur actio: deserentem vis major excusat.* Apud Romanos deportatio non solvebat quidem jus connubiorum, sed is nexus dependebat à sola voluntate ejus, qui deportatus non erat. *l.si quis sic stipuletur.56. sol. matrim. l.1. C. de repud.* cujus rationem ex interdicto aquæ & ignis talem reddit Anton. Fab.*r.9.de nupt. princ.2. illat.14.* ut ex communione rerum, vitæ necessariarum sublata, statim intelligatur communio vitæ dissoluta, nisi placeat conjugibus affectionem ultra, quam lex juberet, extendere. Constitutio Elector. Saxon. *part. 4.const.19* non facit mentionem, nisi unius casus, quo cogenda sit uxor sequi virum exulem scilicet quando adulter, cui imminebat pœna capitalis, donatus sit precibus uxoris: Heig. *d.q.14.n.ult.* & ita exceptio in uno, firmare videtur regulá in reliquis. *l.si qui certa.in pr.de jur.immun.l.quæsitum.12.§ Idem respondit. Ibi denique Neratius, de instruct.& instrum.* 24.

Per desertionem igitur non accipit Paulus quamvis absentiam, sed affectatam & malitiosam, quando ait, qui *Nolit cohabitare.* Ad solam enim voluntatem discedentis, refert causam discessus. Sed & brevi reversa uxor, divortisse non videtur. *l.3.de divort.l.48.de R.I.* Qua de causa desertionem non aliter accipit Beza, *de divort. pag.188.* quam si individua vitæ consuetudo penitus sit abrupta, quod vehementer probat Alber.Gent.*de nupt 6.cap.14.* & inde pergit destruere ipsius Bezæ de desertione dogmata & definitiones. Desertum enim negat virum, qué uxor sequi recusat: desertorem negat, qui monitus ab Ecclesia non redit, quia penitus non abrumpitur matrimonium, & potest uxor cras sequi, potest cõjunx cras redire. Sed & altera conditio desit, quia desertrix pars non est infidelis. De infidelitate supra diximus, quod, qui uxorem & liberos destituat, deterior sit Infideli: Esto, magna sit differentia, inter Turcam, & Papistam, *ex Bez.Epist.4.& 10. Calvin.Epist.103.* multoque magis inter Infidelem & contumacem fidelem. Nam quia Paulus dicit, *Desertorem domus suæ abnegasse fidem,* & fides æstimanda est non tam ex verbis & professione, quam factis ipsis & vita, id sufficit, ut desertor Ecclesiæ sit loco infidelis, præcipuè quando detrectavit totius Ecclesiæ admonitionem. Nec illud admittendum, quod ex interpretatione gratuita Pontificiorum recoquit Gentilis, Infidelitatem sc. supervenientem non esse satis ad dissolvendũ matrimonium in fidelitate contractum, quia Pauli generalis locutio, & ratio adjecta prorsus & hunc casum comprehendit. Adest igitur infidelitas in desertione: adest & totalis matrimonii abruptio, quam æstimamus ex refractaria abnutione. Nam sicut affectione coeunt matrimonia. *l.4.de concub. Nov.22. 74.117.c. matrimonium 27.q.2.* ita ex affectionis mutatione conjectura capitur, de contraria, sed injusta dissolutione. Potest quidem, qui discessit, redire potest etiam infidelis repetere fidelem & redire ad amicam voluntatem cohabitandi, imò potest fidem ipsam suscipere: Et tamen ex malitiosa discessione judicat Apostolus matrimonium ruptum esse. Potest, qui divortium fecit, seriò pœnitere, & uxorem reductam cupere, ut timet Moses *Deut.24.* Interim, si adsit animus constituendi

51. Paulus respicit voluntatẽ discedentis.

25. An monitus ab Eccles. si non redeat, sit desertor.

27. Pro Beza contra Gentilẽ.

28. *Quam diu cogatur uxor expectare virum absentē.* perpetuam dissensionem, is sufficit Celso, quò divortium ritè factum censeat *l. 2. & 3. de divort.* Animum verò ex evidentibus conjecturis & signis prudenter æstimandum esse, rectè monet ipse Beza, priusquam ad irreparabile divortium deveniatur. Quod post hæc addit Gentil addi à Beza causam novam divortii à Paulo alienam, quando sc. qui decennium abest, & post diligentem indagationem nullibi reperitur, mortuus judicatur, & relictæ parti datur jus novarum nuptiarum. *Bez de divort. pag. 212.* In eo nihil neque à Pauli sententia, neq; à Canonum & Legum præscriptis, diversum constituit Ecclesia Genevensis, de cujus legibus is potius, quam sua ipsius sententia agit. Nam virum absentem cogebatur uxor expectare de jure ff. quinquennium *l. uxor. C. de repud.* de jure novissimo decennium *l uxor. de divort.* de jure C. quadriennium, *l. uxor. C. de repud.* de jure novissimo decennium, *§ novimus Auth. de nupt.* aut etiam amplius, *§. quod autem a nobis. Auth. ut licet matrim. & aviæ.* nisi interim constet de morte viri, quod etiam in Canones receptum est, *c. in præsentia de sponsal. ubi latè Panorm. c. Dominus. de sec. nupt.* & usu obtinet in Ecclesiis nostris, ut post diuturnam absentiam, quando de vita absentis verisimiliter nihil sperari potest amplius, jus novarum nuptiarum personæ relictæ indulgeatur, *Sneidevv. de nupt. part. 2. n. 46.* non quia desertione solutum matrimonium, sed quia probabili morte finitum judicatur. Nihil igitur à Juribus hisce & consuetudinibus statuitur juri divino contrarium, quia Paulus loquitur de dissolutione matrimonii per desertionem: hîc indulgetur jus nuptiarum novarum post finitionem per mortem. Mortem autem quomodo vel ex sufficientibus testimoniis probemus, vel ex violentis indiciis præsumamus, videre est *in c. quoniam frequenter. § si autem. Ut lit. non cont. ubi gl. in verb. præsumatur & Abb. in d. c. in præsent. de spons.*

Sect. 8. Utrum præter adulterium & desertionem vel Ecclesiæ vel Reipub. liceat alias divortiorum causas fingere, & primum, De impotentia & sterilitate.

1 Quam varias causas Iudæi & Romani, nec non Pontifices addiderint.
2 Discrimen inter impedimenta nuptiarum & causas divortiorum.
3 Sola sterilitas non solvit coniugium.
4 Qui ob sterilitatem ablegant uxores, magis inservire libidini, quam studere propagationi sobolis.
5 Cessante uno fine matrimonij, non cessare vinculum conjugij, dum stringitur nexu aliarum causarum
6 De Davidis postremis nuptiis, an fuerint, propter sterilitatem damnanda
7 Confirmatur exemplo Abraha & Sara.
8 Nec non Zacharia & Helkana.
9 Iacobi & Rahelis.
10 Fæcunditatem expectādam à manu Dei à qua sterilis quoq; redditur uterus.
11 Sterilitas mulieris ut plurimum incerta & ob causam incertam conjugium non diremitur.
12 Sterilitas sæpe recipit curationem.
13 Multa mulieres post diuturnam sterilitatem conceperunt utero.
14 Alia mulieres steriles sunt absolutè, alia in comparatione ad virum
15 Signa sterilitatis ut plurimum esse incerta & fallacia.
16 Quorum pleraq; ex Hippocr. Galen. & Avic. examinantur.
17 De impotentia evidenti aliter res distinguitur.
18 Impotentia varias esse species.
19 De incantatione Magica.

20 An

NOn modò Judæi fœditatem, propter quam licebat iis ex concessione Mosis à se invicem divertere. *Deut. 24.* largè interpretati sunt, *Ioseph. 4. Antiq. c. 6.* sed etiam tam Imperatores, quam Pontifices, & nostræ quoque Ecclesiæ multas variasque divortiorum causas, præter adulterium & desertionem, introduxerunt, *ut videre est in l. consensu C. de repud. §. quia vero. Auth. ut lic. matrim. & ar. Leon. nov. 212. tot. t. de divort de conjug. lepros. Lombard. 4. sent. à dist. 34. ad dist. 43. & ibi Comment.* Distinguimus autem inter Impedimenta, quæ propriè non dirimunt conjugium, sed prohibent, ne ab initio coalescere potuerit, & inter causas divortiorum, quæ legitimè contractum, & optimo jure validum dissolvunt. Si enim ex errore, in substantiam ipsam conjugii penetrante, contrahatur matrimonium, eo defecto, non tam dirimitur, quod ab initio nullum fuit, quam vitiatum & nullum fuisse ostenditur. Idem judicium ferendum de impotentia coeundi & incurabili sterilitate.

1. *Variæ causæ adductæ.*

2. *Distinguitur inter impedimenta nuptiarum & causas divortiorum.*

Sola sterilitas, si adsit absque impotentia, licet primum nuptiarum finem eludat, adeoque conjugium sine spe prolis susceptum nullum facere videatur: *c. 2. de frig. l. nuper. C. de natur. liber.* tamen nec conjugium, si præcedat, impedire, nec si sequatur, contractum dissolvere potest: & qui uxores sub prætextu sterilitatis dimiserunt magis libidini suæ morem gerere voluerunt, quam quod propagationem familiæ seriò spectaverint, ut exemplo disputatur *apud Sen. lib. 2. contr. 13* nisi Spurium Carbilium excipias, qui, si Gellio credimus *lib. 17. c. 21.* uxorem, cum qua sibi optimè conveniebat, coactus dimisit, quod apud Censores jurasset, *se uxorem quærendæ sobolis gratia habiturum*: nec non Anaxandriden regẽ Spartanorum, qui maluit uxori sterili, quam ob sterilitatem jussus erat repudiare, secundam superinducere, quam ex causa tam futili immerentem dimittere. *Herod. lib. 5.* Sylla enim licet Cæliæ nuntium remitteret, quod alvo esset conclusa: fingere tamen causam magis videbatur, quam quod ita se res haberet: *Plut. in Syll.* ut & Nero Imp. qui cum Octaviæ consuetudinem priorem odisse inciperet, mox etiam à thoro separatæ uxoria ornamenta debere sufficere diceret, tandem eam ex causa sterilitatis prorsus dimisit. *Sueton. in Ner. c. 35.* Basilius Muscovitarum princeps Salomon, quam ex mille quingentis virginibus unam elegerat, invento sterilitatis prætextu, in monasterium detrusit, *Sigism. Baro in hist. Musc.* Griffina Roscislai Russorum ducis, ut refert *Dlugossus*, filia, accusata viri sui Lesci Siradiensis frigiditate, divortium petiit. *Crom. lib. 9. hist. Polon.* Tartari verò ne quidem

3. *Sterilitas nõ solvit conjugium.*

4.

pro uxoribus habent, quæ non pepererunt, *Pantal. in præscript. Tart.* & Solon ex sterili matrimonio robustum juvenem extrahi voluit, ne in sinu vetulæ pinguescens, sua culpa familiam contabescere sineret. *Plut. in Sol.* Galen. *5. A. b. comm. 59.* de generali consuetudine testatur. *Sæpius*, inquit, *ut permaneat genus alicujus sacerdotis vel regis, student civitates, ut prolem habeant, mares, seu fœminas, in quibus vel solum genus consistat. Atq; ita ubi mulieres non concipiunt, quæritur utrius causa hoc accidat, ut facto divortio mulieres concipiant.*

5. Ut autem pleraque alia, ita & hoc minus rectè circa nuptias statutum fuit à Solone, quia non unus conjugii finis est, sed plures, ut supra docuimus, & cessante una causa, dum viget altera, non cessat dispositio. *§. affinitatis. de nupt.* Quod si spem sobolis explorata aliqua præscindat sterilitas, adjutorio nihilominus opus est & remedio ustionis, & ut ait Thom. *4 sent. dist. 34. q. 2.* si non contrahitur matrimonium in *officium naturæ*, contrahitur in *remedium concupiscentiæ*. Augustin. *de bon. conjug. c. 15* scientibus licet conjugibus se non habituros liberos, separationem denegat, quia, ut *cap. 7.* dixerat, *Tantum valet vinculum sociale, ut licet causa procreandi colligetur, tamen ob ejus defectum nequeant separari c. tantum. 32. q. 7. c. matrim. 27. q. 2.* Exemplum à Davide capere licet, qui licet præ senio rigeret, & vestium tegumentis incalescere amplius non posset, Abisag tamen Sunamitidem de consilio procerum suorum in ultimam duxit uxorem, non quidem, ut prolem ex ea tolleret, quam nunquam cognovit, sed ut interdiu officia familiaria sibi præstaret, & noctu juvenili calore exuccum & exangue corpus foveret. *1 Reg. c. 1.* Hoc est, quod nuptias in quibusdam appellet, *humanitatis solatium* Augustinus. *c. nuptiarum 27. q. 1. ut ibi explicat gl. in verb. in quibusdam.* Nec video, quo argumento nuptiæ hæ Davidis Colophoniæ tantopere sint improbandæ, cum non ex lascivia quadam, nec fallaci consilio, sed ut novum sibi pararet adjutoriū, ad eas nuptias sepassus fuerit reduci. Alioquin enim senes juvenibus aut vetulas senibus conjungi semper illicitum esset, *contra l. sancimus 27. C. de nupt.* & primævo conjugii fini contrarium, de qua re prolixius & distinctius egimus supra. *c. 2.*

6. *De Davidis postremis nuptiis.*

Imò si sterilitas solveret matrimonium, cur Abraham non dimisit potius Saram, quàm Agar ipsi superinduceret? Sterilitatem enim suam confitetur Sara, *Gen. c. 16.* quando ait. *Ecce nunc privavit me Dominus generatione: ingredere nunc ad ancillam meam, si forte suscipiam filios ex ea,* & *Gen. 18.* cum filium sibi promitti, post ostium sermones hospitis sublegens, audivisset, risit intra se: *Postquam consenui, erit mihi juventus: & Dominus meus senex est.* Quin etiam jam ipsi defecerat, sine cujus affluxu naturaliter mulieres non concipiunt: nec tamen de ea repudianda unquam consilium cepit Abraham, magis, quam Zacharias, qui & ipse amicè vivebat cum Elisabetha, quantumvis sterili, usque ad eam ætatem, quæ liberis ferendis non esset amplius idonea, *Luc. c. 1.* aut Helkana, qui Annam nihilo remissius quam Phenennam dilexit, licet per naturam sterilis esset, & non nisi singulari voto Samuelem, hinc denominatum, à Deo exorasset. *1. Sam. c. 1.* Si ob sterilitatem fas fuisset uxorem dimittere, nulli prius id facere debuissent, quam Patriarchæ & ejus ævi homines, quibus propagatio generis humani, & præcipuè Ecclesiæ, cer-

7. *De sterili conjugio Saræ.*

8. *Zachar. & Elisab.*

Helkan. & Ann.

sit,certo populo alligatæ, solis incumbebat. Nec tamen vel horum quisquam 9.
cum infæcundis uxoribus,vel Jacob cum Rahele,quam Dominus certo consilio *Iacob & Rachel.*
sterilem reliquerat præ Lea, *Gen. 29. & 30.* divortium vel facere jussus est à Deo,
vel privato consilio fecit,sed confisi sunt in misericordia divina, ad quam Jacob,
stomachose nimis liberos efflagitantem Rachelem remittit, *Gen. c. 30.* & sua pie-
tate Anna ipsa confugit,cum ad sedandam æmulationem Phenennæ, nihil ha-
beret reliquum.

Fæcunditatem enim ponit Psalmista,inter notas divinæ benedictionis, *Psal.* 10.
128.& Psal.127. ait: *Liberos esse donum Dei & ventrem mulieris fæcundari desuper.* Item *Fæcunditatē dari desuper.*
Psal.113. Deus est,qui sterilem facit habitare in domo, ut læta densa prolis mater evadat.
Paraphrastes Hierosolym. *super c. 30. Gen.* tres claves scribit Dominum sibi reti-
nuisse in sua manu: Clavem pluviæ. *Deut. 28.* Cibationis, *Psal. 144.* sepulcri, *Ezech.* 11.
c. 37. & sterilitatis. *d. c. 30. Gen* prolixiusque demonstrat Perer. *in Gen. c. 16. v. 2. c. 30.*
v. 2. Deum sæpe occulto consilio & concludere uterum & aperire. *Gen. 16. 20.* &c.
cujus vivum exemplum prostat in Sunamitide, hospite Elisæi. *2. Reg. 4.* Qui scis
igitur, quo tempore lectum tuum fæcundaturus sit Dominus? aut cur ejiceres il-
lam, de cujus fæcunditate, non prius desperare posses, quam Deum scires desiisse
esse omnipotentem, nec velle causis secundis amplius cooperari? præsertim cum
nec incurabilis naturaliter sit sterilitas, nisi oriatur ex impotentia aliqua notoria.
Seminis enim & sanguinis, quoad qualitatem & quantitatem, vitium, uteri in- 12.
temperies, aut alia præter naturalis dispositio; unde Hipp. sterilitatem mulierum
accersit *5. Aphor. & 1. de nat. hum.* & Aristot. *2. de gen. anim. c. 2.* adeò naturam non
evertit, ut arte & cum tempore corrigi non possit. Quoties enim multas mulie-
res decennium, atque etiam diutius in eodem versari matrimonio videmus sine 13.
prole, quibus, quò minimè sperassent tempore, novi partus, quasi divinitùs dati
fuerunt? quemadmodum aqua Nilotica quarũdam viscera longa sterilitate præ-
clusa, ad conceptum relaxari testantur Sen. *3. nat. q. c. 25.* & Plin. *lib 7. c. 3.* Boleslao
III. Ethnarchæ Polon. uxor Adelheidis Henrici IV. Imp. filia, post decennii ste-
rilitatem peperit adhuc quinque filios & filiam unam. *Cromer. lib. 6.* Salome Ga-
brielis Basilii Magni Moschorum ducis uxor, post annum 21. adhuc enixa est
Georgium filium, plures fortè enixura, nisi in cœnobium damnata fuisset. *Hen-
ning. in Geneal. Mosch.* Novi nobilem fæminam, quæ octodecim annos cum mari-
to exegit steriles: postea intra triennium trium puerorum mater facta fuit, plu-
res etiam enixura, nisi maritum inopina mors præripuisset. Quam diu verò de-
speratum non est, tam diu separandi non sunt, qui generari possunt ex propria
natura, licet hoc & illo anno naturam ad habitum & exercitium non deducant,
ut ait Abb. c. 2. de frig. & mal. Spadones certè à matrimonio non excludunt leges,
quamdiu spes est, generaturos.

Quin etiam evidentes debent esse probationes ad inducendum divortium.
Atqui plerunque incertum est, unde sterilitatis origo accersenda, an ab uxore,
vel marito, cum non raro, quod uxori imputatur vitium, in viro hæreat. Interdũ
enim mulier in culpa est, interdum vir, interdum uterque, & tum iniquum esset,
soli

14. *Mulieres cum fertiles in comparatione.* soli mulieri exedendum obtrudi, quod ambo intrivissent. Multos generare videmus cum alia uxore, multas parere ex alio viro *c. 1. pen & ult. de frig.* Tum igitur sterilitas oborta fuit non ex morbo mulieris, sed vitio utriusque, & has steriles vocant Medici in comparatione ad virum, *Francisc. Bonam. lib. 5. de ai.n.cni. cap. 56.* quia, quod semina inter se debitam proportionem non habeant, hinc frustratur conceptus, ut innuit Hippocr. *lib. de ster. & 5. aphor 59.* & Plato *in Theat.* hinc adjecit partem officio obstetricum, ut sciant conjungere invicem corpora apta ad conceptionem, & simul discernere, qui viri sint infæcundi, quæ mulieres steriles. Signum ex penetrante odore per uterum ad os & nares, ponit Hippocr. & id
15. per omnes intemperies deducit Gal. *5. Aph. com. 62.* Sed præterquam, quod nihil
Signa sterilitatis incerta. designet nisi densitatem uteri ex frigida & sicca intemperie, aut etiam humiditatem, in qua odor evanescat, ut illic explicat Galen. & notat. Avic. *lib. 3. Fen. 21. tract. 1. c. 9.* & proinde multas sterilitatis causas extra ambitum suum relinquat, sive à conformatione uteri, sive à semine & sanguine dependentes, non designat etiam morbos incurabiles, & proinde sterilitatem ad faciendum divortium non satis confirmat Multò minus ad id sufficient cætera signa, quæ ad initium dicti *c. 9.* recenset Avicenna, magis ex aliorum, quam sua sententia, quanquam Capi-
16 vac. *lib. 4. pract. c. 5.* Rhud. *lib. 2. cap. 59.* ea Avicennæ tribuant Nam dum 7. grana hordei, totidem tritici, & totidem fabas septem dies in urina defodit, & si post germinent, fæcunditatem, si minus, sterilitatem inde coniicit, item dum urinas jubet profundere super lactucam, & eum sterilem pronuntiat, cujus urina arefacit lactucam, præterquam, quod nescio quid Magicum affectet in primo experimento, in utroque infert à qualitate urinæ ad naturam seminis, quod quam sit irrationale, vel illi sciunt, qui conceptum non posse ex urina dignosci sciunt & quanto intervallo, quò ad virtutes & functiones vesica & testes cum utero dissideant, probè pervestigarunt. Semen projectum in aquas, quod refert etiam Arist *3. de gen an. c. 6.* licet propius videatur affectum designare, tamen ad viros solos refertur, & possunt mulieres ex multis aliis causis, quam improbitate seminis steriles fieri Usque adeò difficile est sterilitatem alicujus probare, nedum, ut incurabilitas ejus certis signis dignosci aut demonstrari queat. Quam diu verò superest spes generationis, tam diu non convenit benè cohærentia matrimonia disturbari, ut de Spadonum quodam genere tradunt JCti. *l. si serro. § Spadoni. de jur. dot. l. sed est quæsitum. § Spadonem. de lib. & posth. §. sed & illud. de adopt. Inst.*

17 Si verò sterilitas prodeat ex notoria quadam impotentia, quæ tamen virum
De impotentia. magis respicit, quam fæminam, licet & fæmina Eo, quo fæmina est, ita arctata & contorta esse possit, ut viro admittendo non sit ullo modo idonea, *l. quæritur.*
18. *§ mulierem. de ædil. edict.* paulò secus distinguendum est, inter impotentiam, quæ
Varia species Impotentiæ. præcessit, & quæ sequitur contractum conjugalem. Quin etiam discrimen ponendum inter impotentiam, quæ habitum, ut loquuntur Philosophi, radicitus tollit, & actum omnem secuturum excludit, & quæ habitum, quidem ad tempus suffocat, post aliquod intervallum ope medicamentorum restituendum. Varii enim sunt modi, varia discrimina impotentiarum, de quibus, ne teneriores

offenda-

offendamus auriculas, adeantur Scholastici *ad 4. sent. dist. 34. Panorm. & Hostiens.*
rubr. & tot t. de frig. & malef. Corras. Annot. 2. in Arrest. Thol. Klingius in libell. de caus.
matr. Rubr. de 7. Imp. Mercurial. lib 3. de affect. hum. corp c. 30. Argen in Epist. Medic. in
consil. pro marit. Impot. Francisc. Bonam 5. de Alim. 56. Alia quippe accidit ex causis 19
naturalibus, alia ex ligatura magica, quam Corras in Vasconia frequentem esse *De in arta-*
testatur, ego verò in tota Gallia adeò familiariter observavi necti nodum *licr ne* *tione Magi-*
noed ipsi dicunt, ut plerunque sponsi missis nocturnis, antequam lucescat, copu- *ca.*
lentur, ne ab incantatoribus per lucem conspiciantur. Mercurialis rationem sibi
suppetere negat, qua id fieri posse demonstretur, se tamen fidem habere experiē- 20.
tiæ & Juri Canonico. Rationem verò aperit Wierus *lib. 3. & 4. de præst. Dæm.* Bras- *An sit possi-*
sol. *4. sent. dist. 34. art. 1.* quam nos alibi latius deduximus, quod, cum Diabolus ex *bilis.*
permissione divina habeat in manu & potestate sua causas naturales, qui per
morbos incidere solet defectus, eum incutere possit sine morbo, impediendo
Spiritus, quorum ope totum opus peragitur, extinguendo calorem testium, se- 21
minis generationem, & exitum, affluxumve sanguinis prævertendo, &c. Et quis *Et solvat*
possit illusiones omnes tanti artificis enarrare? Quia vero, quod ex maleficio in- *conjugium*
fligitur, sola Diaboli fascinantis manu abacta restituitur, hæc verò abigi possit
partim precibus, *c. si per sortiarias. 33. q. 1.* partim per Beelzebub ipsum, ad divor-
tium in hoc casu properandum non est Paracels etiam occultis in medicamentis
curationem aggreditur, sed falsò præsupponit à Geniis oriri fascinium, & posse
genios virtute aliqua magica cogi & ad nutum artificis compelli. Ulricus Moli-
tor *in tract. de Lam. & Python.* & foro Constantiensi decretum scribit, ut, qui ma-
leficio ligatus dicitur, Medicorum diligenti inquisitione exploretur, *argum. l. 1. de*
ventr. insp. c. fraternitatis. ubi gl. in verb. districte. de frig. & mal. & postquam constat
de fascino, nihilominus triennium cogatur mulier ejus infortunium ferre, quo
exacto, si frustrà periculum restitutionis factum sit, Canones parti integræ copiā
faciunt novarum nuptiarum. *c. 1 c. laudabili c. fraternitatis & ibi gl. c. fin de frig. &* 22.
mal. Quasi non etiam post annum tertium ligamen solvi soleat, & hic quoque
valeat ratio: Impotentiam non solvere matrimonium, nisi incurabilem. Quin et-
iam impotens pars disjungitur ab integra, non alia de causa, nisi quia propter do-
lum & errorem conjugium ab initio nullum fuit. Nullus verò dolus præcessit,
ubi vir præter spem in hanc calamitatem incidit.

Pari jure non solvitur matrimonium, si impotentia, ex paralysi, convulsio- 23.
ne, frigidâ intemperie, aut inopina castratione, post copulam consummatam su- *De impoten-*
perveniat: *c. si qui. 32. q. 7.* Inopina dico, quia si quis ad invidiam, & in fraudem *tia ex mo bo.*
conjugis virilitatem sibi excindi volens curet, quemadmodum Patriarcha Con-
stantin contrita virilia ostendit, *Zon vol. 2* & Monachus quidam ea sibi excindi
rogavit, ut justam fratrum accusationem evidenter redargueret, *Wier. lib. 3 de præ-*
stig. dæm. c. 18. ex malitioso dolo emolumentum capere non deberet, *l. 1. de dol. &*
contum. lege §. fin. de sic sicut nec mulier, quæ conscia fuit impotentiæ mariti, ab
eo divortium impetrare potest, *c. consultationi de frigid. & malef.* propter dolum,
quem machinata præsumitur. Beza tamen & hoc conjugium damnat, quia ludit 24.

Quam pars decepta præservit. benedictionem divinam, finem nullum conjugii attingit, & subsistere non potest, sine continuo homicidio, dum semen muliebre frustrà toto decursu matrimonii prodigitur. *de divort. in fin.* Nec consensus mulieris, etiamsi suam injuriam detergeat, ab iniquitate excusare potest, quod suapte natura detestabile est. Interim tamen, si mulier pertæsa viri sententiam mutet, & divortium petat, propter dolum audienda non est, ne ex peccato emolumentum sentiat. Ubi verò

25. *Quæ post incidit.* absque dolo alteruter conjugum inhabilis fit ad reddendum debitum, ut Scholastici loquuntur, non aliter compatiendum est parti sanæ, ac si morbus talis incidisset, qui commixtionem corporum itidem prohibuisset.

26. *Quæ præcessit incurabilis.* Sed si impotentia incurabilis præcessit matrimonium, & innocenti personæ fucus factus fuit, non tenere matrimonium planum est, *c. 1. c. requisivisti. 33. q. 1. c. 1. & 2. c. laudab. c. fraternit. de frig. & malef.* non, quod nuptiæ per copulam carnalem, quæ hîc nulla intervenit, perficiantur, sed quod contractum insidiosa deceptio statim ab initio nullum irritumve fecerit. § *si vero. Auth. de nupt.* Ad conjugalem enim convictum unusquisque contrahentium afferre tenetur, quæ faciunt ad obtinendum finem, cujus gratia societas instituta est, & hâc conditio-

27. ne frigiditas tacitè excluditur. Qui verò suæ impotentiæ sibi conscius stipulationem nihilominus init & benedictioni Ecclesiæ, fæcunditatem apprecantis, se sistit, non tantum credulam sponsam fallit, sed & Ecclesiam & Deum ipsum ludibrio habet, & proinde nec contractus tenet, nec benedictio locum invenit. Non enim videri potest nupta, quæ virum pati nequit. *l. pen. quan. dies leg. ced. c. fraternit. de frigid. & malef.* Impotentes autem voco, qui nativa quadam frigiditate torpent, nec unquam excitari possunt *c. ex literis. c. laud. ab. de frig. & malef. c. quod autem. c. requis. c. si quis acceperit. 33. q. 1.* Hippocr. *in lib. de aer. aq.* potentiam generandi perire statuit, si venæ incidantur post aures, quod probat experientiâ Scytharū. Sed & hæc experientia fallax est, quia præsupponit semen à cerebro derivari per venas pone aures. Hippocr. verò *in d. libr.* non obscurè causam refert ad nimiam refrigerationem, cordis & cerebri, ob sanguinis effusionem, ad equitationem assiduam & hinc excitatum dolorem coxendicum, Spiritus exhaurientem, viresq; dejicientem. Tum demum certus esse potest judex de irreparabili impotentia, quando vel membrum virile, præsectum, & corporis tam necessaria pars abest, *ut ait Paul. l. fin autem. de Ædil. edict.* vel testes ablati sunt, aut viæ seminis inversæ

28. *Quib. signis constet de incurabili impotentia.* vel præcisæ. Sic enim per descriptiones potius, quam incerta Spadonum, Eunuchorum, Thlibiarum & aut Thlasiarum nomina, rem determinamus. Nam Ulpianus Spadonum. *l. Spadonum. 128. de V. S.* Theophilus Eunuchorum nomen generale facit. §. *sed & illud Instit. de adopt.* Et spadonum etymologia generalis non est, sed ab evulsione cremasterum, ἀπὸ τοῦ σπάειν, sic dicuntur, sub qua quidem significatione, θλιβίαι, ἀπὸ τοῦ θλίβειν à contritione testiculorū sic dicti, aut θλαδίαι,

29. *Genera Spadon. Eunuch. &c.* ἀπὸ τοῦ θλάειν à frangendo, non continentur, nisi vocabulum σπάειν transferas etiam ad contorta, ut ex voce σπασμὸς demonstrat Godd. *ad d. l. spadonum. num. 2.* & hinc defendit generalitatem Ulpiani. *in d. l. spadonum.* Eunuchi verò non denominantur à quadam partium genitalium depravatione, sed ab officio, & conser-

vatione

vatione cubilis, ἀπὸ τοῦ τὴν εὐνὴν ἔχειν, quasi diceres, *ut ait Scaliger.ex.277.sect.3.* lecti custodes, *Perer.in c.38.v.36.Genes.* & proinde, quia huic officio Spadones quicunque præfici possunt, pro genere posuit Theophilus nomen Eunuchorum. *de quibus omnibus vide Vlpian. in d.l.128. & ibi Alciat. Brecha. Forner. Godd. de V.S. Buda. in post. Annot Conna. 2.jur.civ.com.c.15.n.9.Cujac.lib.17.obs.24.Scal.ex.277.sect.3.* Quibus verò virilia omnia ablata sunt, quos castratos vocat Theoph. *d. §.sed & illud,* Græci, ἀποκόπους & ἐκτομίας, iis nuptiis meritò interdicitur, quia generare nunquam possunt, quo referimus & illos, quibus ambo testes execantur. Nam opinionem Averrhois, *in lib.Coll.* quod etiam sine testibus semen emittere, & generare animalia possint, in disputationibus Anatomicis rejecimus, cum testibus inter principia seu instrumenta generationis debeatur principatus. Constat quidem Eunuchos esse *amatores mulierum maximos* & August. *6.contra Iulian.Pelag. c.14.* concupiscentiam eorum ait castitate non frenari, cum Caligonus, Valentiniani Junioris Eunuchus, meretricis confessione convictus, gladio ultore punitus sit. *Neq; enim*, inquit, *in libro Ecclesiastico adhiberetur inde similitudo, atq; diceretur: videns oculis atq; ingemiscens, quasi Spado complectens virginem & suspirans, sed conatum illum ibid.vocat* August. *irritum,* quia ob defectum testium, semen emittere nesciunt. Quibus verò pueris contriti sunt tantum testiculi, quod digitis fieri solitum testatur Ægineta *lib.6.c.68* ii, teste eodem *in d.c.ad fin.* interdum ad appetitum Venereum redeunt, & fortasse etiam, si non fuerint exquisitè contriti, semen emittunt. Quibus vel nodo incurabili, obturatæ sunt viæ, aut cultro præcisæ, ut in sectione herniæ & calculi ab incautis Chirurgis fieri solet, in iis consequenter evanescere generationem necesse est, non quod vis generandi extinguatur, sed quod exercitium seminis vel generandi vel ejaculandi impediatur. Infibulati verò & quos ὑποσπαδιαίους vocat Gal. *15.de V.P. c.3.* ab adoptione & conjugiis prorsus arceri non debent, *Francisc. Bonam. d. c. 36.* quia generationi prorsus non sunt impares, *ut censet Brechæ. d.l.128.* sed *ut addit Galenus*, abscisso vinculo semen, quod in contorto meatu retinebatur, emittunt, & generant. Idem statuendum de iis, quorum mentionem facit Rufus *apud Oribas.lib 6.*

30. Castrati

31.

32

Sect. 9.

Utrum furor & morbi contagiosi incurabiles solvant conjugium.

1 Qui superveniunt contracto matrimonio, morbi illud non solvunt.
2 Quia per contractum in omnem fortunā consentiunt conjuges.
2 Id quod leges civiles. Canones & Theologi uno ore confitentur.
3 Excepto Leone Imperat. & paucis Theologis.
4 Quorum sententia refutatur.
5 In adversis maximè egemus adjutorio.
6 Furor, tempore contrahendi matrimonij, eff. ut contractum irritū ob defectum consensus.
7 Ut & contagiosus incurabilis morbus ob errorem unius & dolum alterius partis.
8 Utrum furor & morbi supervenientes solvant, si non nuptias, saltem sponsalia.
9 Vitanda esse omninò conjugia furiosorum & leprosorum, & quibus ex causis.
10 Sed si sano corpore & mente contracta sint, primævo consensu rata esse.
11 Nisi ex intolerabili furore immineat periculum mortis.
12 Quod item dicendum de lepra, & simili contagio.

1. *Morbi post incidentes nō solvunt conjugium.* QUod de impotentia diximus, idem repetendum est de morbis & furore, si post contractum matrimonium incidant. Rationem assignat Ulpian. *in l. si cum dotem. § 22. § si marit. sol. matri. in l. patre furioso. 8. de his, qui sunt sui vel al.* quod nihil sit humanius, aut individuæ conjugii fidei convenientius, quam adversæ fortunæ & fortuitorum casuum conjuges ex æquo esse participes. Martia Catonis uxor, maritum repetens apud Lucan. cordatè, & ut Catonis uxorem decebat, respondit:

2.

Non me lætorum sociam rebusq; secundis,
Accipis, in curas venio, partemq; laborum.

Et Euripides introducit honestam mulierem, *dulce*, sibi esse dicentem, *cum marito tristari*, ut citat Clem. Alex. *4. Strom.* Rectè Arist. *2. Oec. c. 1. Decet uxorem non solum in prosperis rebus, secundaq; fortuna unanimem sese viro præstare, & inservire velle, verum etiam in adversis. Si sit in rebus defectus, vel corporis ægrotatio vel alienatio mentis, æquo animo ferat & obsequatur, nisi forte turpe aliquid sit vel indignum.* Propterea ante Leonem inter causas divortiorum, neque morbus ullus, neque furor recensetur,

3. *d. l. consens. C. de repud. Nov. de nupt. & Nov. ut lic. matrim.* & expressè Canones iis ex causis negant conjugium separari. *c. quod proposuisti c. requisivisti. 33. q. 1. c. hi qui. c. neque furiosus. 32. q. 7. c. 1. & 2. ubi Panorm. de conjug. inpr. c. consultat. de frig.* quibus consentiunt Theologi nostri. *Melancht. in loc. de conjug. Beza de divort. pag. 90. & 225. Hemming. in lib. de conjug. Wigand. de divort. § propter morbos. Beust. de matri. part. 2. c. 9. & 10. Alber. Gent. c. 18. & 19. libr. 6. de nupt. Menz de matrim. t. de divort.* Primus Leo Imper. non tantum sponsalia, sed & matrimonium ipsum, lege lata dirimit, & Rhetoricis rationibus jus illud novum deducit, *Constitut. 111. & 112. Harmen. lib. 4. Epit. t. 1.* quas valdè graves & magnas dicit Reusn. *q. 8.* Sarcerius quoq;

4. *Qui contra sentiant.* in casu lepræ & morbi incurabilis, parti sanæ facit novarum nuptiarum copiam, *in libell. de caus. matrim.* si se continere nequeat, ad prævertendam turpiorem fornicationem. Quantò rectiùs Beza aliud remedium ostendit contra incontinentiam, corporis scil. per abstinentiam & labores coercitionem & preces indefessas, quibus pondus Deus non præsumitur denegaturus, cum ipse obstaculum alteri remedio objecerit, & non temerè, qui petit, ordinatum à Deo remedium, ut

5. *Refutantur.* Pontificii sacrificuli & Monachi solent, negligat aut repudiet. Iis enim solis, quibus honestè & salva conscientia licet, dixit Paulus: *Qui se continere nequit, nubat in Domino.* In Domino non nubit, quæ nubit contra jus & præceptum divinum, quod etiam ægroti conjugio partem sanam illigat, quia nullis pejus convenit solitaria vita, quam ægrotis & furiosis: nemo plus indiget adjumento, quam qui adjumentis à valetudine destituitur. Ut in procellis præcipuus est usus anchoræ,

6. ita amicitiæ in adversis. Nam ut aurum purissimum in ardenti fornace probatur optimè: ita uxor in miseria viri. *Cas. 2. Oecon. c. 1. q. 6. & 7.* Aristoteles addit *honoratiorem fieri uxorem cum viro infortunato, quam felici. 2. Oecon. c. 1.*

Si nihil infesti durus vidisset Ulysses,
Penelope felix, sed sine laude foret. ait Ovid.

Atheniensium fidem, & mutuos amores laudat Thucyd. *lib. 2.* qui non abstinuerunt

runt sese invicem invisere, licet de contagio non dubitarent. Viget enim finis secundus, licet cesset primus, vid. generatio prolis.] Nec propter prolem non susceptam dirimenda sunt conjugia, si impedimentum contractis & benè jam constitutis superveniat, quia firmitas eorum æstimatur ex articulo temporis, quo contrahebantur. Si tempore contracti fœderis furor detinuit alterutrum contrahentium, propter defectum consensus, contractus judicatur irritus, *l. 16. de rit. nupt.* sed *postea interveniens*, ait JCtis, *contractum non infirmat*, *l. 8. de sponsal.* Si eodem tempore, Elephantiasi, Lepra, lue Gallica incurabili, nec non paralysi, aut alio morbo sontico, qui præcipuè inducat impotentiam, aut periculum mortis ex contagio, alteruter contrahentium laboret, contractus itidem nullus erit propter dolum unius partis, & errorem alterius circa essentialia matrimonii. 7.

Sed si superveniat furor aut talis morbus, promisso & consensu mutuo stabilito matrimonio ante copulam carnalem, Beza censet non esse amplius progrediendum, sed sponsalia rescindenda, *de repud. pag. 90. & seq. cui subscribit Cypræ. c. 13. de matrim. § 59. n. 1. Hemming. in lib. de conjug. t. de caus. repud. Beust. de sponsal. part. 1. c. 20.* contrà quam leges civiles statuunt, *d. l. 16. d. l. 8. l 22 §. si matrim. sol. matrim.* quæ sponsalia vitiata & irrita non pronunciant, nisi ex furore intractabili, cui cohabitari sine discrimine vitæ non possit. *Alex. in d. § si maritus. Covarr. part. 2. de matrim. c. 7. §. 5. n. 6.* Disputat in Bezam plurima quoque Alber. Gent. *6. de nupt. c. 18. & 19.* ex hoc fundamento, quod conjugii vinculum nascatur non ex commixtione corporum, sed mutuo consensu, & proinde ratum sit & à Deo nexum ante consummationem, nec magis solubile ante, quam post copulam, cum Adam etiam ante commixtionem carnis, os de ossibus suis agnoverit in Eva, & cum ea sese abiisse pronuntiarit in unam carnem, *Gen. 2. Corras. cap. 4. Senat. Thol. cent.* Vitanda quidem sunt matrimonia furiosorum, leprosorum & aliis contagiis insanabiliter infectorum, ut multis rationibus ostendit Bonav. *4. sent. dist. 35. q. 1.* & evincunt ferè etiam argumenta Leonis *in d. const. 111. & seqq* quia à leprosis inutiles concipiuntur partus, quos olim Germani in Rhenum, *teste Galen.* Lacedæmonii in Taigetum, *teste Plut. in Lycur.* abiiciebant, ne Reipubl. probro essent aut detrimentum cæteris civibus inferrent: A furiosis, autem si quid conceptum sit & in lucem editum, educari nequeat: tum insuper, quia qui properat sive in leprosæ sive furiosæ mulieris amplexus, utrobique in præsentaneum se coniicit vitæ discrimen, & audiendus non est, perire volens *l. 13. de appell.* Nec auxilium sperare mutuum habet persona sana, dum ipsa se totam cogitur impendere sibi non profuturis dispendiis: Nec ad benedictionem divinam, qui fuerit, se sistere potest, nec affectionem & consensum matrimonialem publica voce coram facie Ecclesiæ repetere, & quæ præterea ab aliis huc afferuntur. Cæterum, postquam legitimè in individuam omnis vitæ societatem semel ab utrisque libera voluntate consensum est, quæ Deus immittit, infortunia, patientiâ superanda potius sunt, quam temerario & sacrilego ausu contra dictamen voluntatis divinæ excutienda, semper occinente divina voce: *Homini fas non esse, separare, quod Deus conjunxit:* Item, *Nemo carnem suam odio habuit.* Licet enim lepra inficiatur pater, aut

8. *An furor & morbus superveniens solvat sponsalia*

9. *Cur vitanda sint furiosor. & lepros. conjugia.*

10. *Quæ ab initio contracta sunt non solvuntur.*

aut in Melancholiam furiosam incidat, non propterea desinit esse pater, aut à liberorum commercio & ope sequestrandus est. Quantò minus fas erit uxori deserere maritum, cum propter hunc sæpius deserere parentes teneatur, nunquam autem maritum propter parentes. *Deus* enim *ipse* ait Arist. *2. Oecon. c. 1. imposuit legem mulieri*, & improbè exprobrat uxor Jobo ex pietate, ut ipsa errabat, obortas calamitates, *Job. 3.* quibus uxorio affectu condolere potius debuisset, & pro jure arctissimæ amicitiæ, parte earum in se derivata, maritum intolerabili isto onere

11. *Quo casu furor solvat contractas nuptias.* liberare. Nam quod communiter ob furorem separant habitationem, *ut tradit Alexand. in d. l. si cum dotem. § si maritus sol. matrim.* id nec ipse Alex. *ibid.* probat & non prius admittendum est, quam si furoris violentia nulla arte demulceri, nullis viribus compesci, nullis catenis ligari potest. Tum enim vitæ innocentis consulendum, quam temerè velle insano furori obiicere, quid esset, quam Deum tentare & in cædem præsentem aliquem agere? Multò minus probandum, quod Jus civile ob furorem intractabilem nuptias prorsus dissolvat. *d. l. si cum dotem. l. 4. de divort.* Facilitas enim ista adhuc testatur de Romanorum, in concedendis divortiis, nimia temeritate, quam Christianis imitandam non esse suprà diximus.

12. *Nec non lepra.* Quin etiam ex hac ratione, ne tentemus Deum & in præceps periculum scientes volentes ruamus, improbat Alciat. & Beza *c. 2. de conjug. lepros.* quod thorum vetat separare propter lepram. Si medicamentis contra contagium satis armata sit pars sana, aut alias ob bonitatem naturæ ab eo sibi non metuat, causæ nihil est, cur separari vel ad thorum debeant. Cæterum, si pernities certa ex infectione expectetur, bona conscientia in eam nemo se præcipitare tenetur. Interim manente vinculo ad omnia boni conjugis officia adigi potest pars sana, ut prolixius demonstrat Vives *in lib. de off. conjug.*

Sect. 10. Utrum vinculum solvatur per crimina alterutrius ex conjugibus.

1 *Crimina, ex quibus creditur solvi conjugium, digeruntur in duas classes*

2 *Non esse recedendum à jure divino, ex causa quadam levicula.*

3 *Quinam quibus rationib. moti novas causas divortiorum extra jus divinum addiderint.*

4 *Non licere cuiquam novas causas juri divino addere.*

5 *Nec Mosis divinam dispensationem contra interdictum Christi in N. T. locum habere.*

6 *Crimina, quantumvis horrenda, conjugia, non diriment*

7 *Quæ verò in matrimonij vinculum redũdant, inter quæ adulterium primas tenet ad dissolutionem suffi. iunt.*

8 *An sub adulterio contineatur fornicatio Spiritualis.*

9 *Præcipuè, si hæreticus nitatur vi aut insidiosè conjugem à fide avertere.*

10 *Fornicationem Spiritualem à Christo non contineri sub adulterio.*

11 *Multa aliæ causa divortiorum ad adulterium revocantur.*

12 *Quibus de causis Imper. in mulieribus, quam viris castitatem majorem requirat.*

13 *Quam arctis legibus mulierum castitatem circumscripserint Græci, Roman. Arabes.*

14 *Nec non hodie Turcæ, Muscovitæ, Itali.*

15 *Romani dimiserunt uxores ex suspicione adulterij.*

16 *Ex lascivis oculis nasci suspicionem adulterij.*

17 *Clericus cum virgine non præsumere orare: Pater noster.*

18 *Peri-*

18 *Periculosa cohabitatio Monachorum & Monialium.*
19 *Qui fuerent fœminæ subintroductæ.*
20 *Ob osculum Vasallus feudum, mulier amittit dotem*
21 *Osculum præbet pravam præsumtionem.*
22 *Quod tamen dijudicandum ex moribus cujusq; regionis.*
23 *Causæ, quæ inducunt præsumtionem adulterij in quantum operentur divortium.*
24 *Fœminas incurrere suspitionem impudicitiæ, si lasciveq; circumcursitent & se ostentent.*
25 *In suspecto colloquio cum uxore deprehēsum marito licet impunè interficere.*
26 *Examinantur crimina, quæ in conjugij noxam non vergunt, nisi ex accidenti.*
27 *Quid sit, & quando ceperit veneficium.*
28 *Veneficium intentatum, si cavери possit, non tollit vinculum conjugij.*
29 *Necessitas verò ex periculo vitæ inducta, tollit legem.*
30 *Magistratui ostenditur aliud remedium contra veneficos.*
31 *Utrum sævitia intolerabilis solvat nuptias.*
32 *Qui affirment.*
33 *Maritus sæviens, utrum sub desertoris definitione comprehendatur.*
34 *Probatur affirmativa.*
35 *Dummodo ad divortium non properetur.*

QUod attinet cæteras causas, ex quibus leges Imperatoriæ divortia indulgent & conjugibus discedendi copiam faciunt, eas digerimus in duas criminum classes, quorum alia vergunt directò in conjugium, alia convellunt quietem & statum Reipubl. Leviores enim causas, ex quibus ait Leo interdum solvi conjugium. *d. const. 111.* meritò rejicimus, quia urgentissimam oportet esse rationem, cujus gratia à divino jure recedatur. *c. dispensationes. c. tali. 1. q. 7. cap. cum tanto. ubi Roch. sect. 2. n 3. de consuet.* Imò Gregorius IX. in jure positivo demum distinguens, utrum causa sit probabilis, satis apertè supponit distinctionem in jure divino locum non habere, *d. c. cum tanto*, quia inferior nequit tollere decreta superioris, *c. inferior & ibi gl. in verb ligare. de maj. & obed. Clem. Rom. in pr. de Elect.* præcipuè si clausula prohibitoria sit adjecta, quemadmodum Christus divortia, excepto casu adulterii prorsus sustulit. Nam quod Alciat. *6. Parerg. c. 20. Corras. c. 4. Cent. SC. qui opinionem suam tribuit Wicleff. lib. 4. Dial. c. 21.* & *Erasm. in Annot. ad c. 7. Epist. ad Corinth.* plures posse causas, adulterio æquipollentes, admitti disputat, & id probat autoritate veteris Ecclesiæ, quæ Theodosii, Justiniani, & Leonis legibus ex pluribus causis divortia indulgentibus, nō intercessisse legitur, item quod Martyr. *in 1 Corinth. 7.* non impiam sed verisimilem & quæ difficulter reiici queat, vocat opinionem eorum, qui adulterio causas alias adiiciunt, unico hoc ariete facilè subruitur, quod conjunctioni divinæ, nemo obrogare queat, nisi Deus ipse. Deus non autem autoritatem suam relaxavit in solo casu adulterii, nec fas est homini ulterius progredi: nec Paulus ulterius progressus est, quippe, qui causam novam divortii non adjecit, sed post dissidium, personæ fideli desertæ consilium dedit. Et ut Paulo potestas ea competiisset, non competiisset Imperatoribus, quia Paulus loquebatur ex Spiritu & verba sua à Domino mutuatus erat. Magistratus verò, etsi loco Dei imperet in Politicis, contra dispositionem tamen divinam, in rebus sacris, & conscientias concernentibus, nullam decernendi facultatem nactus est: *ut in lib. 2. de jur. Maj. c. 3. prolixè deduximus.* Nec redeundum hîc est ad causam, quæ Mosen permovit, quia Deus tum dispensavit de prima naturæ lege. Postquam verò Christus viam hanc occlusit, & primævæ institutionis jus re-

Marginal notes:
1. *Duæ classes criminum.*
2. *Ob levia nō est distrahendum conjugium.*
3.
4. *Iure divino nō licet alias causas cuiquam addere.*
5. *Mosis dispensatio locum non habet in N. T.*

jus revocavit, expreſſimque adjecit: extra culpam adulterii dimiſſam, mulierem juſto conjugio, absque adulterio, non poſſe alteri viro copulari, fruſtrà & abſurdè allegatur pertinacia cordis, tanquam cauſa ſufficiens ad permittendum adulterium. Tantum enim peccatum in Rempub introducendum non eſt, propter ſolam pervicaciam hominum. Quod enim Deus in veteri Teſtamento Judæis indulſerat, id in novo nunc revocavit, ut tantò minus licentia peccatoribus daretur, quantò Chriſtianos convenit Judæos perfectione antecellere. Nec illud alicujus momenti eſt, quod Eccleſia non intercesſerit legibus Imperatorum Chriſtianorum, quia proſtant tam ſcripta patrum, quam decreta Synodorum, quibus divortiorum licentiam in tantam compingunt anguſtiam, ut ab infauſto vinculo etiam illum nolle liberare videantur, à quo per adulterium alter ſe abruperit.

6. *Crimina, quæ non dirimunt nervum conjugii, non rectè censentur inter causas divortiorum.*

Propterea cum crimina, ob quæ ſolvitur conjugium jure Imperatorio, duorum ſint ordinum, quæ conjugium non attingunt, à conjugii ſeparatione meritò amoventur, quemadmodum paulò ante diximus, ut ſunt illa, quæ *in d. l. conſenſ.* referuntur: *Perduellio, Homicidium, Veneficium, Sacrilegium, Crimen falſi, Sepulcri violatio, Plagium, Latronum receptio & defenſio.* Si enim magiſtratus officium faceret, & crimina tā atrocia ultimo ſupplicio proſequeretur, dubitatione hac opus non eſſet. Ubi verò magiſtratus ceſſat, ut conſcientiæ ſuæ & mariti conſulat mulier, ex jure conjugiali & indiſſolubili vitæ conſuetudine tenetur maritum exulem ſequi, niſi neceſſitate quadam domi detineatur, ut nuper diximus, atque ita hæc crimina, licet ſint graviora adulterio, ut obiicit Corraſ. *d. c. 4.* tamen non ſolvunt conjugium, quia graviora quidem ſunt abſolutè, aut in Republ ſed non in conjugio, in cujus pernitiem directò vergit adulterium.

7. *Adulterium dirumpit vinculum conjugii.*

Cætera, quæ *in d. l. conſenſ.* enarrantur crimina, ad conjugii ipſius naturam pertinent, & quia vinculum ipſum attingunt, & fidem conjugalem frangunt, plus videntur habere ponderis ad ejus diſſolutionem, quam quævis ex reliquis. Et de adulterio quidem dubium non eſt, quia adulter prava ſua inclinatione ultrò receſſit à fœdere, & ſacrilego auſu ſeparavit, quod Deus conjunxit. Abrupto autem vel diſſecto vinculo innocens perſona meritò libera pronuntiatur, quia generali divortiorum interdicto ipſe Chriſtus excepit cauſam adulterii: *Matth. 5. & 19.* Verum Alciatus adulterium dupliciter accipit, proprium & Spirituale, &

8. *An etiam adulterium spirituale.*

dum utrumque proponit, tanquam cauſam divortii, ſub hoc pallio invehit omnia crimina, quæ ſeparant hominem à Deo *arg. c. 4. & 5. 28. q. 1.* Canoniſtæ pro tertia cauſa ſeparationis quoad thorum & habitationem conſtituunt Spiritualem fornicationem, ſeu hæreſin. *c. de illa. de divort. c. fin. ubi Abb. & Ioh. Andr.* [illegible] *conjug. Covarr. part. 2. de matrim. c. 7. §. 5. n. 7. Alphonſ. à Caſtr. lib. 2. de juſt. hæret.* [illegible]

9. *Si accesserit vis in alia errores coactio.*

idque contra manifeſtum præceptum Apoſtoli *1. Corinth. 7* qui vetat fidelem diſcedere ab infideli, ſi infidelis non detrectet cohabitare. Quod ſi verò pertinaciter & vi velit hæreticus conjugem in ſuos pertrahere errores, tum demum conſulendum erit ſaluti animarum, nec demonſtrat voluntatem cohabitandi, qui dolo vel vi in id unicè incumbit, ut conjugi innocenti ob veritatem & fi[illegible]

cul[illegible]

...ultum Dei negotium facessat, & molestiam creet. Nec tum ratio Apostoli am-...m habet *In pace vocavit nos Deus*, nec spes est conversum iri tam impor-...um hæreticum ad fidem, cujus lucri gratia inæqualia conjugia tolerantur. Si ...t ab-sque insidiis animæ, aut vi, propter solam hæresin, thorum & habita-...em non licet parti fideli deserere, ut supra diximus. Nam Metaphoricum ad-...um. sub nomine veri adulterii à Christo non comprehendi ex addita ratio-...et, quia hæresis aut infidelitas non discindit vinculum à Deo nexum, quemadmodum adulter carnem suam ab uxore divisit, postquam illam appli-...t scorto, aut adulteræ. Proinde, cum odiosa non sint, ultra casus expressos ex-...denda, per adulterium accipimus solum illud peccatum, quo immediatè di-...tur nexus conjugalis, & illud rectè inter causas divortiorum ab Impp. re-...tur. 10. *Fornicatio Spiritualis non continetur sub adulterio.*

Quædam verò adduntur huc pertinentia, ex quibus quidem non demon-...tur, sed verisimiliter præsumitur adulterium. Virum enim repudiandi facul-...uxori datur, *si vir familia vel uxore inspiciente cum impudicis mulieribus cœtum ini-... Viro vero, si mulier viro ignorante vel nolente convivia extraneorum appetierit: si ...ignorante sine justa causa foris pernoctarit: si extra viri voluntatem ludis & spectacu-...erit: si cum viris voluptatis occasione lavetur: si vivo marito cum aliis de suis nu-...locuta.* Et mulieris quidem castitatem arctioribus cancellis circumdedit lex, ...a adulterio gravius peccat, supponendo fœtum scorteum, majoremque ...m in ea patitur fornicatio, & denique quia procliviores ad libidinem præ-...untur fœminæ propter mentis impotentiam, & vehementiam affectuum. Præsumtiones autem non aliter separando conjugio sufficiunt, quam si violen-...deducant in notitiam adulterii. Ex levi enim suspitione, aut fallaci conje-...mulier tanti criminis non convincitur, quia in atrocibus probatio-...r luce clariores. *l. sed etsi §. & si constanter. Qui & à quib. l. fin. C. de ...c. Epiphanium 5. q. ult. gl. in c. veniens. verb. Illorum. de testib. & attest.* Aristot. ...em *2. Oec. c. 1.* Vetat mulierem, inscio marito, peregrinum hominem quem-...que in ædes recipere, ne pudorem suum tumori populi prostituat, & secreta ...us in vulgus efferenda temerè prodat. Quin etiam ex consuetudine Græciæ, ...ulieri fas non erat in publicum se exhibere spectādam sine arbitrio viri: *Æmyl. ... in proœm. vit. Impp. Rom. Lips. 1. Antiq. 1.* Argeus quibusdam non suas, sed alio-...quorundam uxores prædicantibus: *Per Deos*, inquit, *de bonis & honestis mu-...nihil temerè loquendum est, sed in totum, quales sunt, oportet ignorari præter-... solis maritis, quibuscum vivunt. Erasm. in Apopht.* Arabum mores laudant Pa-...ibus sine velamine mulier alteri viro conspicienda non offerebatur, *Ter-...eland. virg. Hieron. ad Demetriad. de virg serv. Theod. in lib. de virt. act.* quemad-...um etiamnum apud illas gentes inveteratos hosce mores durare, rememo-... Zedlit. *in capt. Turc.* Rauvvolff. *in itin. Arab.* Dusa *in itin. Constant.* Helffreich. ... *Hierosol.* De Turcarum moribus sic scribit Busbeq. *Epist. 3. Turcæ, siqua alia ... pudicitiæ studen: ideo conclusas servant domi atq; abdunt, ut vix Sol aspi-... Quod si in publicum necessitas evocet, ita tectas, ita pannis obvolutas emittunt, ut* 14.

11. *Multa alia crimina ad adulterium revocantur.*

12. *Quare mulieres Imp. castitati diligentius illigaverit.*

13. *Arctæ leges in mulieres.*

mera larvæ aut spectra ... currentibus videantur. Ipsis quidem viros ... ceum videndi copia ..., verum autem nulla earum corporis pars ad ... enim apud eos recepta opinio non posse mulierem, quam vel minimum ... commendet, a viro ... potiundi libidine, ac proinde sine mente ... habent abscondit ... Fratribus quidem earum videndi facultas permitti ... fratribus non item. Qui sunt opulentiores, aut in aliquo honoru gradu ... ne limine unquam pedem efferant, ne qui quæve ad eas visendi vel ... mittatur, ne consanguineorum quidem proximi, excepto patre & ... Paschatis visere filiam non prohibentur. *Vide & Ian. Dus. in itin. Con...* ... inter honestas mulieres non annumerant, quæ domi non vixit con... *Baro in hist. Musc.* Quam arctè contenteque hodie serventur honestæ ux... huc in Italia, nemo ignorat, nisi qui limina eius nunquam calcavit: ...

15\. pristina Rom. severitate adhuc superesse videtur. Nam & olim Sulp... pronius, & Antistitius, uxoribus nuncium remiserunt, quod insc... spectassent, quod aperto capite foras prodiissent, quod in publico cu... bertina sermones copulassent. *Val. lib. 6. c. 3.* Hinc factum, ut tam ... hibeant Impp. in eas mulieres, quæ saltem documentum præsumti... pudica conversatione dedissent, aut ad ea loca properassent, unde in ... præcipites traherentur, quemadmodum balneas apud Turc... moris ... trices vocat Busbeq. *d. Epist. 3.* & Plautus ait:

Romani dimiserunt uxores ex suspicione adulterij.

Quæ vult cubare, pangit saltem suavium

16\. Donatus *ad illum Terent. vers. Extrema linea amare haud nihil est. Eunu...* quartum locum in linea amoris assignat *osculo*, ut & vulgaris ver... *refert gl. 1. in l. quod ait lex. de adult.*

Pa... suspicionem adulterij.

Visus & alloquium, tactus, post oscula factum. Nam, ut ...

Oscula, qui sumsit, si non & cætera sumsit,

Hæc quoque, quæ data sunt, perdere dignus erat.

Quemadmodum percussio homicidii, ita colloquium & amplexus præpar... dinis, ait Aug. *in l. 2. col. fin. de priv del. gl. in l. 1. de var. & extraord. crim. ...*

17\. *tet. dist. 81. in c. nec aliqua. 27. q. 1.* Tacitus *lib. 14. Ann. in pr.* ... *nuntius flagitii blanditias,* & refert Isernia *ex Cicer.* quod *osculum sit pars ... c. 1. § turpiter luserit. Quib. mod. feud. amitt.* Propterea ex his & ... genu... conjecturis, tanquam exordiis adulterii, progrediebantur Rom. ... vortia, quoniam quicquid præsumant Canones de amplexu & secreto ... Clericorum, *t. de cohab. Cler. gl. in c. absit. 11. q. 2. Specul. de præsumt. § 2. ver... malef. gl. che hai adulterato, col. 2.* quos adeò ab omni criminis suspicione ... reputat Specul. *in t. de iudic. deleg. § super est,* ut eos judices tolerari posse ... causa censeat. Non omnes, qui uxorum oscula delibant, præs... ctionem affricare, aut orationem in aures immurmurare. Aliud ... coacta continentia:

A juvene & cupido credatur reddita virgo?

18\. Baldus ne ipsum quidem Thomam Cantuar. Archiep. post ...

t,in album Sanctorum relatum excipere & extra suspitionem criminis po- e voluit *c.1.ut lit.pen ut repetit Corras. lib. 1. Misc. c. 7. n. 7.* Difficile est credere, at Cyprian. *lib. 2. Epist. 11.* de virginibus cœlibatum professis, quæ in to cum viris manebant, & tamen per inspectionem obstetricum se vir- probabant. Asprenas *apud Sen. 1. Contr. 2.* virginitati ne in sacerdotis quidem satis prospectum censens: *Non legerem te*, ait, *sacerdotem, etiamsi Sacerdoti* Nazianzen. *in gnom. distich.* contubernalem mulierem vetat haberi à acho. Concilium Nicænum vetuit à clericis haberi mulieres quas συνεισά- Græci, Latini *subintroductas* vocant, *c. Interdixit. dist. 32.* quarum usu presby- etiam interdixit Nicol *in c. nullus. dist. Ead.* & integro sermone habentes συνει- perstringit Chrysost. Causam adiicit Euseb. *lib. 7. histor. Eccles. c. 26.* de Sa- teno agens, quod licentia cohabitandi quidam abusi in fornicationem in- *Subintroductas* autem vocant Imperatores *Extraneas* mulieres, *l. eum qui ubi latè Godfr. C. de Episc. aud.* quæ non sint conjuges, & cohabitent ta- patrocinii causa, cum parentibus & tutoribus destituantur, *ut Chrysostom. in explicat. Beatus Rhen. ad c. 26. lib. 7. Eus. Cujac. 2. observ. c. 29.* Feudum certè t, Vasallus qui lasciviter osculatur uxorem Domini *d. c. 1. quib. mod. feud.* & communis est opinio Baldi, *in c. tuæ. de procurat.* quod uxor ob osculum concessum perdat dotem, quasi adulterii rea, *Ioh. Lupin. rubr. de donat. §. 78.* *Sylva nupt. libr. 4. n. 76. 78.* quod sic limitat Nicol. Bellon. *in rubr. n. 181. C. de* & ex eo Covarr. *par. 2. de matr. c. 7. §. 6. n. 4. 5.* ut non aliter procedat, quam indubitatam præsumtionem inducatur culpa adulterii, à qua si mulier ribus documentis liberaverit, ex sola suspitione ne dotem quidem amit- tim ab omnibus valida præsumtio adulterii & tentatæ pudicitiæ ex oscu- ci creditur, adeò ut in urbe Neapolitana capitale sit osculari aliquam mu- *Gramm. consf. crim. 48. Cæsar Ursill. in addit. ad dec. 276. Affl. ubi Affl. hanc rem partem disputat.* & Athenis olim Pisistrati uxor ad patibulum rapi vo- incontinentem juvenem, qui filiæ ejus præ amore osculum in via impres- Eam tamen Pisistratus repressit, *Si amicos*, inquiens, *tam duriter tractabimus, faciemus inimicis?* Antonius Veterius Dux Venet. proprium filium Aloysiũ carcerem conjecit, quod invitæ mulieri osculum præripuisset. *Boss. in tractat. Petrus Martell. in hist. princ. Venet.*

19.

20.

21. *Alienationes magn. finunt mulieribus, al. a minus.*

Sed hæc omnia temperanda sunt ex moribus cujusque regionis. Nam si Gallicas mulieres, *Sylv. nupt. lib. 4. n. 78.* aut Anglicas, *Alb. Gent. 6. de nupt. c. 5.* lgicas, *Kornem. de virg. c. 2.* tam strictis circumscribere vellet custodiis, ut fœminam libertati earum inferre injuriam videretur. Usq; adeo melius unt de suis uxoribus Germani, Galli, & Angli, quam Itali. Turcæ etiam- ssimis de causis ab uxoribus discedant, tamen, ob balnearum frequentatio- dibus depellere nequeunt *Busbeq. Epist. 3.* Quis à publicis colloquiis eos indigitant, lepidis discursibus abigere Gallicas posset fœminas, spectaculis Anglicas, nisi qui mores adeoque naturam ipsam earum prius cogitaret? vulgò Angliam vocant *deutias* & *paradisum fœminarum, gehennam*

Rhennam equorum: Et totos dies & illic & in Galliis deducuntur mulieres per plateas & hortos confabulatum, quod sine suspitione stupri in [illegible] à nemine posset. Quemadmodum igitur ob osculum non aliter [illegible] quam quatenus argumentum præbet præsumto adulterio, à quo [illegible] accusata se contrariis indiciis eripere potest: *Alciat. 2. parerg. c. 20* [illegible] *jud. col. 1.* Ita causæ hæ omnes, quas *ex d. l. consens.* ad adulterium attluentes

23. *Causæ ex quibus nascitur præsumtio adulterii, quatenum operentur.* gimus, divortio faciendo sufficientes non sunt, nisi quatenus aggravant [illegible] ri probationem. Mulieris enim est domum servare, *Tit. 2. 1. Tim. 5.* nec [illegible] pita, fora, spectacula per omnes vicos & angulos circumrepere, ut Xeno[illegible] *Oecon.* demonstrat ex mollitie & teneritate muliebri. Sabinæ virgines, [illegible] ctatum venissent ludos alienos, alienæ libidini pudorem insciæ pro[illegible] *Liv. lib. 1.* Sara peregrinatione longinquiori devenit in periculum adulte[illegible] cti, & Dina, cum prodiret visum filias regionis, inauspicatò incidit in S[illegible] qui partim vi, partim blanditiis, animum ejus ad fornicationem deflexit.

24. *Fæminas pudicas fas non est lascive circumcursitare, aut se ostentare.* Hujus periculi prævertendi gratia, Græci & præcipuè Lacedæmonii, *Plut. Apophth.* jusserunt mulieres à scenis exesse, quem morem in suam Remp. [illegible] isse Romanos testatur Æmil. Prob. *in proœm vit. Impp.* & Augustus, [illegible] culorum errores corrigeret, Fœminis gladiatores, quos promiscuè o[illegible] solemne erat, non nisi ex superiore loco concessit spectare.

25. Athletharum verò spectaculo muliebrem sexum omnem adeò [illegible] ut Pontificalibus ludis pugilum par postulatum distulerit in sequentis [illegible] tutinum tempus: edixeritque mulieres ante horam quintam ven[illegible] non placere. *Sueton. in Aug. c. 44. in fin.* Minutia Vestalis, propter m[illegible] tum, in stupri suspitionem venit, & sub terrâ defossa viva fuit. *L[illegible]* mia ibidem causam incestus dixit ob suspicionem elegantioris cultus, inge[illegible] que liberius, quam virginem deceret, parum abhorrens à fama *Liv. lib. 22.* [illegible] *lib. quom. ex mum. cap. fit emol.* Alia in crimen incestus vocata fuit, [illegible] edidisset:

Felices nuptæ: moriar, nisi nubere dulce est.

Et hanc excusaturus Seneca ait:

Non illi cultus luxuriosior: non conversatio cum viris licentior. Unum crimen [illegible] teor. Ingenium habet. Lib. 6. contr. 8. Numa, etiamsi indultum rap[illegible] norem integrum relinqueret, verecundiam tamen majorem his im[illegible] sitate interdixit, sobrietatem & silentium imperavit, vino abstinere [illegible] marito absente, de rebus quoque necessariis verba ab iis fieri vetuit *P[illegible] Num. & Lycurg.* Spartanæ uxores, quâ virgines apertam ferebant, [illegible] debant faciem, cujus rationem assignabat Charillus: *quod virgines [illegible] circumspicere, uxores inventum custodire deberent Rhodig. lib. 13.*

26. Rectè igitur violentam & indubitatam præsumtionem [illegible] quæ his occurrunt æqualia, *c. ex literis. c. tertio loco. d. præ[illegible]* [illegible] stinianus impunem habeat eum, qui deprehensum in [illegible] cto loco, cum uxore sola, occiderit, ut adulterum, [illegible]

[illegible] hisce congressibus sibi temperaret, non desierit ad mulierem redire. [illegible] *Auth. ut lic. matrim. & av. Auth. si quis ei. C. de adult. Afflict. de jur. protimis.* [illegible] *v. Nupt. lib. 1. n. 102.*

[illegible] sunt præterea quædam alia crimina & machinationes, non quidem [illegible] perniciem adulterii, sed alterius conjugum aut communis sobolis, [illegible] sed quarum noxa demùm ex consequenti redeat in ipsum vinculum [illegible] ut sunt, *veneficium in conjugem & liberos: si vir uxoris vitæ fuerit insidiatus,* [illegible] *tibus, non restiterit: si verberibus ingenua indignis eam affecerit: Si uxoris ca-* [illegible] *sidiatus aliis etiam eam adulterandam tradere tentaverit: si adulterii intenta-* [illegible] *onem non probaverit.* Breviter, ut in jure Novissimo dicitur: *Si quæcunq; mo-* [illegible] *atus fuerit:* Ex parte uxoris verò: *si vitæ mariti insidiata sit, aut insidiantes* [illegible] *non indicarit: si manus audaces viro injecerit: si abortum sponte fecerit: si vivo* [illegible] *um aliis de suis nuptiis sit locuta.* Nam hinc infertur suspitio tam adulterii, [illegible] insidiarum. In lege Romuli adiicitur *suppositio clavium*, & ut vulgò credi- [illegible] *partus*. Verum ex nulla harum causarum in foro conscientiæ divortium [illegible] ncedi potest, quia in exceptione Christi non continentur. Utut enim [illegible] um simile faciat adulterio Alber. Gentil. *6. de nupt. c. 5.* nunquam adeò sibi [illegible] em similia statui possunt, quin essentia differant, & proinde jure optimo [illegible] nda sit Gentili propria responsio *d. lib. 6. c. 14.* non esse hic argumentandum [illegible] b una causa inferendum ad aliam, & malo more Judæorum non addendum [illegible] divortiorum.

Veneficium nunc in genere accipitur, pro clancularis vitæ humanæ insi- 27.
[illegible] in specie, pro insidiis parentum, liberorum, conjugum, domesticorum *Quid per veneficium intelligatur.*
[illegible] familiarium, quod inter causas divortiorum posuit Romulus cum additio- [illegible] φαρμακείαν τέκνων, ex quo capite accusatur noverca *apud Senec. lib. 4. contro. 29.* [illegible] ani diu veneficium ignorarunt, donec anno V. C. 423. M. Claudio Marcel- [illegible] T. Valerio Cons. primores civitatis inopina morte, pari eventu passim more- [illegible] & ancilla, coquendis medicamentis adhibita, Cossulibus insidias mulie- [illegible] oderet. Deprehensæ enim sunt plures, quam 170. hujus maleficii consciæ [illegible] cipes, quas omnes Senatus damnavit, *Liv. lib. 8. Val. 2. c. 26. Sabellic. Enn. 4.* [illegible] Repetita postea sæpe quæstio, *Liv. lib. 40.* & Publilia & Licinia, nobiles fœ- [illegible] quæ viros suos necasse insimulabantur, cognita causa, cum prætori præ- [illegible] desque dedissent, cognatorum decreto necatæ sunt. *Flor. Epit. lib. 48.* Quod [illegible] ntentione hodie in veneficia inquireret magistratus, & comperta puni- [illegible] utatione hac nihil opus esset. Sed paucis annis post, cum Scipio Africa- [illegible] pridie fortis ac validus domum se recepisset, mortuus in cubiculo invé- [illegible] , & Sempronia uxor, in suspicionem traheretur, tanquam Venenum ei [illegible] hinc maximè, quod soror esset Grachorum, cum quibus simultas Afri- [illegible] ierat, de morte tamen ejus nulla quæstio acta. *Flor. Epit. Liv. 59.* Unde Va- [illegible] *c. 1. 3.* inter ingratæ patriæ exempla id retulit, quod autorem cædis malue- [illegible] re, quam vindicare. Cœptum est igitur quæri de remediis mitioribus, [illegible] aviora magistratuum indulgentia abhorreret. Imperatores, suspectos ve-

 neficii

neficii & insidiarum convictos conjuges, tanquam conjugio, quod im[illegible] machinatione dehonestassent, indignos, prorsus separandos censuet [illegible]

28. *Veneficium non sol. is conjugium.* *Borcholt.cons.16.q.1.lib.1* Canones thorum saltem & habitationem [illegible] *c.1.ubi Bald in fin.col.1.Et lite non cont c.ex transmissa. c. liter is ubi Abb.* [illegible] *Spol.c.1.ubi Abb.& Præp de divort.gl.in c.de benedicto. verb, Cautela.* [illegible] ne tum quidem progrediendum est, si saluti ejus, cui paratum [illegible] neficium, per satisdationem, cautionem, aut aliter consuli possit, *gl in* [illegible] *missa, verb sufficiente caut.de rest.Spol.Hippol.de Marsil.ad l.ult.n.21.C.de sicar.* [illegible] *259.de rapt.virg.Wesenb.in parat.t.de divort.& repud.n.11.Covarr.part.2.* [illegible] *n.3.Beust de Matrim.part.2.c.19.Sneidevv.part.4.de nupt.n.16.* quia nec h[illegible] thori & ædium separatio licita est, aut conscientias tutas & securas [illegible]

29. *Nisi necessitas tollat legem.* admittitur majoris mali vitandi gratia. Quæ autem *sic admittimus*, ait [illegible] mus, *nolentes præcipimus, quia malas voluntates hominum ad plenum pro[illegible] sumus.hom.73. in c.19.Matth.c hac ratione.32.1.* Parti innocenti, cui locatæ [illegible] insidiæ, redeundum quidem esset ad maritum, sed quia impeditur [illegible] quod indubitatum cogeretur simul adire, excusat ipsam necessitas, & [illegible] *satisdatio, ut ait gl in c.de Benedicto.32.q 1.in verb.sub cautela. in fin.* [illegible] *situm non mutat, arg.§.fin.Inst.de suspect.tutor.* nec de occultis machinat[illegible] tis caveri potest. præstat, salvo conjugii vinculo, exacerbatos animos ad[illegible] sejungi, quam vel utrumque vel alterutrum in discrimen vitæ conjici. M[illegible]

30. *Magistratui ejus [illegible] a ind remedium.* tui verò in parato est remedium multò & justius & convenientius, ut [illegible] noxiam, & quæ reconciliari, aut ad stabilem se deduci tranquillitatem [illegible] carceri tam diu mancipet, donec ad meliorem frugem revertatur, & [illegible] re, saltem metu pœnæ à domesticis injuriis abstineat. Sic enim [illegible] ret solum reum, & innocenti personæ non induceretur jugum iniqui d[illegible] quo ex matrimonio & ædibus mariti, præter suam culpam excluderetur.

31. *De sævitia.* Quod idem valet quoque in casu sævitiæ, ob quam, *ut ait* [illegible] *cum filium.n 3.de verb.obl* contingit quotidiè uxores à maritis secedere, [illegible] rentes, se malè ab eis tractari. Ubi verò, ut in morbo inveterato, nihil [illegible] monita, nihil blanditiæ, nihil pœnæ & supplicia, sed speratæ re[illegible] pagula nullis comminationibus perrumpenda, objicit pertinax ir[illegible] gnabile odium, utrum ad totalem separationem, & partis innoxiæ [illegible] berationem, post frustra expectatam & sæpius tentatam reconc[illegible]

32. *Quæ [illegible] nuptias.* venire magistratui liceat, propter opinionum dissensiones [illegible] m est [illegible] rus & Phil.pp. *in lib.de conjug.* decisionem committunt arbitrio [illegible] tione conscientiis consuli posse censeat, quibus subs[illegible] *vort* Testatur Borch. *in tract de Grad.* in ducatu Megap. se [illegible] matrimonia publicè contracta, ob supervenientes implacabiles [illegible] respondet Cothm. *consen.10.n.204.lib.1.* & quanquam B[illegible] *ad fin* Melanchtonem dubitat vel loqui dicat, & nihil [illegible] cernere tamen non obscurè indicat, quid [illegible] *rigibilem maritum, magistratus Politici imperio* [illegible]

[illegible] *personæ tueri debet sed etiam debet ejus conscientiæ consulere, ne fracta dolore* [illegible] *tandem abjiciat invocationem, aut aliquid injuste faciat, ut dicitur: Fu-* [illegible] *patientia.* Per divortiorum quoad thorum & domum consulitur [illegible] conscientiis qui possit aliter consuli, quam si jugo servitutis perpetuæ, [illegible] cælibatui extrahantur Et de persona quidem non pertinente ad Eccle- [illegible] revocat legem Theodosij, quod probat etiam Beza *de divort. pag. 206.* [illegible] decudine Ecclesiæ Genevensis, nec aliter sentire potest, si desertoris defi- [illegible]em *pag. 188* traditam, inconvulsam servare velit. Dicit enim non tantum [illegible] desertorem dici, qui cohabitationem deneget, sed qui impias conditiones 33. *Qui nimium sævit in uxorem, utrum sit desertor.*
[illegible]naciter requirat, perinde ut Pauli Apostoli locum interpretatur Innocent. [illegible] *quando. §. Si enim alter infid. de divort.* quando ait: *Altero, qui infidelis est, vel* [illegible] *vel non sine blasphemia divini nominis, velut eum pertrahat ad mortale pec-* [illegible] *et cohabitare volente.* &c. Reprehendit quidem Bezæ hanc definitionem [illegible]r. Gent. *6. de nupt. c. 14.* quia deserere & abigere, non sunt idem, sed repre- [illegible]o illa non est magni momenti, quia licet diversæ sint actiones, desertio & [illegible], tamen posterior vehit posteriorem in tergo, & auxilium certè omne de- [illegible] immerentem excludit domo, & fructu conjugii privat. Desertionem [illegible] definimus perinde, ut Aristot. amicitiam *8. Ethic.* non per distantiam loco- [illegible] sed negationem officiorum conjugalium. Qui enim thoro expellit uxo- [illegible] simul & domo, omnes conjugii fines præscindit, & proinde penitus deserit [illegible]jugem, cui consilium dat Apostolus & licentiam novarum nuptiarum, quod [illegible]co non incommodè trahunt ad personam innocentem Hemming. *de conj.* 34. *Probatur affirmativa.*
[illegible] *in c. 19. Matth. autoritate Philippi & Luth.* quibus contradicunt Brent. & [illegible] *de caus. matr.* Beza *de divort. pag. 204. 205.* Alber. Gentil. *6. de nupt. c. 5. 14. &* [illegible]ust. *de Matrim. part. 2. c. 8.* Nam si per desertionem injustam etiam Fidelis [illegible]ari partem innocentem, supra rectè ostendimus, eò quod deterior infideli [illegible] familiam negligat & Ecclesiam ludibrio habeat, ut confiteri cogitur ipse [illegible] *pag. 206.* Desertor verò & is habendus sit, qui impias conditiones à conju- [illegible], adeoque multò magis, qui, quem cohabitandi animum habeat, con- [illegible] verberibus & subinde repetitis insidiis satis declarat, quive ejectam domo [illegible]tam uxorem, in consortium tolerabilis & honestæ vitæ recipere pertina- [illegible] recusat, cur non eadem pœna statuenda, ubi idem delictum. Nec sic auge- 35.
[illegible]merus causarum divortii, quia violenta exactio certam desertionem sibi [illegible]tem habet. Rectè autem monet Hemming Omnia esse tentanda prius, quã [illegible] extremum remedium, & irreparabile divortium procedatur. Si enim absens [illegible] tam diu expectandus, ut supra diximus, dandum hìc quoq; plurimùm [illegible]mpori, cum quo odia, ut plurimum defervescere solent, & expectandum, [illegible], vel *leniat albescens animum capillus*, vel morbus aliquis, aut inopinum infortunium ad pœnitentiam furiosum reducat animum, vel preces personæ innocenter patientis à Deo aliud remedium exoraverint.

CAP.

Quam pars decepta praestruit. benedictionem divinam, finem nullum conjugii attingit, & subsistere non potest, sine continuo homicidio, dum semen muliebre frustrà toto decursu matrimonii prodigitur. *de divort. in fin.* Nec consensus mulieris, etiamsi suam injuriam detergeat, ab iniquitate excusare potest, quod suapte natura detestabile est. Interim tamen, si mulier pertæsa viri sententiam mutet, & divortium petat, propter dolum audienda non est, ne ex peccato emolumentum sentiat. Ubi verò
25. *Quae post incidit.* absque dolo alteruter conjugum inhabilis fit ad reddendum debitum, ut Scholastici loquuntur, non aliter compatiendum est parti sanæ, ac si morbus talis incidisset, qui commixtionem corporum itidem prohibuisset.

26. *Quae praecessit incurabilis.* Sed si impotentia incurabilis præcessit matrimonium, & innocenti personæ fucus factus fuit, non tenere matrimonium planum est, *c. 1. c. requisivisti. 33. q. 1. c. 1. & 2. c. laudab. c. fraternit. de frig. & malef.* non, quod nuptiæ per copulam carnalem, quæ hîc nulla intervenit, perficiantur, sed quod contractum insidiosa deceptio statim ab initio nullum irritumve fecerit. § *si vero. Auth. de nupt.* Ad conjugalem enim convictum unusquisque contrahentium afferre tenetur, quæ faciunt ad obtinendum finem, cujus gratia societas instituta est, & hâc conditio-
27. ne frigiditas tacitè excluditur. Qui verò suæ impotentiæ sibi conscius stipulationem nihilominus init & benedictioni Ecclesiæ, fæcunditatem apprecantis, se sistit, non tantum credulam sponsam fallit, sed & Ecclesiam & Deum ipsum ludibrio habet, & proinde nec contractus tenet, nec benedictio locum invenit. Non enim videri potest nupta, quæ virum pati nequit. *l. pen. quan. dies leg. ced. c. fraternit. de frigid. & malef.* Impotentes autem voco, qui nativa quadam frigiditate torpent, nec unquam excitari possunt *c. ex literis. c. laud. ab. de frig. & malef. c. quod autem. c. requis. c. si quis acceperit. 33. q. 1.* Hippocr. *in lib. de aer. aq.* potentiam generandi perire statuit, si venæ incidantur post aures, quod probat experientiâ Scytharū. Sed & hæc experientia fallax est, quia præsupponit semen à cerebro derivari per venas pone aures. Hippocr. verò *in d. libr.* non obscurè causam refert ad nimiam refrigerationem, cordis & cerebri, ob sanguinis effusionem, ad equitationem assiduam & hinc excitatum dolorem coxendicum, Spiritus exhaurientem, viresq; dejicientem. Tum demum certus esse potest judex de irreparabili impotentia, quando vel membrum virile, præsectum, & corporis tam necessaria pars abest, *ut ait Paul. l. fin autem. de Ædil. edict.* vel testes ablati sunt, aut viæ seminis inversæ
28. *Quib. signis constet de incurabili impotentia.* vel præcisæ. Sic enim per descriptiones potius, quam incerta Spadonum, Eunuchorum, Thlibiarum & aut Thlasiarum nomina, rem determinamus. Nam Ulpianus Spadonum. *l. Spadonum. 128. de V. S.* Theophilus Eunuchorum nomen generale facit. §. *sed & illud Instit. de adopt.* Et spadonum etymologia generalis non est, sed ab evulsione cremasterum, ἀπὸ τοῦ σπάειν, sic dicuntur, sub qua quidem significatione, θλιβίαι, ἀπὸ τοῦ θλίβειν à contritione testiculorū sic dicti, aut θλαδίαι,
29. *Genera Spadon. Eunuch. &c.* ἀπὸ τοῦ θλάειν à frangendo, non continentur, nisi vocabulum σπάειν transferas etiam ad contorta, ut ex voce σπασμὸς demonstrat Godd. *ad d. l. spadonum. num. 2.* & hinc defendit generalitatem Ulpiani. *in d. l. spadonum.* Eunuchi verò non denominantur à quadam partium genitalium depravatione, sed ab officio, & conservatione

vatione cubilis, *ἀπὸ τοῦ τὴν εὐνὴν ἔχειν*, quasi diceres, *ut ait Scaliger. ex. 277. sect. 3.* lecti custodes, *Perer. in c. 38. v. 36. Genes.* & proinde, quia huic officio Spadones quicunque præfici possunt, pro genere posuit Theophilus nomen Eunuchorum. *de quibus omnibus vide Vlpian. in d. l. 128. & ibi Alciat. Brecha. Forner. Godd. de V. S. Buda. in post. Annot Conna. 2. jur. civ. com. c. 15. n. 9. Cujac. lib. 17. obs. 24. Scal. ex. 277. sect. 3.* Quibus verò virilia omnia ablata sunt, quos castratos vocat Theoph. *d. §. sed & illud*, Græci, *ἀποκόπους* & *ἐκτομίας*, iis nuptiis meritò interdicitur, quia generare nunquam possunt, quo referimus & illos, quibus ambo testes execantur. Nam opinionem Averrhois, *in lib. Coll.* quod etiam sine testibus semen emittere, & generare animalia possint, in disputationibus Anatomicis rejecimus, cum testibus inter principia seu instrumenta generationis debeatur principatus. Constat quidem Eunuchos esse *amatores mulierum maximos* & August. *6. contra Iulian. Pelag. c. 14.* concupiscentiam eorum ait castitate non frenari, cum Caligonus, Valentiniani Junioris Eunuchus, meretricis confessione convictus, gladio ultore punitus sit. *Neq; enim*, inquit, *in libro Ecclesiastico adhiberetur inde similitudo, atq; diceretur: videns oculis atq; ingemiscens, quasi Spado complectens virginem & suspirans, sed conatum illum ibid. vocat* August. *irritum*, quia ob defectum testium, semen emittere nesciunt. Quibus verò pueris contriti sunt tantum testiculi, quod digitis fieri solitum testatur Æginεta *lib. 6. c. 68* ii, teste eodem *in d. c. ad fin.* interdum ad appetitum Venereum redeunt, & fortasse etiam, si non fuerint exquisitè contriti, semen emittunt. Quibus vel nodo incurabili, obturatæ sunt viæ, aut cultro præcisæ, ut in sectione herniæ & calculi ab incautis Chirurgis fieri solet, in iis consequenter evanescere generationem necesse est, non quod vis generandi extinguatur, sed quod exercitium seminis vel generandi vel ejaculandi impediatur. Infibulati verò & quos *ὑποσπαδιαίους* vocat Gal. *15. de V. P. c. 3.* ab adoptione & conjugiis prorsus arceri non debent, *Francisc. Bonam. d. c. 36.* quia generationi prorsus non sunt impares, *ut censet Brecha. d. l. 128. sed ut addit Galenus*, abscisso vinculo semen, quod in contorto meatu retinebatur, emittunt, & generant. Idem statuendum de iis, quorum mentionem facit Rufus *apud Oribas. lib 6.*

30. Castrati. 31. 32.

Utrum furor & morbi contagiosi incurabiles solvant conjugium. Sect. 9.

1 *Qui superveniunt contracto matrimonio, morbi illud non solvunt.*
2 *Quia per contractum in omnem fortunā consentiunt conjuges.*
2 *Id quod leges civiles. Canones & Theologi uno ore confitentur.*
3 *Excepto Leone Imperat. & paucis Theologis.*
4 *Quorum sententia refutatur.*
5 *In adversis maximè egemus adjutorio.*
6 *Furor, tempore contrahendi matrimonij, eff. ut contractum irritū ob defectum consensus.*
7 *Vt & contagiosus incurabilis morbus ob errorem unius & dolum alterius partis.*
8 *Vtrum furor & morbi supervenientes solvant, si non nuptias, saltem sponsalia.*
9 *Vitanda esse omninò contagia furiosorum & leprosorum, & quibus ex causis.*
10 *Sed si sano corpore & mente contracta sint, prima vo consensu rata esse.*
11 *Nisi ex intolerabili furore immineat periculum mortis.*
12 *Quod item dicendum de lepra, & simili contagio.*

1. *Morbi post incidentes nō solvunt conjugium.* QUod de impotentia diximus, idem repetendum est de morbis & furore, si post contractum matrimonium incidant. Rationem assignat Ulpian. *in l. si cum dotem.§ 22.§ si marit.sol.matri.in l.patre furioso.8.de his, qui sunt sui vel al.* quod nihil sit humanius, aut individuæ conjugii fidei convenientius, quam adversæ fortunæ & fortuitorum casuum conjuges ex æquo esse participes. Martia Catonis uxor, maritum repetens apud Lucan. cordatè, & ut Catonis uxorem decebat, respondit:

2.

Non me lætorum sociam rebusq; secundis,
Accipis an curas venio, partemq; laborum.

Et Euripides introducit honestam mulierem, *dulce*, sibi esse dicentem, *cum marito tristari*, ut citat Clem. Alex. *4. Strom.* Rectè Arist. *2. Oec. c.1. Decet uxorem non solum in prosperis rebus, secundaq; fortuna unanimem sese viro præstare, & inservire velle, verum etiam in adversis. Si sit in rebus defectus, vel corporis ægrotatio vel alienatio mentis, æquo animo ferat & obsequatur, nisi forte turpe aliquid sit vel indignum.* Propterea ante Leonem inter causas divortiorum, neque morbus ullus, neque furor recensetur, *d.l.consens.C.de repud. Nov.de nupt.& Nov.ut lic. matrim.* & expressè Canones

3. iis ex causis negant conjugium separari. *c.quod proposuisti c.requisivisti.33.q.1.c.hi qui.c.neque furiosus.32.q.7.c.1.& 2.ubi Panorm.de conjug.inpr.c.consuluit.de frig.* quibus consentiunt Theologi nostri. *Melancht. in loc. de conjug. Beza de divort.pag.91. & 225. Hemming.in lib. de conjug. Wigand. de divort.§ propter morbos. Beust. de matri. part.2.c.9.& 10. Alber.Gent.c.18.& 19.libr.6.de nupt.Menz de matrim.t.de divort.* Primus Leo Imper. non tantum sponsalia, sed & matrimonium ipsum, lege lata dirimit, & Rhetoricis rationibus jus illud novum deducit, *Constitut.111.& 112.Harmen.lib.4.Epit.t.1.* quas valdè graves & magnas dicit Reusn. *q.8.* Sarcerius quoq;

4. *Qui contra sentiant.* in casu lepræ & morbi incurabilis, parti sanæ facit novatum nuptiarum copiam, *in libell.de caus.matrim.* si se continere nequeat, ad prævertendam turpiorem fornicationem. Quantò rectiùs Beza aliud remedium ostendit contra incontinentiam, corporis scil. per abstinentiam & labores coercitionem & preces indefessas, quibus pondus Deus non præsumitur denegaturus, cum ipse obstaculum alteri remedio objecerit, & non temerè, qui petit, ordinatum à Deo remedium, ut

5. *Refutantur.* Pontificii sacrificuli & Monachi solent, negligat aut repudiet. Iis enim solis, quibus honestè & salva conscientia licet, dixit Paulus: *Qui se continere nequit, nubat in Domino.* In Domino non nubit, quæ nubit contra jus & præceptum divinum, quod etiam ægroti conjugio partem sanam illigat, quia nullis pejus convenit solitaria vita, quam ægrotis & furiosis: nemo plus indiget adjumento, quam qui adjumentis à valetudine destituitur. Ut in procellis præcipuus est usus anchoræ,

6. ita amicitiæ in adversis. Nam ut aurum purissimum in ardenti fornace probatur optimè: ita uxor in miseria viri. *Cas.2.Oecon.c.1. q.6.& 7.* Aristoteles addit *honoratiorem fieri uxorem cum viro infortunato, quam felici. 2.Oecon.c.1.*

Si nihil infesti durus vidisset Ulysses,
Penelope felix, sed sine laude foret. ait Ovid.

Atheniensium fidem, & mutuos amores laudat Thucyd. *lib.2.* qui non abstinuerunt

runt sese invicem invisere, licet de contagio non dubitarent. Viget enim finis secundus, licet cesset primus, vid. generatio prolis.] Nec propter prolem non susceptam dirimenda sunt conjugia, si impedimentum contractis & benè jam constitutis superveniat, quia firmitas eorum æstimatur ex articulo temporis, quo contrahebantur. Si tempore contracti fœderis furor detinuit alterutrum contrahentium, propter defectum consensus, contractus judicatur irritus, *l. 16. de rit. nupt.* sed *postea interveniens*, ait JCtis, *contractum non infirmat*, *l. 8. de sponsal.* Si eodem tempore, Elephantiasi, Lepra, lue Gallica incurabili, nec non paralysi, aut alio morbo sontico, qui præcipuè inducat impotentiam, aut periculum mortis ex contagio, alteruter contrahentium laboret, contractus itidem nullus erit propter dolum unius partis, & errorem alterius circa essentialia matrimonii. 7.

Sed si superveniat furor aut talis morbus, promisso & consensu mutuo stabilito matrimonio ante copulam carnalem, Beza censet non esse amplius progrediendum, sed sponsalia rescindenda, *de repud. pag. 90. & seq. cui subscribit Cypræ. c. 13. de matrim. § 59. n. 1. Hemming. in lib. de conjug. t. de caus. repud. Beust. de spons. part. 1. c. 20.* contrà quam leges civiles statuunt, *d. l. 16. d. l. 8. l. 22 § si matrim. sol. matrim.* quæ sponsalia vitiata & irrita non pronuntiant, nisi ex furore intractabili, cui cohabitari sine discrimine vitæ non possit. *Alex. in d. § si maritus. Covarr. part. 2. de matrim. c. 7. §. 5. n. 6.* Disputat in Bezam plurima quoque Alber. Gent. *6. de nupt. c. 18. & 19.* ex hoc fundamento, quod conjugii vinculum nascatur non ex commixtione corporum, sed mutuo consensu, & proinde ratum sit & à Deo nexum ante consummationem, nec magis solubile ante, quam post copulam, cum Adam etiam ante commixtionem carnis, os de ossibus suis agnoverit in Eva, & cum ea sese abiisse pronuntiarit in unam carnem, *Gen. 2. Corras. cap. 4. Senat. Thol. cent.* Vitanda quidem sunt matrimonia furiosorum, leprosorum & aliis contagiis insanabiliter infectorum, ut multis rationibus ostendit Bonav. *4. sent. dist. 35. q. 1.* & evincunt ferè etiam argumenta Leonis *in d. const. 111. & seqq* quia à leprosis inutiles concipiuntur partus, quos olim Germani in Rhenum, *teste Galen.* Lacedæmonii in Taigetum, *teste Plut. in Lycur.* abiiciebant, ne Reipubl. probro essent aut detrimentum cæteris civibus inferrent: A furiosis, autem si quid conceptum sit & in lucem editum, educari nequeat: tum insuper, quia qui properat sive in leprosæ sive furiosæ mulieris amplexus, utrobique in præsentaneum se coniicit vitæ discrimen, & audiendus non est, perire volens *l. 13. de appell.* Nec auxilium sperare mutuum habet persona sana, dum ipsa se totam cogitur impendere sibi non profuturis dispendiis: Nec ad benedictionem divinam, qui fuerit, se sistere potest, nec affectionem & consensum matrimonialem publica voce coram facie Ecclesiæ repetere, & quæ præterea ab aliis huc afferuntur. Cæterum, postquam legitimè in individuam omnis vitæ societatem semel ab utrisque libera voluntate consensum est, quæ Deus immittit, infortunia, patientiâ superanda potius sunt, quam temerario & sacrilego ausu contra dictamen voluntatis divinæ excutienda, semper occinente divina voce: *Homini fas non esse, separare, quod Deus conjunxit: Item, Nemo carnem suam odio habuit.* Licet enim lepra inficiatur pater, aut

An furor & morbus superveniens solvat sponsalia 8.

Cur vitanda sint furiosor. & lepros. conjugia. 9.

Quæ ab iisdē cōtracta sunt non solvuntur. 10.

aut in Melancholiam furiosam incidat, non propterea desinit esse pater, aut a liberorum commercio & ope sequestrandus est. Quantò minus fas erit uxori deserere maritum, cum propter hunc sæpius deserere parentes teneatur, nunquam autem maritum propter parentes. *Deus* enim *ipse* ait Arist. *2. Oecon. c. 1. imposuit legem mulieri*, & improbè exprobrat uxor Jobo ex pietate, ut ipsa errabat, obortas calamitates, *Job. 3.* quibus uxorio affectu condolere potius debuisset, & pro jure arctissimæ amicitiæ. parte earum in se derivata, maritum intolerabili isto onere

11. *Quo casu furor solvat contractas nuptias.*

liberare. Nam quod communiter ob furorem separant habitationem, *ut tradit Alexand. in d. l. si cum dotem. § si maritus sol. matrim.* id nec ipse Alex. *ibid.* probat & non prius admittendum est, quam si furoris violentia nulla arte demulceri, nullis viribus compesci, nullis catenis ligari potest. Tum enim vitæ innocentis consulendum, quam temerè velle insano furori obiicere, quid esset, quam Deum tentare & in cædem præsentem aliquem agere? Multò minus probandum, quod Jus civile ob furorem intractabilem nuptias prorsus dissolvat. *d. l. si cum dotem. l. 4. de divort.* Facilitas enim ista adhuc testatur de Romanorum, in concedendis divortiis, nimia temeritate, quam Christianis imitandam non esse suprà diximus.

12. *Nec non lepra.*

Quin etiam ex hac ratione, ne tentemus Deum & in præceps periculum scientes volentes ruamus, improbat Alciat. & Beza *c. 2. de conjug. lepros.* quod thorum vetat separare propter lepram. Si medicamentis contra contagium satis armata sit pars sana, aut alias ob bonitatem naturæ ab eo sibi non metuat, causæ nihil est, cur separari vel ad thorum debeant. Cæterum, si pernities certa ex infectione expectetur, bona conscientia in eam nemo se præcipitare tenetur. Interim manente vinculo ad omnia boni conjugis officia adigi potest pars sana, ut prolixius demonstrat Vives *in lib. de off. conjug.*

Sect. 10. Utrum vinculum solvatur per crimina alterutrius ex conjugibus.

1 Crimina, ex quibus creditur solvi conjugium, digeruntur in duas classes

2 Non esse recedendum à jure divino, ex causa quadam levicula.

3 Quinam quibus rationib: moti novas causas divortiorum extra jus divinum addiderint.

4 Non licere cuiquam novas causas jure divino addere.

5 Nec Mosis divinam dispensationem contra interdictum Christi in N. T. locum habere.

6 Crimina, quantumvis horrenda, conjugia, non dirimunt

7 Quæ verò in matrimonij vinculum redundant, inter quæ adulterium primas tenet ad dissolutionem suffi iunt.

8 An sub adulterio contineatur fornicatio Spiritualis.

9 Præcipuè si hæreticus nitatur vi aut insidiosè conjugem a fide avertere.

10 Fornicationem Spiritualem à Christo non contineri sub adulterio.

11 Multa aliæ causæ divortiorum ad adulterium revocantur.

12 Quibus de causis Imper. in mulieribus, quam viris castitatem majorem requirat.

13 Quam arctis legibus mulierum castitatem circumscripserint Græci, Roman. Arabes.

14 Nec non hodie Turca, Muscovita, Ital.

15 Romani dimiserunt uxores ex sufficiente adulterij.

16 Ex lascivis oculis nasci suspicionem adulterij.

17 Clericus cum virgine non præsumere orare: Pater noster.

18 Pers-

18 *Periculosa cohabitatio Monachorum & Monialium.*
19 *Qui fuerint fœminæ subintroductæ.*
20 *Ob osculum Vasallus feudum, mulier amittit dotem*
21 *Osculum prabet pravam præsumtionem.*
22 *Quod tamen dijudicandum ex moribus cujusq; regionis.*
23 *Causæ, quæ inducunt præsumtionem adulterij in quantum operentur divortium.*
24 *Fœminas incurrere suspitionem impudicitiæ, si lasciviè circumcursitent & se ostentent.*
25 *In suspecto colloquio cum uxore deprehensum marito licet impunè interficere.*
26 *Examinantur crimina, quæ in conjugij noxam non vergunt, nisi ex accidenti.*
27 *Quid sit, & quando ceperit veneficium.*
28 *Veneficium intentatum, si caveri possit, non tollit vinculum conjugij.*
29 *Necessitas verò ex periculo vitæ inducta, tollit legem.*
30 *Magistratus ostenditur aliud remedium contra veneficos.*
31 *Utrum sævitia intolerabilis solvat nuptias.*
32 *Qui affirment.*
33 *Maritus sæviens, utrum sub desertoris definitione comprehendatur.*
34 *Probatur affirmativa.*
35 *Dummodo ad divortium non properetur.*

QUod attinet cæteras causas, ex quibus leges Imperatoriæ divortia indulgent 1.
& conjugibus discedendi copiam faciunt, eas digerimus in duas criminum *Duæ classes criminum.*
classes, quorum alia vergunt directò in conjugium, alia convellunt quietem &
statum Reipubl. Leviores enim causas, ex quibus ait Leo interdum solvi conjugium.
d. const. 111. meritò rejicimus, quia urgentissimam oportet esse rationem,
cujus gratia à divino jure recedatur. *c. dispensationes. c. tali. 1. q. 7. cap. cum tanto. ubi*
Roch. sect. 2. n. 3. de consuet. Imò Gregorius IX. in jure positivo demum distinguens, 2.
utrum causa sit probabilis, satis apertè supponit distinctionem in jure divino lo- *Ob levem rem nō*
cum non habere, *d. c. cum tanto*, quia inferior nequit tollere decreta superioris, *est distrahendum conjugium.*
c. inferior & ibi gl. in verb. ligare. de maj. & obed. Clem. Rom. in pr. de Elect. præcipuè si
clausula prohibitoria sit adjecta, quemadmodum Christus divortia, excepto ca-
su adulterii prorsus sustulit. Nam quod Alciat. *6. Parerg. c. 20. Corras. c. 4. Cent. SC.*
qui opinionem suam tribuit Wicleff. lib. 4. Dial. c. 21. & *Erasm. in Annot. ad c. 7. Epist. ad* 3.
Corinth. plures posse causas, adulterio æquipollentes, admitti disputat, & id pro-
bat autoritate veteris Ecclesiæ, quæ Theodosii, Justiniani, & Leonis legibus ex
pluribus causis divortia indulgentibus, nō intercessisse legitur, item quod Mar-
tyr. *in 1 Corinth. 7.* non impiam sed verisimilem & quæ difficulter reiici queat,
vocat opinionem eorum, qui adulterio causas alias adiiciunt, unico hoc ariete fa-
cilè subruitur, quod conjunctioni divinæ, nemo obrogare queat, nisi Deus ipse.
Deus non autem autoritatem suam relaxavit in solo casu adulterii, nec fas est ho- 4
mini ulterius progredi: nec Paulus ulterius progressus est, quippe, qui causam *Iuri divino nō licet aliam causam cuiquam addere.*
novam divortii non adjecit, sed post dissidium, personæ fideli desertæ consilium
dedit. Et ut Paulo potestas ea competiisset, non competiisset Imperatoribus,
quia Paulus loquebatur ex Spiritu & verba sua à Domino mutuatus erat. Magi-
stratus verò, etsi loco Dei imperet in Politicis, contra dispositionem tamen divi-
nam, in rebus sacris, & conscientias concernentibus, nullam decernendi facul-
tatem nactus est: *ut in lib. 2. de jur. Maj. c. 3. prolixè deduximus.* Nec redeundum hîc 5.
est ad causam, quæ Mosen permovit, quia Deus tum dispensavit de prima natu- *Mosis dispensatio locum non habet in N. T.*
ræ lege. Postquam verò Christus viam hanc occlusit, & primævæ institutionis

jus re-

jus revocavit, expreſſimque adjecit: extra culpam adulterii dimiſſam, mulierem juſto conjugio, absque adulterio, non poſſe alteri viro copulari, fruſtrà & abſurdè allegatur pertinacia cordis, tanquam cauſa ſufficiens ad permittendum adulterium. Tantum enim peccatum in Rempub introducendum non eſt, propter ſolam pervicaciam hominum. Quod enim Deus in veteri Teſtamento Judæis indulſerat, id in novo nunc revocavit, ut tantò minus licentia peccatoribus daretur, quantò Chriſtianos convenit Judæos perfectione antecellere. Nec illud alicujus momenti eſt, quod Eccleſia non interceſſerit legibus Imperatorum Chriſtianorum, quia proſtant tam ſcripta patrum, quam decreta Synodorum, quibus divortiorum licentiam in tantam compingunt anguſtiam, ut ab infauſto vinculo etiam illum nolle liberare videantur, à quo per adulterium alter [illegible] abruperit.

6. *Crimina, quæ non dirumunt nervum conjugii, non recte cenſentur inter cauſas divortiorum.*

Propterea cum crimina, ob quæ ſolvitur conjugium jure Imperatorio, duorum ſint ordinum, quæ conjugium non attingunt, à conjugii ſeparatione meritò amoventur, quemadmodum paulò ante diximus, ut ſunt illa, quæ *in d. l. conſens.* referuntur: *Perduellio, Homicidium, Veneficium, Sacrilegium, Crimen falſi, Sepulchri violatio, Plagium, Latronum receptio & defenſio.* Si enim magiſtratus officium faceret, & crimina tā atrocia ultimo ſupplicio proſequeretur, dubitatione hac opus non eſſet. Ubi verò magiſtratus ceſſat, ut conſcientiæ ſuæ & mariti conſulat mulier, ex jure conjugiali & indiſſolubili vitæ conſuetudine tenetur maritum exulem ſequi, niſi neceſſitate quadam domi detineatur, ut nuper diximus, atque ita hæc crimina, licet ſint graviora adulterio, ut obiicit Corraſ. *d. c. 4.* tamen non ſolvunt conjugium, quia graviora quidem ſunt abſolutè, aut in Republ ſed non conjugio, in cujus pernitiem directò vergit adulterium.

7. *Adulterium dirumpit vinculum conjugii.*

Cætera, quæ *in d. l. conſenſ.* enarrantur crimina, ad conjugii ipſius naturam pertinent, & quia vinculum ipſum attingunt, & fidem conjugalem frangunt, plus videntur habere ponderis ad ejus diſſolutionem, quam quævis ex reliquis. Et de adulterio quidem dubium non eſt, quia adulter prava ſua inclinatione ultrò receſſit à fœdere, & ſacrilego auſu ſeparavit, quod Deus conjunxit. A [illegible] autem vel diſſecto vinculo innocens perſona meritò libera pronuntiatur, quia generali divortiorum interdicto ipſe Chriſtus excepit cauſam adulterii. *Matt. 5. & 19.* Verum Alciatus adulterium dupliciter accipit, proprium & Spirituale, & dum utrumque proponit, tanquam cauſam divortii, ſub hoc pallio invehit omnia crimina, quæ ſeparant hominem à Deo. *arg. c. 4. & 5. 28. q. 1.* Canoniſtæ pro tertia cauſa ſeparationis quoad thorum & habitationem conſtituunt Spiritualem fornicationem, ſeu hæreſin. *c. de illa. de divort. c. fin. ubi Abb & Ioh. Andr* [illegible] *conjug. Covarr. part. 2. de matrim c. 7. §. 5. n. 7. Alphonſ. à Caſtr. lib. 2. de juſt. hæret* [illegible]

8. *An etiam adulterium ſpirituale.*

idque contra manifeſtum præceptum Apoſtoli *1. Corinth. 7* qui vetat fidelem diſcedere ab infideli, ſi infidelis non detrectet cohabitare. Quod ſi verò pertinaciter & vi velit hæreticus conjugem in ſuos pertrahere errores, tum demum [illegible] ſulendum erit ſaluti animarum, nec demonſtrat voluntatem cohabitandi, [illegible] dolo vel vi in id unicè incumbit, ut conjugi innocenti ob veritatem & ſin[illegible]

9. *Si acceſſerit vio[illegible] ad errores co[illegible]ctio.*

cu[illegible]

alicum Dei negotium facessat, & molestiam creet. Nec tum ratio Apostoli amplius locum habet. *In pace vocavit nos Deus*, nec spes est conversum iri tam importunum hæreticum ad fidem, cujus lucri gratia inæqualia conjugia tolerantur. Si autem sit absque insidiis animæ, aut vi, propter solam hæresin, thorum & habitationem non licet parti fideli deserere, ut supra diximus. Nam Metaphoricum adulterium sub nomine veri adulterii à Christo non comprehendi ex addita ratione patet, quia hæresis aut infidelitas non discindit vinculum à Deo nexum, quemadmodum adulter carnem suam ab uxore divisit, postquam illam applicuit scorto, aut adulteræ. Proinde, cum odiosa non sint, ultra casus expressos extendenda, per adulterium accipimus solum illud peccatum, quo immediatè dirimitur nexus conjugalis, & illud rectè inter causas divortiorum ab Impp. refertur. 10. *Fornicatio Spirit. non continetur sub adulterio.*

Quædam verò adduntur huc pertinentia, ex quibus quidem non demonstratur, sed verisimiliter præsumitur adulterium. Virum enim repudiandi facultas uxori datur, *si vir familia vel uxore inspiciente cum impudicis mulieribus cætum inierit. Viro vero, si mulier viro ignorante vel nolente convivia extraneorum appetierit: si eo ignorante sine justa causa foris pernoctarit: si extra viri voluntatem ludis & spectaculis inhæserit: si cum viris voluptatis occasione lavetur: si vivo marito cum aliis de suis nuptiis locuta.* Et mulieris quidem castitatem arctioribus cancellis circumdedit lex, quia adulterio gravius peccat, supponendo fœtum scorteum, majoremque famam in ea patitur fornicatio, & denique quia procliviores ad libidinem præsumuntur fœminæ propter mentis impotentiam, & vehementiam affectuum. Præsumtiones autem non aliter separando conjugio sufficiunt, quam si violentiam deducant in notitiam adulterii. Ex levi enim suspitione, aut fallaci conjectura probabili mulier tanti criminis non convincitur, quia in atrocibus probationes requiruntur luce clariores. *l. sed etsi §. & si constanter. Qui & à quib. l. fin. C. de probat. c. Epiphanium. 5. q. ult. gl. in c. veniens. verb. illorum. de testib. & attest.* Aristoteles quidem *2. Oec. c. 1.* Vetat mulierem, inscio marito, peregrinum hominem quemcunque in ædes recipere, ne pudorem suum rumori populi prostituat, & secreta domus in vulgus efferenda temerè prodat. Quin etiam ex consuetudine Græciæ, mulieri fas non erat in publicum se exhibere spectādam sine arbitrio viri. *Æmyl. Prob. in proœm. vit. Impp. Rom. Lips. 1. Antiq. 1.* Argeus quibusdam non suas, sed aliorum quorundam uxores prædicantibus: *Per Deos*, inquit, *de bonis & honestis mulieribus nihil temerè loquendum est, sed in totum, quales sunt, oportet ignorari præterquam illis maritis, quibuscum vivunt. Erasm: in Apopht.* Arabum mores laudant Patres, quibus sine velamine mulier alteri viro conspicienda non offerebatur, *Tertull. de veland. virg. Hieron. ad Demetriad. de virg serv. Theod. in lib. de virt. act.* quemadmodum etiamnum apud illas gentes inveteratos hosce mores durare, rememorant Zedlit. *in capt: Turc* Rauvvolff. *in itin. Arab.* Dusa *in itin. Constant.* Helffreich. *in itin. Hierosol.* De Turcarum moribus sic scribit Busbeq. *Epist. 3. Turcæ, siqua alia gens, suarum pudicitiæ student: ideo conclusas servant domi atq; abdunt, ut vix Sol aspiciat. Quod si in publicum necessitas evocet, ita tectas, ita pannis obvolutas emittunt, ut* 14.

11. *Multa alia crimina ad adulterium revocantur.*

12. *Quare mulieres Imp. castitati diligentius alligaverint.*

13. *Arctæ leges in mulieres.*

 meræ

mera larvæ aut spectra ... entibus videantur. Ipsis quidem viros ... ceum videndi copia est, viris autem nulla earum corporis pars ad ... enim apud eos recepti opinio, non posse mulierem, quam vel minimum ... commendet, a viro ... potiendi libidine, ac proinde sine vient ... habent abscondita. Fratribus quidem earum videndi facultas perm... fratribus non item. Qui sunt opulentiores, aut in aliquo honoris gradu ... ne limini unquam pedem efferant, neque quavis ad eas visendi vel qu... mittatur, ne consanguineorum quidem proximi, excepto patre & ... Paschatis visere filiam non prohibentur. *Vide & Ian. Duss. in itin.* Con... inter honestas mulieres non annumerant, quæ domi non vixit concl... *Baron. in hist. Musc.* Quam arctè contenteque hodie serventur honestæ ... huc in Italia, nemo ignorat, nisi qui limina eius nunquam calcavit ...

15. pristina Rom. severitate adhuc superesse videtur. Nam & olim Sul... pronius, & Antistitius, uxoribus nuncium remiserunt, quod in ... spectassent, quod aperto capite foras prodiissent, quod in publico cum ... bertina sermones copulassent. *Val. lib. 6. c. 3.* Hinc factum, ut tam sev... hibeant Impp. in eas mulieres, quæ saltem documentum præsumti ... pudica conversatione dedissent, aut ad ea loca properassent, unde ... præcipites traherentur, quemadmodum balneas apud Tur... amoris c... trices vocat Busbeq. *d. Epist. 3.* & Plautus ait:

Romani dimiserunt uxores ex suspitione adulterij.

Quæ vult cubare, pangit saltem suavium

16. Donatus *ad illum Terent. vers. Extrema linea amare haud nihil est. Et nu...* quartum locum in linea amoris assignat *Osculo*, ut & vulgaris versi... *refert gl. 1. in l. quod ait lex. de adult.*

Pro osculis lascivis nascitur suspitionem adulterij.

Visus & alloquium. tactus, post oscula factum. Nam, ut ...

Oscula, qui sumsit, si non & cætera sumsit,

Hæc quoque, quæ data sunt, perdere dignus erat.

Quemadmodum percussio homicidii, ita colloquium & amplexus prepar... dinis, ait Aug. *in l. 2. col. fin. de priv del. gl in l. 1. de var. & extraord. cri...*

17. *tet. dist. 51. in c. nec aliqua. 27 q. 1.* Tacitus *lib. 14. Ann. in pr. lascivia oscula*, ... *nuntius flagitii blanditias*, & refert Isernia *ex Cicer.* quod *osculum sit p... c. 1. § turpiter luserit. Quib. mo. d. feud. amitt.* Propterea ex his & id genus ... conjecturis, tanquam exordiis adulterii, progrediebantur Rom... ad ... vortia, quoniam quicquid præsumant Canones de amplexu & secreto ... Clericorum, *t. de cohab. Cler. gl. in c. absit. 11. q. 2. Specul. de præsumt. § 2. ver... malef. gl. che ha adulterato, col. 2.* quos adeò ab omni criminis suspitione ... reputat Specul. *in t. de judic. deleg. § superest,* ut eos judices tolerari posse in ... causa censeat. Non omnes, qui uxorum oscula delibant, præsum... ctionem affricare, aut orationem in aures immurmurare. Aliud ... coacta continentia:

A juvene & cupido credatur reddita virgo?

18. Baldus ne ipsum quidem Thomam Cantuar. Archiep. post ...

... in a'bum Sanctorum relatum excipere & extra suspitionem criminis po... *c.1.ut lit.pen ut repetit Corras. lib. 1. Misc. c. 7. n. 7.* Difficile est credere, ... Cyprian. *lib. 2. Epist. 11.* de virginibus cœlibatum professis, quæ in ... cum viris manebant, & tamen per inspectionem obstetricum se vir... probabant. Asprenas *apud Sen. 1. Contr. 2.* virginitati ne in sacerdotis quidem ... prospectum censens: *Non legerem te, ait, sacerdotem, etiamsi Sacerdoti ...* Nazianzen. *in gnom. distich.* contubernalem mulierem vetat haberi à ... Concilium Nicænum vetuit à clericis haberi mulieres quas συνεισά-... Latini *subintroductas* vocant, *c. Interdixit. dist. 32.* quarum usu presby- 19.
... etiam interdixit Nicol *in c. nullus. dist. Ead.* & integro sermone habentes συνει-... perstringit Chrysost. Causam adiicit Euseb. *lib. 7. histor. Eccles. c. 26.* de Sa-... teno agens, quod licentia cohabitandi quidam abusi in fornicationem in-... *Subintroductas* autem vocant Imperatores *Extraneas* mulieres, *l. eum qui ... 19. ubi latè Gogfr C. de Episc. aud.* quæ non sint conjuges, & cohabitent ta-... patrocinii causa, cum parentibus & tutoribus destituantur, *ut Chrysostom. in ... explicat. Beatus Rhen. ad c. 26. lib. 7. Eus. Cujac. 2. observ. c. 29.* Feudum certè 20.
... Vasallus qui lasciviter osculatur uxorem Domini *d. c. 1. quib. mod. feud.* ... & communis est opinio Baldi, *in c. tua. de procurat.* quod uxor ob osculum ... concessum perdat dotem, quasi adulterii rea, *Ioh. Lupin. rubr. de donat. §. 78. ... Silva nupt. lib. 4. n. 76. 78.* quod sic limitat Nicol. Bellon. *in rubr. n. 181. C. de ...* & ex eo Covarr. *par. 2. de matr. c. 7. §. 6. n. 4. 5.* ut non aliter procedat, quam ... per indubitatam præsumtionem inducatur culpa adulterii, à qua si mulier ... ibus documentis liberaverit, ex sola suspitione ne dotem quidem amit-... ab omnibus valida præsumtio adulterii & tentatæ pudicitiæ ex oscu-... creditur, adeò ut in urbe Neapolitana capitale sit osculari aliquam mu-... *Gramm. cons. crim. 48. Cæsar Ursill. in addit. ad dec. 276. Affl. ubi Affl. hanc rem ... partem disputat.* & Athenis olim Pisistrati uxor ad patibulum rapi vo-... incontinentem juvenem, qui filiæ ejus præ amore osculum in via impres-... Eum tamen Pisistratus repressit, *Si amicos,* inquiens, *tam duriter tractabimus, ... faciemus inimicis?* Antonius Veterius Dux Venet. proprium filium Aloysiū ... carcerem conjecit, quod invitæ mulieri osculum præripuisset. *Boss. in tractat. ... Petrus Martell. in hist. princ. Venet.*

Sed hæc omnia temperanda sunt ex moribus cujusque regionis. Nam si ... Gallicas mulieres, *Sylv. nupt. lib. 4. n. 78.* aut Anglicas, *Alb. Gent. 6. de nupt. c. 5.* ... gicas, Kornem. *de virg. c. 2...* tam strictis circumscribere vellet custodiis, ut ... summam libertati earum inferre injuriam videretur. Usq; adeo melius ... de suis uxoribus Germani, Galli, & Angli, quam Itali. Turcæ etiam-... ssimis de causis ab uxoribus discedant, tamen, ob balnearum frequentatio-... dibus depellere nequeunt *Busbeq. Epist. 3.* Quis à publicis colloquiis ... eos indigitant, lepidis discursibus abigere Gallicas posset fœminas, ... spectaculis Anglicas, nisi qui mores adeoque naturam ipsam earum prius ... cogitaret? vulgò Angliam vocant *delicias & paradisum fœminarum, ge-*

21. *Alienatio- nes magn fi- dunt mulie- ribus, al e minus.*

thennam equorum: Et totos dies & illic & in Galliis deducuntur m[illegible] per plateas & hortos confabulatum, quod sine suspitione [illegible] à nemine posset. Quemadmodum igitur ob osculum non aliter [illegible] quam quatenus argumentum præbet præsumto adulterio, à quo [illegible] accusata se contrariis indiciis eripere potest: *Alciat. 2. parerg. c. 20* [illegible] *jud. col. 1.* Ita causæ hæ omnes, quas *ex d. l. consens.* ad adulterium atti[illegible]

23. *Causa ex quibus nascitur præsumtio adulterij, quatenum operentur.* gimus, divortio faciendo sufficientes non sunt, nisi quatenus aggrava[illegible] rii probationem. Mulieris enim est domum servare, *Tit. 2. 1. Tim. 5* nec [illegible] pita, fora, spectacula, per omnes vicos & angulos circumrepere, ut Xen[illegible] *Oecon.* demonstrat ex mollitie & teneritate muliebri. Sabinæ virgines, [illegible] ctatum venissent ludos alienos, alienæ libidini pudorem insciæ pro[illegible] *Liv. lib. 1.* Sara peregrinatione longinquiori devenit in periculum a[illegible] cti, & Dina, cum prodiret visum filias regionis, inauspicatò incidit in Sich[illegible] qui partim vi, partim blanditiis, animum ejus ad fornicationem deflexi[illegible]

24. *Fœminas pudicas fas non est lascivè circumcursitare, aut se ostentare.* Hujus periculi prævertendi gratia, Græci & præcipuè Lacedæmonii, [illegible] *Apophth.* jusserunt mulieres à scenis excesse, quem morem in suam Rem[illegible] lisse Romanos testatur Æmil. Prob. *in proœm. vit. Impp.* & Augustus, [illegible] culorum errores corrigeret, Fœminis gladiatores, quos promiscuè olim [illegible] solemne erat, non nisi ex superiore loco concessit spectare.

25. Athletharum verò spectaculo muliebrem sexum omnem adeò sub[illegible] ut Pontificalibus ludis pugilum par postulatum distulerit in sequenti[illegible] tutinum tempus: edixeritque mulieres ante horam quintam veni[illegible] non placere. *Sueton. in Aug. c. 44. in fin.* Minutia Vestalis, propter m[illegible] tum, in stupri suspitionem venit, & sub terrâ defossa viva fuit. *L[illegible]* mia ibidem causam incestus dixit ob suspicionem elegantioris cultus, inge[illegible] que liberius, quam virginem deceret, parum abhorrens a fama. *L[illegible] lib. 22.* [illegible] *lib. quom. ex mum. cap. fit emol.* Alia in crimen incestus vocata fuit, [illegible] edidisset:

Felices nuptæ: moriar, nisi nubere dulce est.

Et hanc excusaturus Seneca ait:

Non illi cultus luxuriosior: non conversatio cum viris licentior. Unum crimen [illegible] *teor. Ingenium habet. Lib. 6. contr. 8.* Numa, etiamsi indultum ra[illegible] norem integrum relinqueret, verecundiam tamen majorem iis imp[illegible] sitate interdixit, sobrietatem & silentium imperavit, vino abstine[illegible] marito absente, de rebus quoque necessariis verba ab iis fieri vetuit. *Pl[illegible] Num. & Lycurg.* Spartanæ uxores, quã virgines apertam ferebant, [illegible] debant faciem, cujus rationem assignabat Charillus: *quod [illegible] circumspicere, uxores inventum custodire deberent. Rhodig. lib. 13.*

26. Rectè igitur violentam & indubitatam præsumtion[illegible] quæ his occurrunt æqualia, *c. ex literis. c. tertio loco. d. præsumt.* [illegible] stinianus impunem habeat eum, qui deprehensum in [illegible] cto loco, cum uxore sola, occiderit, ut adulterum, [illegible]

[illegible] tis hisce congressibus sibi temperaret, non desierit ad mulierem redire. [illegible] *Auth. ut liu. matrim. & av. Auth si quis et. C. de adult. Afflict. de jur. protimis.* [illegible] *Nupt. lib. 1 n. 102.*

[illegible] perfunt præterea quædam alia crimina & machinationes, non quidem [illegible] n perniciem adulterii, sed alterius conjugum aut communis sobolis, [illegible] es, sed quarum noxa demùm ex consequenti redeat in ipsum vinculum [illegible], ut sunt, *veneficium in conjugem & liberos: si vir uxoris vitæ fuerit insidiatus,* [illegible] *atribus, non restiterit: si verberibus ingenua indignis eam affecerit: Si uxoris* [illegible] *sidiatus aliis etiam eam adulterandam tradere tentaverit: si adulterii intenta-* [illegible] *onem non probaverit.* Breviter, ut in jure Novissimo dicitur: *Si quæcunq; mo-* [illegible] *atus fuerit.* Ex parte uxoris verò: *si vitæ mariti insidiata sit, aut insidiantes* [illegible] *n indicarit: si manus audaces viro injecerit: si abortum sponte fecerit: si vivo* [illegible] *o cum aliis de suis nuptiis sit locuta.* Nam hinc infertur suspitio tam adulterii, [illegible] insidiarum. In lege Romuli adiicitur *suppositio clavium*, & ut vulgò credi- [illegible] *partus.* Verum ex nulla harum causarum in foro conscientiæ divortium [illegible] concedi potest, quia in exceptione Christi non continentur. Utut enim [illegible] um simile faciat adulterio Alber. Gentil. *6. de nupt. c. 5.* nunquam adeò sibi [illegible] similia statui possunt, quin essentia differant, & proinde jure optimo [illegible] da sit Gentili propria responsio *d. lib. 6. c. 14.* non esse hic argumentandum [illegible] b una causa inferendum ad aliam, & malo more Judæorum non addendum [illegible] divortiorum.

Veneficium nunc in genere accipitur, pro clancularii vitæ humanæ insi- 27. [illegible] in specie, pro insidiis parentum, liberorum, conjugum, domesticorum *Quid per veneficium intelligatur.* [illegible] miliarium, quod inter causas divortiorum posuit Romulus cum additio- [illegible] *φαρμακείαν τέκνων*, ex quo capite accusatur noverca *apud Senec. lib. 4. contro. 29.* [illegible] ani diu veneficium ignorarunt, donec anno V.C. 423. M. Claudio Marcel- [illegible] Valerio Coss. primores civitatis inopina morte, pari eventu passim more- [illegible], & ancilla coquendis medicamentis adhibita, Cossulibus insidias mulie- [illegible] deret. Deprehensæ enim sunt plures, quam 170. hujus maleficii consciæ [illegible] ipes, quas omnes Senatus damnavit, *Liv. lib. 8. Val. 2. c. 26. Sabellic. Enn. 4.* [illegible] Repetita postea sæpe quæstio, *Liv. lib. 40.* & Publilia & Licinia, nobiles fœ- [illegible] æ, quæ viros suos necasse insimulabantur, cognita causa, cum prætori præ- [illegible] adesque dedissent, cognatorum decreto necatæ sunt. *Flor. Epit. lib. 48.* Quod [illegible] ntentione hodie in veneficia inquireret magistratus, & comperta puni- [illegible] putatione hac nihil opus esset. Sed paucis annis post, cum Scipio Africa- [illegible] pridie fortis ac validus domum se recepisset, mortuus in cubiculo invé- [illegible], & Sempronia uxor, in suspicionem traheretur, tanquam Venenum ei [illegible] hinc maximè, quod soror esset Grachorum, cum quibus simultas Afri- [illegible] erat, de morte tamen ejus nulla quæstio acta. *Flor. Epit. Liv. 59.* Unde Va- [illegible] inter ingratæ patriæ exempla id retulit, quod autorem cædis malue- [illegible] are, quam vindicare. Cœptum est igitur quæri de remediis mitioribus, [illegible] a magistratuum indulgentia abhorreret. Imperatores, suspectos ve-

 neficii

... na tueri debet sed etiam debet ejus conscientiæ consulere, ne fracta dolore
... tandem abjiciat invocationem, aut aliquid injuste faciat, ut dicitur: Fu-
... patientia. Per divortiorum quoad thorum & domum consulitur
... conscientiis qui possit aliter consuli, quam si jugo servitutis perpetuæ,
... batur extrahantur. Et de persona quidem non pertinente ad Eccle-
... revocat legem Theodosij, quod probat etiam Beza *de divort. pag. 206.*
... consuetudine Ecclesiæ Genevensis, nec aliter sentire potest, si desertoris defi-
...nem *pag. 188* traditam, inconvulsam servare velit. Dicit enim non tantum
... desertorem dici, qui cohabitationem deneget, sed qui impias conditiones 33.
...naciter requirat, perinde ut Pauli Apostoli locum interpretatur Innocent.
... *quando. §. Si enim alter infid. de divort.* quando ait: *Altero, qui infidelis est, vel*
...de, vel non sine blasphemia divini nominis, velut eum pertrahat ad mortale pec-
... et cohabitare volente. &c. Reprehendit quidem Bezæ hanc definitionem
...r. Gent. *6. de nupt. c. 14.* quia deserere & abigere, non sunt idem, sed repre-
... illa non est magni momenti, quia licet diversæ sint actiones, desertio &
..., tamen posterior vehit posteriorem in tergo, & auxilium certè omne de-
... qui immerentem excludit domo, & fructu conjugii privat. Desertionem
... definimus perinde, ut Aristot. amicitiam *8. Ethic.* non per distantiam loco-
..., sed negationem officiorum conjugalium. Qui enim thoro expellit uxo-
... simul & domo, omnes conjugii fines præscindit, & proinde penitus deserit
...jugem, cui consilium dat Apostolus & licentiam novarum nuptiarum, quod
... loco non incommodè trahunt ad personam innocentem Hemming. *de conj.* 34.
...æ. in c. 19. Matth. autoritate Philippi & Luth. quibus contradicunt Brent. &
... de caus. matr. Beza *de divort. pag. 204. 205.* Alber. Gentil. *6. de nupt. c. 5. 14. &*
... eust. *de Matrim. part. 2. c. 8.* Nam si per desertionem injustam etiam Fidelis
...ri partem innocentem, supra rectè ostendimus, eò quod deterior infideli
... familiam negligat & Ecclesiam ludibrio habeat, ut confiteri cogitur ipse
... *pag. 206.* Desertor verò & is habendus sit, qui impias conditiones à conju-
...it, adeoque multò magis, qui, quem cohabitandi animum habeat, con-
... verberibus & subinde repetitis insidiis satis declarat, quive ejectam domo
... tam uxorem, in consortium tolerabilis & honestæ vitæ recipere pertina-
... recusat, cur non eadem pœna statuenda, ubi idem delictum. Nec sic auge- 35.
... merus causarum divortii, quia violenta exactio certam desertionem sibi
... tem habet. Rectè autem monet Hemming Omnia esse tentanda prius, quã
... mum remedium, & irreparabile divortium procedatur. Si enim absens
... tam diu expectandus, ut supra diximus, dandum hîc quoq; plurimùm
... pori, cum quo odia, ut plurimum defervescere solent, & expectandum,
... vel *Lenat albescens animum capillus*, vel morbus aliquis, aut inopinum in-
fortunium ad pœnitentiam furiosum reducat animum, vel preces
personæ innocenter patientis à Deo aliud re-
medium exoraverint.

Qui nimium sævit in uxorem, utrum sit desertor.

Probatur affirmativa.

CAP.

CAP. VII. ET ULTIMUM.

DE POTESTATE MARITALI.

SUMMARIA.

1 *Viro in uxorem competere Imperium jure naturæ, divino & humano.*
2 *Vtrum uxor per matrimonium deducta in poteſtatem viri, remaneat ſimul in poteſtate parentum.*
3 *Imperium maritale conſiſtere in humanitate, non in atrocitate.*
4 *Vtrum poteſtas maritalis extendatur usq; ad verbera.*
5 *Vtrum maritale imperium contineat in ſe poteſtatem vitæ & necis.*
6 *Vtrum & quousq; uxor ſit ſocia aut Domina domus.*

SECT. I.

Sect. 1. Viro in uxorem competere imperium jure naturæ, divino & humano.

1 *Sacas olim certaſſe cum ſponſis, de futuro imperio*
2 *Viro competere imperium in uxorem jure Naturæ*
3 *Quia naturâ eſt præſtantior:*
4 *Mulierem alere comas in ſignum ſubjectionis.*
5 *Cujus rei gratia olim etiam velabatur:*
6 *Contra naturam arripere virum officia fœminæ, & fœminam viri:*
7 *Penſa eſſe propria fœminarum non ſceptra.*
8 *Inter feras ipſas, fœminas cedere maribus.*
9 *Vt ius, ita & poteſtas conjugalis eſt à natura.*
10 *Mores viri imponere fœminis neceſſitatem legis.*
11 *Sacras literas tribuere imperium viro, adimere uxori.*
12 *Etiam ante lapſum.*
13 *Mulier cur facta ex latere, & non e pede.*
14 *Ab omnibus gentibus prædicari ſubjectionem mulierum.*
15 *Mulierem ab obedientiâ non excuſari per ignorantiam.*
16 *Mulieres ipſas naturaliter ex[illegible] γυναικοκρατουμένους.*
17 *Quantopere ſpernantur ab o[illegible]ri, qui uxoribus ſerviunt.*
18 *Multa mala privatim & p[illegible] γυναικοκρατίᾳ:*
19 *Summam injuriam eſſe, ſi quis dam[illegible] ſub jugum uxoris.*
20 *Mulieres imperioſas ſeipſas ponere i[illegible] famulum.*
21 *Mulierem ſplendere honore viri*

Upereſt in hac arenâ, extremi meta laboris, de *Poteſtate* qu[illegible] marito in uxorem, quæ quia tota ferè pertinet ad jus publicum, [illegible] tantum in Romanorum, ſed & aliarum gentium Re[illegible] modè diſtributa, aucta & limitata fuit, Politico [illegible] quam aliud conſideranda venit. Apud Sacas olim, ſi qu[illegible] pu[illegible]

re cuperet, à pugna imperiũ auſpicabatur, & mulier non alia lege ad obſequium viro tenebatur, quam ſi virtute ejus victa in certamine ſuccubuiſſet: ſi triumphaſſet, imperium in ſe à viro cum honore auferebat. *Ælian lib. 12. var. hiſt.* Periculoſum hoc erat, & *inſidæ plenum opus aleæ*, imò etiam ridiculum, ne dicam ſtultum, jus ſuum in diſcrimen deducere, & fortunæ lubricum arbitrium velle experiri, cum ex lege poſſis agere, & Dei juſſu, naturæ ſententia, hominum conſenſu, adjudicatum imperium repetere. De naturæ ſententia, ſi velis naturæ interpretem audire, multis ille argumentis rem conficit *8. Eth. c. 10. & 11. 1. Polit. c. 4. & ultim.* quorum potiora ſtrictim tangemus. Simplicius *comm. in Enchir. Epict.* §. *Omnia officia*, affectionem maritalem *mediam* ſtatuit *inter naturalem & voluntariam*, quod eatenus quidem verum eſt, quatenus uxor non annaſcitur viro, ut liberi parentibus: ſed jus tamen perſonarum, voluntate ſua unitarum, prorſus ex natura prodit, & ab hominum prudentia confirmatur. Ibidem enim addit Simplic. *Imperium naturale eſſe, quo præſtantius dominetur deteriori, c. eſt ordo. 33. quæſt. 5.* idque conſpici in toto univerſo. Atqui hoc eodem argumento evincit Ariſtot. *1. Eth. c. 11.* naturale eſſe dominium viri in uxorem, quia ex lege & ordine naturæ, mulier ſemper eſt deterior, & minus inſtructa iis dotibus, quibus ditatos oportet eos, qui imperium cum fructu ſint geſturi. Nec enim animus mulieribus datus eſt, ſive ſatis catus ad proſpiciendum & deliberandum, ſive ſatis cordatus, ad exequendum, nec corpus ſatis firmum ad labores foris domive, imperii gratia, ſubeundos: quod quoties reſpiciunt mulieres, & quam parum conſilio & auxilio polleant, recogitant, toties ſe ſubjectionis ſuæ à natura tacitè admoneri, ſibi perſuadere debent. Eadem enim docuit ipſas comam alere in ſignum ſubjectionis, quod ut ait Lucian. *ἡ κόμη καὶ εἰς τοὐπίσω ὁ πλόκαμος συναπειραμένος οὐκ ἐλευθέριον φασίν τινα εἶναι*, quaſi retro ſparſa coma ſervitutis indicium præbeat, quemadmodum Romani pueros ante annos liberæ pubertatis tondere non ſolebant, ut innuit Horat. *libr. 4. Od. 10. & notas in comm. Acron. & Mancinell.* Unde Concilium Gangrenſe appoſitè ad noſtrum propoſitum & *ſingulariter*, ut ait Roman. *ſing. 594. ſtatuit. Quæcunq; mulier, religioni judicans convenire comam ſibi amputaverit, quam tamen Deus ad velamen ejus & ad memoriam ſubjectionis, illi dedit, tanquam reſolvens jus ſubjectionis, Anathema ſit c. quæcunq; 2. diſt. 30.* ad quod c. item ad *cap. 2. 20. q. 3.* notat Archidiac. perperam fieri quod Rhegii & Mutinæ Moniales tondeãtur, cum *in d. c. 2.* tonſura aſſignetur ſolis Monachis, & duo JCti *in Clem. 3. verb. continentes, de ſent. ex comm mulieribus propterea relinqui crines dicunt, ut mariti habeant, quo eas trahere poſſint & ligare. Gul. à Mon. Laud. & Card. in 1. oppo. ibid.* quorum ſententiam reprehendit Joh. Montan. *in tr. de bigam. q. 2.* Romani olim, ductum præviæ naturæ ſecuti, velamine voluerunt capita mulierum ita obnubi, ut ſine eo foras nefas eſſet ipſas conſpici, quippe, cum multi ex hac ſola cauſa divortium cum uxoribus feciſſent. *Valer. lib. 6. c. 3. Plutarch. in præcept. Connub. cap. 32.* Rationem explicat Iſidorus. *2. de offic. Eccleſ. c. 15.* inquiens: *Fœminæ, dum maritantur, ideò velantur, ut ſe noverint ſemper maritũ ſuũ ſubditas eſſe & humiles. c. fœminæ. 30. q. 5.* Et Ambroſius, *ſi is eſt autor, in 1. ad Corinth. Mulier debet velare caput, quia non eſt imago*

1. *Sacæ certare ſolitæ cũ mulieribus de imperio.*

2. *Viro competit imperiũ jure Naturæ.*

3.

4. *Mulier alit comam in ſignum ſubjectionis.*

5. *Cujus rei gratia olim velabatur.*

Dei, sed ut viro ostendatur subjecta, quod eodem sensu inculcat Apostolus. *1. Cor. 11.* Prolixius Hieronymus *ad Tit. explicans, illud: Admone juvenculas subditas esse: Verbum Domini blasphematur, cum vel contemnitur Dei prima sententia, & pro nihilo ducitur, vel cum Christi infamatur Evangelium, dum scilicet contra legem fidemq; naturæ, ea quæ Christiana est, & ex lege Dei subjecta, viro imperare desiderat, cum etiam gentiles*
6. *fœmina viris suis serviant communi lege naturæ. c. cum caput c. mulierem. c. mulier debet. 33. q. 5. Tiraq. l. 1. Connub. prolixe. Naviz. libr. 4. Sylv. Nupt. n. 18. 19.* Aristoteles *in Eth. Nicom.* monstrosè & contra naturam scribit, virum succumbere mulieri, perinde ut Epiphan. Seras taxat, quod viri in illorum regione texant, culinas curent, pensa trahant, liberosque educent, mulieres econtra virilia subeant officia, *lib. 3. hæres. c. 6.* quo more usos olim Ægyptios & Gorgonas, autores sunt Herod. *in Euterp.* Mela. *lib. 1.* Diodor. *lib. 4.* & paulò virilius apud Anglos à pensis saltem abstinent viri. Alias enim & culinas curant, & lectos sternunt, & texunt & lavant, dum hortos & ambulacra & porticus perambulandi, & in theatris Florales spectandi copia mulieribus detur. Westphali verò, & qui illic versus Gallias incolunt fallendi otii gratia, ne pensa quidem abhorrent, quæ olim Augusta Narseti
7. Eunucho magni opprobrii loco misit, *Zon. & Diac. in Iusti.* & cum sui regnique pernitie in Gynecæo traxit socordia Sardanapali. Euelthon Salaminis princeps, arma sibi subministrare petenti vicinæ reginæ, fusum aureum, columque penso circumdatum remisit: *arma & tela virorum, quasillum & telas mulierum propria esse. Herod lib. 4.* quemadmodum adhuc vulgo, in aliena falcem mittentes mulieres ad focum & colum revocare solemus, *cum Ovid. 12. Metam.*

Contra naturam est, ut vir mulieri, & mulier viri subeat officia.

Pensa propria fœminarum.

Columq;
I cape cum calathis & stamina pollice torque,

aut etiam ad templa & preces: *cum Virg. 7. Æn.*

Cura tibi Divûm effigies & templa tueri:
Bella viri pacemq; gerunt.

Nec Spartanæ sponsæ præter colum & fusum quicquam sponsi ad domum dotis loco afferebant, *Plut. probl. 30.* ne forte dotis amplitudine superbientes contra viros sese efferrent. *Aristot. 2. Polit. c. 7.* Qui hunc ordinem, à natura ipsa dictitatum, invertunt, & mulierum arbitrio se comiter submittunt, ecquid dissimile faciunt iis gentibus, quæ postquam mulieres peperissent, viros, puerperarum loco in lecto decumbere jubebant, puerperis verò ipsis provinciam iis ministrandi injungebant, ut de Tibarenis Apoll. *Rhod. 2. Argon.* de Corsicis Diodor. *libr. 6.* de Hispanis Cæl. Rhod. *18. c. 22.* refert. Ipsa animalia bruta, ex quorum inclinatio-
8. ne JCti jus naturale spectari volunt, scintillas non obscuras fœmineæ observantiæ secum circumgestant. Leæna enim cibum non tangit, nisi satiato Leone. Gallinæ nunquam armant se in Gallum, oves sequuntur hædum, cervæ catervatim circumsistunt maritum & ubiq; plus roboris à natura datum est masculeo, quam fœmineo sexui, adeò ut masculum pro forti, effœminatum pro imbelli passim usurpemus, & Botanici hoc ipso discrimine herbarum quoq; qualitates distinxerint, Speciosiores & efficaciores marium, cæteras, fœminarum nomine indigitantes.

Brutorum fœmina cedunt maribus.

gitantes. De Simiis narrat Scalig *ex. 213. Fœminam à marito, tanquam malæ tractationis ream, etiam addita Vultus acerbitate castigari, nempe supercilio, rictu, murmure, initi patris atq; reprehensoris mariti, animum præ se ferre.* Quid multis? Jus & amici- 9
tia in eodem consistunt, & ex eodem fundamento nascuntur. *8. Eth. c. 10.* Atqui amicitiam seu societatem conjugalem monstravit natura ipsa. *1. Polit. c. 1.* Eadem igitur jus quoque addidit, quod, ut amicitia inæqualis est & secundum excellentiam, necessariò importat imperium excellentioris in deteriorem.

Inferior matrona suo sit, Prisce, marito,
Non aliter fiunt fœmina virq; pares. *Mart. lib. 8.*

Homerus patremfamiliâs constituit regem domus, & ex consequenti uxoris: 10.
Odyss. 1.

Mores viri, lex fœminarum.

Αὐτάρ ἐγων οἴκοιο ἄναξ ἔσομ' ἡμετέροιο.

Aristot: *2. Oecon. c. 1.* mores viri pro lege impositos uxori censet: *Existimare debet mulier benè composita, mores viri esse legem suæ vitæ impositam sibi à Deo, per conjunctionem matrimonii & consortii. Cas. ibid. q. 5.* Et Melissus *in Epist. ad Claret.* αἱ ἀνδρὸς θελήσεις νομὸς ἄγραφος. Probè ait Arist. à Deo impositam esse hanc legem mulieri, quia Deus autor & director naturæ. *12. Metaph. c. ult.*

Nos verò de lege Dei certiores reddidit sacra pagina, quæ virum constituit 11.
caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ. Ephes. c. 5. A capite verò omnia membra leges accipiunt & *Quæcunq; mulier*, ait Hierom. *ad Tit. non subjicitur viro, hoc est, capiti suo, ejusdem criminis rea est, cujus & vir, si non subiiciatur capiti suo, hoc est, Christo: c. cum caput. 33. q. 5.* Imò turpiter excedit mandatum divinum *Gen. 3. Conversio tua sit ad virum* ut, LXX. reddiderunt, *& ipse dominabitur tibi*, quod licet inter imprecationes adjiciatur, tanquam pœna peccati: tamen etiam ante lapsum mulierem factam, ut vir ei dominaretur, & ad eum ipsa serviendo converteretur, tra-

Sacræ literæ tribuunt imperium viro.

dit August. *libr. 11. de Gen. ad lit. c. 37. Maritum* enim *habere dominium mulieris meruit* 12
natura, non culpa. Durities & pertinacia accessit, per peccatum. *Perer. lib. 4. in Gen. disput. de imper. homin.* Ambros. *in libr. de Paradis.* id probat ex eo, quod Adam, tanquam futurum caput mulieris, primo sit creatus, quò faciunt & verba Apostoli.

Etiam ante lapsum.

ex. 11. Cor. c. 1. Vir non est creatus ex muliere, sed mulier ex viro. Nec vir creatus est propter 13.
mulierem, sed mulier propter virum, & proinde mulierem decet caput tegere: & apertius *1. ad Tim. c. 2. Non permitto mulieri docere, nec dominari viro. Adam enim primo formatus est, post illum Eva, nec Adam seductus fuit, sed Eva, quæ peccatum induxit in mundum.*

Hinc enim imbecillitas ejus patet etiam ante lapsum, cujus ratione subjiciebatur directioni viri. Scholastici dicunt mulierem non esse desumtam ex pede, ne conculcaretur à viro: Sed nec ex capite, ut Minervam fabulantur Poetæ, ne dominium affectaret in virum. *gl. in c. nec illud. Verb. Costa.* Opinantur quidam ex sinistro latere detractam costam, quia fœmina futura erat imbecillior. *Perer. li. 4. in Gen. c. 2. v. 22. q. 4* Hieron. *in qq. in Gen.* idem deducit ex nomine *Ischah*, quod imposuit Adam Evæ, & vulgata traduxit: *viraginem*, Pagninus, *virissam*. Symmachus, *teste eodem Hier.* ἀνδρεῖν: *Sapienter autem* ait *hujusmodi nomen mulieri est impositum*,

situm, ut mulierum quæq; disceret ex sui nominis notione ac significatione, quantoperè virum observare ac revereri deberet, nimirum . ut suæ principium & seminarium substantiæ. Apostoli, præceptum hoc de subjectione omnium animis prima creatione
implantatum, sæpissimè repetiverunt, *1. Corint 11. & 14. ad Tit. c. 2. ad Ephes. c. 5. 1. ad*
14. *Tim. c. 2. 1. Petr. c 3.* ejusque rationem addit Paulus *ad Tit. c. 2. ne male audiat verbum*
Domini: si scilicet secus vivant mulieres, quam latè diducit D. Petrus *d. c. 3.* præsupponens etiam alienigenis & Ethnicis honestum videri ex residua rectæ rationis luce, ut mulieres viris dicto sint audientes. Advocat verò etiam & prædicat obedientiam Saræ, fidelium matris, quæ viro obsecundabatur, Dominum eum vocans, quemadmodum & Megistona Timoleontis uxor, quantumvis Ethnica, jussa ab Aristotimo Eliensium Tyranno, maritum ab obsidione literis minatoriis avocare, si uxorem suam & cæterorum, quæ captivæ detinebantur, servatam cuperet, cordate respondit: *Si quid virilis prudentiæ in te esset, non utiq; juberes mulieres maritis suis quicquam præscribere, sed nos ad ipsos, tanquam Dominos nostros permisisses proficisci. Plutarch. de Clar. Mulierib.* Scævola testamentum mulieris cujusdam his verbis retulit *in l. Lucius 88. § qua marito. de legat II. Mævi & Semproni, dilectissimi filii, præcipitote omne, quod ex hæreditate bonisve Titii, Domini mei, Patris vestri ad me pervenit mortis ejus tempore* &c. & Paulus literas alterius non absimili stylo inseruit *in l Ea quæ. 57. de donat. inter vir. & uxor. Cum petenti mihi à te relatum est, Domine carissime.* &c. Clitipho & Melite *apud Stat. Achill.* sponsionem nuptialem sic auspicantur: *perquam sanctè juravimus: Ego quidem, me illam amaturum, illa vero, me sibi conjugem asciturum rerumq; omnium suarum Dominum habituram.* Satius enim est & reverētiæ à natura mōstratæ magis conforme, ut maritus, cui dominium in manus datum est, dominus, quam uxor, cui obtemperandi tantùm gloria relicta est, blandiendo domina vocetur, eodem tropo, quo Papa se vocat Servum Servorum, cum dominetur dominis Dominorum.

15. *Mulier per ignorantiam ab obedientia non excusatur.*

Sit igitur hoc primò constitutum: Mulierem debere obsequium & reverentiam imperio maritali, nec ut à quibusdam aliis peccatis, per ignorantiam, posse excusari, quia scelesta & affectata censetur ignorantia, quæ contra jus naturale & divinum prætexitur. Quod si absque juris & debiti officii cognitione sit adhuc voluntati mariti deberet uxor se, tanquam legi non scriptæ, accommodare, ut ait Eurip *in Oedyp. Uxor, quæ sapit, viro inservit, quæ non sapit, eum spernit.* Audivimus enim ab Apostolo Saram prædicari propter obsequium, viro præstitum, *1. Petr. 3.* damnari autem immorigeras omnes, tanquam per quas nomen Dei blasphemaretur *ad Tit. c. 2. d. c. cum caput. 33. q. 5.* Ecquæ tam insana mulier, quæ in tantum probrum ultrò se coniicere velit, si optio detur? Conscientiam cujusquam interroga, annon ad objectam superbam γυναικοκρατείαν, sit exarsura, & quasi magno convitio affecta, injuria sibi id exprobrari exclamitatura? quemadmodum qui amicas domi alunt, earum contubernia sibi objici, ægrè ferunt, nec tamen, quas sibi dedecori esse sciunt, dimittere curant, atque ita facta sua verbis condemnant. Illud enim optimum malis admiscuit natura, ut seipsos oderint, & foris damnent, quod domi remotis arbitris agunt. Nulla enim mulier, nisi prorsus af-

16. *Mulier debet viro imperiū cedere propter famam.*

sus affrons, de imperio in maritum publicè se effert: & tamen, quod pudet dicere, non pudet ipsas facere. Erubescunt à peregrinis audire, quæ non erubescunt in proprios maritos perpetrare. Rectè & verè Plutarchus *de præcept. connub. Sicut opulenti coluntur, quando Philosophos colunt: At quando Philosophi colunt opulentos, spernuntur: Ita mulieres coluntur, quando viros colunt, viri autem spernuntur, quando serviunt uxoribus*. Et sui igitur honoris gratia, & ne conjiciant maritum in infamiã, incompetens illud imperium ad Dominum remittere, & naturæ suæ congrua opera captare deberent mulieres. Nihil enim funestius cogitari potest imperiosa muliere, quæ si voti compos fiat & clavum marito extorqueat, in indubitatam eum ponit infamiam: sin pari pervicacia obsistat maritus, & se virum præstare obstinet, periit pax domestica, & dum certatur de imperio, *aut Divisum Imperium cum Iunone Iupiter habet*, Salus familiæ negligitur, nec in publicum quicquam meditari aut operari potest, cui domi luctandum est, & quicquid superest otii, turbis domesticis insumendum. *Multos foris claros*, ait Plin. *in Panæg. domestica destruxit infamia, & ne maximi cives haberentur, hoc effecit, quod mariti minores essent. Nec enim eum liberum censet Cicero, cui mulier imperat, cui leges præscribit, jubet, vetat, quod videtur, cui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet. Si poscit, dandum est, si vocat, veniendum, si ejicit, abeundum, si minatur, extimescendum.*

17. *Viri, qui mulieribus serviũt, q. antepere spernantur.*

Nil unquam invita donabit conjuge, vendet,
Hac obstante nihil: nihil, hæc si nolet, emetur.
Hæc dabit affectus, ille excludetur amicus
Iam senior. *Iuvenal. Satyr. 6.*

Antonii felicitati funus fecit servitium, & amor, quo se præter Romanum morem obstrinxerat Cleopatræ, ita ut liberos ejus inter hæredes nuncupasset, *Sueto. in Aug. c. 16.* & à sinu illius avelli non posset, *Plutarch. in Anton.* Actiacamque victoriam mallet Augusto cedere, quam imprudenter abeuntem Cleopatram deserere. *Dion. in Aug.* Quin etiam Augustus causam belli hinc accersebat: Quod Cleopatræ daret, quæ essent populi Romani, quasi præstigiis quibusdam factum esset, ut ei veluti mancipium serviret. *Xiphil. in Dion. Aug. n. 10.* Nec ipse Augustus dicteria & risum populi effugere potuit, quod Liviæ præter decorum & autoritatem Imperatoriam deditus esset & obsequens, idque eo omine præsagitum putabant, quod aquila in sinũ Liviæ projecisset albam gallinam: Cæsarem enim, felicitate singulari spectatum, in sinu ejus atque omnino in potestate fore. *Xiphil. in Dion. Aug. n. 7.* Cumque de ornatu mulierum & virorum continentiæ præcepta dare conaretur, risu exceptus fuit, quod domi non haberet de iis rebus loquendi libertatem. Cum multis enim rem habebat, Liviæque, quam vivo marito ejus duxerat, erat, (ut ajebant) subjectus. *Xiphil. ibid. n. 14.* Bunduica regina Britanniæ & Claudium & Neronem ad exercitus contemnit, quod alter Messalinæ imperio, alter Agrippinæ obnoxius fuerit. *Dion. in Ner.* Miezislaum II odio & contemtui habuerũt Poloni, quod Rixæ uxori nimis obsequeretur, & de ejus consilio omnia ageret. *Crom. lib. 3.* Dura quidem est omnis servitus, sed quando deterior servit meliori, & sub jugum deprimitur, cui vindicias secundum liber-

18. *Incommoda mulieru Imperij.*

 tatem

tatem asserunt omnia jura, quà humana, quà divina, ea demum insuetum tergum durissimè premit & injuriâ pressum magno afficit probro. Olorus Dacorum Rex. cū Dacos, quod contra Bastarnas infeliciter pugnassent, summa ignominia afficere vellet, sub imperium muliebre eos damnavit, quasi fastigium contumeliæ in imperio muliebri existeret. *Iustin. lib. 32.* Aristot. *2. Polit. c. 7* Laconum Rempubl meritò ex eo reprehendit, quod propter dotium amplitudinem ferè transierit in potestatem mulierum, de qua juris communis eversione etiam conqueritur Plutarch. *in Agid n. 3.*

19. *Summa injuria, dum sub jugum muliebre.*

20. *Mulieres imperiosæ se ipsas infamant.*

Dum verò hac ignominiâ maritos afficiunt uxores, an ipsæ extra periculum ejus expertes manent? Socrati Alcibiades miserat egregiam placentam. Eam Xantippe ab amasio amatori dono datam, ut ejus amorem accenderet, indignè suo more ferens de canistro ejectam conculcavit pedibus. Tum Socrates, cum arrisisset, inquit: *Numquid non tu simul carebis ea? Ælian. lib. 11. c. 12.* Ita dum uxor maritum, annon se quoque unâ in contemtum ponit. Si enim una caro, si una persona sunt conjuges, alterius sive bona sive adversa fortuna necessariò redundat in alterum, imprimis, cum mulieres erigantur ex honore maritorum, & cadant ex eorundem infamia. Phormionis uxor nesciebat alium, sibi proprium ornatum, quam quod se ex rebus gestis viri splendere diceret. *Plutarch. de Mus.* Impp. Romani ajunt: *Mulieres bonore maritorum erigimus, genere nobilitamus, & forum ex eorum persona statuimus, & domicilia mutamus. l. mulieres. 13 C. de dignit.* quod & scriptum est *in l. 9. C. de incol.* nec retinere judicantur mulieres charitatem generis, nisi Clarissimis nupserint *l. 1. C. de dignit.* Quæ enim priorum dignitatum oblita est, non rursum ex prioribus juvabitur, ut statuit Justin. *Nov. 22.* supermuliere post primas nuptias inferioris conditionis homini nubente. *l. cum te 10 de nupt.* Virginiam patritiam, postquam Volumnio plebejo nupserat, matronæ patritiæ, excluserunt iis sacris, quæ in sacello pudicitiæ patritiæ fiebant, atque ea idcirco plebejæ pudicitiæ novam aram dicavit. *Liv. lib. 10.* Bærrhina *apud Apul lib. 2. Metam.* ait ad Luciam: *Parens tua & ego ex familia Plutarchi ambæ prognatæ sumus, & eandem nutricem simul bibimus & in nexu germanitatis unà coaluimus, nec aliud nos, quam dignitas discernit, quod clarissimas illa, ego privatas nuptias fecimus.* Nam ne Senatorum quidem filiæ Clarissimatus honorem retinent, nisi Clarissimis nuptæ *l. fœminæ. 8. de Senat.* Cum igitur honor uxoris dependeat ab honore mariti, tantum sibi mulier detrahit, quantum marito: quod Hieron. *ad Celant de rat. rectè Vivend.* his verbis admonet: *Servetur imprimis viro auctoritas sua, totaq; à te discat domus, quantum illi honoris debeat: tu dominum illum obsequio tuo: tu magnum illum tua humanitate demonstra, tanto ipsa honoratior futura, quantò illum amplius honoraveris.*

21. *Mulier splendet honore viri.*

Sect. 2.

Utrum mulier traducta per deductionem in potestatem matri maneat simul in potestate parentum.

1 *Facti quadam species ex Pausan. proponitur.*

2 *De iure Romano uxorem non transire in potestatem mariti.*

3 In

3 *In muliere nupta, tribus fit injuria, patri, viro & mulieri.*
4 *Patri relictam facultatem occidendi filiam adulteram*
5 *Hottom. excipit filiam, quæ ducta est ex coemtione.*
6 *Sed vana utitur distinctione.*
7 *Inquiritur in rationem juris Romani.*
8 *A quo recesserunt Græci.*
9 *Sententia fororis Salviani de hac quæstione.*
10 *A Romanis recesserunt Longobardi & Galli.*
11 *Quo jure utuntur adhuc hodie Franci.*
12 *Item Germani & Saxones.*
13 *Apud Saxon. separatio familia habetur*
14 *Quid juris apud Hispanos & Anglos.*
15 *Sententia Iuris Canonici.*
16 *Pro quibus omnibus disputatur contra jus civile Romanorum.*
17 *Quicquid perturbat jus maritale, pugnat contra SS. literas.*
18 *Ius autem Roman. necessariò perturbat jus maritale.*
19 *Dum pater prohiberi non potest, quin jure suo utatur.*
20 *Lapsus Alberici Gentilis.*
21 *Ius maritale necessario tollit potestatem patriam.*
22 *Lex divina repugnat Romanæ.*
23 *Alberic. Gentilis responsio rejicitur.*
24 *Vidua ex jure Saxon. cur nubant sine consensu parentum.*

POstquam potestas viro in uxorem asserta est, videndum superest, utrum cum maritali possit remanere patria. Facti speciem præbere potest historia Aristodemi, qui cum filiam ex oraculi jussu immolandam obtulisset, prodiit Messenius civis, qui se Sponsum puellæ ferebat, eamque negabat amplius esse in potestate patris, cum sibi desponsa esset, & per sponsaliorum jus extra patriam potestatem traducta, in suam transiisset. Sed cum intercessio sponsi facile repelleretur, partim favore sacri propositi, partim quod sponsa nondum ingressa esset domicilium & potestatem viri, ipse officioso, sed scelesto mendacio finxit puellam à se compressam, pro virgine immolari non posse, quà voce in furorem adactus pater, occisæ filiæ uterum aperuit, & publica fide proci fraudes detexit. *Pausan. lib. 4.* Et sponsus quidem optimo jure ab actione repelli potuit: *Ærod. lib. 4. rer. judicat. t. 14. c. 1.* utrum maritus potuisset, autoritate legum Romanarum dubium redditur. Nam cum arctissimè liberi innecterentur potestati patriæ, adeò ut Justinianus nulli genti talem potestatem tribuat. § 2. *Instit. de patr. potest.* nexus ille per nuptias non solvebatur, nec ex ullo, qui extet, scriptore probari posse dicit Hottom. *de rit. nupt. c. 22.* per nuptias solvi potestatem patriam, cum è contrario infinitis documentis probari possit, mulierem nuptam adhuc esse in potestate patris, ut expressè videre est. *l. 2. § prohibetur. de donat. inter vir. & uxor. l. 1. §. ult. l. 2. de liber. exhib. l. 1. § 1. de agnosc. & alend. lib. l. quotiens. 20. sol. matrim. l. 1. C. de bon. quæ liber. l. 4. C solut. matrim. l. dissentientis 5. C. de repud.* Inde enim est, quod Cato dicit *in orat. pro l. Opp. Majores nostri nullam ne privatam quidem rem agere fœminas sine autore voluerunt: In manu esse parentum, fratrum, Virorum. Liv. lib. 33.* Inde est, ut si uxori non emancipatæ à quoquam fiat injuria, tribus simul facta videatur, *l. 1. §. ult. l. 8. §. 2. de injur.* ipsi uxori, ejusque marito, in cujus familiam & dignitatem ascripta est, *l. familiæ appell. §. 1. de V. S. l. fœminæ. de Senat. l. cum quædam. de jurisd.* & denique patri, in cujus remansit potestate, *ut colligit Accurs. ad d. § 2.* Inde est, quod quod Hermogenianus *in d. l. 2. de liber. exhib.* interdictum quidem marito det de uxore exhibenda & ducenda, sed de dominio velit patrem à marito conveniri. Inde

Margin: 1. *Facti species ex Pausan.* — 2. *De jure Rō. uxor nō transit in potestatem viri.* — 3. — 4.

Inde est, quod pater filiam in adulterio deprehensam occidendi potestatem adhuc residuam habeat. *l. patris. ad l. Iul. de adult.*

5. *Definit. Hottomanni.* Licet verò leges hæ indistinctè comprehendant quasvis uxores, quacunque
ratione domum deductæ fuerint: Hottom. tamen *in d. c. 22. & seqq. & Inst. de his, qui sunt sui jur.* promiscuam illam locutionem asscribere nititur Triboniano, & discrimen facit inter nuptias ex coemtione, & nuptias ex usu & farre, cujus diversitatis meminit etiam Boet. *2. Com. in Top. Cic. Isidor. 5. Etymol. Arnob. 4. contr. gent. Gell lib. 3. c. 2.* Duabus quippe posterioribus relictas uxores in potestate pa-
6. *Reycitur.* tris, non item priori. Cæterum præterquam, quod sine causa Tribonianus istac suspicione prægravetur, nulli fundamento subnititur vetusta illa distinctio, cũ posteriori ætate locum non invenerit. Nam confarreatio, *ait Boet. 2. Top. Cicer.* solis Pontificibus conveniebat & Tacitus *lib. 3. Ann.* confarreandi consuetudinem aut omissam aut inter paucas retentam scribit. Quod si etiam in usu mansisset, sive primam ejus institutionem, sive progressam consuetudinem intueri velis, tam per eam, quam per coemtionem uxor conveniebat in manum mariti. Sic enim Halyc. *de ll. Rom. Romulus mulierem, nuptam quod ex sacratis ll. in manum mariti convenisset, omnium rerum ac sacrorum participem esse lege sanxit. Nominabant autem prisci sacras nuptias, Farracia, quod conjuges eodem farre vescerentur, quo & victimas aspergebant. Ita hæc lex uxores, quod non haberent, quò confugerent, cogebat se in unius mariti mores fingere.* Ulpian. vero *t. 9. Inst. Farre convenitur in manũ certis verbis, &c. Usum* verò licet Boet. *in Top. Cicer.* distinguat à *coemtione*, & hac sola constitui *matremfamilias* dicat, *quæ conveniat in manum viri & sit viro mulier materfamilias loco filiæ*: tamen hæc glossa redarguitur ab ipso Cicerone: *in orat. pro Flacc. In manum convenerat: Quæro, Utrum usu, an coemtione? Usu non potuit. Nihil enim potest de tutela legitima sine omnium tutorum auctoritate diminui. Coemtione? Omnibus ergo auctoribus* &c. Conspicuè enim præsupponit, etiam usu convenisse uxorem usurpatam in manum viri & si hac in manum conventione excipiatur mulier à potestate patris, non magis excipietur coemtione, quàm usu

7. *Requiritur in rationem juris Rom.* Cum igitur constet de jure Romano *Bald. in l. 9. de donat. inter vir. & uxor. in l. 17. sol. matri. Accurs. in d. l. 8. 2. de injur. Accurs. Bartol. Bald. Salyc. in d. l. si uxor. C. de condit. insert. Dec. in l. 2. de R. I. Donell. 2. Comm. jur. civ. c. 26. Corras. ad l. 2. § fuit autem in pr. n. 17. de orig. Iur. Duaren. t. sol. Matrim. Iohan. Calvin. in Lexicon. verbi uxorem* cõsequens est, de ejus ratione & æquitate disputationem instituere, cum multarum gentium mores à Romanis hic discidium fecerint, *ut ipse Bald. confitetur in l. 11. C.*
8. *Græcorum lex à Rom. diversa.* *de nupt.* Nam de Græcorum sententia in universum judicium fieri potest, ex versibus Euripidis:

Γυνὴ γὰρ ἐξελθοῦσα πατρῴων δόμων
οὐ τῶν τεκόντων ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ λέχους.

Item ex actione civis Messenii in sponsam, *apud Pausan. lib. 4.* & legem Lycurgi conceptis verbis repetit Plutarch. *in Lacon.* qua uxor jubebatur in Mariti potestatem transire, & ædibus paternis valedicere. Muliere quædam Lacæna compellata ad concubitum ab amasio, quod in ea Rep. flagitiosum non erat, *Ælian.*

Var.

Var. 20. conformiter huic loci respondit. *Cum puella essem, didici parenti parere, & hoc egi. Mulier autem viro. Hinc ergo, si justa roges, manifestum facias primum*, perinde ut Palladia soror Salviani, mariti voluntatem contra parentum vota secuta, ita se excusat ad parentes loquens. *Nunquam vos vitiositate, aut contumacia offendi. A vobis sum viro tradita, à vobis conjugi mancipata. Teneo, ni fallor, mandata vestra: hæret sensibus mens sanctum piæ præceptionis arcanum: morigeram me, ut puto, ante omnia viro esse jussistis. Vestræ voluntati obsecuta sum, vestræ jussioni obtemperavi. Illi in omnibus parui, cui me parere voluistis. Invitavit me ad religionem, invitavit ad castitatem. Date veniam, turpe credidi reluctari. Salvi.in.Epist.4.* Longobardi uxores adeò in potestate & mancipio suo habebant, ut domi quoque convictas morte damnarent. *in ll.Rot.ar.& Luitpr. Bald.l.11.t.de nupt. Accurs.& Faber.in §.1. Inst. ad SC. Tertull. Ioh. Sichard in l.ubi adhuc.de jur.dot.* Galli jam olim, si Cæsari credimus, *In uxores sicuti in liberos potestatem habebant, lib. 6. bell. Gall.* quam ab iis vel mutuati sunt, vel secum induxerunt Franci. Consuetudo enim ubique obtinuit, ut quemadmodum *in consuet. Picta. l.15.* scribitur. *Continuo, quam vir & fæmina, sive nobiles, sive ignobiles, matrimonium simul inierint, ex more gentis, uxor sit in potestate mariti, non patris. Tiraq.l.14.Connub.* De Bituricensi testatur Boer. *in consu. Bituric. t.1.§. 4. col. 2. & t.de consuet.matrim.§.2.col.5.* & in genere Le corps de droict. Franc. *livr.5. Iohan. Fabr.in §.1. Inst.de SC.Tertull.Masuer.§.Item filia.t. de injur.§.Item.de consuet.t.de dote. Chassan.rubr.consf.Burg. §. 1.vers. 2.n.6. Boer.decis.197.Papon.3.Not.10.t.des lettres incidentes en civil.Godfred ad l.3.C.de emanc.lib. Anton. Fab Iurisp.Pap.t.8. pr. 4. Illat.5.* 11.

Ad Germanos utrum pertransierit jus Longobardorum dubitat Joh. Sichard. *d. l.ubi adhuc.* De jure Saxonico, cum nupta statim transeat in potestatem & tutelam mariti, Wenn er das Brautbette beschritten. *lib.1.* Landrecht *art.31.* wenn ein Mann ein Weib nimpt *art.45.in verb.* vnd ob wol ein Mann. *lib.3. art. 45. ubi gl. in verb.* der Mann ist. *Gl.in art.26.* Weichbild *n.46.Coler decis.66,n.12. Mauser.ad t.de nupt.in rubr.col.7.Frid.Pensold in addit.ad decis.Col.286.n.214.* non poterit simul manere sub potestate patria, quia in duorum potestate una persona non est, *l.5. §.ult Commod.l.quod contra.141.§.uni duo.de R.I.Anton. Fab. Iurispr. Papin. t.8.pr.4.* & tutorem nequit habere, qui in patris potestate existit. § *permissam.Inst.de tutel.* 12. *De jure Saxon.*

Dubiam quidem sententiam hanc pronuntiat Modestin. Pistor. *in intell.sing. ad lib.1.*Landrecht*.art.11.Dauth.in tr de testam t.qui test.fac. poss.n. 158. & seq.* eò quod Zobel. jus commune expressè à Saxonico correctum non esse affirmet. *ad art.45. lib.3. & ad art.31.lib.* Landrecht. *ad text.Germ.lit.F.* Sed litem decidere voluit Elector peculiari constitutione, *part.2. Const. 10.* sanciens, ut vice & loco emancipationis habeatur separatio, non quidem habitationis, *lib.1.*Landrecht. *d.artic.31.in verb.* Sie sondern sich mit der Kost/oder nicht/ sed familiæ, adeò, ut dum ingreditur lectum viri uxor, simul egrediatur imperio paterno, prout communiter interpretes Juris Saxonici decidunt, *Fachs.diff 8.Reinhard.part. 6.diff.24. Consult. super.const.Elect. vol.2.part.1.q.59.n.3.Coler.decis.12.n.4.decis.41.n.8.decis.222.& ibi in addit. Pensold.n.12.Grassal.lib.1.recept sent.§.fuit as.q.4.n.9.circa fin.* quam consuetudinem per totam Germaniam extendit Rauchb. *lib.2. qq.iur.civ.& Sax.q.18.n.24.* 13. *Separatio familiæ habetur loco emãcipat. apud Saxones.*

Tt Dan.

Dan. Moller. *ad d. const. 10. n. 1.* Wesenbec. *in parat. de his, qui vel sui vel alien. n.* Nec video, cur non comprehendat *d. Const. 10.* etiam filios, cum certum ... Interpretes Liberos à parentibus separatos, ut loquitur Beust. non ... amplius in potestate parentum. *part. 1. de Sponsal. n. 20.* Tam autem separ... matrimonio, dum propriam exorditur familiam, quam si negotietur de su... in aliud se conferat domicilium, vel invito patre, quæ causa ad emancipat... sufficere vulgò creditur. *Moller. in d. Const. 10. n. 9. & lib. 2. Sent. c. 16. n. 4.* C... *41. n. 9. D. auth. ubi supr. Schrad ad t. quibus mod. jus patr. pot. solv. Inst. Bruckm an.* ... *consf. 1. num. 12. & in tr. de Regal. § soluta potestas. c. 1. n. 81. Schepliz. in addit. ad* ...

14\. *March. part. 3. t. 4.* Apud Hispanos plana est ex regia *Taur. 47. ubi Gomez* qu... tracto matrimonio filius liberatur ab imperio patris. Apud Anglos, qua... mum contractum est matrimonium, omnia, quæ sunt in potestate sponsi... patria potestate transeunt in maritalem. *Smith. lib. ult. de Republ. Angl. c. 8.* De...

15\. Canonico, quod Civili hic adversari dicit Baldus, nemini dubium esse ... *c. Est ordo & seqq. 33. q. 5.* quibus probare intendit Gratianus: Mulierem v... mnibus debere subesse, non tantum in iis, quæ impedirent jus conjugii ... tat Alber. Gentil. *lib. 4. de Nupt. c. 6.* disputans pro jure Roman. contra Bod... *Borcholt. consf. 16. q. 1. libr. 1.* quanquam ne sic quidem nodum solvit, quam ... runt Martyr. *in loc. Comm. ad 4. precept.* Hottom. *d. c. 22. & seqq. de rit. nupt.* ... *1. de Republ. c. 3.* Montecat. *in lib. 1. Polit.* Kirchner. *disp. 1. de Rep cor. ll. 7.*

16\. *Contra jus Romanum.* Etenim patriæ potestati ita meta ponienda est, ne perturbet, aut o... supprimat jus conjugale, quod Deus & natura assignarunt viro. Fieri e... potest, quin, si mulier duorum dominorum, patris & mariti imperio te... patre ad instantiam iratæ filiæ prohibente, quod maritus imperavit, pote...

17\. maritus aut prorsus adimatur aut ita turbetur & eludatur, ut nullius ... momenti. Dionysius Halyc. *lib. 2.* prædicat nuptias ex confarreatione, ...

18\. *Quod perturbat jus maritale.* uxor planè traderetur in manum viri: *Ita ait hæc lex uxores, quod non hab... confugerent, cogebat se in unius mariti mores fingere.* Sed si ad imperium pate... tanquam ad asylum servi, aut ad equum claudi, se recipiendi copiam hab... quas morigeras censes maritis futuras, ac non potius, antiquius, natura... & magis venerandum mandatum patris contrà, tanquam clypeum, obje... Prævidit hoc Ulpianus, & proinde si jure potestatis patriæ quis filiam alteri ... ptam abducere vel exhiberi sibi desideret, *dubitari posse ait, an adversus eum ... dicti exceptio danda sit, si forte pater concordans matrimonium, fortè libera ... velit dissolvere. Et certo iure utimur,* respondit, *ne bene concordantia matrimo... re patriæ potestatis turbentur. l. 1. § ult. de lib. exhib.* Quid si verò benè non ... dent matrimonia, & hanc discordiam alat importunum imperium parent... qui ut plurimum filiabus in peccato adjumento, auxilio in maritali injuri... solent, sive amore liberorum ad querelas eorum præter modum propens... quod se in liberis contemni & conculcari suspicentur: An tum è sinu mariti ...

19\. *Ne prohiberi potest pater.* trahenda est uxor mandato paterno, quemadmodum sæpius à Romanis fac... accepimus? Nec enim prohiberi potest, quin iis, quos in sua potestate ha... dic...

dicat, ideoque addit Ulpianus: *Patri persuadendum esse, ne acerbè patriam potestatem exerceat.* Cum enim jure retrahi à suo jure nequeat, verbis dehortandum putat esse. Et huic Ulpiani sententiæ è diametro repugnat responsio Gentilis *d.c.6.* quod distinctæ sint potestates, patria & maritalis. Nam si distinctis limitibus à se invicem discernuntur, cur patri persuadendum est, ne acerbè potestatem, de jure sibi competentem exerceat, hoc est, ut de jure suo remittat, cum potius ex lege cogi deberet, ne potestate sua abuteretur, nec jurisdictionem maritalem involaret. 20. *Lapsus Alberici Gentilis.*

Utrum verò patri hoc, quod monet Ulpianus, persuaderi queat, & quam facilè tenaces senes juri suo renuncient, rerum magistra experientia quotidiè confirmat. Limites verò nullos ponit Gentil. nec ponere potest. Nam si uxori ex ordine naturæ obediendum est viro, in omnibus, quæ honesta sunt, & præcipuè quæ ad rem familiarem, cui soli dedita debet esse uxor, attinent, quid relinquitur, in quo potestatem suam exercere possit pater. *Filia* sub *potestate* est, *uxor* sub [illegible]*tuo*, ait Jas. *l.6. de re jud.* Concedo, sed is loquitur secundum jus Rom. quod versatur in quæstione. Adde quod uxor sit in officio mariti, *l. sicut. de oper. libert.* [illegible] *si vir. de donat. inter vir. & uxor.* sed nec id sufficit, nec explicat totam subjectionem uxoris. An verò patri mulier non debet obsequium, nec officium, cum ea soli viro assignet Gentilis? Certè distingui hæ duæ potestates non possunt, quin vel ambæ absumantur, vel alterutra saltem. Cæsaris & Dei potestates per diversos fines, & distinctas Respublic. dividuantur: Patria item & pater habent se ut publica & privata, quorum hæc cedunt illis. Sed utra duarum harum potestatum cedit alteri, quando versantur circa idem objectum? Non enim distinguuntur, nisi ratione lecti aut domus. Pono enim, exhibendam & ducendam esse uxorem. Certè Hermogenianus negat ejus rei copiam marito, nisi convento prius & exorato patre, in cujus potestate est: *l. 2. de lib. exhib. & suc.* Pone rixosam mulierem audacter obloqui viro: Cordatam dicet pater, & assensu suo alet contumaciam: vir expediet imperium, & malo nodo quæret malum cuneum. Ita aliter fieri non potest, cum patria potestas extendatur fere ad omnia, ad quæ extenditur maritalis, quippe circa idem objectum ambæ occupatæ, (quod in divisis potentiis aliàs accidere solet) quin se mutuò oppugnant & impediant. 21. *Si mulier est in potestate viri, non est in potestate patris.*

Propterea lex divina voluntatem mulieris subjicit potestati mariti, & *Ipse*, inquit Deus, *dominabitur tibi, Gen. c. 3.* Mariti quippe, non patris alligatur imperio, quod Canones *33. q. 5.* probant ex eo: *Gen. 2. Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ.* Scripturam Chaldaicam legere dicit Perer. *lib. 4. in Gen. c. 2. v. 24. Propter hoc relinquet homo, lectum patris sui & matris suæ, id est, domum, & agglutinabitur uxori suæ.* Alberic. Gentil. *d.c.6.* nihil hac sententia inferri respondet, quam arctam conjunctionem viri & uxoris. Dominium quidem mariti hinc non evincitur, cum tam de muliere, quam viro idem sit subintelligendum, & verba sequentia: *Erunt duo in carnem unam, Matth. 19* priora explicant de unione: Cæterum non unio simpliciter hîc proponitur, sed & separatio à parentibus, quos constat desertos non esse, quamdiu potestatem integram in liberos, tanquã partes 22. *Lex divina repugnat Romanæ.* 23. *Responsio Gentilis rejicitur.*

partes familiæ retinent. Duo igitur ab Adamo dicuntur, quod ex uxore & marito fiat una caro, & quod hac insertione in familiam mariti uxor avellatur ex radice paterna, itaque fructus, quos fert, & quod lucrum ipsi annascitur, non fert parenti, sed marito, nec amplius illi, sed huic obsequi cogitur, si quando mandata in diversum eant. Propterea *in Concil Tolet. IV.* Viduis datur facultas ex libero arbitrio conditionem sibi quærendi, *c. ult. 32. q. 2.* quod sub potestate constitutis non indulgeretur, ut retrò disputavimus, & continetur *in Novell. Constitut. Saxon. part. 2. constit. 20. Consult. const. Elect. vol. 2. p. 1. q. 59. in fin. Dan. Moller in const. Elect. p. 2. n. 8.* licet de Jure Civili secus sit. *l. viduæ, ubi Dd. C. de nupt. l. si uxor. C. de condit. insert. §. 1. Inst. ad SC. Treb. l. 22. §. 1. de adult.*

24. *Viduæ cur nubant sine consensu parentum.*

Sect. 3.

Imperium maritale consistere in humanitate, non in atrocitate.

1 *Potestas maritalis debet revocari ad eam, quæ fuit ante lapsum.*
2 *Muliebrem naturam facilius regi pudore, quam terrore.*
3 *Amor pascendus est mutuo amore.*
4 *Odium pari odio naturaliter retaliamus.*
5 *Uxor melius regitur exemplo, quam virgis.*
6 *Durum remedium amoris.*
7 *Amor quantum quibusve ex causis faciat ad fœcunditatem.*
8 *Amor captandus propter comitem fœcunditatem.*
9 *Non esse facile ad verbera properandum ob fragilitatem sexus.*
10 *Cur mulier condita ex latere.*

1. *Quale imperium maritale fuerit ante lapsum.*

POstquam marito asseitum est imperium in uxorem, cui parentes intercedere non possint, certis limitibus idipsum circumscribendum est, ne quod in potestate consistere debet, degeneret in atrocitatem, quemadmodum de patria potestate rescripsit Adrianus Imp. *l. 5. ff. ad l. Pompei. de parricid.* Voluntarium enim debet esse obsequium uxoris, & amicum imperium viri, quale ante lapsum in Paradiso fingit Augustinus *lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 27. dilectionis potius, quam conditionis,* quæ per imprecationem post lapsum accedens, odiosum & grave fecit obluctanti animo. Non enim cum uxore agendum, ut cum serva, sed ut cum socia, *ut docet Aristot. 8. Eth. c. 10. & seqq. 1. Polit. c. ult. & nos sub finem hujus cap. subjungemus.* Quin etiam usu compertum est, ad demerendos & in fide & obsequio retinendos animos, mulieres,

2. *Fœminas melius regi pudore, quam terrore.*

Facilitate homini nihil esse melius neq; clementia. Terent. Ad 5 [illegible]

Rosæ mollitiem si molliter extremis digitorum delibes, fragranti nares perfundit odore, si premas fortiter transadactis spinis pungit. Basilicon naribus leviter admotum reficit Spiritum cerebri: duriter tritum, Scorpionem ingenerat. Propterea Bernhard. *in Ep. ad Raym. de re fam.* *Malam uxorem,* ait, *risu potius, quam baculo castigabis.*

Et errat longè mea quidem sententia,
Qui imperium credat gravius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adjungitur.
Mea est sic ratio & sic animum induco meum:
Malo coactus, qui suum officium facit,

Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet.
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Ille quem beneficio adjungas, ex animo facit.
Studet par referre: præsens absensq; idem erit.
Hoc viri est, potius uxorem consuefacere,
Sua sponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc maritus ac Dominus interest. Hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare mulieribus. *Ibid act.1.sc.1.*

Romani cum raptas in manu & arbitrio suo possiderent Sabinas, vi tamen non agebant, sed ad efficacissimas apud animos muliebres preces, palpum & blanditias confugiebant. *Nec mora*, ait Livius: *Iam admodum mitigati animi raptis erant. Liv.lib.1.* Qui cogit, absterret quidem à scelere, qui amore inducit, invitat etiam ad benefaciendum, & cereum prælecti ingenium ad laudabile mutui amoris certamen provocat. *Nullum enim habet majus malum occupatus homo*, ait Senec. *Ep. 19. & bonis suis obsessus, quam quod amicos sibi putat, quibus ipse non est.* Item, *Epist. 9. ad Lucil. Monstrabo tibi amatorium sine medicamento, sine herba, sine ullius veneficæ carmine si vis amari, ama.* cui colludit Martial. *lib. 6.* 3. *Amor amore pascendus.*

Vt præstem Pyladen, aliquis mihi præstet Oresten,
Hoc non fit verbis, Marce, ut ameris, ama.

nec non Ovid. *Vt, ameris amabilis esto.*

Si tibi sum Phœbus, si sum tibi Iuppiter, Ægle.
Cur tu non Daphne sis mihi, non Danae? *act. Sannaz. lib. 1. Epigr.*

Naturali enim φιλαυτίᾳ nos magnifieri gaudemus, & ut amorem mutua benevolentia demereri studemus: ita odium pari aversatione multamus, quemadmodũ L. Crassus senator dicebat ad L. Philippum Consulem: *Non es mihi, Philippe, Consul, quia nec tibi Senator sum. Valer. lib. 6. c. 1.* & orator Domitius apud Hieron. *ad Nepotian. Cur ego te habeam, ut principem cum tu me non habeas, ut senatorem. cap. Esto subjectus dist. 95.* & Episcopi Germaniæ scribebant ad Gregorium VII. *Quia nemo nostrum tibi hactenus fuit Episcopus: ita nulli nostrum à modo eris Apostolicus. In Epistol. quæ incip. Cum primùm Ecclesiæ §. ult. in fin. Abb. Vrsperg. in Chron. Flac. Illyr. in catal. test. verit. ex actis comit. Wormat.* 4 *Odium pari odio naturaliter retaliamus.* Qualem enim quisque suam vult esse uxorem, talem illam exemplo præstare debet, cum sit caput & Rex familiæ, *c. si ducturi, c. non mœch. ab. 32. q. 6.* & frustrâ petit debitum, qui quod debet, non impendit. *gl. in d.c. Esto subjectus verb. Me. dist. 95.* Rectè Aristot. *1. Oecon. c. 4. Vir uxorem injuria ne lacessat, ne injuriam repatiatur.* 5. *Vir regenda exemplo.* Sed tu vis amari, & ne possis amari, das operam, jurgiis, opprobriis, verberibusve odium subinde incutiendo. Nec enim ullam hodie vivere mulierem credo, illi Muscovicæ similem, quæ ex verberum segete æstimabat amorem viri, & se contemni ilicò clamabat, atq; fustibus probè non demulceretur: *Sigism. in hist. Musc.* juxta Leoninum versiculum:

Quo plus castigat, plus in amore ligat. Naviz. sylv. nupt. lib. 1. n. 108. nec modum illum excitandi amorem & cupidinem Veneris probaverim, quo quendam ad concubitum nunquam exurgere potuisse legimus, nisi plagis à muliere prius 6.

 ad satie-

ad satietatem conscribillatum, cui licet subtexas Romanas mulieres, quæ in festis Lupercalibus discursantibus cum scuticis juvenibus ad plagas sese offerebant, persuasæ eas plagas prægnantibus ad faciliorem partum, sterilibus vero ad fæcunditatem proficere. *Plutarc. in Cæs.* Rustica hæc remedia iis præscribuntur, qui odorem moschi ferre nesciunt: Ingenuis animis amor mutuo amore pascendus est, & proinde serio id sibi imperatum esse putabunt mariti: &

Pudore & liberalitate mulieres
Retinere satius esse credent quam metu. Terent. ubi supra

Sæpe enim, etiam apud bestias, plus proficit palpus, quam fustis, & hoc [illegible] non tantum ad jucundiorem, sed & fæcundiorem vitam. *Amor*, ait Aetius [illegible]

7. *Amor facit fæcundos.* *c.16. genituram conciliat. Ideò fœminæ amantes creberrimè pariunt.* Rationem [illegible] physicis licet petere, quod cupidius in amplexus ruant, facilius se exonerent, & Spiritu vivifico turgidum semen tenacius abscondant. Quid verò jucundius [illegible] ait Phocylides:

ἤ ὅταν ἀνδρὶ γυνὴ φρονέει φίλα, γηρά(σκ)ει ἄχρι,
καὶ πόσις ἣ ἀλόχῳ, μηδ' ἐμπίσει ἄνδιχα νεῖκος.

8. *Iucundius amare, quam vapulare.* Quid delectabilius, quam Encomium illud, quo Plinius *Epist. lib. 8. ad* [illegible] afficit quendam Macrinum, *quod cum uxore vixerit annos XXXIX. sine jurgio, sine offensa.* Quid memorabilius, quam quod in domo Prioris S. Irenæi Lugduni [illegible] tur, tumulo viri inscriptum: *Patrona, quæ cum marito vixit annos XV. sine ulla animi læsione* &c. *Merul. 2. part. Cosmogr. lib. 3. c. 19.* Quid magis regium, quam [illegible] maritum Eduardum III. regem Angliæ consolata est Philippa Comes Hannoviensis: *Nous avons en paix, en joye, & en prosperite use tout nostre temps: F*[illegible] *c. 173.* Cannibales tantum tribuebant amori conjugali, ut in eo & f[illegible] bellica omne virtutum momentum collocarent. *Montaig. es Ess. ch. 30. liv. 1.* [illegible] trus *1. Epist. 3.* uno verbo complexus est omnia, qui, postquam mulieres [illegible] emplo Saræ, subjecerat, viros jubet iis cohabitare *secundum prudentiam*, & [illegible] nem ex fragilitate earum adjicit, quæ veniam ubique & conniventiam m[illegible] Valerius truci Catonis orationi pro Oppia sic respondet: *Vos in manu & t*[illegible]

9. *Ad verbera non properandum ob fragilitatem sexus.* *non in servitio debetis habere eas & malle patres. Vos aut viros, quam Domin*[illegible] Irem. *Patiendum quidem huic infirmitati est, quodcunq; vos censueritis. Sed qu*[illegible] *potestis, eo moderatius imperio uti debetis. Liv. lib. 35. in pr.* Non enim ex pede [illegible] est mulier, ut ad pedes projici debeat sed ex latere, ut collateralis censeatur. [illegible] *Chrysost. hom. 20. in Epist. ad Ephes. Lombard. & Comm. 2. distinct. 18. Thom. 1. p.* [illegible]

10. *Cur mulier condita ex latere.* *3. Gl. in cap. nec illud. verb. Costa. 32 quæst. 5.* & quidem ex latere sinistro, *si*[illegible] *dimus*, in quod cordis basis, & fundamentalis amor propendet. Quin etiam ut latus & costæ sub brachiis sitæ sunt, & ab iisdem defenduntur: ita sub viro quidem collocant uxorem, sed cui defensionem ex superiori debeat maritus. *Perer. libr. 4. in Gen c. 1. V. 22. q. 4. l. 2. de injur. §. patitur. Instit. Eod.*

Utrum

Sect. 4.

Utrum potestas maritalis extendatur usque ad verbera.

1 Damnatur sævitia viri in uxorem.
2 A mitioribus in omni medicina auspicandum
3 Quare mulieribus diu connivendum sit.
4 Uxoris vitium aut ferendum aut tollendum.
5 An uxor verberari queat sine sacrilegio.
6 Non esse vecordiam Antonini Imp. imitandam.
7 Nec Adriani, aut Cabba Romani.
8 Uxorem verberari posse sine injuria.
9 Modo non verberetur sine causa.
10 Castigatio domestica non infamat.
11 Verberans uxorem non punitur, nisi propter excessum.
12 Qui negent, uxores verberari posse.
13 Mulieres lenitate & indulgentia corrumpuntur.
14 Consilium eorum, qui rixosas uxores perferunt, ut palæstram patientia.
15 Potest quis etiam propriam carnem, si corrupta sit, præscindere.
16 Metus aliquando corrigit, quod nescijt corrigere indulgentia.

ARistot. *1. Eth.* alios ait abstinere à malo, pudore, alios metu, quod de fæminis quoque verum esse demonstrant duæ contrariæ orationes Catonis, & Valerii, *Liv. lib. 34.* quarum una leges fert impotentis animi mulieribus, altera disputat, quomodo indulgendum sit bonis, nec nos quidem benè concordantia matrimonia jure potestatis maritalis turbari ullo modo volumus. Quippe si tu fulmina & cuneos perpetim crepes, amburetur splendor nivei amoris, quatietur columen familiæ & dissipabitur flamma mutuæ concordiæ, quibus familiæ vinculis disruptis quid speres amplius, nisi proximum interitum totius Oeconomiæ. Crudelem Medicum meritò dixeris, qui Elleboro defatiget, quos benedicta aliqua panacæa restituere posset, qui digitum do[illegible] obsessum plane amputet, cum miti anodyno dolorem lenire posset & compescere: *Extrema primo nemo tentavit loco*: ait Sen. *in Agam. Act. 2.* Crudelem judicem, qui cum Stoicis, *si sibi regnũ Permittant homines, Falce recisurum simili se parva minetur*

1. *Sævitia viri damnatur.*

2. *Omni medicina incipienda à minimis.*

Crimina cum magnis: *Horat. 1. Sat. 3.*

ac non *potius consilio omnia prius experiatur, quam armis*, cum Comico. *Eun. Act. 4. sc. 7.* Ne Deus quidem, nisi lente, procedit ad vindictam. &

Si, quoties peccant homines, sua fulmina mitteret
Iuppiter exiguo tempore inermis esset. *Ovid.*

Quis nostrum adeò rigidus suorum errorum censor est, ut si quâ vel incuria, vel dedita operâ lapsus sit, non sibi ignoscat & tacitè accusanti conscientiæ se excuset. Uxor verò non tantum corpore, sed & animo marito implantatur, adeo ut Apostolus seipsum odio habere dicat, qui uxorem suam odit. *Ephes. 5.* Propterea & cognoscendi & ignoscendi locus datur, nec statim, ut:

3. *Connivendũ mulieribus.*

Tardius ascendit lectum, mensave catillum
Evandri tritum manibus dejecit: ob hanc rem,
Aut positum ante mea quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens, *Horat. 1. Satyr. 3.*

ad scuticam & horrenda provolandum est verbera, sed ex præscripto Varronis in *Senat. Menipp. Uxoris vitium aut ferendum, aut tollendum.* Ferendum, si sit leviusculum,

4. *Uxoris vitiũ aut ferendũ aut tollendũ.*

culum, si salvo honore dissimulari queat, si spes sit, errorem cum tempore conniventia superatum iri. Tollendum, si ferri nequeat, nec blandis remediis expugnari. Extremis enim malis, extrema tandem adhiberi convenit remedia. *Et ferrum & ignis sæpe medicinæ loco est. Sen. ubi supr.*

5. *An uxor sine sacrilegio verberari queat.* Quod enim hic quoque quidam nimis pii videri cupiunt & cum Catone Censorio, sacrilegii instar habent si uxorem digito tangant paulò durius, *Plut. in Cat.* hi perinde faciunt, ut mulierosi judices, qui sceleratis prolixe gratiam faciunt, ne manus sanguine incestent, aut ut meticulosi chirurgi, qui gangrænam excindere verentur, ne quà novaculam in partem sanam aberrare sinant. Jupiter apud Homerum *Iliad. 1.* acriter quidem objurgat Junonem, sed ultra verba verbera non progreditur, nec id mirum, quia objurganti cesserat Juno, & amor conjugalis non sinebat furorem ultra meritum provehi. Aliàs nec jurgandum quidem conveniebat Deo, si sine jurgio potuisset uxoris voluntatem in suas leges cogere. Marci Aurelii consilium bonū est: *Uxorem admonendam sæpe, reprehendam rarò, violentis manibus tractandam nunquam*, nisi pervicacia patientiam rumpat.

6. *Non esse imitandam vecordiam Antonini imperat.* Nam ubi de rigoris aut clementiæ laude agitur, exemplum ab Aurelio sumpiendum non est, quem in alteram partem, famæ studio per ambitionem, processe certum est. Nec in iis, quæ uxorem attinent, se satis gessit, aut viriliter & honorificè, & vulgò à populo accusatum scribit eo nomine Capitol. *in M. Ant. Phil.* Satis enim constabat Faustinam apud Cajetam conditiones sibi & nauticas & gladiatorias elegisse, & Tertullam cum ea prandentem ipse Imperator deprehenderat, de quo mimus in scena, præsente Antonino, dixit, cū stupidus nomen adulteri uxoris à servo [illegible], & ille diceret *ter Tullus*, & adhuc stupidus quæreret, respondit ille: *Iam tibi dixi, Tertullus dicitur.* Hæc tamen omnia turpiter dissimulavit Antoninus & cum admoneretur, ut repudiaret uxorem, si non occideret, respondisse fertur: *Si uxorem dimittimus, reddamus & dotem*, id est imperium. Imò vivam matrem exercituum cognominavit & mortuæ divinos honores & Sacerdotes decrevit: Adulteros item, Tertullum, & Utilium, & Orphitum, & Moderatum, ad varios honores promovit. Noxiam hanc patientiam, qua peccandi fenestra magis magisq; aperiatur petulantiæ muliebri, nemo maritorum sibi imitandam proponet, qui quantum in uxorem adulteram, jure commune

7. *Nec Adriani.* liceat, percognitum habet. Perniciosa enim clementia est, quæ incentivum præbet delinquenti, *Ambros. serm. 8. in Psal. 118. August. Ep. 54. ad Maced. c. 1. 14. q. 6. c. [illegible] de Sim.* & infamem facit autorem suum. Adrianus suspectam adulterii uxorem Sabinam, vitandæ infamiæ ergò, dimittere neglexit, & Septicio Claro, præfecto prætorii & Suetonio Tranquillo Epistolarum magistro, multisq, aliis, qui apud eam familiarius egerant, quam reverentia domus aulicæ postulabat, non nisi

Cabbas Rom. successores dedit. *Æl. Spart. in Adrian. n. 6.* Cabbas Romanus solebat somnum fingere, cum Mecænas uxori colluderet, & tum dicebat *se Mecænati dormire*. *Plut.*

8. *Uxor verberari potest si sit injuria.* *in Amat.*

Non dubium est, quin satius fuerit severitate prohibere infamiam, quam conniventiâ post factum velle delere. Nec enim severitate uxorem ad [illegible]

cogere,

ingere, injuria est, à quâ jubet Aristot. *1. Oecon. c. 4.* maritum abstinere, ut objicit Casus *d. q. 1. c. 4.* Injuriam non facit, qui jus suum persequitur. *l. 5. & 6. ad l. Aquil.* Mulierem autem in manum viri jus & fas asseruit, de quo præcipit Ecclesiasticus *c. 25. ad fin. Quemadmodum fluvius continetur intra alveum: ita debet coerceri voluntas uxoris.* Quæ si cum gratia obsequi detrectet, cogi potest tum ingratiis, quia jurisdictio sine vi & coactione elusoria est. Alciatus *in l. quidam cum filium. n. 15. de verb. oblig.* tum demum scribit uxorem non tractari, ut uxorem, *si sine causa verberetur.* Si enim stulta pervicacia justam mariti iram provocet, contra modicam castigationem expostulandi non magis causam habet, quam si pater in filium, *Proverb. 13. Plat. 9. de ll.* senior in juniorem propinquum, *l. 1. C. de emendat. propinq.* præceptor in discipulum severius animadvertat, *l. 5. ad l. Aquil. Alciat. de præsumpt. reg. . . præsumpt. 3. Menoch. cas. 364. arb. iud.* Castigatio enim etiam realis non infamat, nec faciles ad divortia indulgenda leges civiles, divertendi causam uxoribus præbent, nisi si verberibus ingenuâ indignis affectæ fuerint, *l. consensu. C. de repud.* *Covarr. part. 2. matrim. c. 7. §. 5. n. 5.* quod præterea etiam restringitur ad verberationem sine causa, *Nov. 117. §. si quis & ibi. Gothofr.* adeò ut male Borcholt. *cons. 16. . . arg. libr. 1.* Verbera quæcunque ingenuo homine indigna vocet & inter causas divortii annumeranda censeat. Etenim ex usu fori, maritus, qui castigando uxorem, modum excessit, non punitur, quod verberaverit uxorem. (Id enim ipsi licere putant jure potestatis, maritalis, *ex l. si adulterium. §. Imperator. de adult.*) sed quod modum excesserit, ut disputant latè Signorol. Hom. *cons. 63. quod incipit Tinius calce perc. n. 1. & 2.* Alciat. *d. præs. 3.* Dec. *in l. ut vim. n. 22. de just. & jur.* Bello . . *lib. 1. pract. crim. c. 9. n. 17.* Decian. *in tr. crimin. lib. 9. c. 11. n. 14.* Marsil. *in pract. crim. §. quoniam. n. 90.* Tiraq *l. 1. Connub.* Naoge: *in c. 51. Epist.* & constat *arg. l. 5. §. fin. & l. 6. ad l. Aquil. §. Atrox. Instit. de injur.* Angel. de Clavas. *in sum Angel. verb. Uxor. n. . Gl. & Archidiac. in c. si alterius. verb. Indicari. 7. q. 1. gl. in c. Unum orarium. verb. ferrum. dist. 25. Dd. in c. quemadmod. de jurej.* quæ pœna arbitraria est, ut probat Menoch. *d. c. 364. n. 14.* Nulla igitur injuria est, si castigetur uxor à marito, sed si sine causa & præter modum: Nec enim

Capienda rebus in malis praeceps via est: *Sen. in Agam.*

sed perferendum & obdurandum, id quod ultrò largimur Montecat. *ad tex. 1401. Sibol. pen. ad fin. 1. Polit.* Ludovvic. Vic. *in lib. de offic. marit.* Bodin *1. de Reb. c. 3. Cas. 1. Oecon c. 4. q. 1* Tiraq: *l. 8. & 9. Connub.* Borcholt. *cons. 16. q. 1. lib. 1.* donec patientia sæpius læsa degeneret in furorem. Tum enim inclinatis velis à castris Valerii transeundum ad castra Catonis, *& injiciendi freni impotenti naturæ & indomito animali. Extemplo simul pares esse ceperint, superiores erunt.* Nec enim ea est mulierum indoles, ut officium suum meminerint sponte sua sine vi, aut ut sine frenis maritalibus intra gyros licentiam suam coercere velint, ut satis ostendit idem Cato isto suo dicterio: *Nos imperamus hominibus cunctis, uxores nobis*, Plut. *in Cat. Maj.* quod paulò secus usurparat Themistocles: *Athenienses imperant Græcis, Themistocli Athenienses, Themistocli, uxor uxori filius. Plut. de educ puer. in Them. & Græc. Apoph.* & Plutarchus accommodat ad Cethegum, inquiens: *Præcia meretrix gubernabat*

Margin notes:
9. Modò id non fiat sine causa.
10. Castigatio non infamat.
11.
12.
13. Mulieres indulgentia corrumpuntur.

Cethegum. Cethegus Rempubl. in Lucull. n. 3. In oratione verò *pro l. Opp.* disertis verbis ex nimia virorum lenitate hoc incommodum obortum iri timet Cato: *Date frenos impotenti naturæ & indomito animali, & sperate ipsas licentiæ modum facturas nisi vos faciatis. Minimum hoc eorum est, quæ iniquo animo fœminæ sibi aut moribus aut legibus injuncta patiuntur, omnium rerum libertatem, imo licentiam, si vera dicere volumus, desiderant. Quid enim si hoc expugnaverint, non tentabunt? Recensete omnia muliebria jura, quibus licentiam illarum alligaverint majores nostri, per quæq; subjecerint viris. Quibus omnibus constrictas vix tamen continere potestis. Quid si carpere singula & extorquere & exæquari ad extremum viris patiemini, tolerabiles vobis eas fore creditis?* Queritur Aristot. *2. Polit. c. 7.* Plut. *in Agid. & Cleom.* de imperio mulierum in Republic. Laconica. At ejus rationem quoque rejicit Cato in pusillanimitatem virorum: *Nam si in sua*, inquit, *quisque nostrum matrefamilias, jus & majestatem viri retinere instituisset, minus cum universis fœminis negotij haberemus. Nunc domi victa libertas nostra impotentia muliebri, hic quoq; in foro obteritur & calcatur, & quia singulas sustinere non potuimus, universas horremus. Equidem fabulam & fictam rem ducebam esse virorum omne, genus in aliqua insula conjuratione muliebri à stirpe sublatum ... nullo genere non æquè summum periculum est, si cœtus & concilia, & secretas consultationes esse sinas.* Non igitur injuriis virorum, sed suæ malitiæ imputare habent

14. Consilium eorum, qui refractariam uxorem ferunt, ut palæstram patientiæ.

mulieres, si quâ invitos ad verberandum everberent, & verba verberibus vendant. Plusquam Christianè suadet Chrysost. *hom. 26. super Epist. 1. ad Corinth.* ... xantem uxorem tolerare, *tanquam domesticum gymnasium & palæstram patientiæ* quemadmodum Socrates, mirante intemperies Xantippes in maritum Alcibiade, & rogante, *quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret? Quoniam*, inquit, *cum illam domi talem perpetior, insuesco & exerceor, ut cæterorum ... foris petulantiam, & injuriam facilius feram. Gell. lib. 1. c. 17.* Seneca ad impo... mulierum occentationes aures perinde obturari volebat, atque ad sibilum ... rum, *lib. In sap. non cad. injur.* quod consilium, qui se putet, ultra quam præ... & fas sit, posse operari, sequatur. Pecuniam in loco negligere maximum ... dum est lucrum, & jus suum sæpe fartum tectum quis retinere nequit, nisi de eo cedat. Nos id agimus, ut ostendamus, refractariam uxorem sine crimine sacrilegii posse in ordinem severe cogi, quà verbis, quà verberibus, nec tū obstat, quod

15. Etiā propriā carnem quis potest præscindere.

cum viro sit una caro, quam nemo unquam odio habuit, *ad Ephes. c. 5* quodq; membra nemini liceat configere, ne seipsum confodiat *5. Eth. c. ult. c. admonere ... q. 2.* Distinguendum enim est inter carnem integram & corruptam, inter membra sana, & putida. Illa sine sacrilegio non læduntur: his sine sacrilegio non parcitur. Quicquid enim gangræna ita depastum est, ut nullis medicamentorum blanditiis corrigi potuerit,

Ense rescindendum est, ne pars sincera trahatur.

Nec maritum deterrere debet, quod vulgo dici solet

Ille lavat laterem, qui castigat mulierem. *Sylv. nupt. lib. 8. n. 108.*

16 *Laterem autem quantò magis quis lavat, tantò magis lutum facit. c. Ille pœnitentiam ... de con.* Non, item, quod fustes plerunque Elephantinum corium obducunt, & callo

gallo morum pravitatem muniant. *Kirchner. disput. 1. de Rep. Cor. 7.* Nam ne fures quidem & latrones castigandi essent, quia sæpe post primam admonitionem, ad vomitum redeunt: & sæpe videmus timore sensim ad virtutis studium quasdam deduci, quas pudor, si ingenio relictæ fuissent, nunquam deduxisset. Namque ut

Oderunt peccare boni virtutis amore: Sic
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Utrum maritale imperium contineat in se potestatem vitæ & necis. Sect. 5.

1 Gallos in uxores habuisse jus vitæ & necis.
2 Necnon Germanos, ex Tacito, cujus locus explicatur.
3 Item Longobardos & Gothos.
4 Thraces & alios Barbaros.
5 Romulus eandem legem tulit.
6 Quæ consuetudine recepta fuit.
7 Mulieribus capitale fuit quondam vinum gustasse.
8 Mulier ebria magnum malum & pudendum.
9 Non licere Christianis odia conjugum solvere divortiis.
10 An causa divertiorum potius domi à marito cognosci, quam in foro publicè à judice debeant.
11 Ratio potissima Bodini retorquetur.
12 Germani & Romani antiquitus non soli marito, sed propinquis cum eo dabant facultatem judicandi de uxore.
13 Cui leges convenit lex Hispanorum.
14 Publica accusatio probatur.
15 Leviora peccata satius est intra privatos parietes componi.
16 Principum noxias, quantum licet, esse tegendas.
17 Crimina, unde impendet infamia, viro non esse dissimulanda, sed publicè vindicanda.
18 Erecta conscientia non fugit lucem.
19 Dignitati in puniendis sceleribus non esse parcendum.
20 Vitium accusare nequit, qui ex vitio laborat.
21 Quare viro non sit tribuenda potestas in vitam uxoris.
22 Maritum præter modum irasci uxori.
23 Quid sit deprehendi adulterum ἐν ἔργῳ.
24 Adulter & adultera impune occiduntur à viro.
25 An lege Romuli detur viris potestas occidendi uxores.
26 Augustus ademit viris facultatem occidendi uxores, quantum vis in adultero deprehensas.
27 Ne frena relaxaret inconsulto dolori.
28 Num patri concessa sit potestas occidendi adulteram filiam ex potestate patria.
29 Justo dolori patris & mariti indulgere cædem adulterorum.
30 Cædes adulteri nequit omnino à crimine cadis excusari.
31 Quatenus leges civiles super hac re vel probanda vel improbanda.
32 Canonum sententia.
33 Quæ non refragatur legibus civilibus.
34 Homicidium uxoris nostro jure nunquam esse licitum.

QUin imò multæ gentes non in hoc solum gradu finierunt potestatem mariti in uxorem, sed eam usque in vitam & necem extenderunt: De Gallis enim sic scribit Cæsar *lib. 6. bell. Gall. viri in uxores, sicuti in liberos vitæ necisq; potestatem habent. Et cum paterfamilias illustriore loco natus decessit, ejus propinqui conveniunt, & de morte, si res in suspicionem venit, de uxoribus in servilem modum quæstionem habent, & si compertum est, igni atq; omnibus tormentis excruciatas interficiunt.* De Germanis Ta- [illegible] *rib. German. Adulterarum pœna præsens & maritis permissa erat. Accisis* [illegible] *coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere* [illegible] 1. *Galli in uxores habuerunt jus necis.* 2. *Item Germani.*

 agit.

agit. Publicatæ enim pudicitiæ nulla est venia. Bambergensis editio addit *parentis*, & sic legit: *Adulterarum pœna præsens & maritis & pa[illegible] tibus permissa*, quam [illegible] nem probat Lipsius inquiens. *Maritos solos hic esse arbitros, satu crudum*, cum tamen sic usu receptum fuerit apud Gallos, ubi post mortem viri, de uxoris crimine, non parentes, sed propinqui mariti judicium agebant sanguinis, & paulò post Tacitus pœnam explicans, tribuit eam soli marito, sed coram propinquis infligendã, quem morem quoque extitisse Roman paulò post dicimus. Ex hac Germanorum severitate fluxit lex Longobardorum, quâ viris jus vitæ necisque datur in uxores, *in ll. Longobard. t. qual. mul. liber. permiß. l. 2. de adult. Cuiac. in 2. Paul recept. sent. t. 26. §. 1. Gl. in c. inter hac. verb. liceat. 33. q. 2.* quam adhuc suo tempore in [illegible] fuisse testatur Bald. *in l. velles. C. de revoc. donat.* Item Gothorum, ex cujus [illegible] Theodoricus Rex capitalis criminis accusatam uxorem remittit ad judi[illegible] privatum mariti, *apud Cassiod. lib. 5. variar. Ep. 32. Adijt nos innumeris vicibus P[illegible] repetita conquestio: qui cum esset in expeditione felicissima constitutus, à Procula c[illegible] tua uxorem suam asseruit trina fuisse cæde laceratam: ita ut solo beneficio desperat[illegible] evaderet, cum non plagis fessa, sed jam crederetur extincta. Hanc nos, si tamen vera [illegible] feminâ quam maximè admirantes audaciam, transire non patimur impunitam. A[illegible] ideo decretis te præsentibus admonemus, ut si factum evidenter agnoscas, delatam q[illegible] moniam pudori tuo consulens maritali districtione redarguas: quatenus ex eadem causa ad nos querela justa non redeat, & legibus noveris resecari posse, quod te oportuerat d[illegible] stica districtione corrigere.* &c. Quin & Thraces refert Plato *lib. 7. de ll.* solitos [illegible] ribus uti instar servorum, præcipuè quod servitia & ministeria, agros c[illegible] boves agendi, & si quæ sunt viliora, attinet, & generaliter Arist. *1. Polit. c. 2.* universis Barbaris hunc morem tribuit, quod loco servorum habeant conjuges, quẽ tamen ipse meritò, ut naturæ contrarium, improbat, imò ut quieti famil[illegible] & tranquillitati publicè adversum, Romani partim desuetudine, partim c[illegible] riis edictis extinxerunt. Romulus enim dederat potestatem maritis, uxore[illegible] ad mortem damnandi & interficiendi, non quidem ob quodvis facinus [illegible] tratum, sed ob tria, quæ supra enarravimus, crimina, *veneficium puerorum, adulterium & clavium suppositionem, Halycarn. lib. 2. Athen. lib. 10. c. 13. ex Polyb lib. 6. Gell. lib. 10. c. 23.* sub qua comprehensa fuit & illa: *Si vinum gustasset. Invenimus enim*, ait Plinius *lib. 14. c. 13. inter exempla, Egnatii Mecennii uxorem, quod vinum bibiss[illegible] dolio, interfectam fuisse à marito, eumq; cædu absolutum a Romulo.* Egnatium Metel[illegible] um vocat Valerius, & non accusatione tantum, sed & reprehensione vacasse cæde[illegible] dit *lib. 6. c. 3.* Altius exemplum repetit Arnob. *5 cont. gent. Fatuam scil. à Fauno marito Latii rege virgu Myrteis, ad mortem cæsam fuisse, quod contra morem clàm vini [illegible] ebiberat.* Fabius Pictor *in Annal.* scribit. *Matronam, quod loculos, in quibus erant claves cellæ vinariæ, resignasset, à suis, incertum, an etiam à marito, inedia mori coactam.* Italorum quippe olim in universum, ut hodie Turcarum mulieribus nefas [illegible] num gustare, *Athen. lib. 10. cap. 13.* unde Cato permisit osculo impre[illegible] utrum *temetum*, quod tum vino nomen erat, ut verbum temulentiæ [illegible] vatum, adhuc testatur, *Non. Marcell.* olerent mulieres, ut ita ex sinistra [illegible]

Varia lectio in Tacito.

3. *Longobard.*

Goth.

4. *Thrac.*

& alij Barbar.

5. *Lex Romuli.*

6. *Usu recepta.*

7. *Vinum gustare mulieribus erat capitale.*

primùm inducta oscula, benignitate emollitorum morum traducta sint in testimonia benevolentiæ & amoris. *Salmuth in not. 1. libr. ad Panciroll.* Vetitum porrò erat vinum bibere fœminis Milesiis, *Athen. lib. 10. c. 9.* Massalioticis *Ælian. lib. 2. Var. Cæl. Rhod. lect. ant. lib. 15. c. 6.* & Xenophon ait in genere: *Propè apud omnes gentes usitatum est, ut mulieres aut omnino vini expertes sint, aut eo quam aquatissimo utantur. lib. de Spart. Respub.* Cum enim nihil magis ornet fœminam, quam pudor & nihil tam sit contrarium pudori, quam ebrietas, ut ex Noæ & Lothi historia patet, nihil in fœmina detestabilius occurrit, quam vini usus, ultra satietatem & valetudinis regulam. *Mulier ebria maximum malum*, ait Syracid. *c. 26. quia pudori consulere, & ignominiam tegere nescit.* Ambros. *libr. de Abrah. c. 6.* ait: *Quæ sobrii cavemus per ebrietatem ignorantes committimus. Parum est, quod ea inflammat libidinem & accendit cupiditates corporis: ipsam quoque mentem subruit & animum castiu sensim extorquet.* Item paulò post: *Multi se fortes putant, num fortiores, quam Loth? num continentiores, quam Noe? Non utiq; vitia Patriarcharum scriptura exposuit, quos victos vino legimus, sed ut tu disceres, quid caveres. Ideo iteratum est exemplum ebrietatis, ut confirmaretur magisterium cautionis.* Plinius verò appositè *lib. 14. c. 22. Præmium summum ebrietatis, libido portentosa, ac jucundum nefas.* Plutarchus, cum per divortia explicuisset, quod de cæde interpretatus est Halycarn. addit: *bona ejus, qui præter has causas uxorem ejecisset, publicata, partim Cereri, partim ejectæ uxori adjudicari debuisse. In Romul.* quæ sententia vehementer arridet Bodino *libr. 1. de Respubl. c. 3.* Quanquam enim pro repudiis, ex mutuo consensu mittendis, non admodum pugnare velit, veritus, ne illud Christi audiat: *Quicunque dimiserit, excepta fornicatione, Matth. 5. & 19.* extractum *ex c. 2. Genes.* & repetitum à Paulo *1. Cor. 7. ad Ephes. 5.* tamen nihil censet esse funestius, quam ad arctissimam omnium rerum societatem adigere intestinis & novercalibus odiis diffidentes conjuges, de qua thesi supra disputavimus & ostendimus, pericula hæc non fuisse vel Christo vel Paulo ignota, & tamen noluisse illos duriciei aut pertinaciæ hominũ divortia in fraudem juris primævi, quemadmodum indulserat Moses, amplius indulgere.

8. *Mulier ebria magnum malum.*

9. *Non esse odio conjugium solvendum divortiis.*

Quod verò porrò contendit Bodinus, satius esse, ut causæ divortiorum, seu uxoriæ, domi disputentur & definiantur à marito, quia ad potestatem, de qua hic agimus, per multum attinet, sicco pede prætereundum non est. Rationem enim adjicit suæ opinioni, quæ eidem facili negotio per jugulum reduci potest. Putat enim consulendum esse honori & dignitati utriusque, nec secreta conjugii cum certa vel utriusq; vel alterutrius infamia judicibus propalanda. Sic Hebræi olim & Romani causas in libellis divortiorum nullas exprimebant, & Paulus Æmilius propinquis uxoris dimissæ ne rationem quidem reddere dimissionis dignabatur, *se solum scire*, dicens *qua in regione pedem calceus premat. Plutarch. in Æmyl.* Nos verò ex eadem ratione inversa censemus publica judicia etiam in divortiis faciẽdis omninò necessaria esse ad inhibendam eorum frequentiam, & compescendam facilitatem virorum. Si enim privato quisque odio posset uxorem ædibus ejicere, nec teneretur judici reddere rationem gestorum, parum herclè prospectum esset imbecillitati uxorum, quas vel fastidium viri vel iracunda levitas, vel

10. *An causa divortiorũ potius domi, quam in foro disputari debeant.*

11. *Ratio Bodini retorquetur.*

novus amor, vel quævis alia causa minoris momenti [illegible] cum agitatura esset, imò, si jus vitæ & necis ex veteri lege [illegible] sontes sæpe ad inferos detrusura. Propterea Germani non [illegible] jus [illegible] in uxorem, sed & propinquis simul, ut constat ex verbis Taciti paulo ante rel[illegible]

12 Apud Romanos par jus invaluisse ex unico Taciti loco *lib. 2. Annal.* manifestum evadit, dum ait: *Pomponia Græcina, superstitionis externæ rea, mariti judicio permissa. Isque prisco instituto propinquis coram de capite, famaq; conjugis cognovit, & insontem nunciavit.* Hoc jure, cum publica quæstione detectæ essent, mulieres incesti stupri per subterranea Bacchanalia damnatas, cognatis aut in quarum manu e[illegible] tradebant Consules, *ut ipsi in privato animadverterent in eas. Si nemo erat idoneus supplicii exactor, in publico animadvertebatur. Liv. lib. 49. Valer. lib. 6. c. 3.* Publilia item & Licinia nobiles fœminæ, quæ viros suos necasse insimulabantur, cognita [illegible] sa, cum prætori prædes vadesque dedissent, cognatorum decreto necatæ [illegible] *Flor. Epit. lib. 58. Valer. d. c. 3.* Nec sine verisimili conjectura in consortium parri[illegible] dii trahuntur cognati Corneliæ Gracchæ, suspectæ de procurata nece Scipio[illegible] Africani mariti, quod in eam quæstionem nullam instituissent. *Flor. Epit. libr.* [illegible]

Olim non soli marito, sed & propinquis data copia judicandi.

13. Optime autem convenit huic legi cum jure Hispanorum, *lib. 4. For. 1. de adult. l.* [illegible] *lib. 8. Ordin. t. 5. l. 2. & l. 80. Taur.* quo maritus cogitur quidem adulteram cum adulteris coram judice accusare & convincere, sed convictos & damnatos de judicis sententia, in manus suas recipit, ut de utrisque statuat pro arbitrio, sive pœnam iis condonare, sive irrogare velit. Nam hac ratione remanet viro sua autoritas illæsa & obviam itur præproperæ mariti vindictæ, consulitur fragilitati sexus & à temerario divortio, seu accusatione pars, quæ se læsam fingit, distur[illegible] tur & retrahitur.

Cui convenit lex Hispanorum.

14. Qui enim veretur arcana domus publico ludibrio exponere, mavult sæpe leviores offensiunculas tacitè secum concoquere, & mussitan[illegible] supprimere, quam conjugi ea deferendi in publicum occasionem præbere. [illegible] enim omnes offensiones in capitales & indelebiles necessariò prorump[illegible] micitias, ut propter eas properandum sit ad divortia, sed ut Alcibiades, cum ex lege diem dixisset uxori, & illa cœpisset quà suos, quà mariti errores pro excusatione explicare, plura dicere molienti sermonem ex ore præripuit, imò compresso ore reluctantem domum abduxit & in gratiam pristinam recepit: *Plutarch. in Alcib.* Ita Romani ædem dicaverant Veneri viriplacæ, in qua offensi mutuis o[illegible] conjuges tacitè conveniebant & postquam suum quisque animum declarave[illegible] alteri, quæque aliis dicenda non putarent, taciturnæ Deæ dixerant, cum [illegible] gratia domum recedebant. *Valer. Max. lib. 6. Cæl. Rhod. 12. lect. antiq. Ovid. 2. [illegible] amor.*

Publica accusatio probatur.

15. Distinguimus enim inter offensiones leviculas, quæ à bono viro, salvo honore & pudore, dissimulari queunt, & inter eas, quæ ex atrociori peccato oriuntur. Illas satius est domi intra domesticos arbitros & propinquos, cōponi. [illegible] *rer. jud. lib. 7. t. 1. c. 23.* cum marito privata quoque jurisdictio, jure p[illegible] ritalis, in uxoris leviora crimina competat, quia vix est, ut non tam [illegible] muros peccetur, quam extra, &, non tam vir committat aliquandò [illegible] uxor, quæ utrinque propalari ignominiosum esset, & [illegible]

Leviora peccata rectius domi componuntur.

num. Divortium enim sine causa ex hac ratione nulli concedendum disputat Alberic. Gentil. *6. de nupt. c. 4.* nisi principi, cujus autoritatis maximè interest, ne ex infortunio domestico subditis vilescat, & sic recessit ab uxore Carolus M. *Æmil. lib. 12.* cujus factum ratiunculis quibusdam suffulcit Pontifex, quas refutat Morn. *in hist. Myst. iniquit. Divus Augustus filiam intra pudicitiæ maledictum impudicam relegavit, & flagitia principalis domus in publicum emisit: admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus civitatem, forum ipsum ac rostra, ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiæ in stupra placuisse, quotidianum ad Marsyam concursum, cum ex adultera in quæstuariam versa jus omnis licentiæ sub ignoto adultero peteret. Hæc non tam vindicanda principi, quam tacenda,* ait Seneca, *(quia quarundam rerum turpitudo etiam ad vindicantem redit) parum potens iræ publicaverat. Deinde cum interposito tempore, in locum iræ subiisset verecundia, gemens, quod non illa silentio pressisset, quæ tam diu nescierat, donec loqui turpe esset, sæpe exclamavit: Horum mihi nihil accidisset, si aut Agrippa aut Mecœnas vixisset. lib. 6. de benef. c. 32.* Eo prætextu Adrianum item & M. Antoninum ad uxorum connivisse adulteria supra diximus & horum posterior Senatorum autoritati id inter cætera privilegia largitus est, ut quoties de eorum tractaretur capite, secretò fieret, nec in publico, nec cuiquam Equitum judicio interesse liceret. *Capitol. in M. Anton. Phil.* Sic interdum delatorum testiumve nomina supprimuntur, *Panorm. in c. præterea. de sponsal.* & conjurationes, qui sapiunt, principes, pro loco & tempore scientes nesciunt, ne ex revelatione majus aliquod malum sibi accersant. Cæterum, errores nefastos, & qui solvendo vinculo conjugali satis sint, propter dignitatem personarum, quæ eorum insimulantur, vir honestatis & Reipublic. amans dissimulare, & cum domi eos vindicare nequeat, in publicum vereri producere non debet. Aleret enim nequitiam, & conscium criminum se constitueret: nec habenda est ratio dignitatis illius, qui scelere dignitate se reddidit indignum. An Brutus debuit proditoribus parcere, ut parceret filiis? Cæsar certè uxorem ex sola suspicione dimisit, nihil veritus, ne id suæ autoritati fraudi esset, aut dignitati opprobrio: quin potius Imperatoriam uxorem voluit etiam suspicione vacuam esse. *Plutarch. in Cæs.* Quod enim tua culpa aut negligentia factum non est, tibi imputari, nisi à stultitia vulgi, non potest. De M. Antonino rectè Capitolinus: *Denique Antonino, cum suos mores semper teneret, neque alicujus insusurratione mutaretur, non obfuit gladiator filius, uxor infamis: Deus usq; etiam nunc habetur. in M. Anton. n. 7.*

16 *Principiū vita regenda.*

17. *Sed publica publ. ee vindicanda.*

Aut enim accusator crimine vacat, aut cum reo seipsum condemnari petit. Si crimine vacat, dignitati eius publica accusatione nihil detrahi potest, quin potiùs innocentia elucescit eò superbius, quò manifestius ad Solem eruitur, quemadmodum imperari cœptum scribit Macrobius, *2. Saturn. cap. 13. pr.* ut patentibus januis pransitaretur & cœnitaretur: *sic oculis civium testibus factus, luxuriæ modum futurum.* Marsyæ fratri Antigoni Maced. postulanti à Rege fratre, ut causam suam domi cognosceret, respondit Rex: *Si nihil præter jus agimus, melius fiet in foro cunctis audientibus. Plutarch in Problem.* Nec dandum quicquam personæ nocenti, cum indignis ex dignitate non sit subveniendum. Quin potius id agendum, ut

18. *Bona conscientia non fugit lucem.*

19. *Ubi agitur de scelerib. puniendis, non parcitur dignitati.*

quam

quam poteſt, ignominioſè cauſa cadat. Multum enim Reipubl. intereſſe tra[illegible] Donell *ad l.tranſigere.18.n.7.C. de transact.* adulteria non celari. *Etenim [illegible] cætera delicta ſine incommodo civitatis ignorari poſſunt. Huc enim pertinet illa d[illegible], ut ſontes ſupplicio afficiantur. Adulterium verò non tantum ob vindictam publicam prodeſt*

20. *Vitium accuſare nequit, qui ex vitio laborat.*

detegi, ſed etiam, ut ſciamus ex honeſtorum civium numero eximere eos, qui ex probroſo coitu nati ſunt, ne iſtorum macula honeſtorum conſortium maculetur. Si verò uterque pari vitio laborat, nec publicè accuſare, nec privatim judicare maritus poteſt; quin ſemper uxori in parato ſit exceptio ex Ambroſio: *Judicet ille de alterius [illegible] re, qui non habet in ſeipſo, quod condemnet. Judicet ille, qui non agit eadem, quæ i[illegible] putaverit punienda, ne cum de alio judicat, in ſe ferat ſententiam. c. judicet. in pr. 3. [illegible]* Et ne tum quidem Reipubl. intereſt, ut mutuis vitiis recompenſata crimina [illegible]neant impunita. Propterea propter infamiam, quam metuit Bodinus, ab accuſatione publica deſiſtendum non eſt, (nec apud Romanos obſervatum fuit, ut [illegible]lam repudii cauſam libello inſererent, ut obiicit Bodinus, quia ex l. 12. tabul. cauſa addenda erat, ut patet ex verbis Ciceronis: *Philipp. 2. Volumniam Mimam [illegible] habere juſſit, ex l. 12. cauſam addidit.*) Et hodie Turcæ, licet mulieribus paucis ex cauſis matrimonio renunciandi copiam faciant, cauſam tamen prius à judice cognoſci volunt, *Busbeq. Epiſt. 3.* id quod facit primùm ad retrahendum faciles animos à levibus divortiis, ne turpitudines ſuas, priusquam divertant, prodere cogantur, nec non, ut conſulatur imbecillitati fœminarum, & refrenetur iracundia præceps mariti, quæ cauſa eſt, quare ultrò Romani abſtiterint à poteſtate Tyrannica, qua in uxores agreſtes convenæ uſi fuerant.

21. *Quare viro non ſit tribuenda poteſtas in vitam uxoris.*

Non enim procedit ad judicium maritus, niſi apprimè ab uxore læſus. [illegible] verò neſcit ſervare modum, quam ob rem caſtigari meritum ſervum dimiſit [illegible]to Speuſippo: *ne iratus plus faceret, quam vellet. Sen. 3. de Ira c. 12.* Confitetur [illegible] Bodinus. *d. c. 3.* ſicut maritalis amor omnes omnium amores & amicitias ſu[illegible], ſic etiam odia, quæ radices egerunt inter conjuges, omnium maximè im[illegible]lia deprehendi, ut non minus eleganti, quam urbano exemplo docuit Leo [illegible]zantinorum ad Athenienſes legatus, quem cum in concione irriderent ob corporis brevitatem: *Cur,* inquit, *homuncionem ridetis, cujus uxor tam puſilla eſt, ut ma-riti genua vix attingat? Nam etſi anguſtiſſimo cubili continemur, nihilominus tamen cum ira exarſimus, vix Byzantii mœnia, quantumvis ampla ſint, capere utrumq; poſſ[illegible].* Rationem adiicit Ariſt. *7. Polit. c. 7. Magis irritatur animus contra familiares [illegible]cos, quam contra ignotos, ſi ab illis contemtum ſe aut læſum putet. Quapropter [illegible]chius rectè, cum amicos incuſaret, ad animum ſuum loquens inquit: Nonne tu ab [illegible] transfixus es lanceis? Et hoc non ſine ratione contingit. A quibus enim ſibi deberi beneficium exiſtimant, ab iisdem non ſolum privari beneficio, ſed inſuper lædi ſe cenſent.* U[illegible]de proverbio dicitur: Fratrum contentiones & iræ ſunt acerbiſſimæ, & qui ſe nimiùm amant, hi ſe nimium odio habent. Tutum igitur non eſt, læſo & i[illegible] marito privatim vindicandi poteſtatem facere, ne affectui indulgens juſtitiæ l[illegible] tranſiliat & pœnitendum exigat ſupplicium.

22. *Ira viri non ſervat modum.*

Nam jus vitæ & necis marito ademtum eſt, non tantum in cæteris c[illegible]

à Rom[illegible]

à Romulo expressis, sed in ipso adulterio, in quo plus quam ullibi aliàs justo mariti furori indulserunt jura gentium. Athenienses licet publicum judicium darent in *μοιχίαν*, *Sigon. 2. de Republ. Athen. cap. 1.* & forte simplex adulterium infamiâ 23.
tantum notarent, adulteros sacris expellerent, ut supra diximus, tamen siverunt adulterum impunè occidi, si deprehensus fuisset *ἐν ἔργῳ*, *ut Haloander & Alciatus legunt*, quæ lectio consonat cum interpretatione Labeonis & Pomponii, *in ipsis rebus Veneris, l. quod ait lex. 23. in pr. de adult.* nec non Ulpiani, *in ipsa turpitudine, d. l. 23 & l. 29. item in pr. eod.* Harmenopuli, *lib. 6. t. 2.* *ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ τῆς μοιχίας*, quod alias dicitur *ἐπ' αὐτοφόρῳ* *Ioh. 8. v. 4.* & Lucianus expressit *in Eunuch.* *ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχειν*, quæ lectio magis placet Budæo *in annot. ad d. l. 23.* Covarr. *part. 2. de matr. c. 7. §. ult. n. 3.* Quomodocunque verò leges, tam Draco, quam Solon, impune volebant adulterum uxoris cum uxore interfici posse, in ipso facinore deprehensum, *Plutarch. in Solon. Lysias in orat. de cæde Eratost. Demosth. κατ. νεαιρ.* quod in- 24.
de mutuò sumtum & ad usum Rom traductum testatur Ulpianus *in pr. d. l. 23.* *Adulter & adultera impune interficiuntur à viro.*
Romulus multò ampliorem potestatem maritis indulserat, ut supra diximus & videre est ex lege illius relata à Balduin Manut. Pratt. *in ll. Rom.* Brisson. *ad l. Iul. adult. c. 2.* Ærod. *rer. jud. lib. 7. t. 1. c. 4.* tracta ex Halyc. *lib. 2.* quà nescio quam levi conjectura motus Cujacius negat pœnam mortis contineri, *lib. 6. observ 25.* quasi non expresè jus occidendi nominet Gellius *lib. 10. c. 23.* & vocabulum *ζημίαν* ab 25.
Halycarn. usurpatum non quodvis pœnæ genus, sed solam mulctam significet. *An Romulus viris dederit jus mortis.*
Lips. in 4. Annal. Tac. Bodin. c. 4. Meth. hist. Multum autem hanc potestatem mariti imminui lex Julia ab Augusto, huic vitio per semet obnoxio & facili *Dion. in Aug. Sueton. Aug. c. 65. 68. & seq. Cujac. in parat. ff. de adult Heig. part. 2. q. 29. n. 59.* lata, *Suet. in Aug. c. 34. l. 1. ad l. Iul. adult.* & cum patri, in cujus potestate esset adultera filia, 26
præcipuum jus traderetur *l. patri. 20. cum seqq. de adult.* marito id bonam partem ereptum fuit. *l. marito. 24. eod* cujus rationem reddit Papinianus, *l. nec in ea. 22. §. fin. eod.* Ideo patri, non marito mulierem & omnem adulterum remissum esse occidere, *quod plerunq; pietas paterni nominis consilium pro liberis capiat: cæterum mariti calorem & impetum facile decernentis fuisse refrenandum.* Alexander vocat *incon-* 27.
sultum dolorem. l. Gracchus. 4. C. eod. cui ordinariam pœnam remittit, *quia nox & dolor justus factum relevant*, prout jam ante placuerat Divo Pio, *l. si adulterium. 38. §. Imperator. 8. ff. eod.* cum ex l. Julia non quivis à marito, ut à patre, sed vilis tantum adulter licitè occidi posset. *l. marito 24. in pr. ff. eod.* Optima quidem est illa ratio ad coercendam jurisdictionem privatam mariti, ex qua nos quoq; suprà disputavimus, tutum non esse, ut marito ulciscendi scelera uxoris facultas tradatur. Verum ex eadem ratione ne patri quidem fas erit, per iram manus conscelerare; ut *in c. de patre & filio*, contra Jus antiquum, & pro eo disputantes Bodinum & Alberic Gentilem ostendemus. 28.

Quod Augustus sustulit.

Qua ex causa.

An patri liceat occidere filiam adulteram, per potestatem patriam.

JCti quidem causam, quare patri & marito liceat in continenti animadvertere in filios seu uxores adulteras, accersunt ex potestate, adeo ut facultatem hanc detrahant Papinianus & Ulpianus omni patri, qui filiam in potestate non habet, nec non filiofamilias patri, qui adhuc in potestate est, *l. patri. l. sic eveniet. l. Quod*

 ait.

ait lex §.1.de adult. & Covarruv. *2.part.mart.matri.c.7. §.ult. n.4.* hinc interpreta-
tur legem Regiam Hispan. *part.7.t.17.l 14.* qua patri par potestas datur, ut & lege
Rogerii Regis Siciliæ, *t. de pœn. uxor. in adult. depreh.* ut scilicet obtineat eo tan-
tum casu, quando uxor est adhuc in potestate patris. Si loquitur Covarruv. de po-
testate patria Romanorum cum Papin. & Ulpian. frustra limitat legem ex ea
potestate, quæ hoc temporis jam prorsus eviluit, & non nisi cum perturbati[illegible]
& pernicie Rerumpubl. reduci potest. Si de potestate naturali, quæ omnibu[s] pa-
rentibus in liberos competit, ut ea nunquam extinguitur, ita nec distinctione [il-]
la opus est, cum ex illâ filia nunquam, nisi per mortem, emancipetur. Sed [illegible]
hæc potestas ad dominium vitæ non progreditur, nec inde homicidium adu[lte-]
ri excusari, & quasi licitum defendi potest, præcipuè cum in adulterum nulla [ju-]
risdictio competat vel patri vel marito.

In Covarruv.

29 Quicquid enim hujus est, quod leges gentium justo mariti vel paren[tis do-]
lori indulserunt, non aliunde proficisci potuit, nisi, quod justo dolori veniã da-
dam putaverint. Ut autem vim vi repellamus, non opus est confirmata ali[qua]
jurisdictione, sed privato cuique id liberum faciunt jura. Propterea in ope[re de-]
prehensos & in continenti tantum puniri permittunt adulteros, *d. l. quod ait lex
in princ. & §. ult.* qua quidem festinatione abstineri deberet, si legitima potestate
post factum, dissipato calore furoris, liceret vindicare. Quin etiam patet nequit
datam sibi licentiam exequi, nisi in domo vel domicilio suo & generi, *l nec in ea.
§.2.l.quod ait lex. §. 2. de adult.* maritus non nisi domi suæ deprehensum adulte-
rum potest interficere, *d.l.marito in princ.* eò quod injuria ab adultero grav[ior in-]
feratur, si non dubitet ædes ipsas incesto polluere, *d.l.23.§ 2.* cum potestate [illegible]
etiam alibi uti debuisset. Vindicare igitur cum ipsi tantum concessum sit [illegible]
riam, ut probat Ulpian. *in d l.nec in ea.§.2.in cap.3. de sent. excomm.* & ad repe[llen-]
dam injuriam non opus sit ordinaria potestate, potest marito aut parentibu[s fa-]
cultas in adulteros advertendi dari, etiam si nulla vitæ & necis potestas [illegible]
buatur. Facultatem dixi, quam indulgentiam aut conniventiam legis po[illegible]
xerim, quia ex integro à culpa & pœna excusari non potest, qui manus cruen[tas]
30. in uxorem & adulteros temerè expediverit. *l.si adulterium. 38. §. Imperator [illegible] de
adult.l.Gracchus 4.C.eod.* Nec eum quidem, quem legis autoritate tutum præd[icat]
Alexander *in d l.4.* Canones excusant, quia non magis homicidium committit,
qui despectum occidit hominem, quam qui nobilem, & lex civilis conscien[tiam]
non obligat, nisi sit justa. *Domin.a Soto lib.1.de just.& jur.q.6.art.4* Quin et[iam]
non jubet lex, sed permittit tantum, ex permissione agentem in foro int[erno]
non excusat, quia, *ut ait Chrysostom. quæ permittimus, nolentes toleramus, quia mal[as]
voluntates hominum ad plenum prohibere non possumus, c.hac ratione.31.q.1.* Atque ita
molliunt Canonistæ rigorem legum civilium, Felin. *in c.Ecclesia. S. Mar. nu 42 de
31. constit.* Sylvestr. *in verb homicidium.1.q.2.* nec non Scholast. *in 3.sent. 37.* quæ [illegible]
tatio procedere rectè; si de sola conniventia leges civiles loquerentur. Se[d cum]
jus hoc deducunt JCti ex potestate patria & maritali, non tam permittu[nt, quam]
sanciunt, & apertè vocant jus occidendi, *d.l.patri & l.nec in ea.§.de adult.* Unde [in]

Cades illa excusatur per justum dolorem.

Occidens adulterum non excusatur prorsus à crimine cadis.

Quatenus lex civilis probatur, vel nõ probatur.

gent[illegible]

ges civiles tanquā æquitati & juri divino contrarias prorsus reiicit Fortun. Garſ. *de ult. fin. Illat. 11.* quod de legibus ſancientibus facilè concedimus, de conniventibus non item, quia juſto dolori aliquid indulgendum eſt, *d. l. Gracchus. C. de adult.* quem difficilimum eſt homini temperare. *d. l. 38. § 8. ff. eod.* Licet enim nefas ſit in Clericum vel Monachum violentas manus iniicere, & qui id attentaverit, Anathematis vinculo ita ſubjiciatur, ut ne ab Epiſcopo quidem abſolvi queat, donec Apoſtolico conſpectui præſentetur & ejus mandatum ſuſcipiat: *c. ſi quis ſuadente 17. q. 4.* tamen ab hoc Anathemate liber eſt, qui in Clericum cum uxore, matre, ſorore vel filia propria turpiter inventum manus injecerit violentas, *c. ſi vero. 3. de ſent. excomm.* cujus Bernhardus illic *in gl. verb. turpiter.* rationem ſubjicit, *quia tam juſtum dolorem compeſcere non potuit.* Non datur quidem jus occidendi, aut, ut hoc ſaltem accipiamus, quod notat Fortun. *d. Illat. 11.* violenter percutiendi clericum, quem quis cum ſorore invenerit: ſed condonatur pœna juſto dolori & inconſulto, quod arguat abſentiam doli & animi ex propoſito nocere volentis. Si enim uxorem adulteram, in quam poteſtatem obtinet maritus, non poteſt interficere maritus, ut notat gl. *1. in c. inter hæc 33. q. 4.* quam ſingulariter commendant Abb. & Felin. *in c. interfeciſti de homicid.* Jaſ. *in l. ut vim col. 5. de juſt. & jur.* Covarr. *part. 2. matri. c. 7. §. 7. nu. 15.* & vulgò probat Gratianus *c. inter hæc. cum capp. tribus ſeqq. 33. q. 4.* multò minus poterit adulterum, in quem juris nihil habet.

Itaque Canoniſtarum unanimis ſententia eſt, neque adulterum, neque adulteram, à quovis licitè occidi poſſe, ut patet ex Sylveſtr. *in verb. homicidium. 1. q. 6.* Tiraq. *l. 8. Connub.* Thoma & Scholaſt. *4. ſent. d. 37.* Obiter tamen notare licet, d. CC. legibus civilibus non refragari, quoniam *in c. quicunq;* damnat Pius Papa ad pœnitentiam eum, qui propriam uxorem ſine cauſa & certa probatione interfecit, & aliam duxit. Qui verò adulterum in turpitudine deprehenſam occiderit, cauſam habet, & certus eſt de probatione. In *c. admonere.* detonat Stephanus in Obſtulphum, propterea quod uxorem occidiſſet, ſine cauſa mortis, non ſibi reſiſtentem, non inſidiantem quoquo modo vitæ ſuæ, non inventam cum alio viro nefariam rem facientem. Leges verò civiles marito non aſſignant jus occidendi, niſi ſi deprehenſa ſit uxor ἐν ἔργῳ, & quidem in domo mariti. Omitto ridiculam rationem Stephani: *Occidere non debuiſti, etiam ante cædem convictam uxorem, quia Deus non vult mortem peccatoris,* quæ ratio ſi valet, etiam publicæ vindictæ eripit adulteram, ut & illa Nicolai: *c. inter hæc.* qua corrigere ſe dicit leges civiles, *quia ſancta Dei Eccleſia gladium non habet, niſi Spiritualem, qui non occidit, ſed vivificat.* Nec enim hic quæritur de foro & pœna Spirituali, ubi qui condemnat, condemnatur & mors peccatoris odioſa eſt in conſpectu Domini, ſed de foro & ſuppliciis politicis, quæ miſericordia divina & Eccleſiæ humanitas non præſcindit, quia dictum eſt: *Qui gladium accipit, gladio peribit.* Auguſtinus item loquitur ſimpliciter de adultera occiſa, non de deprehenſa in facinore: *c. Si quod verius. 33. q. 2.* Nos verò poſtquam poteſtatem vitæ & necis ademimus maritis in uxores, homicidium uxoris nunquam poſſe licitum fieri ſtatuimus & leges illud permittentes nimis redolere antiquam ſeveritatem, educique ex injuſta quadam, quæ maritis

32. *Canonum ſententia.*

33. *Quæ non refragatur legibus civilib.*

34. *Homicidium uxoris non jure nunquā licitum.*

maritis attributa fuit, potestate ostendimus. Potestas enim marita[illegible] patria, non in atrocitate, sed pietate consistere debet. *l. 5. ad l. Pomp. de Parric.* Utrum verò & quantum indulgendum sit, ultra id, quod licet, peccanti d[illegible] suo, in tract. *de pœnis temp.* disputabimus.

Sect. 6.

Utrum & quousque uxor sit socia aut Domina domus.

1 Societas mariti & uxoris quomodo sit Aristocratica, si mulier est in potestate viri.
2 Iura Romana constituunt quasi duplicem familiam viri & uxoris.
3 Satius esse ut conjugum bona uniantur, quemadmodum unita sunt corpora.
4 Divisionem bonorum inducere discordias.
5 Conjugibus debere omnia esse communia.
6 Divisionem bonorum evertere jus maritale.
7 Ex lege Romuli uxor fiebat Domina bonorum.
8 Unde redditur ratio interdicti de donat. inter vir. & uxorem.
9 De jure Saxon. bona conjugum esse indivisa.
10 Item Gothor. & Danor.
11 Saltem, quæ constante matrimonio acquisita fuerunt.
12 Consuetudo Marchia Brandeburgensis.
13 Totius Galliæ.
14 Hispania.
15 Angliæ.
16 De sententia Iuris Canonici.
17 Quæ omnia probantur ratione ex jure societatis.
18 Acquisita constante matrimonio adjudicanda soli viro.
19 Uxor ad dominium bonorum mariti admittitur ante extraneos heredes.
20 Ut gaudeat fructu laborum suorum.
21 Vivo marito debetur dominium om[illegible] bonorum.
22 Quod probatur autoritate ICtorum.
23 Iuris Saxonici.
24 Statutorum Lubecensium.
25 Communio bonorum implicatur m[illegible] difficultatibus.
26 Ex societate contracta non posse in[illegible] communionem bonorum.
27 Leonina societas inter conjuges n[on] a[d]mittenda.
28 Verum debere ex familia sentire lu[crum], quia sentit solus incommodum.
29 An dotem ex æquo liberis constituere teneantur ambo conjuges.
30 Viro ex societate plus deberi, quia plus confert.
31 Idque etsi non probetur, præsumi[tur] pro viro.
32 Mulier debet operas viro.
33 Et quid juris circa industriales.
34 Divisio bonorum facit uxorem [illegible] in maritum.
35 De administratione, qua conceditur [illegible] in bona uxorum, ex consuetudinib[us] [illegible]tium.
36 Non esse uxorem habendam. loco servæ.
37 Quatenus uxor sit Domina dom[us].
38 Non esse uxorem habendam lo[co] [illegible]
39 Sed ut sociam.
40 Et dominam domus, respectu famil[iæ].

1\. *Societas mariti & uxoris quomodo Aristocratica.*

HActenus subjecimus uxorem Dominio viri, id quod Homerus indi[cat], [qu]o Regem domus cõstituit patrem familias. Aristoteles verò 8. *Eth. c. 10.* & [illegible] Regium imperium attribuit patri in filios, marito in uxorem Aristocraticum, quod quo sensu accipiendum sit, ne quid potestati maritali decedat, sub finem breviter discutiendum est. Optimates enim, qui pari auctoritate præ[sunt] [Re]publ. in se singuli non habent mutuum imperium, quod marito nuper [tri]butum est in uxorem. Nec parum favent huic rei jura Romana, quæ quasi duplic[em] [fa]miliam constituunt, uxoris & viri, quemadmodum olim duplicem Rem[pu]bl.

2\. *Iura Rom. duplicem familiam constituunt viri & uxoris.*

sibi

Tibi constituisse tribunos clamabat Appius, *apud Liv. lib. 2.* distinctos servos, *l. 1. §. si vir. de SC. Syll. l. 3. C. de donat. inter vir. & uxor. Scip. Gent. lib. 2. de donat. inter vir. & uxor. c. 13.* distincta bona, & ex iis lucra, quorum respectu societates inter se contrahere possunt, *l. societas. §. fin. pro Soc. l. ex diverso. §. item si mulier sol. matr. l. senatus. §. si quis societatem. de mort. caus. donat. l. alimenta. § ult. de alim. & cib. leg.* utrique conjugum attribuêtia: quod si accipiatur de bonis paraphernalib. & extradotalibus, quæ ante contractū matrimoniū cuiq; propria erant, fortè juri Canonico. *c. 2. de don. inter vir. & ux.* non erit contrarium, dum ibi jubentur dividi tantum ea, quæ constante matrimonio ex bonis propriis uxoris & viri emta fuerant, *ut notat gl. ult. in d. c. 2.* Æquius tamen videtur & unioni conjugali, nec non perfecto amori convenientius, ut, sicut in corporum, ita bonorum quoq; communionem conjuges consentiant, nisi cariora habeant bona, quam corpus. Nam cui potestatem fecerunt corporis, quid dubitant facere bonorum? 3. *Conjugū bona debere uniri, cum corporibus.*

Cujus tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere verba ei credere? ubi quid mihi lucri est
Te fallere? ait Davus *apud Terent. Act. 1. sc. 2.* Sic enim & ipse Cicero conjugium describit: *2. Offic. Prima societas in ipso est conjugio, proxima in liberis, deinde una domus, communia omnia.* Martialis introducit Nigrinam præter dotem etiam patrimonium viro tradentem. *lib. 4. Epigram. 75.*

Te patrios miscere juvat cum conjuge census,
Gaudentem socio participiq; viro.

Et sæpe evenit, ut, qui parcunt bonis, luere in corpore cogantur. Tantæ discordiæ semina solent ex divisis bonorum dominiis & administrationibus sæpe subnasci, ut confitetur Scip. Gentil. *lib. 1. de donat. inter vir. & uxor. cap. 15. ad fin.* licet jure & æquitate communionem probari posse vehemēter dubitet, quam tamen, Lusitanorum, Hispanorum, Gallorum, Saxonum, & multarum aliarum gentiū mores aliter atque aliter receperunt, quia nihil tam est consonum individuo conjugum amori, quam bonorum & malorum, opum & paupertatis, ex æquo participes esse: *l. si cum dotem. 22. § si maritus. 7. solut. matrim.* Propterea & in definitione constituitur, *uxor divinorum & humanorum particeps, consors omnis vitæ*, id est, interprete Connan. & aliis, *omnis fortunæ.* Durum est, si prodigi res suas videat uxor, si in luxum consumi, maritus: Sed hanc sibi quisque pœnam putare debet temerarii & inconsulti matrimonii. Aut tolerabilius tibi videtur, verberibus, opprobriisve impunè defatigari, contagiosoque conjugis morbo excruciari, quod post semel nexum matrimonii nodum patientia superandum est, quā bonorum aliquam facere jacturam? Nautæ non ita judicant, qui *vitam jactura mercium*, ut ait Curtius *lib. 5. redimere non dubitant.* 4. 5. *Conjugum omnia esse communia.*

Quin etiam sinceram suam potestatem erga injurias uxoris maritum vix tueri videmus, ubi potentior opibus distinctam ducit familiam mulier, mariti nulla in re, nisi ad officia lecti, indigens. Unde corruptam familiæ faciem, similem oligarchiæ ex censu, oriri refert Aristot. *8. Eth. c. 10.* ἐνίοτε δ' ἄρχουσιν αἱ γυναῖκες ἐπίκληροι οὖσαι. οὐ δὴ γίνονται κατ' ἀρετὴν αἱ ἀρχαὶ, ἀλλὰ διὰ πλοῦτον καὶ δύναμιν, καθάπερ ἐν 6. *Divisio bonorum evertit jus maritale.*

ταῖς ὀλιγαρχίαις. Quod cum prævideret Romulus, & imperium viro assertum cuperet quam liberrimum, nec amorem animorum & corporum conjunctionem avaritia aut bonorum fortunæ cupidine divelli vellet, ita de communione bo-
7. norum inter conjuges sanxit: *Mulierem nuptam, quæ ex sacris legibus in manum mariti convenisset, omnium rerum ac sacrorum participem esse.* Halyc. *li. 2.* ubi paulò post: *Vxor enim pudica, & marito semper obsequens, æquè ac ille, domus erat Domina, & in ejus mariti bona succedebat hæres, sicuti parentis filia, ex asse quidem, si is sine liberis ac intestato decederet: si prolem relinqueret, ex æquo cum liberis.* Unde manavit illud: *Vbi tu Cajus ego Caja. Plut. in præcept. connub. & Problem. Rom. Balduin. in ll. Romul. Sigon. 1. an-*
8. *tiq. jur. Rom. c. 9.* Plutarchus hinc accersit rationem, interdictæ donationis inter virum & uxorem vivos. *in probl. Rom.* quam omnibus Ulpiani & Pauli rationibus. *l. 1. 2. & 3. de donat. inter vir. & uxor.* longè præferunt Montecat *lib. 1. Pel. ... ult.* Hottom. *de dotib.* cum tamen interdicto opus non fuisset, si donati nihil fuisset, ut contra utrumque ex hoc & aliis argumentis disputat Scip. Gent. *de donat. inter vir & uxor. c. 6. & 15. Brisson. de rit. nupt pag. 17. Costal. in l. 1. de donat. inter vir. & uxor. Corras. 2. Misc. c. 25. in fin. & in l. ubi ita dem n. 10. de donat. caus. mort.* Ex hoc jure procul dubio prodiit, quod jure Saxonico cautum est, & moribus Francorum receptum: Bona conjugum esse indivisa, & constitutam inter eos
9. citam societatem, ut paulò post subjiciemus. Landrecht. *lib. 1. artic. 31. Author. diff. 6. & Reinhard. diff. 46.* idque statuto confirmari posse tradunt Mynsing. *cons. 5. n. 24. dec. 6* Gail. *lib 2. obs. 78. n. 9.* De jure quidem Saxonico non tantum dotis, sed & aliarum à muliere illatarum rerum fructus debentur marito, *Addit. ad Fachi. diff. 34. lib. 1. in fin Wesenb. cons. 63. n. 4. & in parat de jur. dot. n. 11. verb Iure tamen S... Coler. decis 18 n. 4. ubi Iacob Schultes in addit. Frid. Pensold. in add. ad decis. 286. C... n. 220 Rauchb. p. 1 q. 36 n. 13.* Heig. *part. 1. q. 30. n. 29. ex* Landrecht. *lib. 1. art. 31.* adeo ut paraphernalium & extradotalium à dote, quoad usum fructum, nulla remaneat differentia, quod nec gl Lat. Landrecht. *lib. 1 art. 45. lit. D.* prorsus negare p... Nam & bonorum uxoris omnium mobilium, præter utensilia, quæ *gerada* vocantur, hæres efficitur maritus. *lib. 1.* Landrecht. *art. 31. ubi notat. Addit. lit. C paulò ante fin. lib. 3. art. 76. vers.* hat aber die Fraw. quod viceversa obtinet etiam in successione uxoris in bonis mariti. *Pensold. in add. ad decis.* Coler. *286. n. 183.* Id quod Saxones secum videntur attulisse in Angliam. In Dania legem receptam esse, & multùm diversam, colligit Cypræ. *c. 5 de Spons. §. 14. ex Nomocan. Danico lib. 1 c. ...* De Gothis idem fit verisimile ex Cassiod. *5 var. Ep. 24. in pr.* ubi Johanna Andreæ jugali suo scribitur successisse legis munere.

Romulus tribuit uxori dominium.

Si tamen avaritiæ conjugum, vel quorum jussu & præscripto quæsitæ sunt conditiones, divisionem bonorum largiamur eorum, quæ cujusque ante matrimonium initum propria fuerunt: saltem unam domum fas est con[st]ituam post matrimonii contractum consummatum. Sicut enim in Repub. ita in familia duorum dominium non potest non funestum esse, & plurimis contentionibus obnoxium, dum ad suum quisque tendit commodum, sive una pro... sive noceat. Consuetudo pervulgata est, apud Germanos, Gallos, Hispanos, An-

glos, ut bona habeant indivisa. In Jure Saxonico *lib. 1. Landrecht. art. 31.* Sie haben f. in gezweiet Gut zu ihrem Leib. *Zobel. in d. art. 31. gl. Lat. Coler. decis. 287. n. 1. de* 10.
process. exec. part. 1. c. 2 n. 220. & seqq. part. 2 c. 3. n. 271. Reinhard part. 6. diff. 21. Schra-
der. §. 1. n. 110. Inst. de rer. divis. Beust. ad l. 1. n. 209. de jurejur. Unde fluxit consuetudo
Marchiæ Brandeb. Constitutione Electorali confirmata, ut præmoriente mari-
to, uxor lucretur dimidium bonorum reliquorum, *Scheplitz. in addit. ad consuet.*
March. Dieselm. part. 3. t. 2. §. 1. & acquisita constante matrimonio æqualiter in- 11.
ter conjugum hæredes distribuenda judicarunt Scabini Brandeburgenses. *teste*
eodem d. t. 2. § 2. in addit. n. 4. Idem invaluit in plerisque Galliarum provinciis, ut
de toto regno Franciæ testantur Johan. Andr. *in d. c. 2. de donat. inter vir. & uxor,*
Nicol de Ubald. *in tr. success. ab intest. in 4 part. princ.* qui exorbitantem vocat con- 12.
suetudinem & irrationabilem. In consuet. Bituricens. *t. de consuet. matrim. §. 2.*
conceptis verbis statuitur: *quod maritus & uxor sint communes in bonis mobilibus &*
acquestibus factis constante eorum matrimonio Boer. ad d. § 2. In Burgund. *Femme ma-*
riée est participante avec son mari, pour la moitié de tous meubles, & acquests faicts, con- 13.
stant le mariage de son dict mari & d'icelle. t. des droicts & appartenances à gens mariez. Consuetudo
§. 2. ibi Chassan. §. 2. & 9. Francisc. Curt. sen. cons. 43. Item in consuet. Aurelian. *t. de* Galliarum.
societate inter vir. & uxor. c. 1. Pyrrh. ibid. pag. 61. & seq Nivernens. *t des droicts & ap-*
partenan. à gens mariez. §. 2. Burdegalens. *Ferro: ad consu Burdeg. t. de retract. §. 23.*
Parisiens. *Oldr. ad cons. 248. Costal. in l. 1. de donat. inter vir. & uxor Molin. ad consuet.*
Paris. § 25. Pictaviens. *Tiraq in ll. Connub.* Rupellens. *Honorius 3. in c. ex parte. de*
consuet. adeoque communiter pervagatur hæc consuetudo totam Galliam & Hi- 14.
spaniam, *ut patet ex lib. 3. Fori. t. 3. l. 1. lib. 5 Ordin. t. 4. l. 1. ex l. 14 & seqq. l. 50. Taur.* & Hispaniarũ.
pluribus in utramque partem comprobatur à Gomez *ad d. 50 Taur. n. 70.* Mon-
tal. ad d. l. 1. t. 3. lib. 3. For. Didac à Segur. *in l. unum ex famil § sed si fundus. n. 24 circa*
fin. de legat. II. Johan. Lup. *in repet. rubr. de donat inter vir. & uxor n. 61. & seqq* Ro- 15.
der Zoar. *in d. l. 1. t. de acquis. matr. constan. lib. 3. For.* Covarruv. *part. 2. matr. c. 7. §. 1.* Angl.
n. 6. 7. & lib. 3. var. resol. c. 19. In Anglia quarundam civitatum municipalis consue-
tudo invaluit, ut deductis sumtibus funeris, quod superest, in duas æquales par-
tes dividatur ab Ordinario, quem vocant, seu Episcopo ejus loci, quarum una 16
cedit liberis, altera uxori *Smith. in lib. 3. de Rep. Angl. c. 8.* Sunt, qui idem probari Sententia Iuris Canonici.
censeant ex jure Canonico *c. 2. de donat. inter vir. & uxor. Montal d. l. 1. Mynsing. d.*
c. ns. 52. Scheplitz. in consuet. March. part. 3. t. 2. §. 1. n. 2. Cuja. in d. c. 2. & ante omnes gl.
in c. cum societas verb. cum societas 27. q. 2. cum tamen gl. *in d. c. 2. circa fin.* secus sen-
tiat, & *d. c. 2.* accipiat de eo casu, quando uxor & maritus symbola, ex suis quisq;
bonis contulerint. Tum enim ex jure societatis contractæ æqualiter lucrum
participant, & inter se dividunt *l ex diverso. §. item si mulier. Sol. matr. l. societatis §.*
fin. l. si non fuerit. §. Aristo. pro soc. Et licet consuetudo hæc tam civili juri contraria
sit, quam à Canonico non confirmata: tamen ex lege societatis valde redditur 17
probabilis. Socii enim ex æquo domini sunt eorum, quæ ex societate acquirunt Redditur ha-
& lucrantur. *d. c. 2. in fin. de donat. inter vir. & uxor. l. 1 §. ult l. 2. pro soc. & traditur* [illegible]
ratio in l. traditionibus. C. de pact. Inter conjuges verò fingitur societas quædam [illegible]
consti-

constituta.*d.c.cum societas.27.q.2.c.2.de Sponsal.* si non bonorum omnium, saltem quorundam & mutuarum operarum, unde uxor socia viri dicitur, *l.1.de rit.nupt. l.1.de act.rer.amot. lib.1.* Sandrecht. *art. 31.* Adde quod benedictio Dei divites faciat. *Proverb.10.Act 14.Eccles.c.5.Gen.33.* Deus verò sæpe bene facit toti domui propter pietatem unius fœminæ *Syrac. c. 26.* quemadmodum David pepercit stultitiæ Nabalis, propter prudentiam Abigail uxoris. *1.Sam.25.* & Salomon ait: *Prov. 14. Prudens fæmina ædificat domum.* Iniquum autem fuerit à benedictione Dei repelli miseram fæminam, quæ illam pia sollicitudine promerita fuerit.

18. *Acquisita constante matrimonio adjudicantur viro.* Mihi verò semper probabilior & Politicis principiis magis consona visa fuit consuetudo Anglorum universalis, qua mobilia & diligentiâ utriusq; conjugum quæsita bona solius mariti dominio adjudicantur dummodo uxori post mariti obitum, de victu abundè prospiciatur, quia æquitas exigit, ut extraneis & remotis hæredibus præferatur uxor, non tantum, quod in communionem corporis & bonorum ascita, quoad vixit maritus fuit, sed sua quoque industria non parum momenti ad hæreditatem parandam attulit. Nam ex his rationibus etiam

19 *Non tamen excusa uxore.* de jure civili uxor succedit ante consanguineos mariti infra decimum gradum *l.1.ff.& C.unde vir & uxor. Coler.decis.287.n.10.Sneidewr. Inst. de hæred. quæ ab intest. def.t.de succe.vir.& uxor.n.13.* & de jure Saxonico infra septimum, si limitationi Zobelii credimus. *in diff.8.part.3.n.5.6.7.* Ad dominium verò dimidii bonorum æquum est, ut ante omnes cognatos vocetur, propter arctam amicitiam, quam cum viro contraxit, & ut laborum & industriæ suæ solatium ex fructibus eorum capiat, nec limis oculis suo labore saginatum advenam conspiciens, cum Virgilio conqueri necesse habeat:

En queis consevimus agros?
Huc vivi pervenimus, advena nostri
(Quod nunquam veriti sumus) ut possessor agelli
Diceret, hæc mea sunt, veteres migrate coloni. Eclog.9. aut cum F...
Quam ipse conseruisset arborem, sub ea indignum esse, alium legere fructum. Liv. ...

20. Sic enim iniquum censent JCti, ut, cum conventum esset inter conjuges, ut dos soluto matrimonio, remaneret penes maritum, actio lucrandæ dotis detur hæredibus mariti ante uxorem mortui, ne, quod ab uxore profectum est, ad alienigenas devolvatur, *arg si quis à non Domin.Instit de rer.divis.* Quanto minus, quod ab uxore partum est, in alienam possessionem derivare convenit, cum, quæ à nobis parta sunt, impensius amemus, & tenacius retineamus, quam quæ ex hæreditate, sine nostra opera, nobis obvenerunt. *teste Aristot. 4.Eth.c.1. & 2.* Viro ve-

21. rò marito justius est omnia acquiri cum pleno dominio, quemadmodum apud Anglos, *Whatsoever thei Wiues have before mariage, as soone as mariage is solemnized is their husbands. I meane, of mony, plate, jevvels, cattaile, & generallie all moveables. And Whatsoever the get after mariage, they get to theier husbands. The neither can give nor sell anything, either of their husbandes, or their ovvne. Theirs no moueable thing ... the lavve of England constante matrimonio, but as peculium servi aut filiifamilias ... yet in moveables at y death of her husband, she can claime nothing, but as ...*

bal vvil by his testament &c. Smith. lib. 3. Reipubl. Angl. c. 8. Propius enim accedit hæc consuetudo ad juris civilis dispositionem, & fortioribus sustentatur rationibus, quemadmodum non paucis quoque ex JCtis placet. *Panorm. d. c. 2. de donat. inter vir. & uxor. Nicol. de Vbald. tr. de success. ab intest. in 4. part. pr. Ioh. Fab. in rubr. Instit. de nupt. Chassan. consuet. Burg. rubr. 4. §. 2. vers. Femme. n. 16. Peckius. de testam. conjug. li. 2. c. 1. n. 1. Ioh. Frider. Sol. in tr. de bon. const. matr. acquis. q. 9. à n. 21. ad fin. Heig. libr. 1. q. 30. Covarr. part. 2. matr. c. 7. §. 1. n. 5. Pyrrh. in d. c. 1. consuet. Aurel. Ioh. Lup. in d. rubr. de don. inter vir. & uxor. §. 61.* In jure Saxonico, licet bona dicantur indivisa, *d. art. 31. li. 1.* Landrecht. tamen id gl. Lat. *lib. 1. art. 45. lit. D. Coler decis. 287. n. 2.* accipit de solo usufructu & sustentatione nō de dominio aut lucris, & Heig. putat exponi posse, de usu promiscuo *l. quamvis. C. de furt. l. cæterum. de usu & habit. lib. 1. q. 29. n. 31.* 22.

Licet etiam Scabinos æqualiter olim divisisse acquisita inter conjuges testetur Zobel. *ad d. 31. art.* in eorum sententiam inclinans, quam nuper secutos item Scabinos Brandeburgenses refert Scheplitz. *d. l. 2. consuet. March. §. 2. n. 4.* tamen aliter à veteribus Lipsensibus pronuntiatum fuisse constat ex sententia posita *ad fin.* Landrecht *sub t.* von succeßion vnd Erbfäller. stürbe aber dem Manne das Weib. & novas eorundem & Wittebergens. resolutiones opinionem Zobelii prorsus damnare, addit Heigius *d. q. 30. n. 16. 18.* Statuta Lubecens. jus Saxonicum plurimùm imitantia, viro omnia bona attribuunt, adeò ut uxori præter dotem & meliorationem mundi muliebris nihil reliquum faciant. *lib. 1. 3. 5. art. 4. & 5.* Nec non, qui communionem bonorum acquisitorum inter conjuges ex consuetudine præsupponunt, ad latebras variarum distinctionū confugere coguntur, quod sine iniquitate omnia æqualiter dividi non posse viderent. *Rod. Suar. in tr. de lucr. const. matri. 6. 6. n. 18. seqq. Bruckman. consil. 44. Ioh. Frid. in d. q. 9. circa fin.* Quin enim si in militia, si ex literis, si ex aulicis servitiis, rem fecerit maritus, sine ope uxoris? si ex lucro dotis quod soli marito debetur pro oneribus matrimonii *l. dotis fructus sol. matrim. l. pro oneribus C. de jur. dot.* Quod meum est, mea opera, meisve ex bonis acquisitum, ne princeps quidem, ne dum consuetudo à me auferre potest. *c. 10. de consuet. Costal. in d. l. 1. per l. 2. de pact. dotal. l. quamvis. C. de pact. conv.* Pone enim jam societatem contractam esse inter conjuges: Annon & illa contracta fuit de jure civili, & Canonico: Neutribi tamen inde conclusa & secuta fuit communio lucri, ut suprà dictum fuit, & rectè Wesenb. *in parat. de rit. nupt. n. 6.* nunquam sibi placuisse scribit argumentum à societate petitum, quod, si alicujus esset momenti, non minus illic, quàm hîc debuisset communionem lucri operari cum tamen soluto matrimonio dos tantum restituatur uxori. Societas igitur matrimonialis, ad cohabitationem directa est, *Covarr. d. § 1. n. 5.* aut consuetudinem conjugalem, *in d. c. cum societas 27. q. 2.* non ad synallagma vel communem negotiationem, *ut in d. l. alimenta § ult. de alim. & cib. leg.* nec ab una licet inferre ad alteram.

23. *Quatenus jure Saxon. bona sint æqualia.*

24.

25. *Communio bonorum implicatur multis difficultatibus.*

26. *Ex societate contracta neq. it inferre bonorum communio.*

Ut tamen liberales simus, & patiamur argumentum quasi ex similitudine valere, Cassius, approbante Ulpiano, censuit: *Societatem ita coire non posse, ut alter lucrum, alter vero nullum lucrum, sed damnum sentiret*, eamque *Leoninam* vocavit Cassius, *iniquissimam* Ulpianus *l. si non fuerint. §. ult. pro soc.* Talem esse societatem 27.

Leonina societas inter conjuges damnatur.

 scribit

ſcribit Anton Prattenſ. *in Alex. conſ. 133. vol. 4.* qua uxor non ſibi, ſed viro acquirit Coſtal. vero *in d. l. 1.* conſuetudines Galliæ ſupra allegatas Leoninam ſocietatem inducere putat, quod facilè nobis fuerit hoc loco probare. Lucrum enim non intelligitur, niſi omni damno deducto, ut in notatis Mucii dicit eſſe Servius *l. Mucius 30 pro ſoc.* Damna verò, quæ ſequuntur ſocietatem conjugalem ſoli marito incumbunt, dum uxor interim lucro tantùm fruitur ſine damno. Etenim is ſolus cogitur onera matrimonii ferre, ſuſtentare uxorem, alimenta præſtare, & medicina ei ſuccurrere, non tantùm ſecundum dotis quantitatem, *l. ſi cum dotem 22. §. Sin autem in ſæviſſ. 8. Sol. matr.* ſed etiam, ſi nulla dos ſit conſtituta, ex affectione maritali, *l. 1. C. de negot.* & ad id à judice compelli poteſt. *arg. l. 28. de relig.* Æquum igitur eſt, ut qui ſentit incommodum, ſentiat etiam lucrum. *l. quamvis in fin. de jure dot. juncta l. cum pater. de pact. dotal. l. id quod poſt empt. de per. & comm rei vend l. 15. qui in poteſt. §. ult. de legat. praſcr. l. ſecundum nat. 10. de R. I. & c. qui ſentit ſe eod in 6.* Valdè quippe durum cenſet Gregor. *lib. 5. Epiſt. c. 126. ut quis, unde nullum ſenſit commodum, ſuſtineat injuſtè diſpendium,* & indigniſſimè factum clamat Patercul. *lib. 2.* à Sylla, quod *excluſos paternis opibus Senatorum filios ad onera ordinis ſuſtinenda cogeret, & jura commodave iis adimeret.* Quo jure igitur ad jura & onera poterit adigi maritus ſolus, *l. dotu fructus. l. plerumq. §. ſervis. de jur. dot.* cum ſine diſpendio, commodorum & lucri æquè particeps fiat uxor. De jure civili pater tenetur dotem conſtituere filiæ & donationem ante nuptias filio. *l. ult. verſ. Neque enim leges. C. de dot promiſſ l. 14. C. de jur. dot. l. cap. 19. de rit. nupt. l. de pact. 6. de collat.* Hiſpanorum verò reges, cum communionem bonorum inter conjuges ſanxiſſent, ipſius æquitatis violentiâ victi, coacti quoque ſunt onus dotem & donationem propter nuptias conſtituendi à viro transferre in totam ſocietatem. *l. 53. Taur.* Onera enim, ad utrumque conjugum æqualiter ſpectantia, æquum eſt, æqualiter ab utroque ferri, ſi lucri ex æquo ambo quærunt potiri, quod Johan. Lup. *in d. rubr. de don. §. 66. n. 7.* & Covarr. *lib. 3. var. reſol. n. 3.* etiam ſic probant: Omne æs alienum, ait Paul. quod manente ſocietate contractum eſt, de communi ſolvendum. *l. 27. pro ſoc.* Dos autem ſolvenda, eſt veluti debitum quoddam æris alieni, quod ex bonis patriis pro ſuſtentatione debetur liberis. Et proinde ſicut cætera debita pro dimidia parte ſolvenda ſunt uxori, *qui eſt participante pour la moitie des biens meubles & acqueſts communs entre ſon mari & elle: ex conſuet. ducat. & comit. Burgund. & Nivernenſ. l. 59. Taur.* eò quod qui capit lucrum, ſentire debet onus, *l. un. § pro ſecundo. in fin. C. de cad. toll.* & onus annexum repudiare nequit, qui captat emolumentum. *l. neminem, ibi Bart. de leg. 2. l. quoniam ibi Bald. C. de nat. lib. ut latè deducit Chaſſan. ad conſuet. Burg rubr. 4. § 9. verſ. Qui eſt n. 2. & 9.* Ita, quod patriis bonis q. ex lege naturæ annaſcitur debitū dotandi excuti nequit ab uxore, dimidio bonorum potiri cupiente. Alias enim diviſionem inſtitueret Leoninam, lucrum ſine ſuo merito omne ad ſe rapiens, virum verò damnis fortaſſe gravioribus onerans, quàm lucrum remaneret, ſi dotis & donationis propter nuptias, quæ liberis debentur, æſtimatio deducta fuiſſet.

28. *Viro debetur lucrum, quia ſuſtinet onus.*

29 *An dotem ex æquo conſtituere liberis teneantur ambo conjuges.*

Præterea, qui plus ad ſocietatem attulit, vel pecuniæ, vel operæ, vel cujuscunque

cunque alterius rei, plus lucri ex ea percipere debet, *d. l. 29. in pr. pro soc.* adeò ut Cassius societatem hac quoque lege posse iniri consenserit, ut lucrum commune sit quidem, sed damni nullam partem alter sentiat, quod tum demum valere credidit Sabinus, si opera unius respondeat damno, si solus naviget, si solus peregrinetur, pericula subeat solus. *d. l. 29. § 1.* Jam verò ita comparatum est plerunque cum viro & uxore, ut ad augendam familiam uxor nihil ferè cõferre præter parsimoniam queat, omnis verò opera, omnia pericula incumbant viro. Operæ, laborum & industriæ, ut tantum, vel ut aliquid mulier conferat, rarissimum est, *ait Scip Gent. lib. 1. donat. inter vir. & ux c. 15. circa fin.* ideoque, cum ea, quæ rara sunt, à legibus non advertantur, hinc nata est præsumtio juris, à Quintio Mutio inducta, *Cum in controversiam venit, unde ad mulierem quid pervenerit, verius & honestius esse, quod non demonstratur, unde habeat, existimari, à viro ad eam pervenisse. l. Quintius 51. de donat. inter vir & uxor. l. Etiamsi. 6. C. eod.* Pomponius addit, circa uxorem hoc probatum à Mutio, evitandi turpis quæstus gratia. Eamque præsumtionem eò usque extenderunt JCti, ut quæcunque in domo mariti inveniũtur, ejus esse præsumantur, nisi mulier liquidò possit probare contrarium. *Alciat. reg. 3. præs. 26. Menoch. 3. præs. 51. n. 45. Mynsing. 2. cent. obs. 92. Corras. lib. 3. Miscell. n. 2. Heig. d. q. 30. n. 14. Coler. decis. 287. n. 7.* Mulier enim ultra colum & quasillos rarò sapit, & Accurs. proprium mulierum dicit esse, suere & texere. *in l. si paterno. C. de negot. gest.* Gravior & pensior cura remittitur ad virum, dum honestas non patitur, ut mulier circumcurset, & quæ necessitas rei familiaris exigit, hinc inde, privatim & in publico expediat. *l. pen. de Edend l. fœmina. 2. de R. I.* 30. *Viro plus debetur quia plus confert.* 31. *Præsumtio pro marito.*

Putat verò præsumtioni locum non esse Chassan. *d. rubr. 4. § 1. vers. Femme. n. 1.* si constet de notoria industria uxoris, *Bald. in l. si uxorem col. 3. C. de cond. insert.* quẽadmodum & in multis casibus præsumtionem eludi notant Alciat. *d. præs. 26.* & Corras. *d. c. 5. n. 3.* Sed tum non agimus amplius ex præsumtione, sed ex eo jure, quo operæ & industriæ uxoris debentur marito. Licet enim *l. sicut 48. in pr. de oper. libert.* loquatur tantum de officio uxoris, & non quidem ingenuæ, sed libertæ erga patronum maritum: tamen constans JCtorum sententia est, operas uxoris saltem domesticas deberi marito, *per l. sed si vir. de donat. inter vir. & uxor. l. In eum 19. §. 1. de pecul. Addit gl. Germ.* Landrecht. *lib. 1. art. 13. n. 3. Scip. Gent. de donat. inter vir. & uxor. lib. 2. c. 18. & 19. Peck. de testam. lib. 2. c. 9. in pr.* quia non debet ociosa domi sedere, nec si quid proficiat, mercedem à viro exigere, & lex divina testatur, mulierem viro creatam esse in subsidium & adjutorium *Gen. c. 2.* Quicquid igitur ope istarum operarum acquiritur, nemini de jure acquiri potest, nisi marito, cui debitæ fuerunt *Tiraquell. de nobil. c. 20 n. 94. Heig d. q. 30 n. 12.* Si verò præter operas domesticas negotietur mulier, aut alio artificio, sine opera viri, quid lucretur, de jure civili, fateor, nihil acquiri viro, nisi contracta sit societas. *d. l. alimenta. §. ult. de alim. & ub. leg. d. l. ex diverso. §. item mulier. sol. matr.* sed consuetudinum defensores, id pro se allegare non possunt, cum fingant omnium operarum societatem per conjugium ab initio contractam. Quod si etiam non sit, iniquum est, mulierem nolle suas operas & ex iis acquisitum lucrum in medium conferre, 32. *Mulier debet operas viro.* 33. *Non tamen quæcunq. de jure civili.* *An etiam ex æquo.*

 cum

cum conferre teneatur maritus, præcipuè cum maritus posset uxorem domi ad operas sibi & familiæ debitas potiùs detinere, quam permittere, ut cum familiæ dispendio, communiumque rerum neglectu foris rebus propriis intenta circumcursitet, aut aliàs communia negligat, propria curet, quemadmodum cōmunium solemus esse negligentiores, ut *in c. de fam. sect. ult.* probavimus.

34. *Bonor. divisio facit uxorem exurgere in maritum.* Quocunque igitur modo verses & torqueas, sive communionem consuetudinariam, sive distinctionem bonorum civilem, utrinque multa se ingerunt inconvenientia, quæ vix sine tricis expediri, aut sine turbis familiarum sopiri possunt. Johan. Fab *in rubr. Inst. de nupt.* propterea vetat certas facere mulieres de parte, quam soluto matrimonio sint habituræ, ne destruant filios primi mariti, quod pro certo sæpe contingere addit Chassan. *d. rubr. 4. §. 2. vers. Femme. n. 16.* Arist. *2. Polit. c. 7.* ex opibus mulierum scribit prodire superbiam, dominium in viros affectantem. Nec aliter fieri potest, si tantum ubique possideant, quantum viri ipsi. Nam quî poterit in officio retineri uxor, quam defraudatione successionis terrere non queant? quantum illam tibi cessuram credis, quam tuarum rerū juxta tecum Dominam constituere, velis nolis, cogeris? Par in parem non habet

35. *De administrat. quæ datur viro, in bona uxoris.* imperium, nec aliter fiunt *fœmina masq́; pares,* quam si matrona inferior sit marito, ut retrò diximus *ex Martiale.* Jus quidem Saxonicum attribuit marito liberam administrationem, cum eidem indulgeat tutelam earum rerum, quæ sunt uxoris propriæ, *lib. 1.* Landrecht. *artic. 31. & 45.* adeò ut nec rationem administrationis reddere teneatur, *Schrad. Inst. de tutel. n. 9. per gl.* Weichbild. *art. 26. n. 46. & gl. art. 45.* Landrecht. *lib. 1. n. 2.* nec, ut suspectus, removeri queat. *Schrad. ibid. per gl. eud.* Cæterum non magis supprimit dominium muliebre, quam consuetudines Galliæ aut leges Hispaniæ, quæ constante matrimonio, marito indulgent facultatē disponendi de mobilibus, aut, ut loquuntur, *hæreditagiis*, constante matrimonio acquisitis, *par donation, vendition, permutation, & autres contracts faicts entre les vifs.* *Consuet. utrinsq; Burgund. Borbon. Nivern. Bituric. & Paris. t. des droicts & appartenances à gens mariez. Car. Molin. in consu. Paris §. 25. col. 1. Boer. ad cons Bitur t. de cons. ma-*

36. *Rejicitur.* *trim. §. 2. & t. de cons. de jur. stat. pers. §. 9. Chassan ad cons. Burg. rubr. 4. §. 3, Ioh. Lup. in d. rubr. de don. inter vir. & uxor. §. 66. n. 24. Covarr. lib. 3. var. resol c. 19. n. 2.* Administratio enim illa non est absoluta, nec nisi inter vivos, seclusa ultima voluntate, locū habet, & si fiat in præjudicium futuræ successionis uxoris, statim, quicquid per eam gestum & alienatum est, rescinditur, ut nullius roboris, & in fraudem conjugis factum, prout latè explicat Chassan *in d. §. 3. ver. des heritages. n. 6. 7. Hieron. Pantzshm. lib. 2. q. 5. Moller. ad Const. 20. Elect part. 3. Iacob. Schultes in addit. ad q. Modest. Pist. part. 1. q. 3. & cavetur etiam in consuetud. March. part. 3. t. 2. §. 23. Diestel. attributis.* Tum etiam non affert marito dominium, sed imponit potius onus novæ sollicitudinis, *Covarr. d. c. 19. n. 2* & inducit uxorem ad votum captandæ mortis. Quæ enim rebus suis pro arbitrio frui impeditur per vitam mariti, eam verisimile est, unicè exoptaturam, & si facultatem habeat & speret fore clam, etiam procuraturam mortem ejus, qui solus impedimento est, ne re sua uti possit, uti libet. Postquam jam ejus morte amplam in se transtulit hæreditatem, alieno labore

partam,

partam, magno cum detrimento suæ libertatis, qui in ditem possessionem de novo adoptatur, experiri cogitur: *Otium & cibus quid faciat alienus.* Quæ enim seriis votis liberum dominium unicè quæsivit, an illam putas in recens excussam servitutem sponte sua redituram? *Crede mihi*, ait Seneca, *regnare volet in divitiis suis. lib. 2. controv. 6.* & conditionibus ita circumscribet futuri Domini licentiam, ne novis suspiriis opus habeat, ut ex servitute denuò eripiatur. Nemo enim tam iniquè de se æstimat, ut malit alterius esse, cum possit esse suus.

Quatenus igitur dominium competat uxori, pro instituti ratione, dictum fuit. Respectu enim patrisfamilias uxor subjicitur viro: respectu verò familiæ regendæ, unà cum eo concurrit, cum familia utriusque commixta sit & una domus. *l. 1. §. si vir. de SC. Syllan.* Hoc indicare voluit Arist. *8. Eth c. 10. 11. 12. 1. Polit. c. 8. 1. Oecon. c. 2.* Aristocraticum imperium inter conjuges constituens. Nec enim patremfamilias respicit, cui subordinatur uxor, sed familiam, quæ utriusque imperium comiter exaudire tenetur, cum imperent ad communem utriusque & totius familiæ utilitatem, quemadmodum Jamblych. ostendit *in Epist. de usu conjug. quam citat Stobæ. ser. 72. In hoc, inquit, conveniens etiam, ut mas imperet, obediat mulier. Erit autem imperii forma, non qualis est herilis, ubi superioris utilitas curatur, nec qualis artium, ubi inferioris tantum cura est, sed similis Politicæ, in qua communis utilitas promovetur.* Plato *5. de Republ. Viros mulieribus, tāquam custodes gregi, præesse oportet, utrosq; tamen communiter filiorum, totiusq; domus curam suscipere, quemadmodum Canes gregis custodes, fœminæ æquè ac mares, in eandem custodiæ curam incūbunt, unàq; venantur.* Plutarch. *in præcept. conj. Sicut, cum junguntur duæ consonæ voces, nihilominus cantus graviori adscribitur: Ita in domo rectè instituta omnes res geruntur quidem consensu conjugum: viri tamen vel imperium vel consilium eluceat.* Improbè igitur Thraces, qui teneris mulierum corporibus abutebantur, ad fodiendos agros, & agenda armenta. *Plat. 7. de ll.* Improbè Galli, qui uxores non alio jure frui sinebant, quam quo olim Romani servos. *Cæs. lib. 6. bell. Gall.* Imò non improbè tantum, sed & contra naturam ipsam peccare scribit Ægid. *lib. 2. de regim. prin. c. 15.* qui mulieres detrudant in locum servorum, cum Aristot. *1. Polit. c. 1.* servum & mulierem, natura distinctos dictitet, prout latius illic *ad tex. 7.* deducunt Thom. Victor. & Montecat. Ipsæ sacræ literæ jubent virum uxori cohabitare secundum scientiam, *1. Pet. 3.* & vocanti Deo, & commissum peccatum exprobranti respōdit Adam, *ut est in vulgata & citat Gregor. in lib. 22. Moral. c. 12. Mulier, quam dedisti mihi, Sociam, dedit mihi.* Perer *lib. 4. in Gen. c. 2. v. 18.* rectè refutat sententiam Hebræorum explicatam à David: Kimhi. *li. Radic.* quod propterea dicatur mulier facta *coram viro*, ut sit ei præsto & parata ad ministrandum atq; serviendum, more scil. servorum astantium coram Dominis suis, eorumque non verba modo, sed & nutus observantium. Non enim facta est fæmina, ut serva sed ut socia, nō ex pede aut tergo, sed ex latere, ut supra latius explicavimus. Quin de jure civili socia sit nemini dubium est, *ex l. 1. de rit. nupt. l. 4. C. de crim. expil. hæred.* & hæc societas, ut dicebant Cassius & Nerva, *quodammodo Dominam* eam faciebat, *l. 1. de act. rer. amot.* quo respicit etiam Macrob. *lib. 1. Saturn. c. 15. in fin.* inquiens: *Primus*

37. *Quatenus uxor sit Domina domus.*

38. *Uxor non est habenda ut serva.*

39. *Sed ut socia.*

dies nuptiarum verecundiæ datur, postridie autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet, quod his verbis, paulò secus exponit Varro, *lib. 2. de vit. pop. Rom. postridie nova nupta libertatem auspicans uxoriam in domo mariti rem divinam faciebat.* Romani quippe sponsam in mariti domum deductam sic loqui jubebant: *Vbi tu Cajus, ego Caja. Plutar. in probl.* quod ex lege Romuli tractum est: *apud Halyc. libr. 2. Mulier viro legitimè conjuncta fortunarum & sacrorum socia illi esto, ut domus ille Dominus, ita hæc Domina: Balduin in ll. Romul. Sigon. 1. Ant. jur. civ. Rom.* nec dubitarunt JCti inter leges suas reponere eorum verba, qui uxores Dominas vocabant, *l. 41. de legat. III. l. ult. de aur. & arg. leg.* nisi nomen blandientis potiùs, quam imperium concedentis dixeris. Non enim mariti, sed familiæ domesticæ Domina statuitur mulier, ut scil. quæ maritus foras infert, ipsa domi conservet, quod præceptum Raguel quoque Saræ filiæ commendat, *Tob. 10.* & Ischomachus *in Xenoph. Oecon.* ait: *Quæ domi sunt, uxori peragenda relinquo.* Procopius Gazæus adjutorium in hunc sensum interpretatur, quod teneatur rem domesticam curare, sicut vir obligatur iis, quæ foris sunt, prospicere. *de quo vide Aristot. 1. Oecon. Xenoph. in Oecon. Clemen. Alexandr. lib. 3. Pædag.* Clitemnestra inter eas dotes, quibus se gaudium Agamemnoni domi, solatium foris procreasse jactitat, refert non tantum, quod pudice vixerit, sed & rem domesticam auxerit. *εἴς τ' ἀφροδίτην σωφρονοῦσα, καὶ τὸ σὸν μέλαθρον αὔξουσα. Eurip. in Iphig.*

40\. *Mulieris est domus prospicere, absente marito.*

INDEX

INDEX CAPITUM ET SECTIONUM.

9 *Vtrum*

9 *Vtrum maritus rectè faciat, si uxorem, culpa adulterij remissa, retineat, & vice-versa, si uxor marito cohabitare pergat.*

CAP. VI.

De Divortiis & eorum causis.

SUMMARIA.

1 *De permutatione & commodatione uxorum.*
2 *De divortiis quid sint, utrum Iudais olim fuerint licita & hodie sint Christianis.*
3 *De causis divortiorum in genere.*
4 *De primis duabus divortiorum causis, adulterio & desertione malitiosa.*
5 *Vtrum matrimonium inter Christianum & Paganum consistat.*
6 *An desertio solvat nuptias etiam inter Christianos.*
7 *Quid per desertionem propriè intelligatur.*
8 *Vtrum præter adulterium & desertionẽ alias divortiorum causas liceat vel Ecclesia vel Reipubl. introducere & primum de sterilitate & impotentia.*
9 *De furore & morbis, utrum solvant matrimonia.*
10 *Et denique, de criminibus tam in conjugẽ, quam contra Rempubl. commissis.*

CAP. VII. & ultimum.

De potestate maritali.

SUMMARIA.

1 *Viro in uxorem competere Imperium jure natura, divino & humano.*
2 *Vtrum uxor per matrimonium deducta in potestatem viri, remaneat simul in potestate parentum.*
3 *Imperium maritale consistere in humanitate, non atrocitate.*
4 *Vtrum potestas maritalis extendatur usque ad verbera.*
5 *Vtrum maritale imperium contineat in se potestatem vita & necis.*
6 *Vtrum & quomodo uxor sit socia aut Domina domus.*

INDEX RERUM, VERBORUMQUE MEMORABILIUM.

Cale.

M

Matri-

N.

T.

Testa-

FINIS.